

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

TAYYÂR-ZÂDE ATÂ
OSMANLI
SARAY TARİHİ

Târîh-i Enderûn

-III-

Hazırlayan
MEHMET ARSLAN

KİTABEVİ

KİTABEVİ • 440
Osmanlı Tarih Kaynakları • 12

Dizi Edidörü
Ali Şükrü Çoruk

Kapak
Özkul Eren

Dizgi/İç Düzen
All-Graf

Baskı
Çalış Ofset
Davutpaşa Caddesi No: 8 Topkapı - İstanbul
Tel: 0(212) 482 11 04

Cilt
Bayrak Matbaası

1. Baskı (600 Adet)

İstanbul, 2010

ISBN: 978-605-4208-72-2 (Tk.)
ISBN: 978-605-4208-75-3 (3. C.)

T.C.
Kültür ve Turizm Bakanlığı
Sertifika No: 0107-34-007408

Online Satış
www.kitabus.com

© KİTABEVİ Çatalçeşme Sok., No: 54/A Cağaloğlu/İSTANBUL
Tel: 0 (212) 512 43 28 - 511 21 43 • Faks: 513 77 26

TAYYÂR-ZÂDE ATÂ

OSMANLI SARAY TARİHİ

– Târîh-i Enderûn –

- III -

Hazırlayan
Prof. Dr. Mehmet ARSLAN

KİTÂBEVİ

Prof. Dr. Mehmet ARSLAN

1953 yılında doğdu. İlk, orta ve lise öğrenimini Amasya'da yaptı. 1978 yılında Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nden mezun oldu. Sekiz yıl muhtelif liselerde "Edebiyat Öğretmeni" olarak görev yaptıktan sonra 1986 yılında Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde "Araştırma Görevlisi" olarak göreve başladı. 1987 yılında aynı üniversitenin Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde "Yüksek Lisans"ını, 1990 yılında Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde Doktora eğitimini tamamladı. Cumhuriyet Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde 1991 yılında Yrd. Doç. Dr., 1994 yılında Doç. Dr., 1999 yılında Prof. Dr. oldu. Halen aynı bölümde Türk Dili ve Edebiyatı Bölüm Başkanı ve ayrıca Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü olarak görev yapmaktadır.

Yazarın Divan Edebiyatı, Osmanlı Tarihi ve Kültürü konularında muhtelif bilimsel dergilerde yayımlanmış çok sayıda araştırma ve incelemesi ile elinizdeki eserin dışında yirmi dört (24) kitabı bulunmaktadır.

Yayımlanmış Kitapları:

1. Kerbelâ Mersiyeleri (M. Erdoğan ile): Ankara 2009, 810 s.
2. Ziver Paşa - Dîvân ve Münşe'ât: Sivas 2009, 950 s.
3. Osmanlı Saray Düşünleri ve Şenlikleri III - Vehbî Sûrnâmesi (Sûrnâme-i Hümâyûn): Çamlıca Yayınları Sarayburnu Kitaplığı, İstanbul 2009, 407 s.
4. Osmanlı Saray Düşünleri ve Şenlikleri II - İntizâmî Sûrnâmesi (Sûrnâme-i Hümâyûn): Çamlıca Yayınları Sarayburnu Kitaplığı, İstanbul 2009, 636 s.
5. Sivaslı Gulâmî Dîvânı: Asitan Yayınları, Sivas 2009, 240 s.
6. Osmanlı Saray Düşünleri ve Şenlikleri I - Manzum Sûrnâmeler: Çamlıca Yayınları Sarayburnu Kitaplığı, İstanbul 2008, 840 s.
7. Türk Edebiyatında Hamseler ve Subhî-zâde Feyzî'nin Hamsesi: Kitabevi Yayınları, İstanbul 2008, 593 s.
8. Mihri Hâtun Divanı: Ankara 2007, 400 s.
9. Sıdkî Paşa, Gazavât-ı Sultân Murâd-ı Râbî' (IV. Murad'ın Revan Seferine Dair): Kitabevi Yayınları, İstanbul 2006, 154 s.
10. Bursalı İffet Divanı: Kitabevi Yayınları, İstanbul 2005, 130 s.
11. Es'ad Efendi, Üss-i Zafer (Yeniçeriliğin Kaldırılmasına Dair): Kitabevi Yayınları, İstanbul 2005, 230 s.
12. Antepli Aynî Divanı: Kitabevi Yayınları, İstanbul 2004, 544 s.
13. Argo Kitabı: Kitabevi Yayınları, İstanbul 2004, 336+40 s.
14. Leylâ Hanım Dîvânı: Kitabevi Yayınları, İstanbul 2003, 360 s.
15. Aynî - Sâkinâme: Kitabevi Yayınları, İstanbul 2003, 352 s.
16. Mehmed Cemâleddin, Osmanlı Tarih ve Müverrihleri: Kitabevi Yayınları, İstanbul 2003, 150 s.
17. Şeref Hanım Dîvânı: Kitabevi Yayınları, İstanbul 2002, XI + 560 s.
18. Osmanlı Edebiyat - Tarih - Kültür Makaleleri: Kitabevi Yayınları, İstanbul 2000, 636 s.
19. Gelibolulu Âlî, Riyâzü's-Sâlikîn Mesnevîsi, (İ. H. Aksoyak ile): Sivas 1998, 229 s.
20. Letâ'if-i Hoca Nasreddin: (B. Paçacıoğlu ile), Sivas 1996, 210 s.
21. Haşmet Külliyyâtı (Divan, Senedü's-Şu'arâ, Vilâdet-nâme, İntisâbü'l-Mülûk) (İ. H. Aksoyak ile): Sivas 1994, 474 s.
22. Zâtî Süleymân Efendi, Dîvân ve Sevânîhu'n-Nevâdir Fî Ma'rifeti'l-Anâsır Mesnevîsi: Sivas 1994, 175 s.
23. Pendnâme-i Zarîfî: Sivas 1994, 101 s.
24. Mehmed Sirâceddîn, Mecma'-ı Şu'arâ ve Tezkire-i Üdebâ: Sivas 1994, 124 s.

İçindekiler

Ber-hayât Bulunan Vüzerâ-yı ‘İzâm ve Re’îsü'l-‘Ulemâ ve Naķîbü'l-Eşrâf Muştafâ ‘İzzet Efendi Hâzerâtıyla E’imme-i Sâlîfe-i Sulţânî ve Re’îsü'l-Küttâb ve Defterdâr ve Sâ’ireniñ Terceme-i Hâlleridir	15
Sır Kâtibi Muştafâ Nûrî Paşa Hâzretleri’niñ Terceme-i Hâli	15
Ser-asker-i Esbak El-hâc Mehmed Râşid Paşa Hâzretleriniñ Terceme-i Hâli	17
Müşîr ‘Abdu'l-Halîm Paşa Hâzretleriniñ Terceme-i Hâli	19
Vezîr Mehmed ‘Alî Rızâ Paşa Hâzretleriniñ Terceme-i Hâli	22
Żabţîye Nâzırı Çerkes ‘Abdî Paşa Hâzretleriniñ Terceme-i Hâli	24
Enderûn-ı Hümâyûnda Hâzîne Koguşından Müfîz Çukadâr Ağa Boşnak ‘Oşmân Ağa-zâde Vezîr Mehmed Paşa Hâzretleriniñ Terceme-i Hâli	25
Müşîr El-Hâc Mehmed Mu’ammer Paşa Hâzretleriniñ Terceme-i Hâli	26
Terceme-i Hâllerine Dest-res Olunamayan Müşîrân-ı Kirâmdan Ba’zılarınıñ Esâmîsi	29
Re’îsü'l-‘Ulemâ ve Naķîbü'l-Eşrâf El-Hâc Muştafâ ‘İzzet Efendi Hâzretleriniñ Terceme-i Hâlleridir	30
Terceme-i Hâl-i İmâm-ı Evvel-i Selîm Hânî Kırîmî Es-Seyyid El-Hâc Hâfız Ahmed Kâmilî Efend’niñ Terceme-i Hâli	37

İmâm-ı Evvel-i Hazret-i Maḥmûd Ḥânî ‘Abdu'l-Kerîm Efendi'niñ	
Terceme-i Hâli	39
Enderûn-ı Hümâyûnda Kesb-i Terbiye vü Kemâl İden Re’îsü'l-Küttâblar	
Beyânındadır	41
Re’îsü'l-Küttâb Küçük Ḥasan Begefendi'niñ Terceme-i Hâli	41
Re’îsü'l-Küttâb El-Ḥâc Koca Muṣṭafâ Efendi'niñ Terceme-i Hâli	41
Re’îsü'l-küttâb Üç Anbârlı Mehmed Emîn Efendi'nin Terceme-i Hâli	43
Re’îsü'l-Küttâb Mehmed ‘Ârif Efendi'niñ Terceme-i Hâli	46
Defterdâr ‘Alî Rha’ik Efendi'nin Terceme-i Hâli	50
Müverriḥ Na’îmâ Efendi'niñ Terceme-i Hâli	52
Pederim Tayyâr Efendi'niñ Âşâr ve Terceme-i Hâli	57
Pederimiñ Baş Lala Naşbı	58
Muḳaddime-i Vak‘a-i Selîm Ḥânî ve Bu Vak‘aya Sebeb Olan	
Hâ’ilerinin Esâmîsi	59
Ḥal‘-ı Sultân Selîm Ḥânî	60
Hikâyede Topal Şeyḥu'l-İslâm ve ‘Avenesi	60
Aykır İmâm Fıkrası	63
Sultân Selîm'in Ḥal‘ıyla Sultân Muṣṭafâ Ḥân-ı Râbi‘in Cûlûsı	66
Ḥâkân-ı Felâtûn-nühâ Hazretlerinin Hilâfet-i Celîleden Ferâgat ve	
İsti‘fâlarıyla Sultân Muṣṭafâ Ḥân-ı Râbi‘in Cûlûsı ve ‘Alem-dâr	
Muṣṭafâ Paşa'nın İstanbul'a Keyfiyyet-i Vürûdı	66
Eşkîyânın Taltîfleri	68
Sultân Selîm'in Manzûm Hasb-i Hâliyle Pedere Dâ’ır Bir Fıkra	68
Pederimiñ İstikâmet-i Fıtrîyesine Dâ’ır Bir Fıkradır	69
Ordu-yı Hümâyûnuñ ‘Alemdâr ve Şadr-ı A‘zamla ‘Avdeti	70
Sultân Selîm'in Şehâdeti ve Bu Aralık Pederimiñ Ḥusn-i Ḥidmeti	71
Sultân Maḥmûd Ḥân Efendimiziñ Cûlûs-ı Hümâyûnları	74

Sultân Muştafâ Hân'ın Harem-i Hümâyûna 'Azîmeti ve Cûlûs-ı Hümâyûna Dâ'ir Târîhler	75
Sultân Maĥmûd Hân-ı Şânî Efendimiz Hazretleriniñ Vukû'-ı Cûlûs-ı Hümâyûnlarına Dâ'ir Ba'zı Fıkralardır	78
Alemdâr Paşa'nın Şadâreti	78
Sultân Selîm'in Kâtilleriniñ İ'dâm Olundukları	84
Sarây-ı Hümâyûnca Ba'zı Tevcîhât	85
Ve Yine Birtakım Kâtilleriñ İ'dâmıyla Hekîm Paşanın Tebdîli	86
Vâlîde Sultân'ın Eski Sarâydan Yeñi Sarâya Nakl Alâyı	87
Şehîd-i Sa'îd Hakkında 'İzzet Mollâ ve 'Aynî Efendi'niñ Merşiyeleri	90
Sultân Maĥmûd Hân Efendimiziñ Taklîd-i Seyf Alâyı	102
Şehîd-i Sa'îd Cennet-mekân Ğâzî Sultân Selîm Hân-ı Sâlis Hazretleriniñ Terceme-i Hâl-i Hüzn-iştimâlleridir	105
Şehîd-i Sa'îdiñ Hayrât ve Müberrâtı ve Aña Dâ'ir Tevârîh-i Manzûme	107
Müverrih 'Ayıntâbî 'Âşım Efendi'niñ Târîhindeki Haţâsı	132
Pederim Tayyâr Efendi'niñ Enderûn-ı Hümâyûndan Çerâĝlığı	132
Pederimiñ 'Uşâk ve Selânîk ve Yanya ve Manastır'a Me'mûriyeti	133
Pederimiñ Burûsa'ya Nefyi Muqaddimesiniñ Zuhûrı	138
Pederim Hakkında Sultân Maĥmûd Hân Efendimiziñ Luţf ve Şahâbeti ..	142
Tayyâr-zâde Ahmed Atâ Efendi'nin Kendi Terceme-i Hâli	144
Terceme-i Nâmîķu'l-Hurûf	144
Sultân Maĥmûd Hân Efendimiziñ Dîvânî 'Alî Efendi Câddesindeki Fîrûz Aĝa Câmi'î Pîşĝâhında Pederime Teşâdüf İdereκ Luţf ve İltifâta Mazhar Buyurup Birâderim Halîl Edîb Beg İle Bu 'Âcizi Enderûn-ı Hümâyûnda Pederimiñ Maĥall-i Neş'eti Olan Kîlâr-ı Hâşşa Koĝuşına Cerâĝ Buyurdukları	144
Enderûn-ı Hümâyûn Aĝalarının Yeñiçeri 'Ulûfesinden Hişşe-yâb Olmaları	146

Biñ İki Yüz Kırk Bir Senesi Zi'l-Ça'desiniñ On Dördünci Şebt Günü İcâd Olunan 'Asâkir-i Manşûre-i Muhammedîyyeye ve Bu Zeylde Enderûn-ı Hümâyûn Ağalarına Piyâde Ta'lîmi İcrâ İtdirildiği	147
Enderûn-ı Hümâyûn Ağalarından Tertîb Olunan Mûsîka Takımı	149
Enderûn-ı Hümâyûn Ağalarının Suvârîye Tahvîli	150
Biñ İki Yüz Kırk İki Târîhinde Zuhûr İden Rusya Seferi Münâsebetiyle Şadr-ı A'zamıñ Rûmilî'ne İ'zâmını Mûte'âkib Mevkib-i Hümâyûnuñ Râmî Çiftligi'ne 'Azîmeti	151
Şolak ve Peykler ve Hâşekîleriñ Yerine Rikâb-ı Hümâyûn İçün Muntazam Hâdeme Tertîb Olunduğı	153
Tarabya Sarây-ı Hümâyûnına Nakl İle Ba'zı Vuķû'ât	153
Tarabya'dan Râmî Çiftligi'ne 'Avdetle Biñ İki Yüz Kırk Beş Senesi Şa'bân-ı Şerîfi'niñ On Beşinci ve Biñ Sekiz Yüz Yirmi Tokuz Eylülünüñ Otuzuncı Pazarırtesi Berât Gicesi Vilâdet-i Hümâyûn Vuķû'ı	155
İzzet Molla'niñ Takdîm İtdiği Lâyihayı Mûte'âkib Nefyi	156
Kırk Beş Senesi Zi'l-Hiccesiniñ İkinci Günü Livâ-i Sa'âdetiñ Yeñi Sarâya Nakl İle Mûsîka ve Rikâb-ı Hümâyûn Hâdemelerini İstişhâben Tarabya Sarâyı'na Teşrîf-i Şâhâne Vuķû'ı	157
Bu Muķaddime İle Sarây-ı Hümâyûn Nizâmınıñ Ba'zı Mertebe Tegayyürî Muķaddimesiniñ Zuhûrî	158
Elli İki Târîhi Zi'l-Hiccesinde Dâr-ı Şûrâ-yı 'Askerî Ketebesi Silkine İdhâl Olunduğırniñ Beyânı	160
Dâr-ı Şûrâ-yı 'Askerîniñ İbtidâ-yı Güşâdıyla Me'mûr Olan A'zâları	161
İstibdâl-i 'Askerî Nizâmâtı Mûzâkerâtına Mûbâşeret Olunduğı	164
Dâr-ı Şûrâ Re'îsi Hüseyin Paşa Refâķatiyle Malatya'da Bulunan Sivas ve Kürdistân Vâlîsi Hâfız Paşa'ya Muraşşa' Tasvîr-ı Hümâyûn Götürüldiği	164
Nizâmât-ı 'Askeriyyeye Dâ'ır Serdâr 'Ömer Paşa'niñ Biñbaşılığında Bir Sene Birlikde Prusya Lisânından Bir Kitâb Tercüme Olunduğı ..	166

Hâfız Paşa Kumandasında Olan Nizîb Ordusunun Tahkîk-ı Ahvâli İçün Tayyâr Paşa Refâkatiyle Elli Beş Muharremiñin Onuncu Günü Birecik'in Karşusunda Olan Nizîb ve Mezâr Karyeleri Pîşgâhına 'Azîmet ve 'Avdet olundığı	167
Câsûs Fıkrası	172
Cennet-mekân Sultân Maḥmûd Hân Efendimiz Ḥazretleriniñ Vukû'-ı İrtihâliyle Firdevs-âşiyân Sultân 'Abduülmecîd Hân Efendimiz Ḥazretleriniñ Cûlûs-ı Hümâyûnları	176
Terceme-i Hâl-i Ḥâkân-ı Huld-âşiyân Ḥazret-i Sultân Maḥmûd Hân-ı 'Aleyhi'r-Rahmetü Ve'l-Ğufrân	177
Vehhâbilerin İlğâsıyla Sultân Maḥmûd Hân Efendimiz Ḥazretleriniñ Nâm-ı Hümâyûnlarına "Ġâzî" Lafz-ı Mübâreki 'İlâve Olundığı	177
Biñ İki Yüz Kırk Üç Târîhinde Şehzâde Baş'ında Tulumacı Baş Konagının Mekteb-i Tıbbiyye Tahşîs ve İttiḥâz Olundığı	178
Biñ İki Yüz Elli Üç Târîhinde Dâr-ı Şûrâ-yı 'Askerî ve Ahkâm-ı 'Adliye ve Dâr-ı Şûrâ-yı Bâb-ı 'Âlîniñ Tertîb ve Güşâdı	178
Yeniçeri Ağalarına Maḥşûs Olan Ağa Kapusunun Bâb-ı Fetvâya Tahvîl ve Tahşîs Olundığı	180
Bârût-hânelerin Ta'mîriyle Sefâ'in İnşâsı	181
Şu Kemerleriniñ 'İlâvesiyle Muḳaddemkilerin Ta'mîri	182
Ḥâkân-ı Huld-âşiyânın Binâsına Muvaffak Oldukları Cevâmî' ve Türbe ve Çeşme ve Sâ'ir Müberrât ve Kışla ve Karaḡol-hâne ve Bârût-hâne ve Vapur Makineleriyle İdâre Olunur Âlât ve Edevâtı Tebriken Takdîm Olunmuş Olan Tevârîḥ-i Manzûme	185
Zıkr olunan Ḥayrât u Müberrât ve İnşâ'ât-ı Hümâyûnlarına Dâ'ir 'Aşr-ı Hümâyûnları Şu'arâsının 'Arz İtdikleri Tevârîḥdir	185
Haşâ'il-i Memdûḥa-i Ḥazret-i Maḥmûd Hânî	252
Meşḥûr Muşâḥib Sa'îd Efendi'ye Dâ'ir Ba'zı Fıkralar	255
Sultân Maḥmûd Hân Efendimiz Ḥazretlerine Dâ'ir Ba'zı Fıkralar	257

Sultân ‘Abdûlmecîd Hân Efendimiz Hazretlerinin Cûlûslarını Hikâye Şırasında Ba‘zı Fıkralar	259
Yukarıda Nizîb Me’mûriyetinde Hikâye Olunan Câsûs Fıkrasının Netîcesi	262
Cennet-mekân Şadr-ı Esbak Muştafâ Reşîd Paşa Hazretlerinin Tanzîmât-ı Hayriyye Hatt-ı Hümâyûnını Gülhâne Sâhasında Krrâ’atı	264
Hikâyât-ı Mütferrika	264
Şadr-ı Esbak Muştafâ Nâ’ilî Paşa Merhûmuñ Girîd Vâlîliğinde Dîvân Kitâbetine Me’mûriyyet-i ‘Âcizânem Fıkrası	266
Elli Altıda Girîd Cezîresi Hristiyanlarının Tuğyânı	268
Çapudân-ı Deryâ Çengeloğlu Tâhir Paşa’nın Donanmâ-yı Hümâyûn İle Girîd’deki Sûde Lîmânına Vuşûlî	274
Girîd Cizîresinin İstihşâl-i Âsâyişine Muvaffak Olunması Üzerine Çapudân Tâhir Paşa ve Müşârûn-ileyh Nâ’ilî Paşa’ya Teşrîfât-ı Seniyye Vürûdî	280
Müşârûn-ileyh Muştafâ Nâ’ilî Paşa’nın Der-sa’âdete İbtidâ-yı Vürûd ve Mültefeten ‘Avdeti	282
Elli Tokuz Ramazânında Girîd’den Mufâraakatla Dâr-ı Şûrâdaki Hîmet-i Kadîmeme Mürâca‘at ve Bir Müddet Soñra Aţana ve Mu’ahharan Haleb Mâl Me’mûriyetlerine Vuşûl-i ‘Âcizî	284
Altmış Beş Muharreminde Ol Vakit Der-sa’âdet Ordu-yı Hümâyûnı Dinilen İkinci Ordu-yı Hümâyûn Muhâsebeciliğine Me’mûriyyet-i ‘Âcizânem	289
Tunus ve Trablus’a Şûret-i Me’mûriyyet-i ‘Âcizânem	289
Rûmili Ordu-yı Hümâyûnı Müsteşârlığına Me’mûriyyet-i ‘Âcizâneme Mûte‘allık Fıkralar	296
Cebel-i Lübnân Naşârâ Kâ’im-makâmlığı İslâhâtına Me’mûriyyet-i ‘Âcizânem	299

Cebel'de Dürûz ve Naşârâ Beyninde Vukû' Bulan Muḥârebenîñ İndifâ'ına Sür'at-ı Mübâderetle Cebel'e Keyfiyyet-i Şu'ûd-ı 'Âcizânem	305
Cezâyir-i Baḥr-i Sefîd Eyâleti Mutaşarrıflığına Me'mûriyyet-i 'Âcizânem	308
Cezâyir-i Baḥr-i Sefîdden Li-Eclî'l-Muḥâsebe İnfîşâl İtdirildigime Dâ'ır Ba'zı Fıkralar	309
Filibe Mutaşarrıflığına Me'mûriyyet ve İnfîşâle Dâ'ır Hikâyât	311
Koca İli Ya'nî İzmîd Sancağı ve Ba'dehû Karesi Sancağı Mutaşarrıflığına Me'mûriyyet ve İnfîşâl ve Tekâ'üdlüğe Nâ'il Olduğumuñ Beyânı	314
İzzet Molla Lâyihası, 'Âkif Paşa Reddiyesi, Aña Reddiye-i 'Âcizî ve Vaşfî Efendi İle Bu Huşûşa Dâ'ır Münâzarât-ı Kâlemiyye	316
Numara 1, Lâyiha-i 'İzzet Mollâ	316
Şûret-i Reddiyye-i 'Âkif Paşa ve Pertev Paşa Berây-ı Lâyiha-i 'İzzet Mollâ	327
'Âkif Paşa Reddiyyesine Reddiyye-i 'Âcizânemdir. Fî 26 Muḥarrem, Sene 1281.	335
İşbu Reddiyye-i 'Âcizânem Me'âliniñ Taşhîhi Arzûsıyla Dîvân-ı Ahkâm-ı 'Adliye A'zâsından Vaşfî Efendi'niñ Yazdığı Fıkra-i Mu'terizadır	345
İ'tirâz-ı Mezkûra Yazılan Cevâb-ı 'Âcizîdir	347
Mûmâ-İleyh Vaşfî Efendi'niñ Bu İ'tirâza Cevâbıdır	350
Mûmâ-İleyh Vaşfî Efendi'ye Cevâbdır	350
Dâr-ı Şûrâ-yı 'Askerî Nizâm-nâmesi	351
Ba'zı Evrâk-ı Mühimme	358
Biñ İki Yüz Yetmiş Dört Ramazânında Cebel-i Lübnân'ın İslâhâtına Me'mûriyyet-i 'Âcizânemde Vukû' Bulan Beyt-i Merâ Hâdişesiniñ İndifâ'ına Muvaffakiyyeti Takdîren ve Cevâben Şayda Vâlîsi Hürşîd Paşa'ya Hitâben Şeref-vârid Olan Emir-nâme-i Sâmi-i Vekâlet-penâhî Şûretidir	358

Yine Bu Huşûşa Dâ'ır Şaydâ Vâlîsine Hîtâben ve Cevâben Vârid Olan Emir-nâme-i Sâminîniñ Şûretidir	359
Cezâyir-i Bahr-i Sefîd Eyâleti Mutaşarrıflığına Me'mûriyyetle Ol Vakit Merkez-i Eyâlet Olan Rodos'a Vuşûl-ı 'Âcizânemden Soñra Fu'âd Paşa Merhûmuñ Hâriciyye Nezâretinde Cevâben Vürûd İden Tahrîrât-ı 'Aliyyedir	360
Cezâyir-i Bahr-i Sefîd Mutaşarrıfı Sa'âdetlü Ahmed 'Atâ Begefendi Hazretlerine	360
Cezâyir-i Bahr-i Sefîd Eyâletiniñ 'Uhde-i 'Âcizâneme İhâle Buyurulduğına Dâ'ır Kıbrıslı Mehmed Emîn Paşa Merhûmuñ İkinci Şadâretlerinde Vürûd İden Emir-nâme-i Sâmi Şûretidir	360
Übbehettü Devletlü Mehmed Rüşdî Paşa Hazretleri'niñ Evvelki Şadâretlerinde Şeref-vârid Olan Emir-nâme-i Sâmi Şûretidir	361
Asâkir-i Nizâmiyye Mîralâylığıniñ İhdâşında 'Âkif Paşa Kâlemiyle Fermân Şûretleri	361
Kâ'im-makâm Hülûşî Paşa Tarafından Enderûn-ı Hümâyûn Ricâline 'Âkif Paşa Kâlemiyle Tezâkir	368
Âkif Paşa Merhûm'uiñ İnşasıyla Kâ'im-makâm-ı Rikâb-ı Hümâyûn Ahmed Hülûşî Paşa Tarafından Silâh-dâr-ı Hazret-i Şehriyârî Meşhûr Girîdî 'Alî Ağa'ya Yazılan Tezkireniñ şûretidir. Numara: 12.	368
Âkif Paşa Tarafından Mâ-beynciliginde Mehmed 'Alî Paşa Hazretlerine Tezâkir ve Tahrîrât	372
Rızâ Paşa Hazretleri'niñ Ser-Kurenâlıklarında 'Âkif Paşa'ya Tevcih Olunan Dâhiliyye Nezâretinde Hâk-i Pây-ı Hümâyûna 'Arz Olunmak Üzere Yazdığı Tezkiredir	374
Âkif Paşa'dan Mâ-beyn-i Hümâyûn Müşîri Rızâ Paşa Hazretleri'ne Tezkire:	375
Ez-Cânib-i 'Âkif Paşa Be-Sûy-ı Şadr-ı A'zam Husrev Mehmed Paşa	376

Ez-Cânib-i ‘Âkif Paşa Be-Sûy-ı Ser-‘asker Sır Kâtibi Muştafâ Nûrî Paşa	377
Şadr-ı Esbak Mehmed Emîn ‘Alî Paşa'dan Enderûn-ı Hümâyûndan Müfîz Çerkeslikle Meşhûr Zabtîye Nâzırı Abaza ‘Abdî Paşa'ya Cevâben İki Kıt‘a Tahrîrât	378
Girîd İslâhâtına Me‘mûr Şadr-ı A‘zam Mehmed Emîn ‘Alî Paşa Taraflından Enderûn-ı Hümâyûndan Müfîz Çerkeslikle Müte‘ârif Abaza Cinsinden Maçan Kabîle-i Mu‘teberesinden Sâbıku't-Terceme Müşîr ‘Abdî Paşa Hazretlerine Mevrûd Tahrîrâtıdır	378
Müşârûn-ileyh Hazretlerinden Taraf-ı ‘Âcizâneme Cevâben Üç Kıt‘a İltifât-nâme	379
Rûmili Ordu-yı Hümâyûnı Müsteşârlığına Me‘mûriyetle Merkezi Olan Şumnı'ya Muvâşalat Olundukda Cennet-mekân ‘Alî Paşa Merhûmuñ Birinci Şadâretinden Munfaşıl Oldukları Hâlde Yazdığım ‘Arîzaya Cevâbdır	379
Merhûm-ı Müşârûn-ileyhiñ Hudâvendigâr Eyâleti Vâlîliğine Me‘mûriyetlerinde Yazılan ‘Arîzaya Cevâbdır	380
Maḥdûm-ı ‘Âcizî Konya Vilâyeti Mektûbçısı Mehmed Nezîh Beg'iñ Terceme Oḡasına Me‘mûriyyeti İstid‘âsına Mûsâ‘ade Buyurulduğına Dâ‘ir Merhûm-ı Müşârûn-ileyhiñ İkinci Şadâretlerinde Cevâben Vârid Olan Emir-nâme-i Sâmi Şûretidir	380
Târîḡ-i ‘Âcizânemiñ Me‘ḡazlarıyla Bi'l-münâsebe Düvel-i İslâmiyye ve Bi'l-ḡuşûş Devlet-i ‘Aliyye-i ‘Oşmâniyye Ahvâlini Şâmil Olup Mütedâvil ü Müte‘ârif Olan Kütüb-i Tevârîḡden Manzûr-ı ‘Âcizî Olanlarıñ Esâmîsini Mubeyyin Defteridir	381
İşbu Târîḡiñ İtmâmına Üçüncü Maḥdûmum Olup Eşnâ-yı Hıtâm-ı Tab-ı Kitâbda İrtihâl-i Dâr-ı Cennet İden Müderrisînden Maḡmûd Tayyâr Beg'iñ Takrîz-güne Manzûme-i Tıflânesi	389
III. CİLDİN İNDEKSİ (Şahıs, Mekan, Eser, Kavim, Millet)	391

TÂRÎH-İ ‘ATÂ CILD-İ SÂLİS

Bismillâhirrahmânirrahîm

[2] Ber-hayât Bulunan Vüzerâ-yı ‘İzâm ve
Re’îsü'l-‘Ulemâ ve Nakîbü'l-Esrâf Muşafâ
‘İzzet Efendi Hazerâtıyla E’imme-i Sâlife-i
Sultânî ve Re’îsü'l-Küttâb ve Defterdâr ve
Sâ’ireniñ Terceme-i Hâlleridir

Sır Kâtibi Muşafâ Nûrî Paşa Hazretleri'niñ Terceme-i Hâli

Ser-‘asker-i Esbak Şeyhu'l-Vüzerâ Sır Kâtibi Muşafâ Nûrî Paşa Hazretleri:

Müşârün-ileyh Muşafâ Nûrî Paşa Hazretleri Kankırı kurâsından Eresi¹ nâm karye ahâlîsinden oldığı hâlde İstanbul'a gelerek Küçükşu Bostancıları silkine dâhil ve akrânı beyninde rütbe-i temâyüze vâsıl Qandilli'de te'ehhül itdikden iki buçuk sene sonra ma'ûnen dâr-ı âhirete mürtehil olan Hasan Ağa'nıñ şemere-i hayriyye-i fu'âdı olup, ağa-yı mûmâ-ileyhiñ vefâtını mûte'âkıben vâlidesi daği irthâl itmekle müşârün-ileyh hazretleri bir buçuk yaşında büyük vâlidesi Hadîce Hanım ile büyük vâlidesiniñ zevci köşk bekçisi Ca'fer Ağa'nıñ hıcr-ı terbiyelerinde neşv ü nemâ buldığı ve on iki yaşına vâsıl oldığı eşnâda devâm eylediği mektebiñ yevm-i ta'tîlinde bir

1. اره سی

gün Gökşu'ya giderek mûmâ-ileyh Ca'fer Ağa'nın pîş-i nezâretinde emşâl ü akrânıyla sinnine çesbân ba'zı mülâ'abe ile tela'ub ve tenezzüh itmekde iken mahall-i mezkûrî teşrîf eylemiş olan Sultân Mahmûd Hân efendimiz hazretlerinin nazar-ı ilhâm-eşer-i hümayûnlarıyla meşmûl ve nûr-ı kâbiliyet-i mâder-zâdîsi ittîlâ'-ı hümayûnlarına mevşûl [3] olmakdan nâşî müşârûn-ileyh hazretlerini enderûn-ı hümayûnda hazîne otaşına çerâğ u handân ve tahşîl-i 'ilm ü kemâle istihsâl-i vesâ'il-i kûşîşî hakkında zâbîtan-ı ocağa irâde vü fermân buyurulmuş idi.

'Aşr-ı hikmet-haşr-ı mezkûrda cârî uşûl îcâbınca hıdmet-i maşşûşa-i mülûkânede istihdâma şâyân olan aşhâb-ı isti'dâd, kâbiliyetlerine göre evvel-emirde 'arz ağaları ta'bîr olunur hazîne ve kılâr ve seferli kethüdâları dâ'irelerinde imâmet ve haftâncılık ve tütüncilik gibi kavâ'id ü âdâb-ı hıdmet-i şâhâneyi ta'lîm için mekteb-i feyz-mekseb olan me'mûriyetlerde bulundurulur idi. Müşârûn-ileyh hazretleri daği zühûr-ı şûrâya degin ota-i mezkûrda tahşîl-i ma'ârif eyledikten sonra uşûl-i mezkûra tevfiқан hazîne kethüdâsı Emîn Efendi tütünciligine alınmış ve orada âdâb u uşûl-i hıdmet-kârîyi ta'allûm eylemiş olduğu hengâm-ı feyz-encâmdaki bîñ iki yüz otuz sekiz târîhinde tırnaççılık hıdmetiyle mâ-beyn-i hümayûna alınmış ve iki sene sonra sır kâtibi câh-ı celîline tebcîl kılınmış ve altı sene müddet hıdmet-i celîle-i mezkûre 'uhdelerinde olduğu hâlde nezd-i hümayûnda maqbûl u manzûr olmuşlar idi.

Kırk sekiz senesi muharremiñ yirmi beşinci günü müşârûn-ileyh hazretleri Mısır mücâdelesiñ mürevvici olan ve ol vakit ser-'askerlik mesnedini hâ'iz bulunan sâlifü't-terceme Husrev Mehmed Paşa'nın re'yi hılâfında olması ya'nî hâdişe-i mezkûreniñ hüsn-i şûretle indifâ'ı tarafdârı bulunması cihetiyle müşârûn-ileyh Husrev Paşa si'âyetiyle bâ-rûtbe-i sâmiye-i vezâret Tırhala ve Yenîşehir sancaqları vâlîligiyle mâ-beyn-i hümayûndan ihrâc olunarak biraz müddet sonra Edirne ve civârından 'ibâret olan elviye-i şelâşe ve ba'de-müddetin Yanya ve Selânik ve sâ'ireden müctemi' elviye-i hamse müşîrligine tahvîl-i me'mûriyyet itdirilerek epeyce zamân oralarda ibrâz eyledikleri me'âşir-i memdûha-i mehâm-âşî-nâyî vü hükûmet sebebiyle mazhar-ı iltifât u sürûr olduğu hâlde cûlûs-ı 'Abdül-Mecîd Hânî vukû'a gelmiş ve sâl-i vezâret sekiz seneyi taldurmuş

olması üzerine biñ iki yüz elli altı târîhinde dâmâd-ı şehriyârî Halîl Rif'at Paşa'nın ikinci infişâlleri üzerine der-sa'âdet muhâfazası inzimâmıyla ser-'askerlik câh-ı celîline irtikâ'en der-sa'âdete celb olunmuş ve elli yedi senesi evâhırında ser-'askerlik 'uhdelerinde olduğu hâlde Cebel-i Lübnân ıslâhâtına me'mûren [4] Beyrut'a gidüp gelerek elli toktuzda hasbe'l-îcâb ser-'askerlik me'mûriyetinden munfaşılan Rûmili ve mu'aḥḥaran Selânik ve Vidin ve Hudâvendigâr ve Trablus-ı Ğarb hükûmetlerine ve eñ soñra Bağdâd vilâyeti vâlîligine me'mûriyetle rehîn-i ibcâl idilmiş ve bi'l-âḥire Bağdâd'dan munfaşılan İstanbul'a 'avdet eylemeleri üzerine iḥsân buyurulan ma'zûliyet ma'âşıyla sâḥil-hânelerinde ârâm u istirâḥat buyurmakta bulunmuşlardır.

Müşârün-ileyh şâlih u müttakî ve şâdık u müstakîm, ḥayr-hâh-ı dîn ü devlet ü millet bir müşîr-i ma'âlî-semîr-i sûtûde-sîret olmalarıyla Rabbim cümlesini rehîn-i refâh u iḳbâl buyursun. Meḥâdim-i kirâmlarından daḥi he-nüz meşâlih-i devlet-i 'aliyye istifâde itmekdedir. 'Ammereḥümullâhu 'ömeren tavîlen.

Ser-asker-i Esbak El-ḥâc Meḥmed Râşid Paşa Hazretlerinin Terceme-i Hâli

Müşârün-ileyh Hacı Râşid Paşa mîve-i ter gümrükçisi Muştafâ Ağa'nın şulbinden biñ iki yüz yirmi târîhinde der-sa'âdetde kadem-nihâde-i 'âlem-i şuhûd olup, evân-ı şabâvetinde enderûn-ı hümayûna dâḥil ve bir müddet soñra bilâ-nân-pâre bîrûna ḥurûca kâ'il olarak biñ iki yüz kırk üç tâ-rîhi evâhırinde mevkib-i hümayûn Râmî Çiftliği kışla-i hümayûnunda iken kapu yoldaşlarıyla görüşmek üzere oraya geldiği hâlde nazar-ı şâhâneye dūş olduğda ibtidâ silahşorân-ı ḥâşşa gürûhına ve müte'âkıben 'İşmet Paşa kumandasındaki Rûmili sipâhî süvârî alayına evvel-emirde kolağası ve mu'aḥḥaran biñbaşı ve kâ'im-makâm olduğdan soñra Anaṭoli'ya me'mûr ve Erzurûm mevki'inde iken Karş sancağı kâ'im-makâmılgına mevşûl olarak müte'âkıben dâr-ı şûrâ-yı 'askerîniñ hîn-i güşâdında me'mûr olan a'zâya nokşân geldiğinden muvaḳḳaten a'zâlıga nâ'il olmuş idi.

Bir müddet ba'de'l-istiḥdâm Mîr-alâyîlıkla Harpût ve Malatya havâlîsinde ictimâ' itdirilerek Çerkes Hâfız Paşa refâkatine virilmiş olan ordu-yı hümâyûna me'mûr ve elli altıda mîr-livâîlıkla mesrûr olarak Bağdâd vâlisî Necîb Paşa refâkatinde bulunduğu eşnâda Kerbelâ kâ'im-makâmîlığı gibi me'mûriyetleri ḥüsn-i îfâ ve mu'ahḥaran Haleb mevki'indeki 'asâkir-i şâhâne kumandânı bulunan 'Ömer Paşa refâkatine me'mûr olup bir sene sonra ser-'asker-i esbak Sa'îd Paşa merhûmuñ himmetiyle ferîkîlik rütbesiyle Beyrut mevki'i kumandanlığına isrâ olunmuş idi.

[5] Beyrut'da altı mâli kadar ârâmdan sonra bacanaḥları olup dâmâd-ı şehriyârî şadr-ı esbak Mehmed 'Alî Paşa'nın ser-'askerliğinde kethudâsı bulunan 'Alemdâr Muştafâ Paşa kethudâsı Hacı Bekir Paşa-zâde Muştafâ Refîk Beg'in ihtârıyla der-sa'âdete celb ve dâr-ı şûrâ a'zâlığı inzîmâmıyla i'mâlât-ı 'askeriyye meclisi riyâsetinde beş sene kadar îfâ-yı ḥüsn-i me'mûriyyet ve istikâmetle yetmiş yedide mîr-i hacîlıkla Hicâz'a gidüp gelerek cülûs-ı hümâyûnı müte'âkib dâr-ı şûrâ riyâseti ve biñ iki yüz yetmiş sekiz recebinde karîha-i şabîha-i hazret-i pâdişâhîden bâ-rütbe-i sâmiye-i vezâret ü müşîrî ser-'askerlik mesned-i refî'i 'uhdesine tevcîh ü ihâle ile nâ'il-i iltifât-ı hazret-i pâdişâhî olup şa'bânda bi'l-infişâl irtesi günü beşinci ordu-yı hümâyûn müşîrligiyle Şâm-ı Şerîf'e isrâ olunmuştur.

Bir sene kadar Şâm-ı Şerîf'de ḥüsn-i îfâ-yı me'mûriyyet eylemekde iken kâbil-i 'ilâc u devâ olur şûretde 'ârız olan hafîfçe bir nüzûli ol vakit Şâm vâlisî bulunan Şîrvânî-zâde şadr-ı esbak müteveffâ Mehmed Rüşdî Paşa'nın i'zâm u inhâsı mesmû'ı olarak 'illetini tehyîc ü tehyîde sebep-i müstakîl olmasıyla egerçi mu'ahḥaran biraz zâ'il olmuş ise de hafîfçe bir rûzgârı kalmış ve mâhiyye on altı biñ gurus ma'âş ihsânıyla tekâ'üden sâhil-hânelerinde ârâm itmekde bulunmuş iken işbu mecelleniñ hıtâmından sonra tok-san iki muḥarremiñ yirmi üçüncü günü irtihâl-i dâr-ı bekâ itmiştir.

Müşârûn-ileyhiñ 'askerlik müddetinde iki def'a Hicâz ve Şâm ve Haleb ve Bağdâd ve Kürdistân ve Lazistân ve Kerbelâ ve Erzurûm ve Karş ve Çıldır; ve Rûmilî'nde Arnavudluk ve Bosna ve Şofya ve Şumni ve akrîbâsından bir zâtîñ Mısır'da vukû'-ı irtihâlden hişş-i irşiyyesini ahz etmek içün ferîkliğinde me'zûnen Mısır'a gidüp gelmiş ve'l-hâşıl memâlik-i mahrûse-i hazret-i pâdişâhîniñ hemân ekşer yerlerini gezerek harîta-i memâli-

ke dönmüş ve işbu cild-i şâlihiñ hıtâmı esnâsında yetmiş iki yaşında, ‘aklı başında ve muttaşıl ahz-ı vuzû ve edâ-yı şalât ile meşgûl ve temennî olunur şûretde hâl-i şalâh u zehâdetle meşgûl bulunduğu herkese meşhûd olduğu hâlde mürtahil-i dâr-ı cinân olarak Hazret-i Hâlid civâr-ı rahmet-medârındaki maķâbir-i müslimîne defn ile vedî‘a-i mağfiret-i celîle-i İlâhiyye kılinmıştır.

[6] Müşârün-ileyh rahmetullâhi ‘aleyh kemâl-i ‘iffet ü ‘işmet ve hamiyyet ü himmet ve şalâh u nezâhet ve edeb ü ‘irfân u zekâ aşhâbından olup, it‘âm-ı müsâfirinden be-ğâyet müteleziz olarak sofra-i ziyâfeti zâyifânına hâzır ve tekarrüb-i vakt-i ta‘âmda ‘uyûn-ı mekrûmeti vürûd-ı müsâfirîne nâzır bir merd-i min‘âm oldukları emr-i zâhirdir.

Müşârün-ileyh ‘uhdesine ihâle olunan umûrî bî-kem ü kâst râst olarak fevķa'l-gâye istikâmet ü ‘iffetle, hûsn-i rû‘yet ü tesviyeye himmetle meydân-i şadâķat u istikâmetde râkizü'l-‘alem bir vücûd-ı ma‘âlî-himem olduğına dü-cihânda şehâdetden girü turulmayacağı âzâde-i külf-e beyân u erkâmdır.

Müşârün-ileyhiñ Şâm-ı Şerîf‘de ve Bandırma‘daki çiftliğinde henüz vakıflarınıñ tanzîmine muvaffak olamadığı birer mescidi olduğundan ikmâl-i evķâfları dâmâdlarından temennî vü intizâr olunur. Rahmetullâhi ‘aleyhi rahmeten vâsi‘aten.

Müşîr ‘Abdu'l-Halîm Paşa Hazretleriniñ Terceme-i Hâlî

Müşîr-i müşârün-ileyh Trabzon ahâlîsi mu‘teberânından ‘Alî Ağa nâm merd-i şâlihiñ ravza-i fu‘âd-ı şalâh-i‘tiyâdınıñ şemere-i ber-güzîdesidir. İki yüz otuz üç târîhinde enderûn-ı hümâyûnda kılâr-ı hâşşa koķuşına alınarak fevâyih-i hıfz-ı Kur‘ân sermâyesiyle kesb-i tarâvet ü terbiye eyledikten ve fenn-i fûrûsiyyeti tahşîle rağbet itdikden soñra ya‘nî bîñ iki yüz kırķ dört senesi evâ‘ilinde süvârî sipâhî ‘asâķir-i şâhâne alâyı ķâ‘im-maķamlığıyla çerâğ olmuş idi. Bir müddet Rusya muhârebesinde Aydos ve mu‘ahharan Şumnu ve Silistre ve Rusçuk ve Sofya ve Kızanlık taraflarında bulunarak ibrâz eylediği me‘âşir-i memdûha-i me‘mûriyyet-âşinâyî,

mîr-alâyîlıkla kapudân-ı deryâ meşhûr Çengelogli Tâhir Paşa'nın Trablus-ı Garb nizâmâtına me'mûriyetinde alây ile Trablus'a i'zâmına bâdî olmuştur.

Meftûr olduğu fart-ı cesâret, kendüsence ol havâlîde fevka't-taşavvur 'arz-ı hıdemât-ı meşkûreye sebep-i muvaffakiyet olmakdan nâşî mîr-livâlık rütbesine irtikâsıyla der-sa'âdete celbini iktizâ itmiştir.

Altmış dört senesi zuhûr iden mültecî mes'elesinde Bükreş'e me'mûr ve orada dağı ber-vech-i marzî ibrâz eylemiş olduğu mehâsin-i hıdmetine mükâfâten ferîklik ile mesrûr olarak şadr-ı esbak Mehmed Rüşdî Paşa hâzretlerinin ibtidâki [7] ser-'askerliklerinde emr-i idâresi makâm-ı ser-'askerîye ihâle ve ilhâk olunan umûr-ı zabtıye nezâreti kâ'im-makâmılgında istihdâm olunup altmış tokuz senesi evâhırında zuhûr iden mes'ele-i zâ'ilede Rûmili mevâkî'-i harbiyyesinden me'mûr olduğu İsağçî ve Tavulçî ve Maçın mevki'leri kumandanlığında gösterdiği bizâ'at-ı me'mûriyyet-i fenn-âşinâyî, 'Ömer Paşa'nın istirkâbını dâ'î olduğundan hakîkaten şüc'ân-ı vüzerâdan bulunan ve "yigit lakabıyla yâd olunur" ta'rifesince Kel Hasan Paşa deyü ma'rûf olan Tokâdî Hasan Hakkı Paşa'yı bunların üzerine mevâkî'-i mezkûreye göndererek kaşd-ı tahkîr eylemesine 'atf-ı te'essüre tenezzül itmeyerek muktezâ-yı haşâ'il-i hasenesi üzere Hasan Paşa ile bi'l-ittifâk îfâ-yı emr-i me'mûriyyete devâm eylemiş olması dağı 'Ömer Paşa'nın te'kîd-i rekâbeti-ni celb eylemesinden ilerü gelerek müşârûn-ileyhimânın ikisini birden orarlardan kaldırmıştır.

Bunlardan müşârûn-ileyh Halîm Paşa'yı Vidin ve Kâlafat ciheti kumandanlığına göndermiş ve bunların tebdîllerini müte'âkıb Rusyalu berü tarafa tecâvüz itmiş olmasına bakılınca müşârûn-ileyhimânın oralarca olan ehemmiyet-i vücûdlarının derecesini ta'rife hâcet yoktur.

Bu kere zıkr olunan Kâlafât'da bir gün refâkâatine bir alây süvârî istiş-hâbiyla karşı tarafa kâ'in Kârayova'ya geçerek ve orada teşâdüf itdigi Rusya süvârî alayları üzerine hücum iderek gûy-rübâ-yı galebe vü muzafferiyyet olmuş ve zıkr olunan alaylar yanında bulunan iki kıt'a top iğtinâmıyla kedersizce 'avdet itmiştir. Bu aralık işbu terceme-nüvîs berâber olduğu hâlde Silistre'ye gidilerek muvâzene-i palanka-i düveliyyenin devlet-i 'aliyye-i 'Osmâniye tarafına tamâmiyle temâyülinden nâşî öte tarafa rû-nümâ olan emâre-i hezîmetle Rusyalu'nun mukaddemâ berü tarafa yaptığı Çanlı tab-

yada ihtiyâr mareşal Peskaviç² ve ceneral Şelder³ kumandalarındaki pek külliyyetlü ‘askeriñ kanğara-i ric‘atinden Tuna nehriniñ öte tarafına hîn-i mürûrında müşârün-ileyh hazretleriyle vüzerâ-yı ‘izâmdan esbak Muşul vâlîsi Balikesrî Girîdî-zâde Mehmed Paşa-yı gâzîniñ pek çok iş gördükleri mütevâtir ü meşhûddur.

Bu aralık kuvve-i mu‘âvineniñ zuhûrıyla görülen lüzûma mebnî Rûmili ordu-yı hümâyûnından birazınıñ tefrîkiyle serdâr ‘Ömer Paşa [8] refâkatiyle müşârün-ileyh dahî berâber olduğı hâlde Rusya memâlikinden olan Si-vastopol ve Gözleve ve Balıklı Ova taraflarına sevğ olunarak her yerde ve huşûşıyla buralarda da kendüsine ihâle olunan umûrda ibrâz-ı şecâ‘at u dirâyet eyledigi câ-yı inkâr degildir.

Ba‘de’l-muşâlahâ der-sa‘âdete ‘avdet itdikde nâm-dârân-ı ümerâ-yı ‘askeriyyeden mu‘ahharan müşîrlikle Yanya vâlîsi olan ve Rûmili ıslâhâtına me‘mûriyetinde irtihâl-i dâr-ı cinân iden Rif‘at Paşa merhûmuñ riyâsetinde dâr-ı şûrâ-yı ‘askeriye a‘zâ ve bir müddet soñra Qarağat’a vukû‘ bulan me‘mûriyetle muvaffağan ‘avdetinde dâr-ı şûrâ riyâsetine me‘mûr olmuş idi.

Bu ‘âciz-i nâmıku’l-hurûfuñ Cebel-i Lübnân ıslâhâtını itmâm ile me‘mûr olduğı Bañr-i Sefîd Eyâleti mutaşarrıflığınıñ merkezi olan Rodos cezîresine muvâşalat-ı ‘âcizânemden soñra muqaddimesi Şâm-ı Şerîfden zuhûr iden fesâdîñ indifâ‘ı içün hâriciye nezâretinde iken me‘mûr olan Fu‘âd Paşa ile birlikde Beyrût ve Şâm-ı Şerîf’e gidüp zamân-ı yesîr mürûrında merkezi Şâm-ı Şerîf olan beşinci ordu-yı hümâyûnı müşîrligine me‘mûriyetle tesrîr olunmuş ve üç sene kadar ifâ-yı hüsn-i me‘mûriyetden soñra Fu‘âd Paşa şadâret-i şâniyesinde zabtiye müşîrligiyle celb idilerek bir sene mürûrında infişâli vukû‘a geldigi ve bir müddet hânesinde istirâhat eyledigi hâlde seksen üçde zuhûr iden Girid hâdişesi arasında muvaqqaten Yanya’ya gidüp gelerek seksen sekiz târîhinde merkezi Erzurûm olan dördüncü ordu-yı hümâyûnı müşîrligine ta’yîn ve infişâlından soñra toksan senesinde a‘zâsı ‘asâkir-i nizâmiyye zâbitânından neş‘et itmiş müşîrândan

2. پسقاویج

3. شلدر

mürekkeb bâb-ı ser-‘askerîde müctemi‘ meclis-i tanzîmât-ı ‘askeriyye a‘zâ-lığına nakl ve üç dört mâh sonra meclis-i mezkûrûn lağvı cihetiyle şûrâ-yı devlet a‘zâlığına me‘mûr olarak el-hâletü hâzihî devâm itmekde bulunmuşdur.

Müşîr-i müşârûn-ileyh cesâret ü şalâbet ve hüsn-i vefâ vü şebât ve metânet-i i‘tikâd ve mübâlât u şalâh ile meftûr, ‘affî ü perhîz-kâr, ma‘âyibden berî, kemâlât-ı insâniyye ile muttaşîf olduğu bedîhîdir. ‘Ammerallâhu Ta‘âlâ ‘ömren tavîlen.

[9] Vezîr Mehmed ‘Alî Rızâ Paşa Hazretlerinin Terceme-i Hâli

Müşârûn-ileyh hudâvendigâr-ı esbak cennet-mekân gâzî Sultân Selîm Hân-ı Sâliş efendimiz hazretleri ‘aşr-ı ‘âlîsinde biñ iki yüz on sekiz târîhinde çerâğ olduğu enderûn-ı hümayûnda kılâr-ı hâşşa koğuşunda otuz târîhine kadar kesb-i terbiye ve hüsn-i hıdmete muvaffak olarak Sultân Mahmûd Hân-ı Şânî efendimiz hazretlerinin enderûn-ı hümayûnda teşkîl ve tertîbine irâde buyurdıkları bölüklerde neferlik ve onbaşılık ve çavuşluk ve sancağdârlık hizmetlerine dâhil ve kırk iki senesinde hâkân-ı huld-âşiyân ve vükelâ-yı saltanat-ı seniyye hâzır oldukları hâlde Râmî Çiftliği’nde icrâ olunan piyâde ve süvârî ve topçı zâbitânı sırasında süvârî imtihânında izhâr-ı liyâkat eylediginden Rûmîli sipâhîsinden tertîb olunan süvârî ikinci alâyı kâ’im-makâmılgıyla mesrûru’l-bâl olduğu eşnâda zühûr iden Rusya mes’elesinin nihâyetine kadar Şumnu, Silistre, Varna ve sevâhil-i Tuna’da ibrâz-ı harekât-ı cân-siperâneye muvaffakiyeti der-sa‘âdete ba‘de’l-mu‘âvede Sivas eyâletinden tertîb olunan sipâhî süvârî alâyı mîr-alâylığına ta’yînine bâ’iş olmuş ve mu’ahharan Haleb vâlîsi olup Bağdâd gâ’ilesi ıslâhına me‘mûr buyurılan müteveffâ ‘Alî Rızâ Paşa ma‘iyyetiyle Bağdâd’a gidüp gâ’ile-i merķûmenin hüsn-i indifâ’ını müte‘âkıb kırk altı târîhinde Bağdâd ümerâsını müstaşhiben der-sa‘âdete gelmiş ve kırk sekiz târîhinde Hımuş cânibinde virdiği me‘mûriyet üzerine Konya’ya gidüp Kağıkıran mazarratını on sekiz mâh zarfında def’ itmiş ve elli bir târîhinde müşârûn-ileyh ‘Alî Rızâ Paşa ma‘iyyetiyle Revândızlı Mehmed Paşa’nın def’-i gâ’ilesi me‘mûriyetinde ve ba‘dehû Başra

ve Mahmere⁴ havâlîsi ıslâhâtında ibrâz-ı me'âşir-i hıdmet-güzârî eylemiş olup elli üç târîhinde me'zûnen der-sa'âdete gelmesi hasebiyle elli dört senesi ibtidâsında mîr-livâlık rütbesiyle bekâm olarak me'mûr buyurulduğu Şehrizor eyâleti ıslâhâtına ve hûşûşîyle orada bulunan 'aşîretlerden Reyze'li 'aşîretiniñ iskânıyla virgü ve tekâlif-i sâ'ireleriniñ dil-hâh-ı 'âlîye muvâfık şûretle tanzîm ü tesviyesine şarf-ı mechûd ve elli altı ramazânında bâ-irâde-i seniyye Harput'a varup Beriyyetü's-Şâm havâlîsine me'mûr olan müteveffâ Ahmed Zekerıyyâ Paşa ile birlikde Beriyyetü's-Şâm'a gitmelerini müte'âkıb o ğâ'ile ber-ţaraf olarak Halebe ve elli yedi târîhinde der-sa'âdete 'azîmet ü 'avdetle bâ-irâde-i seniyye dâr-ı şûrâ-yı 'askerîye müdâvemetle iktisâb-ı imtiyâz-ı nâ-ma'dûd eylemiştir. Elli tokuz târîhinde [10] der-sa'âdet ordu-yı hümâyûnı erkânlığına ve altmış sekiz senesi Kigalık⁵ ıslâhına ve mu'ahharan Yunan hudûdınıñ tecdîdine me'mûr olarak muvaqqâten der-sa'âdete gelmiş ve altmış iki târîhi evâhırında Bedirhan Beg vaķ'asınıñ taķķıkını bi'l-icrâ itmâm-ı vaķ'ada der-sa'âdete 'avdet iderek altmış dört târîhinde ferîklik rütbesini ihrâz ve Gümüş Suyı'nda müctemi' olan 'asâkir-i redîfe kumandanlığıyla kesb-i imtiyâz itdigini müte'âkıb Anadolu ordu-yı hümâyûnı müşîri esbak Gözlüklü Reşîd Paşa merhûm refâķatiyle İrân cihetine firâr iden Hakkârîli Nûrullâh Beg'in ahzı ve ol havâlîniñ ıslâhına ve altmış altı târîhinde Bulgaristan'a olan me'mûriyetiniñ hûsn-i îfâsı sebebiyle rütbe-i sâmiye-i vezâretle Şehrizor vâlîliğine me'mûr olduğundan yirmi gün geçdikde naķl olundığı Vîdin eyâletinde on sekiz mâh icrâ-yı vezâ'îf-i me'mûriyet ve altmış senesinde munfaşılan der-sa'âdete gelür iken Şumnı'ya muvâşalat itdiginde nâ'il olduğu Yanya vâlîliğinde on sekiz mâh hükûmetle buradan bi'l-infişâl altmış tokuz târîhi evâhırında der-sa'âdete 'avdetiyle berâber zuhûr iden mes'ele-i mâziyede Şofya mevķi'inde ihtiyât-ı redîf-i 'asâkir-i şâhâne kumandanlığına me'mûr olduğdan bir mâh sonra Tosun Paşa merhûm ile becâyış şûretiyle Üsküb eyâletine ve üç mâh geçdikde Mes'ele-i Yunân'dan tolayı hasbe'l-îcâb Yeñişehr-i Fenâr'a tahvîl-i me'mûriyyet idüp dört mâh sonra der-sa'âdete gelerek yetmiş bir târîhinde Anķara vâlîliğine gidüp üç sene sonra munfaşılan der-sa'âdete 'avdetle yetmiş beş senesi Harput ve altı mâh sonra Diyâr-bekr

4. محمره

5. كيفه لى

eyâleti vâilîliğinde bir sene bulunmuşdur. Mu'ahharan infişâl ile der-sa'âdete gelüp tokuz mâh ma'zûlen ârâm itdikden sonra Aţana vâilîliğine i'zâm ve bir sene sonra Kozan ve Payas ve Menemen nâm mevki'lerin iślâhâtına me'mûr Dervîş ve Cevdet Paşalar hâzerâtıyla iślâhâtta birlikde bulunmuş ve bi'l-âhire Sivas eyâletinde bir sene icrâ-yı me'mûriyetden sonra infişâlen der-sa'âdete 'avdetle evkât ü evânını du'â-yı te'ebbüd-i 'ömr ü şevket ü iclâl-i cenâb-ı şehen-şâhîye haşr iderek ma'zûliyet ma'âşıyla hânesinde ikâmet itmekde bulunmuşdur. Müşârün-ileyh 'afif ü şâlih ve müttakî vü dîndâr olması eşeri olmak üzere bulunduğu me'mûriyetlerde cümle ahâlîyi kendüsinden hoşnûd ve mevkûl-i 'uhde-i liyâkat u dirâyeti olan hıdemâtda görülen muhassenâtı nâ-ma'dûd, şâdık u müstakîm ve lüzûmı mertebe okur yazar, hayr-hâh bir ve-zîr-i ma'âlî-semîr-i dirâyet-kârdır. 'Ammerallâhu 'ömren tavîlen.

[11] Zabtiye Nâzırı Çerkes 'Abdî Paşa Hazretlerinin Terceme-i Hâli

Müşârün-ileyh Çerkeslikle müte'ârif ise de Abaza cinsinden Mecân kabîle-i mu'teberesinden olup şıgar-ı sinninde şadr-ı esbak Abaza Husrev Mehmed Paşa dâ'iresinde perverîş-yâb olduğu hâlde ibtidâ-yı nizâmât-ı 'as-kerîyede Husrev Paşa tarafından Yemen vâlîsi esbak Burûsevî Muştafâ Şabrî Paşa ile berâber hazîne-i humâyûn koğuşına çerâğ olundukları cihetle enderûn-ı humâyûn nizâmâtınca müktesib-i esâlîb ü uşûl ve rüfekâyâ tü-feng ta'lîmleriyle manavra kâ'idesini ta'lîm ile meşğûl olmakda iken ağaların cümleten süvârî ta'lîmine tevağgulları piyâde mu'allimlerinin yalnız enderûn ağaları 'idâdından ma'dûd kalmalarını mücib olduğu cihetle mûmâ-ileyh Muştafâ Şabrî Paşa 'Asâkir-i Mansûre-i Muhammediyye piyâde biñbaşılığı rütbesiyle çerâğ ve refte refte kat'-ı merâtib ve umûr-ı me'mûresinde 'arz-ı istikâmet ve şadâkat u 'iffetle devr-i menâşib iderek altmış beş târîhinde bâ-rûtbe-i vâlâ-yı vezâret Yemen vâilîliğiyle imtiyâzı rehîn-i mesâğ olmuş idi. Merkez-i me'mûriyyeti olan Mevâh'ya⁶ ba'de'l-vuşûl irtihâl-i

dâr-ı bekâ ve nîk-nâm-ı şecâ'at u şadâkatle yâd olunmak şerefi yolında id-diğâr-ı şervet ü yesârı terk ü fedâ itmiştir. Rahmetullâhi 'Aleyh.

Şâhib-i terceme müşârün-ileyh 'Abdî Paşa muktezâ-yı fetânet ü reviy-yeti üzere sarây-ı hümâyûnca hıdemât-ı mu'tebereden olan çukadârlık me'mûriyyeti ve tebdîlen ba'zı mağallı teşrîf-i hümâyûn vukû'ında rikâb-ı hümâyûnda bulunmak şerefi ile mübâhî ve bu mukaddime-i ikbâl ile kadr u i'tibârı nâ-mütenâhî olarak kırk yedi târîhine kadar sarây-ı hümâyûnda bulunmuş ve târîh-i mezkûrda biñbaşılık rütbesiyle bekâm buyurulmuş idi.

Hasbe'lmeslek kat'-ı merâtib-i 'âliye ile kırk sekiz târîhinde mîr-alây ve elli dörtde mîr-livâ olup elli beşde ferîklık rütbe-i refî'asıyla İşkodra vâlîliğine ve elli tokuzda Rûmili ordu-yı hümâyûnı erkânlığına bi't-ta'yîn Manastır ve mağâl-i sâ'irede bir müddet ikâmetden sonra tevârîh-i muhtelifle ile çend def'a inzimâm-ı riyâsetle İşkodra vâlîliğine me'mûr ve iki def'a Bosna ve dört def'a Rûmili vâlîlikleri kâ'im-makâmıllıklarıyla mesrûr olup yetmiş yedi târîhinde üçüncü ordu-yı hümâyûn müşîrligi ve müte'âkıben ikinci ordu-yı hümâyûn müşîrligiyle mağbûr olmuşlar idi. Seksen yedi târîhinde der-sa'âdete celb ile şûrâ-yı devlet a'zâ-yı kirâmı 'idâdına ilhâk kılınmışlardır.

[12] Müşârün-ileyh hazretleri 'iffet ü istikâmet ve şecâ'at u şâlâh-ı hâl ve şebât u şehâ ve hüsni vefâ gibi haşâ'îl-i hasene ve mekârim-i ahlâk-ı hamîde ile mevsûf ve me'mûr oldukları her mağal ahâlîsini idâre-i 'âdile ve mu'âmele-i dil-nüvâzîlerinden memnûn u hoşnûd bıraktıkları mervî vü ma'rûfdur. Mehâdîm-i kirâmılarından bahriye nezâretine kadar ihrâz iden Ra'ûf Paşa ve sâ'irleri yüzlerinden meşâlih-i devlet ü millet istifâde itmekdedir. 'Ammerehümullâhu Ta'âlâ 'ömren tavîlen.

Enderûn-ı Hümâyûnda Hazîne Koğuşından Müfîz Çukadâr Ağa Boşnak 'Osmân Ağa-zâde Vezîr Mehmed Paşa Hazretleriniñ Terceme-i Hâli

Müşârün-ileyh enderûnda hazîne koğuşından tefeyyüz itmiş ve çukadâr ağalık rütbesini hâ'iz olmuş olan Boşnak 'Osmân Ağa'nıñ şulbinden biñ

iki yüz yirmi yedi târîhinde kâdem-nihâde-i ‘âlem-i şuhûd olarak hengâm-ı şabâvetinde pederiniñ müfîzi olan mezkûr koğuşa kabûl olunarak kırk sekiz târîhinde emşâliyle berâber mâ-beyn-i hümâyûn hademeline kabûl olunarak elli beş târîhine kadar îfâ-yı hüsn-i hîdmet itmekde iken cülûs-ı Sultân ‘Abdu'l-Mecîd Hânî'de kurenâlık şerefine mazhar ve altmış dört târîhinde ikinci mâ-beynci bulunduğı hâlde ‘uhdesine mîr-mîrânlık rütbesi tevcîhiyle Varna muhâfızlığına me’mûr olmuşlardır.

Oradan bâ-rûtbe-i vâlâ-yı vezâret Edirne ve ba‘dehû Selânik ve müte‘âkiben Rûmili vâlîliği ve Sivas ve Kaşamonı eyâletleri vâlîlikleri ve ba‘de'l-infişâl yetmiş sekizde Hudâvendigâr eyâleti ve Canik sancağı mutasarrıflığı tevcîh olunarak bu me’mûriyetleriñ cümlesinde müstakîmâne ve perhîz-kârâne harekete ihtimâm ve umûr-ı me’mûresinden hey‘et-i devlet-i ‘aliyyeyi ve ‘iffet ü ‘adâletinden bulunduğı mahaller ahâlîsini hoşnûd itmege sa‘y u ikdâm eyledikleri hâlde bî'l-infişâl der-sa‘âdete celb ve ma‘zûliyet ma‘âşî ihsânıyla du‘â-yı dervîşânesi taleb buyurulmuşdur.

Müşârün-ileyh metînü'l-i-‘tikâd, edîb ü halîm ve müstakîm ü müttakî, dervîş-nihâd u halûk bir vezîr-i ‘iffet-semîrdır. ‘Ammerallâhu ‘ömren tavîlen.

Müşîr El-Hâc Mehmed Mu‘ammer Paşa Hazretleriniñ Terce-me-i Hâli

Müşârün-ileyh biñ iki yüz yirmi altı târîhinde naşb ile bir buçuk sene şadâret-i ‘uzmâ kâ‘im-makâmılgını hüsn-i idâre idüp muqaddemâ mülgâ yeñiçerileriñ fevâhiş ve sâ‘ir evzâr-ı [13] kebâ‘irine müddet-i vâfireden berü dâru'n-nedve olduğı cihetle "Melek Girmez" ismiyle ma‘rûf olan Bâğçe Kapısı'ndaki dâru'l-fesakayı mütevekkilen ‘alellâh bir anda hedm ü mahv iderek yerine Hidâyet Câmî‘-i Şerîfi'ni binâya sebeb olan ve nihâyet Rûmili vâlîsi iken irtihâl iden,

(Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün)

Yek-nesak olmaz cihânıñ vaz‘ı dâ‘im böyledir

Geh muğayyem çihre-i hırşîd-i maşşûd geh güşâd

nazm-ı 'ibret-me'âliniñ kâ'ili bulunan Erzurûm Müftîsi-zâde Mehmed Rüşdî Paşa'nın şulb-i aşâletinden yirmi yedi târihinde der-sa'âdetde Bâb-ı 'Âlî'de pâ-nihâde-i 'âlem-i şuhûd olmuştur. Evân-ı şabâvetinde pederi sâyesinde tahşîl-i 'ulûma sa'y ü verziş itdiği esnâda bu mişillü aşhâb-ı nebâlet ü nebâhetiñ ârâmına müheyyâ olan enderûn-ı hümâyûna çerâğ olduğundan tahşîl-i 'ilm ü kemâl eylediği esnâda eniştesi bulunan sâlifü't-terceme Tayyâr Paşa'nın mîr-alâyılığında himmetiyle biñ iki yüz kırk altı târihinde 'asâkir-i nizâmiyye-i şâhâne kolağalılığıyla çerâğ olarak bi't-tedric kaç'-ı merâtible biñbaşı ve kâ'im-makâm olduğu hâlde elli bir senesinde teşkîl olunan 'atîk 'asâkir-i redîfe-i şâhânedan Edirne sancağından müretteb redîf alâyi mîr-alâyılığına me'mûr buyurulmuştur.

Elli iki zi'l-hiccesinde dâr-ı şûrâ-yı 'askerînin güşâdında eniştesi ve bu 'âciz-i nâmıku'l-hurûf gibi ba'zı ahıbbâsı sevki ve rütbe-i hâliyesiyle şûrâ-yı mezkûr a'zâsı silkine dâhil olarak üç seneye yakın dâr-ı şûrâda ihtifâl ü ihtiyâz itmiştir.

Elli sekizde me'mûren Girid'e gidüp gelerek elli tokuzda mîr-livâlık ve altmış birde Süleymân Re'fet Paşa'nın meclis-i vâlâ riyâsetinde memâlik-i mahrûseniñ muqaddime-i ma'mûriyyetine teşebbüs kabîlinden olmak üzere ihtirâ itdiği mecâlis-i 'amnâra 'ulemâdan bir zât ve 'askeriyyeden bir mîr-livâ ve livâ rütbesine müsâvî ricâlden bir efendi ile muhâsib ve münşî ikişer kâtibden 'ibâret tertîb itdiği cem'iyetlerden Sivas tarafına sevķ olunan komisyonca müşârûn-ileyh Mu'ammer Paşa re'is olduğu hâlde piyâde yoklamacısı sâbık 'Alî Efendi ve 'ulemâdan Halebli Murâbahacı Bâkî-zâde 'Abdullâh Efendi a'zâ ve Râmiz Paşa-zâde 'İzzet Beg kâtib olarak gönderilmiş ve Rûmili cânibine dañi mu'añharan vezîr olup ol zamân livâ bulunan Çelebi Efendi Vekilharcı-zâde enderûndan tehayyüz itmiş olan Kabataşlı Şişman Râgıb Paşa ve refâkatine ricâlden, enderûndan müfîz esbak Girid defterdârı Topçibaşı Muştafâ Ağa-zâde Şâlih Beg [14] ve mevâlîden bir zât ile kitâbetine Mısır kâşiflerinden Tunuslı-zâde 'Alî Beg-zâde enderûndan muhrec 'Alî Cevâd Begefendi me'mûr ve tesrîb olunmuştur.

Müşârûn-ileyh Mu'ammer Paşa me'mûriyyet-i mezkûre için Sivas'a gidüp gelerek altmış ikide ferîkîlik ve altmış üçde Mehmed Rüşdî Paşa hazretlerinin dâr-ı şûrâ riyâsetlerinde a'zâlık rütbe ve me'mûriyetiyle mesrûr

ve altmış yedi recebinde müşârün-ileyh Mehmed Rüşdî Paşa hazretleriniñ birinci def'a mesned-i ser-'askerîyi tezyîn buyurduklarında dâr-ı şûrâ-yı 'askerî riyâsetiyle nâ'il-i behcet-i nâ-maḥşûr olup üç buçuk sene îfâ-yı riyâsetle yetmiş bir sâli zîl-ka'desinde bâ-rûtbe-i sâmiye-i vezâret ü müşîrî Vi-din vâlîliğine ta'yîn ve şîfat-ı 'askerîyesiniñ ibkâsıyla kâm-bîn olmuştur.

İki seneden mütecâviz eyâlet-i mezkûrede icrâ-yı aḥkâm-ı 'adâlet ve iltizâm-ı 'iffetle yetmiş dört rebî'u'l-âḥirinde Edirne eyâleti vâlîliğiyle Edirne'ye vürûdını müte'âkib bir gice hükûmet konağı nerdübân başlarınıñ cümlesinden tutuşdurulup âteş alarak muhterik olmağla berâber bulunan Beglikçi 'İzzet Beg birâderi Hazîneli Şemsî Beg mahrûken terk-i cân ve müşârün-ileyh bu muḥâtaradan pek zahmetle tahlîş-i girîbân itmiş ve kâffe-i kütüb-i nefîse ve evrâk u eşyâsı sûzân ve sene-i mezkûre cümâde'l-âḥirinde in-fişâl ile der-sa'âdete 'avdete şitâbân olmuştur.

Bu dâhiyeden ḥalâş olduktan sonra bir buçuk seneden ziyâde ma'zûlen der-sa'âdetde ârâm iderek yetmiş altı rebî'u'l-evvelinde İzmir vâlîsi ser-'asker-i esbak mühendis Mehmed Kâmil Paşa'nın vefâtıyla İzmir vâlîliğine ve sene-i mezkûre zîl-ḥiccesinde Şâm vâlîliğine ta'yîn olundukları ḥâlde yetmiş yedi rebî'u'l-âḥirinde bi'l-infişâl şehriyye yirmi iki biñ beş yüz gurus ma'zûliyyet ma'âşî iḥsânıyla müreffehü'l-bâl olarak nâmıku'l-hurûfuñ Cezâyir-i Baḥr-i Sefîd eyâleti mutaşarrıflığımızda li-eclî't-tenezzüh ol vaḳit merkez-i eyâlet-i Cezâyir-i Baḥr-i Sefîd olan Rodos cezâiresine gelecek altı mâh kadar Rodos'da ârâm eyledikten sonra der-sa'âdete gelmiş ve yetmiş sekiz recebinde meclis-i vâlâ a'zâlığına me'mûr olup beş seneyi mütecâviz der-sa'âdetde visâde-i istirâhata ittikâ eylemiş iken Vecîhî Paşa'nın vefâtı ḥasebiyle seksen dört rebî'u'l-âḥiriniñ on tokuzuncı günü 'asâkir-i şâhâne kumandanlığı ve meclis-i vâlâ a'zâlığı inzimâmıyla [15] Cidde vâlîsi naşb u ta'yîn olundığından arâzî-i mübâreke-i muḳaddesede iki buçuk seneden ziyâdece ikâmetle iki def'a farîza-i ḥacc-ı şerîfi bi'l-îfâ ḥüsn-i idâreye muvaffak olmuştur. Hicâz muşâlaḥasınca ba'zı ḥuşûş ifâdesi zımnında der-sa'âdete gelüp ḳalarak seksen yedi cemâziye'l-evvelîsiniñ on altıncı günü Anḳara vilâyeti vâlîliğine gidüp geldikten sonra seksen sekiz zîl-ka'desiniñ yirmi birinci günü in-fişâlî zuhûr iderek der-sa'âdete 'avdet eylemiştir.

Seksen tokuz muharremiñ on dördüncü günü mefsûh ıslâhât komisyonu a'zâlığına me'mûr olmuş ise de cümâde'l-ülâda komisyonuñ lağvıyla ta'alluk iden irâde-i seniyye üzerine ihsân buyurılan ma'zûliyyet ma'âşıyla hânesinde ârâm itmekde iken sene-i mezkûre zi'l-hiccesiniñ yirmi dördüncü günü şûrâ-yı devlet a'zâlığıyla handân ve toksan senesi şaferiniñ yirmi sekizinci günü yirmi beş biñ gurus ma'âş ile muhâcir idâre-i behiyyesi komisyonu riyâsetiyle şâdân olarak toksan iki senesi muharremiñ yirmi tokuzuncu gününde târîhimiziñ ikinci cildiniñ tertîb ü tebyîzinden sonra irtihâl-i dâr-ı cinân itmiş ve vukû'-ı vefâtına kadar me'mûriyyet-i mezkûreyi hüsn-i ifâya devâm iderek fukarâ-yı muhâciriniñ hüsn-i teveccühlerini kazanmış oldığı rivâyet olunmuşdur.

Müşârün-ileyh nâmını leke-dâr itmemeye sa'y u gayret ve ferâ'iz-i mektûbeyi hüsn-i ifâya müdâvemetle mübâlât-ı dîniyye ve şe'â'ir-i islâmiyyeniñ icrâsına sâ'î ve hilm ü rıfk ile halkı taltîfe himmeti ve 'ilm ü sehâ vü keremde i'tidâli emr-i celî, tanzîm-i eş'âr u tevârîhde yed-i tûlâsı bedîhî, dervîş-nihâd, şâlih u muttakî, rahîm ü şefîk, sinni sittîni mütecâviz bir müşîr-i zî-şân idi. Rahmetullâhi Ta'âlâ 'aleyhim rahmeten vâsi'aten.

Terceme-i Hâllerine Dest-res Olunamayan Müşîrân-ı Kirâmdan Ba'zılarınıñ Esâmîsi

Müşârün-ileyhimden başka yetişdigimiz zamânda enderûn-ı humâyûndan tefeyyüz itmiş olanlardan Aşkar 'Alî Paşa, Dilâver Paşa ve Âl-i Ramazân'dan Necîb Beg-zâde 'İşmet Paşa, ferîk Necîb Paşa, mîr-mîrân Kato Hasan Paşa ve kîlâr-ı hâşşadan Darancur Reşîd Paşa, Çelebî Efendi Vekilharcı-zâde Şişman Râğîb Paşa, Rüstem Efendi kölesi dâr-ı şûrâ re'îsi ferîk Hüseyin Paşa, Silâhdâr 'Alî Paşa kölesi begler-begi Cündî İsmâ'îl Paşa ve seferliden Dellâl-zâde İşâretçi 'Osmân Paşa, müşârün-ileyhiñ kethudâlığından müfîz Haleb vâlîsi sâbık bostancıbaşı-zâde Reşîd Mehmed Paşa, Rûmili ordusu [16] müşîri iken vefât iden silâhdâr 'Alî Ağa kölesi Reşîd Paşa ve bunuñ birâderi olduğu mervî olan Şayda vâlîsi esbak silâhdâr 'Alî Ağa kölesi Hurşîd Mehmed Paşa, Topçibaşı Muştafâ Ağa-zâde Yanya vâlîsi

iken irtihâl iden Şâlih Paşa, Mehmed Nuşret Paşa gibi ba'zı zevât daha var ise de bunların terceme-i hâllerine dest-res olmadığımızdan vesîle-i rahmet olmak üzere yalnız buracıkda ihtâr-ı nâmlarıyla iktifâ olundu.

Re'îsü'l-'Ulemâ ve Nakîbü'l-Esrâf El-Hâc Muşafâ 'İzzet Efendi Hazretlerinin Terceme-i Hâlleridir

Muşârûn-ileyh Anadolî'da Tosya nâm şehr-i dil-güşâda Destbân Ağa-zâde Muşafâ Ağa'nın şulbinden biñ iki yüz on altı târîhinde kadem-ni-hâde-i 'âlem-i şuhûd olarak silsile-i nesebleri vâlideleri tarafından hâlâ Tophâne'de kendü binâ-kerdesi olan Kâdr-hâne dergâh-ı şerîfinde defîn-i hâk-i 'itr-nâk olan kutbu'l-aqtâb ve sâdât-ı şahîhu'l-ensâbdan Şeyh İsmâ'îl Rûmî kuddise sırruhu's-sâmî hazretlerine muntehî olup şıgar-ı sinlerinde feyz-i fitrî-i mâder-zâd ve kâbiliyyet ü zühd ü reşâd, hilye-i isti'dâdlarında zâhir ü müstefâd olmağla pederlerinin vefâtından sonra vâlideleri müşârûn-ileyhi tahşîl-i 'ulûm-ı nâfi'a niyyet-i hayriyyesiyle der-sa'âdete i'zâm ve ders-i 'âmdan ve ta'allukâtından emîn ü mu'temed bir zâta veşâyâ-yı lâzime ile tevdî' iderek bu cihetle Fâtih medârisinden Baş Kurşunlu ta'bîr olunur medrese-i münîfede nice müddet tahşîl-i 'ilm-i şerîfe müdâvemet eşnâsında müsellemler olan dirâyet ve hâşâ'il-i haseneye mazhariyetinden başka mevhub oldukları şadâ-yı ferağ-fezâları ve fenn-i mûsikîde müsâbık-ı Fîşâğorâs u Fârâbî olan ma'lûmât-ı mükemmele ve kâbiliyyet-i meşhûdeleri hasebiyle ol eşnâda müşâhib-i şehriyârî Kömürçi-zâde Hâfız Efendi merhûmdan meşş idedikleri bir kıt'a na't-ı şerîfi Bağçe Kapusu hâricinde ve sâhilinde Sultân Mahmûd Hân-ı Şânî efendimiz hazretlerinin bânîsi oldukları Hidâyet Câmî'-i Şerîfi'ne selâmlık vukû'unda bülend-âvâz ile kırâ'atlerinde pâdişâh-ı kâdr-dân efendimiz hazretleri şadâ-yı muhrik-edâ-yı müşârûn-ileyhi istimâ'dan mahzûz olmuşlar ise de hükmi-zamân îcâbınca bu misillü nev-resîdegânîñ toğrıdan toğrıya enderûn-ı hümayûna çerâğ olmaları münâsib olmadığından silâhdâr-ı şehriyârî bulunan Gâzî Ahmed Paşa-zâde sâbıkut-terceme [17] 'Alî Paşa merhûma ikmâl-i hüsn-i terbiyelerine himmet olunmasını irâde ve mu'ahharan enderûn-ı hümayûna alınması fermân

u ifâde buyurulduğundan üç sene kadar dâ'ire-i müşârün-ileyhde ta'allüm-i 'ulûm ve temeşşuk-ı hutût ve tefennün-i mûsikîye himmet itdikden sonra evvel-emirde Gâla'ta Sarâyı'na çerâğ ve üç sene orada dahî istihsâl-i 'ulûm u fûnûna iştiğâl eyledikleri hâlde otuz altı târîhinde müşârün-ileyh 'Alî Paşa'nın ma'zûliyyet hâlinde vâkî' olan iltimâslarıyla İlyâs Ağa merhûmuñ si-lahdârlığında enderûn-ı hümâyûna çerâğ olmuşlar idi.

Ol mekteb-i feyz-meksebd nice zamân nây-zenlik ve hânendelik fenlerinde kesb-i ma'lûmât iderek fâ'ıku'l-akrân ve bir taraftan dahî ta'lîm-i 'ulûm ve hutût-ı mütenevvî'ada şülûş ve neshi müsellemler-i enâm olan Muştâfâ Vâsîf Efendi'den ve ta'lîk hattını meşhûr Yesârî-zâde Muştâfâ 'İzzet Efendi'den ta'allüm ü temeşşuk ve izn ü icâzetleriyle akrânına tefevvukı nümâyân olmağla mûsikîde ve hutût-ı mütenevvî'ada ferîd-i 'aşr ve vahîd-i dehr olarak mukte'dâ-yı aşhâb-ı isti'dâd olduğu hâlde hâkân-ı huld-âşîyân hazretleri Râmî Çiftliği'nde iken 'asâkir-i şâhâne zâbitliğiyle rûteb-i mütenevvî'a ile çerâğ buyurulmağda olan zevât sırasında bir hîdmetle kayırılmak emelinde bulunmuş ise de bu mişillü nâdirü'l-vücûd bir zâtın nezd-i şâhânenen mehcûriyyeti muğâyir-i rîzâ-yı hazret-i pâdişâhî olduğunu vâsıta-i istirhâm olabilecek zevât bi'l-idrâk ifâdeden istinkâf eylediklerini fehmi eylemesi üzerine her ne şûretle olur ise olsun tevekkülüyle bilâ-nân-pâre hacc-ı şerîfe taleb-i ruhşata mübâşeret itdiklerinde kerhen ruhşat i'tâ buyurulmasıyla Necîb Paşa merhûmuñ şurre emânetinde tarîk-i nakşendiyyeden ibtidâ intisâb eylemiş oldukları Kayseriyyeli Şeyh 'Alî Efendi hazretleriyle birlikde cânib-i Hicâz'a 'âzim ve mevlânâ-yı müşârün-ileyh cenâb-ı 'Abdullâh-ı Dihlevî kuddise sırruhu's-sâmî hazretlerinin hulefâsından Mekke-i Mükerrreme'de şeref-mukîm Şeyh Mehmed Cân Efendi hulefâlarından olmak hasebiyle kendülerini ol zât-ı 'âlîye teslim eylemeleriyle bir müddet huzûr-ı akdeslerinde hîdmet ve terbiye-i teveccühle tekmi'l-i sülûk ile istihsâl-i zâd-ı dâreyne muvaffakiyetle 'avdetlerinde şeyh-i müşârün-ileyh i'tâ-yı icâzet buyurmuş olduklarından Mısır'a 'âzîmet ve yedi mâh müddet ba'zı mahâl-i mübârekeyi ba'de'z-ziyâre İstanbul'a 'avdet ve Maḥmûd Paşa Hammâmı kurbında bir hâne temellük idüp başında tâc-ı nakşî ve arkasında [18] hırka-i Dihlevî olduğu hâlde terk-i mâ-sivâ maḥsâdıyla aşdikâ-yı muḥibbân ile muşâḥabet-i dervîşâneye himmet itmekde bulunmuşlar idi.

Ramazân-ı şerîfde bir gün hatm-i şerîflerini okumak ve halk ile birlikde du'âsı edâ olunmak niyyetiyle Bâyezîd Câmî'-i Şerîfi'ndeki mü'ezzinler mahfiline çıkup hatmini okur iken ahıbbâsından sesini işiden birkaç zât mahfile çıkup ikâmet itmesini recâ itdiklerine cevâben, "ekşer bu câmi'-i şerîfe şevketlü pâdişâhımız geliyor, egerçi benim sesimi işidecek olur ise bir eyü şey olmaz" didiklerinde, "şevketlü efendimiz bugün İstanbul'a gelmedi ve gelmeyecektir" deyü 'arz olunan te'mînât üzerine şalât-ı 'aşr için bülend-âvâz ile ikâmet olunur iken hâkân-ı kâdr-dân hazretleri câmi'-i şerîf kapusından içerü girmiş ve namâza iktidâ itmiş ise de efendî-i müşârün-ileyhiñ bunlardan aşlâ haberi olmadığından sâ'ir mü'ezzinân ile bi'l-münâvebe tesbîh u tehlîli tekmîl eylemiş ve namâz 'akîbinde yâ-ver-i hazret-i pâdişâhî enderûndan müfîz mîr-livâ Aşkar 'Alî Paşa me'mûren mahfile çıkup mü'ezzin-başıya, "şevketlü efendimiz su'âl buyuruyorlar, ikâmet iden kimdir", deyü istifsâr eyledikde mü'ezzin-başı işâretle müşârün-ileyhi gösterüp, "dede efendi ikâmet eyledi" haberini virdikde her ne kadar paşa-yı müşârün-ileyh kapu yoldaşlarından ise de ramazân hâliyle ve iktizâ-yı kisve vü külehle efendiyi tanımayup bir Özbek dervîş olduğunu 'arz itdikde, "Muştafâ Efendi'niñ şadâsını ben bilmez miyim, Özbek'dir deyü beni mi aldadıyorsuñuz" buyurmalarıyla tekrâr bir âdem daha gönderilüp, "mahfilde kaç kişi var ise birer birer aşağı insünler" fermân-ı şâhânesini beyân itmesi üzerine mevcûd bulunanlar birer birer inmekde olup nısf olur olmaz Özbek deyü haber virilen görünmediginden üçüncü def'a olarak bir âdem daha irsâl ve dede efendiyi aşağı îşâl eylediğinde hânelerine 'azîmet itmek üzere sağ cânibe teveccüh itmişler ise de pâdişâh-ı ma'âlî-iktinâh hazretleri efendî-i müşârün-ileyhi ol kıyâfetle gördüklerinde, "Muştafâ Efendi olduğunu ben bilmez miyim" nuṭṭ-ı hümâyûnını müte'âkıb müşârün-ileyh hakkındaki teveccühât-ı sâbıka-i şâhâne ilcâsıyla hıdmet-i hümâyûnı terk itdigine ziyâde infi'âl 'ârız olarak müşârün-ileyhiñ der-hâl imhâsını irâde ve parmağıyla şiddetlü işâret eylediklerinde Husrev Paşa, "fermân efendimiziñ dimiş ise de hayr-hâhân-ı 'aşrınıñ ser-bülendi ve kâffe-i ecr ü hayrda cihânıñ ercemendi ve ta'alluk-ı enzâr-ı mehâsin-pesendi olan muşâhib Sa'îd Efendi Husrev Paşa'ya hıtâben, [19] "Paşa hazretleri sen çocuk mısın, ne yapıyorsuñ" i'tirâzıyla eteginden çekdikde "şuş" cevâbını virüp ol ešnâda şehen-şâh-ı merâhim-penâh ha-

zretleri kemâl-i hiddetlerinden toğrica Tolmabâğçe sâhil-sarây-ı hümâyûnını teşrîf buyurmuşlardır.

Ol gice şalât-ı terâvîh ba'de'l-edâ müşâhibân-ı şehriyârîden hânende meşhûr Rif'at Beg merhûmuñ pederi şeh-levendim Hâfız 'Abdullâh Ağa merhûmuñ birâderi Kômürce-zâde Hâfız Efendi'ye hitâben, "seniñ hac refi-kiñe ne dirsini" irâde-i mutazammını'l-i'tirâzını îrâd buyurduklarında, "hayr ola efendim" cevâbına mukâbil, "Özbek kıyâfetiyle Bâyezîd Câmi'-i Şerîfi mahfiline çıkup, "ey cemâ'at-ı müslimîn, işte beni gördiñiz mi, pâdişâh-ı zamâna sinîn-i vâfire hıdmet eyledim, emegim şu kıyâfetde karar virdi" diyerek halka teşhîr idiyor, bunun için ifnâsı hakkında fermânıma müşâhib Sa'îd Efendi'niñ ilhâhıyla Husrev Paşa'nıñ istid'â-yı 'afvı müsâ'adesi nefyi-ni netîce virdi" sözleriyle otadan içeri teşrîf buyurmuş olduklarınıñ ferdâsı günü efendî-i müşârûn-ileyh Bâyezîd Muvakkît-hânesi pîşgâhında mûmâ-ileyh Hacı Hâfız Efendi'ye bi't-teşâdüf, Hâfız Efendi müşârûn-ileyhi bir kenâra çeküp, "ahşâm şevket-me'âb efendimize Özbek kıyâfetiyle görünmüş oldığıña infi'âl buyurdılar, tebdîl-i câme ile başına fes giy" deyü tenbîh itdigine cevâben müşârûn-ileyh, "sikkeyi başka kisveye tebdîl idemem" dimesi üzerine, "öyle ise bir daha nazar-ı şâhâne ta'alluk idecek yerlerde bulunma, zîrâ hakkında mazarrat me'mûldür" didiklerini kabûl ve görünme-nege 'azn ü niyyetle hânelerine 'avd u kufûl iderek mütehallık oldukları haşlet-i tevekküle istinâd üzere olmuşlar idi.

İrtesi gice yine edâ-yı şalât-ı terâvîh-i şerîfden sonra şehen-şâh-ı huld-âşiyân hazretleri mûmâ-ileyh Hâfız Efendi'yi ihzâr ile, "gerçi nefîdin-de 'afv itdim ammâ şu kıyâfetle Muştafâ Efendi'niñ beni i'lân idişine pek cânım şıkıldı" buyurduklarında, Hâfız Efendi cevâben, "Kuluñuz bugün Sultân Bâyezîd muvakkît-hânesi önünde gördüm, tekdîr-âmîz pek çok sözler söyledim" cevâbında, "bir bende velî-ni'metine hâlini 'arz ider mi itmez mi" deyü kuluñuzdan su'âl eyledi, "evet ider" didim, "bu hey'eti ihtiyârım velî-ni'met efendimize vesîle-i 'arz-ı ahvâl olur müâlâ'a vü emeline münhaşır idi, hâl-i 'acz-iştimali aîladamadığımı aîladığımdan pek me'yûs oldum" didi ve ağlayarak döndi gitdi" sözünü, "Dürûğ-ı [20] maşlahat-âmîz bih ez-râst fitne-engîz" me'âliyle 'arz eyledikde, şehriyâr-ı şefkat-istînâs hazretleri önüne bakup bir söz söylemeksizin otalarını teşrîf ve yine ferdâ-

şı gice terâvîh'den sonra "Hâfız Efendi ne didi idi" sözünü tekrâr buyurdularına evvelki cevâbı 'arz u beyân eyledikde, ol vakit meşhûd-ı cihân olan lutf u merhâmet-i hazret-i pâdişâhî te'sîr-i hüsn-i ifâdeye mukâbil, "benim aña tarğınlığım yokdur, ancak hüner ü kadrini zâyî' itmek sevdâlarında gör-
düğimden cânım sıkılıyor" deyü şâdir olan iltifât-ı şâhâneyi müte'âkıb hü-
zûr-ı hümayûnlarında mevcûd bendegânın cümlesi yek-dil ü yek-lisân ola-
rak müşârûn-ileyhiñ şenâsıyla hâk-i pâ-yı şâhâneye ruh-sâ ile 'arz-ı şükâr-
niyyet itmişler idi. Müşârûn-ileyh ekşer evkâtta Necîb Efendi'niñ konağın-
da ârâm itdiginden ba'de'l-'îd müşârûn-ileyh Necîb Efendi'niñ konağına bir
âdem gelüp efendî-i müşârûn-ileyhi su'âl ider iken müşârûn-ileyhiñ büyük
mahdûmı gümrük emîni esbak Ahmed Şükrî Begefendi gelen âdemden ist-
tîfsâr-ı çigûnegî-i hâl eyledikde, mâ-beyn-i hümayûnda bugün sâz faşlı ola-
cağından bu faşıda Muştafâ Efendi'niñ bulunması emir buyuruldu, cevâbını
virmesiyle mîr-i müşârûn-ileyh ben anı buldurur gönderirim, cevâbıyla ol
âdemi şavdıktan sonra ol esnâda merhûm Esmâ Sultân'ın başağası Hâfız
Dilâver Ağa'ya tarîkat-ı 'aliyye-i sa'diyyeden hilâfet virileceği cihetle hilâ-
fet-nâmelerin hüsn-i hatt-ı nesh olarak tahrîr ü terkîm eylemek üzere sul-
tân-ı müşârûn-ileyhânın Kuru Çeşme'de kâ'in sarâylarına gidüp ağa-yı mû-
mâ-ileyh muhibb-i tarîkat ve 'âşık-ı üns ü ülfet ü maḥabbet, 'arîf ü zarîf bir
zât-ı şerîf olup, birkaç gice anda müsâferet üzere bulunmuş olduğu mîr-i mü-
şârûn-ileyhiñ ma'lûmı olmağın hemân bir boğçe bir takım cedîd elbise ve
efendî-i müşârûn-ileyhiñ kendüsine maḥşûş nâyını daḥi tebe'alarından bir
ağaya teslîm ve vukû'-ı hâliñ evvel-emirde başağaya tefhîm olunmasını ten-
bîh ü irsâl ve ol vechile mûmâ-ileyh Hâfız Dilâver Ağa keyfiyyete kesb-i it-
tîlâ' eyledikde boğçeyi alup tebessümle müşârûn-ileyhe, üzerîñizi çıkarup
işbu eşvâbları geyîñiz, bir ḥayırlı iş var, diyerek envâ'-ı leṭâ'ifle ilbâs ve
boğce getüren ağa ile mâ-beyn-i hümayûn cânib-i 'âlîsine i'zâm ile huzûr-ı
hazret-i pâdişâhîde bir nây takşîmî hıtâmında seviyyen 'atâyâ-yı seniyye ih-
sân buyurilup ḥânelerine 'avdet ve bir müddet mürûrında yine ol vechile
da'vet ve birkaç gün sonra yine celb olunup âheng [21] arasında pâdişâh-ı
Felâtûn-ḥaşâ'il hazretleri, "inşâd buyurmuş oldukları şarkıyyât okunsun ve
Muştafâ Efendi diñlesün", deyü şâdir olan fermân-ı hümayûna binâ'en çend
güfte şarkıları okundukda, "naşıl olmuş ise beyân eylesün", buyurmalarıyla,
"efendilerimiziñ şarkıları da şarkıyyâtın pâdişâhıdır, ancak taḥsîn ü te'sîrin-

den başka bir şey dinilebilir mi", cevâbını virdikden sonra nihâyet-i faşılâ dâ'ire-i dâhiliyye-i şâhânelerini teşrîfe râğbetleri eşnâsında efendî-i müşârün-ileyhi taltîf itmek üzere "üç def'adır Muştafâ Efendi'yi dervîşâne sarây-ı şâhânemize da'vet ve haqqında olan hüsn-i teveccüh-i şâhânemizi ifhâm eyledik, bundan sonra bir işi olmadığı hâlde ba'zı ba'zı sâz nevbetlerine gelsün" deyü fermân buyurdıkları teblîğ olundukda, müşârün-ileyh kemâl-i hayretle tereddüd üzere bulunduğında şevketlü efendimiz hazretleri harem-i hümayûnı teşrîf buyurmak üzeredirler, ne tûrursun cevâb vir, dinliliginden, "şunu te'emmüldeyim ki ber-muktezâ-yı memlûkiyyet şevketlü efendimiziñ du'â-yı şevket-i şâhânelerinden başka 'acebâ ne işim var ki böyle buyurılır" cevâbını i'tâyâ müsâra'at idişleri mesmû'-ı şâhâne olup bu 'arz-ı 'ubûdiyyetleri bâ'ış-i mahzûziyyet-i cihân-dârî olarak tekrâr 'atîyye-i seniyye ihsânı üzerine efendî-i müşârün-ileyh elli beş târîhinde vukû' bulan cülûs-ı hümayûna degin sâz nevbetlerine müdâvemetle nice iltifâtlarına nâ'ıl olmuş ve 'akîb-i cülûs-ı hümayûnda tebdîl-i meslek niyetiyle Eyyûb hitâbetini niyâz ve bi'l-müsâ'ade ta'ayyüşlerine medâr olmak üzere Lâleli Câmi'-i Şerîfi evkâf kâ'im-mağâmlığı 'ilâveten bi't-tevcîh beş buçuk sene kadar Eyyûb Câmi'-i Şerîfi'nde hitâbetden sonra altmış târîhinde cennet-mekân 'Abdu'l-Mecîd Hân hazretleri Eyyûb Câmi'-i Şerîfi'ne selâmlık idüp hutbeyi müşârün-ileyhe kırâ'at itdirerek kemâl-i tahsîn ü takdîr ile imâm-ı şânî-i şehriyârî ta'yîn buyurmuş olmalarıyla dört sene müddet bu hîdmet-i müstevcibü'l-mefharetde bulundukları hâlde 'uhde-i fâzîlânelerine Anadolî pâyesi tevcîh ve altmış beş târîhinde selefleriniñ irtihâlî vukû'ıyla imâm-ı evvel ve Rûmîli pâyesiyle mübeccel olup işbu dört sene zarfında şehzâdegân efendiler hazeratınıñ bed'-i besmele ile mu'allim-i hat hîdmetlerine bi't-ta'yîn, altmış tokuz târîhine kadar hâlâ erîke-pîrâ-yı hilâfet-i 'uzmâ veliyy-i ni'metimiz pâdişâhımız efendimiz hazretleriniñ 'ulûm u fûnûna olan meyl ü râğbet-i hümayûnlarından tolayı ehliyyet ü emniyyeti [22] cümle 'indinde mücerreb olduğu cihetle kendülerini müzâkarecilik hîdmetlerine ta'yîn ve imâmetden infişâlınden dört mâh muqaddem bu hîdmet-i celîleden dûr ve ba'dehû imâmetden dañi mehcûr olmuşlar ise de şâyân-ı hürmet ü ri'âyet bulunduklarına ve her bir hîdemâtda gösterdikleri emniyyet ü istikâmetlerine 'alâmet-i bâhire olmak üzere altmış tokuz târîhinden meclis-i vâlâ a'zâlıgına me'mûriyetlerinde bâ-irâde-i seniyye huzûr-ı hümayûna mü-

şûl olduğında, "efendi size olan emniyetim cihetiyle hüsn-i teveccühüm olan bir maħalle gönderdim, memnûn mısıñ" buyurdıklarında, "efendim, çâkeriñize ruħsat ilhân buyuruñ, zîrâ memnûniyyetle mahzûniyyet beyninde kaldığımdan huzûr-ı şâhâneñizde hılâf-ı edeb-i 'ubûdiyyet bir hareket şudûrundan havf idiyorum, efendimiziñ hıdmet-i cihân-kıymet-i şâhânelerinden mehcûriyyetim elbette kuluñuzu fevka'l-gâye mahzûn ve yine böyle bir hıdmet-i memdûha ile çerâğ buyurulduğıma memnûn olduğımdan şükr ü şikâyet arasında bir mevki'-i müşkildeyim, teveccüh-i şâhâneñizden özge dest-gîrim yokdur" didiginde, du'â-yı hazret-i pâdişâhiye nâ'il olmuşlardır. Bu mişillü pek çok iltifâta mazhar oldukları mervî ise de bu kadarla iktifâ olundu.

Ba'dehû dört seneyi mütecâviz meclis-i vâlâda bulunup yetmiş üç receb-i şerîfi ğurresinde hasbe't-tarîk def'a-i ûlâ Rûmili şadâreti tevcîh ve ba'de'l-infişâl biraz müddet mürûrunda meclis-i vâlâdan daħi 'afv ile yetmiş yedi senesi re'îsü'l-'ulemâ ve naķîbü'l-eşrâf Tahsîn Beg'iñ vefâtı vuķû'ına mebnî nekâbeti bi't-tefrik Yâsînî-zâde 'İlmî Molla Efendi'ye ve hasbe'l-uşûl riyâset-i 'ilmiyye müşârûn-ileyhe tevcîh ve cülûs-ı hümâyûndan iki sene sonra yetmiş tokuz târîhinde def'a-i şâniye Rûmili kâđî-'askerligi neveti hulûl ile zabt iderek hitâm-ı müddetinde infişâl ve seksen dört târîhinde meclis-i vâlâya a'zâ ve bir buçuk sene müddet devâmından sonra seksen altı târîhinde meclis-i hâş-ı vükelâya ta'yîn ve seksen yedi senesi muharremi ğurresinde def'a-i sâlişe Rûmili kâđî-'askerligi tevcîh ve yine hitâm-ı müddet-i mu'ayyenesinde infişâl ve meclis-i hâş-ı vükelâ a'zâlığı 'uhdelerinde ibkâ buyurulmuşdur.

Müşârûn-ileyh hazretleri 'ulûm-ı 'Arabiyye vü edebiyye ve Fârisiyye vü mutaşavvıfada üstâd-ı kül ve huţûţ-ı mütenevvi'ada hâdi's-sübûl ve 'ilm-i mûsikî vü şî'rde bûlbûl olduklarından başka ma'neviyyâtçaya gelince melce'-i 'âşıkân olup ez-cümle 'ilm-i tevhiđiñ me'hazı dinilse sezâ ve 'ulûm-ı mutaşavvıfada müşkil-guşâ ve imâm-ı muķtedâ oldukları teslîm-kerde-i aşhâb-ı nühâ [23] vü vefâdır. Ğarâ'ib-i ittifâkiyyedendir ki naķîbü'l-eşrâf Yâsînci-zâde 'İlmî Efendi'niñ seksen tokuz senesi vefâtı vuķû'ında nekâbet-i eşrâf şâhib-i terceme hazretlerine 'ilâve buyurulmasıyla yine riyâsetle merkez-i aşlîsinde ictimâ' itmişdir.

Müşârün-ileyh hazretleriñiñ âşâr-ı kalemîyyelerinden tahkîk olunabilenleriñ beyânına ibtidâr olundu: On bir kıt'a Muşhaf-ı Şerîf ve ol kadar Delâ'il-i Hayrât ve iki yüz 'adedi mütecâviz Hilye-i Şerîf-i Cenâb-ı Peygamberî ve otuzdan ziyâde Sûre-i En'âm ve kaşâ'id ve hurûfât olarak çend kıt'a muraqqa'ât ve Ayaşofya Câmi'-i Şerîfi'ndeki kebîr çehâr-yâr-ı güzîn esâmî-i sa'âdetleri ve kubbesinde olan Nûr âyet-i kerîmesi ve 'Atîk 'Alî Paşa nâm maħalde vâkî' Hırka-i Sa'âdet Câmi'-i Şerîfi ve maħalli ve havlısı kapuları huţûtiyle Kâsım Paşa'da câmi'-i kebîriñ çehâr-yâr-ı güzîn esâmî-i sa'âdetleri ve kapu üzerleri ve kubbesinde olan Nûr âyet-i kerîmesi ve Beşiktaş semtindeki Yahyâ Efendi câmi'-i envâr-lâmi'iniñ kubbesinde kezâlık Nûr âyet-i kerîmesi ve Bâb-ı 'Âlî ittişâlinde Na'îlî Mescid nâm câmi'de olan çehâr-yâr-ı güzîn rıdvânullâhi Ta'âlâ 'aleyhim ecma'în esâmî-i mübârekeleriyle kapısı üzerinde Şalât âyet-i kerîmesi ve Mısır'da Mehmed 'Alî Paşa Türbesi'nde Sûre-i Dehr ve ta'lik hatla târîhi ve Burûsa Câmi'-i Kebîr'inde iki 'aded levhalarıyla İstanbul'da Ser-'asker Kapısı derûnında ta'lik hatla bâb-ı mezkûruñ târîhi ve bu mişillü nice âşâr-ı laţîfleri vardır ki el-hak hüsn-i hatt-ı şulûşde Şeyh-i şânî ve ta'likde 'İmâd-ı İrânî oldukları emr-i celîldir. Zâde-i tab'-ı fazîlet-menba'-ı fâzîlâneleri olan eş'ârlarından bir beyt, yâdigar-ı enzâr-ı erbâb-ı 'irfân olmak üzere terkîm ve sâ'ir eş'ârları enderûn-ı humâyûn şu'arâsı şirasında tenmîk olunmuşdur.

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

Çeşm-i 'ibretle nigâh it zâhidâ eşyâya sen

Ma'nî-i şun'-ı İlâhî'de ne sen varsıñ ne ben

'Ammerehullâhu 'ömren tavîlen. 1260.

Terceme-i Hâl-i İmâm-ı Evvel-i Selîm Hânî Kırîmî Es-Seyyid
El-Hâc Hâfız Ahmed Kâmilî Efend'niñ Terceme-i Hâlî

Müşârün-ileyh Kırîmiyyü'l-aşl olup sinn-i şıgarında akrabâsı delâletiy-le enderûn-ı humâyûna çerâğ ve zâbitân taraflarından teşvîk-i tahşîl-i 'ilm ü

kemâl idilerek sevk-i selîka-i tabî'atla fenn-i mûsikîde üstâd-ı kâmil olmağa bu zümreniñ müfizî olan çavuşân sınıfına idhâl olunmuşdur.

Şavtı hûb ve şadâsı mergûb olmak cihetiyle muşâhib-i şehriyârî Kemânî [24] Hızır Ağa ve meşhûr a'mâ Corci ve Tanbûrî Ortaköylü İsağ'dan uşûl-i bârîk-i mûsikîyi istikmâl iderek çavuşân zümresine mahşûş olan enderûn-ı hümayûn mü'ezzinliğinden hâne-i hâşşaya intikâl ve mü'ezzin-başılıkla ihtifâl-i dâ'ire-i ikbâl ve 'aşr-ı 'âlî-i Sultân Selîm Hânî'de imâm-ı şânî ve Aykır İmâm dinmekle meşhûr olup inzivâ vü imhâ-yı Sultân Selîm Hân-ı Şâliş hazretlerine sebep olanların biri ve bi'z-zât teşebbüs itdiği cihetle belki birincisi olan Dervîş-i bed-kîşîñ tardı u 'azlinde birinci imâmet-i hazret-i pâdişâhî ile rehîn-i iclâl olmuşdur.

Biñ iki yüz yirmi altı senesine kadar bu hizmetde devâm iderek sene-i mezkûrede yine mü'ezzin-başılıktan beşâşet-i lehçe ve letâfet-i behcesinden kinâye olmak üzere "Cennet Filizi" lakabıyla beyne'n-nâs memdûh olan imâm-ı şânî-i bî-mişl ü bî-müdânî âti't-terceme 'Abdül-Kerîm Efendi ta'yîn olunarak bunlar mültefeten ma'zûl olmuşlar ise de yirmi yedi senesi def'a-i ûlâda tevcîh olunan Rûmili şadâretiniñ itmâm-ı müddetinden sonra me'zûnen ifâ-yı farîza-i hacc ile 'avdet ve biñ iki yüz otuz üç senesi mükerreren Rûmili kâdî-'askerliğiyle bi-hakkın terakkî-i kâdr ü menzilet ve otuz beş târîhi cümâde'l-ûlâsının üçüncü günü dâr-ı bekâyaya rihlet itmiştir.

İmâm-ı müşârûn-ileyh rahmetullâhî 'aleyh, âtîde pederimiñ tercemesinde hikâye olunacağı vechile Sultân Selîm Hân-ı mekârim-vesîmiñ şehâdeti günü nevbetçi olarak sarây-ı hümayûnda bulunduğundan hudâvendigâr-ı mebrûr ile Sultân Mahmûd Hân-ı Şânî efendimiz hazretleriniñ istihlâşî çâresini taharrî vü cüst-cûda seferli kethudâsı Receb Paşa-zâde Mehmed Beg ve pederim ile birlikte himmet ü hizmet itmiş ve hudâvendigâr-ı huld-âşiyân Sultân Mahmûd Hân efendimiziñ istihlâşına şarf-ı yârâ-yı iktidâr idenlerden olmak hasebiyle efendi du'âsına mazhar olduğundan seksen yaşına karîb kemâl-i refâh u râhat u ikbâl ile güzârende-i rûzgâr iderek târîh-i mezkûrda memdûhan irtihâl-i dâr-ı cinân eylemiştir.

Müşârûn-ileyh 'ulûm-ı 'Arabîyye'de me'zûn ve fîkh u ferâ'iz ve Fârisî'de derece-i fazl u kemâlî rû-nümûn u zî-fünûn ve 'ulûm-ı riyâziyyede ve huşûşîyle 'ilm-i mûsikîde mahâreti müselleme ve şalâh u 'iffet ve takvâ vü

zehâdeti mütevâtir-i vücûhla muhterem bir zât-ı mekârim-şiyem olduğu mer-vîdir. Rahmetullâhi Ta'âlâ 'aleyhi rahmeten vâsi'aten. 1213.

[25] İmâm-ı Evvel-i Hazret-i Maḥmûd Ḥânî 'Abdu'l-Kerîm Efendi'niñ Terceme-i Hâli

Müşârün-ileyh rahmetullâhi 'aleyh Diyârbekriyyü'l-aşl Bedestânî El-Hâc Emîn Efendi'niñ şulb-i aşâletinden çeşm-güşâ-yı sâha-i vürûd ve nâhiye-i fıtratından envâr-ı bârika-i kâbiliyyet ve isti'dâd-ı mâder-zâd meşhûd u ma'kûd olmasıyla müsâ'ade-i şerret ve himmet-i peder-i müşârün-ileyh hakkında tarîk-i iktisâb-ı fezâ'ile yâr u rehber olarak hilye-i kemâlât ile garîze-i aşâletini tezyîn ü tes'îd ve idâre-i meḥâsin-şîti gibi ḥüsn-i şûreti daḥi âfâk-ı iştihârda binâgûş-ı Nâhîd'i kısta-dâr-ı şevk-i me-zîd itmiş olduğu cihetle büyük birâderleri Şâkir Efendi ile birlikde 'aşr-ı 'âlî-i Selîm'de seferli ḥânesine çerâğ olarak enderûn-ı ḥümâyûna duḥûl ve ikisi birden mü'ezzinlik maḥfil-i imtiyâzında şaf-bestegân-ı kıble-i hacâtı sâ'ik-i dergâh-ı kabûl olmuşlardır. Müddet-i kalîlede birâderi Şâkir Efendi ser-mü'ezzinlik ḥıdmet-i müteḥayyiresiyle ḥâne-i ḥâşşaya intikâl ve kapudân-ı esbak meşhûr Küçük Hüseyin Paşa'nıñ baş-çukadârlığı evânında mûcib-i terfih u tenvîhi olacak nân-pâre ile çerâğ olduğdan sonra tarîk-i ḥâcegânîye duḥûl ile cebeciler kitâbeti gibi ba'zı menâsıb-ı münâsibede bi'l-istiḥdâm iltihâk-ı şaff-ı sınıf-ı ricâl itmiştir. Bu vechile birâderi mûmâ-ileyhiñ vukû'-ı nakl-i me'mûriyetinde efendî-i müşârün-ileyh birâderine ḥalef olmaḥ üzere paşa-yı müşârün-ileyhiñ ta'alluḥ-ı ḥüsn-i nazarıyla mü'ezzin-başılık evc-gâhına şu'ûd ve mesâmi'-i aşhâb-ı enderûnı, nevâ-yı dil-şikâriyla pâ-beste-i dâm-gâh-ı sürûr iderek kırâ'at-ı zemîn ve şadâ-yı dil-nişîni pâdişâh-ı şehîd-i sa'îd-i gufrân-nüvîd hakkında in'itâf-ı ḥüsn-i nazar-ı âlîsini mûcib olmuş idi. Sulṭân Muştafâ Ḥân'ın 'akîb-i cülûsında Aykır İmâm 'unvânıyla meşhûr ve ihânet-i velîyy-i ni'metle men-fûr u maḥhûr olan Dervîş Efendi deyü zıdd-ı kâmileyle ta'rîf olunan imâm-ı nemek-be-ḥarâmıñ ḥalefi Tâtâr-ı memdûhu'l-âşâr Es-Seyyid El-Hâc Ḥâfız Ahmed Kâmilî Efendi'den münḥal imâm-ı şânîlige iş'âdiy-

la cebhe-i tâli'i tenvîr-i mihrâb-ı ikbâl ve firdevs-âşiyân Sultân Mahmûd Hân efendimiziñ cûlûs-ı hümâyûnlarını müte'âkiben envâr-ı ikbâli müzdâd ve biñ iki yüz yirmi beş târîhinde imâm-ı evvelik şerefiyle ber-murâd olmasıyla süllem-i efdâli vâsıl-ı ser-menzil-i kemâl olmuştur. Seciyye-i raziyye ile mehâsin-i ahlâkda muktedâ-yı erbâb-ı tab'-ı selîm ve menhec-i şıdk u istikâmetde mâlik-i ezimme-i mecd-i kavîm olmasıyla işbu şemâyil-i mahmûdesi muqarreb-i dâ'ire-i mahremiyyet ve câlib-i teveccühât-ı 'âliye-i hazret-i veliyy-i ni'met olarak e'imme-i hazret-i pâdişâhîden hiç biriniñ [26] fâ'iz ü hâ'iz olamadığı medâric-i 'âtîfet-i seniyyeye irtikâ vü ihtiyâz ile taraf-ı hazret-i tâc-dârîden şadâret-i 'uzmâ ve meşîhat-ı kübrâya ba'zı evâmîr ve irâdât-ı şifâhiyye teblîğine vâsıta vü mahrem ve Üsküdâr'da Eski Vâlide ve Ak Yapı ve Nûh Kuyusu civârındaki Merâvî Kuyusu'nda Alaca Minâre ta'bîr olunan mahalde meşâhîr-i meşâyih-i nakşîyye mu'teberânından ve Erzurûmî Şâdık Efendi ve Geredeî El-Hâc Halîl Efendi hazerâtı hulefâ vü şürekâsından İbrâhîm Efendi kuddise sirruh hazretlerinin silk-i irşâd u inâbesine duhûl ile zülâl-i şâf-ı füyûzât-ı ma'neviyye ile daği feyz-yâb u mükrem ve cûd u sehâ vü keremde şöhet-şiken-i şît-i Ma'n u Hâtem olup ne çâre ki şadme-i ecel müsâ'id-i revâc-ı bâzâr-ı 'ayş u emel olmayarak biñ iki yüz otuz bir sene-i hicriyyesinde işâbet-i ta'na-i tâ'ûn ile terk-i mescid ü mihrâb-ı zindegânî ve Üsküdâr'da Toğancılar'da kayın-pederleri Selânikli Hacı Nu'mân Beg'iñ bânî-i şânîsi olduğu Enderûnî Çakırcıbaşı Hasan Paşa Câmi'-i Şerîfi'nde olan hañîre-i rahmet-mebânî, ol 'andelîb-i gülşen-i kemâlât-makâmâtıñ makâm-ı cennet-meşâm u âşiyânı olmuş ve bi-hamdihî Ta'âlâ el-yevm libâs-ı fâhîr-i hayât ile mazhar-ı imtiyâz-ı ni'me'l-halef olarak envâ'-ı menâşib-ı mu'teberede işbât-ı aşâlet-i 'an'ane vü istikâmetle müte'ârif bulunmuş olan Hacı Tayyib Paşa hazretleriyle zabtıye alay-begligi rütbesiyle mübeccel bulunan Şâlih Begefendi'yi halef-i mükerrrem ve pederim firdevs-âşiyân Tayyâr Efendi merhûm ile 'âkd-i uhuvvet-i uhreviyye ve rabt-ı mahabbet-i ma'neviyye-i nakşîyyeye himmet buyurmuş oldukları cihetle birâder-zâde-i riya-âzâdeleri olan bu 'âciz-i nâmıku'l-hurûfî şenâ-gûy-ı mültezem olarak bırakmışlardır. Rahmetullâhî 'aleyhim rahmeten vâsi'aten. 1222.

Enderûn-ı Hümâyûnda Kesb-i Terbiye vü Kemâl İden Re'îsü'l-Küttâblar Beyânındadır

Re'îsü'l-Küttâb Küçük Hasan Begefendi'niñ Terceme-i Hâli

Enderûn-ı hümâyûndan tefeyyüz idenleriñ birincisi ve cümlesiniñ on altıncısı re'îsü'l-küttâb Küçük Hasan Begefendi'dir. Na'îmâ Târîhi'niñ me'hazı olan târîh-i nefîs-i selîsiñ müverrihi Hasan Beg-zâde'niñ pederi Küçük Hasan Begefendi, enderûn-ı hümâyûndan tefeyyüz itmiş aşhâb-ı ma'ârif ü şadâkatdan olmağın, devr-i menâşib-ı dîvâniyye iderek toköz yüz toksan iki hılâlinde şadâret-i 'uzmâ kâ'im-makâmı olan Mesîh Süleymân Paşa'ya vekâlet-i riyâset-i kitâbet ile hâ'iz-i iltifât u istihdâm ve toksan üç zi'l-hiccesinde müşârün-ileyh Mesîh Süleymân Paşa mühr-i hümâyûn ihşâ-nıyla şâd-kâm oldukda mîr-i müşârün-ileyhiñ vekâleti aşâlete tahvîl ve terfî ile ikrâm olunmuş idi. [27] Şuhûr-ı kalîle zarfında efendisiyle berâber bilâ-mücib ma'zûl ve toksan beş senesi eşnâsında dîvân-hâne-i dâr-ı na'îme mevşûl olmuşdur. Müşârün-ileyhiñ behre-ver-i 'ilm ü ma'rifet ve dirâyet ü istikâmet olduğu ba'zı mecellede görülmüşdür. Raḥmetullâhi 'aleyhi raḥmeten vâsi'aten. 993.

Hadîkatü'l-Vüzerâ rivâyetine göre müşârün-ileyh Mesîh Paşa re'îsü'l-küttâb Hamza Efendi'niñ 'azliyle mîr-i müşârün-ileyhiñ naşbını 'arz itdikde müsâ'adeden mübâ'ade olunması şadr-ı müşârün-ileyhiñ şebât u sekînetine münâfî düşmesiyle isti'fâ itmiş olması hikâyesine bu rivâyet mübâyin göriniyor. Vallâhu a'lem bi-haḳîkatil-hâl.

Re'îsü'l-Küttâb El-Hâc Koca Muştafâ Efendi'niñ Terceme-i Hâli

Enderûn-ı Hümâyûndan Tefeyyüz İdenleriñ İkincisi ve Cümlesiniñ Kırk Sekizincisi Re'îsü'l-Küttâb El-Hâc Koca Muştafâ Efendi'dir

Re'îs-i müşârün-ileyh enderûn-ı hümâyûnda kesb-i terbiye vü kemâl itdikden soñra çerâğ olarak biñ elli yediden altmış yediye varınca vüze-

râ-yı kubbe-nişînden Melek Ahmed Paşa kethüdâlığı ile hâ'iz-i nîk-nâm ve dîvân-ı humâyûn hâceligiyle bekâm olmuş idi. Biñ yetmiş üç senesinde defter emîni ve bir kerre re'îsü'l-küttâb olduğdan şofra şadr-ı a'zam Girid seferine gitmek takrîbiyle yetmiş yedide şâniyen rikâb-ı humâyûnda bi'l-istihkâk riyâsetle kâm-yâb ve Girid cezîresine me'mûr re'îsü'l-küttâb 'Acem-zâde Hüseyn Efendi yerine bu def'a vekâlet ve aşâletle altı sene riyâsetde ibkâ ve istikâmetle şöhet-yâb olarak seksen üç senesi hılâlinde vâkı' Kamanîçe fethinde mevcûd olup seksen sekiz hılâlinde yeñiçeri kâ-tibi idügi medrese vakfiyesinde mûnderic bulunduğı cihetle andan anlaşılmıştır.

Toksan beş senesinde Edirne'de maşlûben ma'dûm olan Telhîşî-zâde Muştafâ Efendi yerine şâlişen bir sene re'îsü'l-küttâb ve toksan yedi ve toksan sekizde mevķûfât ve defter emâneti ile mazhar-ı iltifât-ı bî-hisâb olup biñ yüz altı senesi zarfında irtihâl-i dâr-ı cennet buyurmuşlardır.

Sinni toksanı mütecâviz şalâh-ı hâl ile mevşûf, 'afif ü müttakî ve müstakîm ü mütediyyin bir pîr-i kühen-sâl ve bir aşdağ-ı şâdıkul-makâl olmağın, Koca Muştafâ Efendi nâmıyla meşhûr ve 'alâ-vechi't-tekrâr on beş seneden ziyâde re'îsü'l-küttâb olması mütevâtiren menķûldür. Bu müddet içinde gerek riyâset ve gerek nezâret ü emânet ve vekâletlerinde hûķûķ-ı devletden bir zerre-i nâçîz izâ'asına âlet olmayup belki pek karışık ve şûrî-de zamânlarda 'arz eylediği 'âkılâne hıdemât ve icrâ'ât-ı şâdikânesi [28] saltanat-ı seniyyeniñ pek kıtlu vakitlerindeki icrâ'ât ile müvâzene olursa zamânı hıdmetleriniñ daha dürüst ve memdûh görünüp girân-kıymet geleceği bî-reybdır. İstanbul'da Muşallâ kurbında mekteb ve dâru'l-hadîsi ve Es-kişehir'de ba'zı âşâr-ı hayriyyesi ve mahâl-i sâ'irede müberrât-ı cezîlesi mevcûd olup kendüsi Ebî Eyyûb-ı Enşârî civârında medfûn ve fi'l-aşl hânesi Şoğuk Çeşme mukâbelesinde olmağın, hâne-i mezkûrda ahfâdı mevcûddur. Re'îs-i müşârün-ileyh 'aşrı uşûl-i kitâbetince şâhib-zemîn-i fenn-i inşâ ve pîş-rev-i tarz-ı cedîd-i şakk u sebk ü edâ olarak cerâyid-i dîvânı taşhîh u tanzîme himmetle meşhûr, umûrında muvaffak, şâlih u dîn-dâr bir zât-ı mes'ûd olduğı mütevâtir ü menķûldür. Rahmetullâhi 'aleyhi rahmeten vâsi'aten. 1073.

Re'îsü'l-küttâb Üç Anbârlı Mehmed Emîn Efendi'nin Terceme-i Hâli

Teberdârân-ı Hâşşa Ta'bîr Olunan Eski Sarây Baltacılarından Tefey-yüz İdenleriñ Birincisi ve Cümlesiniñ Altmış Birincisi Re'îsü'l-küttâb Üç Anbârlı Mehmed Emîn Efendi'dir

Devr-i Sultân Mehmed Hân-ı Râbi'de Beyhân Sultân hazretleriniñ baltacıları kethudâsı Halil Ağa'nıñ ferzend-i fûrûzende-ahteri ve fezâ-yı hayâtınıñ devha-i sâye-güster ve bûstân-ı idrâkiniñ şemere-i letâfet-perveridir. İstanbul'da Aydınoglu Hânkâhı kurbında Karaköy karşusunda Halvâcibaşı İskender Ağa Mektebi civârında vâkı' hânede biñ seksen dört senesi hılâlinde zîver-i tabakçe-i şuhûd olmuştur.

Hadâşet-i sinninde القى اياه بهذا الكسب يكتسب böyle de görülmüşdür:

بهذا الكد تكتسب المعالى ve bir de böyle manzûr olmuştur:

بقدر الكد تكتسب المعالى me'âllerine ittibâ'en sultân-ı müşârûn-iley-hâya teber-dârlığı hengâmında isti'dâd-ı fıtrıyyesi hasebiyle tahşîl-i ma'ârif ü kemâle haşr-ı leyâl ü nehâr ve iktidâr eylediği eşnâda pederiniñ işrine iktifâ'en teber-dârân-ı sarây-ı 'atîk silkine idhâl olunmak temennîsinde olduğu hâlde yüz yedi târîhinde zuhûr iden sefer-i humâyûn münâsebetiyle bostancı ocağı ve sultân kapularında müsta'idd-i kâr-zâr tüfenkçi nâmına bir mikdâr 'asâkir intihâb u ihtiyâr olunmak eşnâsında fi'l-aşl nuhbe-i efkârı olan huşûşa nâ'il olmak üzere sefer-i mezkûra 'azîmet zımnında eşnâ-yı seferde sarây-ı 'atîk teber-dârlarından masraf çerâğı İbrâhîm Efendi ile beynlerinde esâs-ı ülfete istihkâm virilmiş idi. Sefer-i mezkûrdan 'avdetle Filibe menziline vuşûlde mesbûku'l-hıdme olanlarıñ mazhar-ı [29] elâf-ı seniyye oldukları sırada efendî-i mûmâ-ileyh i'ânetiyle sarây-ı mezbûr teber-dârlığına mevşûl ve on beş senesi hudûdında İbrâhîm Efendi, dârû's-sa'âde ağası Kerîm Süleymân Ağa nâm merd-i benâmıñ yazıcılığıyla bekâm oldukça himmetiyle bunlar hulefâ-yı kaleminden ma'dûdiyetle nâ'il-i merâm olmuş idi.

Mûmâ-ileyh inşâ vü tahrîr ve îrâd-ı mişâl ü ma'nâda Harîrî vü nıhrîr bir münşî-i bî-nazîr olmak cihetiyle İbrâhîm Efendi ekşer muharrerâtı bun-

lara tesvîd ü taştîr itdirerek beyne'l-emşâl müşârûn-bi'l-benân ve şâhib-i vak' u şân olduğundan mürûr-ı zamân ile İbrâhîm Efendi ve halefi Mehmed Efendi yazıcılıktan dest-efşân ve yüz yirmi dört senesi evâsıtında şâhib-i terceme o hıdmete berzede-dâmân olarak mûmâ-ileyh Süleymân Ağa'nın 'azlinden sonra halefi 'Anber Mehmed Ağa nâm şâlih u muttakî bir zât-ı zâhidiñ ma'ıyyetinde dañi çend mâh güzârende-i evân ve yüz yirmi beş senesi rebî'u'l-evvelinde haremeyn muhâsebesiyle mesrûru'l-cenân olmuş iken, çünkü her ne şûretle ise İbrâhîm Efendi bidâyet-i neş'etinden berü şadr-ı a'zam Şehîd 'Alî Paşa gibi bir vücûd-ı mes'ûd-ı pür-sûduñ teveccühlerini hüsn-i istihsâle muvaffak olamamış olduğundan mûmâ-ileyhe olan bürûdetlerinden mûte'allikâtı dañi bi't-tab' hisse-mend olmak bidâyet-i saltanat-ı seniyyeden berü beyne'l-ekâbir el-hâletü hâzihî i'tiyâd-ı ma'nevî hükmüne girmiş bir kâ'ide-i muzır-ra-i mübrime ve erbâb-ı ehliyyet ü ma'ârifi mahv ider pek çirkin, sevilmez, lâıksız bir 'âdet-i müstemirre-i câriye olduğu cihetle mûmâ-ileyh Mehmed Efendi'niñ İbrâhîm Efendi'ye olan münâsebeti Şehîd 'Alî Paşa irâdesiyle eyyâm-ı 'adîde zarfında ma'zûl ve müşârûn-ileyhiñ şehâdeti evânına dek gûşe-nişîn-i 'uzlet ü hamûl olmasını müntic olduğu hâlde yirmi sekiz şa'bânında İbrâhîm Efendi mevkûfâtçılık ile ordudan hasbe'l-iktizâ rikâb-ı hümayûna vâsıl ve mîrâhûrluk ile matlûbî hâsıl oldukça bunları Edirne'ye îşâl ve nişâncı vekâleti ve küçük evkâf ve Anadolı ve başmuhâsebe manşiblarıyla bekâm ve rikâb kâ'im-makâmlığında ma'ıyyetlerinde ri-yâset vekâleti mişillü hizmetlerde istiḥdâm ve eyyâm-ı şadâretleri olan otuz senesi ramazânınıñ beşinci günü Gâzî Ahmed Efendi yerine ri-yâsetle nâ'il-i merâm ve hûkûk-ı sâbıkayı itmâm u ikrâm buyurmuşlar idi.

Müşârûn-ileyhiñ şadâreti evânında on iki buçuk sene 'ale'l-istimrâr hıdmet-i celîle-i ri-yâsetle kâm-kâr ve makbûl ü müsteşâr olmağla evân-ı ri-yâsetinde hâdiş olan 'Acem ve Ağvân mükâlemeleri ve milel-i sâ'ire müsâlemelerinde hıdemât-ı memdûḥa-i mevfûresi bâriz [30] ü âşikâr olup vûs'at-ı şadr ve nu'ûmet-i etvârdan nâşî kimnesneyi tekdîr veyâ kendüsi bir tarîk ile hedef-i tîr-i sû'-i te'sîr olur bir emr ile ta'rîf ü tezkîr olunmayup mertûbu'l-mizâc ve memdûḥu'l-imtizâc olmağla berâber mükeyyifât ve sâ'ireden bir şey isti'mâline muḫtarr u mecbûr olmadıklarından mâ-'adâ bâ'is-i te'hîr ve ıztırâb-ı meşâlih olmamak için ri-yâsetinde şadr-ı müşârûn-ileyhiñ mühür-dârı ve Râgıb Mehmed Paşa devât-dârı Merzubân-nâme

nâm kitâb-ı hıkmî-iktisâb-ı mütercim-i ma'ârif-âşârı meşhûr Nüzhet Efendi'ye şânî ve belki ikdâm-ı rü'yet-i sür'at-i meşâlihde bî-müdânî olan ma'ârif-perver 'Abdî Efendi'yi tesviye-i umûr-ı 'âdiye-i 'âmmeye me'mûr u me'zûn ve cebr-i mezkûra şarf-ı maqdûr eyledikleri meşhûrdur.

Biñ yüz kırk senesi hudûdında vâkı' muḳaddime-i cülûs-ı hümâyûn-ı Maḥmûd Hân-ı Evvel'de fetret evânında Üsküdâr'da muḥtefî olduğu maḥal-den sarây-ı hümâyûna ihzâr ve iki üç sâ'at kadar hâl-i maḥbûsiyyetde ba'de'l-karâr tahliye-i sebîline müsâ'ade-i seniyye sezâ-vâr ve ḥânesine ze-hâba ibtidâr ile mutaraşsıd-ı havâdiş-i rûzgâr iken sene-i mezbûre rebî'u'l-âḥiriniñ beşinci günü aşhâb-ı tegallûb ihtirâ'ıyla defter emânetine iş'âd ve dört günden sonra Bozcaata'ya nefy ü ib'âd olunup cezîre-i mezbûreye vuşûlünüñ üçüncü günü tekrâr İstanbul'a 'avdeti irâde ve ḥânesinde ikâmeti rehîn-i müsâ'ade buyurulmuş idi. Ğâ'ile-i erbâb-ı tegallûb ber-ṭaraf oluḡdan sonra der-i 'aliyyede mevcûd süferâ-yı 'Acem muḥâveresi ve devletlere tahrîri iktizâ iden cülûs-nâmeler tesvîd ve tesviyesi ḥidmetine me'mûr ve sene-i mezbûre şa'bânında tekrâr defter emânetiyle mesrûr olup kırk dört senesi zi'l-ka'desiniñ yirmi yedinci günü Sultân-zâde şâ'ir-i mâhir 'İzzet 'Alî Paşa yerine baş-defterdârlığa menḳûl ve yüz on beş gün mürûrıyla kırk beş senesi rebî'u'l-evveliniñ on sekizinci günü muḳâta'a-i ḥayâtı mahlûl ve civâr-ı Rıdvân'a mevşûl olup Şadefçiler Başında Sinân Paşa Medresesi ḥaṭîresinde medfûndur.

Münşe'ât-ı 'Osmâniye ve ta'bîrât-ı Türkiyye ile ḥuṭûṭ-ı pesendîdesi ḡâyet memdûh u bî-naẓîr olup hâlâ 'unvân-tırâz-ı menâşîr-i sultânî olan tuḡrâ-yı ḡarrâ-yı cihân-bânîniñ hey'et-i leṭâfet-pîrâsında mütecellî olan şîvehâ-yı bedâyi'-nigâr ve tarz-ı nevîn-i Nergisî-âşâr, meşşâta-i berâ'a-i bâhirü'l-ihtirâ'larınıñ ber-güzârı idüḡi bedîdâr ve vâsıl-ı derece-i iştihârdır. Dahâmet-i cism ve nebâlet-i lahm u şahımdan kinâye olmak üzere [31] "Üç Anbârlı Re'îs" lakabıyla ma'rûf u mevsûm u memdûhdur. Farṭ-ı zekâ vü ki-yâsetle mümtâz ve ḥaşlet-i 'iffet ü istikâmetle ser-firâz, akrânına 'arz-ı 'uluvv-i cenâb ve şıdk-ı ḥiṭâbla şâhib-i şân u imtiyâz, vecîh ü vakûr ve kedd-i yemîni olan kisb-i meşrû'ı ḥayrât u ḥâsenâta mevḳûf u maḥşûr, ḥayr-ḥâh-ı devlet, şadâkat-kâr-ı evliyâ-yı ni'met, mütevâzî u ḥalûḳ, mü'temen ü mu'temed, kelâmı mevşûḳ, ḳadr-şinâs-ı erbâb-ı ma'ârif, mürebbî-i

aşhâb-ı nikât u letâ'if olmağla mahfil-i ma'ârif-mev'ili şohbet-i şu'arâ vü bülegâ ile mevşûf olduğına binâ'en şu'arâ-yı 'aşrından Dürrî merhûmuñ,

(Fâ'ilâtun Fâ'ilâtun Fâ'ilâtun Fâ'ilün)

Hâmil-i esrâr-ı devlet vâkıf-ı lübb-i umûr

Müsteşâr-ı mü'temen fehâmme-i müşkil-güşâ

Şadr-pîrâ-yı riyâset kutb-ı aşhâb-ı kalem

Kible-i küttâb-ı dîvân kıdve-i ehl-i zekâ

kaşîde-i tavîlû'z-zeyli şemâ'ili evşâfından bir nebzedir. Âsâr-ı hayriyyesinden maskat-ı re'si olan mahallede ve Ğalağa Kulesi kurbında çeşmeleri ve ba'zı mesâcidde hutbe vü minberleri olduğu fi'l-aş havâşş-ı etbâ'ından olan ru'ûs kîse-dârı İbrâhîm Efendi'den menkûlen ba'zı mecellede mestûrdur. Rahmetullâhi 'aleyhi rahmeten vâsi'aten. 1130.

Re'îsü'l-Küttâb Mehmed 'Ârif Efendi'nin Terceme-i Hâli

Teber-dârân-ı Hâşşadan Riyâset-i Kitâbet Mesned-i Celîline İrtikâ İdenlerin İkincisi ve Cümlesinin Yüz Altıncısı Re'îsü'l-Küttâb Mehmed 'Ârif Efendi'dir

Müşârün-ileyh maskat-ı re'si olan Kaşamonı'dan der-sa'âdete vuşûlinde okuyup yazmağa 'âzim ve ibtidâ şadr-ı esbak Melek Ahmed Paşa-zâde kapucıbaşı Ahmed Beg'in dâ'iresine mülâzım olarak şâhib-i sti'dâd ve erbâb-ı selîka ve sedâddan olmak hasebiyle evâhır-ı 'aşr-ı Muştafâ Hân-ı Sâliş'de henüz Fârîsî hâceligiyle kesb-i şöhret itmiş olan Neş'et Efendi merhûmdan derse başlayup şerîkleri olan Ğâlib Dede Efendi ve Sa'id Pertev Efendi ve Hanîf İbrâhîm Efendi ve 'İzzet Mehmed Paşa-yı Sâni ile müşâ'areye heves ve o esnâda teber-dârân-ı sarây-ı atîk ocağına kabûlinden bir sene mürûrında dârû's-sa'âde ağası yazıcıları ma'ıyyetlerinde hulefâ gürûhına iltihâk ve biraz zamân mürûrında devr-i Sultân 'Abdu'l-Hamîd

Hânî'de delâlet-i kader neyyir-i isti'dâdını dârü's-sa'âde ağası İdrîs Ağa yazıcılığıyla münevver itmiş idi. [32] Hasbe'l-kader vukû'-ı 'azlinde dâhil-i 'idâd-ı hâcegân ve Çirmen mu'kâta'acılığı ile şadân olarak re'îs Râşid Mehmed Efendi'ye intisâb ve def'aten rikâb-ı hümâyûnda küçük ve ba'dehû büyük tezkirecilik vekâleti me'mûriyyet-i mu'teberelerini ihrâz itmiş ise de ordu-yı hümâyûnuñ der-sa'âdete vürûdında rikâb-ı hümâyûn me'mûrları takımıyla berâber ma'zûl olmuş iken çok geçmeden Firdevsî Efendi büyük tezkirecilige nakl olundukda yerine şâhib-i terceme tezkire-i şânî ve mûmâ-ileyhiñ riyâsete naklinde büyük tezkirecilikle mubâhî olmuş idi.

Makâm-ı şadâretde bulunan 'İzzet Mehmed Paşa-yı Şânî ile fi'l-aşl teber-dârân ocağında birlikde neş'et iderek ocağ-dâş ve Hâce Neş'et Efendi dersinde sebak-dâş olduğundan zamân-ı şadâretinde envâ'-ı himem ü iltifâtına ma'krûn ve emşâli nâ-mesbûk tezkirecilik üzerinde iken Beyhân Sultân-ı 'aliyyetü's-şân hazretleriniñ kethudâlığıyla memnûn olmağla vâfir zamân bu hâl ile evkât-güzâr olmuş idi.

Şadr-ı müşârûn-ileyhiñ yerine gelen Yûsuf Ziyâ Paşa şâhib-i terceme-yi yalnız tezkirecilikden 'azl ile eczâ-yı ikbâl u râhatını perîşân eylemiş idi. Müşârûn-ileyhiñ Mısır seferine 'azîmetinden sonra biñ iki yüz on dört şevvâli evâ'ilinde kethudâsı olduğu sultân hazretleriniñ himmetleriyle büyük rûz-nâmçecilik manşıbına ik'âd ve irtesi sene ibkâ vü dil-şad ve on altı şevvâlinde çavuş-başılık ile mesrûru'l-fu'âd olmuş iken çok geçmeden şadr-ı müşârûn-ileyh seferden gelüp sultân-ı müşârûn-ileyhâ şâhib-i tercemeyi sâhil-hânesi ebniyesi maşârifinden ihtilâs vukû'ı töhmetiyle müttehem eylediginden ve erbâb-ı hased ise habbeyi kubbe itmege mâ'il ve ifk ü nifâka fırsat-bîn olduklarından bundan tolayı bilâ-şübût kethudâlık ve çavuş-başılıktan ma'zûl u menfûr ve gûyâ ebniye-i merkûme hasâretini tazmîn zımnında 'uhdesinde bulunan saçma-hâne mu'kâta'asınıñ ref'iyle mağdûr itmişler idi. Mu'kâta'a-i merhûme sultân-ı müşârûn-ileyhâniñ vâlideleri kadın efendi 'uhdelerine intikâl itirilüp az vakitte müşârûn-ileyhâ irtihâl-i dâr-ı cinân itmekle şâhibiniñ mağdûr olmasına mebnî mu'kâta'anıñ kadın efendiye hayr itmemesinden büyük delîl istemez. Artık mağdûriyetlerinde şübhe kalmadı dinilerek mu'kâta'a-i merkûme yine şâhib-i tercemeye tevcîh ü i'tâ ve yirmi

şevvâlinde Anadolu muhâsebeciliğiyle defter-i erbâb-ı menâşıba kayd u imlâ olunmuş idi.

[33] Yirmi bir şevvâlinde yeñiçeri kitâbetine menkûl ve birkaç mâh mürûriyla yirmi iki şeferi tevcîhâtında ordu-yı hümâyûna gitmek üzere şâniyen çavuş-başılığa mevşûl ve sene-i mezkûre rebî'inde Silistre'ye vuşûlinde Gâlib Paşa üzerine re'îsü'l-küttâb ve Edirne meştâsına 'avdetde âti't-terceme Refîk Efendi'nin der-sa'âdetden re'îs naşbıyla orduya irsâlinde şâlişen çavuşbaşılığa tenzîl ve birkaç mâh mürûrında bi-tarîkı'n-naql tevki'î-i dîvân-ı hümâyûn manşıbına tavşîl olunarak ordu-yı hümâyûn âsitâneye ba'de'l-vuşûl yirmi üç şevvâli âhîrinde Gâlib Paşa'nın Yaş mükâlemesine me'mûriyetinde şâhib-i terceme yerlerine vekâlet-i riyâsete menkûl ve yedi mâh kadar hîdmet-i mezkûre ile meşgûl ve tekrâr Rusya seferi zühûrunda rikâb-ı hümâyûn riyâsetiyle nâ'il-i me'mûl olduğunu müte'âkıb Vahîd Paşa'nın nakliyle ma'zûl ve birkaç def'a nişâncılık manşıbına mevşûl olmuş idi.

Yirmi sekiz senesi evâ'ilinde yetmiş iki yaşında iken zîk-i şadr 'illet-i mûhlikesinden vefât ve 'azm-i cennât-ı 'âliyât itmişlerdir. Cesedi Soğuk Çeşme pîşgâhında kâ'in Zeyneb Sultân Câmî'i hatîresinde medfûndur. Müteveffâ-yı müşârûn-ileyh şâ'ir-i mâhir, îrâd-ı letâ'if-i sühanda nazîri nâdir ve cevdet-i hatt-ı dîvânîde müşârik-i emsâl, fenn-i inşâda vasatü'l-hâl, hoş-gû vü hande-rû, şâlih u müstaķîm ve 'afîf ü müttakî bir zât-ı melek-hû olduğu ahibbâsından mervîdir. Âşârından bir iki gazeli âtîde eş'âr faşlı sırasında yazılmışdır. Maḥdûmı Mehmed Râ'if Begefendi Anadolu pâyesini ih-râz itdigi hâlde altmış beş târîhinde irtihâl-i dâr-ı bekâ itmişdir.

Müşârûn-ileyh 'Ârif Efendi'nin büyük tezkirecilikden sebab-i infişâline dâ'ir Halîfetü'r-Rü'esâ'da mûnderic bir tuhaf fıkradır: 'Aşrına yetiştiğimiz ma'hûd Pertev Paşa âmedî hulefâsından iken şadr-ı a'zam Yek-çeşm Ziyâ Paşa'nın ke'enne medâyihi hakkında,

(Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün)

Dil-i gam-dîdenin bir daḥi handân olduğın gördük

O nâ-şadın hele bir kerre şadân olduğın gördük

beyti olmak üzere inşâd eylediği kaşîdeniñ şadr-ı müşârün-ileyhe 'arz u takdîmini müşârün-ileyh 'Ârif Efendi'ye recâ vü teklîf eylediginden, mürüvveten kaşîdeyi alup şadr-ı müşârün-ileyhiñ yek-çeşm olduğunu ve kâfiye-i kaşîdeden mucâneset-i lafziyye ta'arruz çıkacağını bunca 'irfân ve sür'at-i intikâli var iken başîreti bağlanup kaç'â derk itmeyerek Pertev Efendi'niñ hâl ü hünerini ta'rîf ile kaşîdeyi takdîm etmekle şadr-ı müşârün-ileyh, "siz şâ'irsîñiz, güzel kırâ't idersîñiz, [34] okuyuñ diñleyelim" didiginden müşârün-ileyh âb u tâb ile kırâ't ve tekmîl eyledikde şadr-ı müşârün-ileyhe gâzab müstevlî olarak bî-ihtiyâr izhâr-ı igbîrâr ile, "mâşâ'allâh bu Pertev yâd-gârı güzel şâ'ir imiş, bizden ihşâ ümmîdi ile inşâd eylediği kaşîdeniñ her beyti kâfiyesinde körlüğümüzi yüzümüze urmuş, hele tehâlük-i inşâd ile merkûm şarf-ı zihn idememiş diyelim de anı 'afv idelim, ammâ siz bu mişillü dekâyıķ-ı elfâza 'ârif iken getürmeñiz bizi hımâr-ı lâ-yefhem 'addiyle kaşda maķrûn olduğında şübhe yokdur" diyerek ta'abbus u tegayyür idüp müşârün-ileyh 'Ârif Efendi her ne kadar i'tizâr itmiş ise de bidâyet-i şadâreti ve zamân-ı şa'sa'a-i ikbâli olduğundan 'afv itdiremeyüp birkaç gün mürûrunda tezkirecilikden 'azl itmiş ve Pertev Efendi'ye daħi zamân-ı şadâretinde kaç'â i'tibâr itmemişdir.

Bu Pertev Efendi kırık iki târîhinden soñra atabeg-i devlet olup riyâset ve ketħudâlık ve ellide rütbe-i vâlâ-yı vezâret ü müşîrî ile mülkiye nâzırı olduğđ hâlde elli üçde menfiyyen terk-i dağdağ-a-i 'ömr ü ikbâl iden ve zamân-ı me'mûriyyet ü ikbâlinde Rusya ve Cezâyir ve Yunan ve Mısır mes'eleleri gibi birtakım devâhî vü mazârrata âlet olmaķdan başka yâd olunacak bir muħassenâtı olmayan Pertev Paşa yâd-gâridir.

Ya kazâ'en veyâ fıtrî bunuñ gibi hemec ü Hebenneķa olanlar ekşer ifâde ve mu'âmelelerinde dūĉâr oldukları hacâlet ü hamâķata dürlü felâketlere giriftâr olmak cihetiyle kâffe-i mu'âmelât u muşâhebâtta dūr-endîşâne hareketle sözinde ve işinde ihtiyâtı elden bırakmamak vücûbını ihtâr ve re'îs-i müşârün-ileyhiñ bu dâhiyeye uğrayışı aĝbiyâdan ve bûlehâdan olmasından neş'et itmeyüp me'mûriyyet meşģalesi ve bir de bu vuķû'âta kadar şadr-ı a'zamîñ yüzine karşı kör dimek ve rû-be-rû îmâ vü işârete cesâret etmek hiç kimesneniñ hâtırına gelmeyüp ve huşûsiyle ol vakitler ednâ bir tôhmet ve bu mişillü istihzâ vü müzâħa cesâret idenler nefy ü i'dâm ile mucâ-

zât olunmak uşûlî cârî olmasıyla buña müşârün-ileyh ‘Ârif Efendi gibi zârîf ü nûkte-dân bir zâtın cesâret idemeyecegi ve huşûşiyle mizâcî müzâh ile me’lûf olmadığını tecrübe itmedigi Ziyâ Paşa'nın bu isnâdına kazâyâ uğramış dinilmekten ve Ziyâ Paşa'nın kemâl-i kibr ü gurûr ve naḥvetine ḥaml olunmaḡdan başka ma'nâ virilemez. 1222.

Defterdâr ‘Alî Râ’îk Efendi'nin Terceme-i Hâli

Ol Vakit İştîlâhınca Defter-dâr ve Şimdi Mâliye Nâzırı Ta'bîr Olunan ‘Alî Râ’îk [35] Efendi'nin Tercemesidir

Müşârün-ileyh Çerkesiyyü'l-aşl olup Bozoklı Muştafâ Beg nâm bir ḥânedân-ı benâmın ‘utekâsından olarak bi'l-münâsebe enderûn-ı ḥümâyûnda ḥazîne koḡuşına dâhil ve ḥasbe'l-isti'dâd okuyup yazmakda olan behresiyle ḥazîne-i ḥümâyûnuñ dört nefer gediklü kâtibleri ‘idâdına mülâzım olan üç neferin zeyline kayd olunmak şerefiyle yazıcılık şînfına nâ'il olmuş idi.

Gediklüler tefeyyüz itdikçe müşârün-ileyh yoluyla gedige geçerek bunlardan mâ-beyn-i ḥümâyûna münâsebet-i rûz-merre ile mübâhî olan baş ve ikinci efendilerin ḥıdmetleri bi't-ṭab' manzûr-ı şâhâne buyurulmak ciyetiyle müşârün-ileyhin ikinci efendilik vazîfesince îfâ itdiği ḥıdmeti Suṭân Muştafâ Hân-ı Şâliş ḥazretlerinin nazâr-ı taḥsînlerini celb iderek baş-efendilikle mazḥar-ı talâtîf ve müte'âkiben ḥâne-i ḥâşşaya alınarak bir sene soñra mâ-beyncilik ve ḥazîne-i ḥümâyûn kethudâlığı mesnedleriyle ikbâli taz'îf buyurulmuş olduğundan bu me'mûriyetinde bir kat daha ibrâz-ı şıdk u mahâret ve ‘arz-ı ḥüner ü liyâkatla müşârün-bi'l-benân ve ḡıḡta-fermâyı emşâl ü akrân olmuş idi.

(Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün)

Ḳadir-dânlık ider eczâ-i ‘ırfânı zihî teclîd

Ma'ârif kâbiliyyetdir iden aşḡabını tes'îd

mişâl-i nezâhet-imtîsâl-i ba'îdül-meşâlibince müşârûn-ileyh her dürlü hıdmet içün bi-feyzillâhi Ta'âlâ kendüsünde teferrûs ü hayâl itdigi ehliyet ü liyâkatini mâ-yete'allaku bihlerine 'arz ile bir kat daha ibrâz-ı câmi'iyet-i mehâsin-i haşâ'il ve teşvîk-i ebnâ-yı kavâbil eylemek niyyet-i şahîhasıyla kethudâlık-ı mezkûrdan dîvân-ı humâyûn hâceligi rütbe-i müteyemmesini ne zamîmeten başmuhâsebe pây-e refî'asıyla çerâğlığını istid'â ve müsâ'ade-i baht u tâli'le huşûl-i ümniyye ile bu meslekde ihrâz itdigi menâşıbdâ görülen meleke ve mahâreti cihetiyle mütevâliyen tevkî'î-i dîvân-ı humâyûn mesned-i celîline müteşâ'id ve bu hıdmeti daği 'alâ-mâ-yelîk bir sene hüsni-î fâya ba'de'l-muvaffakiyye bârût-hâneler nezâretiniñ kesb-i ehemmiyet itmesine mebnî ol câh-ı celîl ile tevkîr ve iki yüz iki senesi şıkk-ı evvel defter-dârlığı mesned-i celîlini tenvîr ve mu'aşşaran nice menâşıb-ı sâmiye tedvîriyle iki yüz sekizde,

(Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün)

"Alî Râ'îk 'ale'r-rîk âb-ı kevşer içdi cennetde" (1208)

târîhi mantûkıncâ rûh-ı revânî firdevs-i na'îme şitâb eylemişdir.

Müşârûn-ileyh 'ulûm-ı 'Arabîyye'de me'zûn ve Fârisî'de behre-i kâmile rû-nümûn, fenn-i şî'r ü inşâda meleke vü mahâreti âşârıyla müşbet olduğu bî-reyb-i menûn, şâlih u müttakî, 'âbid ü zâhid [36] ü dervîş-nihâd, sağı vü kerîm ve bulunduğı me'mûriyetleriñ hükm-i hıdmet-i müstakîmesini 'alâ-mâ-yelîk icrâ ve zamânında hazîne-i beytül-mâlı bunca sefer maşâ-rifi tevfiyesinden soñra imlâ iderek taşşîl-i nîk-nâm ve çünki mi'yâr-ı şadâkat olan zuhûr-ı vefât u 'adem herkesiñ ahvâlini i'lâna şahîhen bir büyük mihekk-i 'ibret olduğu âzâde-i kayd-ı rakam olmağla müşârûn-ileyhiñ vefâtında zuhûr iden terekesi eşmânı düyûnını muhtâc-ı tağrîm eylediği mervîdir. Rahmetullâhi 'aleyhi rahmeten vâsi'aten. 1195.

Enderûn-ı humâyûn şu'arâsınıñ cild-i râbî'de mûnderic ve mestûr olan eş'ârları arasında muharrer bir güzel muhayyel gazelleriyle bâbu's-sa'âde-niñ üzerinde mahkûk kaşîdelü târîh ve Sofya'daki Şeyh Bâlî hazretlerine söylediği kıt'a-i ra'nâları 'ilm ü kemâline delîldir.

(Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün)

Tecâhül kıl bu eyyâm-ı hüner-düşmende 'ârifseñ
Şakın 'arz-ı hüner itme 'Atâ gâyet hacâletdir

tenbîhi cây-ı te'emmül ü tefekkür olduğu gayr-i münkerdir.

Müverrih Na'îmâ Efendi'nin Terceme-i Hâli

Şehrî-zâde Sa'îd Efendi'nin Nev-Peydâ adlı târîhçesinde munderic olduğu vechile müverrih Na'îmâ Efendi şehr-i şehîr-i Halebü's-Şehbâ'da pâ-nihâde-i 'âlem-i şuhûd olarak hengâm-ı reye'ân-ı şebâbında âsitâne-i sa'âdete bi'l-vürûd biñ yüz târîhlerinde teber-dârân-ı sarây-ı 'atîk zümresine dâhil ve Sultân Bâyezîd Câmi'-i Şerîfinde tahşîl-i 'ilm ü kemâle sa'y ü devâm ile hasbe'l-isti'dâd nâ' il-i fezâ'il olduğdan sonra sarây-ı humâyûndan hurûc ve Kâlaylıkoz Ahmed Paşa'nın dîvân kitâbeti ve hacelik rütbesiyle bekâm ve ba'dehû Râmî Mehmed Paşa'nın riyâsetinde müşârün-ileyh ve şadr-ı Rûm Yahyâ Efendi'ye ve fenn-i nücûmdaki mahâreti vesîlesiyle Sultân Muştafâ Hân-ı Sâni 'aşr-ı 'âlîsi ricâline tereddüde tâkçe-i ikbâle 'urûc itmiş idi. Müşârün-ileyh Râmî Paşa himmetiyle İstanbul gümrüğünden yevmî yüz yirmi sağ akçe ya'nî bir gurus vazîfeye nâ' il ve biñ yüz tokuzda şadr-ı a'zam olan 'Amuca-zâde Hüseyin Paşa'nın intihâbıyla vak'a-nüvîslik mansıbına vâsıl ve ismine mensûb olan târihîniñ muqaddimesini tertîb ü takdîm eyledikde maqbûl olmağın beş yüz gurus 'atıyye ve gümrükten yevmî bir gurus daha ma'âşına zammını âmir olan berât-ı humâyûnuñ i'tâsıyla muqaddime-i refâhî hâsıl olmuş idi. Biñ yüz on altıda müşârün-ileyh Kâlaylıkoz Ahmed Paşa'nın şadâretinde Dâmâd İbrâhîm Paşa dârû's-sa'âde ağası Tavîl Süleymân Ağa'nın kâtibi ya'nî haremeyn evkâf-ı humâyûnı yazıcısı bulunmağın, 'an-aşıl teber-dârân ocağında mûmâ-ileyh Na'îmâ Efendi ile [37] hâsıl olan ülfetlerine binâ'en şadr-ı müşârün-ileyh ile birlikde himmet iderek menâşıb-ı dîvâniyyeden Anadolu muhâsebeciligini 'uhdesine tevcih ile mesrûr itmişler idi. Müşârün-ileyh Ahmed Paşa seksen günden 'ibâret olan şadâretine halef olan Teber-dâr Mehmed Paşa mûmâ-ileyhiñ 'ilm-i nü-

cûmda olan behresi cihetiyle ba'zı zevâta yazdığı zâyirçeler emşâliniñ istir-kâbını da'vet itdiginden mûmâ-ileyhi 'azl ve Gelibolı'ya nefy itmiş ise de şadr-ı a'zamlar içinde şadru's-sudûr dinmege şâyân olan şadr-dân-ı ma'âlî-nişân cennet-mekân Çorlulu 'Alî Paşa-yı şehîdiñ ma'âm-ı şadâreti teşrîflerinde 'afv u ıtlâk ile manşib-ı teşrîfâtî ile i'zâz ve çünki ol vakit teş-rîfâtçılık hıdmetiniñ zamânımız gibi öyle menâşib-ı mu'tebereden 'add ü i'tibâra tahammülü ve vâridât-ı keşîre ve ma'âş-ı vefresi olmadığından be-rây-ı ta'ayyüş kalyonlar defter-dârlığı 'ilâvesiyle mümtâz-ı emşâl olmuşlar idi. Enderûn-ı hümâyûnda kılâr-ı hâşşa koğuşından neş'et iden ve ser-kitâ-betinden silah-dâr ve dâmâd ve biñ yüz yirmi beş rebî'u'l-âhiri guresinde ma'âm-ı şadârete iş'âd olunan silah-dâr Şehîd 'Alî Paşa-yı ehl-nüvâziñ mazhar-ı iltifâtı ve hakîkaten gıbta-fermâ-yı bezm-i 'Alî Şîr Nevâyî olan meclis-i ma'ârif-muhlîş-i Baykarâ-pesendânelerine dâhil olarak hâ'iz olduğu 'ilm ü kemâlâtına muvâfık mu'âmelât-ı dil-nüvâzîlerine nâ'il olduğu hâlde biñ yüz yirmi dört senesi ordu-yı hümâyunuñ Edirne'ye hareketi vukû'ında şâniyen Anadolu muhâsebeciligine me'mûr ve ordu-yı hümâyûn ile Edir-ne'ye mürûrında defter emâneti ve birkaç mâh soñra baş muhâsebe hâceligi manşibiyla şadr-ı müşârûn-ileyhiñ terceme-i hâlinde îrâd olundığı vechile Hâbeşî-zâde Rahîmî Begefendi ve Selîm Efendi ve şâ'ir-i mâhir müverrih Sâmi Begefendi ve müverrih Râşid Efendi ve daha şâ'ir ba'zı üdebâ-yı 'ule-mâ ile berâber mûmâ-ileyh Na'imâ Efendi her ân şadr-ı müşârûn-ileyhiñ müstağrak-ı deryâ-yı ihsânı olmak şerefini ihrâz ve hîn-i müzâkere-i meşâ-lih-i devletde derece-i vukûf u ma'lûmâtını bî-kem ü kâst râst ve dürüst 'arz itmesi beyne'l-emşâl iştihâr-ı temeyyüzini bâ'is olmuş idi.

Mûmâ-ileyhiñ bu temeyyüzini şadr-ı müşârûn-ileyhiñ kethüdâsı olup aşferû'l-levn, aşgarû'l-'ayn, kaşîrû'l-kâme, kerîhû'l-kıyâfe, şakîlû'l-muşâ-habe, 'abûsul-vech, kebûdî-çeşm, Nemrûdî-hışm, şahîmetû'l-ahlâk ve şahîfetû'l-ittifâk, mecbûletû'n-nifâk, 'ale'l-ıtlâk va'idû'l-istihkâk, Girîdî Köse İbrâhîm Ağâ'nın seyyi'e ve şe'âmet-i le'âmet-haşleti [38] istir-kâb iderek hakkında mekr ü müfteriyâne taşaddî ve ke'enne intisâb tekarrûbi ile bâ'is-i nakîza-i 'işmet olan irtikâb u irtişâyâ müteşaddî ve teşebbûş bu-yurulan umûr-ı seferiyyeniñ encâmı vahîm ve nâ-münâsib olduğunu gûyâ teşhîr ü ifâdeye cür'et itmiş olmak gibi bir nice ifk ü nifâka mübâderet it-mesi hengâm-ı hareket ü sefer ve her ne şûretle ise müşârûn-ileyhiñ

kethudâsı meş'ûm u mezmûma emniyeti tahkîka meydân bırakmadığının müşârûn-ileyhi tenfîre âlet-i seyyi'e vü sebep olarak bu müfteriyât-ı sırfa ile mûmâ-ileyh mağdûr ve baş muhâcebelikten silâhdâr kitâbetine menkûl olarak Mora'ya 'azîmetinde kethudâ-yı müfsid ü mendebûr temettü'ını kalemine tevzî' u tahşîş şartıyla kaşden ve kahren mûmâ-ileyhi Anadolî muhâsebeciligine tenzîl itdirmişdir. Mora'nın fethiyle ordunun 'avdeti evânında Mora defter emâneti vekâleti nâmıyla bırakıldığından enfâs-ı 'ömr-i 'azîzi Mora'da pezîrây-ı hıtâm olmuştur. Mütercem-i mûmâ-ileyh rahmetullâhi 'aleyh haşâ'il-i celîle-i memdûhayı hâ'iz olup me'mûr olduğu târîhi'n cild-i evveli Şârihul-Menâr-zâde'niñ mübâşeret eyleyüp tebyîzine muvaffak olmadığı müsveddeyi niçe ilhâkât ile biñ yetmiş senesi evâsıtına degin cem' u tahrîr eylemiştir.

Sâl-i merkûmdan biñ yüz on târîhine kadar olan vekâyî'i egerçi cild-i şânî nâmıyla zabt eylemiş ise de hayâtında bunun tebyîz ü tedvînine muvaffak olamadığından ba'de'l-vefât perâkende olan âşârını mûmâ-ileyh Şehrî-zâde Efendi'niñ cem' ve tebyîz ü tedvîn eylediğini kendi târîhçesinde hikâye eyler. Na'imâ Efendi'niñ şî'r ü inşâ ve huûû-tı mütenevvi'adaki nezâket-i şîve vü edâsı ve bulunduğu hîdmetlerin cümlesinde sıdk u istikâmet ü 'iffeti müsellemdir. Rahmetullâhi 'aleyhi rahmeten vâsî'aten.

Müverrih-i mûmâileyhe ihânet iden merkûm kethudâ İbrâhîm Ağa sarây-ı humâyûnuñ aşağı matbaı aşçıları zümresinden neş'et itmiş olup muktezâ-yı haşlet-i rediyyesiyle 'âkıbetü'l-emr velî-ni'meti olan şadr-ı şehîd-i müşârûn-ileyhe ihânet itmiştir. Şöyle ki, 'âdât-ı kadîme mer'ıyyâtından olmak üzere esfârda düşmenden dil ya'nî esîr getürenlere ziyâdece ve serimakhtû' takdîm idenlere bundan nokşânca 'atıyyeler virilmek ve dalkılıç ve serdengeçdilerin bir mağal zabtında besâlet idenleri nâ'il-i ihsân olmak usûli cârî ve 'aşr-be-'aşr bu 'atâyânın mikdârları dahî zamânları kıymet-i nukûdiyyesine tatbîk ile müte'âfî iken kethudâ-yı kem-mâye vü denî bunların mikdârını istiksâr ile kemâl-i hırş u âz u denâ'etinden "kâr-ı evvelde kişi 'âkıbet-endîş [39] gerek" kaşıyyesini tahayyül ü tefekkür itmeyerek şadr-ı şehîd-i müşârûn-ileyhi'n Mora seferi muzafferiyeti nihâyetlerinde dil ve kelle getürenler 'atıyyelerinin nişfını tenzîle tenezzül itmesi 'âkıbet Belğırâd muhârebesinde tavâ'if-i 'askeriyenin izâle-i şevk u hâhişlerini müstelzim

olarak eşnâ-yı şavaşda erbâb-ı cür'etiñ muhârebeden dest-keş ü ferâğ u gürîz olmalarını ve bu keyfiyyet ise velî-ni'meti olan efendisiniñ tercemesi de hikâye olundığı vechile müşârün-ileyhiñ kemâl-i besâleti cihetiyle 'askeriñ ağır tavrannısı gücüne gittiginden muhârebe buhrânıyla meslûl-i seyf olarak bir cem'iyet-i kalîle ile düşmen üzerine şîrâne hücum ve muhârebe itmekde iken düşmen tarafından atılan tufeng dâneleriniñ birisine hedef olmasıyla şehâdetini müntic olmuştur.

Hayf-şad-hayf ki böyle bir vücûd-ı mes'ûd öyle bir fûrû-mâye zınnîn ü denîniñ puhl u hıssat ve isâ'et ü denâ'et ve 'adem-i 'aql u fehmiñ dirâyet ve nâ-be-mağal taşarruf u imsâka meyl ü tenezzül rezâletine cesâretinden ve'l-hâşıl sû'-i karîn beliiyesine ducâr olması kazâyâsına uğraması kazâsından mahv olup gitmiştir.

(Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün)

Ne ma'nîler ne sözler mündericdir şafha-i dilde

Egerçi şûret-i zâhirde hâmuşum kitâb-âsâ

remziyle sedd-i sülûl-i hâtıraya ibtidâr olundu.

Vâkı'â nâ-becâ 'atâyâ vü maşraf "velâ-tusrifû" fermân-ı celîline memnû' ise de bu mağûle cihâd u gazâda bulunduğı 'aşr esâlîbine ri'âyetlerden 'udûl olunmayup revîş-i maşlahat ve ilcâ-yı hareketle böyle huşûşlarda sâbıklarından ve 'âdetlerinden ziyâde 'arz-ı şehâ vü cûd olunması bu fermân-ı 'aliyye-i İlâhiyye'niñ hâricinde ve belki bu bâbdaki maşraf mesâğ-ı şer'-i şerîfiñ içinde olmağla emr-i gazâ vü cihâda bezl-i emvâl farîza-i hâldendir. Zîrâ büyük kumandân olan zât, mehmâ-emken tavâ'if-i 'askeriyyeniñ hoşnûd olacağı mu'âmele cihetine 'atf-ı nazarla cünûd-ı ceng-âverîñ kabûlleri defînesine mâlik olmak taşavvurât u taşmîmâtıyla cesâmet-i maşlahat u muzafferiyeti kazanmak evlâ bi-tarîkı't-taşarruf iken,

(Mef'ûlû Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün)

Bâtıl hemîşe bâtıl u bîhûdedir velî

Müşkil budur ki şûret-i hâkdan zuhûr ide

me'âline mâ-şadağ ve kadd u kâmeti gibi kaşîr'ül-himme olan kethudâ-yı merkûm u meş'ûmuñ hazîne-i beyt'ül-mâli nâ-be-mağal şıyânet ve bu zeyl-de ibkâ-yı ikbâl ü me'mûriyyet ideyim dirken velî-ni'meti ma'dûm ve nizâm-ı ordu-yı hümâyûn muhtell ve hey'et-i devlet-i 'aliyye bir vücûd-ı mes'ûddan mehcûriyetle mağzûn u mağmûm olup encâm-ı kâr ordunuñ ahvâli temennî ve me'mûl olunur şûret-i netîceden [40] tehallûf itmiş ve merkûm-ı mendebûr daği der-hâl infişâl ile menkûb olmuştur. İşte her huşûşda lüzûmdan ziyâde taşarruf u imsâk ya'nî derece-i denâ'ete insilâkîñ mutlakâ seyyi'âtı çekileceğinde kaç'â şübhe idilmemelidir.

Mûmâ-ileyh Na'îmâ Efendi'niñ Râmiz Efendi nâmında istihlâf itdigi mağdûmı taşîl-i 'ilm ü kemâl iderek bi-hakkın müderris olmağla epeyce ilerülemiş ve hattâ bir güzel Tezkiretü's-Şu'arâ daği te'lîf itmiştir. Rahmetullâhi 'aleyhim rahmeten vâsi'aten. 1109.

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

Câm-ı ikbâli çekenler lağziş-i ikbâl ile
'Âkıbet üftâde-i câm-ı humâr olmaz mı hiç

müfâdıyla

(Mef'ûlü Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün)

Câvîd şanma bâde-i câhîñ neşâtını
Bu neş'enîñ nihâyeti elbet humâr olur

intibâhı,

(Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün)

Sûk-ı cehl içre bütün dâd u sitâd-ı âmâl
Sûd-hâhân-ı hüner ağız u 'atâdan me'yûs

hasb-i hâlini remz ü îrâd ile sükût evlâ görüldi.

Pederim Tayyâr Efendi'niñ Âşâr ve Terceme-i Hâli

Pederim Tayyâr Efendi'den ve 'Aşrı Ricâli Olan Ahıbbâsından İşidilen Fıkralar ve Bırakdığı Ba'zı Evrâkdaki Hikâyeler ile Mûmâ-ileyhiñ Terceme-i Hâlidir

Pederim Mehmed Tayyâr Efendi, Tayyâr-zâde Reşîd Efendi-zâde Sultân Ahmed Hân-ı Sâlis hazretleriniñ kahveci-başıları şurre emîni El-Hâc Muştafâ Efendi'niñ şulb-i aşâletinden biñ yüz kırk altı sene-i hicriyyesi receb-i şerifinde pâ-nihâde-i 'âlem-i şuhûd olup bidâyet mektebinde ve pederi hânesinde okuyup yazmakda iken biñ yüz altmış sekiz sâlinde pederi irti-hâlinden soñra 'aşr-ı Sultân Maḥmûd Hân-ı Evvel'de yirmi iki yaşında olduğu hâlde bâ-irâde-i seniyye Ğalaṭa Sarâyı hâcesi Geredevî El-Hâc Halîl Efendi merḥûmdan sekiz sene tahşîl-i 'ilm ü kemâl ve müşârûn-ileyhden inâbe ile biñ yüz yetmiş altı senesi ramazânında 'aşr-ı Sultân Muştafâ Hân-ı Sâlis'de enderûn-ı humâyûnda kîlâr-ı hâşşa oṭasına alınarak burada daḥi kîlâr, hâcesi Çehârşenbevî 'Abdî Efendi merḥûmdan kütüb-i âliye-i 'Arabîyye ve 'ulûm-ı 'âliye vü edebîyyeye verzişle 'Arabî'den ahz-ı icâzet ve lisân-ı Fârisî'yi ta'allûmle tekmi'l-i ma'rifet ve 'ilm-i taşavvufî tahşîle muvaffakiyetle recul-i kâmil ve zu'l-cenâheyn bir ferd-i mümtâz-ı efâzıl olduğu ve rüfekâsına neşr-i 'ulûma devâm u himmetde dakîka fevt itmedigi ve bu cihât-ı selâmet-âyât ile hâric-ez-dâ'ire-i edeb bir kâr-güzârende-i a'mâl ü ef'âli olmadığı vâkıf-ı ahvâli olan livâ-i şerîf şeyḫi İncirköyli rikâb-dâr Hâce Şâkir Efendi ve silah-dâr Emîn Ağa ve silah-dâr 'Alî Paşa ve silah-dâr İlyâs Ağa ve seferli kethudâsı Cüvân [41] 'Ârif ağa ve hazîne kethudâsı Sa'dullâh Efendi ve hazîne kethudâsı Kıbrıslı Emîn Efendi ve şâ'ir-i mâhir Kırşuncıbaşı-zâde çukadâr ağa 'Ârif Ağa ve Vâsıf 'Oşmân Beg ve hazîne kethudâsı Bekir Eendi ve Ferîd İbrâhîm Beg gibi ba'zı zevâtın ifâdât-ı vâsıkalarından añlaşılmıştır.

Kîlâr-ı hâşşa koḡuşında iken birlikde bulunduḡı zamân içinde rüfekâsından Şâm vâlisî silah-dâr Süleymân Paşa ve hazîne-i humâyûn kethudâları Sa'dullâh ve Bekir Efendiler ile mü'ezzin-başılıktan imâm-ı şehriyârî olan Cennet Filizi 'Abdu'l-Kerîm Efendi ve eş'âr-ı sâmiyânesinde "Sâbık" taḥallûş iden müşârûn-ileyh çukadâr ağa Eyyûbî Mehmed 'Ârif Ağa ve Vâ-

şif ‘Osmân Beg ve kılâr kethudâsı Hâce Receb Efendi ve çukadâr Necîb Efendi ve kahvecibaşı Sa’îd Ağa ve Sultân Muştâfâ Hân-ı Râbî’ sır kâtibi şehîd ‘Ârif Begefendi gibi bir nice ‘anâdil-i gülîstân, tederîs ü müzâkeresinde terennümât-ı ‘ilmiyye ve tahşîl-i fenn-i şî’r ü inşâ ile etrâbına tefevvuk u tefeyyüz itdikleri irâde-i îrâd-ı delâ’ildir.

Pederimiñ Baş Lala Naşbı

Biñ iki yüz dört târîhinde yoluyla göç eskisi ta‘bîr olunan dereceye resîde oldığı hâlde Sultân Selîm Hân hazretleri kâffe-i levâzımât-ı kânûniyye ve esbâb-ı ihtîşâm-ı nizâmîyyesini ihsân ve hâne-i hâşşaya kabûl ve irtikâsını irâde vü fermân buyurarak mesrûr oldukdan soñra hâne-i hâşşa menâşbından olan baş-lalalık me’mûriyyetine nâ’iliyyetle dañi şâdân olmuştur.

Hâ’iz oldığı ‘ilm ü kemâl ve hasbe's-sinn tecârib ü vukûfuñ hâşıl itdigi ma‘lûmâtı ve huşûşıyla Sultân Ahmed Hân-ı Şâliş hazretleri ‘aşr-ı ahîr-i ‘âlîsinde tab‘-hâne nâzırı mühtedî İbrâhîm Mütferrika'nıñ şadr-ı a‘zam Dâmâd İbrâhîm Paşa talebiyle takdîm eylediği lâyiha üzerine Üsküdâr'da mübâşeret olunan ta‘lîm-i ‘asâkir ve Sultân Mañmûd Hân-ı Evvel ‘ahd-i ‘âlîsinde Yenîşehir Müftîsi-zâde Sa’îd Efendi ‘ilm-i hendeseden bed’ ile ol zamân dañi tanzîmi taşmîm ü niyyet buyurılan ta‘lîm-i leşkere mübâderet olundığını pederinden ve ‘ammîsi Hacı ‘Osmân Efendi ve büyük birâderi Ahmed Efendi'den istifhâm itdigi ve Mañmûd Hân-ı Evvel ‘aşr-ı ‘âlîsindeki ta‘lîmi gençliğinde müşâhede ve ba‘zı uşûl ve fûrû‘ını akrîbâ vü ahibbâsından istihbâr u istifhâm ile uşûl ü nizâmâtını bildigini rûfekâsına hikâyeye itdiginden refîklerinden ve ders şerîklerinden mâ-beynci Rüstem Efendi ve hazîne-i humâyûn [42] kethudâsı Şâliş Beg ve Halîl Paşa-zâde Vâhidül-‘ayn mâ-beynci Ahmed Muhtâr Beg ve sır kâtibi Ahmed Fâ’iz Efendi ve silah-dârlardan Yahyâ Efendi gibi kendüsini bilenler münâsebet düşdükçe Sultân Selîm Hân efendimiz hazretlerine ‘arz u hikâyeye ibtidâr eyledikleri farkındaki teveccühât-ı hazret-i pâdişâhîniñ tezyîd ü te’yîdini mûcib olarak bu keyfiyyet bu maķûle ma‘lûmâtıdan istifâde buyurulmak zamânına teşâdüf eylemiş olduğundan aralıkda hâkân-ı şehîd hazretleri baş-lala kulle-

sine karîb olan Kara Muştâfâ Paşa Kaşrı'nı bi't-teşrîf pederimi huzûr-ı hü-mâyûnlarına celb ile nizâmât-ı cedîdeye dâ'ır ba'zı şeyler su'âl ve müzâke-resine râğbet-i hümayûnları şâyân ve nâ'il-i iltifât-ı bî-pâyân buyurulmuş ve 'asâkiriñ tanzîmine muvaffakiyetle Mısır seferinde ve mahâl-i sâ'irede yüz-lerinden birçok fütûhât-ı celîle zuhûra gelmiş iken muḳadderât-ı İlâhiyye yerini bulacağından şadr-ı a'zam İsmâ'îl Paşa nemek-be-harâmıyla rikâb-ı hümayûn kâ'im-maḳâmlığına getirilen Selânikli Köse Mûsâ Paşa habîşiniñ ihâneti ve Topal Şeyhu'l-islâm'ıñ si'âyeti ve çerâğ-ı hâş-ı hümayûnları imâm-ı nemek-be-harâm Dervîş-i bed-kîşiñ ekdikleri tohm-ı fesâddan iḳti-tâf itdikleri esmâr-ı habîşe ile Topal Şeyhu'l-islâm hâ'ininiñ iḳdâm-ı fev-ka't-taşavvurına mu'în olduğu mervî olan Siyer-i Kebîr mütercimi ve hâcesi 'Ayıntâbî Hâce Münîb Efendi ve kâḏî-'asker Hafîd Efendi ve Murâdzâde Efendi'niñ mu'âvenetleri seyyi'eleriyle biñ iki yüz yirmi iki senesi re-bî'u'l-evveliniñ yirmi birinci cum'a günü Sultân Selîm Hân-ı Şâliş-i 'adâ-let-bâ'îş efendimiz gibi bir şehriyâr-ı şevket-vâriş hazretleri eşhâş-ı rezîle-i sâlifü'z-zıkr ile evzâ'-ı ḥaveneden rû-gerdân olarak bi'l-isti'fâ harem-i hü-mâyûnı teşrîf ve ihtiyâr-ı inzivâ buyurdıkları cihetle hayf-şad-hayf ki dev-letiñ bir tecrübesiz hey'et elinde ḳaldığını kemâl-i te'essüfle ḥikâye iderdi.

Muḳaddime-i Vak'a-i Selîm Hânî ve Bu Vak'aya Sebeb Olan Hâ'inleriñ Esâmîsi

İsmâ'îl Paşa hâ'in ü nemek-be-harâmınıñ tercemesi sarây-ı hümayûn-dan çıkmâ şadr-ı a'zamlar sırasında yazılmış idi. Öyle bir müfsid ü güm-râ-hıñ nâm-ı ḳalâlet-encâmını tekrâr u tafşîle tenezzülle it'âb-ı hâme ve in-fi'âlât-ı hayâl u hâtırayı tekrâr u tahrîk itmekden ise icmâlen 'arz itmek ev-lâ görüldi. Merḳûm Köse Mûsâ Paşa şadr-ı esbak Ḳozbekçi Pandul Topal 'Osmân Paşa kızından Selânik Yenîşehri'nde sûrâh-ı mâder-be-ḥaṭâsından ḥurûc ve mânend-i engerek nişâr-ı sümûm-ı mühlike ile şu 'âlem-i kevn ü fesâda süzilüp nice âşâr-ı şâ'ine terkiyle neşr itdigi semm-i helâhil lâyıḳ [43] u dil-hâhına teşâdüf iden bir zamân-ı germâ-germ-i fesâd içinde pîçî-de-i kîn-i kibr ve ḥarâret-i 'adâvet olarak nîş-i erḳam u 'akrebden müfrez

olan zehr-efşânıyla vücûd-ı saltanat-ı seniyye ve hey'et-i devlet-i 'aliyyeye açdığı yâre-i bî-hadde dırûb-ı emsâl-i 'Arabîyye'den "tatvîyyetü'l-hayye" meşelini îrâddan özge ta'bîr hâtıra gelemes. Çünkü Mûsâ-yı Sâmirî-huşâlde zu'm u isnâd olunan aşâlet-i mevhûme ve 'âkıbet-i küşte-i ğadr-i 'adâveti olan şühedâ-yı vükelâ ve huşûşıyla İbrâhîm ketîhudâ tarafından bi-kazâ'illâhi Ta'âlâ huzûr-ı hazret-i Selîm Hânî'de medh u şenâsında ıtrâ ile vezâretle çerâğ ve rikâb-ı hümayûn kâ'im-makâmlığı ile bekâm itdirmeleri ol hâ'in-i nemek-be-harâmı kendü şehâdeti içün bir cellâd-ı bî-amân hâzırlamış olduklarını netîce virmişdir.

'Ayıntâbî Hâce Münîb Efendi ve Aykırî İmâmîlik lakabıyla meşhûr kâdî-'asker Dervîş Mehmed Efendi ve Anadolu kâdî-'askeri Hafîd Efendi ve Murâd-zâde ile daha ba'zılarının meftûr oldukları tıynet-i rediyyeleriniñ Topal Şeyhu'l-İslâm'a mürevvic-i mâ-şâ' olmalarını müsevvik u müsâ'id olmasından ilerü gelmesi dünyâ vü âhîretleriniñ perîşâniyyetini intâc itmişdir. Aşdikâ-yı hânedân-ı saltanat-ı seniyye içün bunların ve sâ'ir bu makûle haveneniñ cerâyiminden geçivirmek kâbil olamaz.

Hal'-ı Sultân Selîm Hânî

Hikâyede Topal Şeyhu'l-İslâm ve 'Avenesi

Gelelim Topal Şeyhu'l-İslâma, işte bunların cümlesiniñ 'akıl hâcesi ve eşna'ı işbu Topal 'Atâ Molla'dır. Vak'a-i Selîmiyye'ye dâ'ir Necîb Efendi'niñ yazmış olduğu matbû' ve ma'lûm târîhçeden mâ-'adâ Sultân Muştâfâ Hân-ı Râbî-iñ muqaddime vü ibtidâ-yı cülûsıyla ba'zı huşûşları şâmil ol vakit yazılup pederimiñ evrâkı arasında bulunan bir iki aylık muhtaşar ve mevcûd bir târîhçecikde mûnderic olduğına göre vak'a-i hal'-i Selîm Hânî'niñ ibtidâsında ba'zı ricâlîñ i'dâmları Mûsâ Paşa ile 'Atâ Molla'nın yeñiçeri küt-mânlarına hafîyyen virdikleri pusula ile yeñiçeriler taraflarından taleb olunup pâdişâhın hal'ına kat'â ta'arruz ve öyle bir niyyet ü emâre vü ğarâz dahî hiss olunmamış iken ol a'rec-i mu'avvec-i Tîmûrleng-renc ve bâ'îş-i herc ü merc zâr u zûr bunların i'dâmlarına ve nizâm-ı cedîdîñ ref'ine irâde-i seniyy-

ye istihsâl itdikden sonra hem-meslegi vâsıtasıyla bir fitne vü fetret daği ih-dâs itmek ihtimâli haşlet-i rediyyesi delâletiyle vârid olarak müfteriş ü müf-tazih ve müfsid-i merkûm 'ulemâyı Meydân-ı Lahm'e celb ü cem' ile deliye taş aındırmak kabîlinden olmak üzere ocaklı ser-gerdelerine hitâben, "varın, 'askere söyleyin, daha bir su'âlleri var mıdır, tamâm mıdır, [44] istifsâr olunsun" ta'bîriyle ocağ ihtiyârlarından birkaç Hebenneka-i bî-iz'ân, baş-buğların yanlarına varup bu ma'nîdâr rumûzâtı ifâde vü tekrâr itdiklerinde şeyhu'l-islâmın bu su'âl ve müsâ'adeden merâmı ne olduğı zann-ı yakîn ile taşavvur olunan muqaddemki ta'lîmini tefehhümle, "bizim matlûbumuz Sultân Muştafâ Hân efendimiz hazretlerinin cülûs-ı humâyûnlarıdır" deyü çağrıışdıklarını tereddüd ü muqâbeleye kat'â taşaddî itmeyüp Topal Molla ke'enne o zamânda ayağı düz başacak gibi ihtizâz-ı bî-edebâne ve kemâl-i inbisât ile bu sözden mahzûziyyetini ibrâz ile "o birini ne yapalım" su'âl-i müctemilü't-arafeyn-i hâ'inânesine bî-muhâbâ cür'etine muqâbil ol hâzele-i hüsrân-karîn bile "bir müyına hatâ irişdigine râzî degiliz, istirâhat buyursun-lar" cevâbını virmişlerdir. İcrâ-yı hal' ve cülûs için bi'z-zât kendüsünü hâ-reketi 'askeri tarafından teklîf olundukda bilâ-te'hîr ü tereddüd ü tevaqquf der-hâl kabûl iderek fakat "askersiz gidemem" cevâbıyla yanına birçok eş-kiyâ alup "ayağı yer mi başar vâsıl-ı âmâl olanın" sürûriyle sür'atle sarây-ı humâyûna toğrı 'azîmet ve habîsîn hareketi esnâsında bu keyfiyyet-i maq-dûhayı evvelce bi'z-zât 'arz itmek üzere saraya 'azîmetini Münîb Efendi'ye teklîf itmiş ise de anın isti'fâsından Hafîd Efendi'yi göndermesi, anın da 'avene-i eşkiyâdan olduğunu gösterir. Vak'a-i mü'ellime-i Sultân Selîm Hânî âtîde münderic olmağla burada müvellid-i âlâm olan Topal Şeyhu'l-islâmın harekât-ı bâğıyânesine dâ'ir ba'zı fıkralar yazıldı.

Ba'de'l-cülûs işbu Topal Mollâ'nın ne maqûle hâ'in-ü müfsid bir yâd-gâr-ı kâfirü'n-ni'am olduğına Sultân Muştafâ Hân-ı Râbi' ile kurenâ vü vükelâsı yakîn hâsıl itdiklerinden 'azl ü tebdîlini arzû itdikleri hâlde biñ iki yüz yirmi üç senesi cümâde'l-ûlâsının yedinci pâzâr-irtesi günü Topal Şeyhu'l-islâmın 'azliyle şeyhu'l-islâm-ı sâbık Şamânî-zâde 'Ömer Hulusî Efendi gibi bir zât-ı şâdık-ı müstecmi'u'l-kemâlât işâbet olarak naşb olun-muş ise de Topal Şeyhu'l-islâm tek tırmayup lala-zâdesi olan Kırîmî-zâde re'îsü'l-küttâb meşhûr Hâlet Sa'îd Efendi vâsıtasıyla yeñiçerilerin i'ânesi-ne ilticâ vü dehalet için ser-gerde-i eşkiyâ sekbânbaşı Kahvecioğlu Hâ'in

Muṣṭafâ'yı Süleymânîye semtinde müderrisînden Burnâz Beg-zâde Dervîş Mehmed Es'ad Efendi hânesine leylan hafîce celb iderek [45] 'atîyye-i vâfiye ile ele aldıktan sonra merķûma tarafdâr olan dört nefer bellü başlu oṭabaşlarıñ beherine beşer yüz gurus rüşvet i'tâsıyla irtesi mâh-ı mezkûruñ sekizinci şalı günü sekbânbaşı merķûm Kâhvecioğlu Hâ'in Muṣṭafâ tebdîlen Sultân Bâyezîd Türbesi'nde görüşmek üzere kâ'im-maķâm Hamdullâh Paşa'yı da'vet itdiginden kâ'im-maķâm-ı müşârün-ileyh hasbe'z-zarûre imtişâl ile türbe-i mezkûrede mülâkât iderek "dün 'azl olan şeyhu'l-islâm bugün naşb olunmazsa şimdi ocaķlı tuğyân ider ve ortalık herc ü merc olup kıyâmetler kıpar" diyerek kâ'im-maķâma cebr ü ilhâhda ıtrâya ictirâ ve kâ'im-maķâm-ı müşârün-ileyh el-haķ bu rezâletîñ men'ine i'tinâ itmiş ise de muvaffak olamadığından yevm-i mezbûrda merķûm Sekbânbaşı ile kethudâ-yı rikâb-ı hümâyûn Muṣṭafâ Efendi ve bâ'is-i fitne olan Hâlet Efendi'yi berâber âlaraķ sarây-ı hümâyûna 'azîmet ve Sultân Muṣṭafâ Hân hazretlerini iknâ'a mübâderetle yirmi dört sâ'at zarfında müşârün-ileyh 'Ömer Hülûşî Efendi 'azl ile 'anveten Topal Şeyhu'l-islâm naşb olunmuş ve artık bu desîseyi herkes añlayarak ehl-i 'ırz olanlar ile yeñiçeri zâbitâ-nından Kazancı 'Ömer Efendi ve 'Alî Efendi gibi söz añlar ser-keşler bile Topal'dan külliye i'râz itmişlerdir. Merķûm Topal, 'Alemdâr Paşa'nın İstanbul'a vürûdını müte'âķib ma'zûl u maḥzûl ve maķâmına 'Arab-zâde 'Ârif Efendi mevşûl olmuştur.

Topal Şeyhu'l-islâmın mesâvîsine hadd ü ğâyet ve devlet-i 'aliyyeniñ izmihlâlîne sebep olmaķ yolında olan kabâyıl-ı cesîmesine nihâyet olmadığından bir risâle-i maḥşûşaya muhtâc olan isâ'et-i ahvâliniñ taşavvur-ı tahrîr-i tafsîlâtında,

(Fâ'ilâtun Fâ'ilâtun Fâ'ilâtun Fâ'ilün)

Sâr-bân-ı vaķt iseñ hazm eyle zîrâ vaķt olur

Bir topal merķeb belâsıyla kaķâr elden gider

mü'eddâsıyla devlet-i 'aliyyeyi altını üstüne getürmek fikr ü revîşini gösteren hareket-i ğaddârânesi cezâsının rûz-ı cezâda müşâhedesi temenniyâtıyla iktifâ olundu.

Mûmâ-ileyh Münîb Efendi'nin 'ilm ü fazlî müsellemler ise de mâlik olduğu şer'et ve rûteb-i vâsiyyet cümleten sâye-i hâzret-i Sultân Selîm Hânî'de hâşıl olduğu hâlde nizâm-ı cedîdîñ kabûlünde şer'an ve mülken birtakım mahâzîr olması makâlât-ı mevhumesi serdiyle nizâm-ı 'adem-i kabûline dâ'ir tanzîm itdiği lâyihanın yeniçeri kışkıllarından birinde olduğu mervî ve 'asâkir-i nizâmîyyenin imhâsındaki sa'yi mütevâtir ü bedîhîdir. Mûlgân-ı kırk bir târîhindeki bağı u tuğyanlarının dağı bu lâyiha [46] me'âlîne müstenid olduğu vak'a-i hayriyye günü Sultân Ahmed Câmî'i içindeki hânemizde müsâfir olan Hekîmbaşî esbak Behcet Efendi ve defterdâr Hasan Tahsîn Efendi lisânlarından işidilmiştir.

Aykır İmâm Fıkrası

Murâd-zâde ile Hafîd Efendi bu seyyi'âtta dâhil iseler de bunların zât u zamânlarına ma'lûmât olmayup fakat tarz u tavırlarından mehdîm-i 'ulemânın câhil ü kem-vâye ve ikbâl-perest ü bî-vefâ vü hafîfü'l-'akl, harîş ü hasûd ve küfrân-ı ni'am olanlardan oldukları anlaşılıyor. Aykır İmâm'a gelince biñ iki yüz sekiz târîhlerinde irtihâl iden imâm-ı evvelîñ yerine kâ'ide-i câriyesi üzere küçük imâm büyük ve Ayaşofya hatîbi olan merkûm Dervîş Efendi nâm-ı diğer Aykır İmâm sinnine hürmeten imâm-ı şânî ta'yîn olunarak taraf-ı hâzret-i Selîm Hânî'den mefrûsâtıyla bir konak ve sâ'ir levâzîmât-ı ihtîşâmîyyesi ceyb-i humâyûndan ihsân ve otuz senede ancak kaç olunabilecek Anadolu kâ'î-'askerliği pâyesini sekiz on sene zarfında ihrâz ve merkûm ihtiyâr bakara beñzer semîn ü girân-cism ü rûh olduğu cihetle hilâf-ı âde olarak merhameten bâbu's-sa'âdeye kadar râkiben tekar-rubına ruhsat-ı seniyye-i hâzret-i Selîm Hânî erzânıyla beyne'l-akrân kesb-i imtiyâz u şân itmiş idi.

Yeniçerilerin tuğyanı arasında 'Atâ Molla'nın cümle-i ifsâdâtından olmak üzere şehzâdegân hâzerâtını âsîb-i rûzgârdan muhâfaza için ocaklı tarafından sekbânbaşî ma'zûllerinden 'Osmân Ağa ve 'ulemâ cânibinden Aykır İmâm sarây-ı humâyûna gönderilerek sünnet otağında huzûr-ı şâhâneye kabûl olunduklarında 'Osmân Ağa zemîn-bûs olarak şuffeye hürûc itdikde

bâ-emr-i hâzret-i Selîm Hânî İmâm'a ferş-i ihrâm ile ku'ûda ruhşat ihşân buyurulduktan sonra "Hâce efendi ne var ne yok" hitâb-ı hümâyûniyle iltifât buyurulduğuna cevâben "ne olacak, İsmâ'îl Paşa gibi dîndâr vezîriñ kadri bilinmedi, İbrâhîm Kethudâ'ya i'tibâr buyuruldu. İbrâhîm Kethudâ cihânı harâb itdi, anıñ şerrinden iki senedir Tokad arpalığını iltizâm idemedim, zimâm-ı mülk aña teslîm buyuruldu, anıñ söziyle İsmâ'îl Paşa gibi şâdık ve zîr hemân imhâ olunmak derecesinde idi" gibi şırf türrehât u herze vü hezeyân ve sefele-i sûka işitse ta'yîb ü tezyîf itmekden başka şey hâtırına gelmez safsata-i bî-ma'nâ vü bî-edebâne ile fekk-i fem ve keşf-i zekân hezeyân-ı dehâna cür'etine cevâben pâdişâh-ı hâlîmü'l-hâl ve selîmü'l-ma'kâl, "öyle degil öyle degil" buyurduklarında ol [47] semâçe-i bî-iz'ân "ne bileyim biz öyle işitdik" deyü mu'âbele-i bî-edebâne vü eblehâneye cür'et iderek ha'kîkaten rûh-ı 'Abdu'r-Rahîm ve Kâra Çelebi-zâde'yi bî-edeblikde şâdân itdikde şehen-şâh-ı merâhim-iktinâh hâzretleri ziyâde şıkılarak "götürüñ hâce efendiyi râhat itsün" irâdesiyle tîrd u def' buyurdıkları gibi tışaru-ya çıktığında evvelce beyinlerinde hâşıl olan mu'âvele mûcibince silâhdâr Süleymân Paşa ve pederim ve hâş o'tada iken silâhdâr 'Alî Paşa ve Emîn Ağa ve şâ'ır yâver Hasan Beg ve Süleymân Paşa kayın-pederi diğer Hasan Beg mezmûm-ı mer'kûma "buyurun Hâce Efendi şurada bir kahve için" diyerek sünnet o'tası ittîşâlindeki avadancı ta'bîr olunur şuffe bekçileiriniñ küçük o'tasına şokarak ve bunlardan birkaçı o'ta kapusını bekleyüp ve birazı içerü girerek obur-ı mendebûra tatlı ve kahve ikrâmıyla te'essüm ü inbîsât 'arz iderek ol Hebenneka-i râcile kendülerini dost ve muhib gibi gösterdikden ve emniyyet itdirdikten sonra "efendim biz siziñ dostuñuzuz" didiklerinde "şübhem yokdur" cevâbını almaları üzerine "biz size bir şey söyleyüp bir hâle cür'et itsek kimesneye söylemeyecigiñize ve bir zararınız tokunmayacağına bizi te'mîn ider misiñiz" sözine mu'âbil bî-çâre himâr-ı lâ-yefham "naşıl te'mîn itmek istersiñiz" su'âline karşı "müslimâna 'arz-ı emniyyet yemîn ü şart ile oldığını bizler zâtîñiz gibi 'ulemâ-yı 'izâm hâzerâtından öğreniyoruz" didiklerine karşı ke'enne zûr u cebr olunmuş gibi işidecegi sözi ve görecegi vaz'ı o'ta kapusından tışaru hiç ferde açmayacağına 'arz-ı imân-ı gâlıze ve talâk-ı bâiine ibtidâr itdiği ânda hüdâvendigâr-ı mağfûra rû-be-rû olan tefevvühâtını ta'kîbî u ta'dâd ile vücûdınıñ görünmeyecek ve kan çıkmayacak a'zâsını muştâ vü yumruklarla darb ve şetm ü tekdîr ile he-

mân bî-tâb olmak derecesinde iken huzûr-ı hümâyûnda bir daîhi bî-edebâne mu'âmelede bulunmayacağına ve ağzına gelen hezeyânı tefevvüh itmeyeceğine tevbe vü tenkîl itdirilerek tendîm itmişlerdir. Bu fıkradan sonra İmâm bunları nirede görse yalnız ney-zen bakışı olarak hışm u gâzabla yüzlerine bakar ve camus gibi başını şallar, sür'atle geçer gider imiş. Daha birçok hezeyân-ı cân-hırâşî mervî vü ma'lûm ise de merķûmuñ haşlet-i rediyyesini bu fıkracık işbâta kâfî olduğundan iktifâ olundu.

İmâm-ı bed-nâm gâyet ekûl olduğundan ibtidâ-yı cûlûs-ı hümâyûn-ı Sultân Maḥmûd [48] Hânî'de şehr-i temmûzda çıkacak cânı yumurta isteyüp kırk 'aded beyza-i dücâceyi ba'zı maṭ'ûmât-ı mûte'affine-i ğalîzaya ḥalt ve ṭab' iderek eklini mûte'âkib mevsimiñ ḥarâret-i ṭabî'ıyyesini muḥarrik olan ḥarâret-i ğarîziyye mecbûriyyetiyle kilûs milûs beklemege meydân kalmayarak "tenbel bardağı" ta'bîr olunur kebîr bir bardak şoğuk su içmesiyle ol gice ḥaste ve vâsîta-i herze vü hezeyânı olan zebân-ı türrehât-efşân-ı dîrâzî dehânından taşra ḥurûc ile uzayup kırk gün kırk gice dendân-ı hırş u âz ile lisânını çigneyerek kırkıncı günü lisân-ı maḳtû'ı dünyâdan kaṭ'-ı 'alâ-kaya âlet olarak dem-beste olmuştur.

(Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün)
Kec-menişlikle kemân çille-keş-i kabza-i renc
Râst-gû tîri keşâ-keşden ider âzâde

me'âli ve,

(Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün)
Furşatı bilme ğanîmet bu 'iber-perverde
İder encâmını taşmîm ü emelden me'yûs

Pîr-baḫtâmı ider ḥâme-nüvîs-i taḳdîr
Nev-cûvân ise bile ṭûl-i beḳâdan me'yûs

müfâdını taşavvur itmeyen bî-çâre Aykır İmâm tebdîl ü tecdîd ü teşkîline sa'y idenlere pey-rev olduğu 'aşr-ı cedîdden istifâde idemediği hâlde bed-nâm u güm-nâm olarak dâr-ı cezâyâ gitmiştir.

Sultân Selîm'in Hâl'ıyla Sultân Muştafâ Hân-ı Râbi'in Cûlûsı

Hâkân-ı Felâtûn-nühâ Hazretlerinin Hılâfet-i Celîleden Ferâgat ve İsti'fâlarıyla Sultân Muştafâ Hân-ı Râbi'in Cûlûsı ve 'Alem-dâr Muştafâ Paşa'nın İstanbul'a Keyfiyyet-i Vürûdî

Sultân Selîm Hân-ı Şâliş efendimiz hazretlerinin nizâm-ı cedîd 'askeriniñ tertûbine muvaffakiyetleri zıkr olunan Hâfız İsmâ'il ve Köse Mûsâ Paşa habîşleriyle Topal Mollâ ve hâcesi 'Ayıntâbî Münîf Efendi ve Aykır İmâm ve daha sâ'ir ba'zı pâ-dâşları olan müteneffizîn-i 'ulemânın si'âyet ve tahrîkâtları eşeri olarak yeñiçeri tâ'ifesini tevhîm ile yeñiçerilerin orta mütevellîleri ve orta ihtiyârları ve aşçı ustaları ve yazıcılarıyla yirmi dört sekbânın Kaşamonılı Kabakçı Muştafâ ve yirmi cemâ'atın İbiş ve altmış dört bölüğün Arnavûd 'Alî ve Ahışhalı mütevellî Habit Memiş ve yetmiş bir cemâ'atın kâtibi Kazgânî 'Ömer Efendi ve yirmi beş bölüğün ihtiyârı Kazgânî Laz Hacı Muştafâ ve yirmi beş cemâ'atın mütevellîsi Hacı Süleymân ve tokuzuncu cemâ'atın mütevellîsi Muştafâ ve altmış dört cemâ'atın mütevellîsi Hacı Ya'kûb ve on yedi bölüğün Arnavûd Hacı Mehmed otabaşı ve ser-turna 'Alî ve ocağ muhızırı ve ocağ başçavuşı Kahveci Muştafâ ve yüzüncünün Bayburd-ı Deli Süleymân [49] ve 'Alî ve Memiş nizâm-ı cedîd ihtirâ'ına sebeb-i müstakill olmak zu'mıyla evvelâ İbrâhîm Kethudâ dimekle müte'ârif olan İbrâhîm Nesîm Efendi ve "Gizli Sıtma" lakabıyla mülakkaab tersâne emîni Hacı İbrâhîm Efendi ve darb-hâne nâzırı şâhib-'ayârlıkla meşhûr pîr-i fânî Bekir Efendi ve sır kâtibi Ahmed Fâ'iz Efendi ve kurenâdan Halîl Paşa-zâde Vâhidü'l-'ayn Ahmed Muhtâr Begefeni ve bostancıbaşı Hasan Şâkir Beg ve devlet kethudâsı Memiş Efendi ve re'îs Şafî Efendi ve vâlide kethudâsı Yûsuf Ağa ve îrâd-ı cedîd defterdârı Ahmed Beg ve Keçeci-zâde Şâlih Efendi akrabâsından kapan nâ'ibi Latîf Efendi gibi a'sâr-ı sâlifede emşâlleri ender birkaç zâtın imhâlarını taleb için 'ulemâdan ba'zılarını Et Meydânı'na celb ve meşveret eylediklerinde çünkü hîn-i naşbindan berû zuhûr iden kâffe-i şerr ü şûr ve fiten ü fesâdın merkezi şadr-ı esbak Kozbekçi Pandul A'rec 'Osmân Paşa hafidi Selânikli kâ'im-makâm Köse Mûsâ Paşa mel'ûnı olmağla ve Topal 'Atâ Molla didikleri a'rec-i mu'avvec dahî mel'ûn-ı mezmûmuñ temeşş-i fesâdâtta pâ-dâş ve efkâr-ı hâ'inânesiniñ mürevvic ü sır-dâşı olup şadr-ı sâbık

Hâfız İsmâ'îl Paşa hâbîşinden aldığı ders ve tasavvur-ı nemek-be-harâmâne-sine 'ilâve eylediği makâlâ-i ta'lîm-i fesâd u şeytanetiñ neşrine sür'at-i cür'eti cihetiyle Topal'ıñ mü'essis Mûsâ-yı Sâmirî-seciyye ile beyenlerinde hâşıl olan karâbet-i şihriyye kuvvetiyle yek-dîgeri efkârınıñ muşaddık u müheyyici olarak biñ iki yüz yirmi iki senesi mâh-ı rebî'ul-evvelin yirminci va mayısın on altıncı pazar günü Kara Deñiz Boğazı'nda kâ'in kılâ'-ı seb'a yamaqları yeñi-çeriler ile bi'l-ittifâk îkâz-ı fitne vü fesâda mübâşeretle lede'l-ictimâ' yeñi-çerileri ve huşûşıyla içlerinde zorba başı olup, İngiliz Mahmûd Efendi deyü meşhûr olan re'îs-i esbak Mahmûd Râ'if Efendi'niñ kâtili olan Kara 'Alî ve Macâr Tabyası zâbiti olan Halîl Hâşekî'niñ kâtili olan şakî ve Kabağçı gibi rü'esâ-yı eşkıyâyı âlet-i mülâhaza itdikleri eşnâda yeñiçerilerden olup maşla-hatıñ bu pereseğe varmasına yetmiş ikiniñ kâtibi 'Alî Efendi, Kabağçı'ya i'dâm olunmaları ifâde olunan şarrâfândan Yahûdî Şamançu ve Şabçı ve Tın-kır Ogulları ve Gülâbî Oğlu ve bunlar gibi on nefer mu'teberânı ölümden kurtarmış ve teskîn-i fesâda dañi pek çok ikdâm ve izâle-i fitne için 'uşâtı iknâ'a sa'y ü ihtimâm eylemiş ve sekbânbaşı Mehmed 'Ârif Ağa dañi bî-ţarafâne ve şâdıkâne def'-i fesâda gayret itmiş ise de İsmâ'îl Paşa'nıñ meydân-ı [50] fe-sâdına Mûsâ Paşa ve 'Atâ Molla'nıñ kurdukları dolâbıñ ta'tîl-i sür'at-i gerdiş ü deverânına muvaffak olamadıklarından zıkr olunan aşdikâ-yı 'uqâlâ-yı vü-kelânıñ ke'enne devlete muzırr oldukları makâlât-ı kâzibesıyla lüzûm-ı i'dâmlarına dâ'ir yeñiçeriler lisânından hatt-ı dest-i 'Atâ-yı bed-peymâ ile yazılan tezkireyi Sultân Selîm Hân Efendimiz'e 'arz ve ilhâh u ısrâr itdikleri eş-nâda nizâm-ı cedîd zâbitânından ba'zıları sarây-ı hümayûna giderek ve huşû-şıyla cesûr-ı meşhûr 'Alâ'ıyyeli kâdî 'Abdu'r-Rahmân Paşa hâk-i pâ-yı şâhâ-neye yüz sürerek yeñiçerilerin dil-hâh u istid'âlarına muvâfaqat buyurulmak-daki mazarratı ve teklîflerinde ısrâr iderler ise nizâm-ı cedîd 'askeriniñ yeñi-çeri ocağını imhâya muktedir olduğunu ifâde vü niyâz itmişler ise de hâkân-ı şehîd-i sa'id, "benim yüzümden kan dökөлmesün" ta'bîr-i müşfikânesiyle istid'âlarına müs'adeyi müte'âkıb Topal'ıñ kışlaldaki cür'etini haber aldıktan şoñra isti'fâ iderek harem-i hümayûnı teşrîf buyurmuşlardır.

Kâ'im-makâmıñ ve şeyhu'l-islâmıñ aşıl maksadları Sultân Muştafâ Hân-ı Râbî' hazretleriniñ taht-ı 'âlî-i 'Osmânî'ye iclâsı kazıyyesi olmağla icrâ itdikleri birtakım desâyisle Sultân Muştafâ Hân'ıñ vukû'-ı cülûsında 'aklı başında olan aşdikâ lisânlarında,

(Mef'ûlü Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün)

Bir mevsim-i bahârına geldik ki 'âlemîñ
Bûlbûl hamûş havz tehî gülsitân harâb

feza'ı îrâd olunmağa başlanılmışdı.

Eşkîyânîñ Talâtfleri

İşbu hal' ve cülûs hıdmet-i seyyi'esinde bulunanlardan re'îs-i eşkıyâ Kabağcı Muştafâ'ya mükâfâten ser-turna tekâ'üdligi pâyesiyle Kâra Deñiz Boğazı'ndaki Rûmili kal'aları nezâreti ve ser-gerde-i buğât Arnavûd 'Alî'ye kezâlık ser-turna tekâ'üdligi pâyesiyle boğaz-ı mezkûruñ Anañolı kal'aları nezâreti ve pîşrev-i tuğât Bayburdlı Süleymân'a tersâne-i 'âmirede sancak kapudânlığı ve pîş-dâd-ı ehl-i fesâd Memiş nâm hâ'ine hâşekî tekâ'üdligi ile yüz yirmi akçe yevmiyye ve bâkî küçük zorba başlarından on yedi çavuşlarına ve kılâ'-ı seb'a neferâtına mütefâviten altmışar, ellışer, kırkar, otuzar, yirmışer akçe yevmiyeler ve ser-gerdelerine hıl'atlar ve kalafâtlar ilbâs u ihşân ve sekiz yüz seksen kîse 'atıyye-i seniyye ve def'a yamağlara üç yüz elli kîse ihşân ile bâkî boğaz neferâtına ve 'umûm yeñiçeri ve cebeci ve sâ'ir ocağlar neferâtına mükâfât ve Kazğancı Muştafâ ma'rifetiyle bir mü-kemmel ziyâfet keşidesiyle iskât ve Topal Şeyhu'l-islâm ile pâ-dâşı Münîb Efendi ve Aykır İmâm ve Hafîd Efendi ve Murâd-zâde ve sâ'ir rûh-ı 'Abdu'r-Rahîm [51] ve Kâra Çelebi-zâde ve Kâra Dâvud ve Receb Paşalar ervâh-ı maqđûhalarına bâ'ış-i rahmet ve rahmet-hân olan haveneye ağır boğçalar ihşân olundu.

Sultân Selîm'îñ Manzûm Hasb-i Hâliyle Pedere Dâ'ir Bir Fıkra

Bu mülâ'abe vü müdâ'abe-i çend-rûzeyi hâkân-ı sâbık hâzretleri istiğbâr buyurduklarında bu kıt'ayı okumuşlardır:

(Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün)

- 1 Cünbişinden tıyarız vaz‘-ı sitem-pîşesini
Biz ferâgatle faķaķ meşgaleden mesrûruz
- 2 İķtirâb itmededir vaz‘ını çarhıñ idrâķ
Ķaķre-i eşķ gibi gerçi nazardan dûruz
- 3 Millet ü devlete lâıyķ mı bu vaz‘-ı nâ-sâz
.Bunuñ encâmını tefhîme Selîm mecbûruz

söziyle vaķâmet-i ‘âķıbeti i‘lâm buyurmuşlardır.

Pederimiñ İstikâmet-i Fıtrıyyesine Dâ’ır Bir Fıķradır

Sultân Muştafâ Hân-ı Râbi‘ hazretlerinin cûlûs-ı hümâyûnlarınıñ haftasında eşnâ-yı ta‘âmda kıyâm üzere bulunan pederime hitâben, "Tayyâr Efendi baña da ‘ammim gibi hıdmet ider misin" buyurduklarında, "mâ-‘abednâke haķķa ‘ibâdetik" ve "mâ-‘arefnâke haķķa ma‘rifetik" kelimât-ı hikmet-âyâtınıñ tefsîr-i ma‘ânî-i şerîfesiyle ‘arz-ı tıynet ve i‘tâ-yı cevâba mübâderet eylemesi inbisât-ı hümâyûnlarını mûcib olarak biñ rub‘iyye ihsân ve hıdmet-i mezkûrede ibķâ ile teveccüh-i hümâyûnlarını i‘lân buyurmuşlardır.

Pederim eben-‘an-ced bende vü bende-zâde-i şehriyârân-ı Âl-i ‘Oşmân olduğı cihetle bu sülâle-i seniyye-i celîle ve hânedân-ı faķîme-i ‘aliyyeniñ ‘ubûdiyyet-i şâdıķasını hırz-ı cân iderek üzerine lâzım olmayan temşiyetlerde tarîķ-i teheķķuli ya‘nî deve yürüyüşini iltizâm eylemiş ve vazîfeniñ hâricine çıķmamak mütezemi bulunmuş aşhâb-ı tecrübe vü edebden bir hakîm-i müsellemlü'l-etvâr ise de ne çâre ki Sultân Selîm Hân hazretlerinin mülk ü devlet haķķındaki niyyât-ı hayriyye ve ikdâmât-ı mütemâdiyelerini rûfekâsından ve belki ekser vûkelâsından ziyâde bildiginden zât-ı hümâyûnlarına olan maķabbet-i şaķîha-i müfriķesi pür-kemâl ve i‘âde-i cûlûs-ı Selîm

Hânî'de elinden gelen teşebbüsâtta ağır tavranmak tarîkini terk ile lâ'ib-i şârib-i a'mâl-i nühâ ve şuver-i hüsn-i huşûli esbâbına teşebbüsle bir tarafa îrâş-ı mazarrata âlet olmaksızın vukû'ı çâresi ârzûsına ilticâ itmekde [52] iken bir gün hey'et ü elbisesi pejmürde sersem şûretinde bir baltacı dest-mâl tekvîr olunmuş bir kağıd getirüp hezâr telâş u ihtiyât ile hafıyyen pederime bi't-teslîm açup okuduğda derûnundaki hat, Sultân Selîm Hân efendimiz hazretlerinin ta'lîk hatt-ı humâyûnları olduğunu gördüğü gibi sûde-i cebîn-i hüzn ü iftîhâr iderek lede'l-mutâla'a 'ibâre-i 'ulyâ-yı mülûkânesi, "benim muhlîş-i şâdıkım Tayyâr Efendi, mecbûr olduğum kârûta⁷ enfiye hıtâma resîde olduğundan serî'an biraz enfiye tedârük ve irsâlini me'mûl iderim" ifâde-i iltifât-istifâdesine nâ'iliyyetine nişâr-ı eşk-i esef ü elemle bir müddet mebhût u mütehayyir ve mahzûn kaldıktan sonra der-hâl emr ü fermân-ı humâyûna imtisâl ve takdîm-i enfiyede isti'câl ile araşıra tedârük ü takdîminde kuşûr itmediğini giryân giryân hikâye ve hatt-ı humâyûn-ı mübâreki irâ'e ider idi. Pederin hîn-i irtihâlinde galebe-i hüzn ü keder ile bir şeye bakamadığımdan mevcûd olan bu mişillü evrâk-ı müteberrike ve hatt-ı humâyûn-ı hazret-i Mahmûd Hânî ile muvaşşah nân-pâre berât-ı humâyûnı daha bir iki hafî ve hânedânımıza bâ'îş-i iftîhâr-ı sermedî olan berevât-ı celîle-i kadîme ve ferâmin-i 'âliye ve evrâk-ı 'atîka-i sâ'ire ve hutût-ı sâlîfe tesviye-i terekeden sonra taharrî olunmuş ise de bulunamadığı cihetle Rabbim bir kulumun terekisini ellerine düşürmesün, kâffe-i müteveffânın vâriş-i tabî'ileri meziyyetinde görinen ketebe-i kassâm elinde rehîn-i kısmet olunduğu soñradan anlaşılmıştır.

Ordu-yı Humâyûnuñ 'Alemdâr ve Şadr-ı A'zamla 'Avdeti

Cülûs-ı humâyûn eşnâsında ordu-yı humâyûn Rûmili'nde bulunduğundan biñ iki yüz yirmi üç cümâde'l-ûlâsının yirmi beşine teşâdüf iden temmûz-ı rûmîniñ yedisinde şadr-ı a'zam Çelebi Muştafâ Paşa ve meşhûr Rusçuklı Bayrakdâr Muştafâ Paşa ordu-yı humâyûn ile birlikde İstanbul'a eş-

nâ-yı ‘azîmetde şadr-ı a‘zam ile devlet-i ‘aliyyeyi Topal Şeyhu'l-islâm ve Hâce Münîb Efendi ve Hafîd ve Murâd-zâde Efendi ve bunlar gibi şanâdîd ellerinden kurtarmak ve Aykırî İmâm gibi bî-edeb ü insâniyyet olanlarıñ der-hâl kaydları görölmek çâresine bakılmak içün ihtiyâr-ı refâkat itdiginden bahş ve müzâkere iderek İstanbul'a vürûdlarında muķâvele-i sâbıkamñ icrâsını murâd imiş ve şadr-ı a‘zam Çelebi Muştafâ Paşa ise İstanbul'a vürûdında Sultân Muştafâ Hân hazretlerinden gördiği iltifâta mağrûren ‘Alemdâr Muştafâ Paşa icrâ-yı fezleke-i müzâkerâtı su‘âl itdikçe, bunlardan sehl ve kâbil olanları icrâ olunur, te‘ehhür idecekleriñ soñradan çâresine bakılır, cevâbıyla ‘Alemdâr'ı istişkâl itmek istedikçe,

(Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilün)

Kurı va‘d ile bulup (53) neşv ü nemâ dönmüşdür

Kışt-zâr-ı emelim mezra‘a-i kemmûna

va‘d-i mevhûmına ‘Alemdâr'ıñ taraf-dârânı olan dühât, ‘Alemdâr'ı itmi’nândan tahzîr ve huşûşiyle aşl-ı menvî-i ‘Alemdâr ı‘âde-i cülûs-ı Selîm Hânî olmağla anı tehiyyeye bâzû-yı iktidârı teşmîr itdiklerini şadr-ı a‘zam-ı sâde-dil, bir müfsid-i erâzil vâsitâsıyla tecessüs ü istiḥbâr u istifhâm iderek Sultân Muştafâ Hân hazretlerini ḥabîr itmiş ise de muķaddemâ ‘Alemdâr'ıñ cânib-dârı olan Taḥsîn Efendi vâsitâsıyla taraf-dârân-ı Sultân Muştafâ Hân igfâl olundukları cihetle inandıramadığı arada Çelebi'niñ bu teşebbüsü ‘Alemdâr'a iḥbâr olundığı gibi ‘aklı başından gidüp der-hâl biraz ‘askerle ‘ale'l-‘acele bâb-ı ‘âlîye vürûd iderek Celebi'den mühr-i hümayûnı ‘anveten istirdâd ve şeyhu'l-islâm ‘Arab-zâde Efendi'yi berâber alarak sarây-ı hümayûna şitâb itmiş idi.

Sultân Selîm'ıñ Şehâdeti ve Bu Aralık Pederimiñ Hüsni Hıdmeti

‘Alemdâr Paşa'nıñ bu şüretle bâb-ı ‘âlîye vürûdiyle şadr-ı a‘zamı tardı der-hâl Sultân Muştafâ Hân'a iḥbâr olundukda, kurenâsıyla itdiği meşveret netîcesinde virilen karâr üzerine bâbu's-sa‘âdeyi çevirtmiş ve ‘Alemdâr

anı gördükde işiñ nereye varacağını añlayup kapuya segirtmiş ise de bunda dârû's-sa'âde ağasının vâdî-i tecâhül ve şûret-i tegâfulde bulunması maşlahatıñ ne reng-i muzlime televvün itdigini tefehhümle kapuyu zor ile açdırmağa çalışur iken Sultân Muştafâ kurenâsından olup devr-i 'Abdu'l-Hamîd Hânî'de şadr-ı esbak Bolevî Baltacı 'İzzet Mehmed Paşa'nıñ tekaddümesi olan Gürci kölelerinden baş-çuçadâr 'Abdu'l-Fettâh-ı 'adîmül'-felâh ve Şırp kölelerinden hazîne kethudâsı Ebe Selîm-i le'îm ve dârû's-sa'âde ağalarından hazîne vekîli Nezîr-i hınzîr ve mîrâhûr-ı evvel Deli Eyyûb Oğlu Kôr Mehmed ve Cevher ve hâşekî Bağdâdlı Acı 'Alî nâm mel'ûn-ı vâcibû't-ted-mîr ve avadân bostancılarından Deli Muştafâ ve diğér çend nefer bostancı cellâdları hareket-i ef'îyâne ile harem-i humâyûna süzilüp gitmekde olduklarını pederim lâlelikde olup Baş Lala Kulesi ta'bîr olunan ve el-hâletü hâ-zihî yalnız kâr-gîr tarafı mevcûd bulunan dâ'ireniñ aḥşâb tarafı revzenesi mevcûd iken o pencereden gördükde, Sultân Selîm ve Sultân Maḥmûd efendilerimiziñ şehâdetlerini icrâya tehyî-i la'net-engîzden 'ibâret olduğunu hiss iderek bilâ-ihtiyâr maḥall-i mezkûrdan nüzûl ile bunlara muvâşalat ve Fet-tâh hınzîrine yanaşup berây-ı neşâyih hitâba cür'etle nefsi-i nefîs-i humâyûnlarınıñ muḥaddes ü muḥterem olduğu eḥâdîş-i şahîha-i Hazret-i Peyğamberî ile şâbit olan selâtin-i [54] 'izâm hazerâtıyla ḥanedân-ı celîlül-'unvân-ı mülûk hazerâtınıñ vücûd-ı mes'ûdlarına ma'âzallâhu Ta'âlâ sû-i kaşd fi'l-i fâhiş-i fecî' u mezmûmına Hudâ-negerde cür'etde rûz-ı cezâda görülecek cezâdan başka dünyâda daḥî vahâmet-i 'âcilesi çekileceğinden şübhe idilmemesini ve ilâ âḥiri'z-zamân melûm u mel'ûn olacaklarını tefhîme müsâra'at ve bu kâr-ı mekrûhdan ferâgatleri hâlinde bekâ-yı saltanat-ı hâzıraya âḥer çâre düşünülmesini beyân ile neşâyih-i mü'essireye mübâderetine muḥâbil Ebe Selîm-i le'îm sell-i seyf ile "ibtidâ bu Sultân Selîmlileri îşâl-i derke-i 'adem iderek ba'dehû işimize gidelim" cevâbına taşaddî itmegin, merḳûm Nezîr-i hınzîr, "gelin işimize gidelim, vakit gayb idecek zamân degildir, maşlahatımızı bitirdikten soñra anlarıñ cümlesini temizleriz" sözünü îrâd itmesiyle pederim te'sîr-i naşîhatden me'yûsen yanlarından gürîz ü müfâraḳat ve kendüsüyle hem-hâl olup fi'l-aşl Sultân Maḥmûd Hân Efendimiziñ lalası olan seferli kethudâsı Receb Paşa-zâde Mehmed Begefendi'niñ dâ'iresine kemâl-i sūr'atle şitâb u 'azîmet ve kâtiller harem-i humâyûna vuşûle cesâret itmişler idi.

Pederim meşhûdâtını Mehmed Beg'e hikâye arasında 'Alemdâr Paşa'nın Aşk Ağalar Kapusu'nı kırıp açmak için balta ve kazmalarla dögdürmekde olduğundan bu bârika-i bâdire ve bâdire-i nâdireyi aňlayup işiden ağaların her biri birer tarafta gürüzân olarak meydânda âdem bulunmadığı eş-nâda imâm-ı evvel-i şehriyârî Kırîmî Tatar Es-Seyyid El-Hâc Hâfız Ahmed Kâmil Efendi ile pederimin 'Arabî ders şâkirdi ve sarâyca 'acemîsi ya'nî mürebbâsı olan ve şî'r-i belîğinden Sâbık taħallûş iden Kırşuncu Başî-zâde Eyyûbî Mehmed 'Ârif Ağa seferli kethudâsı yerine celb olunduklarından beynlerinde icrâ-yı sür'at-i meşveretle çünkü 'Alemdâr Paşa Aşk Ağalar Kapusu'nı kırmak üzere bulunduğundan Sultân Selîm ve Sultân Mahmûd Hân efendilerimizi kâtiller ellerinden hâlâş itmek için her ne sûretle olur ise olsun serî'an içerüye girerek der-hâl Sultân Selîm ve Sultân Mahmûd hâzerâtının harem-i hümayûnuñ Kırşûhâne'ye muhâzî ve 'arz otaşına nâzır olan kırşun üzerindeki bacaya çıkarılmaları vesâ'ilini istihsâle karâr virerek mûmâ-ileyh 'Ârif Ağa'yı Kırşûhâne'ye i'zâm ile hemân âgavât-ı harem-i hümayûndan ve Sultân Selîm Hân çerâğlarından olup ni'met-teşâdüf ol gün Kırşûhâne'de nevbetçi bulunan 'Anber Ağa ve Kâsım Ağa ve Hâfız [55] 'Îsâ ağaları bulup keyfiyyeti ifhâm ve mûmâ-ileyhimâyı bu cem'iyet-i şâdıka-ya getürerek orada dahî der-hâl ta'lîm-i keyfiyetle bunlar 'acele seyflerini alarak harem-i hümayûna sür'atle vâsıl olmuşlar ise de kâtillerin Sultân Selîm-i şehîd-i sa'îdi henüz bergeşte-i ğadr eyledikleri dem-i pür-heme teşâdüfle andan me'yûsen Sultân Mahmûd Hân efendimiz hâzretlerinin istihlâsı çâresine müsâra'atlarını müte'âkıb kâtillerin dâ'ire-i Mahmûd Hânî'ye hücûm eylediklerini görünce bir taraftan mûmâ-ileyhim harem ağaları sell-i seyf ile anları müdâfa'aya dilîrâne mucâseret ve cânib-i dîğerden ba'de'l-vefât emvâl-i metrûkesinden bâ-emr-i hâzret-i Mahmûd Hânî rûh-ı pür-fütûhı için At Meydânı'na karşı kâr-gîr sebîl ve çeşme ve mektebin ma'a-müstevfâ evkâf-ı binâ ve te'sîsine himmet buyırılan ve Sultân Mahmûd Hân efendimiziñ hîdmet-i mahşûşalarında bulunan hâzînedâr Çerkes Cevrî Usta hammâm külhanından evvelce tehiyye eyledigi bir kâse küli kâtillerin gözlerine bi'd-defe'ât serpmeye cesâretle mel'ûn kâtillerin çeşmân-ı su'bân-nişân-ı erkamâneleri tîre-nâk-i rû'yet olduğundan anlar izâle-i remâd-ı meşhûnu'l-'uyûn ile uğraşur iken âgayân-ı mahmûdu'l-'âkıbe-i mûmâ-ileyhim ihtilâs-ı vâkt ile Sultân Mahmûd Hân efendimiz hâzretlerini ku-

şun üzerinden bacaya çıkarmak muvaffakiyetini istihşâle şarf-ı mâ-haşal-ı kudret eylemişlerdir. Bârekallâh zihî hıdmet-i memdûha ve zihî istikâmet-i maqbûle. Rahmetullâhi ‘aleyhim rahmeten vâsi’aten.

Bu âvân-ı mâtem-nişânda hazîne kethudâsı Ebe Selîm yezîdiniñ Sultân Maḥmûd efendimiziñ arkalarından atdığı hañçeriñ ‘avn-i Hak’la hedefe işâbet ü te’sîrinden rehâ-yâb olup faķat bâzûlarına teşâdüfle cild-i nâzenînlerini biraz delmiş ve bâlâ-yı bâma hîn-i sür’at-i şu’ûdda telâş-ı tabî’î ile kapunuñ sövesine çarpan kaşlarının üst tarafı bir parça berelenmiş olduğu hâlde ‘alâ-yı tâkdan zuhûr idince Kuşhâne havlısı derûnında müteheyî-i şeref-i zuhûr-ı şehzâdegân-ı ma’âlî-nişân olan imâm efendi ve Mehmed Begendi ve pederim, Meşkhâne ve Kuşhânede ihzâr iderek bellerindeki şallarla birbirine rabt u tekvîr eyledikleri nerdübânlara kadem-nihâde-i nüzûl ve güç hâl ile Kuşhâne’ye vuşûl bulmakda oldukları merkûm kâtilleriñ şehîd-i sa’îdiñ na’s-ı rahmet-naķşını ‘arz oṭasınıñ aķ aġalâr kapusına muḥâzî olan şuffesindeki müdevver şomakı taş üzerine nihâde eyledikleri hîne teşâdüf itmiştir. Rahmetullâhi ‘aleyhi rahmeten vâsi’aten.

[56] İşte ‘arz eyledigim şu fıkra-i me’âlî müṭâla’a-i ‘amîkaya alınca ibtidâ kâtilleriñ harem-i hümâyûna gittiklerini gören ve fedâkârâne icrâ-yı naşîhate cür’et eylemiş ise de te’sîrinden me’yûs olarak hemân imhâ vü ifnâsına bir ramak kaldığı hâlde Mehmed Beg’i ve imâm efendiyi ve ‘Ârif Aġa’yı seferli kethudâsı dâ’iresine celb ü cem’ ile harem aġalarını buldırup müselleḥan harem-i hümâyûna sevk iden ve bu sıdk-ı hıdmet ü himmetlerle Sultân Maḥmûd Hân efendimiziñ hayât-ı şâhânelerini muḥâfazaya ḥaķîkaten yalnızca muvaffaķen cûlûs-ı pâdişâhânelerine ‘arz-ı ‘ubûdiyyet ve ḥüsn-i zerî’a vü istikâmet eyleyen birinci derecede ve müstakillen pederim Tayyâr Efendi olduğunda zerre kadar şübhe idilemeyecegi cihetle ma’a’l-if-tihâr ‘arz-ı beyân-ı keyfiyyete ibtidâr eyledim.

Sultân Maḥmûd Hân Efendimiziñ Cûlûs-ı Hümâyûnları

Bu eṣnâda ‘Alemdâr Paşa kapuyı açdırarak müselleḥ birçok tevâbi’iyle içerye girüp na’s-ı maġfîret-naķş-ı Selîm Hânî’yi gördüğü gibi şa-

rılup feryâd u figâna başlamış olduğu hâlde müşârün-ileyh imâm Ahmed Kâmil Efendi pîşvâ-yı hâkân-ı mahmûdu'l-hîşâl, Mehmed Beg'le pederim bağal-gîr-i ikbâl ve velîyy-i ni'metleri olan Sultân Selîm Hân hazretlerinden me'yûsen rehîn-i girye vü melâl oldukları ve cesed-i mağfîret-mev'ûda şarılmış olan 'Alemdâr Paşa'nın hîzâsına geldikleri hâlde 'Alemdâr Paşa şayha-i mahûfe ile, " A be bu kimdir" su'âline imâm-ı sa'âdet-encâm cevâb-ı bâ-şavâba âgâz ile "İşte Sultân Mahmûd efendimizdir, nevbet-i hîlâfet zât-ı hümayûn-ı pâdişâhaneleriniñdir" dimesine mukâbil, "efendim ben 'ammiñi tahta iclâs için gelmiş idim, kör olası gözlerim bu hâlde gördi, böyle bir vücûd-ı sa'âdet-nümûdi izâ'a vü i'dâm idenler be-heme-hâl sarây halkıdır, anları katli-i 'âm ideceğim ve efendimizi taht-ı hümayûna iclâs eyleyeceğim" dimesi üzerine kemâl-i şebât u sekînet ve cesâret ü celâdetle "Paşa, 'askeriñi tağıt, silâhıñı çıkar da hırka-i sa'âdet dâ'iresine gel, bu fi'l-i kabîha cür'et idenleri buldırur ve icrâ-yı mücâzâtları için saña gönderirim" buyurmasıyla ve imâm-ı hayr-encâm dahî nişâr-ı girye-i hûnîn ile "bütün enderûn halkınıñ ne kabâhatleri vardır, bu fi'l-i mel'anet-kâra mütecâsir olanlar ma'lûmdur, efendimiz anları buldırur da size gönderir" dimesiyle 'Alemdâr Paşa 'askerini tağıdup silâhlarını çıkarmış ise de boynında ibkâ itdiği muraşsa' pala için, "efendim, bu veliyy-i ni'metim 'ammiñiñ yâdigâridir, bunu çıkaramam" cevâbına mukâbil i'tâ-yı ruşsat-ı şâhâne ile üç beş nefer âdemleriyle hırka-i sa'âdet dâ'ire-i 'aliyyesine 'azîmet eylemiştir.

Sultân Muşafâ Hân'ın Harem-i Hümayûna 'Azîmeti ve Cülûs-ı Hümayûna Dâ'ir Târîhler

[57] Sultân Muşafâ Hân hırka-i sa'âdet otaşı hâricindeki dîvân-hâne-de gezinmekde iken Sultân Mahmûd Hân efendimiz hazretleriniñ 'Alemdâr Paşa ile birlikde hırka-i sa'âdet beyt-i 'aliyyesine muvâşalatlarını imâm efendi haber virince ve ba'zî neşâyih-i mü'eşşire îrâd idince hele harem-i hümayûni teşrîf buyurabilmişlerdir. Sultân Selîm Hân-ı Şâliş efendimiz hazretleriniñ cülûs-ı hümayûnlarına Aşanalı Sürûrî Efendi'niñ târîhleridir:

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

Şimdi eşnâ-yı seferdir kim didim târîhini
'Avn-i Hâk'la sa'd ola dehre cülûs-ı Şeh Selîm (1203)

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

Ey Surûrî iki târîh itdim inşâ kim o şâh
'Ammi olduğda şeh-i mülk-i na'im itdi cülûs

'Adn ola mülk-i cihânda cây-ı Hân 'Abdu'l-Hamîd
Hâk muvaffâk eyleye Sultân Selîm itdi itdi cülûs (1203)

(Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün)

Târîhini vird-i zebân eyler Surûrî her zamân
"Geldi Receb şâh-ı cihân oldı üçünci Şeh Selîm (1203)

(Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün)

Tahta cülûs itdi o şeh târîhini yazdı sipeh
Oldı cihâna pâdişeh devlet ile Sultân Selîm (1203)

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

Ey Surûrî söyle târîh-i cülûsın 'âleme
Oldı fermân-rân-ı iklîm-i cihân Sultân Selîm (1203)

(Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün)

Serîr-ârâ-yı temkîn oldı şevketle didim târîh
Cülûs-ı Hân Selîm'i sa'd ide Allâh ekvâna (1203)

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

Dâd-hâhâne beşâretle didim târîhini
Müjde kaçd-ı 'adl ile Sultân Selîm itdi cülûs (1203)

(Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün)

Serîr-i saltanatda dâ'im olsun söyledim târîh
Cülûs-ı Şeh Selîm-i kâm-kârı sa'd ide Bârî (1203)

(Mefâ'îlün Mefâ'îlün Fa'ûlün)

Yazılsun şânesi üzre bu târîh
Hümâyûn-bâd haţtı Şeh Selîm'in (1203)

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

Virdi târîh-i cülûsı zîb ü fer dîvânıma
Oldı mülk-ârâ serîri zeyn idüp Sultân Selîm (1203)

[58]

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

Ehl-i dildir tab'ı meyl itse nola târîhe kim
Kıldı Allâh dehre sultân-ı Selîmü'l-ğalbi şâh (1203)

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

Münşiyân yazsun 'adâlet emrine târîhini
'Âleme şâhen-şeh oldı dâd ile Sultân Selîm (1203)

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

Surûrî ben de tebşîr eyleyüp dehri didim târîh
Cihâna müjde kim Sultân Selîm oldı serîr-ârâ (1203)

Sünbül-zâde Vehbî Efendi:

(Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün)

Sezâ taqlîd-i seyfinde mücevher olsa târîhim
İki mışra'da kim her mışra'ı hüsn-i beyân üzre

Şeh-i Cem-şevket ü fermân-revâ Sultân Selîm oldı
Kuşandı seyf-i fethi turmasun çeksün yabân üzre (1203)

Sultân Mahmûd Hân-ı Şânî Efendimiz Hazretlerinin Vukû'-ı Cûlûs-ı Humâyûnlarına Dâ'ir Ba'zı Fıkralardır

'Alemdâr Paşa'nın Şadâreti

Sultân Mahmûd Hân efendimiz hazretleri ridâ-i sa'âdet beyt-i 'aliyye-sine müşûl ile müşerref olduklarında 'Alemdâr Paşa beyt-i şerîf-i mezkûrûn hâricine muttasıl olup Yavuz Sultân Selîm Hân 'aşr-ı 'âlîsinde bâb-ı âşâfî ve meşîhat-penâhî ile te'âfî olunan telhîşâtın teberrüken mahall-i vürûd u kabûli olmağ üzere tahşîş buyurulduğu cihetle 'Arz-hâne ve mu'ahharan gâlat olarak Arslan-hâne ta'bîr olunup derûnında bi'z-zât esfâra 'azîmet vukû'ında isti'mâl-i şehriyârâna mahşûs esliha vü elbise ve nukûd-ı ihtiyâtiyye meşhûn olmak üzere te'sîs buyurulmuş olan ve miftâhî silahdârlara mevdû' olmak kânûnı mevzû' olması hasebiyle silahdâr hazînesi nâmıyla ta'rîf olunan gen-cînenin hâricindeki şuffeye ik'âd olundığından rikâb-ı humâyûnlarda vükelâ-yı fihâma tatlı ve kahve ikrâmı 'âdet olmağla bu resmin icrâsıyla 'Alemdâr Paşa'nın talîfî emr ü fermân buyurulmuş ise de öyle herc ü merc arasında kahvecibaşı aranılıp bulunamadığından pederim tatlı hokkasını bulup paşa-yı müşârûn-ileyhe irâ'e vü ibrâz eyledikde çîn-i cebîninde tesmîm olunmak havfiyla ragbetden ibâ eyledigini istifhâm itdiği anda huzûrunda tatlı hokkasını kaşığıyla dâ'iren-mâ-dâr karışdırarak kendüsi bir kaşık ahz u tenâvül ve kaşığı dülbend ile ba'de't-tathîr 'arz idince 'Alemdâr Paşa memnûn olarak, "âferîn ihtiyâr, abe sen [59] 'akıllı âdem imişsin" söziyle ebnâ-yı vatanı lisânınca ba'de't-talîf tatlının kâmilen ekl olunmak 'âdetine zehâb ile hokkayı eline alup meşhûn olan 'anber ve miskli ma'cûnı tamâmen ekl ve tanzîf eylemiş ve 'Ârif Aga'ya pişirdüp getirdiği kahveyi daği öfinde bir yudum içerek takdîm ile resm-i havf-perdâzîyi icrâ eylediği cihetle müşârûn-ileyh münbasit u mahzûm olup, "abe ihtiyâr, gerçek sen 'akıllı âdem imişsin, seni silahdâr itmeli" va'dini beyân itmesi üzerine şehîd-i sa'îde olan mahabbet-i müfritesinin da'vet itdiği girye-i iztirârî ile, "benim sinrim yetmiş beş haddini geçmiş ve huşûsiyle velî-ni'metim olup imkân müsâ'id ola uğurunda fedâ-yı câna kadar taşmîm ü niyyet itdigimi bugün daği meydâna koymuş olduğum Sultân Selîm Hân efendimizi şu hâlde görüp şimdi erzel-i 'ömre giriftâr olarak ba'd-ezîn hîdmet idecek zamânım gitmiştir, ancak şim-

diden sonra bendeñize düşen velî-ni' met pâdişâhımız efendimizle zât-ı 'âlî-leri gibi devlet-i 'aliyye-i 'Osmâniyye hayr-hâhlarına müdâvemet-i du'âya haşr ile tekâ'üdlük ihsânından başka bir lutf ile memnûn olamam, silahdârlık erbâbı işte Mehmed Begefendi bendeñizdir" deyü i'tâ-yı cevâba ibtidâr eylemesiyle dañi memnûn olup on biñ gurus 'atıyye ile taltîf eylemiştir.

Pâdişâh-ı ma'âlî-iktinâh hazretleri 'Alemdâr Paşa'yı hırka-i sa'âdet ota-i 'âlîsine celb buyurarak ba'zı müzâkerât-ı hafıyyeden sonra resm-i bey'at icrâ olunmuştur.

Pâdişâh-ı intizâm-penâh hazretleri biñ yüz toksan toktuz senesi ramazân-ı şerîfiniñ on üçüncü çehâr-şenbe günü gurûbî sâ'at dördü otuz altı dakîka mürûr itdigi ana tevellüd ve âgûş-ı dâye-i dil-nüvâza tevessüd buyurmağla tâlî'-i mevlûd-ı mes'ûdî mülûkâneleri dañi beyt-i nâhîd-i sa'îd olan burc-ı mîzânîñ yirmi altıncı derecesi imiş. Vallâhu yef'alü mâ-yeşâ' ve yehtâru.

Cülûs-ı hümayûn-ı mülûkâneleri biñ iki yüz yirmi üç senesi cümâde'l-âhîresiniñ dördüncü ve temmûz-ı rûmîniñ altıncı penç-şenbe günü şeref-vukû'ında sâ'at toktuzı kırk dakîka mürûr iderek vukû' bulmuş ve bed'-i bey'atde ufuk-ı dârûs-saltanada beyt-i sa'd-ı ekber olan burc-ı kavsiñ yirmi sekizinci derecesi tâlî' olmağla mehere-i müneccimîn-i ma'ârif-iktinâh "el-hayru fîmâ ahtârehullâh" didiklerini müneccimbaşı tefe''ül ve beyân itmıştır.

Mu'ahharan çukadâr ağılıkla kâmrân olan mûmâ-ileyh Kırşuncıbaş-ı-zâde Koyunyayan (?) [60] Eyyûbî Mehmed 'Ârif Ağa'nîñ târîh-i selîs ü bercestesi zamânı şu'arâsı târîhleriniñ kâffesinden fâ'ikdir. Çünkü daha ol vakit Sultân Maḥmûd Hân efendimiz hazretleriniñ 'Adlî maḥlaş-ı 'âlîsini ihtiyâr buyurdıkları enderûn-ı hümayûn halkından başka kimseniñ ma'lûmı olmadığından bu sebeble şu'arâ-yı bîrunuñ tanzîm eyledikleri kaşâ'id ve inşâd eyledikleri tevârîhde maḥlaş-ı mezkûra dâ'ir elfâz u mezâmîn ile verziş itmemişlerdir. Bu cihetle ağa-yı mûmâ-ileyhiñ mısra-ı târîhi pek selîs ü nefîs olduğu cihetle ser-nâme-i tevârîh ittihâz olunmuştur:

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

"Oldı 'adlî Hân Maḥmûd'ün cülûsından 'ayân" (1223)

Keçeci-zâde 'İzzet Mollâ merhûmuñ:

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

"Oldı memnûn Hân Maḥmûd'uñ cülûsından cihân" (1223)

yine mûmâileyhiñ:

(Mef'ûlû Fâ'ilâtün Mef'ûlû Fâ'ilâtün)

"Maḥmûd Hân'a Mevlâ mülki ide mübârek" (1223)

Meşhûr Aṭanalı Sürûrî Efendi'niñ:

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

Gevher-i şeh-dânedir her dânesi târîhimiñ

"Tâc-ı mülki virdi Hân Maḥmûd'a Sultân Muşafâ" (1223)

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

Tavri virdi kesr-i şân Kısra'ya bu târîhde

"Oldı Hân Maḥmûd-ı 'adl-âyîn sultân-ı zamân" (1223)

(Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün)

Târîhini İstanbul'a fâş eylesem ben de nola

"Maḥmûd Hân devri ola dâd ile memdûh-ı cihân" (1223)

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

Vird-i sükkân-ı memâlikdir ki târîhin didim

"Mülkini mes'ûd ide Sultân Maḥmûd'uñ Hudâ" (1223)

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

Vakt-i bey'atda didim târîhini

"Ḥamdü-lillâh oldı Hân Maḥmûd şâh" (1223)

(Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün)

Serîr-i salţanatda dâ'im olsun kim didim târîh

"Maķâm-ı mülke Maķmûdu'ş-şiyem şâh-ı zamân geldi" (1223)

(Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün)

Surûrî dâd-hâhânı idüp tebşîr yaz târîh

"Cihân maķkûmı oldu müjde Hân Maķmûd-ı 'Adlî'niñ" (1223)

Târîh-i lıhye-i Hân Maķmûd:

(Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün)

Hân Maķmûd-ı cüvân-bahta hümâyûn ola hat

"Kıldı irsâl geçüp taht-ı bülend-eyvâna" (1223)

(Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün)

Söyledi ahsen-i vech üzre Surûrî târîh

"Lıhyedir lıhye likâ-yı şeh-i 'âlf-şâna" (1223)

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

Ey Surûrî söyledi târîhin erbâb-ı nefes

"Hân Maķmûd'uñ cülûsıyla bekâm oldu nüfûs" (1223)

Kîlâr kethudâsı Vâşif 'Oşmân Beg'iñ târîhidir:

(Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün)

Bu tâm târîh-i cevher-dârı yazam ben daħi Vâşif

"Cihâna himmet ü nâm ile sultân oldu Maķmûd Hân" (1223)

Keçeci-zâde 'İzzet Mollâ Efendi:

(Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün)

Şeh-i devrâna buldı 'İzzetâ cevher gibi târîh

"Hümâyûndur cülûs-i meymenet-me'nûs-ı Hân Maķmûd"

(1223)

(Müstef'îlün Müstef'îlün Müstef'îlün Müstef'îlün)

Tezyîn-i taht-ı âbnûs itdikde târîhin didim

"Maḥmûd Ḥân kıldı cülûs 'adliyle şâd oldu nûfûs" (1223)

(Müstef'îlün Müstef'îlün Müstef'îlün Müstef'îlün)

Şaf-bestedir ḥalk-ı cihân emrine bu târîḥde

"Maḥmûd Ḥân'ı eyledi Allâh imâmü'l-müslimîn" (1223)

(Müstef'îlün Müstef'îlün Müstef'îlün Müstef'îlün)

Evreng-zîb-i dâd olup 'İzzet didi târîḥini

[61] "İtsün hümâyûn devrini Sulṭân Maḥmûd'uñ İlâh" (1223)

(Mef'ûlü Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün)

Târîḥim oldu zînet-i dîvân 'İzzetâ

"Maḥmûd Ḥân'ı eyledi evreng zîb Ḥakk" (1223)

Berây-ı taklîd-i seyf-i mübârek:

(Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün)

Gılâfında yazılsun ḥurde-i yâḳût ile târîḥ

"Miyân-ı Ḥân Maḥmûd'a yakışdı seyf-i cevher-dâr" (1223)

Bâb-ı 'Âlî Fârisî ḥâcesî 'Ayıntâbî 'Aynî Efendi'nin cülûs-ı hümâyûn târîḥidir:

(Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün)

Yedi iklîme 'Aynî eyledim târîḥini tebşîr

"İkinci Ḥân Maḥmûd'a cülûsın sa'd ide Yezdân" (1223)

(Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün)

Du'âsın eyledim ezber didim târîḥini 'Aynî

"Şeh-i Maḥmûd'a tâc-ı 'adli ihsân eyledi Ma'bûd" (1223)

(Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün)

Bu târîhe biñ altun câ'ize şâyestedir 'Aynî

"Şeh-i Maḥmûd-ı 'Adlî geydi tâcı başdı nev-sikke" (1223)

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

"Mülkini mes'ûd ide Sultân Maḥmûd'uñ Hudâ" (1223)

Kâmûs ve Burhân mütercimi vaḫ'a-nüvîs 'Ayıntâbî 'Âşım Efendi'nin târîhidir:

(Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün)

"Hân Maḥmûd'uñ ide devrini Allâh maḥmûd" (1223)

Şahhâflar Şeyhî-zâde vaḫ'a-nüvîs Es'ad Efendi'nin:

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

İtdi Maḥmûdu's-siyer sultân 'adl ile cülûs" (1223)

târîhleri nâṭık olduğu üzere şeref-vuḫû'-ı cülûs-ı hümayûn ile merâsim-i bey'at ba'de'l-ifâ 'Alemdâr Muştâfâ Paşa'nın şadâreti icrâ olundukdan soñra Sultân Selîm Hân-ı şehîd-i sa'îdiñ 'amden ve 'avnen mübâşir ve bâ'îş-i şehâdetleri olan havene-i kâfirü'n-ni'am ve kâfire-i luṭf u kerem-i hânedân-ı celîlü's-şân-ı Âli-'Osmân olan ricâl ü nisvânüñ izâle-i levş-i vücûd-ı mazar-rat-âlûdları hakkında şadr-ı a'zam 'Alemdâr Paşa istîzânî isti'câl eyledikde, lisân-ı hikmet-beyân-ı hümayûnlarından "el-'aceletü mine's-şeytân ve't-te'ennî mine'r-Rahmân" 'ibâre-i vâcibü'l-idâresi şeref-şâdır olması, nâzım-ı menâzım-ı saltanat-ı seniyye-i 'Osmâniyye olacaḫları te'mîn-i ma'nevîsini tebşîr itmiş ve cülûs-ı hümayûn eşnâsında dârû's-sa'âde ağası Küçük Mercân Ağa 'Alemdâr'ın gözine ilişdikde zıkr olundığı üzere bâbu's-sa'âdeye gelüp de bu kadar feryâd u şayhalar itmiş iken kapuyı açdırmasıyla Sultân Selîm Hân hazretlerinin şehâdetine sebeb olması hâtırına gelüp pür-âteş ü gâzab olarak Mercân Ağa'yı tekdîr ü tevbîh itdikden başḫa resm-i bey'atın icrâsı 'aḫîbinde şehîd-i sa'îd-i mazlûm Sultân Selîm-i ma'sûm-ı merhûmuñ

şehâdetine sebep olan hâ'inlerin kâffesini kılıçdan geçürmek istedigini tek-râr ve ta'cîl itdikde pâdişâh-ı hikmet-iktinâh hazretleri, "paşa telâş itme, an-lar cezâlarını bulurlar" buyurmaları, 'Alemdâr'ın hiddetini te'ennî-i muvâk-kateye te'hîr eylemiştir.

Cûlûs-ı hümâyûnuñ ferdâsı ve cümâde'l-âhireniñ beşinci cum'a günü 'ale's-seher [62] şadr-ı a'zam ve şeyhu'l-islâm ve mevcûd bulunan vüzerâ-yı 'izâm ve şudûr ve mevâlî-i fiğâm ve meşâyih-i zevil-i ihtirâm ve sâ'ir erbâb-ı dîvân ve bendegân-ı benâm, sarây-ı hümâyûna gelerek Sultân Selîm'in cen-nâze namâzını ba'de'l-edâ na's-ı rahmet-naşları peder-i cennet-mağarları Sultân Muştafâ Hân-ı Şâliş hazretlerinin Lâleli Câmi'-i Şerîfi ittisâlindeki türbe-i münevverelerine nakl ü defn ile vedî'a-i rahmet-i Rahmân kılınmış-dır. Rahmetullâhi 'aleyhi rahmeten vâsi' aten.

Sultân Selîm'in Kâtilleriniñ İ'dâm Olundukları

Hâl ü hareketi mu'în-i kâtil olduğunu zann u tahmîn ve taşavvura se-beb viren dârû's-sa'âde ağası Mercân Ağa cum'a günü selâmlık resm-i 'âlî-sini mûte'âkıb 'azl ve bostancıbaşı ma'rifetiyle Balık-hâne'ye indirilerek yerine hazînedâr Kâsım Ağa dârû's-sa'âde ağası ve anın yerine lala-yı şeh-riyârî 'Anber Ağa hazînedâr ağa naşb olundu. İrtesi sebt günü Mercân Ağa Balık-hâne'de i'dâm ile ser-i maqtû'ı orta kapu dâhilinde şuffe pîşgâhında-ki sûtunca üzerinde nihâde-i tabla-i 'ibret kılınmıştır.

Bu aralık Topal Efendi ibtidâ Akçe Kızanlık Kaşabası ve mu'ahharan arpalığı olan Magnîsâ'ya ve Münîb ve Murâd-zâde ve Hafîd Efendilerin her biri birer tarafa nefy ü iclâ ile der-i devletden tîrd u def' ile cezâ-yı se-zâ-yı mâ-yeliklerini bulmuşlar ve Topal Efendi ile Münîb Efendi mahall-i menfâlarında terk-i dağdağ-i hırş u hased-i ikbâl iderek dâr-ı cezâyâ git-mişlerdir.

Cum'a-irtesi günü başçukadâr 'Abdu'l-Fettâh Kabataş sâhilindeki çeş-me-i kebîr üzerinde olan sedde, silâhdâr Arnavud Şâliş Ağa sâhil-hânesine muttaşıl bir evde ve Nezîr-i Yezîd-semîr Üskûdâr'da ve mîrâhûr Kôr Meh-med çingânesi Eyyûb'da ve Deli Muştafâ nemrûdı Yalı Köşki ocağında bu-

lunarak Fettâh-ı mezmûm bâb-ı hümayûndaki çeşme meydânında ve Nezîr-i meş'ûm ile Deli Mehmed merdûdî alây köşki pîşgâhında ve Deli Muştâfâ hünzîri yalı köşki kapusu hâricindeki kaşr-ı hümayûn meydânında katl ü i'dâm ve cezâ-yı sezâlarını dünyâda görmüş ve tıynet-i rediyye aşhâbına 'ibret idilmiştir.

Bu evânda kâtiller taharrî olunmakta bulunmuş iken bunlardan bî-cürm ü günâh olan mâ-beynci Ferîd İbrâhîm Beg'le Zühdî Paşa-zâde Üsküdârî Ya'kûb Beg'in birâderi şâ'ir-i mâhir yirmi beş yaşında sır kâtibi 'Ârif Fennî Begefendi, bostancıbaşı yerinde [63] "furun" ta'bîr olunur mahbese kaldırılmış ve istintâkları uzamış olduğundan bu ezâ, nâz u na'îm ile perveriş-yâb olan bî-cürm ü günâh ve müstakîm 'Ârif Beg'e girân gelerek 'Alemdâr'ın istintâka giden âdemine, "var paşaña söyle, ne yapacak ise yapsun, artık cânıma kâr itdi" didigini harîf paşasına 'aynıyla ifâde itmekle 'Alemdâr kendi ıstılâhınca, "var paçasını getir, dîğerini def' it" dimiş olduğundan cümâde'l-âhireniñ yedinci pâzâr günü bî-cürm ü bî-çâre 'Ârif Beg alây köşki pîşgâhında şehîd idilerek Ferîd İbrâhîm Beg şalivirilmiş ve yevm-i mezkûrda mu'teberân-ı tavâşîden 'Anber Ağa ve Cevher Ağa nâm iki müttehimin daği bâb-ı hümayûn pîşgâhında başları kesilmiştir.

Sarây-ı Hümayûnca Ba'zı Tenvîhât

Cümâde'l-âhireniñ sekizinci pâzâr-irtesi günü şehriyâr-ı ma'âlî-âşâr hazretleri irsâl-i lihye buyurdıklarından ber-mu'tâd enderûn-ı hümayûn erbâb-ı menâşıbına hıl'atlar iksâ ve 'atıyyeler ihsân ve ol gün rıkâb-ı hümayûn ısmarlanup ber-mu'tâd beyt-i ridâ-i sa'âdetde 'Alemdâr Paşa'ya mühr-i cedîd-i hümayûn teslim buyurulmuş ve devr-i Selîm Hân'deki meşhûr sır kâtibi Ahmed Fâ'iz Efendi'niñ talebine mebnî müderrislikle çerâğ olduğdan soñra yerine sır kâtibi ta'yîn buyurulan ve Bûlbûl Hâfız Efendi deyü marûf olan aşdikâ-yı şehîd-i sa'îdden Feyzullâh Efendi "aşr-ı hudâvendigâr-ı sâbıkda harc-ı hâşşa tolabından bir mikdâr mâhiyye ile çerâğ buyurulmuş ise de henüz irsâl-i lihye itmemiş ve şehen-şâh-ı bende-nüvâz ise 'amr-i ekremleri şehîd-i sa'îd hazretleriniñ âdemlerine ragbet ü ri'âyetle eserlerine

sülûka himmet buyurmak şî'âr-ı celîl-i cihân-gîrânesini mu'tâd idinmiş olduklarından yevm-i mezkûrda Hâfız Efendi'yi tekrâr enderûna kabûl ve sır kitâbetiyle mesrûr buyurmuşlardır.

Cum'a ve cum'a-irtesi günü sarây-ı hümayûnca vuku' bulan teveccühâtta sâlifü'z-zikr seferli kethudâsı Receb Paşa-zâde Mehmed Begefendi silâhdâr ve çukadâr âga Arnavud Ahmed Âga mîrâhûr ve Sakka-zâde Seyyid Mehmed Efendi hazîne kethudâsı ve Seyyid 'Ömer Âga başçukadâr ve mukaddemâ başçavuşlukdan hâne-i hâşşaya alınmış olan Şadık 'Osmân Âga kahvecibaşı ve rikâbdâr Hüseyin Âga vâlîde sultân kethudâsı naşb u ta'yîn buyurulmuşlardır.

Şehr-i cümâde'l-âhireniñ tokuzuncı günü mevâcib ihrâc olundığından taraf-ı eşref-i şâhânedan ber-mu'tâd şadr-ı a'zama gönderilecek hatt-ı hümayûn ile kürküñ ricâl-i enderûn-ı hümayûndan bir zât ile irsâli mu'tâd olmağla "Tayyâr Efendi [64] 'Alemdâr'ıñ sevdiklerindendir" iltifât-ı şâhâne-siyle pederimi me'mûr buyurduklarından hatt-ı hümayûn ve kürki alup bu teşrîfâta mahşûş müretteb alây ile bâb-ı 'âlîye 'azîmetle teşrîfâtı teslim ü îfâ iderek 'Alemdâr Paşa'nıñ fevka'l-me'mûl nâ'il-i lutf u 'atâyâsı olarak 'avdet imiş idi.

Ve Yine Birtakım Kâtilleriñ İ'dâmıyla Hekîm Paşanın Tebdîli

Bostancibaşı Şarıyârlı Küçük 'Alî Âga gerçi haveneden gibi görünmemiş ise de bostancibaşı bulunduğu hâlde neferâtından birtakım cellâdlarıñ kâtillere ma'ıyyet itmekdeki cür'etleri kendüsi hakkında sû'-ı zann-ı da'vet eylediginden yevm-i merķûmda 'azl ile yerine hâşekî âga bulunan Ömer Âga yoluyla bostancibaşı ta'yîn ve kapu âgası Sersem Hâfız Muştafâ tãrd ve yerine mukaddemâ matrûd olup okuryazar ve bi'l-vücûh şadık u dirâyet-kâr olup Sultân Selîm Hân 'aşr-ı 'âlîsi mukbillerinden olan selefi Şâlih Efendi naşb ile kufl-i bâbu's-sa'âde miftâhını bulmuşdur.

Ba'zı şakallı muşâhibler çıkarıldığı sırada hazîneli Ney-zen Muştafâ Beg nâm sebük-mağz tãrd ile terbiyesine himmet ve hudâvendigâr-ı sâbık hazretleri vâlideleriniñ kahveci-başısı Baltacı 'Abdu'r-Rahmân Efendi

hâ'ininiñ mu'în-i kâtillerden bir müfsid-i güm-râh olduğu tebeyyün itmekle cümâde'l-âhireniñ on birinci pençşenbe günü alây köşki pîşgâhında i'dâmına mübâderet olunmuşdur.

Ferdâsı cum'a günü Sultân Muştafâ Hân hazretleriniñ kahveci-başısı Gürcü Zâğlı Süleymân Ağa habîsi bâb-ı hümayûn pîşgâhında ve tebdîl hâşekîsi Bağdâdlı Acı 'Alî alây köşki pîşgâhında i'dâm olunmuşlardır.

Ser-etibbâ Tûğcı-zâde harekâtında iltizâm-ı uşûl-i hıkmî ve ihtiyâta ri'âyet itmediği cihetle cism-i istikâmetini tesmîm ile infişâl iderek yerine Nu'mân Efendi-zâde Muştafâ Mes'ûd Efendi re'îsü'l-etibbâ naşb u ta'yîn ve cum'a-irtesi günü ser-destârî Hâfız Yûsuf Efendi baş-muhâsebe pây-e-irrefî'yle silk-i hâcegânîye bi'l-idhâl şehr-emîni ve Eginli-zâde Maḥmûd Nedîm Begefendi küçük rûznâme i'tibârîyle hâcelik rütbesini iḥrâz iderek tütün gümrükçiliğiyle bekâm olmuşlardır. Mûmâ-ileyh Nedîm Maḥmûd Beg mu'aḥḥaran aḡnâm müdîrligi ve İşkodralı Muştafâ Paşa kapu kethüdâlığı ve daha ba'zı menâşibda müstaḥdem olan ve el-hâletü hâzihî hafîdleri mevcûd bulunan Eginli Nedîm Maḥmûd Begefendi'dir.

Vâlîde Sultân'ın Eski Sarâydan Yeñi Sarâya Nakl Alâyı

[65] Cümâde'l-âhireniñ on beşinci pâzar-irtesi günü vâlîde-i mâcîde-i hazret-i pâdişâhî Nakş-ı Dil Vâlîde Sultân Efendi hazretleriniñ 'aşr-ı âlî-i Sultân Murâd Hân-ı Şâliş'den berü kânûn ḥükmine konulmuş olan sarây-ı hümayûna mahşûş teşrîfât-ı mer'îyye ve alây-ı mantazama ile eski sarâydan yeñi sarâya nakl olunacakları cihetle tehiyye olunan müzeyyen ü muntazam gerdûneye râkiben ricâl-i enderûn-ı hümayûndan dârû's-sa'âdeye müte'allık olan zevât sırasıyla alâyda bulunarak bunlardan ol vakitler ḥükmince rütbe vü ḥayşîyyeti hemân şadârete qarîb olan dârû's-sa'âde ağası pîş-i gerdûne-i sultânîlerinde ve ḥazînedâr aḡa anlarıñ ilerüsünde ve ḥazîne vekîli bunlarıñ öñinde ve baş kapu gulâmı andan ilerüde ve eski sarây baş kapu gulâmı bunun muḳaddeminde ve hâşılı ve ortancalardan çend nefer dârû's-sa'âde ağaları müteḥayyizleri 'ale'l-uşûl ve't-tarîk yol u erkânlarıyla ḥuzûrlarında ve dârû's-sa'âde ağası ma'îyyetindeki yazıcı efendi ve vâlîde kethüdâsı ve

kapucılar kethudâsı ve şolâk-başı ve bîñbaşı ve teber-dârânîñ yazıcı efendilige zî'l-yed olan altı nefer hulefâ-yı yazıcı ve zülüfli balıacılar kethudâsı ve kethudâ-yı teber-dârân-ı sarây-ı 'atîk ve mehd-i 'ulyâ-yı saltanat-ı seniyye kahveci-başısı ve hâsekî ağa ve bostâncılar otabaşısı ve bostâncılar kethudâsı ve ağa babası sırasıyla alâyîñ eñ ilerüsünde râkib oldukları ve gerdûne-i 'âşîma etrâfında 'acemî ve nevbet kalfaları ta'bîr olunan birçok harem ağaları ve bunlarıñ ilerüsünde teber-dârân-ı zülüfliyân ve bunlardan soñra teber-dârân-ı sarây-ı 'atîk ve anlarıñ ilerüsünde hâssa hâsekîleri mâşiyen yürüdükleri ve musandıracılar 'arabanîñ önünde buhûr-dân çekdikleri ve eski sarâydan bâb-ı humâyûna varınca yeñiçeri ve cebeci neferâtı pâ-beste-i kıyâm ve muntazır-ı kudûm-ı mehd-i 'ulyâ-yı pâdişâh-ı enâm oldukları hâlde eski sarâydan hareket ve Dîvân Yolu gâlat-ı meşhûrıyla ma'rûf olup Dîvânî 'Alî Efendi tarîki olan câdde ile bâb-ı humâyûna vuşûlde kapunuñ iç tarafında sarâyda kalmış olup muntazır-ı vürûd-ı alây-ı vâlâ olan bakıyye harem ağaları ve zülüfliyân ve teber-dârân alâyîñ pîşinde olan hademe-i mezkûre-niñ bâb-ı humâyûnuñ dâhil-i yemînindeki münhedim eski mâliyyeye muttasıl Hasteler pîşgâhına vuşûllerinde kapu ağasıyla sarây-ı humâyûn teşrîfâtçısı olan bâbü's-sa'âde takımından hâş otabaşı, hazînedâr başı, kılârcıbaşı, sarây ağası, sarây kethudâsı, üzengi ağaları, köşe [66] başı ta'bîr olunur zâbiñân elbise-i resmiyyeleriyle istikbâl itdikleri ânda alâyda râkib olanlarıñ cümlesi nüzûl ve birbiri ardınca rütbelerince mâşiyen mürûr iderek hâş furun hizâsına gelindikde silâhdâr ve çukadâr ve rikâbdâr ve kâffe-i kurenâ ve büyük ve küçük imâm efendiler ve ser-etîbbâ ve darb-hâne-i 'âmire nâzırı ve şehir-emîni ve müneccim-başı ve büyük ve küçük mîrâhûr ve matbah emîni ile orta kapuda muntazır-ı kudûm-ı vâlîde-i mâcideleri olan pâdişâh-ı ri'âyet-iktinâh hazretleri gerdûne-i 'iffet-meşhûna manzûr-ı nazar-ı humâyûnları olduğı ânda "el-cennetü tahte akdâmî'l-ümmehât" hadîş-i şerîfi me'âl-i beşâret-iştîmâl-i âlîsinden li-eclîl-istifâde Hâş Furun hizâsına kadar mâşiyen istikbâl ile nâ'il-i vişâl-i mâder-i mihrîbân ve îfâ-yı hoş-âmedî ve tarafeynden 'arz-ı tahıyyat u selâm ile pâdişâh-ı ri'âyet-penâh mâ-beyn-i humâyûna 'avdet buyurdıkları eşnâda imâm efendiler harem-i humâyûn kapusına karîb zülüfliler koğuşı hizâsına sür'atle muvâşalat iderek alây harem-i humâyûn kapusına vâsıl olmakda iken imâmeyn-i müşârûn-ileyhimâ dârû's-sa'âde ağası ve kapu ağası ve zülüfli ve eski sarây balıacıları imâm-

larından birisi du'â ve mâ-'adâsı âmîn-hânlık sünnetini îfâ eyledikleri hîn-de mehd-i 'ulyâ-yı saltanat-ı seniyye kapuya vâsıl ve içertüye dâhil olarak dâ'ire-i mahşûsa-i 'aliyyelerinde istirâhat ve vâlide-i hudâvend-i sâbıkîñ kâ'ideten eski sarâya naklı iktizâ ider ise de şehen-şâh-ı Mahmûdu'l-huşâl efendimiz mütehallık buyurdıkları kemâl-i merhamet ve şefkat-i mülûkâne-lerinden nâşî hilâf-ı uşûl-i kadîm olarak yeñi sarây-ı humâyûnda vâlideliklerine bir dâ'ire tahşîşiyle mu'azzezen ve müreffehen ârâmlarına müsâ'ade-i seniyye-i mülûkâneleri şâyân buyurulmuşdur.

İşbu alâyda bulunan dârû's-sa'âde ağasıyla hazînedâr ağa ve hazîne vekîli ve bâbü's-sa'âde ağasıyla ricâl-i enderûn ve imâm efendiler ve hare-meyn müfettişine huşûr-ı humâyûnda ve mütehayyizân-ı ağavât-ı dârû's-sa'âde ve bâbü's-sa'âde ve yazıcı efendi ve ketхудâlar ile e'imme-i ocağ ve mu'teberân-ı teber-dârân-ı zülüfliyân ve teber-dârân-ı sarây-ı 'atî-ka nezd-i ağa-yı dârû's-sa'âdede ilbâs-ı hıl'at ve 'umûm gulâmân-ı enderûn-ı humâyûn ile bâbü's-sa'âde ağalarına ve kâffe-i harem ağaları ve balta-cılara 'atıyye-i seniyye 'inâyet buyurulduğu Sultân Selîm ve Sultân Muştâfâ Hân vâlideleriniñ eski sarâydan yeñi sarâya nakılleri alâyalarını görmüş ve Sultân Mahmûd Hân efendimiz eslâf-ı 'izâmı hazerâtından [67] ziyâde ri'âyet buyurmuş olduklarını rû'yet ü temâşâ eyledigini pederim hikâye ider idi.

Cennet-mekân Sultân Selîm Hân-ı Şâliş hazretleriniñ şehâdetlerine cesâret iden cellâdların re'îslerinden ve 'an-aşıl Sırp kölelerinden Ebe Selîm kendü cinsinden olan haftâncısı Naşfet hâ'iniyle sorguc-ı humâyûn ve diğer ba'zı mücevherât-ı şâhâneyi gaşb u sirkatle Fındıklı'da hademesinden birisinin hânesinde ihtifâ itmiş ise de anda dikiş tutturamayacağını tefekkürle nişf'l-leylde oradan dañi firâr iderek reh-i nâ-refteden kal'a kapusu hâri-cindeki Dâvud Paşa Sarâyı semtinde biraz gezinüp sâye ocağına dehâlet ve ilticâ itmişler ise de 'aklı başında olan her sınıf tebe'a-i şâdıkânın şehîd-i sa'îdiñ imhâsıyla derûnları pür-esef ü yâre vü ekdâr ve kâtilleri haklarında kîn ü 'adâvetle bî-karâr ve 'Alemdâr'ın şiddetiyle dañi herkes pür-hayf u ef-kâr bulunduklarından mezmûmlar ocağda bi't-tevkîf keyfiyyet der-hâl bostancıbaşı 'Ömer Ağa'ya ihbâr ile ikisi birlikde ahz olunarak biñ iki yüz yirmi üç senesi cümâde'l-âhiresiniñ on yedinci çehâr-şenbe günü alây köşki

pîşgâhında başları kesilerek dünyâda rehîn-i mücâzât u istihkâk ve sâ'ir seyyi'âtları dâr-ı cezâyâ havâle ile hakk-ı şehîd-i sa'îd zâhirde ihkâk buyuruldu. Enderûn-ı hümâyûndan müttehimen matrûd olup şehâdet-i şehîd-i sa'îd hakkında i'mâl-i desâyis-i hiyel eylediği tahkîk kılınan Hammâloğlu Muştafâ Ağa hâ'iniyle Cüce Muştafâ nemek-be-harâmıñ daği yevm-i mezkûrda başları kesildi.

Şehîd-i Sa'îd Hakkında 'İzzet Mollâ ve 'Aynî Efendi'niñ Merşiyeleri

Târîh-i Şehâdet-i Sultân Selîm-i Keçeci-zâde 'İzzet Mollâ:

(Mef'ûlü Fâ'ilâtün Mef'ûlü Fâ'ilâtün)

- 1 Şâhib-serîr-i sâbık 'azm eyledi şehîden
Olmuş idi muqaddem hal'ına hilmi bâ'is
- 2 Târîh-i irtihâlin eşk ile yazdı 'İzzet
"Oldı revân cinâna Sultân Selîm-i Şâlis" (1223)

Şehîd-i sa'îd-i merhûmuñ mâteminde bâb-ı 'âlî hâcesi şâ'ir-i mâhir 'Ayıntâbî 'Aynî Efendi merhûmuñ kâffe-i âşârına fâ'ik olarak inşâd eyledikleri merşiyedir:

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

I

- 1 'Aksine devr eylesün şimden girü çarh-ı 'anîd
Âsumân geçsün zemîne encüm olsun nâ-bedîd
- 2 Ebr-i zulmetde qalup gün görmesün eyyâm-ı 'îd
Mâtem itsün qaralar geysün şeb-i qadr-i sa'îd

- 3 Mâh-ı tâbân olmasun mihr-i felekden müstefîd
Bulmasun fer âfitâb-ı ma'la'-ı şubh-ı ümîd
- 4 Kâlb ola dûd-ı siyâha pertev-i nûr-ı sefîd
Atlas-ı çarh-ı kühen-sâl olmasun aşlâ cedîd
- 5 Ceyb ü dâmân-ı şafağ pür-hûn ola 'ahd-i medîd
Âh u feryâd eylese 'âlem degül emr-i ba'îd
- 6 Bir dahî sen de cihâna bakma ey çeşm-i ümîd
Dem-be-dem kan ağla kim Sultân Selîm oldu şehîd

II

- 7 Âteşe yansun gül-i gül-zâr-ı dehr-i bî-vefâ
Bûlbûl-i sûzânî olsun lânesi dûzağ-nümâ
- 8 Sînesinden lâleniñ dûr olmasun dâğ-ı cefâ
Sûnbûli dûd-ı siyâh-ı gamda kalsun dâ'imâ
- 9 Hırmen-i ezhârı ihrâk eylesün berğ-i belâ
Gül ocağında semender âşiyân tutsa revâ
- 10 Ola berg-i ergavân şehbâl-i ka'knûs-ı kazâ
Her giyâh-ı sebz olup bir kirm-i şeb-tâb-ı fenâ
- 11 Cümleten üşkûfeyi murğ-ı ne'âm itsün gîdâ
Olsun etfâl-i çemen kül öksüzi ser-tâ-be-pâ
- 12 Bir dahî sen de cihâna bakma ey çeşm-i ümîd
Dem-be-dem kan ağla kim Sultân Selîm oldu şehîd

III

- 13 Âh kim oldu şehîd ol şâh-ı memdûhü's-şifât
Mâtemiyle hep ciger-sûz oldu ehl-i şeş cihât

- 14 Ağladı gehvâre-i hasretde gılmân u benât
Yakâsın çâk itdi âbâ yoldı saçın ümmehât
- [69] 15 Akdı birden çeşme-sâr-ı çeşm-i hulk-ı kâ'inât
Oldı zehr-âmîz eşk-i şûrdan mâ'-i hayât
- 16 Kaldı hep neşv ü nemâdan yek-ser eşcâr u nebât
Nice âh itmez bu hâle merd olan ey nîk-zât
- 17 Hâşılı bir hâle girdik istedi herkes memât
Giryeden insân içinde kalmadı şabr u şebât
- 18 Bir daği sen de cihâna bakma ey çeşm-i ümîd
Dem-be-dem kan ağla kim Sultân Selîm oldu şehîd

IV

- 19 Çünkü ol şâh-ı cihân itdi bu dünyâdan sefer
Âh u feryâd eyledi gökde melek yerde beşer
- 20 Çarh-ı atlas itmede çâk-i girîbân her seher
İhtirâk itdi felekde ahter-i mâtem meger
- 21 Yandı yakıldı nücûm-ı âsumân hep ser-te-ser
Âfitâba bu marazdan şarılık itdi eşer
- 22 Mâh-ı nev her ay başında böyle bir za'fı çeker
Zühre saçın yoldı kaldı ebr-i zulmetde kamer
- 23 Kehkeşân bu derd ile ipden kuşanmışdır kemer
Rûz bî-fer kaldı şeb geydi siyehden câmeler
- 24 Bir daği sen de cihâna bakma ey çeşm-i ümîd
Dem-be-dem kan ağla kim Sultân Selîm oldu şehîd

V

- 25 Gitdi ol şâh-ı şehîd ü hân-ı mazlûm âh âh
Gitdi ol fahr-ı mülûk-ı Âl-ı 'Oşmân vâh vâh
- 26 Gitdi ol hâkân-ı a'zam hazret-i zıll-ı İlâh
Gitdi ol sultân-ı 'âlem dâver-i kişver-penâh
- 27 Gitdi ol İskender-i devrân 'adâlet-dest-gâh
Gitdi ol mihr-i sipîhr-i saltanat encüm-sipâh
- 28 Gitdi ol şâhen-şeh-i Dârâ-şaşem Cemşîd-câh
Gitdi ol kutb-ı dil-âgeh Husrev-i pür-intibâh
- [70] 29 Gitdi ol Mehdî-i vâkt ammâ benim hâlim tebâh
'Âlemiñ kopdı kıyâmet başına bî-iştibâh
- 30 Bir daği sen de cihâna bakma ey çeşm-i ümîd
Dem-be-dem kan ağla kim Sultân Selîm oldu şehîd

VI

- 31 Yerde eşnâf-ı beşer gökde sürûşân ağladı
Sâbit ü seyyâreler hürşîd-i raşşân ağladı
- 32 Ra'd u berķ ü berf ü yahçe ebr ü bârân ağladı
Berg ü bâr eşcâr u bâğ ezhar u bustân ağladı
- 33 Bûlbûl ü gül kumrı vü serv-i hırâmân ağladı
Şubha dek pervânelerle şem'-i sûzân ağladı
- 34 Murğ u mâhî mâr u mûr u cins-i hayvân ağladı
Mescid ü bût-hânede gebr ü müselmân ağladı
- 35 Baħr u ber kûh u hâcer deşt ü beyâbân ağladı
Bûd u nâ-bûd-ı cihân kevn ü mekân kan ağladı

- 36 Bir daği sen de cihâna bakma ey çeşm-i ümîd
Dem-be-dem kan ağla kim Sultân Selîm oldu şehîd

VII

- 37 Bir şeh-i gâzî mücâhid-fî-sebîlillâh idi
Bir hıdîv-i Cem-haşem Rüstem-vegâ Cem-câh idi
- 38 Bîm-i kahrından ‘adûnuñ kârı âh u vâh idi
Nâzım-ı kânûn u devlet ceyş-perver şâh idi
- 39 Mesleki ser-menzil-i şer‘a varır şeh-râh idi
Aña tâbi‘ olmayanlar bir alay güm-râh idi
- 40 Âsumân ol şâh-ı ‘âlî-rütbeye dergâh idi
Pâs-bân-ı taht-ı bahtı âfitâb u mâh idi
- 41 Bir kerâmet-pîşe şâhib-hâl ü dil-âgâh idi
Hâşılı bir kûtb-ı devrân ‘ârif-i billâh idi
- 42 Bir daği sen de cihâna bakma ey çeşm-i ümîd
Dem-be-dem kan ağla kim Sultân Selîm oldu şehîd

VIII

- [71] 43 On toköz yıl pâdişâhlık itdi ol şâh-ı güzîn
Luţf ile kıldı cihânı kâm-rân u kâm-bîn
- 44 Eyledi ihlâş ile celb-i kulûb-ı ‘ârifîn
İtdi sıdık-ı cân ile çok hıdmet-i dîn-i mübîn
- 45 Buldı fer devrinde mihr-i şer‘-i Fahrû'l-mürselîn
Oldı hayfâ tâc u tahtı terk idüp ‘uzlet-nişîn
- 46 Qaldı on dört ay şeb-i fûrkâtde giryân u enîn
Şûkr-i Yezdân eyleyüp oldu ‘ibâdetde mekîn

- 47 Zât-ı pâki oldu âhîr gevher-i genc-i zemîn
Hâk Ta'âlâ kabrin itsün ravza-ı huld-ı berîn
- 48 Bir daği sen de cihâna bakma ey çeşm-i ümîd
Dem-be-dem kan ağla kim Sultân Selîm oldu şehîd

IX

- 49 Sâgar-ı dilde şerer-pâş olmada her bir habâb
Bezm-i gamda dil kebâb oldu gözüm yaşı şarâb
- 50 Buldı bu tennûr-ı tûfân-hîz-i çeşmim âb u tâb
Nâr-ı gam sâkî olup laht-ı ciger nukl-i 'azâb
- 51 Eyledim âh u enîni nağme-i çeng ü rebâb
Na'ra-i mestânemizdir hây u hûy-ı ıztırâb
- 52 Her müjem dest-i nigâh-ı gamda nây-ı şu'le-tâb
Sîne-i sûzânım oldu def-zen-i pür-iltihâb
- 53 Hayf kim oldum humâr-i ye's ile hâne harâb
Âteş-i fûrkatde cân rakş-âver-i pür-pîç ü tâb
- 54 Bir daği sen de cihâna bakma ey çeşm-i ümîd
Dem-be-dem kan ağla kim Sultân Selîm oldu şehîd

X

- 55 Ol vücûd-ı nâzenîn tâbût içinde garç-ı hûn
Vaz' idüp seng-i muşallâya ricâl-i enderûn
- [72] 56 Kıldılar ol şâh-ı mağfûruñ namâzın müslimûn
Hep şehîden göçdigin itdi şehâdet hâzırûn
- 57 Fâtîha-hân oldu rîkqatle cemâ'at ez-derûn
'Arşa çıktı nâle-i "innâ ileyhi râci'ûn"

- 58 Menzil-i kabre figân u âhlardır reh-nümûn
Kalmadı nev'-i beşerde giryeden şabr u sükûn
- 59 Bayılıp çok kimse oldu hayretinden ser-nigûn
Künc-i miñnetde muhibbânı olup zâr u zebûn
- 60 Bir dañi sen de cihâna bakma ey çeşm-i ümîd
Dem-be-dem kan ağla kim Sultân Selîm oldu şehîd

XI

- 61 Âh eliñden ey felek senden kime şekvâ idem
Başıma yakup haşîri âh ile da'vâ idem
- 62 Sûziş izhâr eyleyüp dehri cañîm-âsâ idem
Cûy-bâr-ı dîde-i ğam-dîdemi icrâ idem
- 63 Ağlamakdan 'âlemi müstağrak-ı deryâ idem
Eyleyüp çâk-i girîbân derdimi ifşâ idem
- 64 Ser-nüviştîm ketb idüp mecmû'a-ı kübrâ idem
Hûn-ı çeşmimle varup bir 'arz-ı hâl imlâ idem
- 65 Kûtb-ı devrân pâdişâh-ı vakte ben i'tâ idem
'Ayniyâ dâğ-ı dil-i sûzânımı imzâ idem
- 66 Bir dañi sen de cihâna bakma ey çeşm-i ümîd
Dem-be-dem kan ağla kim Sultân Selîm oldu şehîd

XII

- 67 Ey hudâvend-i 'azîmü's-şân u Behrâm-intikâm
Vey şehen-şâh-ı mükerrrem dâver-i gerdûn-mağâm
- 68 Öyle giryânım ki gülmem 'ömrüm olunca tamâm
Öyle mañzûnum ki şâd olmam ilâ-yevmi'l-kıyâm

- 69 Eyledim âfâkı pür-hûn ağlamağdan şubh u şâm
Encüm-âsâ çeşmime uyku harâm oldu harâm
- 70 Sâkı-i devrân elinden içdigim semdir müdâm
Bezm-i gamda haşre dek almaz demâgım bûy-ı kâm
- 71 Eyledim ben âh u feryâd itmegi çün iltizâm
Mâtem itsün ağlasun yansun yakılsun hâş u 'âm
- 72 Bir daği sen de cihâna bakma ey çeşm-i ümîd
Dem-be-dem kan ağla kim Sultân Selîm oldu şehîd

XIII

- 73 Ey mülûkuñ a'zamı şâhen-şeh-i kişver-sitân
Vey cihânıñ pâdişâhı husrev-i Cemşîd-şân
- 74 Bir oñulmaz derde düşdüm çâresi yok el-amân
Başıma seng-i belâ yağmakda rûzân u şebân
- 75 Berķ-i âhım âteş-efşân-ı cihân hâlim yamân
Sîne sûzân dîde giryân dil perîşân-ı figân
- 76 Her müjem deşt-i nigehe bir muğaylân-ı nihân
Cism ü cânım âteş-i hasretde biryân her zamân
- 77 Lerze-nâk oldu figânımdan zemîn ü âsumân
Eyledim bu matla'ı şeb-tâ-seher vird-i zebân
- 78 Bir daği sen de cihâna bakma ey çeşm-i ümîd
Dem-be-dem kan ağla kim Sultân Selîm oldu şehîd

XIV

- 79 Ey şeh-i mülk-i 'adâlet hân-ı mahmûdûş-şiyem
Vey hıdîv-i muhterem sultân-ı memdûhül-ümem

- 80 Mâlik-i mülk-i velâyet şâhib-i seyf ü kalem
Pâdişâh-ı heft kişver husrev-i ferruh-âdem
- 81 Behmen-i kal'a-güşâ Efrâsiyâb-ı Cem-ıhaşem
Şaf-der-i encüm-sipeh hâkân-ı İskender-'âlem
- 82 Erdşîr-i şîr-efgen Dâver-i Rüstem-âdem
Şâh-ı efser-bahş-ı sultân-ı 'Arab hân-ı 'Acem
- 83 Mehdi-i şâhib-kırân u kahramân-ı pür-himem
Gam degildir çeşm-i 'âlem kan dökerse dem-be-dem
- 84 Bir daği sen de cihâna bakma ey çeşm-i ümîd
Dem-be-dem kan ağla kim Sultân Selîm oldu şehîd

XV

- 85 Ey cenâb-ı şehriyâr-ı kâm-kâr-ı rûzgâr
Vey cihân-bân-ı zamân sultân-ı gerdûn-ıktidâr
- 86 Âsitânînla ider çarh-ı mu'allâ iftîhâr
Eylemişdir kudsîyân dergâhını cây-ı karâr
- 87 Âfitâb-ı bahtıñ olmuş 'âleme pertev-nişâr
Nûr-ı feyziñden olur şubh-ı sa'âdet âşîkâr
- 88 Şem'-i bezm-i enveriñden mâh u encüm tâb-dâr
İrişür cünd-i melâ'ik saña rûz-ı kâr-zâr
- 89 Giryeden hâlî degil bu hüzn ile ebr-i bahâr
Mîhr ü meh ser-geştedir bu derd ile leyl ü nehâr
- 90 Bir daği sen de cihâna bakma ey çeşm-i ümîd
Dem-be-dem kan ağla kim Sultân Selîm oldu şehîd

XVI

- 91 Ey furûğ-ı âfitâb-ı âsumân-ı taht u tâc
Vey 'adâlet-pîşe şâhen-şâh-ı Fârûkî-mizâc
- 92 Devr-i 'adliñde iderler âb u âteş imtizâc
Cem' olurlar her gice pervâne vü nâr-ı sirâc
- 93 Ahz idüp sâ'ır düvelden zûr ile bâc u harâc
Sen bu dîn ü devlete virdiñ nizâm u ibtihâc
- 94 Heybetiñden çölde şîri sıtma tutmuş nâ-mizâc
Tab'ıñ isnâd ile mir'ât-ı İskender zücâc
- 95 İltifâtıñla kumâş-ı ma'rifet buldı revâc
Ey tabîbim yâre-i sînem kabûl itmez 'ilâc
- 96 Bir dañi sen de cihâna bakma ey çeşm-i ümîd
Dem-be-dem kan ağla kim Sultân Selîm oldu şehîd

XVII

- 97 Ey mülûkuñ emcedi şâhân-ı dehrîñ a'lemi
Vey cemî'-i rûy-ı 'arzîñ pâdişâh-ı mülhemi
- 98 Keşf ü ilhâm u kerâmetle pür itdiñ 'âlemi
Olsalar irşâd iderdiñ Bâyezîd ü Edhem'i
- 99 Çeşm-i 'âlem görmedi sen gibi şâh-ı mülhemi
Dergeh-i luţfuñda der-bân eylemezsiñ Hâtem'i
- 100 Bir ser-i engüşt ile mağlûb idersiñ Rüstem'i
Hük-m-i cân-bağışiñ ider tiryâk zehr-i erkâmı
- 101 Nuţğ-ı dârû-yı şifâ-sâzîñ ider sükker semi
Çekdiler tûğ-ı Yezîd'i seyf-i İbni Mülcem'i

- 102 Bir daği sen de cihâna bakma ey çeşm-i ümîd
Dem-be-dem kan ağla kim Sultân Selîm oldu şehîd

XVIII

- 103 Ey gül-i gül-zâr-ı dîhîm ü serîr-i saltanat
Vey hümâ-yı evc-i devlet şâh-ı vâlâ-menkabet
- 104 Âsumân-mesned mu'allâ-câh kerrûbî-şîfat
Menba'-ı 'ayn-ı kerâmet kân-ı lutf-ı mekrûmet
- 105 Evc-i ikbâlîñ hümâyâ âşiyân-ı meymenet
Saña mahşûş u müsellemdir nizâm-ı memleket
- 106 Kalmamışdır dergehiñden gayrı cây-ı ma'delet
Tab'-ı şâfîñ mekteb-i 'ilm ü kemâl ü ma'rifet
- 107 Devletiñde ehl-i 'ilm erbâb-ı 'irfân mültefet
Yok imiş anlarda îmân u diyânet merhâmet
- 108 Bir daği sen de cihâna bakma ey çeşm-i ümîd
Dem-be-dem kan ağla kim Sultân Selîm oldu şehîd

XIX

- 109 Ey furûğ-ı mihr-i şevket sâye-i Rabb-i Mecîd
Vey hıdîv-i ma'delet-güster cihân-bân-ı valîd
- 110 Sen tûfeng atup nişân urdukda ber-vefk-i sedîd
Rûh-ı Behrâm eyledi tahsîn-i bî-güft ü şenîd
- 111 Şeyh ü Vaşşâf itseler hıdmet saña 'ahd-i medîd
Hattıña inşâña taklîd eylemek emr-i ba'îd
- 112 İtmede şâhân-ı 'âlem bâb-ı lutfuñdan ümîd
Senden öğrensin kemâl-i rüşdi Hârûnû'r-reşîd

113 Oldı bu mısrâ'dan târîh-i fevti müstefîd
"Dâver-i 'âlem cenâb-ı Şeh Selîm oldı şehîd" (1223)

114 Bir daği sen de cihâna bakma ey çeşm-i ümîd
Dem-be-dem kan ağla kim Sultân Selîm oldı şehîd

XX

115 Ey şehân-ı 'âleme bûs itdiren pâ-yı semend
Vey iden gam mülkine 'arz-ı 'adûdan kûy u kend

116 Tâb-ı kahr u lutfuñ eyler bahri âteş zehri qand
Eşkîyâ kim devr-i 'adlînde olur mı behre-mend

117 Hâtif-i gayb u zaferden geldi bir şavt-ı bülend
Vâlid-i cennet-mekânîñ eyledi kahr-ı levend

118 Sen şeh-i mazlûmuñ itdiñ kâtilânın aḥz u bend
Pâyına zencîr urduñ boynına taḳdîñ kemend

119 Başların kesdiñ cihâna virdi tîḡîñ nuş u pend
Bir ḡazâ itdiñ ki rûḥ-ı Murtaẓâ kıldı pesend

120 Bir daği sen de cihâna bakma ey çeşm-i ümîd
Dem-be-dem kan ağla kim Sultân Selîm oldı şehîd

XXI

121 Hâḳ Ta'âlâ 'ömr ü dîn ü şevketiñ müzdâd ide
Ḳalbiñi mesrûr idüp düşmenleriñ nâ-şâd ide

122 Leşkeriñ manşûr idüp iḳlîmiñi âbâd ide
Devlet-i ser-keşleri fermânıña münḳâd ide

123 Berḳ-i ḳahrîñ mülk-i a'dâyı yaḳup ber-bâd ide
Bîm-i tîḡ-ı cân-sitânîñdan 'adû feryâd ide

- 124 Sen gazâ itdükçe cünd-i kudsiyân imdâd ide
 Kıanda 'azm itseñ seni Hızır-ı nebî irşâd ide
- 125 Tîğmı her demde nabz-ı devlete faşşâd ide
 K r olup ehl-i şek  s 'illigi mu't d ide
- 126 Bir dağı sen de cih na bakma ey     m-i     d
 Dem-be-dem kan ağla kim Sult n Sel m oldu Ő h d

XXII

- 127 İ te budur H k Ta' l 'dan rec  v  m ltemes
 Ehl-i İstanbul'a muht c olmasun kes bir nefes
- 128 Bir s ri d ny -perest ikb le c n virmiş teres
 Olmadı bir kimse imd da gelüp fery d-res
- 129 Ol gül-i ra'n yı p -m l itdi hayf  h r u  as
 Yok mudur c n k rtaran  dem deyu çok virdi ses
- 130 S rb n-ı mevt a m   ũ   r-i 'ömre ceres
 Kesdi c nından     d "All h bes b k  heves"
- 131 U dı murg-ı r h  b  -ı cennete kaldı kafes
 K lmam   d ny da a l  rahm u Ő fkat sözi kes
- 132 Bir dağı sen de cih na bakma ey     m-i     d
 Dem-be-dem kan ağla kim Sult n Sel m oldu Ő h d

Sult n Ma m  d H n Efendimizi  Takl d-i Seyf Al yı

[72] C m de'l-  hireni  on sekizinci pen  enbe güni Sult n Ma m  d H n efendimiz h zretlerini  takl d-i seyf resm-i ' l s  al y n n icr sında

şadr-ı a'zam ve şeyhu'l-islâm ve bütün ricâl-i enderûn u bîrûn tanzîm olunan alây-ı vâlâ ile Dîvân Yolu câddesiyle hareket ve yol üzerindeki merâkîd-ı münîfe-i ecdâd-ı kirâmîlerini ziyâretle Ebî Eyyûb-ı Enşârî râdiye 'anhu'l-Bârî Hazretleri'niñ türbe-i mübârekelerine bi'l-vuşûl nakîbü'l-eşrâf Dürrî-zâde 'Abdullâh Mollâ Efendi yediyle ihtizâm-ı hüsâm-ı füyûzât-ihtirâma muvaffakiyetle bahren sarây-ı hümâyûnlarına 'avdet buyurmuşlardır.

Mâh-ı mezkûruñ yirminci günü tebdîlen 'ale's-seher 'amm-i ekrem-i hümâyûnları şehîd-i sa'îd hazretleri'niñ mezâr-ı pür-envârları ziyâretine 'azîmete himmetle Kûr'ân-ı 'azîmü's-şân kırâ'at ve izhâr-ı hüzn ü esef ü şefkatle 'avdet ve rûh-ı pür-fütûhları içün medâris ü tekâyâ vü zevâyâ ve mesâkîn-i fukarâya birçok taşadukla ba'zı mahallerde çeşme ve sebîller binâsına irâde vü i'tinâ buyurmuşlardır.

Bu aralık 'amm-i ekremleri'niñ kâtilleri bakıyyesini taharrî iderek mevcûdlarını i'dâm ve mefkûdlarını firâr itdikleri mahallerden celb ile i'dâm ve birazlarını ihtifâ itdikleri mahallerde imhâ ile ahz-ı intikâma ıkdâm-ı hümâyûnları aşdîkânîñ celb-i kulûb ve cebr-i hâtırlarına sebep olduğu âzâde-i külf-i tafşîldir.

Muqaddem ü mu'ahhar bu herc ü merc arasında müte'addid vukû'ât-ı 'azîme ile yeñiçeri havenesiniñ birçok fenâlıklarını pederim Tayyâr Efendi zabta himmet itmişler ise de târîhimiziñ yolu sarây-ı hümâyûnuñ uşûline ve bu zeylde bu taşmîme münâsebeti taşavvur [73] olunan huşûşâtıñ beyânına müte'allik olmağla o meslekden ayrılmak arzûsiyla bîrûnca olan vukû'âta lüzûm görünmedikçe pek de ta'arruz olunmayup fetret-i vak'a-i Selîmiyye'niñ tafşîlâtına kesb-i ma'lûmât itmek isteyen zevât-ı kirâma Muştafâ Necîb Efendi ve 'Ayıntâbî 'Âşım Efendi ve Şânî-zâde Efendi ve Cevdet Paşa târîhlerindeki îzâhâtıñ 'arz u irâ'esiyle iktifâ olundu.

Fakat bunlardan mûmâ-ileyh 'Ayıntâbî 'Âşım Efendi Sultân Selîm Hân efendimize takdîm itdiği Burhân tercümesine mukâbil mûmâ-ileyhiñ ahlâk-ı mervîyyesine nazaran zann olundığına göre 'ilm ü fazlına igtirâren yekden bir pâye-i fevka'l-'âde ve 'atâyâ-yı fâ'ıku'l-mu'tâdeye iktirân ile dil-hâhına nâ'il-i âtifet ü iltifât olamamak zu'mında olması ekser bu mişîllülerde meşhûd olan kibr ü 'azamet ü gurûrını müheyyic olmasıyla bu vak'aları yazdığı eşnâda şehîd-i sa'îd efendimiz hazretleri içün za'f-ı kalb

isnâdını îrâd-ı Türkâne ve fezâ'il-i fuzûlânesiyle ityâna cesâret itmiş ve bî-çâre 'allâme-i mağrûr kâffe-i hıdmet ü himmetini bu hezeyânıyla mahv u hebâ eylemiştir. Bu hâlde anıñ târîhi garaздan hâlî olmamak taşavvuriyla 'ibârâtı vukû'âtıñ şîhâtine sened olamayacağını bîtarafâne 'arza mübâde-ret iderim.

Biz yine gelelim şadede, 'Alemdâr'ıñ bu dâhiye içindeki haâtası tecrü-besizliğinden ve dekâyık-ı umûrı taşavvur u ihâtaya 'aql u nühâsınıñ 'adem-i kifâyesinden neş'et itmiştir. Çünkü Sultân Muştafâ Hân hazretleri-niñ livâ-i sa'âdeti istikbâl itmek üzere Dâvud Paşa'ya vürûdında nefsine haâtâ getürmeyerek Dâvud Paşa Sarâyı'nda bi't-tevaakkuf i'âde-i cülûs-ı Se-lîm Hânî'ye muvaffak olmak suhûletini Râmiz Efendi ihtâr u naşîhat itmiş iken bu naşîhati o maqûle nefsinde bahâdır olanlar zu'm ve 'indlerinde da-ha ol vakitler pek ziyâde mer'î olan merdlik da'vâ-yı mevhûmına fedâ itme-si ve şadr-ı a'zam Çelebi Muştafâ Paşa ba'zı müfsidleriñ nefylerini icrâ it-dikten soñra, "kendülerince pek de mühim iş kalmadı, 'avdet buyursunlar, buradaki sâ'ir işler görülür" deyü haber gönderdikde, "'afv iderler, daha gö-rilecek maşlahatlar vardır" me'âlinde virdigi cevâblar şadr-ı a'zamı kuşku-landırıkdı 'avâkıb-ı umûrı mülâhaza idemeyerek ba'zı hissiyât ve mes-mû'âtıyla berâber 'Alemdâr'ıñ menvîsi i'âde-i cülûs-ı Selîm Hânî olduğunu kurenâ [74] vâsıtasıyla Sultân Muştafâ Hân hazretlerine ihtâr ve vüşûkına te'mîne bezl-i sa'y u iktidâr itmekde olmasını 'Alemdâr Paşa añladığı gibi egerçi 'ale'l-'acele bâb-ı âlîye segirdüp hemec ü Hebenneka ve sâde-dilli-ginden ihânêt tevellüd iden şadr-ı a'zamdıan mühri alup kapudıan tãrd itmiş ise de ne fâ'ide iş işden geçüp aşıl maqşad-ı akşâ-yı aşdikâ olan cülûs-ı Se-lîm Hânî yerine şehâdetine sebebiyyet virildigi vak'anıñ âgâzından encâmı-na kadar tafşîlâtına vâkıf olup da muhâkeme idenlere ma'lûm olacağından 'Alemdâr mühri alup Çelebi Muştafâ Paşa'yı mahbûsen ordusına gönderme-si şâyi'a-i dehşet-efzâsı Sultân Muştafâ Hân'ı bir hâl-i telâşa düşürerek ku-renâsından olan birtakım kâfirü'n-ni 'am mâder-be-haâtânıñ cebr ü ilhâh u ik-dâmları ve ölüm korkusuyla 'ammisiniñ zulmen ve gadren şehâdeti mâdde-i fecî'ası zuhûra gelmiş ve çok geçmeden intikâm-ı 'Azîz-i Zül-intikâma uğrayarak kendi şehâdetini kendüsi tehiyye itmiş olması muqadderât-ı İlâ-hiyye iktizâsındandır, dimekden başka ma'nâya kânûn-ı münâzara buluna-mıyor.

Şehîd-i Sa'îd Cennet-mekân Gâzî Sultân Selîm Hân-ı Sâlis Hazretleriniñ Terceme-i Hâl-i Hüzn-iştîmâlleridir

Sultân Selîm Hân-ı Sâlis-i firdevs-âşiyân hazretleri biñ yüz yetmiş beş senesi cümâde'l-evveliniñ yirmi yedinci pençsenbe günü sâ'at birde iken kadem-nihâde-i 'âlem-i şuhûd ve biñ iki yüz üç senesi recebiniñ on birinci şalı günü 'ale's-seher bi'l-irş ve'l-istiḥkâk serîr-i şevket-ımaşîr-i saltanat-ı 'Osmâniye'ye şu'ûd buyurmuşlardır. Cûlûs-ı hümâyûnları sefer evânına teşâdüf itmekle devlet ziyâde dağdağalı ve karışık bir hâlde bulmuşlar idi. Ol zamân 'asâkir ü ahâlî seferden bıkmış ve mu'allem 'asâkir olmadıkça iş görülmek kâbil olamayacağı geregi gibi meydâna çıkmış ve hattâ evâhır-ı devr-i 'Abdu'l-Hamîd Hânî'de yeñiçeri zâbitânı bile taşdîk iderek şadr-ı a'zam Koca Yûsuf Paşa'ya ol bâbda bir kıt'a mazbata-i 'umûmî dahî virilmiş idi. Muktezâ-yı farṭ-ı fetânet ve 'aql u dirâyetiyle şehîd-i sa'îd ba'de'l-muşâlaḥa ta'lîm-i 'asker emeline düşerek yeñiçeri hâ'inlerine pâ-dâş olan ḥavene si'âyetiyle birtakım felâketlere uğradığını mir'ât-ı vuḡû'ât, enzâr-ı ulî'l-ebsâra 'arz u taşvîr idiyor.

Bu 'asâkir mes'elesi tafşîlâtı Cevdet Paşa Târîḥleri'nde pek güzel mûnderic ü mebsût ve muvazzâḥ u meşrûḥ olmağla bunun îzâḥâtı o târîḥlere mürâca'at idenlere [75] ma'lûm olup, şu kadar var ki şehîd-i sa'îd hazretleri 'asâkiriñ teşkîli müzâkeresine İbrâhîm Kethudâlık'la yâd olunan İbrâhîm Nesîm Efendi ve Gizli Sıtma laḳabıyla ma'rûf olan tersâne emîni Hacı İbrâhîm Efendi ve darb-hâne-i 'âmire nâzırı olup şâhib-'ayârlıkla mûte'ârif olan Bekir Efendi ve enderûnda kahveci-başî Rüstem Efendi ve sır kâtibi Ahmed Fâ'iz Efendi ve Halîl Paşa-zâde mâ-beynci Yek-çeşm Ahmed Muhtâr Befendi gibi 'ukalâ ile bed' itmiş ve ol vakit İstanbul'da bulunan Fıransa ilçisi Sebastiyân'ın aralıkda ḥafiyyen sarây-ı hümâyûna celbiyle nizâmât-ı 'askeriyye uşûline dâ'ir ba'zı kânûn ve kâ'ideler istifâdesine rağbet buyurulmuşdur.

Hulâşa-i kelâm bu ḥuşûşuñ ḥüsn-i ḥuşûl ve te'sîsi içün İbrâhîm Kethudâ'nıñ, "yeñiçeri tâ'îfesi külliyyen ortadan kaldırılmadıkça nizâm-ı 'askerî te'essüs idemez, çünki veted-i meşḡûḡ-ı muttasıl merkûz-ı saṭḥ-ı zemîn olamaz, evvel-be-evvel yeñiçeriliğîñ ilgâ vü imḥâsı hakkında müzâkere idi-

lerek buña qarâr virilüp de muvaffaq olundukdan sonra mu'allem 'asker tedârüki esheldir" me'âlinde ve aña müteferri' daha birçok delâ'il ü misâl ir-sâlinde efkâr-ı maqbûle ve ârâ-yı memdûhasına dâ'ir dest-i hattıyla tanzîm ü taqdîm eylediği lâyiha me'âli müşârün-ileyhimâ sır kâtibi Ahmed Fâ'iz Efendi ve Ahmed Muhtâr Begefendi'nin re'ylerine muvâfık olduğu gibi bu re'y-i rezîni Fıransa ilçisi mûmâ-ileyh daği taşdıķ ve efendî-i müşârün-ileyhiñ farı-zekâ ve hüsn-i nühâ vü ma'lûmâtını teslîm ü tahsîn eylemiş olduğu mervîdir.

Bu husûşda hâkân-ı huld-âşiyânın kaleme aldığı lâyiha-ı hâtır-ı hümayûnları me'âli lâyiha-i mezkûre mü'eddâlarına muğâyir görünür. Şöyle ki, çünkü tebe'a-i devlet-i 'aliyye nüfûsunun düvel-i mütecâvire ve sâ'ir ba'zı devletler nüfûslarına mukâbil tahmîn olunamadığından nüfûs-ı müslimeden mîzân-ı a'del kâ'idesince yüzde iki ve mîzân-ı âdil uşûlince yüzde dört nefer nüfûs haķķ u 'adl üzere 'askere alınmış olsa da istiât-at-ı meşrû'a matlûb vechile hâşıl olamayacağı cihetle çekilen emekler bîhûde olmakdan ise hâzır devlet-i 'aliyye-i Oşmâniyye halkının bütün yeñiçerilik da'vâ-yı şec'ânesinde bulunduğu şöhet-gîr ve bi'l-farz ve't-taķdîr aķz-ı intikâm ümniyyesiyle 'inde'l-îcâb tebe'a-i müslimenin cümleten bir ittihâd-ı kavî ihtiyâr itmeleri me'mûli taşavvurdan ğayr-ı ba'îd olup işte bu mütâla'a-i ihtiyâtiyye bir nev' kuvvet-i ma'neviyye husûlini muntic olduğundan yeñiçerilere ta'lîm-i kâr-zâr itdirilmenin imkânı olmadığı hâlde bir kuvve-i ihtiyâtiyye hükminde [76] tutularak dîger mu'allem ü muntazam 'asâkir tedârüki tarîķi daği eslem olduğunu beyân buyurdıklarına ve Hacı İbrâhîm Efendi ve Bekir Efendi ve Rüstem Efendi ve sır kâtibi Ahmed Fâ'iz Efendi ve Halîl Paşazâde Vâhidül-'ayn Ahmed Muhtâr Begefendi ve rüfekâlarından olan 'uķalâ bu taşavvurun icrâsına imkân müsâ'id olsa vâķı'â re'y-i rezîn-i hümayûn ârâ-yı aķadın pâdişâhı olan bir tedbîr-i işâbet-ķarîn olduğunda şübhe olmayup cümleden eslem ise de yeñiçerilerin serkeşlikleri ve her ne taşavvur ve mütâla'aya mebnî ise bir müddetden berü anlara tufeylî mesleğinde görinen 'ulemâdan ba'zı kec-nihâdın haşâ'il-i seyyi'eleri mâni'asıyla işbu iki sınıf 'askerin ictimâ'ında muktezâ-yı emzice-i Etrâk ve ahâlî-i eşnâf-ı muhtelifeye yek-dîgerini istirkâb ile devletçe büyük büyük fenâlıklara taşad-dîleri taşavvur olunmasa haķîķaten bu tertîb-i celîlin taraf-dârı bulunacaklarını beyân u taşdıķ itmişlerdir.

Ancak bu i'tirâzât-ı mutazamminu'l-mehâzîrden şarf-ı nazarla nizâmât-ı 'askeriyyeye bed' olunmuş ve bostâncı ocağına mensûb olmak üzere ibtidâ Levend Çiftliği'nde nizâm-ı cedîd 'askeri îcâd ve çiftlik-i mezkûr ağası Velî Ağa kapucı-başılık rütbesi ve ocağ ağası ta'yîniyle dil-şâd ve el-bise vü eslihaları bi'l-ikmâl ta'yînât-ı rûz-merreleri tedârük ve ta'lîmciler tehiyye ve ta'lîmlerine müdâvemet olunmakta olduğu hâlde Üsküdâr'da açılan bir ortaya müderrislikden tebdîl-i tarîk iden 'Ömer Efendi ma'a-kapucı başılık ocağ ağası naşbıyla rehîn-i imtiyâz olarak Avrupa uşûli üzere ta'lîm-i 'askere devâm u i'tinâ ve 'Alâ'ıyyeli 'Osmân Paşa-zâde Kâdî 'Abdu'r-Rahmân Paşa ve Bozok ve Yozgad taraflarında Cabbâr-zâde ta'lîmât-ı 'askeriyyeye ibtidâ ve Bağdâd vâlîsi Süleymân Paşa dahi iki yüz on dört târîhinde Hindistân'dan bir İngiliz mu'allimi celb iderek nizâm-ı 'askerî tedârükiyle vecîbe-i şadâkâtı îfâ ve hattâ on beş târîhinde bu 'askerden iki orta kapudân-ı deryâ Küçük Hüseyin Paşa'ya terfîkan Mısr'ı istîlâ iden Fıransalı üzerine sevk olunduğundan muhârebât-ı müte'addidedeki muzafferiyet bunlar yüzlerinden rû-nümâ olmuştur.

Bu tarîk ile 'asâkir-i mu'allemenîñ günden güne mîkdârı tezâyüd itdikçe yeñiçerilerin rekâbet ü 'adâvetleri ziyâdeleşmekle ve Topal Efendi ile Hâce Münîb dahi bir taraftan yeñiçerileri ta'lîm ve âteş-i fesâdlarını tahrîk-i mirvaâ-i keyd ü desâyisle [77] teş'île devâm itdiklerinden devletiñ müşkilâtı tekeşşür itmeğe başlamış olması hâkân-ı huld-âşîyânı meftûr itmesiyle ber-vech-i meşrûh ihtiyâr-ı inzivâ buyurmuşlardır.

Şehîd-i Sa'îdiñ Hayrât ve Müberrâtı ve Aña Dâ'ır Tevârîh-i Manzûme

Hâkân-ı ma'âlî-eşer hazretleri istiîâ't-ı devlet ve satvet-i şevketini bu şûretle tanzîm ü itmâma himmet buyurmakta oldukları eşnâ-yı vâcibü's-şenâyâda birçok hayrât-ı cezîle ve müberrât-ı cemîleye dahi i'tinâ buyurmuşlardır. Bunlardan ibtidâ buyurdıkları Ebî Eyyûb-ı Enşârî radiye 'anhu'l-Bârî Hazretlerinin türbe-i şerîfesi etrâfına sîm şebeke ve altun kandaşiller i'mâliyle tezyîn ve nezdinde vâkı' Fâtih Sultân Mehmed Hân hazret-

lerini binâ-kerdeleri olan Eyyûb Câmi'-i Şerîfini müceddeden ta'mîr itirmişdir. Topçı ve 'arabacı neferâtı için Top-hâne'de ve Begogli'nda ve nizâm-ı cedîd 'askeri için Levend Çiftliği'nde ve Üsküdâr'da ve kalyoncular için tersânede ve humbaracılar için Hâşkøy'de kışlalar ve hendese-hâne ve tersânede havz-ı kebîr ile Üsküdâr sâhilinde yaptırmış oldukları cesîm anbârların dâru's-saltanaya eşedd-i lüzûmı bi'd-defe'ât tecrübe vü taşdık olunmuştur.

Humbara-hâne kışlası derûnında câmi'-i şerîf ile Üsküdâr'da Selîmiyye Kışlası civârındaki câmi'-i latîf ve hammâm ve Eyyûb'da vâlideleri türbesiyle medrese ve 'imâret ve sâ'ir ebniye-i hayriyye vü mîriyye âşâr-ı celîlelerindendir. Sarây-ı humâyûnuñ bâğçe içinde te'sîs buyurdukları kaşır-lar Topkapu dâ'ire-i humâyûnı ve Şevkiyye ta'bîr olunur münhedim İncüli Kaşır-ı bî-mişli ve bu kaşırın Bâğ-ı İrem ta'bîr olunur bağçe-i cennet-fezâsı ve mevlevî-hâneler ta'mîri ve daha pek çok âşâr-ı haseneleri vardır. 'Aşr-ı humâyûnlarında yapılan ebniyenin zarâfeti nezâket-i tab'-ı humâyûnlarına delîl-i celîldir. Uşûl-i cedîde üzere top işâğası ve İngiltere sefâ'ini gibi gemi inşâsı ve Avrupa-kârî bârût i'mâli ol vakit kâ'idesine tevfiķan esliha tedârûki gibi edevât-ı harbiyyeye ve istikmâl-i kuvve-i berriyye vü bahriyyeye 'azîm himmet buyurmakda oldukları esnâda aķmîşe-i Hindiiyye ve Efren-ciyyeden istignâ hâşıl olmak için Üsküdâr'da Selîmiyye civârında birçok kumâş dest-gâhları binâ ve Şâm ve Haleb ve Diyârbekr ve Mağnîsâ ve Kıbrıs ve Deyrül-kamer ve İzmir ve 'Uşâķ ve Burûsa ve Mısır ve Trabzon ve sâ'ir mensûcât i'mâliyle me'lûf olan mahallerde emti'anın ilerülemesi için berây-ı teşvîķ bâ-hatt-ı humâyûn evâmîr-i sâmiye ve üstâdlar isrâ ve neşr-i 'ulûm u ma'ârifin esbâb-ı ibtidâ'iiyesinden olan dâru't-tıbâ'a inşâ ve şan'at-ı tıbbâ'atın terakķîsine sa'y-i evfâ ile 'ulûm-ı riyâziyyenin [78] ilerülemesini fevķa'l-gâye arzû buyurduklarından bi'l-âhire kapudân paşa olan Kırîmî Râmiz Efendi'yi humbara-hâne nâzırı naşb ve hendese-hâneyi anın nezâretine ilhâķ ile Büyük İshâķ Efendi gibi hâceler ta'yîni ve derslerin tertîbi hakkında Râmiz Efendi ile dâ'imâ mahremâne muhâbere itdigi soñrardan şâbit olmuştur.

Evîlâdlarını tarîķ-i 'ulemâya sevk idüp de tahşîl-i 'ilm ü kemâle sa'y u kûşîş itmeyen mehâdîm-i 'ulemânın himmetsizlikleriyle bir hayli vakit-

den berü 'ulemâ tarîkına 'ârız olan cehâlet, iltizâm-ı mâ-yelzem ve teşâ-hüble tafralar idilmesine ve niyâbetlere câhil ve mürtekib nâ-ehller isti-hdâmına cür'etler ve medâris-i 'ilmiyyede tahşîl-i 'ilm ü kemâl iden fu-hûlîn-i kirâm hâzerâtına 'adem-i ragbet ü ri'âyetler ve 'uzemâ-yı kavmiñ dûcâr olduğı cehl ü nâdânî ve belâhet ü 'azamet ve ihtişâm u irtikâblar mahv ile lafzı ma'nâsına muvâfık 'ulemâ vü nevvâb yetiştirüp anları ta'zîm ile cühelâ-yı hükâm yüzlerinden ahâlîniñ dûcâr oldukları mezâ-lim-i meşâ'ib ü ta'addiyât ve devlete mucib-i bürûdet olan mu'âmelât-ı gadriyye vü i'tisâfiyyeden istihlâsa himmet buyurmak tasavvurından hâlî olmamışlardır.

Hilâfet-i 'uzmâ kendülerine teveccüh itmezden mukaddem hâl ve za-mânı müsâ'id buldukça tahşîl-i şî'r ü inşâ ve hatt-ı ta'lîk ile tevaggul ve he-mân İrân'daki meşhûr Üstâd Hâce'yi sebkat idercesine fenn-i mûsikîyi ta'al-lüm buyurduktan başka zâde-i tab'-ı hümâyûnları olmak üzere sûz-ı dilârâ faşlında iki beste ve iki semâ'î ve râst-ı cedîdde bir beste ve pesendîdede bir beste ve bir semâ'î ve büzürgdeki besteleriniñ ve mâhûrda ve 'arazbârda ve şehnâzda ve muhayyer sünbüle ile şehnâz bûselik ve tâhir dede ve bûselik-de ve hüzzâm faşlında ve şevk-i tarab ve şevk-efzâda üstâdâne şarkılarınıñ letâfet-i negamât u şu'abâtı Fethiyye ve Ağânî-i Kebîr mü'ellifleriyle Hâ-kîm Fîsâğoras ve ve Hâce Naşru'd-dîn ve Şafiyyü'd-dîn 'Abdül-mü'min ve Nâşiru'd-dîn Fârâbî ve Kemâlü'd-dîn Tûsî ve Şeyh Şihâbü'd-dîn ve Şeyh Ebû 'Alî Sînâ ve Celâlü'd-dîn Harezmi, 'Aliyyü'd-devle ve'd-dîn ve 'Alî Şâh 'Abdu'l-'azîz-i Kirmânî, Şems-i İsfahânî, Celâlü'd-dîn Şebüsterî, Mu-hammed Lâlâ-yı Mısrî, Hâce 'Abdu'l-kâdir Serâgî ve Receb Çelebi, Tanbû-rî Mehmed Çelebi, Nây-zen 'Alî Hâce gibi üstâdân-ı 'ilm-i mûsikîye fâ'ik olarak müte'ahhirînden Dedelik lakabıyla meşhûr Dervîş İsmâ'îl Efendi ve Şeh-levendim Hâfız 'Abdullâh Ağa ve Muşâhib Şâlih Efendi ve Kemânî 'Alî Ağa ve mu'ahharan mü'ezzin-başılıktan imâmet-i şehriyârî ile [79] mükerrer İstanbul pâyelülerinden Cennet Filizi 'Abdül-Kerîm Efendi, imâm-ı evvel-i şehriyârî kâdî-'asker-i ma'âlî-eşer Tatar Es-seyyid El-hâc Hâfız Ahmed Kâmil Efendi, Suyolcî-zâde Şâlih Efendi, Eyyübî Hâfız Ah-med Efendi, Kemânî 'Alî Efendi, şâ'ir-i mâhir Hızır Ağa-zâde Sa'îd Bege-fendi ve Anadolu kâdî-'askerligine kadar irtikâ itmiş olan imâm-ı şânî-i şeh-riyârî Şevkî Efendi, Tanbûrî Nu'mân Ağa, Mü'ezzin-başî Şâkir Efendi bi-

râderi Kemânî Muştafâ Ağa, Mü'ezzin-başı Fâzıl Efendi, Zekî Mehmed Ağa, Kömürçi-zâde Hâfız Efendi, Başçavuş 'İzzet Ağa ve çukadâr ağa Râsih İbrâhîm Ağa ve birâderi şâ'ir-i mâhir Çavuş Sâmî 'İzzet Efendi, Nây-zen meşhûr Muştâhib Sa'îd Efendi, Mü'ezzin Hüsni Ağa, Çilingiroğlu Ahmed Ağa, Muhyi'd-dîn Ağa, Şeh-levendim Hâfız 'Abdullâh Ağa-zâde Rif'at Beg, Dellâl-zâde İsmâ'îl Ağa, Cevl (?) Seyyid Mehmed Ağa-zâde Hâşim Beg; bîrûndaki mûsikî üstâdlarından Top-hâne hıttâbetinden imâmet-i sultânîye irtikâ iden 'İzzet Efendi, Nây-zen başı Çalılı ve Sa'îd Dede Efendi, Kaşîdeci-zâde İmâm-ı evvel Nûrî Efendi, Kemânî Rızâ Efendi, Başmacı 'Abdî Efendi, Şâlih Dede, Defizoglu Emîn ve İbrâhîm ve Mîrûn ve Avatya ve Todoraki ve Hâşköylü Ovanis ve Mârkar ve Nikogoş gibi üstâdân-ı meşhûre şehriyâr-ı celîlül-âşâr hazretlerinin fenn-i mûsikîde olan mahâret-i kâmile ve liyâkat-ı bâhirelerini bi-hakkın teslîm itdikleri ekserîsiniñ lisânlarından işidilmiştir. Zâde-i tab'-ı hümâyûn-ı şâhâneleri olan eş'ârđan ba'zı nu'ût u gâzel ü kıt'aları bundan sonraki dördünci cildde eş'âr-ı eslâf-ı selâtin-i 'izâm hazerâtı bâbını tezyîn itmiştir. Nesir ve inşâlarınıñ selâset ü 'uzûbet ü feşâljati hazîne-i evrâkđan ve Şânî-zâde Târîhi'nde mevcûd hutût-ı hümâyûnlarına mürâca'atla ma'lûm olur. Âşâr-ı makbûle ve muhasseñat-ı nâ-ma'dûdeleri hadd ü haşrdan bîrûn olan cennet-mekân Selîm Hân-ı Evvel eşer-i 'âlîlerine tâlî ve behîşt-nişân Fâtîh Sul-tân Mehmed Hân hazretlerine müdânî bir pâdişâh-ı bâhirü'l-ma'âlî oldukları vâkıf-ı haşâ'il-i celîle ve âşâr-ı cezîle-i cemîleleri olan erbâb-ı inşâf u nü-hâya ma'lûmdur.

El-hâşıl devletiñ sa'âdet-i hâli için bilâ-fütûr sa'y ü himmetine nihâyet bulunmaz ve gayret ü hamîyyeti eslâf-ı hümâyûnlarından ekserîsine kıyâs olmaz 'âlî-himmet, ma'âlî-menkâbet, hûb-şûret, pâkîze-sîret, darb-ı rumh u süyûf ve rûkûb-ı huyûl ve tîz-destlikde Tozkoşaran ve Behrâm Ağa ve Süslî Feyzullâh Ağa ve Kitâbçı-zâde Hüseyin Efendi ve Kaşo Hasan Paşa ve Haydar Ağa ve Aşkar Paşa ve Tatarhân Ahmed Beg ve Tunuslı-zâde Kâşif 'Alî Beg [80] ve Selmân Ağa ve Sa'dullâh Ağa ve 'Azîz Ağa'ya bi'l-vücûh rûçhânı zâhir remy-i sihâm ve cirîd ve tûfeng-endâzîde pür-dil ü mâhir, 'ulemâ vü şu'arâya ragbeti bâhir, melekât-ı beşerîyyeyi sâbık u sâtir bir pâdişâh-ı ma'ârif-penâh oldukları 'aşrını idrâk idenleriñ rivâyet-i vâşıkalarıyla mütevâtirdir.

Eñ soñra nazm itdikleri şi'r olmak üzere bir mecmû'ada görülen kıt'adır:

(Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün)

- 1 Kimdir ol kim mey-i şâdiyle olup şîrîn-kâm
Aña hamyâze-i gam olmaya âhir encâm
- 2 Mest-i şahbâ-yı meserret olanın hâli budur
Gâh peymâne çeker gâh humâr-ı âlâm

Mervîdir ki bu kıt'ayı nazm itdiklerinde zîrine "kelâmım hatm oldu" 'ibâresini tahrîr buyurmuş ve lede'l-hisâb şehâdetlerine târîh çıkmıştır. (1222). Fakat bu kıt'a şu'arâ-yı eslâfdan biriniñ mecmû'asında mu'ahharan görülmüş olmasına nazaran sünûh-ı tevârüd itmiş olmalıdır.

On sekiz sene sekiz mâh toktuz gün serîr-i saltanatı tezyîn itdikden soñra Qaradeñiz Boğazı'nda zühûr iden Kabağçı 'âşîsini âlet idenlerin birincisi şadr-ı esbak bostancıbaşı Hâfız İsmâ'il Paşa ve Topal Şeyhu'l-islâm ve Münîb Efendi ve kâ'im-makâm Köse Mûsâ Paşa ve Murâd-zâde Murâd Efendi ve Aykır İmâm ve Hafîd Efendi ve kazgânî 'Ömer ve Kahvecioğlu ve Bayburdlı Süleymân ve sâ'ir bunlar gibi nîk ü bed-i dîn ü dünyâsını kat'â tefekkür itmeyen havenenin merâmlarını tervîce hâzırlanan Kabağçı Vak'ası'nın zühûra getürülmesiyle muqaddime-i imhâsını tehiyye idenler ilâ âhiri'z-zamân mel'ûn u ma'ûn olmağa oldukları bedîhîdir.

Hal' olunduktan soñraki on dört ay kadar zamân içinde devletiñ dûçâr olduğı ahvâl-ı hâ'ile ve herc ü merciñ haqq-ı ta'rîfine birkaç mecelleniñ havşalası nâ-mütehammil olmağa bu şeylerin tafsîlât u muhâkemâtı bu vukû'âtı yazan müverrihlerin inşâflarına terk ü havâle olundu.

'Avâm-ı nâs böyle şûrîde-eyyâm ile esef ü kederde ve havâşş-ı şadâkat-istînâs-ı haqâyık-şinâs tefekkür ü mülâhaza-i encâm-ı kâr ile mütevessid-i enâmîl-i hayret olarak vukû'âtın zühûr ve hudûşından hâ'ib ü hâ'im olan ricâl-i devletden ba'zı zevât Sultân Selîm Hân'ın i'ade-i cülûsı istihşâl-i vesâ'ilini tasavvura başlamışlar ise de ne çâre ki hükm-i [81] kazâyâ

karşu gelinmez ve ser-nüvişt-i ezeli silinmez. İstanbul'un hâlinde 'Alem-dâr'ın gafleti ve Râmiz Efendi'nin naşihatini 'adem-i işgâsı hâkân-ı huld-âşiyânın bâdî-i ifnâsı olmuştur.

Şehîd-i sa'ide ihânet iden melâ'în-i hâsırın şöyle tursun kec-nazarla
bakanlar bile cümleten cezâ-yı sezâlarını bulmuşlardır.

(Mef'ûlû Fâ'ilâtü Mefâ'îlû Fâ'ilün)

Kendü elimle yâre kesüp virdigim kalem

Fetvâ-yı hûn-ı nâ-hakımı yazdı ibtidâ

beyti, kendü çerâğı olan Topal Şeyhul-islâm ile Münîb Efendi ve Aykır İmâm ve sâ'ir taraf-dârân-ı ocağdan kinâye olmak iktizâ itdiği hîn-i şehâdetlerinde ceyblerinden çıktığı cihetle revîş-i vukû'âtıdan istidlâl olunur.

Şehîd-i sa'id-i behîşt-nüvîd hazretlerinin pederim hakkında ihsân buyurdukları 'âtîfet-i celîlenin tevfiye-i teşekkürî kâbil olamadığından başka nâm-ı hümayûnları yâd olundukça ile'l-vefât giryân giryân hikâye vü ta'dâd ve delâ'il ü berâhîniyle yâd u îrâd itdiği muhassenât-ı teşebbûsât u taşmî-mât ve me'âşir-i niyyât-ı satvet-gâyâtını taşavvur itdikçe haklarında sebâ iden hûkûk-ı mülûkâneyi ketme mübâdir ve ni'am-ı pâdişâhâneyi kâfir olan havene ve 'avene-i mel'ûneye dâ'ir yazılacak hikâyât ne kadar itnâb olursa yine hakk-ı ta'rife muvaffak olamayacağımı beyân ile berâber farf-ı mahabbet-i mevrûse ilcâsıyla buracıkda şu fıkracığın îrâdına dahî mecbûr olduğumu 'arz eylerim:

Şehîd-i sa'id-i ma'âlî-bedîd hazretlerinin hal'ına dâmen-der-miyân itmek mukaddimesiyle şehâdetini tehiyye idenlerden Zer-nişanlı Hâşekî'nin veled-i mâder-be-hatâsı olup hasbe'l-kazâ ve'l-kader bir aralık şadârete getirilen İsmâ'il Paşa ve Pandul Topal 'Osmân Paşa kerîmesinden Selânik Yenışehri'nde mânend-i şubân beyza-i fâsideden hurûc iden mâr-ı bed-tebâr-ı vâcibü'd-demâr ve mürtekeb-i bî-'âr kâ'im-makâm-ı rikâb-ı hümayûn Köse Mûsâ Paşa ve 'an-aşıl Şirpiyyelü olan 'Abdul-Fettâh ve Ebe Selîm ve Nezîr-i hînzîr ve hâşeki ve bostancı havenesinden Bağdâdlı hâşeki Acı 'Alî ve avadân bostancılarından Deli Muştafâ ile bunlara pey-rev olan birkaç sefîh-i mel'anet-kenîhin bir müslimâna bilinmesi farz olan îmân ve islâmın

farz u vâcib ve sünnet ü müstaḥablarını öğrenmek şöyle tursun şurût-ı islâmiyyeden bir kelime şorulsa cevâb viremeyecekleri bu bâbda cür'et itdikleri ihânet-i fâhişle [82] istidlâl ve Aykır İmâm nâm şahşın kıyâsı ve taṭbîk-i ḥâli bunlara hem-ḥisâl olduğına nazaran taṣavvur u ḥayâl olunabilir.

Bunlardan eñ ğarîbi 'Ayıntâbî Hâce Münîb ve şâkird-i ḥabâ'is-gerdi olup bu felâkete bâ'is-i müstaḳil ve re'îs-i eşkıyâ dinmege şâyân olarak bağy-'ale's-sultâna sebeb olan Topal 'Atâ Efendiler ile Sultân Selîm'in ğerâğı ve sır kâtibi Ahmed Fâ'iz Efendi'nin luṭf-dîdesi olan İstanbul kâḍîsi Murâd-zâde Murâd ve Ḥafîd Efendiler ile ba'zı rüfekâsının ve Çelebi Muştâfâ Paşa gibi nef' u zarr ve ḥayr u şerrini idrâk itmez, kendüyi bilmez ḥaḳḳ-ı ni'met-i velî-ni'meti kaṭ'â tanımaz ve ṭarîḳ-i şavâba gitmez ve 'illet-i 'amâya ibtilâ ile mesâlik-i istikâmeti görmez olan birkaç kâfirü'n-ni'am ve sâtirü'l-keremiñ sû'-i şanî'larıdır ki bunların 'avâmı egerçi câhil ve ḥimâr-ı lâ-yefham u râcil olduklarından ve maṭ'ûn u mel'ûn iseler de bunlardan daha eşna'ı ziyî-i 'ulemâda görinen buğâtdır. Çünkü bunlar erbâb-ı meḥâdîm-i 'ulemâdan ve niḳâbet-i eşrâf ve meşîḥat-ı islâmiyyeyi ihrâz iden zevât-ı istikâmet-simâtdan Mehmed Fâ'iz Efendi ve Râ'îf İsmâ'îl Paşa-zâde İbrâhîm 'İşmet Begefendi ve Mehmed Emîn Efendi ve Müftî-zâde şeyḥu'l-islâm Ahmed Efendi ve Mekkî Mehmed Efendi ve Mehmed Kâmil Efendi ve Ḥamîdî-zâde Muştâfâ Efendi ve Yahyâ Tevfîḳ Efendi ve Muştâfâ 'Âşîr Efendi ve Şamânî-zâde 'Ömer Ḥulûşî Efendi ve Şâlih-zâde Ahmed Es'ad Efendi ve 'Arab-zâde Mehmed 'Ârif Efendi ve Mehmed Zeynü'l-'Âbidîn Efendi ve Dürrî-zâde 'Abdullâh Efendi ile fuḥûlîn-i fiḥâmdan Çehâr-şenbeli 'Abdî Efendi, Muşannif Efendi, Palabıyık Hâce Efendi, Deli Emîn Efendi ve daha sâ'ir fuṣalâ-yı kirâm ve üdebâ-yı ma'âlî-ittisâmîñ encümen-i faẓl u kemâlât-ı 'ilmiyyelerinde bulunmuş oldukları ḥâlde selâṭîn-i 'izâm-ı islâmiyyeye itâ'at, Vâcibü'l-Vücûd'a itâ'at menzilesinde olup, aña 'adem-i itâ'at veyâ ihânet, zîb-i gerdem-i muvaḥḥidîn olan rıbka-i islâmiyyeti ḥal' demek olarak tâ'iben 'avdet-sâz-ı dâ'ire-i itâ'at olmadıkça 'ibâdeti rehîn-i kabûl-i Hudâ olamayacağı ḥaḳḳında lisân-ı dürrer-bâr-ı Ḥazret-i Nebevî'den şeref-şâdir olan bunca eḥâdîş-i şaḥîḥalarında munderic fermân-ı celîl-i Risâlet-penâhîniñ tenfîzine tıynet-i rediyyelerinde müstaḳarr olan ihânet-i velî-ni'met mâni' ve bu vukû'ât-ı ğarîbe icrâ-yı nizâmât-ı devlet-i 'aliyyeyi yirmi sene te'hîre bâ'is olmuştur.

[83] Hâkân-ı huld-âşiyân hazretlerinin sebep-i hal' u şehâdetleri olanların pîş-revleri zümre-i 'ulemâdan olup ez-cümle Topal Molla hudâvendigâr-ı keşîrû'l-âşâr hazretlerinin vâlid-i mâcid-i humâyûnları Sultân Muştafâ Hân-ı Şâliş hazretleri 'ahd-i 'âlîsinde ya'nî biñ yüz seksen yedi senesinde Şerîf-zâde Mehmed Efendi'nin meşîhatında tarîk-i tadrîse dâhil ve ibtidâ'-ı saltanat-ı Selîm Hânî olan biñ iki yüz dört senesi rebî'u'l-evvelinde Edirne mevleviyyeti pâyesi ihsânıyla evvelîn-pâye-i ikbâle vâsıl olarak on sekiz sene zarfında kat'-ı merâtib ve derecât-ı serî'a ile biñ iki yüz yirmi iki senesi cümâde'l-evvelinde kazâ'en me'ttefağ mesned-i meşîhata müstahak görülmüş olmasına nazaran vücûd-ı bî-sûd-ı mazar-rat-âlûdî yalnız şehîd-i sa'îd hazretlerinin çerâğ-ı dest-efrûht-ı şâhâneleri olduğu hâlde itmediği ihânet ü iftirâ kalmadıktan mâ-'adâ hudâvendigâr-ı mebrûr Bebek kaşr-ı humâyûnında tenezzühe ragbet buyurdukça Topal'ın kaşr-ı humâyûna mulâzîce olan sâhildeki nekbet-hânesinden kaşr-ı humâyûnı dûr-bîn ile taht-ı nezzâreye alarak halk'ın sükût-ı nazarını mûcib olur birtakım ifk ü erâcîfe müteşaddî olduğu ahibbâsından işidilmiştir. Hâcesi şu Münîb Efendi ki hakîkaten her cihet-i 'ulûmda rezk-i livâ-i tahkîk eylemiş fuhûlîn-i 'ulemâdandır, cümle-i evâmîr-i Risâlet-penâhî'yi bilmemek mutaşavver olmaması ve şâkirdi A'rec Efendi hâcesinin fe-zâ'iline redîf olması ve diğerlerinin bîzâ'a-i 'ilmiyyeleri bilinmiyor ise de elbette anlar da mürekkeb yalamış bulunması tahmîn olduğu hasebiyle bunların şu bâbda olan cür'etleri rivâyât-ı mevşûk ve müte'addid ü mütevâtire tahtında olmasa bu huşûsa cesâretleri vehle-i ûlâda istib'âd olunur. Şu kadar ki pederimin rivâyât-ı mükerreresinden başka yetişdigim zamânın 'aşr-ı mezkûra karâbeti ve enderûn u bîrûnda 'aşr-ı mezkûra yetişmiş ve bu keşâ-keş içinde bulunmuş zevâta yetişildiği cihetle anlarını ifâdeleri bunların ihânetleri hakkında delîl-i vâzîh bulunmuş ve hattâ Topal 'Atâ,

(Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün)

Çünkü maşşûdını ne yâr u ne pâ-dâş virür

Merd kalbinde olan kâr için baş virür

me'âlinde ol eşnâda inşâd eylemiş olduğu anlaşılp dîvânında mevcûd

olan maṭla‘-ı münferidi daḥi ğaddârlığını ve işe pîş-rev olduğunu vaz‘-ı meydân-ı tecrübe vü imtihân idiyor. Hayfâ ki şecere-i bî-şemere meşâbe-sinde bulunan ‘ulemâ-i merķûmeniñ Sultân Selîm gibi bir pâdişâh-ı zî-şân-ı şâhib-eşeri sihâm-ı ğayz u ğarazlarına hedefe almağa cesâretleri [84] dünyadaki ikbâl-i yek-rûzelerince kesb-i râhat u refâha, sa‘âdet-i ser-mediyye-i uhreviyyelerini deĝişmelerinden münba‘iş olduğunda şübhe yokdur. Binâberîn bunlarıñ bu yüzden dünyâda gördükleri inkibâb u inki-dâr dâr-ı cezâda uğrayacakları ‘azâb u inkisârıñ ‘unvânı görünür. ‘Aleyhim mâ-yestahik.

Şehriyâr-ı murâd-âşâr hazretleriniñ müddet-i saltanat-ı hümayûnların-da binâ vü ihyâsına himmet buyurdukları cevâmî‘-i şerîfe ve kışla ve ebni-ye-i hayriyye-i sâ‘ire lâ-yu‘ad ise de bunlara ve Mısır ve Kırfa fethine dâ’ir ele geçen tevârîḥ-i manzûme buracığa zeyl olunmuşdur:

Sarây-ı hümayûndaki Dîvân Yeri'ne Ğalaṭa Mevlevî-hânesi şeyḫi Ğâlib Dede Efendi merhûmuñ inşâd eyledikleri târîḥdir:

(Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün)

Füyûz-ı sırr-ı ilhâmıyla Ğâlib geldi bir târîḥ

"Selîm Hân yaptı hem-ṭâḳ-ı felek bu câ-yı dîvânı" (1202)

Humbaracı Kışlası'na târîḥdir:

(Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün)

Yapdı Ğâlib ḥâme târîḥ-i ‘alem-efrâzını

"Dâver-i mülk ‘asker-i manşûreye yaptı maḥal"

Berây-ı Kışla-i Top-hâne-i ‘Âmire:

(Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün)

İrişdi müjde-i târîḥi Ğâlib çarḥ-ı çârümden

"Mücedded kışla yaptı topçıyâna şâh-ı gerdûn-câh"

Berây-ı Kışla-i 'Arabaciyân:

(Mef'ûlû Mefâ'îlû Mefâ'îlû Fa'ûlûn)

Nâsa didi târîhini tebşîr ile Ğâlib

"Bu kışla yapıldı yeñi gerdûne-keşâna"

Berây-ı Döküm-hâne:

(Mefâ'îlûn Mefâ'îlûn Mefâ'îlûn Mefâ'îlûn)

Didim bu mısra'-ı târîhi Ğâlib eyleyüp tahsîn

"Döküldi kâleb-i maqbûl ü ma'lûba döküm-hâne" (1210)

Ğalața Mevlevî-hânesiniñ ta'mîrine târîhtir:

(Fâ'ilâtûn Fâ'ilâtûn Fâ'ilûn)

Yapdı bu dergâhı pâk u hem cedîd

"Biñ iki yüz altıda Sultân Selîm"

Berây-ı ta'mîr-i Semâ'hâne:

(Fâ'ilâtûn Fâ'ilâtûn Fâ'ilâtûn Fâ'ilûn)

Geldi bir mısra'la Ğâlib aña târîh-i bülend

"'Ayn-ı resm-i âsumân-ı bî-bedel meydân-ı 'aşk" (1206)

Berây-ı mahfil-i hümâyûn:

(Mefâ'îlûn Mefâ'îlûn Fa'ûlûn)

Binâ oldukda Ğâlib didi târîh

"Müsellem şeh-nişîn-i pâdişâhî" (1206)

Berây-ı Şâdurvân:

(Mefâ'îlûn Mefâ'îlûn Mefâ'îlûn Mefâ'îlûn)

Didim târîhini bu şîve-i ebdâl ile Ğâlib

"Bu âb-ı pâk-i zîbâyı içen 'atşâna 'aşk olsun" (1206)

Qâsım Paşa Mevlevî-hâneşi ta'mîrine:

(Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün)

Bu târîhiyle Gâlib nağme-tahsîn oldı ney-hâmem

"Yapıldı devr-i Mevlânâ'ya bu dem Mevlevî-hâne" (1208)

Berây-ı Humbera-hâne:

(Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün)

Burc-ı bârû-yı felekle müteķâbil tâķı

"Oldı bu humbera-hâne eşer-i Şâh Selîm"

Top 'Arabacılar Kışlası'na târîh:

(Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün)

Çevirüp tıbk-ı şalâh üzre tıbâķ-ı felegi

"Yapdı gerdüne-keşân kışlası Sultân Selîm"

Berây-ı Ta'lîm-hâne-i Top-hâne:

(Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün)

Didim târîhini üçlerden istimdâd idüp Gâlib

"Müheyyâ oldı tıldı topçılar meydânı top-hâne" (1204)

Berây-ı Bârût-hâne:

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

Mısrâ'-ı târîhini gevher gibi Gâlib didim

"Yapdı genc-âsâ bu bârût-hâneyi Sultân Selîm"

[85]

Berây-ı Bârût-hâne:

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

Söyledim Gâlib bu bârût-hâneye târîh-i tâm

"Oldı ihyâ kîmyâ-yı nuşrete nev kâr-gâh" (1210)

Berây-ı Kaşr-ı humâyûn-ı Bârût-hâne:

(Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün)

Didim bu mışra'-ı berceste'yi târîh içün Gâlib
"Mübârek-bâd bu kaşr-ı nev-bülendi şâh-ı İslâma"

Bârûtuñ îcâd u i'mâli hicret-i Hazret-i Nebevî'niñ kırkıncı senesinde
vuqu' bulduğunu târîhler hikâye idiyor.

Berây-ı Kışla-i 'asâkir-i nizâmiyye ve cedîde der-Levend Çiftliği:

(Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün)

Tamâm oldukda ol 'âlî eşer Gâlib didim târîh
"Bu dâru'l-'askeri Sultân Selîm'dir eyleyen âbâd" (1209)

Târîh-i Aṭanalı Surûrî Efendi Berây-ı Top-hâne:

(Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün)

Yapıldı kal'a-âsâ kışla topçı 'askeri töldi
"Ne muhkem oldu Top-hâne idüp Sultân Selîm âbâd" (1205)

Berây-ı Kışlahâ-yı Top-hâne-i 'Âmire:

(Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün)

Hudâ Sultân Selîm'i eyledi ibdâ'ına mülhem
"Mu'allem 'askere yapıldı kışla oldu pek muhkem" (1202)

Berây-ı Kışla-i nizâm der-Üsküdâr:

(Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün)

Sûrb-i tûfeng-i hâmedir bil nokta bu târîhde
"Cünd-i mu'allem kışlası yapıldı yeñiden Hân Selîm" (1215)

Berây-ı Kışla-i Cebe-hâne:

(Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün)

Cebeci fırkasına kışla kılındı bünyâd

"Şeh Selîm eyledi bâlâ cebe-hâne îcâd" (1219)

Berây-ı ta'mîr-i Kulle-i Ğalaṭa:

(Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün)

Külehin yaptı Selîm Hân yine mümtâz oldu

"Ğalaṭa Kullesi âbâd u ser-efrâz oldu"

Berây-ı ta'mîr-i Kâl'a-i Anapa:

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

1 Ey Surûrî söylemiş Tayyâr bir mışra' aña
Bir de ben buldum ki oldu iki târîḫ-i celîl

2 "İtdi nev-bünyâd Anapa Kâl'ası'n Sultân Selîm"
"Hışnı yaptı Hân Selîm oldu Anapa bî-'adîl" (1212)

Berây-ı Câmi'-i Selîmiyye Der-Üsküdâr:

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

1 Ol müferriḫ ma'bediñ tarḫun gören⁸
Her dü-târîḫ-i Surûrî'den ider kesb-i şafâ

2 "Zümre-i 'asker içün oldu Selîmiyye maḫar" (1219)
"Yapdı câmi' Hân Selîm aldı cünûdından du'â" (1219)

8. Bu mısradaki bir kelime eksik yazılmış.

Berây-ı ta'mîr-i Muvakkît-hâne-i Fâtih:

(Mefâ'îlün Mefâ'îlün Fa'ûlün)

Mücevher sâ'ate beñzer şu târîh

"Pesendîde muvakkît-hânedir bu" (1214)

[86] Ma'a-kaşîde Târîh Berây-ı Bâniyân-ı Câmi'-i Şerîf-i Eyyûb-ı En-şârî Râdiye 'Anhu'l-Bârî:

(Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün)

- 1 Zihî tâ't-geh-i ehl-i velâyet kim bu beytullâh
Ma'tâf-ı evliyâdır tâ'îfi reh-berde-i ma'tlûb
- 2 Başîret-mende gerd-i sâhasından iktihâl itmek
Bağılsa farz-ı 'ayn olmuş ki müjgânın ider cârûb
- 3 Bulundukda kerâmetle münevver meşhed-i Hâlid
Ki hâlâ genc-i naqd-i rahmet-i Hâk'dır o cây-ı hûb
- 4 Kapu açmış muşallîne şalâ kılmışdı vaktinde
Cenâb-ı hazret-i Fâtih yapup bir câmi'-i mergûb
- 5 Sevâbın aña vakf itmekle kaşd-ı intisâb itmiş
Anıñ-çündür olur bu ma'bed ol devletliye mensûb
- 6 Şefâ'at-hâhlıkda fil-i ceddin işleyüp şimdi
Şeh-i 'âlî-himem tarz-ı kadîmin kıldı nev-üslûb
- 7 Civârında rızâ bâzârı dükkânlar alup katdı
Kef-i sükkânlarına şalıvirdi cümle zer-maḥbûb
- 8 Büyütdi niyyet-i pâkiyle taḥhîr itdi ḥavlısın
Derûnından binâ-yı nâ-becâyı eyleyüp meslûb

- 9 Ebu'l-Feth-i cihânî çünki tecdîd itdi âşârın
O şâhı Hakk idüp gâlib 'adûsın eylesün mağlûb
- 10 Surûrî söyle târîhin edâ-yı farz idüp anda
"Selîm Hân'a du'â kıl oldu zîbâ Câmi'-i Eyyûb" (1215)

Berây-i Binâ-yı 'Îmâret-i Muhterika:

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)
Söyledi mu'cemle târîhin Surûrî bendesi
"Lutf-ı cûd-ı pâdişâhîden 'imâret oldu şen" (1205)

Târîh Berây-ı Binâ-yı Sebîl Der-Nezd-i Sarây-ı Ğalaṭa:

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)
Hızr idüp himmet Surûrî söyledi târîhini
"Kıldı icrâ 'âleme Sultân Selîm âb-ı hayât" (1217)

[87] Târîh Berây-ı Binâ-yı Anbâr-ı Cedîd Der-İsaḫçı:

(Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün)
Mülk-i Sultân Selîm Hân'da olundu bünyâd
"Hak bu anbâr-ı cesîmi ide genc-i bereket" (1207)

Târîh Berây-ı Anbâr Der-Sâhil-i Üsküdâr:

(Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün)
Tâḫ-ı 'âlîsine şebt eyle Surûrî târîh
"Hak bu anbâr-ı bülendi ide kenzü'l-berekât" (1217)

Târîh Berây-ı Kûbbe-i Lâmi'u'n-Nûr-ı Hazret-i Mevlânâ:

(Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün)
Surûrî nazmına kûbbe çevirmişdür yazup târîh
"Metânet buldı yâ hû künbed-i bâlâ-yı Mevlânâ" (1213)

Târîh Berây-ı Ta'mîr-i Türbe-i Hâzret-i Sünbül Sinân:

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

Yapdı zîbâ merkadın Sünbül Sinân'ın Şeh Selîm
"Türbe gülzâr-ı cinâna döndi gel eyle du'â" (1219)

Târîh-i Câmi'-i Kışla-i Humbara-hâne-i 'Âmire Vâlide-i Selîm Hân:

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

Kışla buldı şân-ı Ka'be ma'bed-i 'âlî ile
"Asker içün itdi câmi' Vâlide Sultân binâ" (1218)

Târîh Berây-ı 'Îmâret-i Vâlide-i Sultân Selîm Hân Der-Kurb-ı Ebâ
Eyyûb-ı Enşârî:

(Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün)

- 1 Surûrî iki târîh ile bir çift itmek ister kim
Nazîri her sühan-gûy-ı fuzûla olamaz âsân
- 2 "Civâr-ı Hâlid'i lutf u 'atâsı eyleyüp ihyâ"
"Cinân-âsâ 'imâret yapdı hakkâ Vâlide sultân" (1209)

Târîh Berây-ı Sebîl-i Vâlide Sultân:

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

Ey Surûrî Hızr'ı görsem söylerim târîhini
"Vâlide Sultân sebîl itdi gel iç âb-ı hayât" (1209)

Târîh-i Ta'mîr-i Vâlide Sultân Berây-ı Mevlevî-hâne-i Kâsım Paşa:

(Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün)

Mevlevî-hâne güzel oldu zihî sırrullâh
"Tekye mânend-i İrem'dir Dede Sultân yâhû" (1210)

Târîh-i Vakf-ı Kitâb-ı Vâlîde Sultân Der-Câmi'-i Şerîf-i Eyyûb:

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

Satr-ı târîhin Surûrî harf-i menkût ile yaz

[88] "Vâlîde Sultân kütüb vakf itdi naqd-i cûd ile" (1215)

Târîh-i Binâ-yı Mekteb-i Dadı ve Hazîne-dâr Usta-i Sultân Selîm
Hân:

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

- 1 Nâz-perver Usta kim şimdi hazîne-dârdır
Bir zamân dadı imiş ol dâver-i devrân içün
- 2 Ey Surûrî hâce tursun tıfl-ı ebced-hân bilür
Şu iki târîhe söz olmaz bu nev-bünyân içün
- 3 "Bu'l-'aceb mektebdır oldı meksebi ecr-i cezîl" (1207)
"Nâz-perver Dadı yaptı mektebi sıbyân içün" (1207)

Fıransa'dan Korfô İstirdâd Olundukda Târîhdir:

(Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün)

Düşmen didi eyne'l-mefer târîhine buldum zafer

"Sultân Selîm açdı sefer Korfô'yı aldı cengle" (1213)

(Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün)

Dünyâyı tebşîr eyleyüp hâtif didi târîhini

"Âfâka müjde Korfô'yı aldı sipâh-ı Şeh Selîm" (1213)

(Mef'ûlü Fâ'ilâtün Mef'ûlü Fâ'ilâtün)

Burnı kırıldı haşmın mu'cemle dindi târîh

"Çekdi demâg-ı mülke Korfô'yı ehl-i islâm" (1213)

Firansa Mısr'ı Aldıktan Şoñra 'Akkâ'ya Hücûmında Münhezim Oluğına Târîh:

(Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün)

Ric'at itdikde hezîmetle didim târîhin

"Düşmeni Cezzâr Paşa koymadı 'Akkâ'ya hiç"

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

Gülledir çeşm-i 'adûya noktası târîhimin

"Yıkdı tûp-ı kal'a-kûb aldı 'Arîş'i Hân Selîm" (1214)

(Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün)

Gülle yağdırdı ser-i haşma didim târîhin

"Tûp ile feth-i 'Arîş eyledi Yûsuf Paşa" (1214)

(Mefâ'ilün Mefâ'ilün Fa'ülün)

Sürûrî nakş olunsun 'arşa târîh

"Adûdan Şeh Selîm aldı 'Arîş'i" (1214)

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

Ceng-cûlar sû-be-sû toldukda târîhin didim

"Başdı Nîl-âsâ akup Mısr'ı cünûd-ı Şeh Selîm" (1216)

(Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün)

Çalem serdâr-ı ekrem nâmını derc itdi târîhe

"Adûdan Mısr'ı Yûsuf'la mü'eyyed Şeh Selîm aldı" (1216)

[89]

(Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün)

Ebu'l-feth-i cihân târîhdir gevher-bahâ nazmım

"Selîm Hân itdi hüküm-i ceddin icrâ Ümm-i Dünyâ'ya" (1216)

(Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün)

İçinden dür düşdükte 'adû 'âlem didi târîh

"Cenîni oldı sâkıt Ümm-i Dünyâ eylesün râhat" (1216)

(Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün)

Sûhan-gûyân-ı ordu lafzen ü ma'nen dimiş târîh

"Biñ iki yüz on altıda alup Mısr'ı benâm oldu" (1216)

(Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün)

Virince hâh u nâ-hâh aldığın a'dâ didim târîh

"Adûdan hışn-ı Mısr'ı zûr ile Sultân Selîm aldı" (1216)

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

Ceyş-i cumhûrı perîşân itdi bu târîhde

"Münhezim kıldı 'adûyı Mısr'ı aldı Şeh Selîm" (1216)

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

İkalmadı fethinde şekk ü şübhe târîhin didim

"Bî-gümân aındırdı ceddin Mısr'a cedd-i Şeh Selîm" (1216)

(Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün)

Görüldi çekdi Fırance yazıldı târîhe

"Sürüldi cengle İskenderiyye'den düşmen" (1216)

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

Gayri târîh isteyen olursa şöyle söyle kim

"Şeh Selîm iklim-i Mısr'ı çekdi aldı ve's-selâm" (1216)

'Ayıntâbî Hâce 'Aynî Efendi'nin Bârût-hâne Çarhlarına Târîhidir:

(Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün)

Görüp kerrûbiyân 'Aynî şüreyyâ dir bu târîhe

"Yapıldı çarh-ı bârût-ı muşanna' döndi eflâke" (1218)

Hadde Çarhına:

(Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün)

Yapıldı haddesi her bir cihetden döndi eflâke

"Kılındı Şeh Selîm'in devr-i lutfında bu çarh îcâd" (1218)

Elek Çarhına:

(Fâ'îlâtün Fâ'îlâtün Fâ'îlâtün Fâ'îlün)

Kudsiyân-ı 'arş ider târîhimi 'Aynî pesend

"Oldı bâlâ tâk aşdı hâleye bu çarh-ı elek" (1218)

Cilâ Çarhına:

(Fe'îlâtün Mefâ'îlün Fe'îlün)

'Ayniyâ kudsiyân didi târîh

"İrdi eflâke bu cilâ çarhı" (1217)

Üsküdâr'daki Tab'-hâneye:

(Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün)

Muşahhîh bendesi 'Aynî didi târîh-i matbû'ın

[90] "Üçüncü Şeh Selîm dâru't-tıbâ'a eyledi inşâ" (1217)

Kâğıd-hâne Çarhına:

(Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün)

Dirağşân itdi 'aksi necm-i târîh âbını 'Aynî

"Bu çarh inşâ olunca buldı şuyın döndi eflâke" (1220)

Topçı Kışlasına:

(Fâ'îlâtün Fâ'îlâtün Fâ'îlâtün Fâ'îlün)

Pür-şererdir mışra'-ı târîh-i 'Aynî çün fetîl

"İtdi topçı kışlası bünyâd cûd-ı Şeh Selîm" (1220)

(Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün)

'Ayniyâ patlasun a'dâ göricek târîhin
"Şeh Selîm eyledi topçılara ihyâ kışla" (1220)

(Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün)

Görülse dâne-i bârût 'Aynî fehm olur târîh
"Selîm Hân yaptı topçı kışlasın bu cây-ı ra'nâyâ" (1220)

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

Eyledi 'Aynî bu târîh âsumânı pür-ğanîn
"Kışla yapıldı zihî 'askerle oldu toptolı" (1222)

(Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün)

Şerer-efşân olur 'Aynî fetîl-i mışra'-ı târîh
"Bu topçı kışlası a'lâ yapıldı çatladı düşmen" (1222)

Der-Kışla-i Nizâm-ı Cedîd:

(Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün)

'Aynî fetîl-i mışra'im dâ'im şerer-efşân olur
"Ceyş-i mu'allem kışlası bünyâd kıldı Şeh Selîm" (1215)

Beşiktaş'da Kılıç 'Alî Paşa Mahallesi civârındaki zirve-i cebelde med-fûn-ı hâk-i 'itr-nâk olan Müderris Yahyâ Efendi Câmi'i ta'mîrine Kîlâr Kethudâsı Vâşif 'Oşmân Beg'in Târîhidir:

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

- 1 Vâlîde Sultân mâlından Selîm Hân 'an-şamîm
Ma'bed-i Yahyâ'yı ihyâ itdi bâ-'avn-i Kerîm
- 2 Vâşifâ şâyestedir tahrîr-i târîh eylesem
"Câmi'-i ra'nâyı tecdîd eyledi Sultân Selîm" (1221)

Ğalaṭa Mevlevî-hānesi'niñ Tecdîdine 'Ayıntâbî 'Aynî Efendi'niñ Târîhidir:

(Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün)

- 1 O bennâ-yı kerâmet hâzret-i Monlâ-yı Rûmî kim
'Îmâret irdi feyzinden bu tâḳ-ı heft-eyvâna
- [91] 2 Ney üfler bezm-i 'aşkında degildir şûr-ı İsrâfîl
Felek tennûre-i ezrak geyinmiş geldi devrâna
- 3 Kelâmı feyz ü ilhâm-ı Hudâ'dır şübhe yok aşlâ
Kitâb-ı Meşnevî burhân-ı ḳâtı' ehl-i 'irfâna
- 4 Nesîm-i gülşen-i lutfından irdi şemme-i hâlet
Şehen-şâh-ı mu'azzam hâzret-i sultân Selîm Hân
- 5 O sultân-ı kerâmet-pîşe 'adl-endîşe şâhib-dil
Muṭâbık fi'li nuṭḳ-ı evliyâya naşs-ı Ḳur'ân'a
- 6 Kerâmetle bu vâlâ hân-ḳâhı eyledi ta'mîr
Înâbet eyleyüp ma'nen Celâlü'd-dîn sultâna
- 7 Dem-â-dem diñle neyden 'Ayniyâ esrâr-ı târîhi
"Nefesle döndi 'adn-âbâda yâ hû Mevlevî-hâne" (1206)

Ṭopçı Kışlası'na Dîger Târîḥ:

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

'Ayniyâ târîḥ-i tâmım dehre virdi velvele
"Kıldı ṭopçı kışlası îcâd hükm-i şâh Selîm" (1222)

Hudâvendigâr-ı esbak cennet-mekân Sultân Selîm Hân-ı Şâliş İbni Sultân Muşṭafâ Hân-ı Şâliş hâzretleriniñ zamân-ı saltanatları deryâ kapu-

dânlarından üçüncü teşâdüf iden Hüseyn Paşa'nın şuhûr-ı selâşede rûz-ı se-şenbe sâ'at üçde bir kıt'ası üç anbârlı olarak bahre indirdiği üç kıt'a se-fâ'ine târîhdir:

(Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün)

- 1 Felek-şân Hân Selîm-i Şâliş'in bu devr-i luğfında
Sipîhr-i şâlişe rif'atde oldı rû-be-rû üç fûlk
- 2 Hezârân hamd ola uçler du'âsıyla inüp berden
Yedi deryâyı itdirdi telâtum sû-be-sû üç fûlk
- 3 Yazılsun 'Ayniyâ vefk-i müşelles-ves bu târîhim
"Üç aylar yevm-i şalı sâ'at üçde indi bu üç fûlk" (1211)

Yalnız Üç Anbârlı'ya:

(Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün)

- 1 Şeh-i berreyn ü bahreyn âb-ı rûy-ı âl-i 'Osmânî
Cenâb-ı Hân Selîm indirdi bir dil-cû Üç Anbarlı
- [92] 2 Didim târîh-i tâmin nuğk-ı ehlullâh ile 'Aynî
"Yeniden indi uçler himnetiyle bu Üç Anbarlı" (1211)

(Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün)

- 1 'Aks-i taşvîr-i cesîmin göricek deryâda
Oldı hayret-zede engüşt-be-leb ehl-i 'uğûl
- 2 Eyleyüp seyr ü temâşâ didi 'Aynî târîh
"İtdi deryâya Üç Anbarlı vağâr ile nüzûl" (1211)

Bu aralık vâlid-i mâcid-i ma'âlî mehâmid-i hümayûnları Sultân Muş-
tafâ Hân-ı Şâliş hazretleri rûh-ı şerîfleri için Gökşu'da leb-i deryâda Bâb-ı

Hümâyûn ve Üsküdâr ve Yeni Câmi' kapısı ve Top-hâne ve 'Azab Kapısı kurbındaki cesîm çeşmelerden daha dil-nişîn sakfı mermer bir çeşme binâ buyurmuşlardır.

Hâkân-ı Kahramân-nişân hazretlerinin kemâl-i besâlet ü şecâ'at ve tîz-destliklerine dâ'ir bir hikâyecikdir:

Bir gün tebdîlen kendüsi tersâne ketîudâsı kıyâfesinde ser-i ma'âlî-eşer-i hümâyûnlarına içi külâhlı fes üzerine lâhûr şâl tekvîr buyurularak bellerinde tabanca ve yatağan bıçağı olduğu ve hîdmet-i hümâyûnlarındaki kurenâ ve sâ'ireye kalyoncu kıyâfetini iltibâsen tebdîl olarak Sultân Ahmed Câmi'-i Şerîfi civârında şimdiki Mekteb-i Şanâyî'î ittişâlindeki Şokullu Mehmed Paşa Câmi'-i Şerîfi yokuşundaki tenhâ mahallerden aşağı iner iken yeniçeri eşkiyasından bir sefîh-i müsella u bî-'âr ve bir fâsık-ı müstahakk-ı dâr-ı bevâr tulumbacı kendü hâlinde hânesine gitmekde olan ehl-i 'ırz bir hâtunun arkasına düşüğünden çevirerek bir vîrâneye veyâhud dâru'n-nedve-i cehenem-nişâneye götürmek üzere eli yatağan bıçağını kabzasında olarak hâtunun 'adem-i inkıyâdı hâlinde cerlî u katl ideceğini beyân idüp "dön 'avret" diyerek cebr ü ilhâhı artırmakda ve hâtun ise "karındaşım ben ehl-i 'ırzım, evim Küçük Ayaşofya'dadır, çocuğum hastedir, tabîbe gitmiş idim, eczâcî dükkânından 'ilâc aldım, işte elimde, şimdi evime gidiyorum, inanmazsanı mahalleye gel sor, bânîa ilişme" didikçe zikri müstehcen ü ma'yûb elfâz-ı gâlıza ile zûr ve hıtab itdigi eşnâda hâtunun nazarı şehen-şâh-ı 'adâlet-iktinâh hazretlerine ta'alluk itdigidinden hâtun, "amân kapudân ve kalyoncu dîn kardaşlarım, Tañrı Ta'âlâ Hazretleri 'aşkına olsun, beni bu âdemiñ pençe-i zulminden halâş idin" didigine mukâbil şakî-i mezmûm, zikri [93] şer'an memnû' ve mûcib-i inzâr olan ve küfr ü dalâleti i'lân iden ve belki mûcib-i i'dâm olan şütûm-ı gâlıza ile sebb itmekde ve belindeki bıçağı nişf-i süflâsına kadar çekmekde iken şehîd-i sa'îd hazretleri imâmet ü hilâfet ü hükûmet kuvvetleriyle bellerindeki yatağanı göz irmez şûretde gâyet tîz-destâne ve bahâdırâne besmele-hân olarak çeküp tulumbacıya hemân havâle buyurdukları gibi şakî-i merkûmı iki pâre iderek hâtunı bi'z-zât istişhâb ve pîş-i kadem-i hümâyûnlarıyla hânesine işâl ü isrâb ve biraz 'atıyye ihsân ve havfını izâle ile pek büyük ecr-i cezîl istişhâl ü iktisâbına himmet ve sarây-ı hümâyûna 'avdet buyurduktan sonra, "Şokullu Mehmed Paşa yokuşunda mak-

tûl olan tulumbacınınî kâtîl-i meşrû'ı benim, vereşesi var ise mürâfa'a-i şer'iiyesine hâzırım" 'ibâre-i 'âdilesiyle bâb-ı 'âlîye gönderdikleri hatt-ı hü-mâyûnı müte'âkib o hafta Yeñi Câmi'de cum'a selâmlığında yeñiçeri ağası-na hikâye-i mâ-cerâ ve her zamân bi'z-zât tebdîle çıkup da ehl-i 'ırz ahâlîniñ sâlib-i râhatı olan bu maqûle vukû'âtı men' itmedigi hâlde kendüsini dañı tulumbacıya redîf ideceğini bî-muhâbâ emr ü beyâna i'tinâ buyurmuş ve bu be-sâlet-i Rüstemânesi hakîkaten yeñiçeri ağasını ve belki 'umûm ocağ halkını lerze-nâk u hirâs u dehşet iderek hıtâm-ı saltanat-ı hümâyûnlarına kadar ehl-i 'ırz gürûhına tasallut vukû'ı işidilmediği rivâyet olunmuşdur.

Şehriyâr-ı ma'âli-âşâr Sultân Selîm Hân-ı Felâtûn-efkâr hazretleriniñ 'aklı başında olan tebe'a ve zîr-destânı dil-dâde-i mahabbeti olup hattâ Rû-mili ve Anadolu ser-keşân-ı a'yânân ve hod-serân-ı Ekrâd u 'Urbânı bile emr ü fermân-ı hümâyûnlarına gerden-dâde-i muţâva'at u inkıyâd olmağdan girü tırmadıkları meşhûr u ma'lûmdur.

Seyyi'e-i hal'ına sebep-i müstakill olup da bu bâdire-i nâdire-i hevl-engîzden tolayı bütün memâlik-i mahrûseniñ muşâb u müte'ellim ol-masına âlet olan Topal Şeyhu'l-islâm dañı vak'anıñ zuhûrından hemân bir iki mâh soñraca açıktan açığa izhâr-ı nedâmet ü peşîmânîde meslûbu'l-ihtî-yâr olduğına dâ'ir hem-meslek ü hem-celîsi hâcesi olan 'Ayıntâbî Münîb Efendi'niñ rivâyet itdigini ibtidâ mûmâ-ileyhiñ ve soñra nakîbü'l-eşrâf Sıd-dîk Mollâ Efendi merhûmuñ ve mu'aşşaran pederimiñ imâmı olan [94] Muştafâ Efendi nakl u hikâye ve hal'-ı Selîm Hânî'den 'aşr-ı 'âlî-i Mahmûd Hânî'ye kadar olan on dört mâh kadar bir zamân içinde memâlikde cere-yân-ı nüfûz u ahkâm şöyle tursun, dâru's-saltanada bile icrâ-yı şer'iiye ve siyâsiyyeniñ eyyâm-ı ta'tîli dinmege şâyân olur şûretde bir tevakkûf u hay-ret-i rû'yet ve urnûr-ı idâre-i aqtâr u enhâda 'adem-i intizâm u kudretle te-nezzül-i idâre şûret ü emâreleri rû-nümâ-yı mir'ât-ı bedâhet olmuş idi.

Memâlik-i mahrûse-i 'Oşmâniyye'niñ idâresi hemân "el-hükmü li-men galebe" hâline geldigine hâ'ir ü hâ'im beyân-ı te'essüf itdigini hikâ-ye ider idi. Hayf-şad-hayf ki A'rec Efendi'niñ 'âleme fetvâ virür iken dûr-endîşâne hareketden gafletine "kâr-ı evvelde kişi 'âkıbet-endîş gerek" naşîhatıyla 'âmil olamamasıyla tecrübesizlik hâlinde idâre-i urnûr-ı devlet-deki cehlini 'ilâveten i'lân u işâ'ata mübâderetle rivâyete göre o cür'eti çok

geçmeden kendüsini daği hâyir ü hâ'il itmiş ise de ci-fâ'ide ki öyle bir pâ-dişâh-ı dil-âgâh gâ'ib idilmiştir.

Müverrih 'Ayıntâbî 'Âşım Efendi'nin Târîhindeki Hâtâsı

Şehîd-i sa'îd Sultân Selîm-i gufrân-nüvîdiñ 'aşrı vekâyî'inden devlet-i 'aliyyeniñ i'lâsı hakkındaki hüsn-i niyyât ve teşebbüsât u icrâ'âtı egerçi 'Ayıntâbî 'Âşım Efendi târîhinde munderic ise de müverrih-i mûmâ-ileyh zu'm-ı istihkâkıyla çarçabuk irtikâ itmek istediği merâtib ü mirkâta şu'ûd idemediğinden ve ekşer bu maqûle şâhib-eşer ü hüneriñ hilye-i sey-yi'elerine munzam olan kibr ü gurûr u naḥvet kendülerini meslûbu's-şu'ûr mecbûr-ı enâniyyet iderek bu cihetle mûmâ-ileyh tarîk-ı şavâbdan 'udûl ile şehen-şâh-ı Felâtûn-nühâ hazretleriniñ 'aşr-ı 'âlîsi vukû'âtını zu'mınca muhâkemeye ibtidâr itdigi sırada pâdişâhın hâşâ za'f-ı kalbine zu'm u zehâb ile ba'zı ta'bîrât-ı gâlîza-i Türkâne (?) ve ta'rîzât-ı bî-edebâne-i mütekebbirâneye cür'et itmesine ḥaşlet-i rediyyesinden neş'et itmiştir, demekden başka ma'nâ virilemez. Bu maqûle gârazlı sözler ve gaverli (?) hikâyelerle târîhini sukût-ı hüsn-i nazara sebep olur şüretinde teşvîş ü te'lîfe tenezzül itmiş ve şehen-şâh-ı ma'âlî-iktinâhın hâşâ'il-i celîlesine vâkıf olanlar taraflarından müverrih-i mûmâ-ileyh melûm u maṭ'ûn olmakdan başka bir şey istifâde idememiş olduğundan bu hâlde bu fıkralar içün anıñ târîhine mürâca'atdan ise mevâlîden Şânî-zâde Mehmed 'Aṭâ'ullâh Efendi ve enderûndan müfîz mevâlîden Tufengçi-başı 'Ârif Efendi ve ricâlden Muştafâ Necîb Efendi ve sâ'ir bî-gâraz zâtların târîh [95] ve mecmû'a vü mecelleleriyle Cevdet Paşa Târîhi sekizinci cildiniñ iki yüz altıncı şâhîfesinden bed' ile ilâ âhîrîhî mû-tâla'a buyurulduğu hâlde bi'l-eṭrâf iktisâb-ı vukûf u ma'lûmât buyurılır.

Pederim Tayyâr Efendi'nin Enderûn-ı Hümâyûndan Çerâğlığı

Hudâvendigâr-ı huld-âşîyân Sultân Maḥmûd Hân efendimiz hazretleri pederimi bulunduğı baş-lalalık me'mûriyetinde bir sene istihdâm ve istih-

kâkından ziyâde ikrâm ve mazhar-ı elât u en'âm buyurdıkları eşnâda bu mişillü emek-dârâna mahşûş mahlûl olan nân-pârelerden şâhînci-başılık nân-pâresi kendü taleb ü istid'âsına mebnî ihsân ve dergâh-ı 'âlî kapucı-başılığına 'ilâveten hâşşa silahşorlığı rûtbelerini tevcîh ü 'ilâve ile mazhar-ı el-tâf-ı firâvân buyurmuşlardır.

Hâne ve ba'zı levâzımât tedârükine medâr olmak irâde-i mekârim-'âde-i mülûkânesiyle Selânîk a'yânından olup ol eşnâda bilâ-veled irtihâl iden Çorbacıoğlu'nın cânib-i mîrîye 'â'id olan muhâlefâtınıñ kabzı me'mûriyetiyle yirmi dört senesi evâhırında Selânîk'e i'zâm ve hüsn-i itmâm-ı me'mûriyete muvaffak olduğundan bu hıdmeti mukâbili ihsân buyurılan 'atıyye-i seniyye ile müstağrak-ı baħr-ı in'âm u 'inâyet olduğdan soñıra te'ehhüle rağbet ve bu 'âciz-i nâmıku'l-hurûf ile ikişer sene fâşılalu Halîl Edîb ve Mehmed Emîn nâm üç nefer evlâd ile nâ'il-i lutf-ı celîl-i Cenâb-ı Rabb-i 'İzzet olmuştur.

Pederimiñ 'Uşâk ve Selânîk ve Yanya ve Manastır'a Me'mûriyeti

Hudâvendigâr eyâletinde Kütahya sancagına mülhak 'Uşak kazâsı voyvodasının sû'-i hareket ü tedbîriniñ tevli'd itdiği şûriş ü ihtilâliñ indifâ'ı içün ahâlîsiniñ istid'âsı üzerine yirmi altı târîhinde me'mûren 'Uşak'a 'azîmet ve üç mâh zarfında hüsn-i hitâm-ı maşlahatla ahâlîden bir şey kabûl itmeksizin bilâ-aħz-ı ücret ü hıdmet'avdeti shehen-şâh-ı kadr-dân hazretleriniñ mahzûziyyet ve tezyîd-i teveccühât-ı 'aliyye-i mülûkânelerine sebebiyyet virdiği evânda Baba Paşalık'la meşhûr u müte'ârif olan Rûmili vâlîsi Pehlevân İbrâhîm Paşa ile Yanya vâlîsi Depedelenli 'Alî Paşa'nın ba'zı huşûşdan tolayı beynlerinde tezâd u bürûdet 'âriz olması eyâleteyn meşâlihiniñ keşâ-keşini mûcib olduğu hâkkında mahallerinden gelen feryâd-nâmeler ezhân-ı vûkelâyı tahdîş ve çünki zıkr olunan eyâletler nâzûk mahaller olduğundan ve huşûşiyle Yanya eyâleti Mora'ya mucâvir olup orada 'Alî Paşa gibi bir vezîr-i şehîr-i şâhib-tedbîr ü [96] iktidârîñ vücûdı ehemm ve Arnavudluk kıt'asının ekşerîsini şâmil olan Manastır daħi Pehlevân Baba Paşa gibi

tehdîdini îkâ'a kâdir bir müşîr-i dilîrîñ huzûrından lâ-büdd ü elzem olmasıyla işbu münâsefenîñ bir an akdem indifâ'ı çâresiniñ istihsâlî efkâr-ı vükelâyî rehîn-i teşvîş itdiginden te'lîf-i beynenâyîye sözi mü'essir, mücerreb ü 'affîr bir me'mûr tedârûkî taşavvur u tefîş ile sinn ü sâl ve dirâyet-i hâl ü hayşiyeti îfâ-yı naşîhatle te'sîre müsâ'id mücerreb bendegândan der-hâtîr idilenleriñ esâmîsini mübeyyin takdîm olunan telhîş-i 'âlîye cevâben, "bu huşûşa Tayyâr Efendi'niñ me'mûriyyeti kendüsine bi't-teblîğ ba'zî ifâdât-ı şifâhiyye tevdî' olunmak üzere taraf-ı humâyûnumuza gönderilsün" irâde-i seniyyesini mutazammın şeref-şâdir olan hatt-ı humâyûn üzerine bâb-ı 'âlîye celb ve me'mûriyyeti tefhîm olundukda ol evânda sinni sekseni mütênâhîz olduğı cihetle 'arz-ı i'tizâr ve 'afvını istid'âya ictisâr itmesi üzerine hatt-ı humâyûn irâ'e ve ba'zî neşâyih-i mü'essire 'ilâve buyurulmasıyla bi'z-zarûre kabûl ve oradan huzûr-ı humâyûna müşûl oldukda egerçi sinni şemânîni tecâvüz itmiş ise de hey'et ü endâmı henüz altmış yaşında gibi gösterür sağlam ve dinçce göründiginden huzûr-ı humâyûna ruh-sây-ı meskenet oldukda hudâvendigâr-ı merâhim-âşâr hazretleri "Tayyâr Efendi mâ-şâ'allâh ihtiyârlamamışsın, vâkı'â gideceğıñ mahaller uzak yerler ise de me'mûr olduğıñ hîdmet pek mühimdir. Paşalarıñ ikisine de benden söyle, Şîrbistân'ın ihtilâli ve a'dânîñ sû'-i hareket ü niyyâtı ma'lûmlardır. Bu vakitte devlet-i 'aliyyemiz aşdîkâsınıñ igrâz ile uğraşmaları revâ degildir. Nazar-ı şâhânemiz cümlesi hakkında siyyândır. Aşhâb-ı istikâmeti evlâdım gibi sever ve erbâb-ı sekâmetiñ terbiyelerine müsâra'atı vecîbeden 'add iderim. Güzel geçinsünler, meşâlih-i devlet-i 'aliyyemiziñ istikâmetinde ittifâk itsünler, ittihâd-ı şâdıkhaya devâm itdikleri hâlde hüsn-i teveccüh-i humâyûnumuzu tezyîd ve celb itmiş olurlar. Şahsiyyât u zâtîyyât ile uğraşacak zamân degildir, şimdiye kadar taraf-ı şâhânemize vâkı' olan mürâca'atlarıñıñ tervîcinde terâhî vü te'ehhür idilmedi ve akdâr u refâhlarında ve 'arz itdikleri huşûşâtını muvâfîk-ı müsâ'ade vü mesâğ olanlarıñıñ is'âfında tereddüd olunmadı. Artık bunca lutf u müsâ'adeye iktirân olunmakda bulunmuş iken anlar gibi kudemâ-yı bendegândan bekledigim hüsn-i hîdmet yolunda müt-tahidâne mu'âşeret ve taraf-ı humâyûnumuzu ve tebe'a-i şâdıkhımızı hoşnûd idecek hîdmetlere himmet ve muvaffakiyetle teşekkür-i eltâf-ı Hazret-i [97] Hudâ'ya müdâvemet itmelidir. İnşâ'allâh selâmet gider gelürsün de seni celb ider, meşhûdât u mesmû'âtından istihsâl-i ma'lûmât iderim. Hâzır ora-

lara gidilecek, kulağı delik bir iki âdem berâber götürerek İstanbul'dan çıkardıkdan sonra gidüp gezdiği mahallerdeki meşhûdât u mesmû'ât ve tahkîkâtını zabt u tahrîr itseñ de görsek, zîrâ fuqarâ-yı ra'ıyyete pek çok zulm ü i'tisâf u sitem vukû'ını rivâyet idiyorlar. Bu mişillü şeyleri tecessüsle berâber me'mûrîniñ dirâyetli vü sâde-dil ve zâlim ü 'âdilini dañi tahkîk u tenmîka himmet itmekligiñ maflûbdur. İnşâ'allâh ber-vefk-i maflûb hüsn-i tesviye-i meşâlihle 'avdetiñde mükâfât olunursuñ. 'Uşak'dan hıdmet kabûl itmedigiñe hazz itdim, fakat bu hıdmetde gidecegiñ âdemleriñ ve hele Tepe-delenli'niñ hâli müsâ'id olduğundan ikrâm şadedinde olurlar ise redd eyleme. Zîrâ idecekleri ikrâm hazîne-i şâhânemizden dimekdir. Silahdâr ağaya tenbîh itdim, saña yirmi beş biñ gurus yol harçlığı da virecekdir. Bi'l-farz orada ârâm u ikâmetiñ uzayup da bu tarafa bir şey yazılmak lâzım geldiği hâlde kapuya yazacağıñ kağıdıñ bir dânesini ve farazâ kapuya yazılması münâsib olmayup da benim habîr olmağlığı mı tensîb itdiğiñ huşûsâtı silahdâr ağaya hitâben yaz da imâm 'Abdül-Kerîm Efendi'ye gönder, ben anı görürüm. İnşâ'allâh muvaffak olursuñ, haydi Hâk selâmet virsün, bir haftadan ziyâde eglenme, hemân 'azîmet eyle" deyü teşvîk ü talâtif buyurmuş olduğundan emr ü fermân-ı hümayûna imtişâlen bir hafta zarfında hareket ve tedârük itdiği taht-ı revân ve ba'zı rehvar ile Manastır'a ve Yanya'ya gidüp ber-vefk-i dil-hâh-ı 'âlî beş mâh zarfında müreffehen 'avdetinde hüsn-i îfâ-yı emr-i me'mûriyyeti bâb-ı 'âlîce dañi maqbûl olarak huzûr-ı hazret-i pâdişâhiye celb ile talâtif ve vulât-ı müşârün-ileyhânîñ 'arz itdikleri ücret-i hıdmetden pek de tereffüh idemediği tebeyyün itmekle bu def'a dañi yirmi beş biñ gurus 'aşıyve ihsânıyla rehîn-i meserret buyurulmuşdur.

Ol vakitler hâşşa silahşorlığına 'ilâveten kapucıbaşı olanlardan orta kapunuñ iki tarafında el-hâletü hâzihe mevcûd olan kulleleriñ birisinde bi'l-münâvebe her gice bir zâtîñ nevbet beklemeleri kanûn olduğundan bu nevbeti kapucılarıñ eskilerinden kapucı-başlarıñ çavuşları mağâmında olup "döşelikçi" ta'bîr olunan me'mûr haber virdikde nevbeti gelen kapucıbaşı ba'de'l-'aşr sarây-ı hümayûndaki orta kapuya 'azîmet ve kullede beytûtet itmesi İstanbul'da bulunacak kapucı-başlarıñ 'adedine nazaran [98] egerçi yirmi günde bir ancak vukû' bulur ise de şayfen ve şitâ'en, sinnen böyle bir zahmet-i müteselsileye mütehammil olamayacağından nân-pâresiniñ külli-yen tekâ'üdlige tebdîlini 'an-aşıl rüfekâ-yı ihvânından olan imâm-ı evvel-i

şehriyârî 'Abdül-Kerîm Efendi vâsıtasıyla hâk-i pâ-yı hümayûna 'arz u istid'â eyledikde, hıdemât-ı şâdıka-i sâbıkası kalb-i hümayûnı şefkat ü merhametle mükerreren is'âf-ı 'inâyet-i celîleye imâle iderek ni'me't-teşâdüf ol gün hâzır mahlûl bulunan senevî toksan altı bîñ gurus şemerelü ve çavuş gediklüsi olan Şoma ze'âmeti yirmi sekiz târîhinde bâ-hatt-ı hümayûn ve Nahl-bend Mahallesi'nde Turan-zâde Konağı 'ilâveten 'inâyetle nâ'il-i 'âtıfet-i firâvân ve münhal olan şâhînci-başılıkla seferli kethudâsı Cüvân 'Ârif Ağa çerâğ u şadân olmuştur.

Bundan soñra pederim evkât-ı 'ömr-i 'azîz ve ezmân-ı şalâh-engîzini 'ibâdât u tâ'ata haşr ile imrâr itmekde iken Sultân Ahmed Hân-ı Şâlis 'aşr-ı 'âlisinde İbrâhîm Müteferrika ihtâriyle teşebbüs olunan nizâmât-ı 'askeriyye fıkrasını pederinden öğrendigini ve devr-i Mahmûd Hân-ı Evvel'de Yeñişehir Müftüsü-zâde Es'ad Efendi ma'rifetiyle muqaddime-i nizâmât olarak Üsküdâr'da yapılan mühendis-hâne ve ve humbara-hâne ve humbara ta'lîmi ve bu humbaracıları mühtedî Selîm Ağa ma'rifetiyle icrâ itdirilen tufeng ta'lîmi meşhûdı olarak bu teşebbûsât âgâzınıñ encâmı ta'lîmât-ı 'askeriyyedeki ihtiyâc icbâriyle behe-mağal devlet-i 'aliyye bir gün elbette mu'allem 'asker ve muntazam leşker ve uşûl ü eşer îkâ'ına teşebbüs buyurmak mec-bûriyetinde olduğunu istifhâm ve huşûsiyle 'aşr-ı 'âlî-i Selîm Hân'deki nizâm-ı cedîdiñ tertîbât ve teşebbûsâtınıñ mine'l-ibtidâ ile'l-intihâ içinde ve yirmi üç senesi evâhırında evâ'il-i 'aşr-ı 'âlî-i hazret-i Mahmûd Hân'de 'Alemdâr Paşa'nıñ sekbân nâmıyla tertîb eylediği ta'lîmli 'asker keyfiyetlerini pederi Keçeci-zâde Şâlih Efendi merhûmdan mevrûs-ı ülfet üzerine oğlu 'İzzet Mollâ Efendi hânemize geldikçe eşnâ-yı muşâhabetde hikâye eyler idi.

'İzzet Mollâ merhûmuñ ol vakit atabeg-i devlet hükminde bulunan Hâlet Efendi merhûma kesb itdiği şiddet-i tereddüdi cihetiyle bu hikâyâtı pederden aldığı gibi Hâlet Efendi'ye satmış olduğu zamân hâkân-ı firdevs-mekân Sultân Mahmûd Hân efendimiz hazretleri yeñiçerilerin irzâ ve-yâhud imhâsiyle nizâmât-ı 'askeriyyeye muqaddime-i muvaffakiyetin istih-sâli çâresiniñ düşünülmesi huşûsına emniyyet [99] buyurdukları vûkelâsını ve huşûsiyle Hâlet Efendi'yi vâkıf ve me'mûr buyurmuş olduklarından müşârün-ileyh Hâlet Efendi bu huşûsuñ sevâbık-ı teşebbûsâtına vâkıf bendegâ-

ni su'âl ü taharrî itmekde iken hekîmbaşı Behcet Efendi ile 'İzzet Mollâ, arpa emîni Şâlih Ağa ile pederimiñ vukûflarını hikâye ve ikisiniñ de müzâkere meclisinde bulunmaları münâsib olacağını ifâde ider itmez celbleri için 'İzzet Mollâ'yı me'mûr eylediginden ve pederim ise ol zamân Çerağân sâhil-sarây-ı hümayûnunun Yıldız Câddesi'ndeki zirvede Gügercinlik ta'bîr olunur mahlaşına münâsebetli mahallede bir hâne-i cennet-fezâda kafes-nişîn-i inzivâ vü 'uzletle müreffehen dâne-çîn olmakda iken bir gün 'İzzet Mollâ gelüp Hâlet Efendi'niñ da'vet ü selâmını teblîğ eyledikde pederim hânesi semtiniñ müşârûn-ileyhiñ sâhil-hânesi mevki'ine bu'diyyeti ve kendüsi ol zamân toksan yaşına yaklaştığından şu'ûrından istifâde idecek sermayeden tehî-ser ü hâlî kalmış bulunduğunu ma'raz-ı i'tizârda ityân ve meclis-i müşârûn-ileyhe müdâvemete muvâfaqat idemeyeceğini mutazammın ba'zı münâzaralar serd ü beyân iderek 'İzzet Mollâ'yı şavmış ve o dâhiyeyi şavuşdurmuşdur zann eylemiş ise de birkaç gün sonra tekrâr gelerek müşârûn-ileyh Hâlet Efendi'niñ sâhil-hânesi civârındaki Şafâyî-zâde Ahmed Efendi Yalısı'niñ isticâr u istihzâr olundığını ve bu teklîf ü talebe inkıyâddan başka çâre vü tedbîr olmadığını ifâde ve lüzûm-ı imtişâlini irâ'e idince pederim ziyâde muhtarib olduğu hâlde ne çâre Hâlet Efendi'niñ ikbâl ü nüfûz u i'tibârı derecesi hemân selefi an bâr emîni İbrâhîm Efendi'yi geçmiş ve idâre-i umûr-ı devletde nefis-i mütekellim-i vahde mertebesine varmış idi.

Bu cihetle hâh u nâ-hâh ol lâne-i cennet-nişânedan sâhil-hâne-i mezkûra tayerrân iderek efendî-i müşârûn-ileyh ne vakit taleb ider ise celb ile 'asâkiriñ nizâmâtı müzâkere olunur idi. Bu meclise ihzâr olunanların ekserisi hakîkaten 'uçalâdan ve birazı aşdikâdan ve ba'zıları teşhîz-i zihn için celb olunmuş zurefâ ve hayr-hâhân-ı lezîzü'l-muşâhabeden olup ez-cümle re'îsü'l-e'tibbâ Hayrullâh Efendi-zâde ser-e'tibbâ Behcet Efendi ve şehre-emîni Hayrullâh Efendi ve meclise eşnâ-yı devâmda makâm-ı sâmi-i şadâreti ihrâz iden arpa emîni Şâlih Paşa ve 'İzzet Mollâ Efendi hayr-hâhân-ı aşdikâdan ve müşâhib Sa'îd Efendi ve Yesârî-zâde Muşafâ 'İzzet Efendi gibi erbâb-ı hayşiyet ü mu'teberândan 'ibâret bulunmuş idi.

[100] 'Asâkir-i nizâmiyye tertîb ü istikrârı çâresiniñ istihşâline dâ'ir deverân iden müzâkerâtda tecrübe-i sâbıkası hasebiyle yeniçeriler ilgâ olunmadıkça mu'allem 'asker tertîbi mümkün olamayacağı hakkında pederimiñ

serd eylediği makâleyi Behcet Efendi ve Hayrullâh Efendi ve Şâlih Paşa'nın taşdîk eylediklerini mu'ahharan Râmî Çiftliği kışla-i humâyûnunda iken Behcet Efendi hikâye eyler idi.

Pederimiñ Burûsa'ya Nefyi Mukaddimesiniñ Zuhûrî

Müşârün-ileyh Hâlet Efendi bir gün Yanya vâlisi Tepedelenli 'Alî Paşa'nın hıdmetinden neş'etle efendisini gücendirerek der-sa'âdete ilticâ itmiş olan Arnavud Poşo İsmâ'îl Beg'in i'dâmı için 'Alî Paşa'nın İstanbul'a göndermiş olduğu iki nefer fedâyî Arnavudlar İsmâ'îl Beg'in müste'ciri bulunduğu Bozdoğan Kemeri tarîkiyle Süleymâniye Câddesi'nin Üçyol Ağzı'nda ve bâb-ı ser-'askerîniñ mu'ahharan mesdûd olan Küçük Koltuk Kapısı karşısındaki hâneniñ penceresi önünde otururken fedâyîleriñ pencereyi hedefe alup İsmâ'îl Beg'e kaşd ile atdıkları piştov kurşunları revzeneden içerü duhûl ile otanıñ toğrama dolab kapasına işâbetle mûmâ-ileyh şavn-ı İlâhî'de bulunduğundan Arnavudlar ele geçirülmüş ve bostancıbaşı furununda lede'l-istintâk Poşo İsmâ'îl Beg'i öldürmek üzere Tepedelenli 'Alî Paşa tarafından me'mûren geldikleri ikrâr itdirilmiş olduğundan müşârün-ileyhiñ dâr-ı saltanatdaki bu cür'eti mukaddime-i 'işyânı olduğunda şübhe kalmadı. Bunun izâlesi elzem ise de sizleriñ de taşavvur u hâtırañızı istifhâm itmek isterim, me'âlinde re'yini te'mîn ve ifâdesini taşdîk itdürmek için bir hikâye nakl ile serd eylediği makâleye mukâbil mevcûd bulunanlardan cevâba intizârını îmâ itmesine huzzâr, ser-fürû-bürde-i tefekkür ü tereddüd oldukları hâlde müşârün-ileyh su'âlini tekrâr itdikde, Behcet Efendi ile 'İzzet Mollâ pederime işâretle, "efendim, efendi bendeñiz cümlemizden esenn ve devirler görmüş olduğu cihetle tecrübesi eslem ü ahsen olmağla bu husûşda da re'yinden istifâde idelim" didiklerinden Hâlet Efendi pederime teveccühle "gerçek bu şeylerde evvel-be-evvel siziñ re'yiñizden istifâde itmeliyiz" iltifâtıyla kendi re'yini taşdîk ü mûmâşâta da'vet yolunda gâyet nâzûkâne ve zu'mınca mütenezzilâne vâkı' olan hitâb-ı nüvâziş-iktisâbına cevâben egerçi evvel-emirde "efendimiziñ taşavvurâtı şâ'ibdir, efendiler dâ'ileriñiziñ hakk-ı 'âcizânemdeki zanları iltifât kabîlindendir" diyerek hoş-nümâ sözler-

le geçışdirmeye çalışmış ise de efendî-i [101] müşârün-ileyh ibrâm u ilhâh ile sû'-i niyyetini şarâhâten taşdîk itdirmek maqşadıyla "elbette bu huşûşa i'tâ-yı re'y itmelişiniz" zemînindeki ibrâmına cevâben "efendim bu bâbdaki vârid efkâr-ı 'âcizânemiñ 'arzına cür'et, bendeñizi iltifâtıñızdan mahrûm ideceginde şübhe idemem, muktezâ-yı haşlet-i celîleñiz siz 'afv buyursañız da hâ'iz olduğıñız iqbâl-i 'âlî hazm idemez" cevâbına taşaddîsi hâlen ve ma'nen efendiyi istişâreden tenkîl ü tendîm eylemiş ise de ne çâre ki bir kerre sözi meydâna koymuş ve böyle bir mühim su'âlîni meskûtun-'anh bırakmakta çekilecek hacâlet ihtiyârına hakîkâten farı-ı iqbâlî nâ-mütehammil bulunmuş olduğundan ve Tayyâr Efendi ise muktezâ-yı sinn ü sâli ve şadâkatınıñ da 'vet itdigi herçi-bâd-âbâd sâhasında pûyân olmak zahmetini tahammüle ilcâ-yı haşlet-i müstakîmesiyle müheyyâ ve taşavvur u re'yini 'arza hâzırlandığı emâre-i hâlinden rû-nümâ olmağla bu cür'etini müşârün-ileyh hiss itdigidinden hafîfçe "estağfirullâh, buyurun, benim maqşadım maşlahatıñ istiķâmetini aramakdır" gibi mütehayyirce i'tâ-yı müsâ'ade itdikde pederim Tayyâr Efendi, "bendeniziñ sinnim hadd-i tis'îne resîde olduğundan mesâfe-i ba'ide şedd-i rahle kudretim kalmadı, lütfen bir yakın yere seyâhate müsâ'ade buyurun" didiginde, "efendi peder, bu sözler latîfe ise be'is yok, ciddî ise gaddâr olmadığımı te'mîn ile iktifâ iderim, hemân vârid-i hâtırı beyân idin" deyü gâyet gevşek elfâz ile tekrâr eyledikde pederim Behcet Efendi ile 'İzzet Mollâ'yı göstererek "efendim, efendiler dâ'ile riñiziñ haqq-ı 'âcizânemdeki hüsn-i zanları 'asâkir-i mu'allemeniñ tanzîmi yolunda olan ma'lûmât-ı sâbıkamı beyân ve bu huşûşa teşebbüs etmek huşûli mütemennî olan muvaffakiyetiñ 'usret ü suhûletini müzâkerede meşhûdât u mesmû'ât-ı sâbıkamı ityân etmek içün meclis-i 'âlîñize kabûl şerefini kazandırmış ve biraz vakîtden berü bu sözüñ cereyânında bulundurmuş idi. Bi-luţfihî ve keremihî Ta'âlâ bu taşavvurât netîcesiyle işte o 'askeriñ tanzîm ü te'sisine muvaffak olduğdan soñra Tepedelenli'niñ ve emşâli ser-keşâniñ terbiyelerinde maḥzûr müfâla'a olunmaz ise de şimdiki hâlde serḥadât-ı ḥakâniyye bu mişillü maḥaller nice taḥşîl-i nüfûz u ḥayşiyet itmiş ve sâye-i ḥazret-i pâdişâhîde kıdem peydâ ve ahâlîce iktisâb-ı meziyyet ü şöhret iderek ser-keşâni yıldırılmış olan aşḥâb-ı iktidâr u yesârîñ muḥafazalarına kalmış olmağla esbâb-ı mücbireden bir vesîle-i cesîme-i mübrime ḥaylûlet itmedikçe îcabına göre ma'at-talîf [102] ve't-tehdîd şimdilik bunlarıñ ma-

hallerinde ibkâ ile hüsn-i istihdâmlarından başka hâtıra bir eslem tarîk gelemiyor, zîrâ Tepedelenli Yanya'da ve Yanya Mora civârında ve Mora Hristiyanı ise çend def'a tuğyân itmiş ve hattâ memleket birkaç kere elden çıkarak Sultân Muştafâ Hân-ı Sâni 'aşrındaki tuğyânlarında bu kıt'ayı Hristiyan istî'âb itmiş iken Sultân Ahmed Hân-ı Sâlis 'ahd-i 'âlîsinde şadr-ı a'zam Dâmâd Şehîd 'Alî Paşa'nın bi'z-zât 'azîmet ü muzafferiyetiyle fethine muvaffakiyetinden sonra mu'ahharan ufak tefek birkaç def'a daha 'işyân itmişlerse de Yanya ve Selânik vâlîleri taslîtiyle teskîn olunmuştur. Bendeñizce evvel-be-evvel 'asâkir-i muntazama tedârûki çâresiniñ istihsâline himmetle serhadât-ı hâkâniyyeniñ muhâfaza vü tahkîmine iktidâr-ı kâmile huşûline emniyet geldikten ve kuvvet-i kalb iktisâbıyla devlet bu cihetlere 'atf-ı nazardan âzâde kaldıktan sonra hüsn-i hîdmet ü şadâkatden egerçi inhîrâf idenler olur ise ol vakit emr-i terbiyelerine müsâra'at olursa ol kadar sû'-i te'sîri olamayacağından fakat henüz serhadler 'asâkir-i müstahfizadan hâlî ve ahvâl-i hâliye-i mu'âmelât-ı memâlikden kâse-i ma'lûmât te-hî iken bu mişillü zî-nüfûz u iktidâr olan vülâtı hüsn-i istihdâma himmetden eslem tarîk hâtıra gelemiyor, yine efendimiz a'lemsiz" diyerek kaç'-ı kelâm eylediği eşnâda Hâlet Efendi'niñ çihresinde derece derece rû-nümâ olan ta'abbüsle pencereden tışaru bakmak istediginden 'adem-i kabûl ü istişkâl emâreleri añaşılmağda iken pederim her zamânki tarz ile efendiye vedâ' itdiği sırada sâbıkları gibi nereye mereye dimediginden "efendim "el-muhtişûne 'alâ haşarin 'azîm" kaşıyyesi vârid ve lutfen vâkı' olan istifşâr-ı 'âlîñize 'arz eyledigim cevâbıñ egerçi mazarratı nefsi-i 'âcizâneme 'â'id ise de hamd olsun hoş-nümâ sözlerle devlete mazarratı râci' olacak bir hâlde bulunmadığıma teşekkür ider ve demincek niyâz itdigim vechile mevki'-i seyâhatiñ lutfen bir yakın mahalle ta'yîniñi tekrâr niyâz iderim" sözile hareketi eşnâsında yalnız "efendi hazretleri, bu zu'm u zehâb şeyhûhet eşeri olmalıdır, ne ihtimâl ki sizîñ haqqıñızda öyle şeyler tasavvur olunsun" söziyle iğfâl itmek istediginde "efendim, 'afv buyuracağınızda şübhe yok ise de hâ'iz olduğunuz ikbâl şâyed hazm idemez zannıyla recâ iderim, inşâ'allâh 'afv buyurursunuz" cevâbıyla "farf-ı ikbâliñ minâre 'alemi üzerinde görünmesiyle oraya şu'ûda heves-kâr olanlarıñ ihtiyâtsizlik 'âleminde bulunarak dūçâr-ı [103] haşar olmalarından korkılır fakat inşâ'allâh kâffe-i muhâtarât-dan maşûn olursunuz" sözünü velî-ni'metimiz olan Sultân Mahmûd Hân

efendimiziñ hakkında ber-kemâl olan teveccühât-ı celîle-i emekdâr-nüvâzî-lerine ve hıdemât-ı mesbûka-i şâdıkânesine iğtirâren serd iderek hânesine 'avdet itmiş idi.

Efendî-i müşârün-ileyh hakîkaten her ne kadar 'âkıl ü zekî ve kerîm ise de ol kadar da hod-bîn ve garaż-kâr olduğunu pederim tecrübe eylemiş olduğundan hânesine geldiği gibi şâhibe-i beytine hitâben "bize bir iki hırc ve câme-şûy ve sâ'ire gibi eşyâ-yı lâzime ve biraz yol harçlığı tedârük ü tehiyye idiñ ve tebe'adan benimle kim gider ise anlara söyleyiñ, iki âdem hâzır u âmâde olsunlar, zîrâ yârınki gün bize seyâhat göründi" sözünü tefevvuh eyledikde bu sözüñ sebep-i şudûrına ma'lûmât-ı sâbika olmadığından her ne kadar evvelce kendüsünde 'alâ'im-i 'ateh tefehhüm olunmamış ise de şâyed yeñi zuhûr itmişdir zu'mıyla bu makâle tahayyür ve i'tişâşına haml ile hâne-miz halkı müte'essif ü müte'ellim olmuşlar idi.

İrtesi leyle-i reğâ'ib günü hakîkaten bir kethudâ beg çukadârıyla "alây çavuşı" ta'bîr olunup mu'ahharan "de'âvî çavuşı" ve şimdilerde "icrâ cem'iyeti hademesi" tesmiye olunanlardan bir âdem gelüp Kıbrıs cezîresine nefy ü isrâ fermân-ı 'âlîsini getirmiş ve fermân-ı 'âlîde ke'enne hânesinde ba'zılarıyla hükûmet-i seniyyeye i'tirâza cür'et itmesi sebep-i nefy olmak üzere bir hikâye-i bî-aşl u esâs münderic bulunmuştur.

Çukadâr ve çavuş der-hâl pederi alup gümrüğe götürmek üzere isti'câl itdikleri hinde şâhibe-i beytine hitâben "işte ben gidiyorum, sen şimdi berberbaşı 'Alî Ağa'ya git, benden selâm söyle, bu sinn ü sâlden ve efendimize kuş-hânede 'arz eylediğim fedâkârâne hıdmet ü 'ubûdiyyetiyle yetmiş seneden ziyâde ibrâz itdiğim istikâmetden sonra toksan yaşında iken Hâlet Efendi'niñ su'âline mebnî virdiğim cevâb-ı şâdıkâneyi işgâ itmediğinden ve devletiñ başına büyük belâ ve vücûdına oñulmaz yâre açmağa sebep olmak seyyi'esini irtikâb itdikden mâ-'adâ bu sinn-i şeyhûhetde bu emekdârı bi-gayr-ı hakkın Kıbrıs'da süründürmek gadrine cür'et itdiğine zann iderim ki şevket-me'âb efendimiziñ merhamet-i şâhâneleri revâ görmez, ben çavuşı irzâ ile Hegbeli Ağa'da terak্কub iderim, mağall-i ikâmetimiñ [104] Burûsa'ya tahvîl buyurulmasını hâk-i pâ-yı hümayûn-ı pâdişâhiden bu gün istirhâm buyursunlar" emrini virerek mübâşirleriyle berâber gümrüğe 'azîmet itmiş idi.

Pederim Hakkında Sultân Maḥmûd Hân Efendimziñ Luṭf ve Şahâbeti

Bu 'âcizle berâber ol vakit berberbaşı bulunan silahdâr Girîdî 'Alî Ağa merhûmuñ Fındıklı'daki yalisına 'azîmetle müşârün-ileyhiñ haremî hanıme-fendi vâsıtasıyla aḡa-yı müşârün-ileyhe ifâde-i keyfiyyet eyledikde "baş üzeri-ne" cevâbını alup 'avdet itmiş idi. Ol gün aḡşâm üzeri silahdâr-ı müşârün-ileyh sakḡası Ya'kûb Aḡa ile Burûsa'ya tahvîl buyurılan ikâmet fermânıyla beş yüz 'aded yirmi beşlik altun ihsânını getürüp teveccühât-ı celîle-i ḡazret-i pâdişâhî farkında ber-ḡarâr olarak yakın zamânda celb olunacağını tebsîr ü taltîf ve bu vechile merḡamet-i celîle-i ḡazret-i velî-ni' met taz'îf buyurulmuş idi.

İşbu tebsîr-i 'âlî ve 'atıyye-i seniyye-i ḡazret-i pâdişâhî sūd pederim Hacı 'Ârif Aḡa'ya tevdî'an ve tebe'adan mühtedî Mehmed Aḡa terfîkan men-zil kayıḡıyla Hegbeli Aṭa'ya gönderilmiş ve oradan hareketle Burûsa'ya gitmiş idi. Burûsa'da merâḡıd-ı muṭahhara-i Âl-i 'Oşmân ve sâ'ireyi ziyâret itmiş olduğundan bu seyâhat-i netîcetül-menfa'at ol arzûya vesîle-i nâ'iliyyet olduğunu ḡikâyet ider idi. Bostancıbaşı 'Abdullâh Paşa'nıñ şadâreti ve Hâlet Efendi'niñ Konya'ya nefyi günü itlâḡına müsâ'ade-i seniyye-i mülûkâne ve 'avdet ḡarḡlıḡı olmak üzere beş yüz 'aded yirmi beşlik altun ihsân-ı şâhâne-sine daha nâ'iliyyetle der-sa'âdete vâsıl olduğdan soñra li-eclî't-taltîf Kütah-ya sancaḡında kâ'in senevî beş bin ḡuruş nemâlu Tavşanlı ve Şeyḡlu ve Honus ve Kedûs nâm dört ḡarye muḡâta'âtı nân-pâresine 'ilâve ve berâtı ṭaraf-ı silahdârîden ırsâl ü ihsân buyurulmuş idi.

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

- 1 Dikkat itseñ zarfdır 'âlem velehle ḡayrete
Ṭarz-ı mer'ıyyâtıdır mazrûf 'ucâb u ḡayrete
- 2 İntikâm âyînesinde 'aks-i taşvîr eyleyüp
Ser-nüvişt-i hey'et-i taḡdîri ḡor ḡok şûrete

neşîde-i 'âcizânesini işrâb ider bir fıḡranıñ daḡı nezd-i ulî'l-ebşâra 'arzına mübâderet olunur:

Şöyle ki pederimiñ nefyden ıtlâkıyla der-sa'âdete vuşûlinde Bağçe Kapusu İskelesi'ne çıkup rükûb için hânesinden bâr-gîriniñ celbine [105] âdem gönderdikde vürûdına kadar tevakkuf u ârâm itmek üzere Bâgçe Kapusu'ndaki büyük karavul-hâneniñ ol vakit karşusunda kâ'in duhânî Girîdî Şâkir Ağa'nıñ dükkânına girdigi arada orada hâşıl olan galebeliginiñ sebebinden su'âl itdikde, Hâlet Efendi'niñ ser-i maqtû'ı gelmiş olduğundan anı temâşâyâ ictimâ' itmişler, cevâbını alarak hâ'ir ü hâ'im hânesine muvâşalat müyesser olmuş idi.

"Müntakımdır bir adı Mevlâ'nıñ" me'âl-i mücerrebi ve,

(Mef'ûlü Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün)
Dünyâ için vücûdını şarf itmez ehl-i dil
Naqd-i hayât merdüm-i dâniyâ bir gelür

neşîdesini der-pîş ve,

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)
Râyic olmaz her zamân naqd-i temennâ böyledir
Ağlama ey hâce kim ümmîd-i dünyâ böyledir

mezâyâsını tefekkür ve,

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

Şervet ü sâmanı insân cem' u terk idüp gider
Çünkü 'âlemdir velehle hayrete cây-ı maķar
Kimseye bâķî degildir mülk ü devlet sîm ü zer
Bir harâb olmuş gönül ta'mîr itmekdir hüner

me'âlini mütlâ'a vü taşavvurla tarîkat-ı 'aliyye-i nakşbendiyye meşâhîr-i meşâyih-i kirâmından ve Ğalaṭa Sarâyı hâcelerinden Geredevî Es-seyyid El-hâc Ḥalîl Efendi merhûmdan inâbe itmiş olduğundan bundan soñra pazar-irtesi ve pençşenbe giceleri şalât-ı 'ışâyı cemâ'atle ba'del-edâ ifâ-yı âyîn-i nakşbendiye devâm iderek ekşer vakti mütlâ'a-i kütüb ve ahıbbâsıy-

la muşâhebet-i ma'ârifle güzâr itmekde iken kırk tokuz ramazân-ı şerîfin-
den üç gün evvel haste ve bir gün soñra "mu'avvezeteyn"i evrâd itdigi ve
yüz üç yaşında 'aklı başında bulunduğı hâlde "Biñ yıl yaşasañ âhir gelmez
saña bir sâ'at" me'âliyle terk-i 'âlem-i meşakkat ve dâr-ı na'îme rihlet itmiş-
dir. Rahmetullâhi Ta'âlâ 'aleyhi ve 'aleyhim rahmeten vâsi'aten.

Tayyâr-zâde Ahmed Atâ Efendi'nin Kendi Terceme-i Hâli

Terceme-i Nâmıku'l-Hurûf

Vâlid-i mâcidim Tayyâr Efendi merhûmuñ tercemesinde bi'l-münâse-
be beyân olunduğı vechile bu 'âciz-i bî-vâye biñ iki yüz yirmi beş târîhin-
de civâr-ı hebâdan cihân-ı hevâya vürûd ve yirmi tokuzda şıbyân mektebin-
de ta'allüm-i hurûf-ı hecâ ile sürûd eşnâsında otuz bir târîhinde baş-muâ-
sebe kâlemi ru'ûsına nâ'il olarak otuz tokuzda müdâvemetle top-hâne kâti-
bi Beglerbegili Hasan Efendi ve birâderi Halîl Efendi ve Hilmi Efendi ve
Keresteci-zâde 'Ârif Efendi himmetleriyle bir buçuk sene eşnâ-yı devâmda
uşûl-i kâleme meleke hâsıl olmağa başlamış idi.

Sultân Mahmûd Hân Efendimiziñ Dîvânî 'Alî Efendi Câdde-
sindeki Fîrûz Ağa Câmi'î Pîşgâhında Pederime Teşâdüf İderek
Luţf ve İltifâta Mazhar Buyurup Birâderim Halîl Edîb Beg İle
Bu 'Âcizi Enderûn-ı Hümâyûnda Pederimiñ Maḥall-i Neş'eti
Olan Kîlâr-ı Hâşşa Koğuşına Cerâğ Buyurdukları

Kırk târîhi ramazânında bir gün pederimiñ [106] Ayaşofya Câmi'-i Şe-
rîfi'ne eşnâ-yı 'azîmetinde Dîvân Yolu'ndaki Acı Hammâm hizâlarına vuşû-
linde cennet-mekân Sultân Mahmûd Hân efendimiz hazretleri kâtib kıyâfe-
tinde ve yanlarında bulunan meşhûr muşâhib Sa'îd Efendi za'îm hey'etinde
tebdîl oldukları hâlde birlikde Sultân Bâyezîd Câmi'-i Şerîfi'ne mütevecci-
hen teşrîf buyururlar iken teşâdüfen râst gelüp pederim zât-ı hümâyûn-ı ha-

zret-i pâdişâhîyi gördüğü gibi gâyet temkîn ü meskenetle kaldırımdan aşağıya inerek bir tarafa gürüz itmek istediğini gösterir bir hâl-i edeb-i 'ubûdiyyet 'arz itdikde, hâkân-ı huld-âşîyân hazretleri karşısına teşrîfe râğbetle "Sa'îd Efendi mâşâ'allâh Tayyâr Efendi pek ihtiyârlamamış, gördüğüme hazz ittim" iltifât-ı 'aliyyesiyle tevakkûfan isticvâbı işrâb ider bir hâl-i lutf-iştimâl irâ'e buyurduklarında pederim kaldırımdan aşağıda тұrarak "efendim, bu iltifât-ı şâhâneñiziñ ve pey-der-pey müstağrak olduğum 'atâyâ-yı celîle-i mülûkâneñiziñ teşekkür ü cevâbını seherî huzûr-ı Hazret-i Bârî'de 'arz-ı münâcât u dürûd ile îfâdan gayri sermâye-i teşekkürü mâlik olmadığımın hayâlimde olan birçok arzû-yı tahmîd ü teşekkürün 'arz u beyânına cür'etdeki işbu fırsatı neş'e-i iltifât-ı seniyye-i mülûkâneñizle hâyir ü lâl olan lisân-ı 'ubûdiyyet-nişânım fevt itdirdi. Da'vât-ı te'ebbüd-i 'ömr ü 'âfiyet-i şâhâneñize devâmdan bir ân hâlî kalmadığım Cenâb-ı 'Âlimü's-serâ'ır ve'l-hafâyâya ma'lûmdur. Rabbim kâffe-i dil-hâh-ı hümâyûnunuzun ihsânıyla aşdikâ-yı bendegân-ı şâhâneñizi müftehîr ü şâdân buyursun" sözünü 'arza müsâra'at itdiğini müte'âkib "üç evlâdın olduğunı İmâm 'Abdül-Kerîm Efendi söylemiş idi, anları sarâyâ alalım" buyurduklarına cevâben "Rabbim efendimize mü'ebbeden 'ömr ü 'âfiyet ihsân buyursun, eñ soñraki evvelce gitdi, ikisi ber-'âfiyetdir" didikde "isterseñ anları sarây-ı hümâyûna çerâğ ideyim" buyurduklarında çünkü ol vakit toksan dört yaşında olmağla her ne kadar dinç ve tâmmu's-şu'ûr ise de muktezâ-yı sinn ü sâl, bu nâ'iliyyet-i eltâf ve iltifât-ı veliyy-i ni'met kendüsini kemâl-i sürûrından mebhût itdiği manzûr-ı hümâyûn olduğda, biñ rub'iyye 'atıyye ihsânını emr ile vedâ' buyurdukları gibi sokakda bir müddetceğiz ârâm-ı hümâyûn ile 'alâ mele'i'n-nâs fevka'l-had nâ'il olduğu tebşîr-i hoşnûdî-i veliyy-i ni'metiñ da'vet itdiği giryeye iztirârî ve kemâl-i şevk ü şâdî ile 'âriz olan sürûr u hayret, meşy ü harekete mecâl-den bî-kudret birağup hemân oradaki dükkân-ı duhânîye ku'ûd ve 'ikâl-i 'aql u idrâki [107] merbût-ı veted-i veleh ve ma'kûd-ı tınâb-ı sürûr u serâsime olarak mu'tayyeben ve muğtenemen hânesine 'avdet itmiştir.

İrtesi silâhdâr Girîdî 'Alî Âga'nın sakka ta'bîr olunur gedikli hıdmetinde bulunan sâlifü'z-zıkr Ya'kûb Âga bi'l-vürûd bu 'âcizle birâderimiñ enderûn-ı hümâyûnda pederimiñ mahfil-i feyz ü neş'eti olan hâne-i kılâr-ı hâşşaya kabûl buyurulduklarımızıñ puşulasıyla kânûn olan otuz birer gurus çe-râğlık akçesini getirmiş ve bir hafta soñra sarây-ı hümâyûna gidilmiştir.

Cild-i evvelde beyân olunduğı vechile sarây-ı hümâyûna çerâğ olan ağaların ocağ vazîfeleri Yavuz Sultân Selîm Hân 'aşr-ı 'âlîsine kadar sene- de birkaç def'ada tevzî' u i'tâ buyurılan 'atâyâ-yı seniyyeden 'ibâret iken Selîm Hân-ı Evvel hazretleriniñ Îrân seferine 'azîmet-i hümâyûnlarında ol havâlîde iken ba'zı ten-perver ve tenbel hamıyyetsizleriñ ilkâ'âtı seyyi'esi ve yeñiçeri ağasının 'adem-i dirâyeti ve zâbitânıñ derece-i kifâyede olma- ması sebepleriyle yeñiçerileriñ İstanbul'a 'avdet itmek istid'âsına teşebbüs ve ısrâra cür'etleri ilerüleyüp ibrâz-ı şûret-i 'işyân ile hayme-i hazret-i pâdi- şâhîye karşı hareket-i bâğiyâneye cesâretlerinde Ya'kûb nâm bayrakdâr-ı cesûr def'aten yeñiçeri ağalığına irtikâ itdirilerek ağalığa zîl-yed olmak üzere enderûn ağalarının cesûr u dirâyet-kârlarından yeñiçeri zâbitliğiyle ocağa çıkarılmış olan altı zât sırasıyla yeñiçeri ağalığını ihrâz iderek bu ted- bîr ocağıñ inzibâtına bâ'is olduğundan Kânûnî Sultân Süleymân Hân 'aşrında bunlar nizâm tahtına idhâl ile yeñiçeri ağalığına mevşil olmak üzere ev- velâ otabaşlarıñ müsta'iddânından orta ustalığına me'mûr idilenler yeñiçe- ri ağalığı mahlûl olduğda açılacak katâr ağalına mahrec olan çorbacılığa mikdârı beynlerinde mer'î biraz câ'ize i'tâsı ve "bölüğe el öpdî" ta'bîriyle evvelîn-derece-i tefeyyüze taqdîm olunarak yeñiçeri ağalığı tebeddülünde silsile yürüyerek bölüğe el öpen çorbacılarıñ eñ eskisi ve altı derece katâr ağalığıñ evvelkisi olan "kethudâ yeri" ta'bîr olunur manşiba ve tekrâr sil- sile vukû'ında anıñ ilerüsindeki "orta çavuşı" ve ba'dehû "zağarcıbaşı" ve andan sonra "sañsoncıbaşı" ve anı müte'âkıb "turnacıbaşı" ve bunuñ ilerü- sinde "kul kethudâsı" ve bundan sonra "yeñiçeri ağası" naşb olunmak usûli mer'î tutulmuştur. Bunuñla berâber ba'zen yeñiçeri ağalığı me'mûriyyetini hüsn-i idâreye kul kethudâsında [108] liyâkat göriledemediği hâlde yeñiçeri ağalığıñ enderûn-ı hümâyûnda silâhdâr ve çukadâr ve rikâbdâr ağalardan birisine ihâlesi sebkat itmiştir.

Enderûn-ı Hümâyûn Ağalarının Yeñiçeri 'Ulûfesinden Hiş- şe-yâb Olmaları

Bu usûl ile erbâb-ı cerbeze ve cesâretten olup da ustalıktan bölüğe el öpen çorbacılar iki, nihâyet üç neferden ziyâde olmayup fakat işbu katâr

ağalarının ibtidâsı olan mezkûr kethudâ yeri me'mûriyyetine ba'zen rikâb-ı hümâyûn şolâk-başılarının me'mûriyyeti mesbûk idüğü mervîdir. İşbu kaçâr ağaları altı nefer olarak ibtidâ enderûn-ı hümâyûndan çerâğ buyurulmuş ise de tanzîm ü ta'dâd olunan derecât-ı me'mûriyyât u silsile Kânûnî Sultân Süleymân 'aşrında ta'yîn ü tahdîd olunduğundan ve bunlar ol vakitler uşûlince enderûn-ı hümâyûn ağavâtıyla sarây-ı hümâyûn hademe-i sâ'iresine müte'allik tutulduğu cihetle enderûn-ı hümâyûn takımının yeñiçeri ocağına mensûb u merbût olduğunu mu'lin olarak yeñiçerilere iki kıst 'ulûfe tevzî'inde enderûn ağalarının beherine on beşer gurus ve bir kıst 'ulûfe takşiminde kezâlik ağalara yedişer buçuk gurus 'ulûfe tahşîs ü i'tâsî kânûna rabt olunmuş ve kırk bir târîhinde yeñiçerilerle berâber bu vazîfe de ilgâ olunduğundan bu 'ulûfeden bu 'âcize kısmet olmamıştır.

Zıkr olunan 'ulûfenin tanzîm ü tahşîsi sırasında 'acemi oğlanlar uşûlini ve altı bölük dirliklerini ve yeñiçerilerin me'kûlât u melbûsât ve uşûl ü 'âdât ve zâbitânına itâ'at ve esliha isti'mâlinde kışlarında ve şahârîde tüfeng ta'lîmi gibi mükellef oldukları esâlîbi ta'yîn ve bunların cümlesini kânûna rabt itdiği ve sipâhî ve silâhdâr ve bölükât-ı erba'a ta'bîr olunur 'ulûfeciyân-ı yemîn ü yesâr ve gurabâ-i yemîn ü yesâr ve 'azabân ve cebeci ve topçı ve lağımçı ve top-'arabacı ve müsellemlerine nizâm virdiği cihetle Sultân Süleymân Hân-ı Evvel hazretlerinin nâm-ı hümâyûnları "Kânûnî" lafzıyla yâd olunmuştur. Ve ol zamânlarda vukû' bulan esfâr-ı hümâyûnda yüzlerinden devlet hakîkaten istifâde itmiştir.

Bin İki Yüz Kırk Bir Senesi Zî'l-Ka'desinin On Dördüncü Şebt Günü İcâd Olunan 'Asâkir-i Manşûre-i Muhammediyyeye ve Bu Zeylde Enderûn-ı Hümâyûn Ağalarına Piyâde Ta'lîmi İcrâ İtirdiği

Biz yine gelelim şadede, 'aşr-ı Selîm Hânî nizâm-ı 'askerî zâbitânından 'Osmân Ağa nâm zâtın tahrîr olunan 'asâkir-i manşûre-i Muhammediyye'ye üçli ta'lîm itdirmek üzere hem mu'allem ve hem ocağ' ağası naşbı ve 'uhdesinde olan Baħr-i Siyâh Boğazı muhâfazası ve Kocaili ve Hudâvendi-

gâr eyâleti manşıbları ibkâsıyla biñ [109] iki yüz kırk bir senesi zi'l-ka'de-niñ on birinci ve kırk senesi hazîrânıniñ on ikinci, vaķ'a-i hayriyyeniñ üçün-ci şebt günü Ağa Hüseyin Paşa'nıñ 'asâkir-i manşûre-i Muhammediyye ser-'askerliğine iş'âd ile yeñiçeri efendisi Hacı Şâ'ib Efendi'niñ 'asâkir-i manşûre nezâretine ve kethudâ kâtibi Mehmed Yektâ Efendi'niñ manşûre baş kitâbetine ve Vay Belim Ahmed Ağa'nıñ suvârî mu'allimliğine ve Ahmed Usta'nıñ tiranpet meşķine me'mûriyetleri eşnâsında şehîd-i sa'id 'aşrî zâbiñânından kalmış ve enderûn-ı hümâyûnda hazîne koķuşı agavâtından bulunmuş olan çukadâr Mehmed Emîn Ağa enderûn-ı hümâyûn ağaları mu'allimliğine me'mûr olarak el-hâletü hâzihî icrâ olunmaķda olan Fıransız ta'lîminden evvel "üçli ta'lîm" ta'bîr olunur üç ve güç harekeli 'indî bir üslûb ta'lîmine mübâşeretle birkaç mahlı bunuñla iştiğâl olunduğı eşnâda birâderim Halîl Edîb Beg ile bu 'âciz-i nâmıķu'l-hurûfuñ mu'allim ağalar sil-kine dâhil olarak evvel-emirde şırmalıca mâ'î çuka elbise ve mâ'î çuka üzere-ne nişfi şırma işleme şubara ta'bîr olunur bir kisve iksâ olunmuş idi. Kapudân-ı deryâ Husrev Mehmed Paşa donanmâ-yı hümâyûn ile eşnâ-yı 'avdetinde İzmîr'e uğrayup biñ iki yüz on yedi târîhinde Mısır'da tertîb ü ic-râ itdirdiğı Fıransız ta'lîmine vâķıf bir mu'allim Firenk taharrî itmekde iken Fıransız 'asâkir-i nizâmiyyesi çavuşânından mu'ahhâran Hurşîd deyüşöh-ret bulan bir Fıransız mu'allimi İzmîr'de bulunarak berây-ı tecrübe icrâ it-dirdiğı ta'lîm mukaddemâ on yedi târîhinde Mısır'da icrâ itdirdiğı ta'lîm ol-mağla mûmâ-ileyhi bi'l-istişhâb hemân İzmîr'de ve gemilerde memlûklerin-den ve gemi 'askerinden tertîb itdiğı bir tâbûra bu ta'lîmi icrâ itdirüp başla-rına fes iksâsıyla der-sa'âdete vuşûlünde her devletde cârî olan bu ta'lîm ol-duğınışadr-ı a'zam Selîm Mehmed Paşa vâsıtasıyla hâk-i pâ-yı hümâyûna 'arz eyledikte bir gün Gül-hâne kaşr-ı hümâyûnı bi't-teşrîf müşârûn-ileyh ile 'asâkir-i mu'allemesi Gülhâne Meydânı'nda celb olunarak icrâ itdirilen ta'lîm manzûr-ı hümâyûn olduķda bâ'is-i mahzûziyyet-i şâhâne olduğınımüte'âķib Ağa Hüseyin Paşa'nıñ Hudâvendigâr eyâletiyle Baħr-i Sefîd Boğazı muhâfazasına, Husrev Paşa'nıñ ser-'askerlige, Baħr-ı Sefîd Boğazı muhâfızı Dârendeli 'İzzet Mehmed Paşa'nıñ kapudânlığa me'mûriyetlerini şadr-ı a'zam bi't-tensîb huzûr-ı hümâyûna 'arz ve kabûl itdirdiķde Husrev Paşa ser-'askerlikle iş'âd ve Ağa Hüseyin Paşa 'uhdesindeki Hudâvendigâr [110] ve Kocaili sancaklarıyla Boğaz-ı Baħr-i Sefîd muhâfazasına nakl ü

ib'âd olunmuş idi. Enderûn mu'allimlerine ta'lîmci farz olunan çukadâr Mehmed Emîn Ağa'nın gösterdiği ta'lîm ocağ ağası 'Osmân Ağa uşûlünde rûy-ı arzda eñ evvel ittihâz olunan pek kâdîm bir ta'lîm olmağla Fıransız ta'lîmine bi't-tebdîl müşârûn-ileyh Hüsrev Paşa'dan istenilen ta'lîmcilerden Burûsalı Muşafâ Şabrî Ağa ile Abaza cinsinden ve Maçan kabîle-i mu'te-beresinden Çerkeslikle te'ârûf itmiş olan sâlifü't-terceme 'Abdî Ağa'yı hâzî-nedârı Halîl Rif'at Efendi'ye terfîkan göndermiş idi.

Bunların vürûdında Hüsrev Paşa'nın müfîzi olan hâzîne koğuşına çe-râğ olarak hâzîne ve kîlâr ve seferli koğuşlarından intihâb olunan yirmi ne-fere bu 'âciz dahî dâhil olduğım hâlde piyâde ta'lîmini icrâ ve 'adedlerimiz iki yüze iblâğ olundukda hâkân-ı besâlet-nişân hâzretleri tebdîl-i hey'etle biñbaşı makâmında ve sır kâtibi Muşafâ Nûrî Paşa ve mâ-beynci Şâkir Efendi ol vakit ta'bîrâtınca "erkân" ve şimdiki tefevvühce "yâver-i harblik" hîdmetinde nezd-i hâzret-i pâdişâhîde bulunarak bir müddet ba'zı meyâdîn ü bevâdî vü şahârîde piyâde ta'lîmi icrâ olunmuş idi.

Enderûn-ı Hümâyûn Ağalarından Tertîb Olunan Mûsîka Takımı

Bu aralık enderûn ve dârü's-sa'âde ağalarından bir bando mûsîka tertîb olunup bunlara ağalardan Nokta Mehmed Efendi birinci ve Halîl Efendi ve 'Osmân Efendi ve kîlârdan Edîb Ağa ve Hasan Hâce ikinci derecelerde zâbî ta'yîniyle işbu tâm bando birtakım mûsîkayı mükemmelen ta'lîm it-mek üzere tebe'a-i ecnebiyyeden Mösyö Mankel⁹ ve mu'ahharan Sinor Do-nizet¹⁰ usta ta'yîn olundukdan soñra süvârî borazanı Vay Belim Ahmed Ağa ve tiranpeteci Ahmed Usta'ya hâcet kalmamış ve ol vakit bu mûsîkaya dâhil olanlardan Halîl Efendi mîr-alâyîliğe, Yesârî-zâde Necîb Paşa ferîklige ve 'Osmân Paşa livâlîliğe ve kâ'im-makâm-ı rikâb-ı hümâyûn Rüşdî Paşa birâ-deri-zâdesi 'Âtûf Beg kâ'im-makâmlığa ve el-hâletü hâzihî ber-hayât olan İbrâhîm Paşa livâlîliğe kadar irtikâ iderek bu gürûha dâhil olan birâderim Ha-

9. مانكل

10. سينور دونيزت

İl Edîb Beg ve ‘Aynî-zâde Kemâl Gâlib Efendi ve Rif‘at Beg birâderi Şemsî Beg ve Merkez-zâde Nûrî Beg ve Burûsalı Ferhâd Ağa ve müşârûn-ileyh Rüşdî Paşa birâder-zâdesi İskender Beg terk-i hıdmetle mûmâ-ileyh Edîb Ağa ve Yûsuf Beg ve Râsih Beg ve Hasan Hâce ve Halîl Efendi ve birâderim Halîl Beg ve Gâlib Efendi ve Şemsî Beg [111] ve Muhtâr Ağa ve Husrev Ağa ve Ferhâd Ağa ve ‘Osmân Paşa mu‘ahhâran terk-i dağdağa-i negamât u hevâ ve ‘âzîm-i sürûd-gâh-ı ‘âlem-i hebâ olmuşlardır.

Enderûn-ı Hümâyûn Ağalarının Sûvârîye Tahvîli

Enderûn-ı hümâyûn takımının ekşerîsi cündîlik ve rumhı ve tomak-bâzlıkla meşgûl ve bu fenlerde çâpûk ü çâlâk ü cesûr olduklarından ağaların piyâde ta‘lîminden sûvârî ta‘lîmine daha ziyâde münâsebet-i isti‘dâd u mûmâresetleri olmağla üç koğuş ağalarıyla dârû's-sa‘âde ağalarından ma‘a-zâbitân iki bölük sûvârî tertîb ve Fıransalı Mösyö Kalos¹¹ nâmında bir mu‘allim celb ve ta‘lîmci ta‘yîn olunup ismine Rüstem Beg tesmiye ve kumanda-yı hümâyûn ile ta‘lîme mübâşeret olunmuştur.

Sûvârî ta‘lîminde epeyce ta‘lîm-i melekeye muvaffak olduğumdan kîlâr koğuşunda refîk ve lala-vekîlim olup Sultân Selîm Hân hazretlerinin evâ'il-i cülûs-ı hümâyûnlarında kurenâlarından kahvecibaşı Gürci Rüstem Efendi'nin Gürci kölelerinden işbu sûvârî bölüğünde onbaşı vekîli bulunan Çavuş Hüseyin Efendi Haleb eyâletinden müretteb ikinci sipâhî alâyına ol zamân uşûlince mîr-alâ-yı kâ'im-makâmî makâmındaki alâ-yı hazîne-dârlığıyla çerâğ olduğda yerine onbaşı vekîli ta‘yîn olunduğumdan ve ol vakit zâbitân-ı ‘askerîye virilen nişânlar binbaşidan yüzbaşıya kadar sekiz ya'nî dörder çift ve mülâzimlere üçer ve çavuşlara ikişer ve onbaşılar ile onbaşı vekîllerine birer çift nişân virilür ve bunlar şadriñ iki tarafına ta‘lîk olunmak uşûl olduğundan enderûn ağaları mu‘allimlerine ve bu hıdmete mahşûş olan ortası tuğrâlî sîmden ma‘mûl dâ'ire-i şemsiñ nişfı resminde olan bir çift sûvârî onbaşı vekîli nişânına nâ'il olmuş idim.

11. قالوس

Süvârî ta'lîmi arasında ekşer sebt günleri tebdîlen ba'zı mesîre ve nüzhet-gâhı teşrîf-i hümayûn vukû'ında kavas kıyâfetinde rikâb-ı hümayûnda bulunmak şerefine nâ'il olur idim.

Biñ İki Yüz Kırk İki Târîhinde Zuhur İden Rusya Seferi Münâsebetiyle Şadr-ı A'zamıñ Rûmili'ne İ'zâmını Müte'âkıb Mevkib-i Hümayûnuñ Râmî Çiftligi'ne 'Azîmeti

Otuz altı târîhindeki Rûm fetreti ser-riştesiyle Rusya devletiniñ açdığı kırk iki muhârebesi ve Bağdâd ve İşkodra ve Mısır ve Kürdistân ve Girîd ve Sisam ve sâ'ir bunlar gibi vukû'ât, Şânî-zâde ve Luţfî Efendi târîhleriyle Rûm fetretiniñ muqaddime-i zuhûriyle eşriyâ (?) takımınıñ harekât-ı bâğiyanê ve teşebbûsât-ı garaż-kârâneleri tafşîlâtı Mehmed Efendi nâm müverrihiñ müstakillen kaleme aldığı matbû' târîhçe ile ba'zı [112] mecmû'ada ve Rif'at Paşa merhûmuñ maḥdûm-ı ma'ârif-nevsûmı Ra'ûf Begeffendi hazretleri pederiniñ eşeri olup müte'addid mücelledâtta cem' itdikleri Gülbün-i İnşâ nâm resâ'il-i matbû'anıñ ibtidâlarında munderic olmağla işbu hâdişâtıñ tafşîlâtına tahşîl-i vukûf itmek isteyen zevâtıñ ol kitâblara mürâca'at buyurmaları iktizâ ider ise de bu vukû'âtıñ içinde deverân iden münâfaķat ve agrâzdan hikâyesi münâsib olanları buracıkda da îrâd olunur.

Ez-cümle bunlardan biri şadr-ı a'zam Selîm Paşa huzûr-ı şâhânede Husrev Paşa'yı medḥ u şenâda ıtrâ itmesiyle ser-'askerligine sebeb-i müstakill olmuş iken Husrev Paşa nezd-i hümayûnda istiḥşâl-i nüfûz u ikbâl ittikden soñra Selîm Paşa'dan meşḥûdı olan şahâbete muķâbil tesfil ü tezlîl itmek isteyüp evvel-emirde İstanbul'dan tıard u def'i tarîkini taharrîye teşebbûsle iktizâ-yı hâliñ hâzırladığı fırsat-ı ni'me't-teşâdüfi fevt itmeyerek icrâ-yı zamîrine müsâ'adeyi mevķi'inde isti'mâl ile bir gün huzûr-ı hazret-i pâdişâhiye ke'enne istikâmet-i maşlahatı 'arz u beyâna mübâderet veşîlesiyle şadr-ı a'zamıñ ordu-yı hümayûna i'zâmı tarafını tervîc ü tercîḥ itmesi, reviş-i hâl icâbınca ḥaķîķaten muvâfıķ-ı tabî'at-ı maşlahat görinerek Luţfî Efendi târîhinde ta'dâd u tafşîl olunan kapu ricâlî ve sâ'ire berâber biñ iki yüz kırk üç senesi şaferü'l-hayrınıñ tokuzuncı çehâr-şenbe günü tesfir ü teş-

yî' idilmişdir. Şadr-ı a'zamî'nin zâmından sonra bin iki yüz kırk dört senesi mâh-ı rebî'ul-evvelinin beşinci pazar-irtesi günü zât-ı humâyûn-ı hazret-i pâdişâhî bi'z-zât ihtiyâr-ı seferle sâye-i livâ-i sa'âdet-ihtivâ-yı Hazret-i Peygamberî'de Râmî Çiftliği kışla-i humâyûnı bi't-teşrif orası mevkib-i humâyûn ittihâz buyurulmuş ve mâh-ı mezkûrın on ikinci günü vüzerâ elbise-i seferiyyeyi lâbis olarak Hazret-i Hâlid Câmi'-i Şerîfi'ne alây-ı müretteb ictimâ'ında menkabe-i celîle-i vilâdet-i Seyyid-i Kâ'inât kırâ'at olunmuşdur.

Kışla-i humâyûn-ı mezkûra hîn-i 'azîmetinde zât-ı hazret-i pâdişâhî ser-i humâyûnlarına mor kâtfî üzerine, müsteşâr-ı şadr-ı 'âlî esbak Hacı Edhem Begefendi merhûmunun birâderi olup "nev-zemîn ve hezâr-fen" mahlaslarıyla müte'ârif olan enderûnda kılârî Vehbî 'Alî Begefendi'nin taş-nî' ve şom şırma ile tezyîn itmiş olduğu şubara ta'bîr olunur bir kisve-i müzeyyen üzerine tekvîr olunmuş şâl ve endâm-ı humâyûnlarına müzeyyen nîm-ten ve üzerine ağır şırmalı bir çepkâna dühte [113] şırt semmûr göcük kürk ve mücevherli seyf ve mücevherli eşliha ve nev-resm müzeyyen müserrec esbe süvâr ve silahdâr 'Alî Ağa ve sır kâtibi Muştafâ Efendi baş-çu-kadâr Sa'îd Efendi ve baş-çu-kadâr-ı sâbık kahveci-başî Bekir Efendi elbise-i humâyûn tarzında hafif elbiseler ve dârû's-sa'âde ağalarının ba'zı tûvânâlarıyla iki bölükden 'ibâret olan kapu yoldaşlarımız süvârî 'asâkir-i hâşşa-i şâhâne elbiselerinin 'aynı olarak tanzîm olunmuş olan kisve-i nizâmîyye ile rikâb-ı humâyûnda ve daha ilerüde 'asâkir-i hâşşa süvârîsî pîş-rev olarak nev-uşûl bir güzel alây ile kışla-i humâyûna muvâşalat olunmuş idi.

Elbiselerimiz 'asâkir-i hâşşa-i şâhâne melbûsâtının 'aynı ise de hâmil olduğumuz nişânların etrâfı güneş ve ortaları altın tuğrâlı ve 'asker-i hâşşa nişânları güneş ve 'asâkir-i manşûre nişânları ay ve yıldız idi.

Bahşimize devâm idelim, bu hey'etle ordu-yı humâyûnunu Râmî Kışlası'na vuşûlinden sonra gerek muhârebe ve gerek devletçe bîrûnda cereyân iden vukû'âtın hikâyâtı târîhlerimizin gittigi vetîreden hâric olmağla ol vâdîlerde temessûden 'udûl ve bu husûşlarda Vak'a-nüvîs Ahmed Lütfî Efendi târîhi tarîkini irâ'eye müşâberet eylerim.

Râmî kışla-i humâyûnuna vuşûlden sekiz mâh sonra hazîne-i humâyûn kethüdâsı olup hasbe'l-hademe yeñi sarâyda kalmış olan Kıbrıslı Mehmed Emîn Efendi'nin irtihâli vukû'ıyla yerine kahveci-başî Bekir Efendi hazî-

ne-i hümayûn kethüdâlığıyla yeñi sarâya isrâ ve hâne-i hazîne ağavâtından Kırîmî Muştafâ Ağa mâ-beyncilikle kahveci-başılığa irtikâ idilmiş idi. Müşârûn-ileyh Mehmed Emîn Efendi'nin ismini Luţfî Efendi tahkîk idemeye-
rek irtihâlini yazdığı sırada Kıbrıslı 'Alî Ağa deyü yazması, sehve mebnî
vukû' bulmuşdur, zann olunur.

Şolak ve Peykler ve Hâşekîlerin Yerine Rikâb-ı Hümayûn İçün Muntazam Hademe Tertîb Olunduğu

Yavuz Sultân Selîm Hân hazretleri 'aşr-ı 'âlîsinde bi't-tertib Kânûnî
Sultân Süleymân Hân hazretlerinin 'ahd-i 'âlîsinde tekmîl-i nizâmâtı icrâ
olunan ve saltanatla bir tarafı teşrîf-i hümayûn vukû'ında rikâb-ı hümayûn-
da çukadâr ağaların tış tarafında giderek bir zirâ'a yakın muntazam sîm yal-
dızlı tās ve tûy ve teberlerle zât-ı hümayûnı halkdan ihticâben getirüp gö-
türmek hıdmet-i mahşûşasına me'mûr olan şolak ve peyklerin nâm u elbise-
leri bi't-tebdîl sâl-hordeleriyle hâşekîlerin [114] ihtiyârları münâsib nân-pâ-
relerle çerâğ ve tûvânâları tevķîf ve üslûb u nizâmları uşûl-i cedîdeye tah-
vîl ü te'lîf ile nâmlarına rikâb-ı hümayûn hademesi dinilmek üzere bunlara
Beşiktâşî Şafâyî-zâde Ahmed Efendi dâmâdı Bekir Beg kolağası ve Hüse-
yin Ağa birinci ve İbrâhîm Efendi ikinci yüzbaşı naşbıyla nizâmâtı ta'yîn ve
ıktizâ iden küçük zâbitân ile neferâtı tedârük ü tanzîm ve mâ-beyn bostân-
cılarını lafzı mâ-beyn-i hümayûn hademesi 'unvânına tahvîl olunmuşdur.

Tarabya Sarây-ı Hümayûnına Nakl İle Ba'zı Vukû'ât

Kışla-i mezkûrda eşnâ-yı ârâmda kumanda-yı hazret-i pâdişâhîde ola-
rak dârû's-sa'âde ağalarından müşâhib-i hazret-i pâdişâhî 'akl u fetânet ü şa-
dâkatla mütehallî ve mu'ahharan mîr-livâ olan müşâhib Reşîd Ağa sağ kol
ağası ve Şoğukçeşmeli Bekir Efendi-zâde seferlili Rızâ Beg sol kol ağası ve
Yeñiçeri Ağası-zâde çukadâr Halîl Beg birinci ve çukadâr ağa Arnavud
Muştafâ Ağa-zâde sâlifût-terceme çukadâr Süleymân Re'fet Beg ikinci

yüzbaşı ve cündî Köle İsmâ'îl Ağa ve Darb-hôr Reşîd Ağa ve çukadâr Şukrî Beg ve Sâlim Ağa mülâzım olarak haftada iki üç def'a kışlanın hâricindeki şahârîde süvârî ta'lîmî icrâ ve ba'zen daîrî remy-i sihâm ve tobraya darb-ı tîr ile imrâr-ı eyyâm olunmakta iken hengâm-ı şayf hülûl itdiginden Kara Deñiz Boğazı muhâfazasına nezâret zerî'asıyla Boğaz'a karîb Tarabya'da kâ'in Matoz'un Yalısı deyu meşhûr olup mukaddemâ cânib-i mîrîye muntakıl sâhil-serâ nefsi-i humâyûna tahşîş ile civârındaki sâhil-hânelerden münâsibleri silâhdâr ağa ve sır kâtibi ve baş çukadâr ve kahveci-başı için bi't-tedârük sâhil-sarây-ı humâyûn ittişâline inşâ olunan muhtaşarca dört koğuş dârü's-sa'âde ağalarıyla enderûn-ı humâyûn ağalarından olan mu'alimler oraya nakl olunmuş idi.

Tarabya'da ârâm olunmakta iken bir gün sır kâtibi Muştafâ Efendi dârü's-sa'âde ağaları koğuşına gelüp cümlemizi huzûrına celb ile "şevketlü efendimiz sizlerin gürüldü ve şamatañıza hiddetlenüp ol vakit bostancı 'askeri ta'bîr olunan 'asâkir-i hâşşa-i şâhâne süvârî alâyalarına kalb ve tesbîl ü takşîm buyuracaklardır, bilmiş oluñ, bu harıldı ve hırıldınız çekilür şey değildir, kabâhatıñızı biliñ ve bir diyecegiñiz var ise söyleyin" didiklerine cevâben içimizden [115] hazîneli dördüncü yazıcı Alyanak Halîl Hamîd Efendi ile kılârdan Köle Şâlih Efendi, seferliden Berber Şukrî Ağa ve dârü's-sa'âde ağalarından İlyâs Ağa, "siz 'avdet buyuruñ da biz 'arz-ı hâl ideriz" cevâbını virdiklerinden efendî-i müşârûn-ileyh pek de işiñ ilerüsine gitmek istemediginden 'avdet itdikden sonra mevcûd olan bendegân-ı mûmâ-ileyh Halîl Hamîd Efendi'niñ başına toplanup cümleten bir lisândan şudûr ider gibi "bizim ekşerimiz lafzı ma'nâsına muvâfık çâker ü çâker-zâde ve bende-i aşdağ u bende-zâde olduklarımızdan şimdiye kadar her ne şüretle emr ü fermân-ı humâyûnları sâniha-pîrâ-yı şudûr buyurulmuş ise anı icrâda kat'â mütereddid olmak haddimiz olmadığını bilerek emr ifâsına müsâra'atı tecvîz-i te'hîr itmedigimiz mişillü bu fermân-ı humâyûnlarıyla berâber bundan böyle daîrî şeref-şâdir olacak emr-i humâyûnlarının cümlesine gerden-dâde-i teslîm olmakla müftehir olmakdan başka arzûmuz olmadığından kâffe-i emr ü fermân-ı humâyûn-ı pâdişâhâneleri muâtâ ise de sâye-i pâdişâhîlerinde ekşerimiz nâz u na'îm ile perverde olmuş ve hîdmet-i mahşûşa-i humâyûnlarını hırz-ı cân ve hars-ı hayât-ı câvidân bilmiş olduğumuzdan bizi ebnâ-yı cins ü vatanımız olmayan bir gürûh içine gönder-

mekden ise cümlemizi nizâmımızla içimizden bir kumandâna teslîmen harb üzerinde olan ordu-yı hümâyûnlarına şimdi ta'yîn ü tesyâr buyurdıkları hâlde gazâ vü şehâdetden kangısı nasîb olur ise sâye-i hazret-i pâdişâhânelerinde sa'âdet-i dünyâ vü uhrevîye mazhar u memdûh olacağımızda şübhe olmayup cümlemiz nizâmımızla 'azîmete hâzırız, bu şûret tecvîz buyurulmaz da muṭlakâ 'asâkir-i hâşşaya kalb olunmaklığımız emr ü ısrâr buyurulur ise velî-ni'met efendimiziñ rızâ-ı hümâyûnlarından münfekk olmamak maḳşad-ı akşâsıyla nâ-çâr aña da müheyyâ vü âmâdeyiz. Her hâlde emr ü fermân velî-ni'rnet-i bî-imtinân pâdişâhımız efendimiziñdir" zemîninde tanzîm olunan 'arz-ı hâl lede't-takdîm hüsn-i te'sîrinden veyâ sâ'ir sebebeden, her ne müṭâla'aya mebnî ise bundan soñra bir emr ü irâde zuhûr itmemiş ve kırk beş senesi evâ'ilinde yine Râmî Çiftliği'ne nakl u 'avdet olunmuştur.

Tarabya'dan Râmî Çiftliği'ne 'Avdetle Biñ İki Yüz Kırk Beş Senesi Şa'bân-ı Şerîfi'niñ On Beşinci ve Biñ Sekiz Yüz Yirmi Tokuz Eylûlünüñ Otuzuncı Pazarirtesi Berât Gicesi Vilâdet-i Hümâyûn Vuḳû'ı

Râmî Kışlası'na 'avdetden soñra biñ iki yüz kırk beş senesi şa'bân-ı şerîfiniñ on beşinci ve biñ sekiz yüz yirmi tokuz sene-i mîlâdiyyesi eylûlünüñ otuzuncı pazar-irtesi gicesi olan leyle-i berâtta vilâdet-i bâ-sa'âdet-i [116] hümâyûn-ı hazret-i pâdişâhî ile mübeşşir olarak bu vesîle-i cemîle ile öteden berü kânûn-ı enderûn-ı hümâyûn olduğı üzere sâz u hayâl ve sâ'ir tel'âbelerle imrâr-ı nehâr u leyâl olunmuştur.

Râmî Çiftliği'ne vuşûlünden soñra muhârebeye eşnâ-yı mübâşeretde mültefet bulunan Keçeci-zâde Kâḏî-'asker Sâlih Efendi-zâde İstanbul pâyelülerinden haremeyn müfettişi 'İzzet Mollâ Efendi, Rusya muhârebeleriniñ muḳaddimesi olan ilk meşveretde bir def'acık harb tarafdârı iken muḳtezâ-yı 'aql u dirâyetiyile devlet-i 'aliyyeniñ tedârük idebildiğı on beş yirmi tâbûrdan 'ibâret olan ve ta'lîm ü ta'allümde henüz mâlik-i meleke vü mahâret olmağa ihtilâs-ı vâkt idemeyen 'asâkir-i nizâmıyyesiyle Rusya devleti

‘askeriniñ intizâm-ı kadîme-i kavîyye ve zâbitânının mahâret ü meleke ve ‘idâdının keşretine mukâbeleniñ imkânı müte‘azzir olduğundan fazla, yeñi-çerilerin ilgâ ve ekşerîsinin imhâ vü i‘dâmıyla memâlik-i mahrûseniñ her tarafında mevcûd yoldaş u karındaş ve akrabâ vü ahibbâ ve taraf-dârânı bi’t-tab’ devlete münkesir ü rû-gerdân ve ictimâ’ itdirilen her nev’ ‘asker ise bunlardan ‘ibâret olduğu âzâde-i külf-i beyân olmağla bunlara ol vakit ma‘nevî tabî‘î ‘ârız olan inkisâr-ı kalb, hîdmet-i devletdeki hâhişlerini selb itmiş bulunması taşavvur-ı şavâbına nazaran esnâ-yı muhârebede galebe-i infî‘âlât-ı nefsâniyye ile ‘Osmânlılık şeref ü hâşşasından olan cesâret ü besâletiñ ibrâzında te‘ehhur u tevaqquf vukû‘ını mütâla‘a-i şâ‘ibe ile der-pîş ü mülâhaza ve ba‘zı ‘ukalâ ile dahî müzâkere iderek harbiñ şulha tahvîlindeki hayr u menfa‘atı mutazammın defterdâr kîsedârı El-hâc ‘Ömer Râsim Efendi ile birlikde gurûr-ı ikbâl ile biraz dürüş ve dürüşçe kaleme aldıkları lâyihayı hâk-i pâ-yı hümayûna taqdim itdikde, ser-‘asker Husrev Paşa ile kâ‘im-makâm Ahmed Hülûşî Paşa ve ecille-i ricâl-i devlet-i ‘aliyyeden farı-ı ikbâlde hemân eslâfına yanaşmış olan re‘îs Pertev Efendi huzûr-ı hümayûna celb ve lâyiha-i mezkûre kendülerine irâ‘e ve re‘yelerini taleb zemîninde "şu lâyihayı beyniñizde mütâla‘a idiñ, eger me‘âline imtisâl lâzım ise bergerde-i (?) ibrâz ve icrâ-yı şûrâ-yı ‘umûmiyyeden soñra tarafıma ‘arz idiñ, iktizâsı vechile hareket idelim, eger müfâdı safsata vü hurâfâtdan ‘ibâret ise kâ‘iline kâlemen cevâb-ı redd ü müskit i‘tâ olunsun" irâde-i şâhânesiyle lâyiha-i mezkûre müşârün-ileyhime i‘tâ buyurulduğı Hekîm-başı Behcet Efendi'den işidilmiş idi.

‘İzzet Molla'nın Taqdim İtdigi Lâyihayı Müte‘âkib Nefyi

[117] Çünki ‘İzzet Mollâ merhûm ol vakit mukbil olduğundan ser-‘asker Husrev ve kâ‘im-makâm Ahmed Hülûşî Paşalar, Hüsnî Beg ve Pertev Efendi'nin vetîre-i ikbâlleriniñ pey-revi ve anlar ise muhâfaza-i ikbâl yolında bu mişillü mültefet-i hazret-i pâdişâhî olanların kesr-i ikbâllerini arzû idenlerin rehberi olduklarından, beglikçi bulunan ‘Âkif Efendi'nin kâlemi ve Pertev Efendi'nin taşhîhiyle tanzîm itdikleri reddiyye-i gadriyye huzûr-ı hümayûna ‘arz ile ‘İzzet Mollâ'nın nefyini tercîh u tezvîc itdiklerinden,

(Mef'ûlü Mefâ'îlü Mefâ'îlü Fa'ûlün)

Kim perde-i tedbîre yakar şem'-i hayâli
Eşkâl-i zuhûrında kazâ handeler eyler

'ibret-i mü'essiresiyle biñ iki yüz kırk beş târîhi evâhırında 'İzzet Mollâ Si-vas'a nefy ü iclâ ve bir müddet sonra mürtahil-i dâr-ı beķâ ve Râsim Efendi dağı menfiyyen Rodos'a ba'de'l-isrâ bir müddet sonra 'afv u ıtlâķ ile maz- har-ı iltifât u 'aţâyâ olmuştur.

Lâyihâ-i mezkûre ile reddiyyesi ve aña bi-haķķın vâķi' olan reddiyye-i 'âcizânem şûretlerinin zîrde "1" rakamıyla tezyîline ibtidâr olunmuş ve bunlar haķlarında,

(Mef'ûlü Fâ'ilâtü Mefâ'îlü Fâ'ilün)

Çok görmüşüz zevâlini endek zamânede
Zu'mınca câh u rûtbeler ihrâz idenlerin

me'âlini yâd ile sükût evlâ görölmüşdür.

Rusyalu Varna'yı ve mu'ahhharan Silistre'yi almış ve Balkanları tecâ- vüzle Edirne'ye girmiş ve Şumnı ordusu ehemmiyetsiz bir noktada kalmış olması devlet-i 'aliyyeyi muşâlahayı kabûle mecbûr iderek me'mûrları ma'rifetiyle Edirne'de 'aķd-i muşâlahaya mübâşeret esnâsında Rusya devle- tiniñ Râmî Çiftligi'ne gelen ilçisi huzûr-ı hümayûna kabûl olunduķda şîve-i kadere dâ'ır saţhîce ba'zı sözden başka muşâlahabet vukû'ı işidilmemiştir.

Kırk Beş Senesi Zî'l-Hiccesiniñ İkinci Günü Livâ-i Sa'âdetiñ
Yeñi Sarâya Nakl İle Mûsîķa ve Rikâb-ı Hümayûn Hademele-
rini İstişhâben Tarabya Sarâyı'na Teşrîf-i Şâhâne Vukû'ı

Hıtâm-ı muşâlahada Şumnı ve şadr-ı a'zam ordularındaki me'mûrîniñ celbi ve şadr-ı a'zam Reşîd Paşa'nın Arnavudluk ve İşkodra nizâmâtı için oralara 'avdeti irâde buyurulduķdan sonra kırk beş senesi zî'l-hiccesiniñ

ikinci günü tertîb olunan alây ve ta'zîmât-ı kâmile ile livâ-i sa'âdet-i Hâzret-i Nebvî, yeñi sarâydaki mevki'-i muhterem-i mahşûsına nakl olunarak zât-ı hâzret-i pâdişâhî enderûn-ı hümâyûn ağalarını yeñi sarâyda birağup yalnız mûsîka-i hümâyûn takımı ve şolâk ve peyk yerlerine muqaddemce tertîb olunmuş olan rikâb-ı hümâyûn ve mâ-beyn hademeleri ve kurenâ-yı [118] şâhânelerini istîşâben Tarabya sarây-ı hümâyûnunu teşrîf buyurmuş oldukları gün sarây-ı hümâyûn usûliniñ tağyîr ü tahvîline mebde' olmak üzere ol vakit hâzîneli tekyeci 'İzzet Ağa ve silâhdâr ağa tütüncisi Bekir Begefendi ve Üsküdârî çukadâr Ahmed Begefendi ve Köle Şâlih Efendi ve mu'ahharan sır kâtibi Muştafâ Nûrî Paşa'ya kethudâ olan Şukrî Efendi ve hâş otalı Arslan Şâlih Efendi ve hâş otalı çukadâr 'Abdî Efendi ve Mentеш-zâde 'İzzet Begefendi ve Mısır kâşiflerinden Tıunuslı 'Alî Beg-zâde 'Alî Cevâd Beg ve hâş otalı 'Atâ Beg ve Ğalağa gümrük baş kâtibi Muştafâ Efendi-zâde Mehmed 'Alî Ağa ve rikâbdâr-ı yâver Hasan Beg-zâde Emîn Begefendi ve mu'ahharan ser-'asker Dâmâd Halîl Rif'at Paşa'ya kîlârcı olan kîlârlı çukadâr Şişman 'İzzet Ağa ve Rif'at Efendi gibi 'uqâlâ târîh vaz' itmişlerdir. Rahmetullâhi 'aleyhim ecma'ın rahmeten vâsî'aten.

Kırk dört târîhinde Râmî Çiftliği kışla-i hümâyûnında iken çâpûk-süvârân-ı meydân-ı hüner-verî ve tîr-endâzîde yegâne-i rûzgâr olan cündî ve kemân-keş üstâdım Şişman Mehmed Efendi'den itdigim ta'lîm ile hemân yedi yüz adıma kadar remy-i sihâma meleke hâsıl olmuş ve rûfekâdan ol vakit baş çukadâr bulunan dâmâd Sa'îd Paşa ve çavuş Hâşim Beg ve mu'ahharan mâ-beynci olan Selîm Efendi ve Kırîmî Muştafâ Ağa ve Çerkes 'Abdî Paşa birlikde olduklarımız hâlde rikâb-ı hümâyûn ile Oğ Meydânı Tekyesi'ne gidilerek bâ-irâde-i seniyye huzûr-ı hümâyûnda kabza alınmış idi.

Bu Muqaddime İle Sarây-ı Hümâyûn Nizâmının Ba'zı Mertebe Tegayyürî Muqaddimesinin Zuhûrî

Zıkr olunduğı üzere Râmî Kışlası'ndan 'avdetde sarây-ı hümâyûnda terk ve iltifât-ı velî-ni'metden mehcûriyetle elbise-i nizâmiyyemiz selb olunarak mâhiyye ma'âş ihsân buyurulduğı hâlde ba'zı rûfekâ ile bi'l-ittifâk

‘Arabî okumağa niyyetle hâcelikle kîbâr-ı evliyâ’ullâhdan olduğunda kaç’â şübhe idilmeyen meşhûr Zîhanavî cennet-mekân ‘Ömer Efendi’niñ ragbetleri niyâz olunarak haftada üç gün teşrîf buyurmalarıyla şarf tekmîlinden sonra sırasıyla nahv görölmege ve yazı yazmağa devâm olunmuş ve Kıbrıslı Mehmed Paşa ve Süleymân Paşa ve Sâlim Paşa ve Mu’ammer Paşa ve Hacı Rızâ Paşa ve Şâkir Paşa ve Aga-zâde Halîl Beg ve İsmâ’îl Paşa ve Hayrî Aga ve Ken’ân Aga ve Selîm Aga ve Şâkir Aga ve Şûkrî Beg ve Nûrî Beg ve Hacı Şâkir Beg ve Emîn Efendi ve İşâretçi ‘Osmân Paşa [119] ve Hasan Beg ve Yâver Hasan Beg-zâde Mehmed Emîn Beg ve Husrev Aga ve Kırbıçak Hâce-zâde Emîn Efendi gibi birazları ‘askerlige heves itdiklerinden taleb ü istid’âlarıyla ‘asâkir-i hâşşa-i şâhâne ve manşûre küçük zâbitliğiyle çerâğ olarak hasbe’l-isti’dâd ezmine-i yesîre zarfında tefeyyüz itmişlerdir.

Kırk altı târîhinde Hâce-i Molla Husrev-nazîrimiziñ irtihâli vukû’ı hakîkaten şürekâ ve belki kâffe-i rüfekâmızı dâğ-ber-dil iderek bir müddetçik rüfekâdan Arslan Şâlih Efendi nâm fâzıldan tederrüs olundığı evânda şürekânıñ intihâbiyla ol vakit hazîne-i humâyûn koğuşına müdâvim olan hâcelerden biñ iki yüz elli iki târîhinde ibtidâ dâr-ı şûrâ-yı ‘asâkir-i hâşşa-i şâhâne ve mu’ahharan elli üç evâhırında ser-‘askerlik birleşerek Dâmâd Sa’îd Paşa’ya tevcîhinde mecâlisi-ı şûrânıñ dağı bâb-ı ser-‘askerîde birleşmesiyle ol vakit dâr-ı şûrâ-yı ‘askerîye müftî ta’yîn olunan ve mu’ahharan elli tokuzda Rızâ Paşa hazretlerinin ser-‘askerliğinde ve Süleymân Re’fet Paşa’nıñ riyâsetinde dâr-ı şûrânıñ hâl ve hey’et-i a’zâsı değışerek ferîkân-ı kirâm ve mîr-livâlar ile Hacı Edhem Beg efendi ve Şekîb Efendi ve Başîrî-zâde ‘İzzet Efendi gibi ecille-i ricâle ve müftîliği ol vakit Rûmîli kâdî-‘askerliği pâyelülerinin eñ mütehayyizi olup mu’ahharan şeyhu’l-islâm olan ‘İşmet Beg efendi-zâde El-hâc ‘Ârif Hikmet Beg efendi’ye tevcîh olunarak ordu-yı humâyûnlar mecâlisi ayrıldıkda der-sa’âdet ordu-yı humâyûnına müftî ve hâce-i Sultân ‘Abdül-Mecîd Hânî olan Kankırılı-zâde Es-Seyyid El-hâc Hâfız Mehmed Efendi ve şalı günleri me’mûren teşrîf iden koğuşların resmî hâcelerinden Denizlili Yahyâ Efendi’den dağı Halebî ve Mültekâ okumağa mübâderet olunmuş idi.

Kırk yedi târîhinde Girîdî Silâhdâr ‘Alî Aga’nıñ vukû’-ı irtihâlinde üç koğuşdaki ağalar cümlesinin hazîne hademeliğine kalbiyle seferli koğuşı

mesned olarak cümlesiniñ hazîne ve kılâr koğuşlarına naklini müte'âkıb kırk tokuz ramazânından bir gün evvel pederimiñ rıhleti ve hasbe'l-vaqt nân-pâ-resinden bir hisşeye mâlik olunamayup hânesi halkından 'alîl ve 'alîle birtakım ihtiyâr ve 'amel-mânde yirmi kadar bî-çâregânıñ i'âşeleri [120] vecibesiniñ bu mütevekkile itikâl itmesi ve birâderimiñ mûsîka-i humâyûnda bulunması bâ'îş-i perîşânî-i hâtır-ı 'âcizânem olmasıyla hemân "ve üfevvizü emrî ilallâh" tevekkülüyle biñ iki yüz elli şaferinde hazîne kethüdâsı Bekir Efendi'den ruşsat tezkiresi alarak sarâydan çıkmış ve Üsküdâr'da akrabâ hânesinde eşnâ-yı ârâmda Ayaşofya Câmi'-i Şerîfi'nde şehîden 'âzim-i huld-ı berîn olan darb-hâne-i 'âmire müşîri 'Alî Rızâ Efendi'niñ mazhar-ı iltifâtı olduğım eşnâda Koca Yûsuf Paşa birâder-zâdesi Şadrû'd-dîn Beğefendi'den ta'allûm-i kitâbete ikdâm itmekde bulunmuş iken elli bir senesi rebî'u'l-evvelinde müşârûn-ileyhiñ bir sancağ iltizâm itmek üzere şadr-ı esbak Köle Reşîd Paşa nezdine gidildiği hâlde müşârûn-ileyh Şadrî Beg bu 'âcizi Amasya'ya birlikde götürerek bir müddet orada birlikde bulunduktan soñra Harput'a 'avdetle müşârûn-ileyhiñ mazhar-ı şahâbet ü ikrâmı olduğım hâlde Kebân Ma'deni, Harput, Malatya, Dârende, Sivas, Mar'aş, Elbistân, Tokad, Turhal, Zile, Anğara, Kankırı, Tosya, 'Osmâncık, Çorum, Çerkes, Hacı Hamza, Sinop, Ereğli, Şile, Amaşra, Bafra, Şamsun, Merzifon, Kavağ, Lâdik, Amasya, Mecidözi, Zünnûn, Zeytûn, Hüseyinâbâd, İskilib, Sunğurlı, Şandıklı, Haymana, Çubukâbâd, Kazâbâd, Yabanâbâd, Kırı Pazarı, Na'llu, Vezîr Köprisi, Boyabâd ve daha sâ'ir ba'zı mahaller gezilerek müşârûn-ileyhiñ irtihâli vukû'anda müreffehan der-sa'âdete 'avdet olunmuş idi.

Elli İki Târîhi Zi'l-Hiccesinde Dâr-ı Şûrâ-yı 'Askerî Ketebesi Silkine İdhâl Olundığımiñ Beyânı

Çend rûz hânemde eşnâ-yı ârâm-ı 'âcizânemde Küçük Hüseyin Paşa 'utekâsından hazîne-i humâyûn ikinci kitâbetinde iken kırk beş târîhinde Ayaşofya Câmi'-i Şerîfi kurbında cebe-hâne kışla-i humâyûnındaki 'asâkir-i şâhâne mîr-alâyı rikâbdâr Rodoslı Ahmed Ağa'nıñ oğlu Ahmed Beg'in alâyına alây emînliği ile çerâğ olup altmış bir târîhinde Muşul vâlisi iken Mardin'de vefât iden sâbıku't-terceme Melîmed Tayyâr Paşa merhûma so-

kağda teşâdüfle bu 'âcizi bâb-ı ser-'askerîde Halîl Paşa merhûmuñ huzûrına 'arz itdiği hinde fuzalâ-yı meşhûre ve 'ulemâ-yı ma'lûmeden şânî-i Taf-tazânî ve müdânî-i Veysî, [121] Nûr-ı 'Osmâniye Câmi'-i Şerîfi haîfbi-zâ-de Aşamm Hacı Reşîd Paşa merhûmuñ ni'me't-teşâdüf nezd-i hazret-i ser-'askerîde mevcûd olması ve muqaddemâ pederiniñ müderrisliğine pederimiñ delâlet itmiş ve imâmete irtikâsına çalışmış olmasını pederinden diñ-lemiş bulunması cihetiyle pederimiñ nâmını işitdiği anda kemâl-i şevk ü garâm ile pederi medh u şenâ ve hukûkını beyân ve hemân bir şeyle kayırıl-maqlığını der-miyân eyledikte,

(Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün)

Murâd idince Müsebbib bir âdemiñ kârın

Yed-i teşebbüşini cüst-cû ider esbâb

me'âl-i mücerrebiyle bu iki sebep ve vesâ'il-i cemîle ile ol esnâda güşâdı muqarrer olan dâr-ı şûrâ-yı 'askerîye beş yüzden yüzi mechûline mevkuûf dört yüz guruş ma'âş ile muqayyidlik me'mûriyetine ta'yîn itmişler idi.

Dâr-ı Şûrâ-yı 'Askerîniñ İbtidâ-yı Güşâdıyla Me'mûr Olan A'zâları

Ümerâ-yı 'asâkir-i Mışriyye'den iken kırk sekiz târîhinde devlet-i 'aliyyeye ilticâ itmiş olan fuzalâdan Manastırlı meşhûr Selîm Sâtı' Paşa'nıñ dâr-ı şûrâ-yı 'askerîniñ esâs-ı nizâmât ve furû'ât-ı uşûline dâ'ir kaleme almış olduğu nizâm-nâme mûcibince re'îs ve a'zâ ve sâ'ir hademesi tertîb ü tanzîm olunup riyâsetine Husrev Paşa memlûklarından mîr-livâ Hayrû'd-dîn Paşa ve a'zâlığa mîr-alây Tayyâr Beg ve enderûndan müfîz Sulţân Selîm kahveci-başısı Rüstem Efendi memlûklarından süvârî mîr-alâyı Gürci Hüseyin Beg ve top-hânedan mîralây Hacı 'Alî Beg ve topçibaşı Muştafâ Ağa-zâde kâ'im-maḥâm İsmâ'îl Beg ve mühendis-hâne-i berriye hâcesi mîralây 'Alî Beg ve humbara-hânedan Bîcân Beg ve Niyâzî Beg ve mühim-mât-ı hıyâmiyyeden mîralây 'Abdî Beg ve tersâne-i 'âmiredeki piyâde alâ-

yından mîralây Şâkir Beg ve mu'ahharan Hayrû'd-dîn Paşa Filibe nezâreti-ne me'mûr olduğda Hüseyin Paşa mîr-livâlıkla re'îs olarak a'zâ ve sâ'ireniñ ibkâsıyla sipâhî süvârî kâ'im-makâmı mîve-i ter gümrükçisi-zâde enderûndan müfîz Râşid Beg ve mehter-hâne mîralâyı 'Abdî Beg'iñ irtihâlinde yerine mîralây Veysî Beg ve kâ'im-makâm-ı rikâb-ı hümâyûn Rüşdî Paşa-zâde enderûndan müfîz mîralây Mehmed Mu'ammer Beg ve yine enderûndan müfîz Şişman Râgıb Beg ve 'asâkir-i hâşşadan Rif'at Beg 'ilâveten a'zâ ve muvakkat a'zâlığa mekteb-i harbiye nâzırı Manastırlı müşârûn-ileyh ferîk Selîm Sâtî' Paşa ve Varna muhâfızî sâbık enderûndn müfîz 'ulemâdan ve üdebâdan ferîk Necîb Paşa ve müftîliğine evvelâ ders hâcelerinden ve fuhûlîn-i kirâmdan İsmâ'il Efendi ve ser-'askerlikler birleşdikden sonra müftî-i mûmâ-ileyhiñ tekâüdliginiñ icrâsında sarây-ı hümâyûnuñ [122] muvazzaf hâcelerinden Kankırlı-zâde şehri Es-seyyid El-hâc Hâfız Mehmed Emîn Efendi ve baş kitâbetine tarîk-i kazâdan tebdîl-i tarîk iden Yanyalı Muştafâ Vehbî Efendi ve muqayyidligiñ birisine Hacı Şâ'ib Paşa dâ'iresinden müfîz el-hâletü hâzihî emâret-i Mekke-i Mükerreme kapu kethüdâsı Hacı Kâmî Efendi ve birisine bu 'âciz-i nârnıku'l-hurûf ve mübeyyizliğine 'Azîz Efendi ve Kirâmî Efendi ve çünki dâr-ı şûrâda giceleri ihtifâl olunması cihetiyle aḥşâm ta'âmı tenâvül olundığından bu ta'âmıñ emr-i idâresi içün dâr-ı şûrâ-yı 'askerî müdürliğine beş yüz gurus ma'âş ile hazîne-i hümâyûn üçüncü yazıcılığından muhrec Alyanak Halîl Hamîd Efendi ve mü'ezzinliğine 'İzzet Mollâ nâmında bir hâfız-ı edîb-i lebîb me'mûr olmuş idi.

Çünkü dâr-ı şûrâ-yı 'askerî evvel-emirde her ferdiñ mükellef olduğu 'askerlik müddetini ta'yîn ü tahdîd ve nizâmât-ı esâsiyye ve fer'iyyesini tebyîn ü tanşîş idecegi cihetle bu nizâmları epeyce vakitden berü tanzîme çalışan Prusya ve Fıransa devlet-i faḥîmeleri uşûlinden devlet-i 'aliyyeye lüzûm görinen nizâmâtı tebyîn ider evrâk-ı asliyyeniñ pey-der-pey tercümesi içün bâb-ı ser-'askerîde ittiḥâz olunan tercüme oḥasına Ermeni milletinden lisân-âşinâ olan Serpos ve Rûm milletinden 'Aleko me'mûr idilmiş ise de bunların Fıransızca olan evrâk-ı vârideniñ tercümelerinden başka umûra ehliyet ü iktidârları kifâyet itmediginden müstakillen dâr-ı şûrâ ma'iiyyetinde olmak üzere 'ulûm-ı âliye vü âliye ve edebiyye vü tıbbiyye vü riyâziyye ve lisân-ı ecnebiyyeniñ her birisinde tefahḥul ve tebahḥur u tefevvuk itmiş olan Nûr-ı 'Oşmâniye Hatîbî-zâde müşârûn-ileyh Hacı Reşîd Efendi mîr-livâlıkla

re'îs-i kânûn-nüvîs ve meşhûr Palabıyık Hâce birâderi cennet-mekân Hâce 'Abdu'r-Rahîm Efendi-zâde mu'ahharan re'îsü'l-müneccimîn ve hırka-i şerîfe şeyhi olan 'Osmân Efendi ve Mısır'dan muntakıl Ferîk 'Osmân Paşa birâderi olup yetmiş dörtde hâriciyye müsteşârlığından munfaşılan irtihâl iden Nûru'd-dîn Begefendi refîk u hem-celîs olarak ele geçirilen evrâk-ı nizâmîyye-i ecnebiyye pey-der-pey bi't-tercûme dâr-ı şûrâya i'tâ ve müşârün-ileyh Mısırlı Selîm Paşa'nın dâr-ı şûrânın vezâ'ifini mübeyyin olarak kaleme aldığı lâyiha-i belîgânesi me'âli mûcibince a'zâ vü ketebe cum'a ve şalı günlerinden mâ'adâ küllü-yevm gice ve gündüz dâ'ire-i şûrâda ârâm u beytûtet iderek nizâmât-ı 'askeriyye müzâkerâtına devâma i'tinâ olunduğundan re'îs [123] ve a'zâ ve hademe ve sâ'ireniñ ikmâliyle elli üç senesi muhârreminde bir yevm-i mes'ûdda taraf-ı hazret- pâdişâhîden mâ-beyn-i hümâyûn kâtib-i şânîsi olup farf-ı şa'sa'a-i ikbâlde evvelîni ve belki mukbilîn-i sâlîfe şîtinî mahv itmiş olan Köprili hânedânına mensûb Vaşşâf Begefendi nezd-i 'askerîye gelerek me'mûrîniñ kâffesi dâ'ire-i şûrâ dîvân-hânesinde lede'l-ictimâ' ser-'asker-i müşârün-ileyhiñ hâcesi fuhûlîn-i kirâmdan Seferî-hişârî Es-seyyid El-hâc İbrâhîm Efendi ve yâver-i harb-i hazret-i pâdişâhî mühendis-hânedan müfîz Kâmil Begefendi ve kethudâları hâriciyye nâzırı Şafvet Paşa hazretleriniñ birâder-i ekberleri 'Ârif Efendi ve hazîne-dârları Kîsedâr-zâde Nebîl Begefendi ve hazîne kâtibi enderûnî Ressâm Rif'at Efendi ve dâ'ireleri mütellâhiyyânından Ortaköy Bostancı Ocağı Ustası-zâde Ortaköylü Enderûnî Çukadâr Şişman 'İzzet Ağa ve anahtar ağası enderûnî Üsküdârî çukadâr Şâkir Ağa hazır oldukları hâlde şalât-ı zuhrî cemâ'atle ba'de'l-edâ müftî-i şûrâ İsmâ'îl Efendi Feth-i Şerîfi 'alâ-vechî't-tertîl tilâvetden soñra kâ'im olduklarını müte'âkib müftî efendi beyt-i şûrânın kapusını güşâd itdikde ser-'asker Paşa ve Vaşşâf Begefendi'yi müte'âkib herkes rütbelerince dâhil olarak evvelce tehiyye olunan ve ortasına vaz' olunmuş olan sîm paf-talarla müzeyyen sehpa üzerinde şırma ile işlenmiş yeşil pûşîde ile mestûr Muşhaf-ı Şerîfiñ mevzû' olduğu kebîr sofra dâ'iresinde yirmi kadar yazı takımının etrâfındaki şandalyelere bâ-işâret-i ser-'askerî ku'ûd iden a'zâ vü ketebe muvâcehesindeki minder üzerinde huzzâr-ı müşârün-ileyhimâ ârâm ile müftî efendi tekrâr du'â itdikden soñra dâr-ı şûrâ-yı mezkûrûn "2" numara ile zeylde muharrer nizâm-nâmesi mûcibince me'mûrîn-i mevcûde Muşhaf-ı Şerîf üzerine 'arz-ı te'mînât ile emr-i müzâkereye mübâşeret itmişler idi.

İstibdâl-i 'Askerî Nizâmâtı Müzâkerâtına Mübâşeret Olundığı

Çünkü bu târîhe kadar devlet-i 'aliyyeniñ hiçbir cihetinde resmî ve dâ'imî mecâlis ve komisyon gibi ictimâ'ları ihdâs olunmamış ve Rabbim tekşîr ve havâyicini teshîl ü tehvîn buyursun, saltanat-ı seniyyeniñ vüs'at-i akâtân u enhâsı cihetiyle rukebâsından muhâfazaya mukâbil mükemmel nizâm-ı 'askerî tehiyyesinden başka çâre ve tarîk olmadığından ve efrâd-ı 'askeriyeye ise on sene evvel silâh altına alınmış ve içlerinde on senelik [124] nefer bulunmuş olduğundan bu şûret cem'iyet-i islâmiyyeniñ tenâsülünden mahrûmiyetini ve 'askerlikde müddet-i medîde hıdmetle sinn-i inhiâtâ vusûlden sonra meşâkk-ı hıdemât-ı 'askeriyeye vücûdca 'adem-i tahammül ve kudretini müstelzim olduğundan teyemmünen ibtidâki müzâkere olmak üzere hıdemât-ı 'askeriyeniñ ta'dîl ü tevkîti ve kavânîn ü nizâmâtınıñ te'sîs ü takdîri mevzû'-ı bahş olmuş idi.

Dâr-ı Şûrâ Re'îsi Hüseyin Paşa Refâkatiyle Malatya'da Bulunan Sivas ve Kürdistân Vâlîsi Hâfız Paşa'ya Muraşsa' Taşvîr-i Hümâyûn Götürüldüğü

Elli üç ramazânına kadar ma'âş-ı mezkûr ve üç dört mâh sonra ihsân buyurılan ta'yînâta kanâ'atle hıdmet-i mezkûreye müdâvemet olunmakta iken şadr-ı esbak müşârûn-ileyh Reşîd Paşa'nıñ irtihâlinden sonra Sivas ve Diyârbekir ve havâlîsine vâlî naşb olunan Çerkes Hâfız Paşa'nıñ Kürdistân'daki Akçataşlıların terbiyesine muvaffak olduğunu i'zâm u inhâ eylediğinden hıdmetini takdîren ve refâkatindeki 'asâkir-i şâhâneyi taltîfen müşârûn-ileyhe etrâfı pırlanta ile muraşsa' girân-bahâ bir kıt'a taşvîr-i hümâyûn-ı hâzret-i pâdişâhî ve hatt-ı hümâyûn ve ta'lîmât ile mûmâ-ileyh Hüseyin Paşa me'mûr olduğundan mûmâ-ileyhiñ talebine mebnî bu 'âciz dañi bi't-terfîk bahren Şamsun'a ve oradan seyr-i serî' ile beş günde Malatya'nıñ mevki'-i sayfiyyesi olan Aspozi'ye muvâşalat olunmuş idi. Aspozi pîş-gâhındaki meydânda tertîb olunan cem'iyet-i 'askeriyede taşvîr-i ma'âlî-semîr-i hâzret-i pâdişâhî ve hatt-ı hümâyûn Hâfız Paşa'ya bi't-teslîm 'alenen kı-

râ'atle edâ-yı du'âdan ve üç gice ba'zı müzâkere cereyânından sonra bir cum'a günü 'avdet ü hareketle Mancınık, Körüm, Dârende, Delikli Taş, Sivas, Tokad, Turhal, Amasya, Merzifon, Çerkeş, Kâl'acık, 'Osmâncık, Tosya, Begpazarı, Mudurnı, Taraklı, Hegbeli, Torbalı, Hacı Hamza, Geyve, İz-mîd tarîkiyle iki yüz altmış sâ'ate karîb Malatya'dan yedi günde Üsküdâr'a muvâşalat olunmuş idi.

Der-sa'âdete vuşûl ile Malatya'da ve eşnâ-yı tarîkde yazılan jurnal tarzındaki varaka bi't-tebyîz ser-'asker-i müşârün-ileyhe takdîm olunmuş ve bu seyâhat-ı şu'ûbet-âyet hâcelik rütbesiniñ ihsânı muqaddimesiniñ huşûline isti'dâd virmiş ve elli altı muharreminde mücevherli bir kıt'a hâmi-se nişânı dañi ihsân buyurulmuş idi. Müşârün-ileyh Hüseyn Paşa'nıñ riyâsetinden inşîsâline yakın 'asâkir-i şâhâneniñ tevķît-i müddet ve ta'yîn-i hıdmet ve sâ'ire nizâmât-ı mañdûdelerine dâ'ir Prusya devletiniñ müteħazzî [125] olan uşûl ve esâlîbi câmi' ser-'asker Halîl Rif'at Paşa'nıñ yedine geçen Alman lisânında te'lîf olunmuş bir kitâbıñ tercümesi murâd buyurulmuş ve Avusturya devlet-i fañîmesi İslavları mektebinde ta'allüm-i fûnûn-ı hendese itmekde iken her ne sebeble ise kırk dört târîhinde evvelâ Bosna'ya firâr iderek oradan Vidin vâlîsi Senglîli İbrâhîm Paşa dâ'ire-sine deñâletle bir müddet orada hıdemât-ı âdiyede istiħdâm ve ta'lîm-i âdâb-ı âyîn-i islâm olunduğı eşnâda hıdmet-i 'askeriyyede arzûsı olduğı beyân itdiginden müşârün-ileyh İbrâhîm Paşa tarafından kırk yedi târîhinde ser-'asker Husrev Paşa'ya gönderildikde silk-i 'askerîye dâhil olarak biñbaşılık rütbesini ihrâz itmiş olan 'Ömer Ağa'nıñ Alman lisânına ve 'ilm-i hey'et ü hendese ve te'âbî ve coğrafya gibi ba'zı fenlere âşinâ olduğı tahkîk olunmağla ol mütefennin-i fûnûn-ı cüz'ıyyât celb ve kitâb-ı mezkûr irâ'e olundukda elfâzınıñ lisânen ta'rîfi mümkün ise de yazmağa muqtedir olamadığı 'arz-ı i'tizâr itmesiyle müsta'idd-i ifâdât-ı 'udâl-ı pîç-âpîç ve me'âl-i elfâz-ı muhtâc-ı mürâca'at-zîçini istifhâm ile tercüme idecek bir kâtibiñ lüzûmı taşavvur u taharrî olunmağda iken ol vakit tah-rîrât müdîri bulunan Mecid Efendi merhûmuñ ihtârı ve müşârün-ileyh Selîm Şatı' Paşa'nıñ tensîbiyle bu hıdmet-i 'asîrül-edâ bu kem-bızâ'aya 'ilâve-i hıdmetle kitâb-ı mezkûr tamâm bir sene zarfında ağa-yı mûmâ-ileyhiñ elfâz-ı münşiyâden sâde, derk ü tefhîmden âzâde, gâyet müşevveş ü şûrîde kâle gelen tefâhîm ü tekârrîrini evvel-emirde zihn-i kâşır-ı 'âcizâne-

me teşhîn ve imlâ ile ba'dehû kâleb-i sebk-i inşâya ifrâg iderek tercüme-i mezkûre refâkat-i 'âcizâneme virilmiş olan Filibe nâzırı kapu çukadârı Üsküdârî Balabanlı 'Abdullâh Ağa-zâde mu'ahharan karantina dâ'iresi ketebesinden olan Sâlim Beg ve nüsha-i dîgeri meşhûr hattât Hülûsî Efendi'ye tebyîz ü teclîd ile âmâde itdirilmekte iken dâmâd-ı evvel-i şehriyârî Halîl Rif'at Paşa'nın ser-'askerlikden 'azliyle Nîş vâilîliğine me'mûriyyeti cihetiyle halef-i ni'me's-selefleri dâmâd-ı şânî Burûsalı Mehmed Sa'îd Paşa tercüme-i mezkûrî taleb ü ahz eylemiş ise de müşârün-ileyh Halîl Paşa'nın Nîş'den 'afvını müte'âkib ticâret nâzırı naşb olundukdan sonra vukû' bulan cülûs-ı 'Abdu'l-Mecîd Hânî günü mesned-i sipeh-sâlârîyi tekrâr ihrâz itmiş olduğundan tercüme-i mezkûre Sa'îd Paşa'dan taleb ü celb ile mundericâtı dâr-ı şûrâda müzâkere olunmak [126] üzere yed-i 'âcizâneme teslim olunduğunu ol zamân hâşşa ferîki bulunan Süleymân Paşa'ya bir aralık hikâye eyledigim cihetle kitâbı görmek üzere istediginden virilmiş idi. Ol eşnâda ya'nî elli tokuz târîhi evâ'ilinde istibdâl-i 'askeriyyenin icrâsı kararlaşmış olmasıyla mahşûl-ı 'arâk-ı cebîn ve sermâye-i kedd-i yemînîm olan tercümeyi müşârün-ileyh Süleymân Paşa şervet-i zâtîsi gibi kîsesinden şarf iderek istihşâl-i hüsn-i rızâ ve irâde-i seniyye ile istibdâl-i 'askeriyye icrâ ve bu cihetle bizim emek ve bizâ'anın Süleymân Paşa'nın iqbâline fedâsı takdîr-i ezeli tesliyetiyle sükût eyledigimden icrâ-yı istibdâlden bir sene sonra altmış bir târîhi muharreminde paşa-yı müşârün-ileyh 'Ârif Hikmet Begefendi ve Hacı Edhem Begefendilerle birlikde hakk-ı sükût olarak şehriyye tokuz biñ gurus ma'âş ve ibtidâ rütbe-i şâlişe ve bir müddetcegiz sonra rütbe-i şâniye ile Açıana mâl me'mûriyyeti tevcihi ihşâsına delâlet buyurmuşlar idi.

Nizâmât-ı 'Askeriyyeye Dâ'ir Serdâr 'Ömer Paşa'nın Biñbaşılığında Bir Sene Birlikde Prusya Lisânından Bir Kitâb Tercüme Olundığı

Gelelim şadede, kitâb-ı mezkûrî hîn-i tercümede sayfen ve şitâ'en tülû'-ı şemsi müte'âkib bâb-ı ser-'askeriye devâm ve rüfekâ ile birleşerek

sür'atle tercümeğe eşnâ-yı iştigâl ü ikdâmı bu tercümeden istifâde olunup olunmayacağını li-eclil-istifhâm taraf-ı ser-'askerîden müşârün-ileyh Ma-nastırlı Selîrn Şâtı' Paşa dâr-ı şûrâyâ bi'l-vürûd 'Ömer Ağa ile bu 'âcizi ve mütercem evrâkı celb ile mü'tâlâ'a eyledikde re'îs Hüseyn Paşa'ya hitâben "bu tercüme bizim işimize pek ziyâde yarayacaktır ve bunun me'âl ü ma'nâsındaki hüsn-i fezleke kâtibine 'â'id ve şâyân-ı iltifâtdır" ta'bîr-i dil-şikârîsiyle lûtf u mürüvvet buyurduğu talîf ü iltifât u du'â, tercümeniñ sür'at-i hüsn-i hitâmına bu 'âcizi bir kat daha teşvîk ü igrâ eylemiş ise de 'Ömer Paşa'nın istirkâbını da'vet itmiştir. Elli dört senesi evâhırına kadar ma'âş-ı mezkûr ile isti'dâm olunmakta iken Anadolu ve Rûmili ser-'askerlikleri birleştirilerek ânifen beyân olduğu üzere dâmâd-ı şânî Mehmed Sa'îd Paşa 'uhdesine ihâlesini müte'âkıb re'îs Hüseyn Paşa 'uhdesine ferîklik rütbesi tevcîhiyle Sinop muhâfazası ve tersânesinde yapılan Nizâmiyye kalyon-ı hümayûnı nezâreti ihâle ve Sinop'a hüsn-i müdâfa'a olduğunda riyâset-i mezkûre ferîklik rütbesiyle müşârün-ileyh Mehmed Tayyâr Paşa 'uhdesine tevcîh buyurulduğunuñ bir hafta mürûrında ma'âş ve ta'yînât-ı 'âcizânem taz'îf buyurulmuş idi.

Hâfız Paşa Kumandasında Olan Nizîb Ordusunun Tahkîk-i Ahvâli İçün Tayyâr Paşa Refâkatiyle Elli Beş Muharremiñ Onuncı Günü Birecik'in Karşusunda Olan Nizîb ve Mezâr Karyeleri Pîşgâhına 'Azîmet ve 'Avdet olduğu

Mes'ele-i Mısrıyye'niñ indifâ'ı maksadıyla Çerkes Hâfız Paşa'nın bir müddetden berü [127] itdiği muhâbere netîcesiniñ 'arz itdiği ta'ahhüd-i kavîye mebnî refâkatındaki cünûd-ı nizâmiyye ve efrâd-ı muvazzafa ile Malatya'dan hareket ve Halep'e toğrı 'azîmet etmek istediğini bâb-ı âlîye 'arz itmiş ve müşârün-ileyhiñ nezd-i hazret-i pâdişâhîde her ne kadar i'tibârı mütezâyid ve ber-çarâr ise de kendüsini bilenler 'indlerinde 'aql u dirâyetçe o kadar mü'temen ü mu'temed olmadığından der-sa'âdetden gönderilecek me'mûruñ vuşûlinden evvel bir hatve hareket itmemesini mü'ekkid yazılan emr-nâme-i sâmi tatar-ı mahşûş ve seyr-i serî' ile gönderilmiş olduğu

cihetle harekete cür'et idemeyeceği i'tikâdının hâsıl itdiği emniyet arasında ordu-yı hümayûnuñ istikşâf-ı ahvâlî için müşârün-ileyh Tayyâr Paşa'nın me'mûriyeti irâde-i seniyyesi şudûr itmiş idi.

Tayyâr Paşa elli beş muhurreminin onuncu günü rivâyetçe Malatya'da zann olunan ordu-yı hümayûnuñ tefâtisine me'mûr olup refâkatine kırı yemişçilikden piyâde 'asâkir-i nizâmiyye kâ'im-makâmlığını ihrâz iden 'âkıl ü cesûr Emîn Beg'i mu'âvin ve bu 'âcizi kâtib ve ol zamân süvârî 'asâkir-i hâşşa-i şâhâne alây kâtiblerinden olup mu'ahharan vezîr olan Nazîf Ağa-zâde Muştafâ Zârîf Paşa'yı mübeyyiz olmak üzere me'mûr itdirerek bahren Samsun'a müteveccihen ve Eregli Vapurı'na râkiben Boğaz'dan hürûc ider itmez zühûr iden şedîd fırtınada iki gice orsa boca denizde çekilen ziyâde zahmetle bi-'inâyettillâhi Ta'âlâ hele bir takrîb Sinob'a çıkılarak muhâfızı bulunan re'îs-i sâbık Hüseyin Paşa ve kethudâsı Hacı Bekir Paşa-zâde Refîk Beg ile görüşlup bir gice beytûtetle irtesi gün tedârûk olunan mekârî hayvanâtıyla Kaştamonî karyeleri mürûr ve Vezîr Köprüsü ve Havza Kaplucası ve Amasya üzerinden Malatya'ya bi'l-vuşûl muhâfızı bulunan vezâretten münhattı kapucubaşı Köse Mehmed Beg'den başka kimesneyi bulamadığımız cihetle ordunun keyfiyyet-i hareketinden lede's-su'âl Hâfız Paşa Mısırlı üzerine hareket şây'ıasıyla birkaç gün evvel orduyu ilerüye 'ubûr itdürdüğü haber virilmiş idi.

Hâfız Paşa ma'ıyyetine me'mûr Husrev Paşa'nın Gürci kölelerinden ol vakit mîr-alây bulunup mu'ahharan Bağdâd vâlîliğinde tahşîl-i nîk-nâm ile irtihâl-i dâr-ı bekâ iden [128] Gözlüklü Mehmed Reşîd Paşa'yı Hâfız Paşa Malatya'daki 'asâkir-i şâhâne haste-hânesi nezâretine bırakmış ve Moralı Âmedî Mâhir Beg'in si'âyetiyle hem-rütbe olduğu hâlde hilâf-ı 'âde olarak mîr-alây-ı mûmâ-ileyhin refâkatiyle bilâ-mûcib müdâfa'a olunan âmedî hulefâsından Muştafâ Reşîd Paşa kethudâsı Sâdık Ağa-zâde Nedîm Efendi'nin der-sa'âdete berâber getürülmesini Sultân Mahmûd Hân efendimiz hazretleri Tayyâr Paşa'ya emr ü irâde buyurmuş ve efendî-i mûmâ-ileyh ile olan germiyyet-i ülfet ü mahabbatimize Tayyâr Paşa vâkıf olarak bi'l-istişhâb birlikde der-sa'âdete 'avdet olunacağını bu 'âcize tebşîr itmiş ve mûmâ-ileyh Nedîm Efendi gâyet vefâ-kâr u dil-şikâr, rûhı hafîf, zâtı latîf-i elîf bir zât-ı şerîf olmağa hîn-i mülâkâtta tebşîr olunmuş idi.

Müşârün-ileyh Köse Mehmed Beg ve mîr-alây Gözlükli Reşîd Beg dâ'ire-i mahremiyete alınarak ordu-ı hümâyûnuñ bilâ-irâde-i seniyye sebeb-i hareketinden tûl u dirâz bahş u su'âl olundukda, bî-çâre Köse Mehmed Beg elem-keşîde vü felek-zede, kâr-âzmûde bir zât olduğundan Hâfız Mehmed Paşa'nıñ harekât-ı nâ-dürüstî ve nâ-der-berâberânesini îzâh u tefsîrden ictinâb itmiş ise de muşâhabet-i müsâmere-i münâsibe arasında Hâfız Paşa'nıñ Râşid Târîhî mü tâla'asıyla mütelezviz olduğunu ve eski tîmûrlardan bi'z-zât dağk u darb iderek taşnî' itdiği seyf ve tûfeng ü şabancanıñ menzilin ve i'mâl itdiği bârûtuñ kuvvetini tecrübe yolunda oturduğu oğanıñ der ü dîvâr ve derîçe ve revzenesini hedefe alarak odayı gîrbâle döndürdüğünü irâ'e ve Reşîd Beg dağı müşârün-ileyhi taşdîken ma'a-ziyâdetin hikâye ve refâkatindeki ümerâ-yı 'askeriyye ve ferîkân ve sâ'ireden hiçbirisiyle ordu-yı hümâyûn ahvâline dâ'ir meşverete tenezzül ü rağbet itmeyüp ma'neviyyât ile muzafferiyete himmet ve du'âya müdâvemet itmek üzere Amasya müftüsü olup hakkında hüsn-i zann olunan İsmâ'îl Efendi ve Malatya ve Harput ve Diyârbekir ve Sivas ve Tokad ve Zile müftüleriniñ ordu-yı hümâyûna gelmeleri için mahşûşen tatarlar çıkararak da'vet-nâmeler tesyâr eyledigini ve bu re'yini kethudâsı ve dîvân kâtibi olup mu'ahharan vezâretle Şayda ve Gîrîd ve Şâm ve Cezâyir-i Baħr-i Sefîd vâilîliklerinden istihdâm olunan dâhiliyye kâlemi ser-halîfe-zâdesi Şâlih Vâmîk Efendi her ne kadar taşdîk itmemiş ise de söz anlamadığını ve ferîk Sa'dullâh ve Sâmi Bekir Paşalar mürevvici olduğunu [129] ve daha bunlar gibi harekât-ı hayret-efzâ-yı hod-serânesi kemâl-i tehâşî ve aħz-ı te'mînât ile yâd u ta'dâd olunmasıyla mektûm tutulacak bir şey kalmamış idi.

İrtesi gün Malatya'dan müfârakat ve on bir sâ'at ilerüde olan bir fezâ-yı şûre-zâr-ı bî-mesken ü me'vâda Hâfız Paşa ile ordu-yı hümâyûna muvâşalatla irâ'e olunan hıyâma duhûl ve istirâhat eşnâsında mûmâ-ileyh Nedîm Efendi gelerek tarafeynden izhâr-ı şâdmânî arasında meşhûdı olan mu'âmelât-ı bârideden şikâyetle bî-çâre eşk-i elem-i tahassürî rîzân itmekde iken der-sa'âdete birlikde 'avdet olunacağına dâ'ir şeref-sâniñ olan irâde-i seniyye-i hazret-i pâdişâhîyi tebşîr itdigimde fevka'l-gâye memnûn ve ol ânımız 'îd-gûn olarak bir haymede birlikde ârâm ve Tayyâr Paşa ile istif-sâr-ı keyfiyyet-i harekete dâ'ir tarh-ı kelâm ve istikşâf-ı merâm eylemiş ise de virdigi cevâbların kânûn-ı münâzaradan hâric olması cihetiyle istifhâm

ve istifâdeden me'yûs olunduğunu bu 'âcize hafıyyen ifâde ve ferdâsı günü tekrâr istîzâlha mübâderet ideceğini hikâye itmiş idi.

İrtesi gün tebâşîr-i vakt-i seherde Hâfız Paşa gâ'ib ve bizim cem'iyet-i ordu-yı hümayûnuñ bir takımıyla hatt-ı harbe toğrı 'âzim ü zâhib olarak reh-i râstdaki cibâl-i râsiyâtdan Karalar ve Karakayık nâm seng-sârda birer parça peksimed tegaddîsı ve bilâ-lüzûm ve zarûreten bir gice ihtiyâr-ı bâdiye-nişînî ve ser-nihâde-i visâde-i seng-i bî-huzûrî ve beytütetle oradan hareket ve Haleb'e mevşıl olan Nehr-i Murâd kenârındaki Birecik Kal'ası'na vuşûle nısf sâ'at kaldığı hâlde hevâda hâşıl olan guyûm u zulmet, fırtına ile bir tolı nüzûli emârâtını işâret itmekle pîş-rev olan sürici, "amân ağalar, bu tolı bildigiñiz tolılardan degildir, ekşer bu mevsimde buralara nâzil olur, hemân hayvânlardan nüzûl ile yere kapanup arkañızı toluya viriñ, zîrâ ma'âz-allâhu Ta'âlâ göziñize işâbet eyler ise fenâ mecrûh ider, mücerrebimizdir, işte ben iniyorum" diyerek inmiş ve refîklerimizle berâber hayvânlardan inüp dizginleri kollarımıza takarak ferş-i cebîn-i zemîn eyledigimizde zahrlarımıza teşâdüf ü işâbet iden tolu dâneleri arkañarımıza te'sîr ve tevcî' ider derecede iz'âc iderek iki üç dakîka mürûrında hevâda hâşıl olan inkişâf esnâsında yola revân olunmuş ise de müşârûn-ileyh Tayyâr Paşa aramızda manzûr olmadıgından seyr-i serî' ile Birecik'e vuşûlde müşârûn-ileyh gözine [130] bir mendîl bend itmiş olduğı hâlde görölerek lede's-su'âl cevâbında "süriciniñ naşîhatını ısgâ itmeyerek hayvânı sürmüş idim, işte ol hod-serlik gözüme bir kebîr tolu dânesi darbesi zahmetini da'vet itdi" didiklerinde kurşun sirkesi tedârûki gibi çâre-i tedâvî cüst-cûsıyla cümlemiz ziyâde müte'essif ü müte'ellim olmuş idik. Çünkü müşârûn-ileyh hilye-i hîlm ü kerem ü şehâ ile meftûr olduğdan başka gâyet mütevâzî' u nâzûk, 'uzûbet-i ülfet ve belâgat-ı muşâhabet ve hüsn-i ifâde vü feşâhata mâlik, melek-haşlet, metînû'l-'tikâd ve seciyye-i istikâmet ü şadâkat ile mu'tâd bir zât-ı ma'âlî-nihâd olduğından akrabâ vü ta'allukât ve ahıbbâ vü etbâ'ı şöyle tursun kendüsiyle bir def'a mülâkât u muşâhabe muvaffak olan erbâb-ı meşâlih ü âhâdî bile mecbûr-ı mahabbet-i huşûsiyyet ve meftûn-ı encûmen-i ülfeti itdigi bedîhîdir.

İşte bu fıkra insân için taşfiye-i meşreb ü mişvâr ve tezkiye-i mizâc u kirdâr itmek huşûşını teşvîk ider bir ders-i sa'âdet-res olduğından müşârûn-ileyhiñ muvaffak olduğı gibi insân nâ'il-i haşâ'il-i nîgû ve melek-hû olduğı hâlde ahlâk-ı zekiyye aşhâbını ülfet ü mahabbetine esîr ve bu 'âlem-i

serî' u'z-zevâlde tek ü pûda iken ebnâ-yı cinsinden meşhûdî olacak mu'âme-
lât-ı hasene-i mâdiha ile huşûl-i âsâyiş-i hâtıra ve huzûrını da'vetle şuver-i
âmîziş ü ülfetini ferâ'id-i lutf u nüvâzişle tezyîn ve halkıñ teveccühiyle nef-
sini te'mîn ü tenvîr ideceginde şübhe idilemez. Çünkü bu refâkat-ı vâci-
bü't-tahmîde me'mûr olmazdan bir buçuk sene mukaddem yine bu havâlîye
me'mûriyetle refâkatinde bulunduğum Hüseyin Paşa gerçi mevkûl-i 'uhde-i
hamiyyeti olan hıdmetiñ hüsn-i ifâsına mükib ü şâdık ise de tünd-hû ve
hod-ser ve zâtına isnâd itdigi hilye-i dirâyet ü ma'lûmâtıñ fevkinde izhâr-ı
'ilm ü ma'rifet ve refâkat u tebe'asına gösterdiği ta'abbusât u tetavvudât ile
cümlesi müte'eşşir olduğundan müddet-i me'mûriyetinde ibkâ-yı nâma şâ-
yân bir emre muvaffak olamadığı âzâde-i külf-e-i işâret olduğu gibi müşâ-
rûn-ileyh Tayyâr Paşa bu meslek ü mizâca bi'l-vücûh mugâyir, 'âlim ü 'âmil
ve 'âkıl ü kâmil, zekî vü fâzıl, münşî-i Nergisî-mu'âdil, şâdık u perhîz-kâr,
uzûbet-i ülfet ü 'iffetle meftûr, mütevâzı' u pür-su'ûr bir vücûd-ı
ma'âlî-mevfûr olup insânıñ derece-i fazîlet ü mürüvvet ve mertebe-i meziy-
yeti refâkat-i seferde tecrübe oluna [131] geldiginden müşârûn-ileyh Tayyâr
Paşa ile olan hüsn-i refâkatinde cümleye ibrâz itdigi mu'âmele-i dil-nüvâzî
ve menzil-hânelerde nefsine takdîm iderek bâr-gîrleriñ sağlam ve a'lâsını
refâkatine teklîf itmek gibi gösterdiği lutf u nüvâziş ve insâniyyet-i fıtrîyye-
si bahşiniñ hakkâ ki ta'rîf-i teferru'âtına bu mecelleniñ gayr-i mütehammil
olduğunu beyânda meslûbul-i ihtiyâr ve bu ahlâk-ı celîleniñ iktisâbındaki fe-
zâ'îli bu kâdarcık olsun 'arz ile rûh-ı şerîfi içün du'âya ibtidâr eyledim.

Gelelim şadede, cidâr-ı garbîsi Nehr-i Murâd'ıñ içinde olan mezkûr
Birecik kal'asında bir gice beytûtetle nehriñ karşı tarafındaki Nizîb ve Me-
zâr pîş-gâhına yalnız bir alây piyâde ile geçmiş olan Hâfız Paşa ile li-ec-
li'l-mülâkât şalapurya şeklinde ve andan büyücek bir zevrakla mürûr ve bü-
tün ordu bu kayıkla karşıya 'ubûr itmiş idi.

Hâfız Paşa'ya mülâkîi olundukda şadr-ı esbak Dârendeli 'İzzet Paşa
'utekâsından mu'ahharan müşîr olup da vefât iden mîr-livâ İsmâ'îl Paşa'nıñ
altı tâbûr piyâdesinden başka 'asker görülmemiş ve ol vakit Prusya devleti er-
kân-ı harb zâbîtanından geçende Almanya devleti muzafferiyetini kazanmış
olan mareşâl Molok ve senyor Baron, ordu-yı hümayûnuñ erkân-ı harb hıd-
metinde olduklarından Nizîb Karyesi civârında bir cesîm tabya yapmış ve dî-
ger ba'zı cihetlere daği tabyalar inşâsını Hâfız Paşa bunlara emr itmekde bu-

lunmuş olup ve bir taraftan dahi celb olunan 'ulemâya çadırlar tedârük ve rekzini ve bir cânibden ordu yağmâ-gerliginden mâ-'adâ bir işe yaramayacakları mücerreb olan Ekrâd süvârîsinden Muş sancağı Kürd atlasunuñ vürûdını müte'accibâne seyr ü temâşâ ile ordunuñ netîce-i hâli tahmîn olunmakda idi.

Bu aralık ol vakit süvârî mîr-livâsı olup mu'ahharan mesned-i celîl-i ser-'askerîyi ihrâz itmiş olan mîve-i ter gümrükçisi Hacı Muştâfâ Ağa-zâde Hacı Râşid Paşa ve mu'ahharan şehre-emânetiyle ba'zı mutaşarrıflıklarda istihdâm olunan zabtıye müşîri Mehmed Paşa-zâde Şâlih Paşa ve Sâlim Paşa ve Kavaqlı Muştâfâ Paşa ve Kalyonyalı Ahmed Paşa ve Mûy-tâb Rüstem Paşa ve Filibeli İbrâhîm Paşa ve Hâlid Paşa ve Sirozlu Yûsuf Paşa-zâde Muştâfâ Mazhar Paşa ve Haydar Paşa ve Kürd Mehmed Paşa ve Kürd Mahmûd Paşa ve Sâmi Bekir Paşa ve Hâfız Paşa birâderi Bahrî Paşa ve Şerîf Paşa ve topçî mîr-livâsı Bekir Paşa ve topçî Hacı Hasan Paşa kumandalarındaki piyâde ve süvârî ve topçî [132] 'asâkir-i şâhânesi bir taraftan ictimâ'a başlamış ve ordu-yı hümâyûnda keşret-i ekl ü şûrbden hâsıl olan harâretle görülen rû'yâlar 'ulemâ-yı meclûbîne ta'bîr itdirilmekde olduğu hayretle görülmüş idi.

Câsûs Fıkrası

Bu eşnâda pederimiñ hıdmetinden neş'etle Piyâde İsmâ'îl Paşa livâsında kâ'im-makâm bulunan Kavaqlı Mehmed Beg bir gün bizim çadıra gelerek refîklerimiz Nedîm Efendi ve Emîn Beg ve Zarîf Efendi ile birlikte ahşâm ta'âmına çadırına da'vet itdiginden icâbetle mûmâ-ileyhiñ haymesine gidilerek tenâvül-i ta'âm eşnâsında karavul nevbetçilerinden bir çavuş gelüp ol gün karavul zâbiti olan mîr-i mûmâ-ileyhe hitâben "karavul merkezine iki çaylak âdem geldi, ser-'asker paşayı görmek istiyorlar, ne emriñiz olur" didikde kâ'im-makâm beg "azacık tır, şimdi mîr-alâya ifâde ideyim, livâ paşaya söyler o da ser-'asker paşaya 'arz ider, ne vech ile emr buyrulur ise merkûmâna haber virilür" didikde "böyle bî-vakt ser-'asker paşayı görmek isteyenler nasıl âdemlerdir ve Hâfız Paşa'yı 'acele görmek istemelerinde 'acabâ ne sebep ü hîkmet vardır, bunda elbet bir desîse olmalıdır" gibi toğrısı ba'zı zannıyyât ve hâtıra kuvve-i vâhimeyi heyecân ile tahay-

yül-i 'âcizânemi meydân-ı sû'-i zanna îşâl iderek mîr-i mûmâ-ileyhe "siz iktizâ-yı nizâmiyyesini icrâ ideturuñ, haydi çavuş ağa o çaylakları buraya getir, Hâfız Paşa'ya ben götüreceğim" didigimi kâ'im-mağâm redd idemeyerek çaylakları getirüp bize teslîm itmiş idi. Çaylaklar bulunduğumuz çadırın önüne geldiklerinde çadırda müştâ'ıl olan birkaç fenâr şu'lesinden 'arz-ı lehce vü endâm istemediklerini aňlayarak Nedîm Efendi ile berâber "ağa birâderler beriye geliñ" didigimizde bir hatve ilerüce gelmek ister gibi hâyir ü ser-gerdân hareket-i kâsriyye göstermeleri câsûs olması zann u taşavvuriyla mûmâ-ileyhimâ bi'l-istişâb Hâfız Paşa'nın haymesine karîb olan meş'ale hîzâsına gelindikde bunlardan tarafa tahvîl-i teveccüh ü i'râz ile endâm u lehce ve kıyâfetlerini levha-i hâtıra nakş idecek kadar ikisiniñ de çihre vü hey'etlerine eşnâ-yı 'atf-ı nazarda reng-i rûları humret ve infi'âl ile ta'abbusa mâ'il ü müteğayyir ve vücûdları ol taraf ahâlîsi gibi gendüm-gûn olmayup beyâz ve ten-dürüst olduğundan bunların elbette câsûs olduğuna hükm-i kavî-i vicdânî hâşıl olduğdan sonra Hâfız Paşa'nın çadırına tekarrüble bunları berâber gelen çavuşla bi't-tevkîf [133] çadıra girildikde ku'üd için bir çadır yaşadığı teklîfi ikrâmına nâ'il olduğdan sonra "ne var ne yok" zu'mınca vağâr-ı vezîrâne ile vâkî' olan ifâdesine, mezkûr köylü çaylakları getirdigimi beyân eyledigimde pür-telâş u pîç ü tâb olarak "âferîn begim evlâdım, bu himmetiñizden pek memnûn oldum" dimesine bakup bizim gibi paşa da bundan ahkâm çıkaracak ve istiknâh-ı mâddeye himmet eyleyecek hûsn-i zannıyla me'mûn olmuş idim. Birecik mütesellimi 'Ayıntâbî meşhûr Battâl Beg kâ'imen çadırda bulunduğundan aña emr iderek çaylakları çadıra huzûrına celb ve çigûnegî-i keyfiyetlerinden su'âl itdikde yine evvelki söyleyen şahıs "efendim biz buraya iki sâ'at ba'id olan Mezâr Karyesi ahâlîsinden olduğumuz cihetle tahn için âsiyâba îşâl itdigimiz zahîremiz dağîkını hayvânımıza tahmîl itmek üzere iken Mısırlı ordusının birçok cündî atlusu gelerek zâbitleri bize "Osmânlu 'askeri Murâd Suyı'nı berü tarafa geçdi mi" deyü su'âl itdiklerine cevâben "geçdiler" didik, "geçenler ne kadar 'asker olduğunu işitdiñiz mi", "evet, suyu bu tarafa 'ubûr idenler elli biñ ve girüden gelmekde olup geçecekler yüz elli biñ 'asker olduğunu bizim köyde tevâtûren işitdik" didigimiz gibi bizim dağîk mahmûl hayvânımızı alup bizi de şoydılar ve dögdiler" didiklerinde paşa-yı türrehât-gûyâ bu ifâde-i ebleh-firîbâneye firifte olarak halîfe kîsesinden vaz'-ı kabza-i ceyb ile ihrâc itdigi

tûde-i zer-i hâlişle çaylaqları nâ'il-i rîş-ğand u tevdîr ve 'arz-ı teveddür ü sefâhatle muhtemilü't-şarafeyn olan ba'zı tevârîhden rivâyât u mübâhâta i'tinâyâ rağbet itdigini anlayarak şûretâ hissiyâtından şarf-ı idrâk ile 'arz-ı fikr-i kâşıra mübâderet itmekde iken paşa çaylaqlara hitâben "evlâdım ben sizleriñ zâyî'âtıñızı ma'a-ziyâdetin yakın vakitte anlardan aliviririm, siz hemân şimdilik karyeñizde işiñiz ve du'â-yı hazret-i pâdişâhî ile meşgûl oluñ" söziyle herîfleri zu'mınca bi't-taltîf, berâber gelen çavuşa hitâben "çavuş haydi bu evlâdları karavuldan taşra çıkar ve emînen ve sâlimen karyelerine i'zâmlarını biñbaşıya ifâde eyle" söziyle bilâ-istiknâh-ı keyfiyyet herîfleri şalivirmesine ta'accûble bu hamâkati tecâhüle taljammûl idemeyüp "efendim, vukû'ât didikleri gibi ise vâkı'â mağdûriyetlerine muķâbil lutf u ihsân buyurmuş olduñuz, ancak muvâfık-ı irâde-i 'aliyyeñiz olur ise bunlar bu gice Birecik mütesellimi Battâl bendeñize mu'azzezen [134] müsâfir idilse de yarın ahvâlleri taharrî kılinsa münâsib olur gibi hâtır-ı çâkerâneme gelür" didigime paşa hiddetlenerek Tayyâr Paşa'ya hitâben "paşa hazretleri sizler gibi kâr-âzmûde zevâtı böyle umûr-ı nâzükeye me'mûr iderler de ma'iyyetleriñize böyle birer çocuk terfîk iderler ve bunlar da devlet-i 'aliyyeniñ bunca meşâlih-i seniyyesinde bulunmuş olan bizim gibi emekdâr âdemlere ta'lim-i tesviye-i umûr itmege çalışurlar, ne ğarîb şeydir" diyerek sükût itdigine muķâbil "efendim, bendeñiz fenâ bir şey söylemedim, zamîrimi 'arz ideyim, bunlarıñ câsûs oldukları hâl ü kâl ve hey'et ü tarz u tavırlarından anlaşıyor, bunlar bir gice müsâfireten tevķîf buyurulsa da şabâh ahvâlleri tecessüs olundukda bi'l-farz ifâdelerinde şâdık çıksalar da bir gice müsâferet tarîķiyle tevķîflerinde ne be'is var idi, kuluñuzuñ aşdıkâdan olduğumu bilürsiñiz ve üç dört sene evvel selefiñiz zamânında bu havâlîyi gezüp öğrenmiş bendegândan olduğım cihetle bu havâlî kurrâsında bu endâm u lehce vü behce ve şûret ü hûsn-i beyânda âdem olmadığından mücerred îfâ-yı hakķ-ı ni'met-i velî-ni'met kaşd-ı şâdıkasıyla 'arz itdigim istikâmet-i maşlahata mükâfâten bekledigim tahsîne muķâbil taşğîr ü tahķîre dûçâr olduğıma müte'essif olmuş isem de bu elemi daĥi muķadderâta haml iderim" söziyle kıyâm ve bilâ-tahiyyat ü selâm çadırıma 'azîmet ü ârâm itmiş idim.

Ordunuñ ne şûret kesb idecegi bu mu'âmeleden daĥi anlaşılmagla her ne hâl ise birkaç gün daha ârâm arasında 'asâkir-i şâhâne vürüd ve tekeşşür itmege başlamış ve kumandânı ma'dûm u nâķış bir cesîm ordu ictimâ' itmiş

olup ancak Mar'aşlı Süleymân Paşa mukaddemce der-sa'âdete geldiğinde dâr-ı şûrâ-yı 'askerîde görüşülmüş ve ekşer-i erkân ordu ile ülfetim bulunmuş olduğundan beynimizde olunan hasb-i hâl ve müşâhabet-i hakîkîye nazaran bunların Hâfız Paşa'nın reviş ü hareketini tahsîn itmedikleri ve erkân-ı harb riyâseti hizmetinde müstahtem Mösyö Molok dahi bunlarla hem-efkâr bulunduğundan müşârün-ileyhiñ etvâr-ı nâ-der-berâberânesi delâ'iliyle takbîh u tezyîf itdikleri hâlde ordunun re'îsi bulunduğundan hasbe'l-kânûn emr-i sakîmi ba'de'l-ihtâr ısrârı hâlinde icrâya mecbûr oldukları ifâdât-ı tûl u dirâzlarından istifhâm ve Tayyâr Paşa'ya hikâye ile hakîmâne 'avdete ruşsat alup müşârün-ileyh Mar'aşlı Süleymân Paşa'nın memleketinde lâzımu't-tesviye müsta'cel maşlahatı olduğundan birkaç gün [135] zarfında 'avdet itmek üzere Hâfız Paşa'dan istiḥşâl-i ruşsatla Mar'aş'a birlikde 'azîmet ve bir gice beytûtet ve Hâfız Paşa'nın belâhetine dâ'ir hasb-i hâl ve irtesi gün mufârakatla Elbistân ve Mançınık ve Korum ve Dârende ve Delikli Taş kazâları üzerinden Sivas'a muvâşalat müyesser olmuş idi.

Refkımız Nedîm Efendi'nin tebe'a ve eşyası Malatya havâlîsinde kaldığından bunların buldırılıp Sivas'a irsâli muhâfız Köse Mehmed Beg'e yazılmış ise de vürûdına tevakkuf 'avdeti te'hîr ideceğinden Nedîm Efendi eşyasını beklemek üzere Sivas'da kalması için Tayyâr Paşa'dan ruşsat alup efendî-i mûmâ-ileyhiñ hıtâm-ı maşlahatda mu'azzezen der-sa'âdete i'zâmı Hâfız Paşa akribâsından Sivas kâ'im-makâmı Çolak Çerkes 'Alî Beg'e tenbîh u tevdî ile Sivas'dan Tokad ve Kazâbâd üzerinden Tırhâl ve Amasya ve Lâdik ve Kavağ ve Samsun'dan vapura râkiben der-sa'âdete muvâşalat müyesser olmuş idi.

Zıkr olunduğı üzere Birecik'e gider iken müşârün-ileyh Tayyâr Paşa gözine işâbet iden tolinin vec'inden bî-huzûr olmağla her ne kadar ordudaki etibbâ-i fıkdhânu'l-fünûna mürâca'at olunmuş ise de ıztırâb u elemi zâ'il olmadığundan emr-i me'mûriyetimizini tahkîkâtı kalem-i 'âcizânemle zabt olunup vapurun kâmarasında müşârün-ileyhe kırâ'at olunarak bi'l-istişâre taşhîh u tebyîz ile der-sa'âdete vuşûlümüzde Tayyâr Paşa li-eclit-tedâvî hânesine 'azîmetle tahkîkât evrâkı ma'rifet-i 'âcizânemle ser-'asker Sa'id Paşa'ya virildikde "şimdi ben bunu huzûr-ı hazret-i pâdişâhîye nasıl takdîm ideyim" dimesine cevâben "orasını efendimiz a'lemsiz, re'îs paşa ve reâkatiniñ mahşûl-i

Cennet-mekân Sultân Maḥmûd Ḥân efendimiz ḥazretleri keyifsizliklerinde eṭibbânîñ tensîbi vechile tebdîl-i hevâ içün bâğ-ı mezkûra ‘azîmetle orada irtihâl-i dâr-ı cennet buyurdıkları ve na‘ş-ı rahmet-nakşları medfûn olan şimdiki türbeleri maḥallî yine müşârün-iliyhimâ Esmâ Sultân'ın sarâyı ‘arşası bulunması vukû‘ât-ı ğarîbedendir. Raḥmetullâhi ‘aleyhi ve ‘aleyhâ raḥmeten vâsi‘aten.

Terceme-i Hâl-i Hâkân-ı Huld-âşiyân Ḥazret-i Sultân Maḥmûd Ḥân-ı ‘Aleyhi'r-Raḥmetü Ve'l-Ğufrân

Hâkân-ı huld-âşiyân ḥazretleri cülûs-ı hümayûnları ğâyet karışık ve karğışalık bir vakte teşâdüf itmiş iken ol eyyâm-ı şûrîdeyi a‘mâl-i tedâbir-i hikemiyyeye dikkat ve ḥazm u ihtiyâta ri‘âyet buyurarak ḥüsn-i şûretle imrâr iderek Anadolı ve Rûmîli ve ‘Arabistân'da derebegi nâmıyla Pâsbâğ Oğlu, Tuzcu Oğlu, Naşûh Oğlu, Yılık Oğlu, Tağdeviren Oğlu, Hasan Paş Oğlu, Kalyoncu Oğlu, Tekeli Oğlu, İbrâhîm Ağa, Kâtib Oğlu, Sarı ‘Osmân, Kara ‘Osmân, Dede Beg, Es‘ad Beg, Kara Feyzî, Kel Ahmed, Hâşköy A‘yânî Emîn Ağa, Halebli Helbel Oğlu, Har Oğlu, Tepedelenli ‘Alî Paşa, Revândızlı Kör Mehmed Paşa, İshak Paşa'yı terbiye iderek Kürdistân'ın ekşer maḥalleriyle Akça Tağ, Sincâr Tağı gibi mevâki‘-i tuğâtîñ nizâmını virmiş [137] ve Bağdâd vâlîsi Dâvud Paşa ile İşkodralı Muştafâ Paşa'nın ḥasbe'l-beşeriyye vâki‘ olan kuşûrlarından iğmâz ve tesâmüh ü ‘afv ile vefâtlarına kadar istihdâm buyurmaları ‘adâlet ve şefkat-i devlet-i ‘aliyye-i ‘Osmânî'yi meydâna koymuştur.

Vehhâbîlerin İlğâsıyla Sultân Maḥmûd Ḥân Efendimiz Ḥazretleriniñ Nâm-ı Hümayûnlarına "Ğâzî" Lafz-ı Mübâreki ‘İlâve Olundığı

Evâhır-ı ‘aşr-ı Selîm Ḥânî'den berü havâlî-i Hicâziyye'ye musallat olarak Haremeynüş-Şerîfeyn'i ğaşb u ğârete mütecâsir olan Vehhâbî Kâbî-

lesi'ni Mısır vâîsi Mehmed 'Alî Paşa merhûmuñ himmeti ve mahdûmları Tosun Paşa ve İbrâhîm Paşa ve İsmâ'îl Paşalar me'mûriyetleriyle terbiye vü tenkîl ve re'îs-i havâric olan 'Abdullâh İbni Su'ûduñ der-sa'âdete i'zâmıyla i'dâm olundığından levş-i vücûd-ı bed-bûdlarından havâlî-i Hicâziyye'yi tathîr ve bu muvaffakiyetle elkâb-ı hümâyûnlarını "Gâzî" 'unvânıyla tezyîn ü tefhîm buyurmuşlardır.

Üç yüz elli seneden ziyâde memâlik-i 'Osmâniye'de nâ'ire-i cân-sûz-ı tasallut u istîlâ ile bâ'is-i perîşânî-i mülk ü millet ve huşûsiyle bağı-'ale's-sultânı 'âdet iden yefîçeri ocağını "Gazâ-yı Ekber (1241)" tâ-rîhindeki biñ iki yüz kırk bir senesi zi'l-ka'desiniñ tokuzuncu ve mîlâdîñ biñ sekiz yüz yirmi sekizinci senesi hazîrânınıñ onuncu pençşenbe gicesi vâkı' olan tuğyânları üzerine mahv u ilgâ iderek 'Asâkir-i Mansûre-i Muhammedîyle nâmıyla nizâmât-ı 'askeriyyeyi tensîk u îcâd ile dîn ü devleti ihyâ buyurmuşlardır.

Biñ İki Yüz Kırk Üç Târîhinde Şehzâde Baş'ında Tulumbacı Baş'ı Konağıniñ Mekteb-i Tıbbiyye Tahşîş ve İttihâz Olundığı

Biñ iki yüz kırk üçde Şehzâdebaşı'nıñ 'Acemoğlu Kışlası cihetindeki Tulumbacıbaşı Konağı mekteb-i tıbbiyye olarak tahşîş ve mu'allimlerle şâ-kirdân ta'yîn buyurmuşlar ve şimdiki mekteb-i tıbbiyye ol mekteb-i ma'ârif-mekseb muqaddime-i huşûl-i 'ilm-i hikmet ü edeb olmuştur.

Biñ İki Yüz Elli Üç Târîhinde Dâr-ı Şûrâ-yı 'Askerî ve Ah-kâm-ı 'Adliye ve Dâr-ı Şûrâ-yı Bâb-ı 'Âlîniñ Tertîb ve Güşâdı

'Aşr-ı hümâyûnlarına degin devlet-i 'aliyyeniñ hiçbir cihetinde bir meclis-i resmîsi yoğ iken ibtidâ tensîkât ve tanzîmât-ı 'askeriyyeyi müzâ-kere itmek içün elli iki zi'l-hiccesinde dâ'ire ve me'mûrları bi't-tesviye ser-'asker-i esbak Dâmâd Halîl Rif'at Paşa mübâşeretîyle elli üç muharreminde dâr-ı şûrâ-yı 'askerîyi teşkîl ve müte'âkıben Husrev Mehmed Paşa ri-

yâsetiyle Gülhâne Kaşr-ı hümayûnunda meclis-i vâlâ-yı ahkâm-ı 'adliye ve dâr-ı şûrâ-yı bâb-ı 'âlîyi ihdâş u tertîb ile düvel-i mu'azzama nezdine ikâmet ilçileri isrâ ve istikmâl-i [138] emr-i istiât'at içün eñ ilerüdeki devletlerden mu'allimler, mühendisler ve lisân hâceleri celb buyurmak gibi has-be'z-zamân devlet-i 'aliyyenin ihtiyâcâtını ikmâl ve elli ikide kapan-ı dakîk iskelesinden karşısındaki Şokullı Mehmed Paşa merhûmuñ bânîsi olduğı 'Azablar Câmî'-i Şerîfi ittişâlindeki 'Azablar Kapusu'na mümtedd olan cîsr-i 'atfîki hayrâtıyye olarak inşâ vü temdîd ve elli dörtde karantina uşûlîni tanzîm ü te'sîs buyurmuşlardır.

Mısır vâlîsi Mehmed 'Alî Paşa'nın revîş-i meslekine bakılınca Mısır'a vuşûlinden berü istibdâd u ihtiyâz itmek menvî-i zamîri olduğı anlaşılp ancak kendüsünüñ 'aql u dirâyetince devlet-i 'aliyye-i islâmiyyeye o kıt'ada 'âkıl ü müteffiz öyle bir zâtın lüzûmı münker olmadığı cihetle müşârün-ileyh Vehhâbî huşûşına muvaffakiyetden soñra sâ'ir vulâta kıyâs olunmayarak devletçe vak'lıca bulundurulmuş ise de bu kadar hakk-ı tahayyüz ü i'tibârın menvîsini te'hîre kifâyet idememesi ve Husrev Paşa'nın öteden berü müşârün-ileyhe olan gayzı mütevâtir olması ve Pertev Paşa'nın hem Mehmed 'Alî Paşa'nın hediyyesini kabûl idüp hem de ta'aşşub-ı ca'lîsi maşlahatı 'alevlendirmiş bulunması Konya ve Nizîb ve 'Akkâ hâdişelerini netîce virmiş olup ancak kıta'ât-ı her düvelde zühûr iden hâhiş-gerân-ı istibdâd arzûlarıñ nuşhen ve 'unveten tenkîli hükümdâr-ı meşrû'anın me-sâ'îsini müstelzim olan ahvâlden olması cihetiyle bu mişillülerin istitbâ'ı vecîbeden olmak teşebbüsü münker olamaz. Çünkü her devletin bu şûretlerle dûcâr-ı teferruk u ta'addüd olması kuvvet-i hükûmetin işgâr u izrâr u iz'âfını mûcib olarak bi'l-âhire her tarafın te'essüfini müstelzim olduğı hezâr tecârible bedîhî ise de buralarının etrâfıyla taşavvurına arzû-yı lezzet-i istiklâl mâni'asıyla muvaffak olunamaması işbu keşâ-keşi temdîd itmiştir.

Hâkân-ı huld-âşiyân yeñiçerilerin ifnâsını ve derebeglerinin imhâsını ve müşâdere ve bilâ-mûcib şer'î i'dâmın ilgâsını ve devletin muhtâc olduğı mecâlisin teşkîl ü in'ikâdını ve ticâret ve nâfi'a ve evkâf nezâretlerinin ihdâşını ve vapur ile idâre olunur dest-gâhlar ve tersânede çekiç ve erre ve hadde makinelerini ve Tolma [139] Bağçe sarây-ı hümayûnına muttaşıl metîn kâr-gîr tûfeng fabrikası ve Üsküdâr sâhilinde Çengel Karyesi'yle Vaniköyü

arasında Kuleli ta'bîr olunur leb-i deryâda kâr-gîr, metîn süvârî kışlasıyla verâsında mürtefi' ve müferrih haste-hâne ve âhûrlar ve câmi'-i şerîf ve Dâvud Paşa ve Râmî Çiftliği ve Üsküdâr'da Selîmiyye'de ve Top-hâne zirvesinde cesîm 'asker kışlaları ve İstanbul ve Boğaziçi'nin her tarafında kebîr ü şağîr birçok karavul-hâneler ve Begoglu'nun fevkinde ve Beşiktaş'ın zirvesinde Maçka'da mekteb-i harbiye ve tersânede kapudân paşalarının kadîm harem konakları mahallinde fenn-i deryâya ve kâffe-i 'ulûm u fûnûnün ta'allûmine mahsûs mekteb-i bahriye ve humbara-hâne civârında mühendis-hâne ve Eyyûb tarafında iplik-hâne ve ekşerîsinin derûnlarına cevâmî' u mesâcid ve Dâvud Paşa ve Râmî Çiftliği civârındaki Maltepe'de ve Üsküdâr'da Haydar Paşa'da cesîm haste-hâneler ve bâb-ı ser-'askerîde me'mûrîn-i 'askerîye ve aklâmı idâre edecek büyût u devâ'ir ve kâr-gîr harîk kulesi ve dâr-ı şûrâ dâ'iresi ve kışla ve hafîf hastegâna tedâvî olunmak ve Hudâ-negerde hastelik kesb-i imtidâd ve tekeşşür ider ise Maltepe haste-hânesine nakl olunmak için bâb-ı ser-'askerîde muvakkât haste-hâneler ve hammâm ve Begkoz'da debbâg-hâneler ve Arnavud Köyü'nde cesîm karavul-hâne ve muvakkît-hâne ve câmi' ve Bebek'de ve Rûmili ve Anadolu hisârlarındaki cevâmî' in ta'mîrleri ve Top-hâne'de leb-i deryâda âlât u edevât fabrikalarıyla top şakbına mahsûs tâm kâr-gîr mükemmel bir vapur makine-hânesi ve top-hâne kışlalarının ta'mîr ve müceddeden iki minâreli bir câmi'-i şerîf te'sîsiyle yeni sarây-ı humâyûnün bağçe içinde tîmûr kapu cihetindeki bostâncıbaşı yerinin 'asâkir-i hâşşa-i şâhâne mekteb-i harbiyyesine tahvîl ve câmi'-i şerîfiyle berâber ta'mîri husûsına muvaffak buyurulmuşlardır.

Yeniçeri Ağalarına Mahsûs Olan Ağa Kapusunun Bâb-ı Fetvâya Tahvîl ve Tahşîs Olundığı

Vak'a-i hayriyyeden evvel şeyhu'l-islâmların kendü konaklarında ve yâ icâr-hânelerde ve Rûmili ve Anadolu kâdî-'askerleriyle İstanbul kâdîsi kezâlik kendü kîselerinden tedârük itdikleri yek-dîgerine ba'îd başka başka müteferrik kirâ-hânelerde ârâm itdiklerinden ebvâb-ı şerî'ata mürâca'at mecbûriyyetinde olan 'ibâdullâh mahalle-be-mahalle gezüp dûcâr-ı şu'ûbet

olmamak için yeniçeri ağası kapusını şeyhu'l-islâm kapısı [140] olmak üzere tahşîs ve kâdî-'asker ve İstanbul kâdîsi efendilere mahşûş müceddeden başka başka dâ'irelerle fetvâ-hâne te'sîs ve ta'mîr iderek me'mûrîn-i şer'iiyyeyi bir dâ'irede ictimâ'a 'atf-ı 'inâyet buyurmuşlardır.

Âzâdlu ve Ayastefânos bârût-hânelerini müceddeden ta'mîr iderek Avrupa'dan nev-îcâd çarhlar ve makineler celbi ve tîmûr fabrikasıyla Hegbeli Ata bahriye mektebini ve derûnında câmi'-i şerîf binâ ve Ğalaşa Sarâyını mekteb-i tıbbiyyeye tahvîl ve Nûr-ı 'Osmâniye Hâtîbi-zâde fuhûlîn-i fihamdan meşhûr Hacı Râşid Paşa gibi hakîkaten birkaç yüz senede bir gelür bir hâzık u fâzıl u nihrîri nâzır ve Avrupa etîbbâ-i meşhûresinden Doktor Bernard ve İspeçar¹² ve Edirneli İstifnâki ve Kâra Todori Kostantin Efendi gibi mükemmel etîbbâ ve cerrâh ve hâce ve üstâdlar celb ve tavzîf ü ta'yîn buyurmuşlardır ki vatandaşlarımızdan Doktor İsmâ'îl Paşa ve Şâlih Efendi ve Marko Paşa ve Hüseyin ve 'Âkif ve Nûrî Paşa ve Ahmed Paşalar ile Mehmed Efendi ve Ahmed Beg ve Seropçin¹³ Efendi ve Bulanaki¹⁴ Efendi, Kaşbar Beg, Râ'if Efendi, Ahmed Beg, Şemsî Beg, Sâlih Beg, Rif'at Efendi işte ol debistân-ı hikmet-nişândan yetişmiş ve bunlar gibi bir nice hâzık etîbbâ yüzlerinden devlet-i 'aliyye ve tebe'a-i 'Osmâniyye ve sâ'ire pek büyük müstefid ve müteşekkîr olmakda bulunmuşdur.

Bârût-hânelerin Ta'mîriyle Sefâ'in İnşası

Tersâne-i 'âmireniñ i'mârı için içinde yetişenlerden Papuççı Ahmed Paşa ve Çengeloğlu Tâhir Paşa ve Halîl Paşa gibi mehereden zâtları kapudân iderek Maħmûdiyye nâm cesîm üç anbarlı pek güzel müceddeden bir seffîne-i cesîme ile Selîmiyye ve Mes'ûdiyye nâm iki kıt'a üç anbarlı mücedded şûretiyle mükemmel ta'mîr ve zamân-ı ma'âlî-nişânlarında birçok meze kapak ve kapak ve firâteyn ve meze firâteyn ve korvet ve iskota ve

12. اسپچار

13. سرورچین

14. بولاناکى

nâvi ve şalopa ve sâ'ire i'mâline ve müşârün-ileyh Çengeloğlu Tâhir Paşa'nın kapudânlığında tersânede makine ile idâre olunur erre-hâne îcâdına muvaffak olmuştur.

Sultân 'Abdu'l-Hamîd Hân 'ahd-i 'âlîsinde terk ü ta'tîl olunan Begler-begi sarây-ı [141] hümayûnunun 'arşası isteklülere satılmış ve mahall-i mezkûr ahâlîsi ahz-ı rûsûmât-ı mahrûkât ve erzâkdan mu'âfiyet şerefine mazhariyetle berâber sarây-ı mezkûrda muqaddemâ zînet-ver-i şandûka-i ta'zîm olan Hırka-i Sa'âdet dâ'ire-i 'aliyyesine hâkân-ı etkîyâ-'unvân 'Abdu'l-Hamîd Hân hazretleri bir minâreli câmi'-i şerîf ve nezdine bir muvaqqit-hâne ve hâmmâm ve tetimmâtını inşâ itmiş olduklarından cennet-mekân Sultân Mahmûd Hân efendimiz hazretleri bir minâre 'ilâve ve câmi'-i şerîfi ta'mîr ile bir kat daha tezyîn buyurmuş ve bâğçe kapısına karîb yeñiçerilerin dâru'n-nedvesi olarak merkez-i envâ'-ı fışk u fücûr ve "Melek Girmez" şöhretiyle meşhûr ve derûnında birçok yeñiçeri baldırı çıplakları mevcûd ve bu makûle mahâzîlîñ matmah-ı nazar ve matma'-ı şûr u şerleri olmagla ma'rûf u mezkûr olan bîkâr oțalarını Mu'ammer Paşa merhûmuñ pederi kâ'im-makâm-ı rikâb-ı hümayûn Erzurûm Müftîsi-zâde Rüşdî Paşa merhûmuñ me'mûriyyet ü mübâşeretîyle bîñ iki yüz yirmi yedi târîhinde bir anda hedmiyle yerine Hidâyet Câmi'-i refî'u'l-bunyânını te'sîs ve şahâbî-i kirâmdan olup Emeviye zamânında li-eclî'l-ğazâ der-sa'âdete gelerek Ayvansarây civârında şehîden 'âzim-i behîşt-i berîn oldığı mervî olan Ebûzer Gıfârî Hazretleri türbe-i şerîfelerini bîñ yüz yirmi altı târîhinde şadr-ı a'zam Mora fâtîhi Şehîd 'Alî Paşa tecdîd ü termîme muvaffak olmuş ise de mûrûr-ı zamân ile muhtâc-ı ta'mîr olduğundan hazret-i müşârün-ileyh ile yine mahall-i mezkûrda 'âzim-i huld-ı berîn oldığı rivâyet olunan şahâbî-i kirâmdan ve rûfekâ-yı mübâreke-i müşârün-ileyhden Sa'idü'l-Hadrî rağiyâlâhu 'anhumâ hâzerâtının merkad-i münevverlerini tecdîd buyurmuşlardır.

Şu Kemerlerinin 'Îlâvesiyle Muqaddemkilerin Ta'mîri

Rabbim mü'ebbeden merkez-i hükûmet-i hilâfet-i celîle-i islâmiyye bulunmak şerefiyle müşerref buyursun, İstanbul şehriyle bilâd-ı selâse hal-

kı gün-be-gür tekeşşür iderek mevcûd nehirleriñ cereyânı bu şehirlere kifâyet itmediginden ecdâd-ı 'izâmılarınıñ ve bâ-huşûş vâlid-i ma'âlî-mehâmîd-i hümâyûnları firdevs-mekân Sultân 'Abdu'l-Hamîd Hân ve 'amm-i efhamîleri behişt-nişân Sultân Selîm Hân-ı Sâliş hâzerâtı ervâh-ı şerîfeleri içün Belğrad Karyesi'nde Büyük Dere zirvesinde müceddeden kemer ve bend ve havzlar inşâ ve Kânûnî Sultân Süleymân Hân şu yollarını ta'mîr ve havzlarını tathîr itdirerek [142] der-sa'âdet ve mülhâkâtınıñ muhtâc olduğı mâ-i lezîzi icrâ ile 'atşânı irvâ buyurmuşlardır.

Küçük Gökşu mesâiresinde cesîm bir karavul-hâne ve câmi'-i şerîf te'sîs ve Kâdî ve Kartal ve Kısıklı karyeleriyle Kandıllı ve Vâni Köyi ve Eyyûb ve İstavroz ve Şemsî Paşa kaşr-ı hümâyûnı ittişâlindeki câmi'leri ve bunlara civâr olan karavul-hâneleri Tîmûr Kapu kurbında dârü's-sa'âde ağası Beşîr Ağa ve kapu ağası 'Osmân Ağa ve Şeref-âbâd ve Bâb-ı 'Âlî civârında dârü's-sa'âde ağası şeyhu'l-harem Hacı Beşîr Ağa mescidlerini ve Orta Köy'le Kılıç 'Alî Paşa mahallesi beyninde olan Yahyâ Efendi Câmi'i ve Orta Köy'le Kırı Çeşme beyninde Neşât-âbâd nâm sultân sarâyı ittişâlindeki İhmâl¹⁵ Paşa câmi'i ve Eski 'Alî Paşa'daki Hırka-i sa'âdet dâ'iresini ve Büyük ve Küçük Ayaşofya Câmi'lerini ve bu câmi'lerden başka ba'zı cevâmî' u mesâcidden ekşerîsini ta'mîr ve birazlarını müceddeden te'sîs iderek Yeñi Kapu, Galata, Beşiktaş, Kâsım Paşa, Üsküdâr mevlevî-hâneleriniñ tecdîd ü ta'mîri ve Yeñi Kapu hâricinde Merkez Efendi ve Üsküdâr'da kâ'in Hazret-i Hüdâyî ve yine Üsküdâr'da 'Înâdiye Mahallesi'nde Bandırma ve Fındıklı'da Yûnus Efendi ve İstanbul'da Köska civârında Kogacı Dede ve Eyyûb'da Taşlı Burun ve Vezîr Tekyesi ve Necâtî Efendi ve Sûdlice'de Haşîrî-zâde hânkâhlarını ve sâ'ir birçok dergâh-ı şerîfleriñ mücedded ve ta'mîr şûretiyle tezyîn ve Begkoz zirvesindeki Hazret-i Yûşa' türbesiyle türbe-dâr oțalarınıñ ve câmi'iniñ ta'mîri ve Üsküdâr'da Karaca Ahmed civârında Miskînler Çeşmesi ve Bağçe Kapusu'ndaki Yeñi Câmi' muvaķķit-hânesi ve Konya'da türbe-i Hazret-i Mevlânâ'nınıñ ta'mîr ve tezyîni ve Üsküdâr'da Miskînler civârında medfûn olan meşhûr şâ'ir Nâbî Efendi merķadini ta'mîr ve mühimmât-ı hıyâmiyyeye maşşûş olan mehter-hâne ve defter-hâne ve cebe-hâne ve sarây-ı hümâyûndaki dîvân mevķi'iniñ ta'mîr ve

tezyîni ve 'Alemdâr fıkрасında yeñiçerilerin yakıldığı bâb-ı 'âlî ve muhterik bâb-ı defterîniñ derûnlarına mescidler inşâsıyla tecdîd ve te'sîsleri ve el-hâletü hâzihî mekteb-i tıbbiyye olan Ğalaṭa Sarâyı'nıñ ma'a-câmi'-i şerîf ve kütüb-hâne ve hammâmlar mahv u işbâtı ve muhterik olan Kumkapu Câmi'-i'niñ tecdîdi ve tersânede dîvân-hâne ve Oğ Meydânı tekye ve câmi'i [143] ve sarây-ı humâyûndaki Hırka-i Şerife dâ'ire-i 'aliyyesiniñ ta'mîr ve tezyîni ve Kartal Karyesi ve İzmîd Kaşabası câmi'leri ve Kapan-ı Dağık'de Yeşil Tulumba civârında defîn-i hâk-i 'itr-nâk olan Na'llu Baba Hazretleri merkad-i münîfine muttaşılan medfûn olan tarîkat-ı 'aliyye-i nakşbendiyye meşâyih-i kirâmından ve tokuz yüz toksan târîhleri mazanne-i 'izâmından Şeyh Ahmed Buḥârî Hazretleri'niñ türbe ve hânkâh-ı kerâmet-iktinâhlarınıñ inşâsı ve Baḥr-i Sefîd Boğazı'na palanka ihdâsı ve tersâneye şa'ir anbârı ve Telli Tabya'da cesîm çeşme ve Baḥr-i Sefîd'de Çamlı Burun ve Degirmen Burnı'na tabyalar ihdâsı ve Begoglı civârındaki Taṭavla'ya çeşme ve karavul-hâne inşâsı ve Tarabya'daki tabyaya câmi'-i şerîf ve çeşme ve Baḥr-i Sefîd'deki top-hâne tabyasıyla ve yine Baḥr-ı Sefîd Boğazı'na diğеr çeşme ve tabya ve boğaz-ı mezkûrdaki Çemenlik nâm mahalle tabya inşâsı ve tersâne-i 'âmire dîvân-hânesiniñ tecdîdi ve Çorlı kaşabasına çeşme binâsıyla câmi'-iniñ ta'mîri ve Ğalaṭa'da harîk içün bir havz-ı kebîr inşâsı ve Edirne kal'asınıñ ta'mîriyle üç cesîm kışla ve müte'addid çeşmelerle Şehzâde ve Süleymâniye ve Fâtih ve sâ'ir cevâmî'de ve Sultân Ahmed civârında harîk içün cesîm havzlar ve Edirne'de yedi 'aded metîn palanka ve cebe-hâne ve müceddeden cesîm zahîre 'anbârı 'ilâvesi ve Şumnu'ya bir 'âlî kışla ve derûnlarında kâr-gîr ve metîn cebe-hâne ve anbârlar ile Fedâyî ve Yıldız ve Çalı tabya-i cesîmeleri 'ilâvesiyle Hazârgîrad'da muhtaşar tâm kâr-gîr bir bârût-hâne ve Silistre kal'asınıñ ta'mîriyle câmi'ler inşâsı, der-sa'âdetiñ dâhil-i kal'a ve hâricinde ve bilâd-ı şelâşeniñ her tarafında ve Edirne'de ve Lüle Burğosı'nda ve Silivri'de ve Çorlı'da ve Filibe'de ve Kal'a-i Sultâniye'de ve İzmîd'de ve Tekfûr Tağı'nda ve Gelibolı ve Ahyolı Burğosı'nda ve Burûsa'da ve Kartal'da lâ-yu'ad çeşme ve şâdurvân ve sebîl ve mekteb ve cüsûr ve der-sa'âdetde Kadırğa Limânı Meydânı'nda şom mermerden bir kebîr çeşme ve vâlid-i mâcid-i humâyûnları rûh-ı şerîfi içün türbeleri karışısındaki mektebi ta'mîr ve Yedi Kulle'de bir câmi'-i şerîf ve bârût-hânede palanka îcâd ve harem-i Mescid-i Akşâ'nıñ ta'mîri ve Beşiktaş'da dâ-

rû's-sa'âde ağası 'Abbâs Ağa ve Şalı Pazarı ve Eyyûb'da şâh sultân câmi'le-
riniñ ta'mîrleri ve top-hânede müceddeden topçılar ve 'arabacılar kıışlasıyla
bir tîmûr-hâne ve Eyyûb'daki Defterdâr İskeleyi'nde müceddeden munta-
zam ve mükemmel bir fes-hâne ve Üsküdâr'da Selîmiyye Kıışlası civârında
şehriyye-hâne binâ buyurmuşlardır.

Hâkân-ı Huld-âşiyânîñ Binâsına Muvaffak Oldukları Cevâmî'
ve Türbe ve Çeşme ve Sâ'ır Müberrât ve Kıışla ve Karağol-hâne
ve Bârût-hâne ve Vapur Makineleriyle İdâre Olunur Âlât ve
Edevâtı Tebrîken Takdîm Olunmuş Olan Tevârîh-i Manzûme

[144] Zıkr olunan Hayrât u Müberrât ve İnşâ'ât-ı Hümâyûnlarına
Dâ'ır 'Aşr-ı Hümâyûnları Şu'arâsınıñ 'Arz İtdikleri Tevârîhdir

Topçı Kıışlasına Târîhdir

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

'Ayniyâ târîh-i tâmiñ şîti tutdı 'âlemi
"Oldı topçı kıışlası resm-i kadîminden cemîl" (1227)

Hegbeli Ağa'da Mellâhîn Kıışlasına

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

Bahr-ı dilde buldı 'Aynî gevher-i târîhini
"Yapdı mellâhîne 'âlî kıışla bak Maḥmûd Hân" (1244)

Top-hâne'de Müceddeden İnşâ Olunan Kıışlaya

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

- 1 'Ayniyâ ben kûlzüm-i tab'ımdan istihrâc idüp
Bu iki târîh-i gevher-bârımı itdim beyân

- 2 "Müjde gerdüne-keşânıñ bitdi 'âlî kışlası" (1239)
 "Tâkı vâlâ kışla yaptı Hân-ı Maḥmûdû'z-zamân" (1239)

Müceddeden İnşâ Olunan Tîmûr-hâneye

(Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün)

- 1 İtdim dü târîḥ intiḥâb zîbende vü cevher-nişâb
 'Aynî budur re'y-i şavâb taḥrîr olunsun vaḳ'aya
- 2 "Sultân-ı Maḥmûdû'z-zamân tîmûr-hâne yaptı nev" (1239)
 "Tîmûr-hâne beñzedi âhen-ḥişâr-ı ḳal'aya" (1239)

[145] Varna'da İnşâ Olunan Kışlalara Târîḥdir

(Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün)

- 1 İḳlîmini âbâd ide düşmenlerin ber-bâd ide
 Ḳalb-i şerîfin şâd ide Mevlâ ilâ-yevmi'l-ḳıyâm
- 2 'Aynî cünûd-ı müslimîn yâd eylesün târîḥini
 "Nev-kışla yaptı Varna'da sultân-ı Maḥmûdû'l-maḳâm" (1249)

Dîger

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

- 1 Âfitâb-ı nuşreti dünyâyı pür-nûr eylesün
 'Askeri yıldız ḳadar olsun bi-'avn-ı Müste'ân
- 2 'Ayniyâ nazm eyledi târîḥ-i cevher-dârını
 "Kışlayı yaptı ne ra'nâ Hân-ı Maḥmûdû'z-zamân" (1249)

Varna'da İnşâ Olunan Birinci Palanķaya

(Fâ'îlâtün Fâ'îlâtün Fâ'îlün)

- 1 Câmi' u anbâr palanķa kışlalar
Yapdı ma'mûr oldu Varna ser-te-ser
- 2 'Ayniyâ târîh-i tâmin söyledim
"Her palanķa oldu hep Maḥmûd-eşer" (1250)

İkinci Palanķaya

(Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün)

- 1 Bu Varna şehrini her bir cihetden hıfz ider her dem
Maḳâm-ı fevz ü nuşret cây-ı ğâzî me'men-i 'asker
- 2 Gelüp bir nâşır-ı ğaybî dedi târîhini 'Aynî
"İkinci bu palanķa düşmeni her dem zebûn eyler" (1250)

Üçüncü Palanķaya

(Fâ'îlâtün Fâ'îlâtün Fâ'îlâtün Fâ'îlün)

- 1 Eyledi ihyâ bu şehr-i Varna'yı başdan başa
Pâdişâhın biñ sene 'ömrin füzûn itsün Ḥudâ
- [146] 2 'Ayniyâ târîh-i cevher-dâridir dört üstine
"Ḥâfız-ı Varna üçüncü bu palanķa dâ'imâ" (1250)

Dördüncü Palanķaya

(Fâ'îlâtün Fâ'îlâtün Fâ'îlâtün Fâ'îlün)

- 1 Ser-be-ser bu beldeyi ma'mûr u ihyâ eyledi
Leşker-i manşûrına imdâd ide Rabb-ı Mu'în

- 2 Eyler a'dâ ser-fürû 'Aynî görüp târîhini
"Allah Allâh oldu dördüncü palanğa çok metîn" (1250)

Beşinci Palanğa

(Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün)

- 1 Hudâ manşûr ide ol pâdişâh-ı dîn-i islâmî
Miyân-ı her şeh-i 'âlemde tâ şulh u cedel oldu
- 2 Gelüp bir müjde-ber 'Aynî didi târîh-i vâlâsın
"Beşinci bu palanğa bî-mişâl ü bî-bedel oldu" (1250)

Altıncı Palanğa

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

- 1 İtdi nev-inşâ palanğa şevket ü iclâl ile
Sâyesinde kalmadı hiç Varna şehrinde hâlel
- 2 'Ayniyâ 'ıkd-ı Şüreyyâ dinse târîhe sezâ
"Oldı altıncı palanğa çarh-ı 'âlîye bedel" (1250)

Yedinci Palanğa

(Mef'ûlü Fâ'ilâtün Mef'ûlü Fâ'ilâtün)

- 1 Ol pâdişâh-ı emced şâhen-şeh-i mü'eyyed
Yapdı kılâ'-ı bî-had top koydı ejder-âsâ
- 2 Yüz sürdi âsumân bu târîh-i nev-zemîne
"Oldı yedi palanğa mânend-i çarh-ı vâlâ" (1250)

Varna'da Gümrük Kapusına

(Müfte'ilün Fâ'ilün Müfte'ilün Fâ'ilün)

- 1 Varna'yı ma'mûr idüp gümrüğe yaptı kapu
Emti'a-i nuşretiñ itdi bahâsın beyân
- 2 'Ayni dü gâzî gelüp söyledi târîhini
"Arşa kılıç aşdı bu bâbda şâh-ı zamân" (1250)

[147] Varna'da Dîger Kışlaya Târîhdir

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

- 1 'Askerin manşûr u kalbin şâd ide
Tâ cihân turdukça Rabb-i Müste'ân
- 2 'Ayniyâ târîh-i tâmin söyledim
"Yapdı ibhâ kışlayı Maḥmûd Ḥan" (1249)

Dîger

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

- 4 'Ayniyâ cevher mişâli söyledim târîhini
"Bârekallâh kıldı inşâ kışlayı şâh-ı zamân" (1249)

Dîger

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

- 1 Yapdı bir dâne mu'allâ kışla ol Rıdvan-sırışt
Semt-i Ḥürmenlik'de âdem cenneti kılsun mekân
- 2 Reşk ider târîhine 'Aynî Süreyyâ-yı felek
"Yapdı kışla koydı 'asker Ḥân-ı Maḥmûd'z-zamân" (1249)

Varna'da Rusçuğ Kapusına

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

- 1 Virdi dîne takvîyet bu devlete hüsni nizâm
Düşmenin maḫhûr ide her dem cenâb-ı Müste'ân
- 2 Sûre-i Feth okuyup 'Aynî didi târîḫ-i tâm
"Yapdı Ruscuğ bâbını îcâd idüp Maḫmûd Hân" (1252)

Varna'da Nuşret Palanḫasına

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

- 1 Bir palanḫa yapdı ammâ pek metîn
Dir gören vefḫ-i müşelleşdir hemân
- 2 Fehm ider târîḫini 'Aynî ğuzât
"Bu palanḫa nuşreti eyler beyân" (1250)

Cebe-hâne Kışlasına

(Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün)

- 1 Hâḫ vire nuşret ü zafer 'Aynî
O şehen-şâh-ı rub'-ı meskûna
- 2 Bâb-ı târîḫe âsumân ḳodı ser
"Cebe şatdı bu kışla gerdûna" (1244)

Diğer

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

[148]

- 1 Leşkerin manşûr iklîmin Hudâ ma'mûr ide
Tîğ-ı tîzin gerdni-i düşmende ḳılsun dem-be-dem

- 2 ‘Ayniyâ mi‘mâr-ı kudsî söyledi târîh-i tâm
"Kışla tecdîd eyledi sultân-ı Maḥmûd-ı himem" (1244)

Silistre Kâ‘asına

(Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün)

- Didi mi‘mâr-ı kudsî ‘Ayniyâ târîh-i vâlâsın
"Ne muḥkem kâ‘adır Sultân Maḥmûd eyledi" ma‘mûr (1231)

Ordu Kâpusına

(Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün)

- 1 Hüdâvend-i cihân Sultân Maḥmûd-uñ zamânında
Bi-ḥamdillâh bu ḥışn îcâd olundu irdi encâma
- 2 Okur cünd-i sürûşân rûz u şeb târîhini ‘Aynî
"Bu kâ‘a nuşret-âbâd oldu dâ’im ehl-i islâma" (1231)

Gümrük Kâpusına

(Fe‘îlâtün Fe‘îlâtün Fe‘îlâtün Fe‘îlün)

- 1 Dâver-i devr-i zamân ḥazret-i Sultân Maḥmûd
Kıldı bu beldeyi hem ḥışn-ı ḥaşîni tecdîd
- 2 İtdi târîhi ahâlîsini ‘Aynî mesrûr
"Oldı bu şehr ile bu kâ‘a-i manşûr cedîd" (1231)

Ruscuk Kâ‘asına

(Fâ‘îlâtün Fâ‘îlâtün Fâ‘îlâtün Fâ‘îlün)

- 1 Ḥamdü-lillâh bu mu‘allâ sûr nev bünyâd olup
Eyledi ma‘mûr Ruscuk şehrini ser-tâ-be-pâ

- 2 Yazdı dizdâr-ı tabî'at 'Ayniyâ târîh-i tâm
"Müjde Hân Maḥmûd-ı 'Adlî eyledi ḳal'a binâ" (1232)

Dîger

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

- 1 Kṯb-ı devrân şâh-ı ğâzî dâver-i ḳal'a-güşâ
Mevḳi'inde yapıdı bu sûrı idüp luṯ u himem
- 2 'Ayniyâ târîhim oldı râyet-efrâz-ı kemâl
"Yapdı Ruscuk hışnını sultân-ı Maḥmûdü's-şiyem" (1232)

[149] Dîger

(Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün)

- 1 Şehen-şâh-ı cihân Rüstem-sipeh İskender-i devrân
Cenâb-ı Hân Maḥmûd eyledi bu ḳal'ayı inşâ
- 2 Livâ-i ḥâmesin naşb itdi 'Aynî burc-ı târîhe
"Olup bu ḳal'a âbâd itdi Ruscuk beldesin iḥyâ" (1232)

Dîger

(Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün)

- 1 Bu vâlâ hışnı Hân Maḥmûd-ı Şânî eyledi ma'mûr
Semâ-i seb'aya tercîḥ olundı şân u rif'atde
- 2 Sezâ 'ıkd-ı Şüreyyâ dinse bu târîhime 'Aynî
"Bu Ruscuk ḳal'ası çarḫa berâber oldı şûretde" (1232)

Dîger

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

- 1 Himmet-i şâh-ı cihân bu kal'ayı itdi binâ
Râyetin manşûr ide her anda Rabb-i Müste'ân
- 2 Dür gibi târîhi ezber itdi 'Aynî gâziyân
"Yapdı Ruscuk hışnın ol şâh-ı zamân Maḥmûd Ḥan" (1232)

Müceddeden İhyâ vü İcâd Olunan Mehter-ḥâneye

(Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün)

- 1 Ser-â-ser sâye-i 'adlinde olsun 'âlem âbâdân
Ḥudâ âsâyış ü râḥat vire bu ḥıṭṭa-i pâke
- 2 Şüreyyâ reşk ider târîh-i encüm-tâbına 'Aynî
"Yeñiden oldı mehter-ḥâne ma'mûr irdi eflâke" (1230)

Müceddeden İnşâ Olunan Bâb-ı Defterîye

(Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün)

- 1 İtdi inşâ yeñiden bu der-i defter-dârı
Düşdi küttâb-ı hüner-perveri şevk ü taraba
- 2 Yazdı erbâb-ı kalem dür gibi 'Aynî târîh
"Ḥân Maḥmûd-ı cihân koydı bu bâba ketebe" (1231)

[150] Ḥasan Paşa Ḥanı Civrârında Olan Ḵaravul-ḥâneye

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

- 1 Hâḫ Ta'âlâ 'ömrin efzûn leşkerin manşûr ide
'Arşâ diksün râyetin ol şaf-der-i encüm-ḥadem

- 2 Leşker-i kudsî didi târîh-i tâmin 'Ayniyâ
"Bu karavul-hâneyi âbâd ide Hâk dem-be-dem" (1247)

Odun Kapısı'nda İnşâ Olunan Karavul-hâneye

(Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün)

- 1 Girü tursun ilerü varmasun a'dâ aşlâ
Ki bütün âlet-i perhâşî müheyyâ itdi
- 2 Cünd-i gaybî didi târîh-i mücevher 'Aynî
"Karavul-hâne be-her cânibi ihyâ itdi" (1247)

Şehzâde Câmi'î Karşısındaki Karavul-hâneye

(Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün)

- 1 Sultân-ı Mahmûdül-hadem şâhib-kırân encüm-sipâh
Yapdı şunûf-ı cündine gerdûn-mişâl a'lâ maḥal
- 2 Târîh-i cevher-dârını 'Aynî didim erbâbına
"Tâk-ı karavul-hâneyi Şehzâde'den seyr eyle gel" (1247)

Bîmâr-hâneye Târîhdir

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

- 1 Bir nigâh-ı merḥametle iltifât itse eger
Mürdeye cân-baḥş olur 'âkıl ider dîvâneyi
- 2 'Ayniyâ târîh-i tâmin sâ'ile şâfî cevâb
"Yapdı sultân-ı zamân vâlâ bu bîmâr-hâneyi" (1250)

Top ve Mühimmât-ı Sâ'ire Anbârlarına

(Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün)

- 1 Öyle bir pâdişeh-i mazhar-ı nuşretidir kim
'Asker-i hâşına maşûş hemân zât-ı neberd
- 2 Velvele viridi bu târîh cihâna 'Aynî
"Toptolu kondi hep anbâra mühimmât-ı neberd" (1248)

[151] Diğer

(Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün)

- 1 Bu anbâr-ı mühimmât-ı veğâyı eyledi îcâd
Ola âşârı tâ yevmü'l-kıyâme muhkem ü mes'ûd
- 2 Tamâm oldu didim târîh-i cevher-dârını 'Aynî
"Bu anbâr-ı mühimmâtı bak a'lâ yaptı Hân Maḥmûd" (1248)

Varna'da Yalı Kapusına

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

- 1 Eyledi ser-haddini ma'mûr u ihyâ bâ-huşûş
Kâl'a yaptı Varna'da islâmı itdi zî-mecâl
- 2 'Ayniyâ târîhi eyler def'-i Ye'cüc-i 'adû
"Baḳ ne zîbâ bâb-ı sâhil sedd-i İskender-mişâl" (1248)

Enderûn-ı Hümâyûndaki Hazine Koğuşından Müfîz Fuzalâ-yı Benâmdan Ferîḳ Necîb Paşa Nezâretiyle Boğaziçi'niñ İstinye Körfezinde İnşâ Olunan Kâravul-hâneye

(Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün)

- 1 Huşûşa bu karavul-hâneyi yaptı mahallinde
Necîb Pâşâ nezâret eyledi sa'yi ola meşkûr
- 2 Şerer-efşân olur 'Aynî tüfeng-i mışra'-ı târîh
"Karavul-hâne-i İstinye'yi Mevlâ ide ma'mûr" (1250)

Hegbeli Ağa'da Mühendis-hâneye

(Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün)

- 1 Tâ nokta-i necm ü kamer saht-ı sipihre viridi fer
Devrinde olsun müftehar bi'l-cümle şâhân-ı cihân
- 2 Târîhin ehl-i hendese 'Aynî görüp itsün hisâb
"Yapdı mühendis-hâne nev Sultân-ı Maḥmûd-ı zamân" (1244)

Ḳal'a-i Sultânîye'de İnşâ Olunan Ḳal'aya Vaz' Kılınan Sâ'at Târîhidir

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

- 1 Bir dakîka olmasun feth ü meserretten tehî
Eylesün her sâ'atin biñ sâl Rabb-i Müste'ân
- 2 Bildi herkes vaktini 'Aynî didi târîhini
"Ḳulle-i vâlâ yapup sâ'at kodı şâh-ı zamân" (1250)

[152] İzmîd'deki Dînk-hâneye

(Mef'ûlü Fâ'ilâtün Mef'ûlü Fâ'ilâtün)

- 1 Yaptırdı dînk-hâne geydürdi fes cihâna
Bildürdi ins ü câna tedbîr-i feyz-i cûyın

- 2 Târîhe 'Ayniyâ bes koysun baş üzre herkes
"Bağ dînk-hâne-i fes yapıldı buldı şuyın" (1249)

Sultân Maḥmûd Ḥân Ḥazretleriniñ İnşâ Buyurdukları Çeşmeye Her
Mışra'ı Târîh Olarak İnşâd Olunan Târîhidir

(Müfte'ilün Fâ'ilün Müfte'ilün Fâ'ilün)

- 1 "Menba'-ı cûd u seḥâ dâver-i şâlib-himem" (1239)
"Pâdişeh-i balr u ber a'del-i şâh-ı zamân" (1239)
- 2 "Dâver-i yem-mekrûmet cûd-ı vefâ menba'ı" (1239)
"Ḥâmi-i küll-i diyâr ya'ni ki Maḥmûd Ḥân" (1239)
- 3 "Himmet ü ihsânı bir çeşme binâ eyledi" (1239)
"İtdi o şâh-ı güzîn Zemzem-i nâbı revân" (1239)
- 4 "Çeşme-i âb-ı ḥayât oldu revân gel şu iç" (1239)
"Şükriñ idüp kıl du'â pâdişehi ân-be-ân" (1239)
- 5 "Yapısı şihlat-nümâ âdeme 'aynı şifâ" (1239)
"Âb içiñ oldu binâ çeşme-i Maḥmûd Ḥân" (1239)
- 6 "Oldı bu on mışra'ın her biri târîh-i tâm" (1239)
"Nazmıma 'Aynî benim teşne bütün şâ'irân" (1239)

Unkapanı'nda 'Azab Kapısına Mümtedd Olan Cısr-i 'Atîkiñ Târîhidir

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

- 1 Her geçen olsun du'âda pâdişâha dâ'imâ
'Ayniyâ yaptım iki târîh-i tâm u mültezem
- 2 "Yapdı Ḥân Maḥmûd dil-cû köpri geçdim şu gibi" (1252)
"Bu mu'allâ üss-i cisre bendeñiz ḥayretdeyem" (1252)

Eyyûb Civârında Defterdâr İskeleyi'ndeki Fes-hâneye Târîhdir

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

- 1 'Ayniyâ oldu huzûr-ı pâdişâhîde pesend
Bu iki târîhime tâc-ı mücevher dinse bes
- 2 "İtdi fes-hâne binâ Sultân-ı Maḥmûdü'l-ümem" (1252)
"Yapılup iclâl ile fes-hâne çıktı başa fes" (1252)

Konya'da Dergâh-ı Ḥazret-i Mevlânâ'nıñ Ta'mîrine Târîhdir

(Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün)

- 1 Didi bu Meşnevî-hân bendesi 'Aynî iki târîh
Biri cevherdir ammâ dîgeri zîbende vü a'lâ
- [153] 2 "Şehen-şâh-ı zamân pîr âsitânın yapıdı eyvallah" (1251)
"Sipîhr-i heftûme döndi zihî dergâh-ı Mevlânâ" (1251)

Cağaloğlu'nda Vâkı' Şadr-ı Esbak Ḥadım Ḥasan Pâşâ Sebîline

(Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün)

- 1 Akıtdı mâ-i Kevşer itdi rûḥ-ı vâkıfı ihyâ
'İtâşî eyledi reyyân cihânı sû-be-sû pür-sûd
- 2 Oḳu târîḥin âb iç kaṭresin itme telef 'Aynî
"Ḥasan Pâşâ sebîlin kıldı cârî nâsa Ḥân Maḥmûd" (1247)

Çörekçiler Kapusunda İhyâ Eyledikleri Sebîle

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

- 1 Meşreb-ı pâki ola deryâ gibi pür-cûş-ı feyz
'Ömr-i Nûḥ ihsân ide ol şâha Mevlâ âb iç

- 2 Ayniyâ dil-dâdedir târîhine mâ-i hayât
"Bu sebîli kıldı Hân Maḥmûd icrâ âb iç" (1246)

Bâğçeḳapusu Hâricinde İhyâ-Kerde-i Hâḳân-ı Huld-Âşiyân Olan Çeşme-i Ra'nâya Târîḥdir

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

- 1 Tâ ki dünyâyı ide dil-sîr enhâr u 'uyûn
Ola ḳalbi menhel-i âb-ı hayât-ı câvidân
- 2 'Ayniyâ 'atşâna işrâb eyledim târîḥ-i tâm
"Çeşme-i zîbende îcâd eyledi Maḥmûd Hân" (1250)

İstinye'de Binâ Olunan Çeşmeye

(Müfteilün Fâ'ilün Müfte'ilün Fâ'ilün)

- 1 Sen bu maḥalle gelüp seyr ü temâşâ idüp
Mâ-i zülâlin içüp pâdişhe ḳıl du'â
- 2 Yazdı bu târîḥi bir teşne gelüp 'Ayniyâ
"Eyledi Maḥmûd Hân çeşme-i dil-cû binâ" (1250)

Sultân Maḥmûd Hân-ı Evveliñ Ḥarâb Olan Çeşmelerini Maḥmûd Hân-ı Şânî Ḥazretleriniñ Ta'mîrine Himmet Buyurduḳlarına Târîḥdir

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

- [154] 1 Çünkü Hân Maḥmûd-ı evvel çeşme bünyâd eyleyüp
Biñ yüz elli beşde ma-i şâfın itmişdi revân
- 2 Ḳalmamışdı âb u tâbı pek ḥarâb olmuş idi
Anı ta'mîr itdi şuyın buldurup şâh-ı zamân

- 3 'Ayniyâ târîh-i dil-cûsın didim tâm u selîs
"Müjde zîbâ çeşme ihyâ eyledi Maḥmûd Hân" (1248)

Belde-i Filibe'de Müceddeden İcâd u İhyâ Olunan Kırk 'Aded Çeşme-
leriñ Târîhleridir

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

- 'Ayniyâ târîhin itdim şu gibi nâsa sebîl
"Yapdı ra'nâ çeşmeler Sultân-ı Maḥmûd'ı'l-me'âb" (1248)

Dîger Çeşmeye

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

- 1 Sûy-ı hayrâta zülâl-i cûdını itdi revân
Şâh-ı yem-ihsân alup feyz-i Hudâ'dan lâyiha
2 Dür gibi 'Aynî didi bu çeşmeniñ târîhini
"Bir şu iç ecdâd-ı Hân Maḥmûd'a oku Fâtîha" (1248)

Dîger Çeşmeye

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

- 1 Âb-ı rûy-ı Âl-i 'Oşmân yem-kerem şâh-ı cihân
Eyledi mâ-i zülâl-i cûdını dehre revân
2 Teşnegâna 'Ayniyâ târîh-i dil-cûsın didim
"Gel iç âbı çeşme icâd eyledi Maḥmûd Hân" (1248)

Dîger Çeşmeye

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

- 1 Çeşme bünyâd itdi âb-ı lutfını kıldı sebîl
Şâh-ı Maḥmûd'ı-ş-şiyem zıll-i Hudâ-yı Zî'l-minen

- 2 Oldı her bir kaçresi târîhine ‘Aynî nişân
"İç şuyı Allâh Ta‘âlâ ‘aşkına bu çeşmeden" (1248)

[155] Dîger Çeşmeye

(Müfte‘ilün Müfte‘ilün Müfte‘ilün Müfte‘ilün)

- 1 Âb-ı hayât itdi revân virdi bütün teşneye cân
Pâdişeh-i devr-i zamân hâzret-i Maḥmûd-me’âb
- 2 ‘Aynî kulu oldı be-kâm cevher-i târîhi be-nâm
"Çeşmesini şâh-ı enâm eyledi mecrâ-yı şevâb" (1248)

Dîger Çeşmeye

(Müstef‘ilün Müstef‘ilün Müstef‘ilün Müstef‘ilün)

- 1 Sultân-ı yenbû‘ül-himem ḥâkân-ı kıble-gâh-ı feyz
Ka‘be mişâli çeşmeler itdi binâ kıldı revân
- 2 Hâcî-i tab‘ım ‘Ayniyâ târîhin aldı dūr gibi
"Akıtdı ‘ayn-ı Zemzem’i bu belde Maḥmûd" Ḥân (1248)

Dîger Çeşmeye

(Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün)

- 1 Menba‘-ı âb-ı hayât-ı merḥamet Maḥmûd Ḥân
Çeşme yaptı sedd-i İskender gibi mesrûr ola
- 2 Söyledim ‘Aynî ‘itâş-ı ümmete târîhini
"Bir şu iç bu çeşmeden ḥamd eyle ‘ayn-ı nûr ola" (1248)

Dîger Çeşmeye

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

- 1 Menhel-i baħr-ı kerâmet âb-ı rûy-ı dâverân
Bir şuyında çeşme yaptı oldu reyyân teşnegân
- 2 Mâ-i hayvân 'Ayniyâ târîhime dil-dâdedir
"Kıldı icrâ âb-ı nâb-ı cûdını Maħmûd Hân" (1248)

Dîger Çeşmeye

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

- 1 Menba'-ı 'ayn-ı hılâfet Hân-ı Mâħmûd'l-ümem
Âb-ı luṭfın kıldı icrâ itdi reyyân herkesi
- 2 'Ayniyâ târîh-i cevher-dârin ısrâb eyledim
"Ḥayr-ı cârî oldu dehre pâdişâhıñ çeşmesi" (1248)

[156] Dîger Çeşmeye

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

- 1 Cûy-bâr-ı ma'delet Sultân-ı Maħmûd'l-ḥıṣâl
Eyledi bu âbı icrâ re'y-i ṭab'-ı mülhemi
- 2 Şeş cihâta bakmadı 'Aynî didi târîhini
"Kıl teveccüh kıbleye nûş eyle âb-ı Zemzem'i" (1248)

Dîger Çeşmeye

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

- 1 Mâ-ı luṭfın itdi Hân Maħmûd icrâ 'âleme
Ḥayr-ı cârîsi rızâ-ı Ḥaḳḳ'a olsun mûşile

- 2 ‘Ayniyâ târîhim oldu âb-ı Kevşer'den selîs
"Şâh-ı ‘âlem yaptı dil-cû çeşmeyi ihlâş ile" (1248)

Dîger Çeşmeye

(Müstef‘ilün Müstef‘ilün Müstef‘ilün Müstef‘ilün)

- 1 Sultân-ı Rıdvân-mes‘adet şâh-ı kerûbî-menkabet
Yapdı yine cennet gibi bir çeşme-sâr-ı selsebîl
- 2 ‘Aynî ele al hâmeyi târîh yaz nûş eyle âb
"Bu mâ-i pâk-ı lutfını Maḥmûd Ḥân kıldı sebîl" (1248)

Dîger Çeşmeye

(Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün)

- 1 Kûlzü-m-i ‘adl ü kerâmet dürr-i baḥr-i saltanat
Ḥân Maḥmûd itdi inşâ çeşme-i dil-cû maḳâm
- 2 Feyz-yâb oldu cihân ‘Aynî didim târîhini
"Âb-ı cûdın itdi cârî sû-be-sû şâh-ı cihân" (1248)

Dîger Çeşmeye

(Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün)

- 1 Devr-i ‘adlinde cihân şâd-âb-ı feyz oldu bütün
Kıldı bu âbı revân Sultân-ı Maḥmûdül-eşer
- 2 Hızr u İlyâs'a didim târîh-i tâmin ‘Ayniyâ
"Sa‘d-bâdâ çeşme yaptı pâdişâh-ı baḥr u ber" (1248)

[157] Diğer Çeşmeye

(Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün)

- 1 Yapdı nev-çeşmeleri hazret-i Sultân Mahmûd
Nâ'ib-i Fahr-ı cihân zıll-i Cenâb-ı Mevlâ
- 2 Didi târîhini aşhâb-ı hulûşa 'Aynî
"Haseneyn 'aşkına bu çeşmeden iç eyle du'â" (1248)

Diğer Çeşmeye

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

- 1 Kible-i hâcât-ı 'âlem Hân Mahmûd'un hemân
Devr-i 'adlinde bu Zemzem eyledi cûş u hurûş
- 2 Bir şuyında düşdi 'Aynî söyledim târîhini
"Akdı bahr-i çeşmeden mâ-i zülâli eyle nûş" (1248)

Diğer Çeşmeye

(Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün)

- 1 'İlm-i ledünnî menba'ı 'ayn-ı kerâmet menheli
Mahmûd Hân bu çeşmeyi inşâ idüp kıldı 'ayân
- 2 Hızır'ı görüp 'Aynî o ân tebsîr-i târîh eyledim
"Al iç şuyı bu çeşme-i âb-ı hayât oldu revân" (1248)

Diğer Çeşmeye

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

- 1 Mevki'inde bak ne dil-cû çeşme îcâd eyledi
Dâver-i deryâ-himem sultân-ı inşâf-ittisâf

- 2 Şâh-ı 'âlem virse dil târîhime 'Aynî sezâ
"Eyledi Maḥmûd Ḥân icrâ cihâna âb-ı şâf" (1248)

Dîger Çeşmeye

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

- 1 Virdi bağ-ı devlete neşv ü nemâ feyz-i bahâr
Ḥân Maḥmûdü'z-zamânîñ âb u tâb-ı şevketi
- 2 Her ḥabâbı necm-i târîḥ-i semâdır 'Ayniyâ
"Cûy-ı Kevşer'dir bu 'âlî çeşme-sârîñ hey'eti" (1248)

Dîger Çeşmeye

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

- 1 Pek yerinde çeşme yaptı dâver-i ni'me'l-me'âb
Sa'yini meşkûr u kâlbîn şâd ide Bârî Ḥudâ
- 2 Pâyına yüz sürdi bu târîḥimiñ âb-ı ḥayât
"İç suyu ḥamd eyle gel Maḥmûd Ḥân'a kıl du'â" (1248)

[158] Dîger Çeşmeye

(Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün)

- 1 Muḥîṭ-i fevz ü nuşret şeb-çerâğ-ı lücce-i şevket
Bu dil-cû çeşmeyi yapırdı Ḥân Maḥmûd-ı yem-meşreb
- 2 Didim târîḥini bir kaṭresin itme telef 'Aynî
"Bu mâ-i şâfı iç 'aynüş-şifâdır ehl-i derde hep" (1248)

Dîger Çeşmeye

(Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün)

- 1 Bu şehri itdi âhir sû-be-sû Maḥmûd Ḥân ihyâ
Akıtdı şu gibi naḳd-i zülâl-i cûdını evvel
- 2 Didim her bir muşallî teşneye târîhini 'Aynî
"Bu dil-cû çeşmeden al âb-destiñ mâ-i şâf iç gel" (1248)

Dîger Çeşmeye

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

- 1 Naḳd-i cûdın şarf idüp şâhen-şeh-i ḥayr-âşinâ
Çeşme yaptı rûḥ-ı ecdâd-ı 'izâmın kıldı şâd
- 2 Görse Cem tâcın virirdi 'Ayniyâ târîhine
"Âb-ı dil-cû nûş idüp Maḥmûd Ḥân'ı eyle yâd" (1248)

Dîger Çeşmeye

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

- 1 Mâ-verâ'ü'n-nehr-i âb-ı cûdını icrâ idüp
Siyyemâ Maḥmûd Ḥân itdi bu şehri feyz-gâh
- 2 'Aks-i târîḥ oldı bu âyîne-i mâdan bedîd
"Mevkî'inde bir maḥalli çeşme yaptı pâdişâh" (1248)

Dîger Çeşmeye

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

- 1 Sû-be-sû bu beldede âb-ı ḥayât itdi revân
Ḥazret-i Sultân-ı Maḥmûdüş-şiyem Ḥızr-ittişâf

- 2 Şu gibi târîh-i cevher-dârını hıfz eyle de
"Gel bu dil-cû çeşmeden ey teşnegân al mâ-i şâf" (1248)

[159] Dîger Çeşmeye

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

- 1 Mâ-i lutfın kıldı icrâ ins ü cinne sû-be-sû
Eyledi 'atşânı reyyân pâdişâh-ı baħr u ber
- 2 Âb-ı târîh oldu cârî lûlesinden hâmeniñ
"Çeşme bünyâd eyledi sulţân-ı Maħmûd'ül-beşer" (1248)

Dîger Çeşmeye

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

- 1 Âb u tâb-ı cûdın icrâ eyledi Maħmûd Hân
Sâyesinde oldu şâd-âb-ı şafâ her bir maħal
- 2 'Ayniyâ târîh-i cevher-dârını Rıdvân didi
"Oldı cârî Kevşer'i bu çeşmeden nûş eyle gel" (1248)

Dîger Çeşmeye

(Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün)

- 1 Şâhen-şeh-i dil-cû-eşer hâkân-ı deryâ-cûd kim
Virdi zülâl-i himmeti bu beldeye zevk ü şafâ
- 2 Târîh-i tâmın söyledim dil-teşnegâna 'Ayniyâ
"Sulţân Maħmûd 'âleme bu çeşmeyi itdi binâ" (1248)

Dîger Çeşmeye

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

- 1 İster iç ister vuzû kıl ister al ey teşne-dil
Eyledi icrâ bu âbı Hân-ı Maḥmûdül-enâm
- 2 Harf-i menkûṭından işrâb eyledim târîḥini
"Ayn-ı ferḥunde binâdır çeşme-i dil-cû maḳâm" (1248)

Dîger Çeşmeye

(Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün)

- 1 Şâhen-şeh-i deryâ-nevâl sultân-ı Maḥmûdül-hıṣâl
Kim feyz-i cûdı eyledi icrâ bu şehre âb-ı nâb
- 2 Gel bir ḥulûṣ-ı kalb ile târîḥini yaz 'Ayniyâ
"Bu çeşmeniñ bânîsine eyle du'â-yı müstecâb" (1248)

Dîger Çeşmeye

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

[160]

- 1 Yapdı bu 'ayn-ı muşaffâyı belî şâh-ı zamân
Oldılar sır-âb-ı luṭf-ı himmeti dil-teşnegân
- 2 Hiç söz olmaz 'Ayniyâ târîḥ-i cevher-dârına
"Kıldı dil-cû çeşmeyi ḥaḳḳâ binâ Maḥmûd Hân" (1248)

Dîger Çeşmeye

(Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün)

- 1 Sultân Maḥmûd itdi bu âbı sebîl
Çün şîr-i mâder ile nûş olsun ḥelâl

- 2 ‘Aynî kûlî târîh-i tâmin söyledi
"Oldı bu âb-ı çeşme teşne-i zülâl" (1248)

Dîger Çeşmeye

(Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün)

- 1 Hıdîv-i yem-kerem sulţân-ı Maĥmûdü'ş-şiyem müjde
Bu dil-cû çeşme-sârı eyledi inşâ olup mülhem
- 2 Didim târîh-i cevher-dârını ‘Aynî du‘â itdim
"Bu şuyı ins ü cânn u murğ ĥayvânât içer her dem" (1248)

Dîger Çeşmeye

(Fe‘îlâtün Fe‘îlâtün Fe‘îlâtün Fe‘îlün)

- 1 Neşve-i âb-ı bekâ zevk-i şarâb-ı cennet
Oldı bu çeşme-i ferĥunde binâda mevcûd
- 2 Olsa âvîze-i Ka‘be dūr-i târîhi sezâ
"Zemzem-i âb-ı şafâdır eşer-i Ĥân Maĥmûd" (1248)

Dîger Çeşmeye

(Müstef‘îlün Müstef‘îlün Müstef‘îlün Müstef‘îlün)

- 1 Akıtdı âb-ı cân-fezâ Maĥmûd Ĥân ey teşne-leb
Sîr-âb u şâd-âb eyledi her cânı sen de âb iç
- 2 Târîh-i dil-cûsın didi ‘Aynî kûlî ezberledim
"Bu çeşme reyyân eyledi ‘atşânı sen de âb iç" (1248)

Dîger Çeşmeye

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

- 1 Kıldı bu âbı revân Maḥmûd Ḥân
Yem-kerâmet sâye-i Rabb-i celîl
- 2 Bir düşürdüm söyledim târîḥini
"Çeşme cennet suyu 'Aynî selsebîl" (1248)

Dîger Çeşmeye

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

- 1 Ḥân Maḥmûd-ı felek-dergâhın âşârın yazup
Zühre'ye vaşf-ı şadâ-yı nâm-ı ḥâmem neyledi
- [161]
- 2 Düşdi 'aks-i encüm-i târîḥi âba 'Ayniyâ
"Çeşmesi şemsiñ bu 'âlî çeşmeye reşk eyledi" (1248)

Dîger Çeşmeye

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

- 1 Ḥân Maḥmûd'un temâşâ eyleyüp ḥayrâtını
Şu gibi ezberledi ins ü melek evşâfını
- 2 'Ayniyâ şükrâne ben de söyledim târîḥini
"Sen o vâlâ çeşmeniñ nûş eyle mâ-i şâfını" (1248)

Dîger Çeşmeye

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

- 1 Eyledi bu mâ-i çeşme herkesi sîr-âb-ı feyz
Devr-i Ḥân Maḥmûd-ı adlîde idüp cûş u ḥurûş

- 2 ‘Ayniyâ her teşneye bir bir didim târîhini
"‘Âfiyet olsun o âb-ı nâbı gel de eyle nûş" (1248)

Dîger Çeşmeye

(Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün)

- 1 Midhat-i âşâr-ı Hân Maḥmûd ile
Nazm-ı şûhum oldı miskiyyü'l-hıtâm
- 2 ‘Ayniyâ târîḥ-i tekmîlin didim
"İç suyu bu çeşmeler oldı tamâm" (1248)

Filib'e'deki Şâdurvânîñ Ağa Hüseyin Paşa Mübâşeretiyile İnşâsına Târîḥdir

(Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilün)

- 1 Vüzerâdan vükelâdan niçe biñ bendesi var
Dîn ü devletde şadâkatları olmuş meşhûd
- 2 Siyyemâ vâli-i Çirmen Hüseyin Pâşâ kim
Kılıcı keskin ola ‘ömr-i şerîfi memdûd
- 3 Oldı fışkıyye-i kilik-i sühanımdan pür-cûş
‘Ayniyâ bu iki târîḥ-i selâset-meşhûd
- 4 "Yapdı bu beldeye bir şâd-revân şâh-ı güzîn" (1248)
"Zemzem'in kıldı revân himmet-i Sultân Maḥmûd" (1248)

[162]Burgos Kaşabası'nda İnşâ vü İcrâ Buyurılan Çeşmeniñ Târîḥidir

(Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün)

- 1 Selsebîliñ ‘aynıdır bu çeşme-sâr-ı cân-fezâ
Ravza-i Rıdvân'a beñzer câr etrâfı hemân

- 2 Teşnegâna 'Ayniyâ târîh-i tâmin söyledim
"Bağ ne zîbâ çeşme îcâd itdi sultânü'z-zamân" (1249)

Dîger

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

- 1 Bir şu iç eyle du'â bânîsi şâh-ı 'âleme
Eyledi bu hayr-ı câriye muvaffak anı Rab
- 2 Zâyi' itme kaşresin 'Aynî didi târîhini
"İç bu bâlâ çeşmeden ağıdı zülâl ey teşne-leb" (1249)

Dâhiliye Nâzırı Esbak El-hâc 'Âkif Efendi'niñ Hâkân-ı Huld-âşiyânıñ
Çeşmesine Târîhdir

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

- 1 'Âkifâ târîh-i inşâsın iderken cüst-cû
Nüşa-i efkârda bâ-feyz-i Rabb-i Müste'ân
- 2 Şu gibi bir mışra'-ı berceste ağıdı hâmeden
"Yapdı bu nev-çeşme-i pâkîzeyi Maḥmûd Hân"

Kapan-ı Daḳîk Semtinde Hâk-i 'İtr-nâk Olan Aḥmed Buḥârî Hazret-
leri'niñ Ta'mîr ü İnşâ-i Merḳad-i Muṭahharalarına Bâb-ı 'Âlî Ketebesinden
Nebîl Efendi'niñ Ḳaşıdesinden Ba'zı Ebyât ile Târîhdir

(Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün)

- 1 Şâh-ı gerdûn-'atebe Hazret-i Sultân Maḥmûd
Olmada hâk-i deri nâşiye-zîb-i şâhân
- 2 Aldı bu hâneyi seyr eyle o zıllullâhı
Ḳalbine sırr-ı velâyet olıcak feyz-resân

- 3 Nâmi Şeyh Ahmed olup 'ârif-i billâh idüğün
Eylemiş kilk-i eşer Zeyl-i Şakâyık'da beyân
- 4 Burada defn olıcağ hânesine Hân Murâd
Eylemiş kûbbe yapup üstine ta'yîn-i mekân
- 5 Oldı târîhi Nebîlâ baña ilhâm-ı Hudâ
"İtdi bu câyı 'ayân keşf ile sultân-ı cihân" (1232)

[163] Türbe-i Şerîfe-i Mezkûruñ İkinci Ta'mîrine Şeyh-i Sâbıkı Rıfķî Efen-
di Merhûmuñ Târîhidir

(Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün)

- 1 Ahmed Buḥârî Hazreti olmuş bu hâlde hicreti
Pek çok ḥafâda müddeti geçmiş niçe sâl ü zamân
- 2 Rıfķî bu câda münzevî târîḥ yazdı ma'nevî
"Yapdı bu dergâh-ı nevi kûtb-ı cihân Maḥmûd Hân" (1250)

Târîḥ-i Ta'mîr-Şoden-i Câmi'-i Ayaşofya-i Kebîr

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

- 1 Câmi'-i 'irfân u 'iffet muktedâ-yı ḥaş u 'âm
Şem'-i mihrâb-ı hilâfet mefḥar-ı 'Oşmâniyân
- 2 Ya'nî Hân Maḥmûd-ı Şânî kim cihânda zâtıdır
Şâh-ı bî-hemtâ ferîdül-'aşr sultân-ı zamân
- 3 Görse ger dârâtını Dârâ alây-ı cum'ada
Reşk-i gayretle kalur engüşt-i hayret-ber-dehân
- 4 Kurretül-'ayn-ı cihândır kim o rûḥ-ı 'âlemiñ
Eylemiş zât-ı şerîfin Hâk ten-i âfâka cân

- 5 Vâşîfâ ta'mîr târîhin didim ba'de's-şalât
"Yapdı hâkkâ Ayaşofya ma'bedin Maḥmûd Hân" (1224)

Târîḥ Berây-ı Ta'mîr-şoden-i Merḳad ü Ma'bed ü Dâr-ı Türbe-dâr-ı
Yûşa'

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

- 1 Pâdişâh-ı mülk ü millet kuṭb-ı 'âlem-menḳabet
Ḥusrev-i şâhib-kerâmet ḥazret-i Maḥmûd Hân
- 2 'Âlim-i 'ilm-i fazîlet zû-fünûn-ı ma'rifet
Şâh-ı Eflâtûn-feṭânet şehriyâr-ı kâm-rân
- 3 Vâşîfâ ta'mîrine şâyestedir târîḥ-ı tâm
"Kıldı ihyâ bu maḳâm u mescidi Maḥmûd Hân"

Vehhâbî'niñ Hezîmetine Târîḥdir

(Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün)

- 1 Degildir cifr-ı 'aklî eyledi bi'l-ittifâḳ 'âlem
Dü-çeşm-i ḥâricîniñ ḥârice iḥrâcın istiḥrâc
- 2 Tabanı yanmış itler gibi câh-ı merge cân atdı
Derûn-ı bi'r-i ğayyâda mekânı oldu kızgın sâc
- 3 Fesâdı 'âlemiñ ma'lûmıdır ol ḥâ'in-i dîniñ
Beyâna kışşa-i menfûr u menhûsı degil muḥtâc

[164]

- 4 Bu târîhin okuyup Vâşîfâ kıl müjde ḥuccâca
"Ḥavâric beyt-i 'uzmâ-yı Ḥudâ'dan oldu hep iḥrâc"

Târîḥ Berây-ı Ta'mîr-i Türbe-i Ḥazret-i Ebûzer Ğıfârî Raḍiyallûhu
'Anhu'l-Bârî

(Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün)

- 1 Hâbîb-i Hâzret-i Mevlâ'nîñ aşhâb-ı güzîninden
Cenâb-ı Bû-zer-i Ğaffârî nâm bir zât-ı 'âlî-şân
- 2 Sitanbul feth olunmazdan muqaddem fî-sebîlillâh
Ġazâyâ 'azm ü niyyet eyleyüp ol server-i merdân
- 3 Olup tevfiķa mazhar bu makâm u mescid-i pâki
Yeñiden kıldı inşâ Vâlîde Sultân-ı Maḥmûd Hân
- 4 Resûlullâh'a ta'zîmen kılup aşhâbına hürmet
Zihî ḥayr eyledi ol mehd-i 'ulyâ-yı kerem-bünyân
- 5 Hudâ hem zâtını hem nûr-ı çeşmi Hân Maḥmûd'ı
Kıla her hâlde maḥfûz u setr-i dîde-i 'udvân
- 6 Sezâdır yazsa Vâsîf bendesi bir mışra'-ı târîḥ
"Bu 'âlî meşhedi yapırdı ra'nâ Vâlîde Sultân" (1227)

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

- 1 Vâlîde Sultân-ı Hân Maḥmûd-ı İskender-himem
Kıldı icrâ ḥayr içün bu zemzem-i dil-cû-teri
- 2 Şuyı şâf elmâsdır târîḥi Vâsîf 'ayniḥî
"Mâ bu a'lâ çeşmeden nûş eyle âb-ı kevşeri"

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

- 1 Menba'-ı enhâr-ı şevket âb-ı rûy-ı salṭanat
Ġâzî Hân Maḥmûd-ı 'Adlî-şân u İskender-kemâl
- 2 "Efḍalü'l-a'mâl saḳyü'l-mâ" ḥadîşin gûş idüp
Yapdı her sûda hezârân çeşme-sâr-ı bî-mişâl

- 3 Teşnegâna böyle kıl târîhini Vâsîf beyân
"Nâsa Hân Maḥmûd icrâ eyledi mâ-i zülâl" (1235)

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

[165]

- 1 Âb-ı rûy-ı tâc-dârân Gâzî Hân Maḥmûd kim
Eylemiş zâtını Haḥ cümle mülûkuñ a'zamı
- 2 Çeşm-i 'âlem görmemiş sem'-i cihân gûş itmemiş
Böyle cûd 'ummânî himmet kânî şâh-ı efḥamı
- 3 Söylenen dillerde şimdi ol şehiñ ilḥsânıdır
Baḥşış ü lutfı unutdurdı 'atâ-yı Hâtem'i
- 4 Vaşf-ı cûdın nâvdân-ı ḥâmeden icrâ muḥâl
Eylemek küncîde-i mîzâb mümkün mi yemi
- 5 Hâzret-i Feyyâz-ı Muṭlak dest-i ṭab'ın eylemiş
Ḥayr u birrin menba'ı iḥsân u cûduñ maḥsemi
- 6 Teşnelikden bu maḥalle ḥalkı der-eyyâm-ı sayf
Şu diyü bulsa kapardı verd-i terden şebnemi
- 7 Vâkıf olup ol şehiñ cûş itdi baḥr-i şefḳati
Kıldı nev-inşâ bu dil-cû çeşme-sâr-ı zemzemi
- 8 Vâşifâ şu şûda yazılsa sezâ târîḥ-i tâm
"Adlî Hân Maḥmûd icrâ eyledi bu zemzemi" (1235)

Ayaşofya Civârında Kadîm Cebe-hâne Kışlasına

(Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün)

- 1 Hân Maḥmûd-ı zafer-şân u meserret-bünyân
Şâh-ı gâzî vü kerem-kâr u kerâmet-menşûr

- 2 Beden-i salṭanatıñ cânı cihânıñ rûhı
Devletiñ bâ'is-i ihyâsı ŧehen-ŧâh-ı ğayûr
- 3 Bezm-i ŧâhânesine ŧevk ile bende Kaysêr
Kapusı kulluğına cân ile teŧne Fağfûr
- 4 Maṭbaḥ-ı 'âmiresine karaḳulluḳçı Kûbâd
Çeŧme-sâr-ı kerem ü cûdına saḳkâ ŧâpûr
- 5 İŧte ez-cümle o âŧâr-ı meṭniniñ biridir
Bu cebe-hâne-i ma'mûreyi bî-naḳş u kuşûr
- 6 Ben de Vâŧıf nola târîḫini kılsam tecdîd
"Cebe-hâne yapılup oldu yeñiden ma'mûr" (1237)

Târîḫ-i Çeŧme-i Miskînler Der-Üsküdâr

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

- 1 Menba'-ı cûd-ı 'inâyet maḳsem-i âb-ı kerem
Hâzret-i Sultân Maḥmûd Hân-ı İskender-vaḳâr
- [166]2 Oḳu Vâŧıf ŧu gibi târîḫ-i cevher-mâyesin
"Gel ŧu iç kıl Haḳḳ'a ḥamd iŧte mu'allâ çeŧme-sâr" (1226)

Yeñi Câmi'-i ŧerîf Muvâḳkit-hâneŧine târîḫdir

(Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün)

- 1 ŧeh-i ḥurŧid-pertev Hân Maḥmûd-ı 'Adlî'niñ
Cihân vaḳtinde ma'mûr oldu revnaḳ geldi dünyâya
- 2 O ḥâḳân-ı felek-temkîniñ 'aŧr-ı bî-'adîlinde
Niçe çarḫ irtifâ'-âŧâr nev-ṭarḫ oldu ğabrâya

- 3 Birisi işte ez-cümle Yeñi Câmi'de eskiden
Muvaffak olmamış kimse muvaqqit-hâne inşâya
- 4 Esâsı ol hidîv-i rub'-ı meskûnuñ evânında
Kuruldu sâ'at-ı eşrefde bu cây-ı mu'allâya
- 5 'Ayâr oldukça mu'cem harfî Vâşîf geldi tâm târîh
"Söz olmaz bu muvaqqit-hâne-i nev-tarh-ı bâlâya" (1227)

Târîh-i Câmi'u'l-Hidâye Der-Bagçe Kapısı

(Mütefâ'ilün Fa'ülün Mütefâ'ilün Fa'ülün)

- 1 Şeh-i gâzî Hân Maḥmûd der-i baḥr-i himmet ü cûd
O hidîve Rabb-i Ma'bûd kerem itdi bî-nihâye
- 2 Gele beş vakte cemâ'at ide şıdḳ ile 'ibâdet
O şehen-şeh nîhâyet kıla ref'-i yed du'âya
- 3 Olup 'avn-i Haḳḳ'a mazḥar ola dâ'imâ muzaffer
Kıla düşmeni müdemmer o şeh-i gazâ-hikâye
- 4 Biri çıkdı Vâşîf-âsâ didi yaz bu târîh-i a'lâ
"Ne güzîde ḥayr ḥaḳḳâ yeñi Câmi'u'l-hidâye" (1229)

Ḳaşr-ı Şemsî Paşa Bâbına Ḳıt'adır

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

- 1 Rûtbe-i zâtını Vâşîf söyledi ḥaḳḳa beyân
Bende-i ḥaḳḳa-be-gûş-ı der-be-der cümle şehân
- 2 Öpdi pâyın eyledi Maḥmûd Hân'a intisâb
"Ḳaşr-ı iclâle kapu yoldaşı olmuşdur bu bâb"

Der-Ta'mîr-i Câmi'-i Şeref-Âbâd Bânî-i Muşafâ Hân-ı Şâliş

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

- 1 Câmi' u'l-ihsân u himmet zîb-i taht-ı salţanat
Gâzî Hân Maĥmûd-ı 'Adlî-şân imâmü'l-müslimîn
- 2 Yazdım itmâmında Vâşif mışra'-ı târîh-i tâm
Kıldı ĥakķâ ma'bedi tecdîd şâh-ı kâm-bîn" (1230)

Târîh-i Çeşme

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

- 1 Resmi dil-cû tarĥ-ı ra'nâsı güzel âb-ı lezîz
Olamaz 'âlemde bu nev-ĥayra mânend ü meşîl
- 2 Sen de tahrîr eyle bir târîh-i a'lâ Vâşifâ
"Kıldı âb-ı zemzemi Maĥmûd Hân nâsa sebîl" (1230)

Târîh-i Tayyibe-i Taybe ve Güşâdî-i Râh-ı Mekke-i Mükەرreme Ke-
çeci-zâde 'İzzet Mollâ

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

- 1 Hâricîlerden yedi yıl râh-ı hac mesdûd olup
Fitne-i âĥir zamân olmuşdı kavm-i şûr u şer
- 2 Kör ola a'dâ ki Hâķ gösterdi ehl-i sünnete
Tûtiyâ olmuşdı çeşme ravza-i Ĥayru'l-Beşer
- 3 'Aķl-ı maĥlûķ üzre virdi "istevâ" ma'nâsını
İtdi işbât-ı mekân-ı Ĥâlîķ ol dûzaĥ-maķar
- 4 İtmedi kâfir ihânet böyle dîn-i Aĥmed'e
Kâfiri seyr it ki kâfirden de eşna'mış meger

- 5 Zü'l-fekâr-ı Şâh-ı Merdân'ı çeküp hâkân-ı dîn
Girdiler biri birine hâricî vü sürh-ser
- 6 Tevbe itdi kimisi oldı dahîl-i Murtażâ
Kimisi dûzahdan İbni Mülcem'e virði haber
- 7 Şâd ide ez-her-cihet vâlî-i Mısr'ı pâdişâh
Sâye-i şâhânesinde eyledi def'-i keder
- 8 Cûy-bâr-ı lutfını şâh-ı cihânîñ neşr idüp
[168] Bîşe-zâr itdi keremle çölleri ol şîr-i ner
- 9 Nâmı şâh-ı 'âlemiñ ğâzî okundı huṭbede
Ḥazret-i Kerrâr'dan fetvâsını almış meger
- 10 Âl-i 'Osmân iftiḥâr itsün kıyâm-ı ḥaşre dek
Ḥaḳ bu kim Âl-i Resûl'ün intikâmın aldılar
- 11 Feth olup Ümmü'l-Kurâ açıldı Baṭḥâ yolları
Yazdı 'İzzet şu iki târîḫi kıl-k-i ney-şeker
- 12 "Nâmı şâh-ı 'âlemiñ oldı Medîne fâtihî" (1227)
Mekke'niñ açdı tarîḳin şâh-ı Maḥmûdu's-siyer" (1227)

Târîḫ-i Câmî'-i Şerîf Der-Kurb-ı Kumkapu

(Fâ'ilâtun Fâ'ilâtun Fâ'ilâtun Fâ'ilün)

- 1 Câlîs-i seccâde-i Peygamberîniñ emridir
Sünnet üzre eyle beş vakti cemâ'atle edâ
- 2 İmtidâd-ı 'ahdidir şimdi niyâz-ı kâ'inât
Eylemişdik vaktini Mevlâ-yı Ekrem'den recâ

- 3 'İzzet ol beyt-i Hudâ'nın söyledim târîhini
"Yapdı 'âlî câmi'i Maḥmûd Ḥân'a kıl du'â" (1231)

Târîḥ-i Câmi'-i Şâhâne Der-Dîvân-ḥâne-i Tersâne

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

- 1 Keştî-i mülki maşûn olsun şalât-ı havfdan
Tâ ola bâd-ı du'â baḥr-ı icâbetden vezân
- 2 Cevher-i baḥr-ı remeldir 'İzzetâ târîḥ-i tâm
"Kıldı câmi' mescidi tersânede Maḥmûd Ḥân" (1226)

Târîḥ-i Tecdîd-i Tekye-i Meydân-ı Tîr

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

- 1 Eylesün 'İzzet yed-i kudretle Hâḳ
Kuvvet-i bâzûsın ol şâhın mezîd
- 2 Bâbına naḳş eyledim târîhini
"Tekye-i Meydân-ı Tîr oldu cedîd" (1248)

Târîḥ-i Tecdîd-i Maḳâm-ı Hırḳa-i Şerîfe Der-Sarây-ı Cedîd-i Hümâ-yûn

(Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün)

- 1 Hâbîbi dâmenin bir kıl tuta dest-i tazarru'la
Girîbân-çâk u vâveylâ ider mi Hâḳ dem-i mev'ûd
- 2 Hâbâb-ı baḥr-ı fânîdir olur derd-i kühen zâ'il
Fenâ bulmaz fenâ bulsa cihân bu cevher-i maḳşûd

- 3 Şehen-şâh-ı risâlet şâd olup Bânet Su'âd'ıyla
Bu hıl'at ile Ka'b'îñ itdi necm-i bahtını mes'ûd
- 4 Olup Maḥmûd Ḥân'a hırz-ı cân ol hırka-i sündüs
O şâhı kıldı mazhar "in te'uddû" emrine ma'bûd
- 5 Mürûr-ı devr ile bulmuşdı rahne kûbbe-i pâki
Emânet hıfzına kâdir midir bu çarḥ-ı nâ-âsûd
- 6 Muvaffak eyleyüp tecdîdine ol bende-i ḥâsın
Yine bu ḥidmetiyle eyledi eslâfına maḥsûd
- 7 O şâha sâye-bândır dâmen-i şevb-i Resûlullâh
Cihâna zıllını Bârî Ta'âlâ eylesün memdûd
- 8 Gedâ-yı dergehi olmağla fâhr eyler serîrinde
O şâhen-şâhdan rûḥ-ı Resûlullâh ola ḥoşnûd
- 9 Sezâ-vâr oldı 'İzzet hıl'at-ı taḥsîne târîḥim
"Mekân-ı bürdeyi yaptı bi-ḥamdillâh Ḥân Maḥmûd" 1238)

Târîḥ-i Dîger Berây-ı Câ-yı Şerîf-i Mezkûr

(Mefâ'îlün Mefâ'îlün Fa'ûlün)

- 1 Emîrû'l-mü'minîn sultân Maḥmûd
Ḥudâvend-i yegâne fâhr-ı ecdâd
- 2 O şâhen-şâhıñ oldı ḥamdü-lillâh
Cihân 'ahd-i ḥümâyûnında âbâd
- 3 Zamânında olup ma'mûr Ka'be
Kılındı ravza-i Peygamber îcâd
- 4 Nihâdında cibillîdir kerâmet
Ezelden eylemiş Ḥaḳ ḥayra mu'tâd

- 5 Yapıldı şimdi cây-ı hırka-i pâk
Resûlullâh ide ol şâh-ı dil-şâd
- 6 Bu şevbiñ dâmenidir mültecâmız
İki 'âlemde olur andan imdâd
- 7 Mu'în olsun Hâbîbullâh o şâha
Zahîr ü dest-gîri âl u evlâd
- 8 Şehen-şâh-ı cihânîñ sâyesinde
Neşîde eyledim ol câya inşâd
- 9 Medâr-ı fahr-ı 'İzzet'dir bu târîh
"Maķâm-ı hırka bâlâ oldu bünyâd" (1238)

[170] Târîh-i Ağa Kapusı

(Mef'ûlû Mefâ'ilün Fa'ûlün)

- 1 'Ahdinde memâlik oldu ma'mûr
Batmışdı 'adâlet itdi îcâd
- 2 'İzzet didi cevherîn târîh
"Ağa kapusı olundu bünyâd" (1234)

Târîh-i Tecdîd-şoden-i Bârût-hâne-i Âzâdlu

(Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün)

- 1 Yâ Rab ilâ yevmi'l-kıyâm eyle o şâhı ber-devâm
Alsun 'adûdan intikâm tâ kim ola şulh u sefer
- 2 Yazdı der-i zîbendeye 'İzzet kulu târîhini
"Sultân-ı Dârâ-bendeye Âzâdlu oldu eşer" (1233)

Târîh-i Câmi'-i Şerîf Der-Kaşaba-i Kartal

(Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün)

- 1 Rahm itdi hâl-i za'fına viridi metânet sakfına
İlhâk idince vakfına ta'yîn-i îrâd eyledi
- 2 Bâ-emr-i hâkân-ı cihân târîh yaz 'İzzet hemân
"Bu câmi'î Maḥmûd Ḥân vakfından âbâd eyledi" (1234)

Târîh-i Zuhûr-ı Merḳad-i Şeyḥ Aḥmed Buḥârî ve Binâ-kerden-i Ḥazret-i Şehriyârî

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

- 1 Sırrına Maḥmûd Ḥân'ın keşf ile bildirdi Ḥak
Şeh Murâd-ı Sâlis'in devrindeki Şeyḥ Aḥmed'i
 - 2 Kubbesi hem-çün ḥabâb uçmuş o baḥr-ı rahmetiñ
Maḥv olup seyl-i ḥavâdişden ruḥâm-ı meşhedî
 - 3 Açmamış bir pâdişâha sırrın ol merd-i Ḥudâ
Eyledi kendinden âgeh şehriyâr-ı erşedi
 - 4 Bûy-ı 'irfân şemrın idüp buldı Buḥârî merḳadın
Baḳ o sulṭân-ı velâyet-rütbe daḫî neyledi
- [171]
- 5 Ḥân-kâh-ı naḳşibendî eyleyüp ol ḥaneyi
Ancak ehlullâha ḥıdmetmiş bilindi maḳşadı
 - 6 Yazdı 'İzzet ḥâme-i mu'ciz-nefes târîhini
"Eyledi Maḥmûd Ḥân iḥyâ bulup bu merḳadı" (1232)

Târîh-i Defter-hâne-i 'Âmire Der-Nezd-i Câmi'-i Sultân Aḥmed

(Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün)

- 1 Melâ'ik eyleyüp tebşîr 'İzzet bendesin dâ'im
Disünler itdigiñ ḥayr-ı du'â hep müstecâb oldu
- 2 Muḥarrirler ḥurûf-ı cevherîden yazdılar târîḥ
"Bu defter-hâne-i emvâle şarf-ı bî-hisâb oldu" (1234)

Târîh-i Binâ-yı Palanḳa Der-Bogaz-ı Baḥr-ı Sefîd

(Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün)

Mücevher olmalı 'İzzet müjde-i târîḥi
"Bu nev palanḳa kilîd-i der-i Bogaz oldu" (1233)

Târîh-i Guşûden-i Tür'a-i Eşrefiyye Der-Mısr-ı Kâhire

(Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün)

- 1 'Alî Paşa ḳulı sultân-ı cihânıñ yolına
Bez-i cân eylese şâyeste degil şarf-ı nuḳûd
- 2 Ḳuvvet-i kâhiresi himmet-i şâhânesidir
Gelmedi mişli anıñ ḥalḳ olalı ḥışn-ı vücûd
- 3 Cereyân eyledi 'İzzet ḳalemimden târîḥ
"Yine Nîl aḳdı yapup tür'ayı Sultân Maḥmûd" (1234)

Târîh-i Dîger Berây-ı Tür'a-i Mezkûr Der-Raḥmâniyye-i İskenderiyye

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

- 1 Ḳıldı icrâ Nîl'i Raḥmâniyye'den Maḥmûd Ḥân
Eyledi etrâfı Mısr'ıñ feyz-i raḥmet iktisâb

- 2 Cem' olup İskenderiyye şehriniñ lîmânına
Oldı baħr-ı cûd-ı şehden Nîl ü deryâ hışşe-yâb
- 3 Eşrefiyye tür'asından Nîl'i icrâ itdigin
Görse İskender iderdi yapıdığı sedden hicâb
- [172]
- 4 Bir avuç hâk-i siyehdir kân-ı luṭfında zemîn
Âsumân deryâ-yı ihsânında ednâ bir ḥabâb
- 5 Bir kula bahş itse genc-i şâyegân-ı Husrev'i
Cûdına nisbetle olmaz mâlik-i naḳd-i nişâb
- 6 Öyle şeh kim bir vezîri emriniñ icrâsına
Şarf ider gencîne gencîne nuḳûd-ı bî-ḥisâb
- 7 Yâd idüp nâm-ı 'Alî Paşa-yı Haydar-ḳudreti
Müdde'âmıñ ḳâdirim işbâtına bî-irtiyâb
- 8 İşte bu ḥayr-ı 'azîmi nâmına ihyâ idüp
Aldı hâḳân-ı cihânından du'â-yı müstecâb
- 9 Kendi deryâ-veş olup âsûde-hâl ol dâveriñ
Mevce-i nâçîz-i a'dâsında olsun pîç ü tâb
- 10 Söyledim 'İzzet bu yoldan cevherîn târîḥini
"Nîl'i ifrâz itdi Ḥân Maḥmûd açup râh-ı şavâb" (1234)

Târîḥ-i Kaşr-ı Şâhâne Der-Şevket-sarây-ı Beşiktaş

(Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün)

'İzzetâ ṭâḳ-ı mu'allâsına yazdım târîḥ
"Şâh-ı dehre ola kâşâne-i 'âlî mes'ûd" (1231)

Târîh-i Çeşme-sâr-ı Kâl'a-i Telli Tabya Der-Boğaz-ı Bahr-ı Siyâh

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

'İzzetâ târîhin it işrâb o dil-cû çeşmeniñ

"Hem-çü zemzem cûdın icrâ eyledi Maḥmûd Ḥân" (1230)

Târîh-i Anbâr-ı Şa'îr Der-Tersâne-i 'Âmire

(Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün)

Mişâl-i sünbüle târîh-i 'İzzet dâne-dâr oldu

"Mücedded kıldı Ḥân Maḥmûd inşâ arpa anbârı" (1235)

[173] Târîh-i Şevket-sarây-ı Topkapu Der-Bâb-ı Dâhileş Nüvişte

(Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün)

1 Fâtîh-i Ka'be'ye şâyeste bu beyt-i ma'mûr
Eylesün bendesi 'İzzet iki târîh imlâ

2 "Patlasın düşmeni kim Topkapu oldu bâlâ" (1233)
"Şeh-i devrâna sezâdır bu sarây-ı a'lâ" (1233)

Târîh-i Binâ-yı Maḥfil-i Hümâyûn Der-Ḥânkâh-ı Bâb-ı Kulle

(Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün)

1 Şeh-i serîr-i hilâfet cenâb-ı Ḥân Maḥmûd
Penâh olursa revâ âsitânı şâhâna

2 Semâ' ide o şehiñ şevki ile tâ kim ola
Felekde hâlesi tennûre mâh-ı tâbâna

3 Bulup maḥâmını nây-ı kalem didi târîh
"Yapıldı maḥfel-i zerrîn-i Mevlevî-ḥâne" (1234)

Târîh-i Câmi'-i Şerîf Der-Tabya-i Tarabya

(Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün)

İder târîhimi mahfilde bülbül 'İzzetâ ta'rîf

"Leb-i deryâda Hân Mahmûd yaptı gül gibi ma'bed" (1230)

Târîh-i Çeşme-sâr Der-Kurb-ı Câmi'-i Şerîf-i Mezkûr

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

Teşnegâna müjde itdim 'İzzetâ târîhle

"Cûdın icrâ eyledi Mahmûd Hân mânend-i âb" (1230)

Târîh-i Kaşr-ı Vâlâ-yı Alây

(Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün)

Dizildi rişte-i târîhe 'İzzet harf-i cevher-dâr

"Alay köşkin müretteb kıldı resm-i şâh-ı gerdûn-câh" (1238)

Târîh-i Çeşme-i Çamlı Burun Der-Bogaz-ı Bahr-ı Sefîd

(Mef'ûlü Mefâ'ilün Mef'ûlü Mefâ'ilün)

İtmâmına emr oldu 'İzzet kûluna târîh

"Gel al iç zemzemini fâtih-i Beytullâh'ın" (1234)

[174] Târîh-i Tekye-i Haşîrî-zâde Der-Karye-i Südlîce

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

'İzzetâ ol hân-kâha cevherîn târîhdir

"Nuṭṭ-ı Hân Mahmûd ile ma'mûr oldu tekye-gâh" (1230)

Târîh-i Musammaṭ Berây-ı Tekye-i Mezkûr

(Müstef'ılün Müstef'ılün Müstef'ılün Müstef'ılün)

Şarf itdi ḥarf-i cevheri 'İzzet didi târîhini
 "Sultân Maḥmûd eyledi himmetle ihyâ ḥân-kâh" (1230)

Târîh-i Dîger

(Mef'ûlü Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün)

Sa'dîler itdi cevher-i târîhini ḥisâb
 "Sultân-ı 'âlem eyledi ta'mîr-i ḥân-kâh" (1230)

Târîh-i Câ-yı Mübârek Hırka-i Şerîf Der-Kurb-ı Eski 'Alî Paşa

(Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün)

- 1 Baḥş idüp hırkasını Veys'e Nebiyy-i 'allâm
 Hıl'at-ı vaşl ile müştâkına kıldı ıkrâm
- 2 Âl-i 'Osmân'a olup zînet-i kenz-i şevket
 Hırz-ı cânı gibi şaklardı selâtîn-i 'izâm
- 3 Yapışup dâmen-i ihsânına Sultân Maḥmûd
 Yapdı gencînesin ol Ḥusrev-i Pervîz-gulâm
- 4 Maṭla'-ı şems-i hüdâdır bu münevver bürde
 Bir şafaqdır ki müsâvîdir aña şubḥ ile şâm
- 5 Âstîn-i keremi kîse-i naqd-i rahmet
 Ceyb-i pür-mekrûmeti ümmete kân-ı in'âm
- 6 Ahz-ı nisbet idüp ol şâh Üveysiyyetle
 Kıldı peygamberânı ḥidmetine istiḥdâm

- 7 Bâ'ış-i 'İzzetim olsun şu mücevher târîh
"Hırka-i pâk-i Resûl eyledi tecdîd-i makâm" (1235)

Târîh-i Tecdîd-i Câmi'-i Şerîf ve Merkad-i Münîf ve Tekye-i Latîf-i
Emîr Buḥârî

(Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün)
Muraşşa' kıldı 'İzzet bu müşelleş vefk-i târîhi
"Emîr'in türbe ma'bed ḥânkâhı oldu âbâdân" (1236)

Târîh-i Ṭabya Der-Bogaz-ı Baḥr-ı Sefîd

(Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün)
Fetûl-efrûz olunca câme-i 'İzzet didim târîh
"Yapıldı sûy-ı deryâda bu ṭabya patladı düşmen" (1233)

[175] Târîh-i Binâ-yı Ṭabya-i Çemenlik Der-Bogaz-ı Baḥr-ı Sefîd

(Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün)
Ser-i a'dâyı yaksun gülle-i sürḥı didim târîh
"Çemenlik'de bu ṭabya oldu dâ'im bir gül-i âteş" (1236)

Târîh-i Ṭabya-i Top-ḥâne Der-Bogaz-ı Saḥr-ı Sefîd

(Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün)
'İzzetiñ parladı güherçile-veş târîhi
"Virdi a'dâya bu nev-ṭabya-i top-ḥâne fetîl" (1236)

Târîh-i Çeşme-sâr Vesâ'ır Âşâr-ı Şehriyârî Der-Kaşaba-i Çorlı

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

- 1 Hâk Ebu'l-feth'in ide Sultân Süleymân Ḥân ile
Rûḥını sîrâb-ı ḥavz-ı kevşer-i mevrûddan

- 2 Söyledim 'İzzet bu 'âlî çeşmeniñ târîhini
"Buldı Çorlı âb-ı a'lâ cûd-ı Hân Maḥmûd'dan" (1236)

Târîḥ-i Dîvân-hâne-i Tersâne-i 'Âmire

(Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün)

Leb-i deryâda görüp söyledi 'İzzet târîḥ
"Fülke-i baḥr-ı cinân oldu bu dîvân-hâne" (1236)

Târîḥ-i Muvakḳit-hâne Der-Câmi'-i Beglerbegi Eşer-i Vâlid-i Şâh-ı
Cihân Cennet-mekân 'Abdu'l-Ḥamîd Hân

(Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün)

Kevâkible müzeyyen itdi 'İzzet burc-ı târîḥi
"Muvakḳit-hâne hem-resm-i sipihr oldu zemîn üzre" (1236)

Târîḥ-i Dü-Minâre Binâ-Fermûden-i Şâh-ı Cihân Be-Câmi'-i 'Ab-
du'l-Ḥamîd Hân

(Mef'ûlü Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün)

- 1 Cennet-mekân ḥazret-i 'Abdu'l-Ḥamîd Hân
İtsün bekâda şevket-i necliyle iftiḥâr
- 2 Ref' eyleyüp 'atîkini târîḥ söyledim
"Maḥmûd Hân bu ma'bede yaptı iki menâr" (1236)

[176] Târîḥ-i Çeşme-sâr Der-Ḳurb-ı Câmi'-i Şerîf-i Mezkûr

(Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün)

Bi-ḥaḳḳ-ı Merve yokdur bir sözüm 'İzzet bu târîḥe
"Şafâ-yı bâl ola iç zemzeminden Hân Maḥmûd'un" (1236)

Târîh-i Havz-ı Kebîr Berây-ı İtfâ-yı Harîk Der-Şehr-i Ğalaṭa

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

'İzzetâ cevherle memlû eyledim târîhini

"Yapdı dil-cû havzı nev sultân-ı Maḥmûdu's-şiyem" (1235)

Târîh-i Binâ-i Maḥfil-i Hümâyûn Der-Câmi'-i Şerîf

(Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün)

Didim bu maḥfil-i vâlâya 'İzzet cevher-i târîh

"Hümâ-yı devlete şâyestedir bu lâne-i zerrîn" (1241)

Târîh-i Binâ-i Câmi'-i Top-hâne

(Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün)

Aşdı kandîl-i şüreyyâ gibi 'İzzet târîh

"Oldı zîbende-eşer ma'bedi Hân Maḥmûd'un" (1241)

Târîh-i Câmi'-i Mezkûr Der-Bâb-ı Harîmeş Nüvişte

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

'İzzet ol beyt-i Hudâ'nın söyledim târîhini

"Câmi'-i Maḥmûd Hân oldı maṭâf-ı mü'minîn" (1241)

Târîh-i Çeşme-sâr Der-Râh-ı Nüzhet-gâh-ı Çubuklı

(Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün)

Bu târîhimle çeşme şanki 'İzzet şîr ü şekkerdir

"Leb-i deryâda Hân Maḥmûd yapdı menba'-ı dil-cû" (1237)

Târîh-i Ta'mîr-i Kâl'a-i Varna

(Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün)

Sûr idüp 'İzzet ahâlîsi didim târîhin
 "Varna'yı hışn-ı metîn eyledi Sultân Maḥmûd" (1233)

[177] Târîh-i Tabya-i Bıgâlı Der-Bogaz-ı Baḥr-ı Sefîd

(Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün)

Mu'anven kıldı İstanbul kapusın 'İzzetâ târîh
 "Müzeyyen tabya yaptı sâhil-i deryâda Ḥân Maḥmûd" (1233)

Târîh-i Binâ-yı Tabya Der-Seddü'l-Baḥır

(Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün)

Yazdı târîhini 'İzzet der-i Seddül-Baḥr'e
 "Yapdı nev-tabya ḥudâvend-i zamân var olsun" (1233)

Târîh-i Binâ-yı Şevket-Sarây-ı Topkapu Der-Bâb-ı Rikâb Nüvişte

(Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün)

Bu dergâhın kemîne bendesi 'İzzet didi târîh
 "Sarây-ı Topkapu olsun ḥümâyûn şâh-ı devrâna" (1233)

Târîh-i Binâ-yı Câ-yı Ser-Bostâniyân

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

- 1 Bir yeşilci olmağa Rıdvân ider 'arz-ı niyâz
 Mülkini itdi o zıllullâh mânend-i cinân
- 2 Naḥl-i ṭab'ım açdı 'İzzet gül gibi târîhini
 "Yapdı sultân-ı güzîn bostâncı-başıya mekân" (1235)

Târîh-i Binâ-yı Çeşme-sâr Der-Ḳurb-ı Lîmân-ı Ḳadırğa

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

Teşnegâna 'İzzet işrâb eyledim târîhini
"Çeşme-i vâlâ binâ-yı şâh-ı Maḥmûdu's-şiyem" (1235)

Târîh-i Binâ-yı Câmî'-i Şerîf Der-Sarây-ı Hümâyûn-ı Ğalaṭa

(Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün)

Cevâhîrle müzeyyen eyledim mişbâh-ı târîhin
"Sarâyın itdi nev câmi'le Ḥân Maḥmûd âbâdân" (1235)

Târîh-i Ta'mîr-i Baş oṭa Der-Sarây-ı Ğalaṭa

(Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün)

Didim itmâmına mu'cem ile 'İzzet târîh
"Dâr-ı feyz eyleye Allâh başoṭa oldu cedîd" (1235)

[178] Târîh-i Ta'mîr-i Orṭa oṭa Der-Sarây-ı Mezkûr

(Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün)

'İzzetâ resme güzel geldi gelince târîh
"Kıldı orṭaoṭayı şâh-ı cihân-bân âbâd" (1235)

Târîh-i Ta'mîr-i Küçük oṭa Der-Sarây-ı Mezkûr

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

'İzzetâ cevherle tanzîm eyledim târîhini
"Resm-i dîgerle küçükoṭa kılındı müntaḥab" (1235)

Târîh-i Binâ-yı Kaşr-ı Şâhâne Der-Sarây-ı Galata

(Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün)

Olup târîhi 'İzzet cevherîn âvîze-i tâkı

"Mücedded bu sarâya kaşr-ı hâkân ile şân geldi" (1235)

Târîh-i Ta'mîr-i Şevket-sarây-ı Topkapu

(Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün)

Yazıla bâbına 'İzzet kulunuñ târîhi

"Kıldı hâkân-ı cihân Topkapu'yı nev-bunyâd" (1233)

Târîh-i Binâ-yı Dâ'ire-i Hümayûn Der-Ağa Kapusı

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

Bendesı 'İzzet didi cevherle târîh-i tamâm

"Dâver-i dîn yapıdı Ağa Kapusı'nda dâ'ire" (1234)

Târîh-i Tecdîd-i Mekteb-i Cennet-mekân 'Abdu'l-Ĥamîd Ĥân

(Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün)

İder etfâl 'İzzet cevher-i târîhimi ezber

"Ne vâlâ buldı mevki' mektebi 'Abdu'l-Ĥamîd Ĥân'ın" (1234)

Târîh-i Anbâr-ı Kâl'a-i Varna

(Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün)

Hurûf-ı dâne-dârından hisâb itdim bu târîhi

"Mücedded Varna'ya anbâr inşâ kıldı Ĥân Maḥmûd" (1235)

[179] Târîh-i Cebe-hâne-i Varna

(Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilün)

Şayla bârûtla İzzet târîh¹⁶

"Varna'ya oldu cebe-hâne bu kenz-i nuşret" (1235)

Târîh-i Câmi‘-i Şerîf Der-Kal‘a-i Nev

(Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün)

Secde-i şükr eyleyüp ‘İzzet didi târîhini

"Kıldı nev-îcâd câmi‘ kullede Maḥmûd Hân" (1234)

Târîh-i Kaşr-ı Sürûr-âbâd Der-Çamlıca-i Şağîr

(Fe‘ilâtün Mefâ‘ilün Fe‘ilün)

Hâme mesrûr-şod zi-târîheş

"Kaşr-ı şâhâne-i Sürûr-âbâd" (1227)

Târîh-i Binâ-yı Palanķa Der-Bârût-hâne-i ‘Âmire

(Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün)

Nokta-i târîh ‘İzzet dâne olsun düşmene

"Bu palanķa oldu Bârut-hâne'ye sedd-i sedîd" (1234)

Târîh-i Tecdîd-i Mescidü'l-Aķşâ Der-Harem-i Maķdis-i Kibriyâ

(Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün)

1 Şaḥratullâh'ı idüp ma‘mûr sultân-ı cihân

"Yâd olundu nâm-ı beyt-i aķdes-i Ma‘bûd'da

16. Bu mısradâ birkaç kelime eksik yazılmış.

- 2 Kudsiyân ilhâm kıldı 'İzzetâ târîhini
"Mescidü'l-Akşâ yapıldı 'ahd-i Hân Maḥmûd'da" (1233)

Târîḥ-i Binâ-yı Kâl'a-i Silistre

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

- 1 Şarf idüp hıfz-ı şugûra himmetin şâh-ı cihân
Kıldı bu hışn-ı haşîni gıbta-i Mâzenderân
- 2 Söyledim târîhini 'İzzet yazılsun tâkına
"Mülkin ihyâ eyledi bu kâl'adan Maḥmûd Hân" (1231)

Târîḥ-i Kaşr-ı Pâdişâhî Der-Bâb-ı 'Âlî

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

- 1 Bundan aḳdem muḥterik olmuşdı cây-ı âşaffı
Yapdı evvelkinden a'lâ şâh-ı Maḥmûdu's-siyer
- [180]
- 2 Tâḳ-ı vâlâsın görüp 'İzzet didi târîhini
"Bâb-ı 'Âlî kaşr-ı şâhî ile buldı zîb ü fer" (1235)

Târîḥ-i Binâ-yı Câmi' Der-Top-ḥâne

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

- 1 Kıldı nev câmi' binâ nâmın okutdı 'arşda
Minber-ârâ-yı hilâfet ḥazret-i Maḥmûd Hân
- 2 Müjde cünd-i müslimîne 'İzzetâ târîḥ ile
"Câmi' îcâd eyledi Top-ḥâne'ye şâh-ı cihân" (1241)

Târîh-i Dîger

(Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün)

- 1 Kıldı Top-hâne'yi bir kâleb-i nûra ifrâğ
Kışla meydânına dökdi güheri Hân Maḥmûd
- 2 Ma'bedin itdi bu târîhde Mevlâ itmâm
"Kıldı tenvîr-i cihân câmi'-i Sultân Maḥmûd" (1241)

Târîh-i Maḥfil-i Câmi'-i Şerîf-i Mezbûr

(Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün)

- 1 Turunca câmi'-i gerdûn eylesün ma'bûd
Hümâ-yı saltanata âşiyânesin mes'ûd
- 2 Kitâbe-i felege nakş olundi târîhim
"Yapıldı maḥfil-i zerrîn-i evc-i Hân Maḥmûd" (1241)

Târîh-i Sebîl-i Bî-'adîl Der-Nezd-i Câmi'-i Top-hâne

(Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün)

Ma'bedle 'İzzet ol zamân târîhim itmişdim beyân
"Yapdı civâr-ı câmi'e Maḥmûd Hân bâlâ sebîl" (1241)

Târîh-i Mekteb-i Cevrî Usta

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

- 1 Emr-i Hâk'dan soñra her kim ḥayrın eylerse murâd
Ḥazret-i Maḥmûd Hân'a bende-i fermân ola
- 2 İşte Cevrî Usta'ya dehr eylemişken gadr u ḥayf
Kim umardı rûhına böyle eşer bünyân ola

- 3 Hîç ider mi hâk-i fânî cevher-i zâtın telef
Ol ki gencûr-ı harîm-i husrev-i devrân ola
- 4 Vakfın ilhâk eyledi evkâfına ol pâdişâh
Hak bu kim ihsân olursa böyle bî-pâyân ola
- 5 Cân fedâ itmek yolında maşlahat mı bir kuluñ
Hâyırî hâtır-hâh-ı hâkân-ı kerîmü's-şân ola
- 6 Olmayup zâyî' bu hayr-ı a'zamıñ yek zerresi
Her ruhamı deng-i seng-i keffe-i mîzân ola
- 7 Kendi seyr-i bâğ-ı cennet eyledikçe mektebi
Âşiyân-ı bülbül-âsâ mecma'-ı tıflân ola
- 8 Yazdı 'İzzet harf-i cevher-dâr ile târîhini
"Mektebiyle rûhı Cevrî Usta'nın şâdân ola" (1235)

Târîh-ı Çesme-sâr Der-Bâb-ı Sarây-ı Hümâyûn-ı Ğalağa

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

- 1 Feyz-yâb-ı âb-ı cûd eyler cihânı dâ'imâ
Dâver-i şevket-me'âbıñ meşreb-i nâzûk-teri
- 2 Hızır idüp tevffîkini İskender-i devrâna Hak
Kendi oldu kendine âb-ı hayâtıñ rehberi
- 3 Gice gündüz çeşme-sâr-ı cûdın eyler cüst-cû
Mihir ü mehdîr teşne-i çarhıñ iki tâs-ı zeri
- 4 Eyledi icrâ-yı kevşer Âl-ı Beyt'iñ rûhına
Cân-ı sıbteyn ile şâd itdi revân-ı Haydar'ı

- 5 Kıldı bu âb-ı bekâya çeşme-i dil-cû binâ
Tâsına müstahfız eylerse nola İskender'i
- 6 Âb-şârından akan âbın şafâsın bulmadı
Mezc idenler şîr ü şeker ile 'ûd u 'anberi
- [182] 7 Tâs-ı sîmi üstine bu beyti tahrîr eylemiş
Nağş iderken tâsını resm-i nev üzre zer-gerî
- 8 Kevşeriñ maḥdûm-ı nev-zâdı zülâlîñ ḥâheri
Zemzemiñ süd kırdâşı âb-ı ḥayâtîñ dâderi
- 9 Âb-ı rûy olsun ayağından akan bu çeşmeniñ
Kaṭre-i iḥsânına muḥtâc ola düşmenleri
- 10 Reşha-pâş-ı kand olup 'İzzet didi târîḥini
"Eyledi Maḥmûd Ḥân icrâ bu gûne kevşeri" (1235)

Târîḥ-i Sarây-ı Hümâyûn-ı Ğalaṭa Der-Bâb-ı Dâḥileş Nüvişte

(Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlün)

- 1 Zîb ü zîver ile buldı bu sarây-ı Ğalaṭa
Şeh-levendâne kesim yoşma edâ-yı Ğalaṭa
- 2 Böyle ṭâk itmedi Kısra'ya binâ mi'mârı
Cânına minnet eger olsa ağây-ı Ğalaṭa
- 3 Mest olur nağşına dikkatle baķan rind-i zarîf
Gelemez ḥâtırına başķa şafây-ı Ğalaṭa
- 4 Maķsem-i feyz-i cihândır bu sarây-ı 'âlî
Semt-i Takşîm'e çıkar çünki verây-ı Ğalaṭa

- 5 Öyle ıslâh-ı cihân itdi ki Sultân Maḥmûd
Oldı cây-ı şulehâ dâr-ı hevây-ı Ğalaṭa
 - 6 O şehîñ bendeligi neş'esin idrâk idemez
Cem eger mâ-melekin itse fedây-ı Ğalaṭa
 - 7 Tengdir dâ'ire-i tavr-ı te'eddüb yoḥsa
Nice maẓmûn gelür fikre berây-ı Ğalaṭa
 - 8 Ne kadar cânına kâr itse de bîm-i şâhî
İtmemek şâ'ire mümkün mi şenây-ı Ğalaṭa
 - 9 Nice def'a o şehen-şâh-ı cihân-ı keremiñ
Ola tecdîdine muhtâc binây-ı Ğalaṭa
- [183]
- 10 'İzzetâ hürde-i elmâs ile naḫş it târîḫ
"Kondı bir resm-i nev-îcâda sarây-ı Ğalaṭa" (1235)

Târîḫ-i Musammaṭ Berây-ı Ta'mîr-i Semâ'-ḥâne Der-Ḥânḳâh-ı Bâb-ı
Cedîd

(Mef'ûlü Fâ'ilâtün Mef'ûlü Fâ'ilâtün)

- 1 Olmuşdı bundan aḳdem vîrân bu âsitâne
Tecdîdi oldı mülhem ḳalb-i şeh-i cihâna
- 2 Dergâh-ı 'Ârif-i Rûm olsun mı lâne-i bûm
İtmişdi ḳarḫ-ı meş'ûm murğâna âşiyâne
- 3 Mollâ'ya hürmet itdi tevsî'a himmet itdi
Hâḳḳâ kerâmet itdi ol ḥusrev-i yegâne
- 4 Maḥmûd Ḥân-ı âgâh oldur ḥalîfetullâh
Devrinde bunca dergâh feth oldı 'âşîḳâna

- 5 Tevsî-i mülk ü devlet itmekdir anda hikmet
Zîrâ hümâ-yı himmet 'ahdinde buldı lâne
- 6 Aldı semâ'-zenler meydânını erenler
Pervâne dir görenler döndükçe yana yana
- 7 Hırşîd kaldı bî-tâb batdı yanında mehtâb
Kandîl-i bâb u mihrâb fer virdi ferkadâna
- 8 Şems anda mevlevîdir tennûre pertevîdir
Bir sır-ı ma'nevîdir kim çıkmış âsumâna
- 9 Bahre dönüp bu meydân mevc urdı mağz-ı Kır'ân
Taldı neheng-i 'irfân deryâ-yı bî-kerâna
- 10 Muṭrib çalup nevâyı yâd eyle pîr-i nâyı
Peyveste kıl du'âyı âmîn-i kudsiyâna
- 11 Döndükçe çarḥ-ı gerdân dönsün anıñla devrân
Mazhar olup o hâkân eltâf-ı Müste'ân'a
- 12 Envâr-ı Şems-i Tebrîz târîḥim itdi leb-rîz
"Devr-i semâya döndi bâb-ı semâ'-hâne" (1232)

[184] Târîḥ-i Tabya-i Cedîd-i Na'ra Burnı Der-Bogaz-ı Baḥr-ı Sefîd

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

Bâḡ-ı heybet ile taldı kal'a-i Maḥmûd Ḥân

"Na'ra Burnı'n yaptı raḡmen dâver-i islâmiyân" (1234)

Târîḥ-i Tecdîd-i Mehter-hâne-i Hıyâmiyye Der-Kurb-ı Sultân Ahmed

(Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün)

Yazıldı sâye-bân-ı 'arşa 'İzzet cevherîn târîḥ

"Nevîn tarḥ oldı mehter-hânesi Sultân Maḥmûd'un" (1232)

Târîh-i Tecdîd-i Hânkâh-ı Mevlevî Der-Bâb-ı Cedîd-i Âsitâne

(Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlün)

- 1 Kıldı bu tekyeyi mânend-i cinân Hân Maḥmûd
Kevseri eyledi bâbında revân Hân Maḥmûd
- 2 Eyledi hânkah-ı Bâb-ı Cedîd'i tecdîd
İtdi 'ırfânını dünyâya beyân Hân Maḥmûd
- 3 İdüp izhâr-ı kerâmet ne gönüller yaptı
Nice esrâr-ı nihân kıldı 'ayân Hân Maḥmûd
- 4 Bâylar şimdi bu dergâha gedâdır yâ hû
Fukarâya olalı kehf-i emân Hân Maḥmûd
- 5 Dem çeker nâmına gül-bâng-keşân-ı eflâk
Hücerât içre didikçe dedegân Hân Maḥmûd
- 6 Buldı hüsn-i digeri devlet-i 'Osmâniyye
Virdi ân saltânata ân-be-ân Hân Maḥmûd
- 7 Himmetin aldı yine Hazret-i Mevlânâ'nın
Ola eltâf-ı Hudâ'ya nigerân Hân Maḥmûd
- 8 Feyz alup şems-i hakîkatden o bedr-i tâbân
Rûz u şeb biñ sene itsün leme'ân Hân Maḥmûd
- 9 Şeref-i nâm-ı hümâyûn ile şöhet buldı
Hâmeme olsa nola vird-i zebân Hân Maḥmûd
- 10 Mevlevî-hâneye 'İzzet didi pîrim târîh
"Yapdı bu dergehi sultân-ı cihân Hân Maḥmûd" (1232)

[185] Târîh-i Musammaṭ Berây-ı Tecdîd-i Bâb-ı Vâlâ-yı Defterî

(Müstef'ılün Müstef'ılün Müstef'ılün Müstef'ılün)

- 1 Maḥmûd Ḥân kim ḥâmesin vaz'-ı qalem-dân eyledi
Köhne berât-ı 'âlemi tecdîde fermân eyledi
- 2 Tuğrâ-nüvîs-i âsumân nâmın idüp zîb-i nişân
Fermân-beri oldu cihân her emrin iz'ân eyledi
- 3 Aldı 'uṭârid kîlk-i zer ol şâhın evşâfın yazar
Kâğıd tutup şems ü kamer pervîn zer-efşân eyledi
- 4 Sünbül şanur hattın gören beyne's-suṭûrın yâsemen
Gülzâr-ı tahrîrâtı şen ancak o ḥâkân eyledi
- 5 'Aql u kemâli müttefaḳ eṭvârı dâ'im yek-nesak
Ḥâkân yaratmış anı Ḥaḳ kim şâh-ı şâhân eyledi
- 6 Vire cihânın kâmını tayy itdi Ḥâtem nâmını
Mevlâ kef-i in'âmını reşk-âver-i kân eyledi
- 7 İrdi o şâhın devrine geldi nedâmet cevrine
Gerdûnı eski tavrına devrân peşîmân eyledi
- 8 Dünyâ ḥarâb-âbâd idi vîrânedен berbâd idi
Ehl-i hüner nâ-şâd idi Allâh ḥandân eyledi
- 9 Ğaddârı mağdûr eyleyüp mağdûrı mesrûr eyleyüp
Dünyâyı ma'mûr eyleyüp 'adlin nîgeh-bân eyledi
- 10 Ez-cümle bâb-ı defterî olmuşı vîrân her yeri
Buldukda ḥüsn-i dîgeri dünyâyı ḥayrân eyledi

- 11 Buldı maḥallin her qalem cem' oldı erbâb-ı raqam
Luṭf itdi şâh-ı Cem-ḥadem küttâbı iskân eyledi
- 12 Açdı 'inâyet bâbını şâd eyledi küttâbını
Kullandı hep erbâbını mansıblar ihsân eyledi
- 13 Tâ kim tura levḥ u qalem tursun o şâh-ı muḥterem
Bîrûn-ı ta'dâd-ı raqam luṭfın firâvân eyledi
- 14 'İzzet yazup kıl-k-i beyân târîhini kıldı 'ayân
"Bu bâbda şâh-ı cihân küttâbı şâdân eyledi" (1231)

[186] Târîḥ-i Tecdîd-i Râh-ı Âb-ı Revân Ez-Ḥayrât-ı Sultân Süley-
mân Ḥân

(Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün)

- 1 Yapdı Mevlâ yolına bu eşeri Ḥân Maḥmûd
'Âlemin pâdişeh-i dâd-veri Ḥân Maḥmûd
- 2 Âblar Ka'be-i dergâhına oldı rû-mâl
Eyleyüp naqd ile memlû kemeri Ḥân Maḥmûd
- 3 Döndi bir şâtır-ı zerrîn-kemere bend-i 'atîk
Ḥarc idüp şu yerine sîm ü zeri Ḥân Maḥmûd
- 4 Eyledi bezl-i 'atâ bend-i dîrînesine
Ya'nî me'mûr idüp ol mu'teberi Ḥân Maḥmûd
- 5 Döndi ber-vech-i leṭâfet şu yolu âyineye
Şûret-i ğamdan idüp anı berî Ḥân Maḥmûd
- 6 Eşeri ceddine luṭfıyla ḥalâvet virdi
Zamm idüp üstüne şîr ü şekeri Ḥân Maḥmûd

- 7 Âb-gûn kûbbe-i gerdûna dönüp bu maqsem
İki tîs eyledi şems ü kameri Hân Maḥmûd
- 8 Nice şâhân-ı cihân aldı egerçi meydân
Cümleden sürdi semendin ileri Hân Maḥmûd
- 9 Düşmeni bâl açamaz kâfda 'anḳâ olsa
Açsa ger şehper-i murğ-ı nazarı Hân Maḥmûd
- 10 Sû-be-sû kişverine virdi suhûletle nızâm
Çekdi şan rîşteye âb-ı güheri Hân Maḥmûd
- 11 Çıkmadı kimse başa rezimde ol ḥusrev ile
İdeli tâc-ı zeri zîb-i seri Hân Maḥmûd
- 12 Kahrı ol mertebedir âteş akar şu yerine
Kosa bir maqseme ednâ şereri Hân Maḥmûd
- 13 Luṭfının âb-ı zülâlinden iderse icrâ
Âteş içre bitirür verd-i teri Hân Maḥmûd
- 14 Virmesün ṭab'-ı şafâ-neb'ine Allâh elem
Görmesün rûy-ı cihânda kederi Hân Maḥmûd

[187]

- 15 İtdi 'İzzet cereyân âb-ı güher-veş târîḥ
"Kıldı İstanbul'a icrâ şuları Hân Maḥmûd" (1235)

Târîḥ-ı Bend-i Hümâyûn-ı Nev-Bünyâd Der-Karye-i Belğırâd

(Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün)

- 1 Mâ-bihî'l-fahr selâtîn-i cihân Hân Maḥmûd
Baḥr-ı zehḥâr-ı kerem dâver-i deryâ iḥsân
- 2 O şehen-şâh-ı felek-rütbe ki vezn eyleyemez
'Ayn-ı eltâfını mîzân-ı 'uḳûl-i şâhân

- 3 Bir içim şu gibidir kâse-i fikrimde benim
Kulzüm-i cûdına nisbet ile baħr-ı ‘ummân
- 4 Âb-ı hayvân arayup gezmiş iken İskender
Kırı bir sedd ile almışdı hemân şöhet ü şân
- 5 Zâtı İskender'e olmaz mı o şâhîñ gâlib
Sed yapup âb-ı hayât eyledi dünyâya revân
- 6 İsteriz rahmetini Hazret-i Haĸĸ'ıñ yoħsa
Yetişür yapıdğı bend olmasa biñ yıl bârân
- 7 Ka‘r-ı nâ-yâbı degil mevcesi gelse fikre
Ėarĸ olur kulzüm-i endîşede fikr-i insân
- 8 Reh-güzâr üzre görüp şanma terâzû ki fezâ
Oldı meydânına engüş-ti taħayyür-be-dehân
- 9 Ol kadar eyledi kim hâke ruĸûbet te’sîr
Kürre-i arzıñ obir cânibin aldı tûfân
- 10 Bend-i gerdenle görüp şâhid-i âbı tenhâ
Gelmek hâtıra mümkün mi gelû-yı cânân
- 11 Geyinüp sâye-i şâhîde şu dîbâlarını
Kûh-sâr itdi kemer-bend ile tezyîn-i miyân
- 12 Kalmadı cûş u ĸurûş eyleyecek mülkinde
Âblar eyleye bu sedde meger kim tuĸyân
- 13 Cûy-bâra daħi tâĸî diyemem ‘ahdinde
Eyledi bend-i ĸümâyûn yolınca cereyân
- 14 Ėayr-i ez-bûlbûl-i şûrîde öter yok o şehiñ
Gülşen-i vakfına ilhâĸ olalı bâĸ-ı cihân

- 15 Kānd-ı evşâf-ı hümâyûna toyulmaz bîlürüm
Eylesün ed'ıye-i devleti tertîb-i lisân
- 16 Tâ ki bu bend-i mu'allâya gelüp şubḥ u mesâ
Tâs-ı zerrîni leb-rîz ide şems-i raḥşân
- 17 Şu gibi eyleye aḥkâmını Bârî cârî
İde her istedigini bend-i kemend-i fermân
- 18 'İzzetâ bendesiyim ben de didim târîḥin
"Cûları emrine bend eyledi şâh-ı devrân" (1233)

Târîḥ-i Dîvân-hâne-i 'Âlî Der-Sarây-ı Cedîd-i Pâdişâhî

(Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün)

- 1 Şehen-şâh-ı cihân Maḥmûd Ḥân-ı ma'delet-pîrâ
Mu'allâ cây-ı dîvânı mücedded eyledi ihyâ
- 2 Müşebbek revzeni zencîr-i 'adliñ bir 'adîlidir
Bilâ-tahrîk ider ḥaḳ şâhibin ol ḥusreve î mâ
- 3 Selîm Ḥân-ı cinân-menzil idüp ancak zemînin tarḥ
Müzeyyen kıldı 'adl ü dâd ile şâh-ı zamân ḥâlâ
- 4 Felekler bu mu'allâ kûbe altından 'ibâretdir
'Adâlet olmasa olmaz sipîhr-i köhne pâ-ber-câ
- 5 Vekîl-i saltanat şadreyn ü defter-dâr u tevķî'î
Olur dîvân günü bu âsumâna encüm-i zehrâ
- 6 Sipîhr-i şevketiñ kevkebleri aḥkâmını seyre
Tulû' eyler verâ-yı zer-kafesden ol meh-i ğarrâ

7 Huzûr-ı Hâzret-i Hakk'a kalur zîrâ müzevvirdir
'Adâlet-gâh-ı hâkânîde fayşal bulmayan da'vâ

8 Bu nev-câyîñ verâsı kulle-i kâf-ı 'adâletdir
Ayağı altına düşse nola dünyâ vü mâ-fihâ

9 Sipihr-i kîne-cûyî mehçesiyle dâg-dâr itdi
'Alem-efrâz olunca kulle-i nev âfitâb-âsâ

[189]

10 'Ayân itdi bu vâlâ kubbeyî bünyâd idüp zımnen
Nigeh-bân oldığın dünyâya ol şâh-ı cihan-ârâ

11 O rütbe mülke te'sîr itdi ol şehden mehâbet kim
Murâd itse künâm-ı şîri eyler âhuvân yağmâ

12 Dilerse mîşe-zârı mehd ider bir nice rûbâha
Dilerse bir pelengi tıfl-ı âhûya ider lâlâ

13 Ferîdûnlar o şâha 'arz-ı hâcet eylesün gelsün
Penâh-ı pâdişâhân eyledi dergâhını Mevlâ

14 İki zerrîn tâsa saltanat tâcın virürlerdi
Rikâbında gelüp peyk olmuş olsa Husrev ü Dârâ

15 Şıtablında eger Pervîz olaydı bir at oğlanı
Añar mıydı cihânda edhem-i şeb-dîzini hâşâ

16 Nüvîd-i feth içün tâtâr olaydı böyle sultâna
İder miydi Hülâgû 'ömrini ilgâr ile ifnâ

17 Açîñ dest-i niyâzı dâ'im olsun ol şeh-i gâzî
Sözüm ger hakk ise ey sâkinân-ı 'âlem-i bâlâ

18 O hâkân şıdık ile kıldı Cenâb-ı Ahmed'e hıdmet
Kıtabullâh'ın itdi seyf ile ahkâmını ifâ

- 19 Yine çıktım şadedden kaldı bu câyiñ biraz vaşfı
Alışmış medh-i hâkâna zebân-ı hâme-i imlâ
- 20 Şaded bir yaña tursun farı-ı şâdîden gider 'aqlım
O şâhı yâd iderken mâlik olmam kendime kat'â
- 21 Bulaydım bâri bir mışrâ'-ı ra'nâ cây-ı zîbâya
Kuşûrum olsa da 'afv eyler ol şâh-ı kerem-fermâ
- 22 Gören ser-dâde-i inşâf olur 'İzzet bu târîhe
"Mücedded eyledi dîvân yerin Maḥmûd Hân-ı vâlâ" (1235)

[190] Târîḥ-i Tecdîd-i Kûbbe-i Ḥadrâ Der-Merkâd-i Mukaddes-i Cenâb-ı Mevlânâ

(Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün)

- 1 Cenâb-ı Ḥazret-i Mollâ ile sultân-ı 'âdildir
Biri bâtın biri zâhirde hâkân-ı kerem-fermâ
- 2 İki şeh birbirine hürmet itmek resm-i devletdir
O kânûn-ı kadîmi eyledi yek-dîgere icrâ
- 3 Kılup himmetle Mollâ kalb-i Hân Maḥmûd'ı âbâdân
O sultân-ı cihân da itdi anıñ kabrini iḥyâ
- 4 Ricâl-i devletinden eyledi bir bendesin me'mûr
Nezâketle idüp hâlet-fezâ olsun deyû îmâ
- 5 Çerâğ-ı hâşına emr eyleyüp zâhirde tenvîrin
Dü-bâlâ oldı nûr-ı ma'nevî-i türbe-i 'ulyâ
- 6 Olursa böyle olsun himmet-i merdâne eyvallâh
Gönül aldı o şâhen-şâh bî-reyb ü riyâ ḥaḳḳâ

- 7 Revâdır on sekiz biñ 'âleme fermân-revâ olsa
Bi-feyz-i Mürşid-i Rûm ol hüdâvend-i cihân-ârâ
- 8 O pîriñ hıdmetiyle evliyâlar iftîhâr eyler
Nola fâhr eylese ol kûṭb-ı dîn ü devlet ü dünyâ
- 9 Bu bâba ser-firâzân-ı ḥakîkat ser-fürû eyler
Nola olsa melâz-ı şâh-ı 'âlem dergeh-i vâlâ
- 10 Nazar-gâh-ı Hudâ'dır mehbiṭ-i nûr-ı tecellâdır
Feleklerden dü-bâlâdır zemîn-i merḳad-i Mollâ
- 11 Bulur mişbâḥ-ı mihr ü mâhımı efsürde-i ḥüsrân
Şikest eylerse gerdûn ḳaşd idüp ḳandîlini ḥâşâ
- 12 O mişkâtıñ sirişk-i 'âşıkândır revḡan-ı şâfı
Zücâcî nûr-ı ḳalb-i evliyâ'ullâhdır zîrâ
- 13 Söyünmez tâ-be-maḥşer keşretinden ehl-i inkârıñ
Şu'â'-ı şu'le-i ümmetdir ol mişbâḥ-ı nûr-efzâ
- 14 Sürûş-ı sebz-pûşıdır anıñ ervâḥ-ı ehlullâḥ
Zemîniñ 'arşıdır yâ hû nazar ḳıl Kûbbe-i Ḥaḍrâ
- [191]
- 15 Şafaḳ ḳâk-i girîbân eyledi dergâha reşkinden
Ki zîrâ maṭla'-ı mihr-i hüdâdır tâ-be-ḥaşr ol câ
- 16 İre şubḥ u mesâ şâh-ı cihâna feyz o Ḥazret'den
Ola tâ kim münevver merḳadinden küñbed-i mînâ
- 17 Olup maḳbûl-i dergâḥ-ı ḳabûl-i himmet-i merdân
Şehen-şâḥ-ı cihân-bânı muvaffaḳ eyleye Mevlâ
- 18 O şâh-ı aşfiyânıñ bendesi 'İzzet didi târîḥ
"Müzeyyen oldu el-ḥaḳ meşhed-i pür-nûr-ı Mevlânâ" (1232)

Enderûn-ı Hümâyûndan Çukadâr Ağalık'dan Muhtec Şâ'ir-i Mâhir İbrâhîm Râsih Âga'nın Sultân Bâyezîd'de Okçılar Başı'ndaki Sebîlin Müceddeden Ta'mîrine Târîhidir

(Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün)

- 1 Sebîl idüp nuķûdın bu sebîli kıldı nev-bünyâd
Cenâb-ı 'Âyişe Sultân'a ecr ü hayr olup maķşûd
- 2 Zamânıyla ta'addî-i harîk anı harâb itmiş
Görüp ta'mîrini emr itdi zıll-i Hazret-i Ma'bûd
- 3 Didi itmâmına Râsih ziyâde bir güzel târîh
"Ne zîbâ yaptı bu bâlâ sebîli emr-i Hân Maḥmûd" (1245)

Ḥaşâ'il-i Memdûḥa-i Hazret-i Maḥmûd Hânî

Ḥâkân-ı memdûḥu'l-hayrât hazretleri ekser-i 'ulûmı 'ârif ve ḥuşûsiyye fenn-i ḥaṭṭ u imlâ ve 'ilm-i şî'r ü inşâya vâķıf ve şan'at-ı tûfeng ve tîr-en-dâzî ve ḍarb-ı seyf ü sinân-bâzîde tîz-dest ü mâhir ve tünd ü sert ḥişâna süvâr olarak ibrâz-ı imhâ-i meleke ve fezâ-yı pehnâyı imtilhânda sebaķ-ı semend-i serkeşî ve mülâ'abe ile müsâbaķa-i cündiyâna ķâdir oldukları emr-i bâhir ve naşıl şa'bu'l-'inân-ı râyi'a râķib olsa kemâl-i mahâretlerinden merkûbları 'âdetâ bir feres-i dil-keş tavrına tenezzül itdiğini dîde-i 'ḥâzır nâzır olmuşdur.

'Amm-i ekremleriniñ fenn-i mûsikîde müsellemler olan ma'lûmâtla-rından evân-ı inzivâlarında ekser-i evķâtda birlikde bulunarak ḥüsn-i ül-fet ve bu fenden ve sâ'ir fûnûndan istiḥşâl-i ma'lûmâta himmet buyurmuşlardır.

[192] Çünki sarây-ı hümâyûnda Sultân Ahmed Hân-ı Şâliş 'aşr-ı 'âlî-sinden berü fenn-i şî'r ü inşâ ve mûsikî taḥşîline ḥaşr olunan raġbet ü i'tinâ, 'ahd-i 'âlî-i ḥazret-i Selîm Hânî'de bir kat daha revâc-dâr-ı bâzâr-ı iştî-

hâr olarak Sultân Maḥmûd Hân efendimizin zamân-ı ‘âlîleri bu raġbeti tezyîde bâ‘îş-i teşvîk-i tâze olduğundan ‘aşr-ı mezkûra yetişenlerden muşâhib Hâtif Efendi, muşâhib Sa‘îd Efendi ve ‘aşr-ı ‘âlî-i Selîm Hânî’de Kûpeli Çavuş dimekle şöḥret-şî‘âr ve mu‘aḥḥaran muşâhiblikle çerâġ olan muşâhib ‘Abdî Beg, Dede Dervîş İsmâ‘îl Efendi, Tanbûrî Nu‘mân Âġa, Tanbûrî Zekî Mehmed Âġa, mü‘ezzin-başı Şâkir Efendi, nakîbü’l-eşrâf Muştâfâ ‘İzzet Efendi, Kemânî Muştâfâ Âġa, Kemânî Rızâ Efendi, Kômür-ci-zâde Hâfız Efendi, Fısdık Sa‘îd Âġa, Üsküdârî Tiryâkî Sa‘îd Âġa, Kemânî ‘Alî Âġa, Kemânî ‘Alî Efendi, muşâhib Şâlih Efendi, Suyolcu-zâde Şâlih Efendi, Şeh-levendim Hâfız ‘Abdullâh Âġa-zâde Rif‘at Beg, hâne-i ḥâşşadan müfîz Cevl Seyyid Mehmed Âġa-zâde Hâşim Beg, Çilingir-zâde Aḥmed Âġa, Vâşif Beg birâderi Sa‘dullâh Efendi, Dellâl-zâde İsmâ‘îl Âġa, mu‘aḥḥaran mîr-livâ olan Mes‘ûd Paşa, Hızır Âġa-zâde Sa‘îd Beg, Keçi ‘Ârif Âġa ‘acemisi Tanbûrî Necîb Âġa, Zekî Mehmed Âġa-zâde ‘Oşmân Beg, Kemânî Edhem Beg, Hüsnî Âġa, Muhyiddîn Âġa, Başçavuş ‘İzzet Âġa, şâ‘ir-i mâhir çavuş ‘İzzet Efendi, çavuş ‘Oşmân Efendi, çavuş Emîn Efendi, Mü‘ezzin-başı Fâzıl Efendi, mu‘aḥḥaran imâm-ı şânî olarak kâdî-‘askerlige kadar irtikâ iden Şevkî Efendi, mu‘aḥḥaran ferîk olan çavuş Hüseyin Paşa, kîlâr kethüdâsı Kemânî ‘Oşmân Âġa, ser-maḥfil Ḥasan Âġa, ser-maḥfil İbrâhîm Efendi ve Dervîş Hüseyin Efendi, çavuş ‘Azîz Beg, çavuş Halîl Efendi, sâzende küçük Edhem Âġa, sâzende çukadâr Şemsî Âġa ve daha sâ‘ir ḥâtırda kalmayan birçok mûsikî-şînâs yetiştirerek mûsikîye envâ‘-ı şu‘abât zamm u ilḥâk ile revnak-ı tâze virmişlerdir.

Sarây-ı ḥümâyûna çerâġ ve dâhil olduğım kırk bir târîhinde henüz uşûl-i ‘atîka üzere meşk-ḥânede mûsikî ta‘allüm olunmakta ve koġuşlarda bulunan erbâb-ı şervet ü ḥaysiyyet koġuşlar zâbitânı ma‘rifetleriyle ocaġ ağaları ta‘bîr olunan zâbitândan ve anlar da ḥaftânî vesâtiyle silâhdâr ağadan aḥz-ı izz ü icâzetle ayda [193] bir iki kerre kendü koġuşında bulunan mûsikî-şînâslar ile dîġer koġuşlardaki çavuş ağaları ‘îşâ‘iyye bir kahve altı virerek da‘vetle ba‘de şalâtı’l-‘îşâ kapu yoldaşlarına ri‘âyeten şarkı ve beste ve kâr ve nakş ve semâ‘î gibi şeyler okuyup çalarak bir iki faşıl olunmasıyla tenşî‘-i fu‘âd olunur ve leyâlî-i mezkûrede vâkt-i beytûtete yarım sâ‘at kadar med virilür idi.

Bu zevk u şevkiñ daha büyük ve ziyâdesi huzûr-ı hümayûnda icrâ olunan ve sarây-ı hümayûn ıstılâhınca "Köme¹⁷ Faşlı" ta'bîr olunan 'umûm çalgısıdır ki bu faşıl-da sarây-ı hümayûndan neş'et itmeyüp taşrada tahşil-i 'ilm-i mûsikî iderek muşâhib olmuş ve sarây-ı hümayûnda çavuş iken muşâhiblikle çerâğ olan ânifü'l-beyân mûsikî-şinâslar da dâhildir. Bu cem'iyete "Köme Faşlı" dinilir.

İşte bu kadar üstâd huzûr-ı hümayûnda mefrûş ihrâmlara ıķ'âd ve mazhar-ı iltifât-ı şehriyâr-ı merâhim-mu'tâd olarak faşla başlar ve mûsâ'ade-i vakte göre birkaç sâ'atler âheng itdikleri hâkîkaten bulunması arzû olunacak bir cem'iyet olduğunu zurefâ anılar.

Bu fenniñ mürevvici Sultân Mahmûd Hân efendimiz hazretleri olup 'aşr-ı hümayûnları bu uşûl ve maķâmât-da hemân Îrân sâz-kârlarıyla Hora-sân ve İsfahân kâr-perdâzlarına hâkîkaten tefevvuk itmek derecelerine varmış ve kendüleriniñ şarkı ve besteleri ise şarkıların pâdişâhı bulunmuştur.

"Köme Faşlı"na dâhil olan zevât sırasında ismi yâd olunan muşâhib Sa'id Efendi yalnız nây-zen ve girift-zen olmayup evâsıt-ı 'aşr-ı Selîm Hânî'den berü mecâlis-i zurefâda bulunmuş ve huşûsiyle kibâr-ı meşâyih u 'ulemâdan Beşiktaş Mevlevî-hânesi şeyhi El-hâc Yûsuf Dede Efendi ve Ye-nî Kapu şeyhi 'Abdu'l-Bâķî Dede Efendi ve Kâsım Paşa Mevlevî-hânesi şeyhi Şemsüddîn Dede Efendi ve Keresteci-zâde Nûrî Dede Efendi [194] ve meşhûr Velî Efendi-zâde Emîn Mollâ ve Şemsüddîn Mollâ ve devlet kethüdâsı İbrâhîm Nesîm Efendi ve sır kâtibi Ahmed Fâ'iz Efendi ve Hâlîl Paşa-zâde mâ-beynci Ahmed Muhtâr Begefendi ve re'îsü'l-etibbâ Behcet Efendi ve nakîbü'l-eşrâf Şiddîk Mollâ Efendi ve e'imme-i kirâmdan Tatar Hâfız Ahmed Kâmil Efendi ve Cennet Filizi 'Abdu'l-Kerîm Efendi ve Dür-rî-zâde 'Abdullâh Mollâ Efendi ve Keçeci-zâde 'İzzet Mollâ Efendi ve şehir-emîni Hayrullâh Efendi ve meşhûr Hâlet Efendi ve 'urefâ-yı meşhûreden Nu'mân 'Amuca ve Hâtîf Efendi gibi zurefânîñ encümen-i ülfetlerinde bulunmuş ve bu mecâlis-i üdebâda cereyân iden muzâherât-ı mutâyebât ve letâ'if-i münâzarât-ı muşâhebâtdan aķz-ı hisse-i edebîyyât ile fetânet-i fîrriyye ve isti'dâd-ı hulkîyyesiyle bu muvaffakiyeti münevvir-i 'aķl u zekâ vü

nühâsı hakîkaten recül-i kâmil ve insân-ı ma'âlî-ḥaşâ'il ma'nâsını şâmil olarak muşâhib lafzının ma'nâ-yı hakîkîsi müfessir-i hâl ü şânı ve ma'lûmât-ı müktesebesı muvâfık-ı mertebe-i sinn ü sâli bulunmuş olduğundan Hâlet Efendi'ye münâsebet serpindisiyle Aṭana menfâsına gidüp geldikten sonra ḥâkân-ı ḥuld-âşiyân hazretleri ekşer-i ahyân ve belki her zamân nezd-i ḥümâyûnlarında bulundurulur idî. Çünkü efendî-i mûmâ-ileyh elinden geldiği mertebe herkesiñ mümkinü'l-icrâ olan istid'âsını is'âfa himmet ider ve hiç ferdiñ gıyâbında bulunmayup düşmeni olsa bile aña mu'âvenet eyler ve gâzab-ı pâdişâhiye uğrayan eşḥâsı pençe-i mücâzâtıdan istiḥlâş ider bir zât-ı hayr-ḥâh idî.

Meşhûr Muşâhib Sa'îd Efendi'ye Dâ'ir Ba'zı Fıkralar

Ez-cümle kırk iki ramazân-ı şerîfinde bir gün Eski 'Alî Paşa'daki mahall-i mübârek-i 'aliyyesinde zîver-i şandûka-i tekrîm olan hırka-i sa'âdet ziyâretine gidilür iken eşnâ-yı râhda Fâtih civârında Karamân Hammâmı kurbında yeñiçerileriñ hîn-i ilgâ ve imḥâsı evânı olmağla daha ol vakitler elbise ve kıyâfetler nizâmı pek de teḳarrür idemediğinden yeñiçerileriñ mütevellîlerine maḥşûs ziyî ü kıyâfetde ya'nî anlarıñ 'imâme ve elbise vü hey'etinde bir şahş şîb-i pîş-gâh-ı ḥümâyûndan lâ'ubâliyâne tatavvurât ile serbestçe mürûr itmekde iken, meger merkûmuñ Sultân Selîm Hân-ı şehîdiñ ḥal'ı ve yeñiçerileriñ tuğyânı fıkralarında muḳaddemâ medḥalı olan otuz birinci bölüğün mütevellîliğinden müteḳâ'id Süleymân Usta olduğunu Sultân Maḥmûd [195] efendimiz hazretleri gördüğü gibi tanıyarak "bu bizim aradığımız büyük cânîlerdendir" ta'bîriyle imḥâsını irâde buyurmasını müte'âkıb silahdâr 'Alî Aga mûmâ-ileyh muşâhib Sa'îd Efendi'ye çâre-i istiḥlâsına himmet itmesini ḥafiyyen ifâde ve mûmâ-ileyh bulunduğu hâl ü ḥayşiyetiñ ḥâriciñe çıkmaga cesâretle birtakım makâlât-ı bî-aşl-ı ḥayâliyye ile merkûmuñ Süleymân Usta olmayup Esmâ Sultân yağlıkçısı Hacı Reşîd Aga'nıñ birâderiniñ hareminiñ akrabâsından Mûsâ Aga nâmında bir âdemiñ 'ammi-zâdesi Aḥmed Aga'nıñ akrabâsından Süleymân Usta'ya beñzer bir şahş olduğu dürûğ-ı maşlahat-âmîziyle veliyy-i ni'meti kandırarak ol meşîb-i müttehem ve mü-

teheyyî-i i'zâm-ı dâr-ı nedem olan Süleymân Uşta'yı ol yevm-i mübârekde cellâd elinden ba'de'l-istihlâş ke'enne ramazân-ı şerîf hâliyle şahş-ı dîgere beñzedilmiş olmak i'lân-ı zâhirîsiyle merkûma 'atıyye-i seniyye dañı alıvırmış ve yine bu ramazân-ı şerîfde hâkân-ı huld-âşiyân hazretleriyle berâber Maḥmûd Paşa Yokuşı'ndaki çâr-sûdan yukaruya çıkılır iken gögsi ve bacakları dizlerine ve iki kolları omuzlarına kadar açık, kollarında ve göğsünde yeñiçerilerin otuz birinci bölüğine mensûbiyyetine 'alâmet olmak üzere mürekkeble topuz nişânı darb u tersîm ve başındaki külâhlı fes üzerine egerçi tekvîr olunmuş bir şâl ile hâl ü kıyâfeti yeñiçerilerden olduğunu beyân ider serbestçe refât ile yukarıdan aşağıya inen genc bir şahşa egerçi nazar-ı şâhâne ta'alluk itmemiş ise de şahş-ı merkûm pek serbest temeşşî eylediginden berâber bulunan ve o günlerde mâ-beynci olan ve terceme-i hâlî cild-i şânîde kapudânân-ı deryâ sırasında yazılmış olan Sa'îd Paşa'nın gögsine çatarak müşârün-ileyhi oradaki bir Yahûdî bâzergânın dükkânı pîş-tahtasına devirmiş ve müşârün-ileyh biraz dirice söylenüp darılmış olduğunu cennet-mekân efendimiz hazretleri işidüp görünce merkûmun kıyâfet ve huşuşiyle 'alâmet-i 'alenıyyesi olan nişânlarına 'atf-ı nazar buyurduklarında yeñiçeri olduğu tebeyyün itmekle imhâsını irâde buyurmuş oldukları anda mûmâ-ileyh muşâhib Sa'îd Efendi fedâ-kârâne bir hâl ile yeñiçerilerin ilğâsına muvaffakiyet şadâkası olarak 'afvını niyâz itmesine müsâ'ade buyurulmuş ve muşâhib-i mûmâ-ileyh, Sa'îd Paşa'yı bir hayli tevbiḥ itmiştir.

[196] Nakîbü'l-eşrâf re'îsü'l-'ulemâ Muştafâ 'İzzet Efendi hazretlerinin terceme-i hâllerinde kendülerinin beyân u hikâye eyledikleri vechile enderûn-ı humâyûnı terk ile hacc-ı şerîfe 'azîmet ve 'avdetinde ihtiyâr-ı 'uzlet itmesine infi'âl ü gâzâb-ı şâhânenin galeyânını efendî-i mûmâ-ileyh teskîn ve muḳaddime-i ikbâlîni tehiyyeye zerî'a tedârük eylemiştir.

El-hâsıl Sa'îd Efendi muşâhib olalı hiçbir seyyi'eye âlet olmamış ve bilüp bilmedigine himmet ü hıdmetden girü turmamış ve bu ahlâk-ı hasene ile hemân seksen yaşına yakın kemâl-i 'âfiyet ü refâh u ikbâl ile yaşamış ve hayr-hâhlık uğurunda nefye gitmiş bir merd-i mu'tekid ü muttakî vü şâliḥ olduğu görülmüşdür.

Mûmâ-ileyh Sa'îd Efendi egerçi ziyâde okuyup yazmağa muvaffak olamamış ise de sırf câhil de olmayarak yazı okur ve yazdığı okunur şûret-

de ma'ârifde vasa'ül-hâl idi. Farṭ-ı feṭânet ü zekâsı iktizâsıyla eşnâ-yı ülfet ü muşâhabetde 'ulemâ-yı mantıkiyyûn gibi kânûn-ı münâzara dâ'iresinden zerre-mâ ayrılmaz ve fenn-i muhâzarânın vetîre vü mirşâdından ser-i mû in-hirâf itmez, etvârî hakîmâne ve evzâ'ı müstaḳîmâne bir merd-i aşdaḳ u ve-fâ-kâr ve bir işidüp gördüğünü kuvve-i hayâliyyesine nakş ider ve bir def'a söylediği sözi harf-be-harf belleyerek tekrârı lüzûmında nokşân u ziyâde söylemez, kuvve-i hâfızası müsellem bir merd-i şâhîb-rüşd ü zekâ vü hi-mem idi.

Mûmâ-ileyh Sa'îd Efendi'ye hasb-i hâl olmaḡla müstehir enderûn-ı hümâyûndan müffiz Kûpeli Çavuş dimekle mulaḳḳab 'Abdî Beg nâmında egerçi aşıl ü hasîb dîger mu'teber bir muşâhîb daḡı dâ'imâ nezd-i hümâyûnda bulunur idi. Ancak bununı ḡaşleti hayra âlet olmaḡa müsâ'id olmamış ise de baḡl ü şerîr de olmayup mu'tedilü'l-mizâc bir şahş-ı mu'tedil ü edîb idi. Raḡimehumullâhu Ta'âlâ 'aleyhim ecma'în.

Sultân Maḡmûd Ḥân Efendimiz Ḥazretlerine Dâ'ir Ba'zı Fıkralar

Şehen-şâh-ı ma'ârif-iktinâh ḡazretlerinin ḡadd u ḡâmet ü hümâyûnları tûla mâ'il v vech-i şâhâneleri müdevver, lılye-i mülûkâne ve melḡâsin-i pâdişâhâneleri siyâh u münevver [197] ve endâm-ı ḡusrevâneleri ḡâyet maṭbû' u muvaḳḳar ve reftâr-ı pâdişâhâneleri pesendîde-i tıbbâ'-ı nev'-i beşer idi.

Pâdişâh-ı 'adâlet-penâh ḡazretleri otuz birinci şehen-şâh-ı ma'âlî-iktinâh olarak biñ iki yüz yirmi üç senesi cemâziye'l-âḡhiresiniñ dördüncü ve temmûzuñ on altıncı penc-şenbe günü sâ'at sekizde iken şeref-vuḳû' bulan cûlûs-ı meymenet-me'nûs-ı şehriyârâneleri rûz-ı sa'âdet-bürûzından i'trbâren serîr-i saltanat-ı devlet-i 'aliyye-i 'Oşmâniyye'de otuz bir sene on mâh on dört gün müttekâ-pîrâ-yı ḡarâr olduḡdan soñra biñ iki yüz elli beş senesi rebî'u'l-âḡhiriniñ on tokuzuncu şalı günü elli altı yaşında ve ḡusn-i ḡâtimeye mazḡariyetle rıḡlet itmişler ise de 'İşmet Beg-zâde şeyḡu'l-islâm-ı esbak 'Ârif Ḥikmet Begefendi merḡûmuñ,

(Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün)

Ecel tayy eylemiş tûmâr-ı 'ömr-i Hâtem'i ammâ

Eyâdî-i cihânda defter-i in'âmı kalmışdır

me'âl-i hikmet-iştimâliniñ mişâli olduklarına bi'l-muvaffakiyye terk itdikleri bunca âşâr-ı 'aliyyeniñ başlucalarınıñ her biri devlet-i 'aliyyeye in'âm u 'atıyye olarak ibkâ-yı nâma muvaffak olmuşlardır.

Muvaffakiyet-i celîleleriniñ cümlesini tâ'dâd kâbil degilse de hâtırda kalanlardan, yeniçerilerin tasallu u ser-keşlikleriyle hâl-i tevehhüne gelmiş olan hey'et-i devleti anların imhâ vü ilgâsıyla i'mâra ıkdâm u himmet ve eli iki zi'l-hiccesinde dâr-ı şûrâ-yı 'askerî ve mûte'âkıben Gül-hâne Kâşr-ı humâyûnında meclis-i ahkâm-ı 'adliye ve dâr-ı şûrâ-yı bâb-ı 'âlî ve ticâret ve nâfi'a ve karantina nezâretlerini ihdâs ve düvel-i faîme merkez-i hükûmetlerine ikâmet ilçileri ib'âş ile tıbbiye ve harbiyye ve top-hâne ve bârût-hâne için Avrupa'dan âlât u edevât ve hâce vü mu'allim ve üstâdlar celbine bezl-i mesâ'î vü 'inâyet ve i'mâr-ı mülk ü devlete ıkdâm u himmet ve muqaddime-i tanzîmâtı tehiyye iderek mecâlis ü mekâtib ve devletiñ muhtâc olduğu kâffe-i nizâmâtıñ ve 'asâkir-i nizâmiyyeniñ muqaddime-i istibdâl ve tensîkine bezl-i mesâ'î vü miknet buyurmaları ancak bulunduğı zamân hükmince pek büyük muvaffakiyetden ma'dûd olduğu cihetle bu 'âlem-i bî-bekâda ibkâ-yı nîk-nâm buyurmuşlardır.

(Mef'ûlü Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün)

Olur felek döner dolaşur bir belâya dûş

Andan da intikâm alacak bir zamân olur"

[198] me'âl-i hüzn-iştimâli ve,

(Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün)

Bir bahâya şatılur dest-i ecelden âhîr

Zer-nişân efser-i şâhî vü külâh-ı fukarâ

mişâl-i 'ibret-istikmâliyle terk-i iştiğâl-i 'âlem-i bî-bekâ buyurmuşlardır.

(Mef'ûlû Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün

Allâh rahmet eyleye rûh-ı revânına

Maḥşûşdur cennet o şâhiñ mekânına

tefe''ül ü teyemmünâtı üdebâ-yı erbâb-ı inşâfiñ evrâd-ı zebânı olduğına şübhe yokdur.

Sultân 'Abdûlmecîd Hân Efendimiz Hazretlerinin Cûlûslarını Hikâye Şirasında Ba'zı Fıkralar

Sultân 'Abdül-Mecîd Hân hazretleri taht-ı hilâfet-i seniyyeye cûlûs buyurdıkları gün ber-kâ'ide îfâ-yı emr-i techîz ü tedfîn-i hâkân-ı huld-âşi-yândan evvel meclis-i vâlâ-yı ahkâm-ı 'adliye re'îsi Husrev Paşa şadr-ı a'zam ve Ra'ûf Paşa'dan mühr-i humâyûnı ahz ile şadâreti ve ticâret nâzırı Halîl Rif'at Paşa ser-'askerliği ihrâz idüp şadr-ı sâbık Ra'ûf Paşa meclis-i vâlâ-yı ahkâm-ı 'adliye riyâseti ve ser-'asker-i sâbık Sa'îd Paşa ticâret ne-zâreti ve ser-kurenâ-yı hudâvendigâr-ı sâbık Rızâ Begefendi mâ-beyn-i hü-mâyûn müşîrligi ve Hacı Şâ'ib Efendi mâliye nezâreti ve evkâf-ı humâyûn nâzırı Mûsâ Şafvetî Efendi bekâyâ deter-dârlığı ve defter-dâr-ı esbak 'Alî Necîb Begefendi bâ-rûtbe-i sâmiye-i müşîrî vâlîde kethudâlığı ile tekrîm ve meşâlih-i nâzükeniñ hâl ü tesviyesi me'mûriyetiyle Londra'da bulunan hâriciye nâzırı Muştafâ Reşîd Paşa'nın der-sa'âdete celbi irâde-i seniyyesi tasfîr ve birkaç mâh mürûrında ba'zı rüfekâ ile bu 'âciz hâcelik rütbesine maḥşûş hâmise nişanlarına tesfîr buyurulmuşdur.

Çerkes Hâfız Paşa'nın beliyye-i belâhet ve 'adem-i liyâkat ve fıkdanî-i dirâyetiyle Mezâr ve Nizîb karyeleri pîş-gâhındaki ordu-yı humâyûn perâ-kende olarak al'tmış biñ kadar nizâm ve başıbozuk 'askeriniñ içtimâ'ına te-kayyüd olunmadığından her biri birer tarafa şavuşmuş ve ekşerîsi memleketlerine kadar giderek o havâlî 'askerden hâlî kalup zıkr olunan Muş Kürd atlusu hem orduyu ve hem ric'at idenleri şoymuşdur.

Terceme-i sû'u'n-netîcesi cild-i şânîde kapudânân-ı deryâ terâcim-i ahvâlleri şirasında yazılan Firârî Ahmed Paşa kendüsine vücûd virerek

ke'enne Hüsrev Paşa [199] ve Halîl Paşa'nın zu'm itdiği gayz u gâzablarından tevahhuş ve gürîz ile bundan yakayı kurtarmak hayâl-i hâmina ve mukaddem bir müddet Mısır'da müstağdem iken İstanbul'a geldikde Firârî'ye kethüdâ olan Şerîf Ağa'nın oğlu olup Firârî'nin himmetiyle tersâne-i 'âmire sancak beyliklerinden riyâlalık mansıbını hâ'iz olan Topal 'Osmân Beg'in ârâ-yı maşûsa-i sakîmine teba'ıyyetle donanmâ-yı hümâyûnı alup Mısır'a 'azîmetle Mehmed 'Alî Paşa'ya dahîl düşerek derûnında bulunan 'asâkir-i pâdişâhî ile 'alâ-tarîki'l-hediyye teslim itmiş olduğu haber-i hayret-eşeri vürûd itmiş ise de Sultân Maḥmûd Hân efendimizin irtihâlleriyle berâber münâfât u münâfese-yi mûcib meydânda bir şey kalmadığı cihetle ḥasbe'z-zâhir mukaddemki vuḳû'âtın mezâ-mâ-mezâ hükmine konulup münâferetiñ mûtâba'at-ı meşrû'aya mürâca'atla mahvı emr-i tabî'î olduğundan Ahmed Paşa gibi ahâddan bir şahsın veliyy-i ni'meti olan devlet-i 'aliyye 'aleyhinde ğâ'ile-i zâ'ide da'vetini mûcib olan böyle bir nâ-şinîde ihânet ve gürîzini Mehmed 'Alî Paşa gibi dühâtdan bir zâtın kabûl itmemesi lâzım gelür gibi hâtıra hutûr ider ise de,

(Mef'ûlü Mefâ'îlü Mefâ'îlü Fa'ûlün)

Kim perde-i tedbîre yakar şem'-i hayâlî

Eşkâl zuhûrında kazâ ḥandeler eyler

me'âl-i ma'nevîsi taḥaṭtur olunamaması ve,

(Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün)

Furşatı bilme ğanîmet bu 'iber-perverde

İder encâmını taşmîn ü emelden me'yûs

mufâd-ı hikmet-müstefâdını taşavvura ğarîr-i ğarîz-i ikbâlin müsta'idd ü müsâ'id olamamasının muşâlaḥa-i maşlahata muġâyir bulunması cihetiyle ihtâr-ı ḥayr-hâhî icrâsı için münâsib bir zât-ı 'âlinin me'mûriyyeti bi't-taṣvîb donanma-yı hümâyûn ile 'asker-i şâhânenin i'âdesi hâlinde ḥuḳûḳ-ı ḥükûmet-i saltanat-ı seniyyeye yakışur şûretle kendüsünün talîfine müsâ'ade-i seniyye şâyân buyurılacağından farîza-i fermân-berî ibrâzına mü-

sâra'at eylemesi neşâyihini îfâ eylemek üzere 'uhdelerine şadâret müsteşarlığı tevcih olunan Hacı 'Alî Begefendi-zâde Rif'at Begefendi me'mûren Mısır'a i'zâm olunmuş idi.

Me'mûr-ı müşârün-ileyhiñ Mısır'da ne vechile îfâ-yı me'mûriyyet-i şadıkaya himmet ve ne şûretle serd-i kelimât-ı mülzime ile iskâta 'atf-ı ze-bân-ı hikmet itdikleri rivâyât-ı vâşıka ile mesmû'-ı 'âcizânem olduğundan başka maḥdûm-ı 'âlîleri [200] Ra'ûf Begefendi ḥazretlerinin cem' u tertîb ve taḥ'ina himmet buyurdıkları Müntaḥabât-ı Âşâr'ın ikinci cildinden altıncı cildine kadar ma'lûmât ve mesmû'ât-ı 'âcizânemiñ 'aynı mûnderic bulunmasıyla bu resâ'il mütâla'a olunduğı hâlde ḥaḳîḳat-ı keyfiyyete kesb-i vuḳûfla berâber âşâr-ı mezkûreyi mütâla'adan mesâ'il-i Mısrıyye'niñ âğâzından encâmı ve Mısır'a gidenlerin aḥvâli cümleten ma'lûm olacağından mecmû'amızın vetîresi bu ḥuşûşların i'tâ-yı tafşîlât u îzâḥâtı mirşâdına mevşil olamayacağı cihetle bu fıkraların 'arâḳîb ü gavâmızı o risâleler mütâla'asına ḥavâleyle burada bu ḳadarcık beyân-ı hâl ile iktifâ olundu.

Zikr olunan resâ'ilde mûnderic ḥikâyâtdan ma'lûm olacağı vechile Mısır mes'alesi ḥâriciyye nâzırı Muştafâ Reşîd Paşa ḥazretlerinin himmet-i maḥşûsasıyla bitdikden soñra ecille-i ricâl-i devlet-i 'aliyyeden Mısır kapu kethudâsı naşb olunan Girîdî Mazlûm Begefendi Mısır'a bîl-i'zâm Firârî ve ba'zı 'avenesinden mâ-'adâ zâbiṭân ve neferât-ı 'askeriyye ile donanma-yı ḥümâyûnı der-sa'âdete getirerek müşârün-ileyh Reşîd Paşa'ya biñ kîse 'atıyye-i seniyye ile ma'a-berât-ı ḥümâyûn ortası tuğrâ-yı ḡarrâ-yı ḥümâyûn ile mu'anven mücevhlerli bir kıt'a imtiyâz nişân-ı zî-şâmı iḥsânıyla mazḥar-ı iltifât-ı ḥazret-i pâdişâhî ve müşârün-ileyh Ḥalîl Rif'at Paşa bir sene soñra infişâl iderek mesned-i celîl-i ser-'askerî elviye-i ḥamse müşîri sır kâtibi Muştafâ Nûrî Paşa ḥazretlerine tevcih buyurulmuşdur.

'Asâkir-i Mısrıyye'den eşnâ-yı muḥârebede berü ṭarafa geçenler ile Mısrılı Şadık Paşa livâsı gibi taḳımıyla deḥâlet iden ümerâ vü zâbiṭân u neferâtı ser-'asker-i müşârün-ileyh sır kâtibi Muştafâ Nûrî Paşa mu'âyene iderek îcâb iden alây ve taḥbûrlara taḳsîm olunmak üzere bir gün ümerâ vü zâbiṭân dâ'ire-i ser-'askerî dîvân-ḥânesine celb ile şaf-beste-i kıyâm olmuşlar idi.

Yukarıda Nizîb Me'mûriyetinde Hikâye Olunan Câsûs Fıkra-sının Netîcesi

Dâr-ı şûrâdan ba'zı huşûş için dâ'ire-i müşârûn-ileyhe giderek şaf şaf zâbî tâna 'atf-ı nazar eyledigimde mu'kaddemâ Tayyâr Paşa ile ordu [201] ahvâlini li-eclî't-teftîş Hâfız Paşa nezdine me'mûriyetimiz fıkrasında tafşîl ü beyân olunan çıplaklardan birisine pek beñzer bir zâbî görerek birkaç ke-re yüzine dikkâtle bakmış ve bakdıkça mûmâ-ileyhiñ reng-i rûyî müteğay-yir ü mütehayyir olduğı görilerek egerçi taşvîb ü te'yîd-i i'tikâd için mû-mâ-ileyhiñ ahvâlini tecessüs ü taharrîye lüzûm görmüş isem de kıyâm-ı ni-zâm üzere o kadar cemm-i gâfir içinden bir şahşı tefrîk ve bir tarafa çeküp maşlahatı tahkîk u tedkîke ne zamânîñ ve ne mevki'îñ ve ne me'mûriyyetiñ ve ne de mütâla'a-i dûrâ-dûruñ müsâ'adesi olmadığından bu huşûşa isti-h-sâl-i ma'lûmâtı nâ-çâr vakt-i müyesserine bırakmış idim.

Bu teşâdüfden bir mâh soñraca Üsküdâr'da Mîrâhûr Mahallesi'nde sâ-kin olduğum hâneniñ karşusunda Silistre vâlisî Mîrzâ Sa'îd Paşa'nın kapu çukadârı Melez-i Zencî 'Abdullâh Ağa birâderligiyle müte'ârif olan Dervîş Ağa nâm hem-civârımız kerîmesini 'asâkir-i Mısrîyye zâbîâtından mûnta-kıl bir zâta virecegi beyânıyla sûr-ı velîmeye da'vet-i 'âcizâneme ragbet ey-lemiş ise de hasbe'l-mütâla'a 'arz-ı i'tizâr ile şavuşdurmuş ve yevm-i ta'tîl olan cum'a günü semtimizdeki Hacı Ahmed Paşa Hammâmı'na gitmiş idim. Hammâmîñ soğukluğına girerek bir tarafda ârâm u istirâhat-ı 'âcizânem hî-ninde müvâcehe-i 'âcizâneme teşâdüf iden bir âdemiñ endâmına 'atf-ı nazar eyledigim gibi Nizîb ordusındaki bizim ma'hûd çıplaklardan beyân-ı hâl iden ve evvelce dâ'ire-i ser-'askerî dîvân-hânesinde görülen şahş olduğına geregi gibi hükm-i vicdânî hâşıl olarak artık araşıra yüzine ihâle-i 'ayn-ı âşî-nâyî itmekde iken mûmâ-ileyhiñ havâss u meşâ'irini evhâm istî'âb iderek reng ü rûyî mânend-i bûkalemûn televvûn itmekde olduğunı hiss eyledigim anda bî-çâre der-hâl yanıma gelüp dehâlet ve cerâyim-i sâbıkasının ketmini recâ vü şefâ'at ve Dervîş Ağa'nın kerîmesini tezvîc iden kendüsü olduğunı ve mahallemize sığınmış olduğundan şahâbet olunmasını recâyâ müsâra'at ve isminiñ kâ'im-makâm Hürşîd Beg olduğunı beyâna mübâderet itdikden soñra ordu-yı hümâyûna keyfiyyet-i vürûd u hareketiniñ [202] bilâ-nokşân

ifâdesi hâlinde geçmiş olan bir fıkra için öyle bir dahîlîñ teşhîrini naşfet-i mecbûle kabûl itmeyeceğine dâ'ir virmiş olduğum te'mînât üzerine hikâye-i mâ-cerâyâ mübâşeret itmiş idi.

Şöyle ki, ordu-yı hümayûn Malatya'da bulunduğu ve Hâfız Paşa Haleb'e toğrı hareketle muhârebe idecek hâlini gösterdiği Haleb'de olan İbrâhîm Paşa'nın mesmû'ı olduğda kendüsiyle Mısır'da bulunan refîkî bîñbaşı ordunuñ istikşâf-ı hâli için köylü hey'etiyle tebdîlen Malatya'ya gönderilmiş ve kendüsi gözlemcilik ve refîkî börekçilik şan'atını bildiklerinden ve muvakkaten terâş olmadıkları cihetle şakalları uzayarak bu 'âcizle mülâkî oluncaya degin îcâb gördükçe bu şan'atlarla iştiğâl ve ekser zâbitân ve sâ'ire ile ülfet itmiş ve birisi ismine 'İzzet ve dîgeri Ahmed didirderek ba'zî zâbitân u sâde-dilân, "cânım bizim 'İzzet Ağa'nın gözlemesi veyâhud Ahmed Ağa'nın böregi pek güzeldir" ehven şatdıkları et'ime vesîlesiyle hüsn-i şît peydâ idüp ordu zâbitânından ba'zılarına tekarrüb dañi hâşıl itmiş oldukları hâlde Haleb'de iken yek-dîgeriyle birleştirilmiş olan sâ'î vâsıtasıyla hâmil oldukları işâret ve miftâhla ordunuñ hâli ve ser-'askeriñ harekât u ahvâli haftada bir kerre İbrâhîm Paşa'ya bildirildiğini ve leyle-i mezkûrede hikâye olundığı vechile Hâfız Paşa'ya getürdügüm gice haymeniñ tışarusına çıkdıkları hindeki ifâdelerimi işiderek tevahhuşla artık orduda тұramayup hemân ferdâsı günü firâr eylediklerini ve bu 'âciziñ câsûs olduklarını hiss itdigimi añladıklarını ifâde itmiş ve tekrâr ahz-ı te'mînât ile müsterîh olup çünki hem-civâriyyet cihetiyle aḡşâmları hânemize gelür ve bu şeylerce ve Mehmed 'Alî Paşa ve İbrâhîm Paşa'nın efkâr u harekât u teşebbüşâtları ci-hetlerince ma'lûmât virir idi.

Müşârün-ileyh Hâfız Paşa'nın ordu ser-'askerligine intihâbı cen-net-mekân efendimizi 'arz-ı şadâkatle te'mîn itmesinden neş'et itmiş ise de 'aql u dirâyetiniñ bu haḡb-ı haḡîr-i cesîmi hüsn-i ifâ vü itmâma kifâyet ide-meyeceğini tecrübeye [203] kâfî bir işde kullanılamayup faḡaḡ gösterdiği ta-başbuş u cerbeze ve ca'lî dirâyetine 'atf-ı nazarla böyle bir emr-i 'azîme me'mûriyyeti "el-insânü mürekkebün mine'n-nisyân" ma'nâsınıñ zuhûrına mebnî hâşıl olmuş dimekten başka kalem, vetîre-i i'tirâza pûyeden i'râz ile 'arz-ı i'tizâr ider.

Cennet-mekân Sadr-ı Esbak Muştafâ Reşîd Paşa Hazretleriniñ Tanzîmât-ı Hayriyye Hatt-ı Hümâyûnını Gülhâne Sâhasında Kırrâ'atı

Hâriciyye nâzırı müşârûn-ileyh Muştafâ Reşîd Paşa Avrupa'dan 'avdet itdikden soñra devlet-i 'aliyyeniñ istiklâl-i 'âlisini ve tebe'a-i şâdıkasını li-eclî't-te'mîn ihzâr u tanzîmine himmet eylediği tanzîmât-ı hayriyye hatt-ı hümâyûnı elli beş receb-i şerîfinde zât-ı hazret-i pâdişâhî Gül-hâne Kaşr-ı hümâyûnı dâ'ire-i fevķânîsini teşrîf ile müşârûn-ileyh Muştafâ Reşîd Paşa kaşr-ı hümâyûn pîş-gâhına mevzû' kürsîye şu'ûd ve kâffe-i vükelâ-yı devlet-i 'aliyye ve me'mûrîn-i saltanat-ı seniyye mevcûd olup der-sa'âdetde bulunan düvel-i fahîme ilçileri dahî kaşr-ı mezkûr vasatındaki otalara vürûd iderek müşârûn-ileyh hazretleri hatt-ı hümâyûn-ı mezkûrî 'alâ mele'î'n-nâs kırrâ'at ve me'âl ü mezâyâsını tefhîm ü müzâveleye himmetle kürsîden hübbût ve kâffe-i vükelâ vü süferâ huzûr-ı hümâyûna müşûl ve tebrîķ-i i'lân-ı 'adâletle 'avdet ve zât-ı hazret-i şâhâne vükelâsıyla Ridâ'-ı Sa'âdet beyt-i 'âlisine mevşûl olarak ba'd-ezîn beyân-ı ma'delet-iştîmâl-i hatt-ı hümâyûn-ı 'âlî hudûd-ı meşrû'asından bir hatve tecâvüz-i tevaķķuf itmeyeceklerine yemîn iderek 'avdet itmişler idi.

Hikâyât-ı Mütferriķa

Muķaddemleri memâlik-i maħrûseye müstevlî olan "derebegleri" ta'bîr olunur ser-keş ü hod-bîn buĝât u tuĝât-ı haveneniñ terbiye vü tenkîl-leriyle âsâyîş-i dâ'imeniñ îfâ vü îķâ'ı maķşadıyla bunlardan rıķ u naşîhatle taht-ı inķiyâda alınamayanlar ol vakîtleriñ taħammûl ü isti'dâdına ħabs ü nefy ve ķatl ü müşâdere ile terbiye vü tenkîl olunmak bahânesiyle Hüsrev Paşa'nın ħapudânlığında Edremîd a'yânı Mürîd-zâde Hacı Mehmed Aĝa'nın şudur diyecek zerre ķadar ķabâĥatı yoĝ iken mücerred şervet-i bisyârına tama'an şehîd ve kâffe-i emvâlini nefsi içün aħz idüp evlâd u 'iyâlini sıf-ru'l-yed bırakarak açıķdan açıĝa ĝadr itdigi gibi ba'zî tama'-ķârân [204] me'mûrîniñ şervet-i bisyârına tama' veyâĥud 'azamet ü vaķârına ħased ve-

yâ ba'zî huşûşdan tolayı yek-dîgeri beyninde hâşıl olan mübâyenet ve ekşer ikbâlini istirkâb ile birbirlerini i'dâm u ifnâ ve mağdûr u mâ-dûnlarından müşâdere itdikleri emvâl ü eşyâdan ekşerîsini kendi nefisleri içün bi't-tev-kîf mîkdâr-ı cüz'îsini hazîne-i celîleye isrâ' vü i'tâ ile emvâl-i meşrû'a-i beytül-mâlî da bu 'ilâve-i gâşûm ile hâlî u teşvîş ü ifsâda cür'et ve nice hâneler hedm ü harâb iderek ocaklar söndirüp ne kadar erâmil ü eytâmîñ hâkık-ı meşrû'ından mahrûmiyetle giriftâr-ı fakr u fenâ ve bi'z-zarûre mürtekib-i züll-i su'âl olmalarına âlet olduklarına şehriyâr-ı ma'âlî-âşâr Sultân Mahmûd Hân efendimiz 'ilm-i yakîn hâşıl itdiklerinden on beş sene muqaddem bilâ-mesâğ-ı şer'î katl-i nüfûs ve müşâdereyi men' buyurmuş olduklarını işbu tanzîmât-ı hayriyye hatt-ı humâyûnî tenvîr ü te'yîd itmiş ve Reşîd Paşa'nın bu bâbdaki hüsn-i hîdmeti toğrısı zamân-ı hayât-ı müste'âr-ı 'âcizânemde idrâkiyle müftehîr olduğım medâyiğ-i muhasseñât-ı vukû'âtın birincisi dinmege şâyân bir lutf-ı celîl olup bundan başka mesâ'il-i Mısrıyye ve Yunân ve mültecî ve Rusya hâdişeleriniñ hüsn-i şûretle hâlline şarf-ı kudret ve bezl-i gevher-i girân-kadr-i himmetle bu şûretlerle ibkâ-yı nîk-nâma nâ'il olarak lisân-ı erbâb-ı nühâ vü inşâfı vecîbe-i du'â vü şenâları dâ'iresine da'vet-i ma'neviyyelerine kıymet-şinâsân aşhâb-ı hüsn-i âşâr-ı rûzgârın icâbetden girü turamayacakları rû-nümâ-yı âyîne-i bedâhetdir.

Ser-'asker Halîl Rif'at Paşa merhûmunı teveccüh-i maşşûsını kazanmış ve hüsn-i lutf u iltifâtına mazhar olmuş olduğundan başka yukarıda beyân olunan Hacı Reşîd Paşa dañi baba dostı olduğundan bu aralık 'âdet-i vükelâ-yı devlet-i 'aliyye üzere Tayyâr Paşa'nın ser-'asker-i sâbık Sa'îd Paşa zamânında re'îsü'r-rü'esâ naşbı Halîl Paşa tarafından bâ'îş-i infişâli olduğu cihetle riyâsetden Kütahya mutaşarrıflığıyla hüsn-i müdâfa'a vü istişğâl ve yerine Hacı Reşîd Paşa ferîklîk rütbesiyle riyâset-i dâr-ı şûrâ-yı 'askerîye ittîşâl itmiş ve bu tevcîhâtca müşârûn-ileyh Tayyâr Paşa'nın infişâline pek ziyâde mahzûn [205] olduğum gibi müşârûn-ileyh Hacı Reşîd Paşa'nın ittîşâline o kadar memnûn olarak lisân-ı 'âciz-beyânım şûkr ü şikâyet beyninde mütehayyir kalmış idi.

Müşârûn-ileyh Halîl Rif'at Paşa'nın himmetiyle ma'âş-ı 'âcizâneme sekiz yüz gurusu ve ta'yînâta dañi sâbıkı kadar zamm olunarak biñ beş yüze iblâğıyla muqaddime-i huşûl-i refâha makrûn olduğım hâlde cûlûs-ı humâyû-

ni müte'âkib bâb-ı ser-'askerîdeki 'arz otaşında ba'zı nizâmât ve tensîkât-ı 'askeriyyeyi ve vâridât u maşârifât-ı 'umûmiyyeninî muvâzenesini ve sâ'ir iş-lâhâtı müzâkere etmek irâde-i seniyyesiyle meclis-i vâlâ re'îsi Ra'ûf Paşa ve ser-'asker Halîl Rif'at Paşa ve vâlide kethüdâsı 'Alî Necîb Paşa ve mu'ahharan müşîr olup ol vakit mühimmât-ı harbiye nâzırı bulunan 'Ârif Begefendi, Zühdi Begefendi, Hacı Edhem Begefendi gibi a'zâsı ba'zı zevât-ı fiyhâmdan müretteb meclis-i mahşûş-ı 'âlî müzâkerâtınınî zabtına Mecîd Efendi merhûm ile râkîmu'l-hurûf me'mûr olup bârût-hâneler idâresine me'mûr mîr-livâ Niyâzî Paşa'nın infişâlinde yerine ta'yîn olunarak mu'ahharan vezâret ve ser-'askerlikle kadri irtikâ iden mîr-livâ Mühendis Kâmil Paşa ile berâber bârût-hâneninî nizâmâtını tahrîre dahî me'mûr olduğundan aralıkda ser-'asker paşa ve Kâmil Paşa ile berâber bârût-hâneye gidilüp gelinerek o husûşa dâ'ir cereyân iden müzâkereninî zabtına it'âb-ı kılîk-i siyâha devâm olunmakta ve haqîqaten gençlik i'ânesiyle emr ü sipârîş buyurulan umûruñ tesviyesine rûz u leyâl ikdâm olunmakta bulunmuş idi.

Bu işlerle imrâr-ı rûzgâr olunmakta iken Halîl Paşa'nın evvelki ser-'askerliklerinden infişâllerini müte'âkib Sinob'a hüsn-i müdâfa'a olunan re'îs-i esbak Hüseyin Paşa'nın mükşir ü mütelâşî ve i'zâm-ı umûr-ı cüz'iy-yede bî-tehâşî olması ve husûşıyla müşârün-ileyh Halîl Rif'at Paşa'ya müte'allık tanınması ke'enne Hacı Reşîd Paşa'dan dirâyet-kâr ve umûr-ı 'askeriyyeye vukûfî der-kâr olmak zu'mıyla müşârün-ileyh Hacı Reşîd Paşa'ya şehriyye beş bin gurus tekâ'üd ma'âşî ihşân ve Hüseyin Paşa ikinci def'a riyâsetle şâdân buyurulduktan birkaç mâh mürûrında Halîl Paşa'nın infişâli haberi Hüseyin Paşa ile gönderilerek yerine [206] elviye-i hamse müşîri sır kâtibi Muştafâ Nûrî Paşa ser-'askerlige da'vet ve Yanya'dan vürûdına degin kâ'im-makâmılgına Ahmed Fetih Paşa me'mûr olmuş idi.

Sadr-ı Esbak Muştafâ Nâ'ilî Paşa Merhûmuñ Girîd Vâlîliğinde
Dîvân Kitâbetine Me'mûriyyet-i 'Âcizânem Fıkrası

Müşârün-ileyh Muştafâ Paşa hazretleri enderûnda büyük kapu yoldaşımız olduğu ve husûşıyla dârü's-sa'âde ağası yazıcılığından müfîz Ma'den

vâlîsi Muştafâ Paşa-zâde ‘Ömer Beg’iñ maḥdûmı olup ser-‘asker-i müşârûn-ileyhiñ ḥazîne-dârı olan Küçük ‘Alî Begefendi sarây-ı hümayûnda kapu yoldaşlarımızdan ders şürekâmızdan bulunduğı cihetle egerçi ser-‘asker lâhıkında mazhar-ı şâhâbeti olmak taşavvurı vârid ise de böyle tebeddülât-ı müte‘âkıbe vü müteselsile içinde tefeyyüz ü istifâdedeki ‘usret münker olmamasıyla bâb-ı ser-‘askerîye devâmdan meftûr olduğımı bu aralık ḥâriciyye kâtibi ta‘yîn buyurılan mûmâ-ileyh Nedîm Efendi’ye eşnâ-yı ḥasb-i hâlde ifâde itmiş idim. Çünkü mûmâ-ileyh gâyet elûf u vefâ-kâr bir zât-ı fütüvvet-şî‘âr olduğundan muḳaddemâ âmedîliklerinden evvel Fındıklı’da ve âmedîliklerinde pederimiñ bir işi içün İşmet Paşa’nıñ mîr-alâyılığında berâber gidilüp Mîr-gûn Semti’ndeki sâhil-hânelerinde görüşülmüş olan ma’den-i mürüvvet ü vefâ ḥâriciyye nâzırı müşârûn-ileyh Muştafâ Reşîd Paşa’ya ifâde itmiş ve müşârûn-ileyh ḥazretleri Ma’n u Hâtem ü Yahyâ’ya fâ’ik ve gencîne-i ḥaşâ’il-i celîlesini kerem ü mürüvvete sâ’ik, eslâfını müsâbık bir zât-ı mekârim-simât-ı kerîm ü şâdık olmağla bir gün bu ‘âcizi celb ile ne maḳûle işlerle kayırılmaḳ menvîsinde olduğımı lede’su’âl, cevâben,

(Fe’ilâtün Fe’ilâtün Fe’ilâtün Fe’ilün)

Ehl-i rif’atden umar dânesin erbâb-ı recâ

Ebr-i nîsâna şâdef sîne-güşâ deryâda

me’âlini yâd ile ‘arz-ı teslîmiyyet eyledigime maḥzûz olarak bu aralık Girîd cezîresi hükûmetine idâre-i Mısrıyye cânibinden me’mûr mîr-mîrândan Manastırlı Tâhir Paşa-zâde mîr-mîrân Muştafâ Paşa ‘uhdesine bâ-rütbe-i vâlâ-yı vezâret ü müşîrî Girîd eyâletiniñ tevcîh u ihsân buyurulmasını bâ-‘arîza bâb-ı ‘âliden istirhâm u recâ eylemesine müsâ’ade-i seniyye şâyân buyurularak eyâlet-i mezkûre ‘uhdesine ‘inâyet buyuruldu. Müşârûn-ileyh İstanbul’ı görmemiş ve uşûl-i devleti öğrenmemiş bir zât olduğundan der-sa’âdete gönderdiği Girîd taḥaffuz-hânesi müdürî Firansızlı Mösyö Kaporol vâsıtasıyla bizden bir dîvân kâtibi istemiş, baña kalursa oraya gidilse devlete ḥüsn-i ḥıdmete [207] muvaffaḳ olunmuş olur, didigine ‘arz-ı muvâfaḳat ve teslîmiyyete müsâra’at eyledigime beyân-ı maḥzûziyetle bi’l-farz vaḳt-i muḳadderde ‘avdet vuḳû’ında istek olur ise devâm olunmaḳ içün dîvân kâlemi mühimmesine me’mûr idelim, iltifâtıyla irtesi gün dîvân

kalemine ve bir sâ'at sonra mühimmeye me'mûr iderek mühimme-nüvîsân-
dan 'Îzârî Efendi'yi yazı hâcesi ittihâz itmiş idim.

Elli Altıda Girîd Cezîresi Hristiyanlarının Tuğyanı

Çend-rûz devâmdan sonra hasbe'l-uşûl ol vakit Girîd'e defter-dâr ta'yîn olunup mu'ahharan vezîr olan Topçibaşı Muştafâ Âga-zâde Şâlih Beg ve Tah-rîrât müdürî Tunuslı-zâde 'Alî Cevâd Beg ve Girîd'de ba'zı me'mûriyetlerde kullanılıp kayırılmak üzere defter-dâr begiñ istişhâb itdiği Fındıklılı kapucı-başı Hacı Hüseyin Âga ve enderûnda hâne-i hâşşadan muhrec Kemân-keş Menteş-zâde 'İzzet Beg ve Beşiktaşî Uzun Reşîd Âga ve mâ-beyn-i humâyûn hademeliginden mütekâ'id Okçı Hüseyin Âga ve vâlî-i müşârûn-ileyhiñ mü-hür-dârı olup li-maşlahatin der-sa'âdetde bulunan memlûklarından Çerkes Reşîd Efendi ve kavvâş-başı Muştafâ Âga ve mûmâ-ileyh Mösyö Kaporol tersânen tehiyye olunan Peyk-i Şevket vapurına râkiben Girîd'iñ Hanya lîmânına muvâşalat ve müşârûn-ileyh ile mülâkât müyesser olmuş idi.

(Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün)

Baksa mir'âta görür şûret-i şa'b u zağmet

Tâli'im itmede taşvîr-i kemâl-i 'usret

mişâline mâ-şadâk olan baht-ı nâ-hemvâr bu me'mûriyetde dahî 'arz-ı kirdâr iderek Girîd'e vusûlümüz ahâlî-i Hristiyan'ıñ 'işyanına ve memleketiñ şûriş ü ihtilâlde bulunduğı bir zamâna ve vâlî-i müşârûn-ileyh fetretiñ hüsn-i indifâ'ı yolundaki tedâbirin ittihâzıyla meşğûl olduğı hengâma teşâdüf itmesiyle cânib-i hükûmetden Rûmlara olunan naşâyihin hüsn-i te'sîrinden me'yûsiyyetle berâber bir kerre daha icrâ-yı naşîhat olunması içün der-sa'âdetden birlikde getirilen sâbıkâ mâ-beyn-i humâyûn eczâ-hânesinde müstahdem Te'odos Efendi eşkıyanın İskifos'da¹⁸ "Epterepi"¹⁹ ta'bîr it-

18. اسکيفوس

19. اپترپی

dikleri cem'iyet-i fâsîdelerine gönderilmiş ise de Rûmların taraf-ı hilâfdan aldıkları simâm-ı ta'limâtın 'urûk u a'sâblarına [208] itdiği te'sîrâtın tiryâk-ı naşâyihle izâlesi gayr-i mümkün olmağla mûmâ-ileyh me'yûsen 'avdet ve hem-mezhepleri olan eşkıyâ terâkîb-i eczâ-i şulhiyye ve tedâvî-i ik-sîr-i nuşhiyye ile iktisâb-ı efkâr-ı şahîha itmelerinden nâ-ümîd olarak şahâbetden ferâgatle bu 'illetin muhtâc-ı ihrâc-ı dem olduğunu i'tirâf itmiş idi.

Bu aralık şeref-vürûd iden ba'zî ferâmin-i 'âliye ve evâmîr-i sâmiye-de icrâ-yı umûr-ı hükûmetde tanzîmât-ı hayriyye hatt-ı humâyûnı me'âl-i münîfine tatbîk-i hareket olunup hudûdının hâricine çıkılmaması emr ü te'kîd buyurulmakda olduğu eşnâda Hanya lîmânına vürûd iden Yunan tüccâr sefinelerinden birinden kumanya tedârüki için Hanya şehrine çıkan İzmirli Kapdan Yani ser-hoş olduğu hâlde leylen sâ'at dörtde iken İslâm mahallesinde tolaşarak derûnında bir nisâ sesi işitdiği bir müslim hâtunuñ hânesi önünde turup harf-endâzlık iderek bayağı cebrî şüretle hânesini güçşâd itdirmek istedigini hem-civârı bulunan Papuççı Hasan Ağa nâm bir merd-i benâm, yazıcı Nikola ve Yorgaki dañı o civârda bir mahalde müsâmeret etmek üzere bulundukları hâlde mûmâ-ileyh Hasan Ağa kapdân-ı merkûmuñ tefevvühât ve türrehât-ı fesâd-âmizini işiderek komşusunu necs-i lisân ve dens-i hezeyândan istihlâşa himmet etmek 'azın ü niyyetiyle Hasan Ağa hânesi kapısı önüne çıkarak kemâl-i iltifât u nezâketle "Sinor kapdan Yani, bu hâtun ehl-i 'ırz ve ihtiyâre bir İslâm hâtunudur, haydi yavrum gice yarısı bîhûde zahmet çekme, işiñe git" dir dimez hâ'-in-i mañhûr hemân belindeki bıçağı çeküp mûmâ-ileyh Hasan Ağa'nın sögüp sayarak sînesine havâle itdiği anda şehîden 'âzim-i dâr-ı karâr olduğu gibi hem-civârları yetişerek, kâtılı tutarak kayd-ı bend ile hükûmete teslim idüp şabâhleyin şehîd-i sa'îdin na's-ı rahmet-nağşı taraf-ı şer'-i şerîfden ba'de'l-keşf techîz ü tekfîn ü tedfîn olunmuş idi.

Çünkü cezîre-i mezkûre Hristiyanlarının bayağı bir müdevven kitâb-ı keşîr'ül-evrâka ancak küncâyış-pezir olur şüretde müte'addid tuğyânları vukû'unda içlerinden dîr-endîş olmayan köyli kendli hâzelesi her tuğyânlarında eñ evvel ehl-i [209] İslâm ahâlîsi vatandaşlarının cân u mâl ve 'ırz u nâmûslarına musallaat oldukları mütevâtir ü meşhûd olup hattâ mâ-sebakdaki 'işyânlarında etfâl-i razî'a ve hâmile ve ihtiyâre ve hâste hâtunların bile en-

vâ'-ı şedâ'id-i 'uqûbât u eziyyetlerle hayâtlarını bergeşte-i ğadr eyledikleri kulûbı tabî'î tekdîr ü teksîr itmiş ve Rabbim cümle 'ibâdının isâ'etlerini 'afv u merhâmet buyursun. Hasbe'l-beşeriyye ahâlî-i islâmiyyede ba'zı kuşûrlı gençler görülmüş ise de metânet-i cihet-i i'tikâdiyye ile tezyîn-i haşâ'il itmiş oldukları der-kâr ve huşûşiyle a'mâl-i mükellefece metîn ve mübâlât-ı maqbûle ve maḥdûdeniñ lüzûmı dâ'iresinde ta'aşşub u taşallub ve taşalluf u taşaddî ile meftûr, cerî vü cesûr ebnâ-yı vâtan ve aşdıkâsına maḥabbet ü i'ânetleri mevfur ve Haydar Ağa ve Emîn Efendi ve Kutbî Efendi gibi ba'zı ḥânedânları secâyâ-yı sehâ vü ikrâm ve izyâf u it'âm ile meşhûr olarak bu kereki 'işyânıñ hiçbir sebebi olmadığı hâlde vatandaşları olan ehl-i İslâmı zirâ'at ve hırâşetden te'ḥîr ile râhatsız itmeleri isâ'etiniñ devletce gûş-mâli tehiyye olunmak üzere iken bunuñ üzerine kâtil-i merķûm Kapdan Yani'niñ bilâ-cünḥa vü mûcib öyle bir ehl-i 'ırz âdemi bî-muḥâbâ katl ü i'dâma ce-sâret itmesi ahâlî-i İslâmıñ ziyâde gücine giderek şer'an kışâsınıñ sür'at-i icrâsını 'umûm Hanya ahâlî-i İslâmı ve huşûşiyle şehîd-i merḥûmuñ vere-sesi câniblerinden vekâletle yirmi kadar müsellaḥ şüc'ân ḥuzûr-ı vâlîye vürûd iderek şiddetle istid'â eylediklerinde müşârün-ileyh tanzîmât-ı ḥayriyye ḥatt-ı hümayûnunuñ bu maqbûle cânîler ḥaḳlarındaki terbiyenin uşûl ü nizâmına tevfiḳan, evvel-emirde mazbaṭa ve i'lâm-ı şer'îsiniñ der-sa'âdete lüzûm-ı taḳdîminden ve ḳable'l-istîzân sür'atle icrâsı mümkün olmadığından vukû'-ı keyfiyyete dâ'ir tanzîm olunacak mazbaṭanın bâb-ı 'âlîye taḳdîmiyle alınacak cevâba göre ḥareket olunur, sözini beyân itdikçe ahâlî emr-i ulî'l-emre kemâl-i inkıyâd u itâ'at, vecîbe-i 'uhde-i İslâmiyyet olduğunu i'tirâf u ifâde ile berâber, Girîd cezîresi 'işyân üzere bulunduğundan def'-i fetrete kadar muvaḳḳaten bu emriñ buraya pek de şümûli olmamak iktizâ ider, çünkü icrâ-yı tanzîmât-ı ḥayriyye ḥaḳsızlığı ihḳâḳa mukterin ḥudûd-ı istîcâb u istihḳâḳ itmek için te'lîf ü tanşîş olunmuş bir nizâm-ı 'adâletdir, işte bunuñ [210] icrâsı da tanzîmât ḥatt-ı hümayûnı me'âl-i 'âlîsine 'ayniyle muvâfiḳdır, siz beheme-ḥâl bugün bu kâtili kışâş idiñ, eger lüzûm görünür ise şabâḥ biz de maḥzar yapar ve der-sa'âdete âdem gönderür ifâde-i ḥâl ider ve eger bu talebimiz cünḥadan 'add olunur ise bizim ibrâm u ilḥâḥ ve dil-ḥâhımızla ḳable'l-istîzân i'dâm olunduğunu pâdişâhımıza 'arz ile 'afvını istirḥâm ideriz, eger muḳârin-i 'afv-ı 'âlî olamaz isek ne şûretle ister ise göndereceğimiz vekîlleri veyâḥud cümlemizi terbiye buyursun, biz pâdişâhımıza mu-

û' u münkâdız, Rabbim sâye-i 'âlî-i Âl-i 'Osmân'ı üzerimizden dûr ve irâde-i 'âdilânesinden bizi mehcûr itmesün, lafz-ı şarîh ve me'âl-i şahîhiyle ba'zı sözler irâde eylediklerinden, vâlî-i müşârün-ileyh vekîlleri ve birer ikişer ictimâ' etmekde olan sâ'ir ahâlîyi iknâ' u iskâtndan me'yûs olarak bu 'âciz ile hasb-i hâlde meclis-i 'umûmî 'akdi lüzûmına karâr virildiginde defter-dâr Şâlih Beg'le nâ'ib Emîn Efendi ve müftî Reçlâkî²⁰ Hasan Efendi ve mîr-alây Laz Mehmed Beg ve Hanya muhâsebecisi Kutbî Efendi ve vâlî-i müşârün-ileyhiñ kaynı kapucıbaşı ve Hanya meclis re'îsi 'Abdul-Halîm Beg ve Haydar Ağa ve Ağa-zâde Şâkir Ağa ve Hâceoğlu Şâkir Ağa ve Şabûnî Süleymân Ağa ve 'Ahdî Beg ve İbrâhîm Beg ve 'Alî Zekâkî, Hüseyn Beg ve İsfâkiyye nâzırı Kıbrıslı 'Alî Efendi ve Hacı Ahmedaki ve zu'mlarcınca i'dâmdan li-eclî'l-istihlâş kâtılıñ tebe'a-i ecnebiyyeden oldığı sözi ismâ' idildiginden bu cihetle İngiliz konsolosı Mösyö Evengle²¹ ve Yunan konsolosı Sinyör Peroğlo²² gibi ba'zı mu'teberândan müctemi' meclisde tercümân Yorgaki ve yazıcı Nikolaki dañi hâzır oldukları hâlde vâlî-i müşârün-ileyh bu bâbda ne vechile hareket olunmak lâzım geleceğine dâ'ir ârâ-yı a'zâya mürâca'at eyledikte defter-dâr begefendi söze âğâz ile tanzîmât-ı hayriyyeniñ derece vü mesâğını bildigi kadar beyân idüp vukû'-ı hâliñ mazbatası tanzîm ile bâb-ı 'âlîye 'arz u taqdim olunmadıkça kışâsıñ icrâsı câ'iz olamayacağını kat'iiyyen muşîrrâne ifâde itdigine cevâben vücûh-ı memleket, ahâlîniñ heyecân u ısrârlarını añlayarak vâkı'â nizâmât-ı seniyyeniñ tamâmiyle icrâsı cümleten dil-hâhımız iktizâsından ise de yalnız bu maşlahatıñ oraya tevfiğ ve ta'vîkindeki hâtar hâzırdır, çünkü Hıristiyan kırâsınıñ 'işyân üzere bulunması ve kendüleriyle muhteliğ olan ehl-i [211] İslâmıñ epeyce zamândan berü Hıristiyan hem-şehrîlerine vatandaş mu'âmele-i cemîlesinde bulunup Hıristiyanların zu'm u tefevvüh itdikleri gibi öyle tatavvurât-ı nâ-lâyika göstermedikleri hâlde böyle bilâ-mûcib sebebsiz nâ-be-hengâm 'işyâna cür'et iden sınıfdan maħalle içinde kendi hâlinde ehl-i 'ırz bir islâm hâtunına 'alâ-mele'i'n-nâs şarkındılık itdikden mâ-'adâ lisân-ı 'azbû'l-beyân ve redd-i leyn ile îfâ olunan neşâyiñ-i müşfikâneye

20. رچلاکى

21. اونکله

22. پروغلو

sell-i sikkîn-i kîn ve ibrâz-ı âyîn-i hod-bînî ile muhâlif-i inşâf u temkîn mukâbele-i şütûm-ı galîzaya kanâ'at itmeyerek kendi dindâşlarından mevcûd bulunanlar huzûrlarında vukû' bulan hâdişe-i cinâyetiñ cesâmetine ve bidâyet-i tanzîmât olmak cihetiyle mazba'a-i mütekaddime cevâbınıñ bi'l-farz kâtiliñ müddet-i medîde körüğe konulması veyâhud bir kerre de der-sa'âdetde tedkîkât u istinâkı icrâ olunmak üzere tahte'l-hıfz İstanbul'a gönderilmesi gibi atanın ihtilâl-i hâzırınıñ derecesi lâıyıkıyla ve etrâfıyla vükelâ-yı fiham hâzerâtına şâyed daha ma'lûm olmamış ise yalnız bu hâliñ iktizâsına ve atanın bulunduğu hâl-i muhâtarâ vü fetrete nâ-muvâfık cevâb vürûdında kâtîli ahâlî elinden sağlam almak kâbil olamayacağı isti'dâdına nazaran işte ol zamân infâz-ı emr ü irâde-i seniyyeye bi'z-zarûre 'adem-i muvâfaqat isâ'eti hâsıl olması 'ârızası şimdi vukû'a gelecek kuşûrdan daha büyük ve ağır ve çirkin bir sû'-i zann u tevbîhi da'vet ideceğinde şübhe olmadığından bu tasavvurâtıñ vukû'ını ihtiyârdan ise men'ine iktidâr ma'dûm olan bir hâliñ biraz daha te'hîri tecvîz olunup da bundan ziyâde ısrâr ahâlî-yi mûcib hâllerin da'vetine sebep virilmeksizin mürâca'at-ı fetvâ-yı şerîfe ile vâlî paşa efendimiz emr-i meşrû'-ı kışâşa i'tâ-yı emr buyurmaları istî'dâd-ı maslahatıñ ilcâ itdigi umûr-ı mübrime vü zarûriyyeden olduğunu mübeyyin mazba'a-i huşûşî vü 'umûmî her ne vechile yazılması tensîb ü irâde buyurulur ise ol vechile hareket olunacağından her hâlde emr ü irâde sizindir, re'y-i rezînini i'tâ iderek sükût itmişlerdir.

Defter-dâr-ı mûmâ-ileyh bu ifâdâtıñ deķâyıkını tefehhümdeki fıķdânî-i tecrübesini meydâna koyarak hâric-ez-dâ'ire-i kânûn-ı münâzara birtakım vukû'ât-ı nâ-muvâfık hikâyesinden [212] sonra tanzîmât-ı hayriyye hatt-ı humâyûnunun şerhine kalkışması şehrîlik ve sarâyılığ gayretini tahrîk iderek defter-dâr bege ifâdesiniñ yolsuz olduğunu îma'en biraz kecce ve dikçe bakdığımı vâlî-i müşârûn-ileyhiñ nazarı ta'alluk itmesiyle taraf-ı 'âcizâneme teveccühen, "bakalım bizim dîvân kâtibi beg ne re'y virür" didiklerine cevâben "tanzîmât-ı hayriyyeyi icrâ vü i'lândan murâd-ı 'âlî, devlet-i 'aliyye-i 'Osmâniyye'niñ ibtidâ-yı zuhûrından berü i'tiyâd u îkâ' buyurmuş olduğu 'adâlet ve hakkâniyyet-i 'aliyyesini enzâr-ı âleme ibrâz u irâ'e ve tebe'a-i saltanat-ı seniyyeniñ dâ'ire-i 'adâlet-i 'aliyye içinde mukterin-i refâh u râhat olmaları esbâbını istihsâl ü irâde maķşad-ı 'âlîsinden 'ibâret olup bu lutf-i celîle mukârin u mazhar olacaķlar ehl-i 'ırz u edeb gü-

rûhıdır, yoĥsa eşĥâş-ı rezîleden olan bu maķûle ķâtıl, ġâşıb, sârık, bâġî, tâġî olan meĥlûl'l-ahvâl eşirrâ ve edebsiz ü süfehâ içün degildir, bunlar ĥaklarında îfâ-yı 'adâlet ve me'âl-i 'âlî-i tanzîmât-ı ĥayriyyeye mûtâba'at, ĥukm-i zamâna tevfiķan icrâ-yı siyâsetdir, bundan murâd-ı ĉâkerânem bu bâbda lisân-ı mu'ârazayı bâz ile defter-dâr begefendiniñ re' yine muġâyeret ma'nâsını işrâba taşaddî olmayup bu kışâsıñ lüzûm-ı ta'cîlini beyân maķşadından 'ibâretdir, bunuñ te'hîri ĥâlinde iş 'alevlenüp bu yüzden sefk-i dimâ'-i zâ'ide vuķû'ına isti'dâd virilmemesi ihtiyâtınıñ gözedilmesi içün murâd-ı mu'ârizîni iskâtıdır, vâķi'â buracıġı da cây-ı mülâhazadır ki ber-muķtezâ-yı uşûl egerĉi istintâķ-nâme ve mazbaţasınıñ terkîm ü takdîmiyle şeref-sünûĥ idecek irâde-i seniyyeye teraķķub u tevaķķufla zuĥûr-ı fermân-ı 'âlisinden şoñra icrâsına mübâderetle mükellef isek de zıkr olunduġı üzere bu keyfiyyet âsâyişî bâķî olan maĥallerde zuĥûr iden cinâyâtta iltizâm olunmak lâzım gelüp, yoĥsa 'işyân ile 'aleyhine kıyâm itdikleri cem'iyyet-i celîle-i İslâmiyye ve millet-i ĥâkime maĥâriminden 'iffetine şehâdet olunan bir ehl-i 'ırz-ı bî-günâhıñ hetk-i 'ırzına musallaţ olan bir şaĥş-ı le'îm ü şerîr ü ĥabîş elinden hem-civârı olan bir merd-i nîk-nâm ĥasbe'l-ĥavf hem-civârı istiĥlâşa rıfķ u luţf u mülâyemet ve nuş u pend ü mürüvvetle himmet itmek istediġi içün cânına kaşd ve ķatıl itdigini iķrâr itdikden mâ-'adâ milel-i mütenevvî'a şuhûdıyla şâbit olduķda mes'ele-i kışâsını [213] imhâl ü i'zâl ve ĥamiyyet-i milliyyet ve ġayret-i cinsiyyeti iġzâb ve imĥâdaki tevaķķufa ĥukm-i tanzîmâtıñ mesâġı olmayup tanzîmât, ĥuşûl-i nizâmât ve âsâyiş-i 'âlem içün yapılmış bir ķânûn-ı muķaddes olduġından 'ibâre-i 'adâlet-âşâresi zımnında böyle zamânlar içün bu icrâ'âtıñ tesrî'i de mûnderic olmak ĥâtırası vârid olduķdan başıka, ĥâl iķtizâyâ mebnîdir, mâ-dâm ki ĥużzâr-ı ahâlîniñ işrârını tezkâr idiyorlar, takdîm olunacak istîzân mazbaţasınıñ vürûd-ı cevâbına intizâra vakit olmadıġı ĥâlde müftî efendi dâ'îlerinden istiftâ ile nâ'ib efendiniñ terkîmine himmet itmesi iķtizâ iden i'lâmıyla berâber tanzîm olunacak mazbaţanıñ bâb-ı 'âlîye takdîmi ta'cîl olunmak üzere hemân icrâ-yı kışâşa müsâra'at olunmasından başıka ĥarîķ-i eslem ĥâtıra gelmez, yine irâde mevle'l-emriñdir" deyü vâķi' olan ifâde-i 'âcizânemi ma'a'l-memnûniyye meclisde bulunanlarıñ cümlesi taşdîķ itmişler ise de tecrübesizlik ĥasebiyle defter-dâr begefendi taşdîķde tereddüd itmiş idi.

İrtesi gün vâlî paşa kapudân-ı müşârün-ileyhe hoş-âmedîye gitmiş ve tîzce ve muta'assıbcı 'avdet itmiş olduğu görilince defter-dâr begiñ gamzına zann-ı yakîn hâsıl olmuş ise de ne çâre ki bu şeyleri i'zâm-ı meşâlihî teşvîş ideceğinden vâlî-i müşârün-ileyh hakkımdaki teveccühini tebşîr ve maḥabbetini te'mîn ile kapudân paşadan meşhûdî olan mu'âmele-i gayr-i me'mûleden bahş ve hikâyeye müsâra'at ve müştâ'il olan âteş-i fetreti bir kat daha teş'île sebep olacak küskünlük ve kırgınlıktan şikâyet itdikde, bu 'âciz yalñız atanın hâl-i fetret ve keşret-i meşgûliyyet cihetiyle düşdiğim müşkilâta "belâ-yı derd-mendân ez-der ü dîvâr mî-âyed" me'âliyle bir de bu iki vezîr beynini te'lîf hıdmet-i ma'neviyyesini ḥasbe'l-istikâme taḥammûl itmek îcâb itdiğini idrâk ve mûmâ-ileyh 'Ömer Cemâl Efendi'niñ bu şeylerdeki sermâye-i tecrübesiniñ kifâyetinden ḥuşûl-i ye'sle eğerçi 'İşmet Efendi ve Emîn Efendi ve 'Âkıl Beg'i teşrike teşebbüs itmegi taşavvur itmiş ise de bunların da kapudân-ı müşârün-ileyh nezdinde olan kadr ü ḥayşiyetlerinin kendüsine [216] vetîre-i şavâbı irâ'e vü ifhâma müsâ'id olmadığını añlayarak,

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

Kendüyi hîç eylemez rakḳâs-ı çarḫa pâ-zede

Râst-re'y encâm-ı kârın fikr idüp âğâzede

me'âlini istidrâk ile bu işiñ te'hîrinde taşavvur olunan ḫaṭarla berâber Ḥudâ-negerde ol evân içün vâlî-i müşârün-ileyhiñ şâyed izhâr-ı igbirâr u inci-râr ve incizâm-'anî'l-meşâlihî ihtiyârından ḥavf u telâş ile ziyâde müşkilât içine düşmüş olduğundan mütevekkilen 'alallâh münferiden te'lîf-i miyâne-ye dâmen-der-miyân iderek evvel-emirde Mısır kâşiflerinden Tunuslı 'Alî Beg-zâde 'Alî bin 'Alî dirnekle ma'rûf enderûn-ı ḥümâyûndan müfîz 'Alî Cevâd Begefendi bir tenhâ maḥalle celb ile defter-dâr begiñ böyle birtakım sebûk-mağzânıñ müfteriyât-ı kızbiyye ve ifâdât-ı ifkiyyelerini ḥaml-i şaḥîḥ ile rivâyete taşaddîleri meziyyet-i me'mûriyyetlerine tevfiḳ olunamadığından ḥâric-ez-şaded vak'-ı me'mûriyyet bu maḳûle rivâyâtdan keff-i lisâna himmet buyursalar ḥaḳîqaten devlet ü memlekete ve sür'at-i ḥuşûl-i âsâyişe pek büyük ḥüsn-i hıdmetlere muvaffaḳ olmuş olurlar. Artık buralarını ve 'aks-i ḥâlinde çekilecek nedâmeti nehâren vukû' bulan muşâḥabet arasında kendüsine teblîğ u tefhîm buyurulmasını recâ etmiş ve mûmâ-ileyh 'Alî Be-

gefendi ile derece-i uhuvveti sebkat iden hüsni ülfet, hakîkaten gıpta-fermâ-yı müvâlât-ı âdiye vü mevedet bulunmuş olduğundan mûmâ-ileyh defter-dâr bege tefhîm-i keyfiyyete himmet eylemiş ise de ne çâre ki mûmâ-ileyhiñ mukaddemce kapudân paşaya vâki' olan ifâdât-ı muhtemilü't-ı tarafeyni te'sîrâtıyla miyâne-i cânibeyn tebrîd idilmişdir.

Vâlî Paşa'nıñ, Tâhir Paşa'nıñ tavrından nâ-hoşnûd kaldığı şikâyetine taraf-ı 'âcizânemden cevâben "Tâhir Paşa îcâb-ı tıynet olarak vehle-i ûlâda serd ü bârid görünür ise de meslek-i istikâmet-i müsellemeñize mu'ttalı' olduğundan şofra farîza-i ri'âyeti fevka't-taşavvur îfâyı iltizâma mecbûr olacağında şübhe yokdur, bu mişillü hüsni netîcesi memdûh çıkacağında isti-bâh olunmayacak bir 'arîzaya ehemmiyet virilmemesi mesleğini iltizâm ile bu vaz'larda şabra himmet bi'l-âhîre rukebâyı ihticâba mecbûriyyete muvafakiyet fazîletine iktirân itmek şerefiniñ bahş ideceği 'uluvv-i menzilet-i fevka't-taşavvurı tahta'turla bu mu'âmeleden deryâ-dil [217] olarak tegâfûl itmek tarafı daha mürecca' u müselleme olduğu rû-nümâ-yı mir'ât-ı bedâhetdir zann eyler ve inşâ'allâhu Ta'âlâ pek yakın vakit içinde da'vâmı işbât iderim" kat'-ı makâlât-ı münâzaraya mübâderetimi vâlî-i müşârün-ileyh derûnen taşdîk ve îmâ'en kabûl iderek müzâkere fetretin sür'at-i hüsni indifâ'ı teşebbûsâtına tahvîl ve birkaç gün şofra tehiyye-i mühimmât-ı muhârebe ve techîz-i 'asâkir huşûşları tedbîr olunmuş idi.

Tedârükât-ı 'azm ü resm ü mükâfa'ha ba'de'l-itmâm elli yedi rebî'u'l-âhîrinde ordu-yı hümâyûn ile defter-dâr ve nâ'ib ve vücûh-ı memleket teşyî' iderek şehrin iki sâ'at hâricine çıkılmış olduğu kapudân-ı müşârün-ileyhe ma'lûmât virilmiş olduğundan kapudân-ı müşârün-ileyh ol gün ordu-gâhiñ merhale-i evveline gelüp vâlî paşa ve ümerâ vü zâbitân-ı 'askeriyye ile mülâkât iderek bugâtın te'sîr-i neşâyihle inkiyâdlarına imkân kalmadığından târîh-i mezkûrda bi'l-ittifâk hasbe'z-zarûr muhârebeye karar virilerek ordu-yı hümâyûn ile çıkılmış olduğuna dâ'ir müştereken bâb-ı 'âlîye yazılan 'arîza bi't-temhîr müşârün-ileyhimâ haymede halvet itmiş olduklarından bir sâ'atden şofra defter-dâr beg çadıra da'vetle üç birkaç dakîka birlikte bulunduktan şofra kapudân paşa yalnızca çadırdan hurûc ve hayme-i 'âcizâneme vülûc ile bu 'âcizi müstağrağ-ı ba'hr-ı iltifâtı itdiği esnâda vâlî paşa ve defter-dâr beg yalnız kalarak çünkü bizim çadır yakınca ol-

duğundan biraz irice sözler ve dirice mu'âmeleler işidildiği arada vâlî-i müşârün-ileyh daî çadırından çıkarak bizim çadıra gelmiş ve kapudân paşa ile hasb-i hâle girişmeğe başlar iken çadırdan çıkmak istemiş isem de ikisi birden ku'ûd-ı 'âcizâneme emr ü işâret iderek dâ'ire-i emniyyet ü mahremiyyete kabûl ile fıkra-i muhâkemeyi açmışlar idi.

Fezleke-i ifâdât-ı tarafeynden aşıldığına göre kapudân paşanınî Girîd'in Hanya cihetindeki Sûde lîmânına vürûdını müte'âkıb paşa gemisine 'azîmet olunduğı ve defter-dâr beğefendiniñ hoş-âmedîye gıtdığı gün kapudân paşa ile mülâkâtında vâlî paşanınî 'aleyhine kıyâm ile "Girîd cezîresi [218] idare-i sâbıkada iken elli altı vak'asında sevğ olunan ordu-yı humâyûn ve kuvve-i mu'âvine muqaddimesinde ke'enne kendüsünüñ Girîd'de beğâsı içün ahâlî-i Hıristiyânı celb ü tahrîk eylemiş olduğunu" ba'zı aşdikâ rivâyet ve sâ'ir bu maqûle türrehâtıdan bahş ile Tâhir Paşa'yı şühelendirdiğini Tâhir Paşa yevm-i mezkûrda vâlî-i müşârün-ileyhe ifâde ve müvâcehesinde beyân ideceğini hikâye itmesiyle defter-dâr-ı mûmâ-ileyh celb ve rû-be-rû beyân u ta'dâd itdikten sonra vâlî paşaya hitâben "paşa oğlum bu sözleri her kimden işitmiş ise işte kendüsinden su'âl idiñ, belki size hafiy-yen ifâde ider, ben azacık dîvân kâtibiniñ çadırına gideceğim" diyerek çıkup bizim haymeye geldikde vâlî paşa mîr-i mûmâ-ileyhden keyfiyyeti su'âl itmiş ise de tela'sum ü tenahnuhdan sonra "evet efendim, öyle ba'zı söz işitdiğimi hikâye itmiş idim" dimesine cevâben "böyle bir şey işitdiñiz de niçün baña söylemediñiz, eğer baña ifâde ideydiñiz ben sizi kandırır ve bu maqûle hezeyândan berâ'etime inandırır idim" didiklerine muqâbeleden 'âciz olarak sükût itmek gibi bir nev' i'tirâf-ı kuşûra mecbûr olduğunu hikâye ve hasb-i hâl eylediklerini müte'âkıb kapudân paşa 'avdet itmiştir.

(Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün)

Kec-menişlikle kemân çille-keş-i kabza-i renc

Râstlık tîri keşâ-keşden ider âzâde

'ibreti her kârda vetîre-i istikâmetden haţve-i vâhîde inhirâfa meyl itmek şerefine neyl ile meslek-i müstakîmde pûyeye terğîb ideceğinde şübhe yokdur.

Ķapudân-ı müşârûn ileyh ile a'yân-ı memleketiñ 'avdetlerinden soñra ordu-yı hümâyûn Nerekur²³ karyesine toğrı hareket ve bir dere içinde bey-tûtetiñ irtesi günü eşkıyâ zuhûr ve muhârebeye mübâşeretle muzafferden ile-rüleyerek Nerekur zeytûnlüklerinde tevakkuf olunmuş idi.

Burada kırk günden ziyâde ârâm u ikâmet ve ufaķ tefek ba'zı muhâre-be ve muzafferiyete mazâriyetle bir gün 'ale's-seher Ķavmı²⁴ ve Şerti²⁵ nâm Ķapudânlar ve İsfâkiyyeli Ķaçı Revso²⁶ ve Ķafķale Seyfi²⁷ ve Polo Yorgaki²⁸ nâm pîşvâlar teşvîķiyle eşkıyâ [219] külliyyetlü zuhûr eyledigin-den ilerü sevķ olunan başıbozuk Arnavud 'askeriyle uç sâ'at Ķadar ba'de'l-muhârebe Mısır 'asâkir-i şâhânesi zâbitânından müntakıl mîr-alây Laz Mehmed Beg Ķumandasındaki 'Arab alayı sevķ ve hücûm ile cem'iy-yetleri perîşân ve bir Ķaylisi 'âzim-i varķa-i Ķusrân olarak cünûd-ı İslâmiy-yeden birķaç şehîd ile on Ķadar mecrûh zuhûr itdigin-den bu 'âciz bi'z-zât şü-hedâyı Ķaldırtmak ile meşğûl iken Resmo sancağı ahâlî-i İslâmî dilâverle-rinden nezdinde bulunan bölükbaşı Ķurşunluoğlu İsmâ'îl Ağa'nıñ pusuda olan eşkıyânıñ atdığı tûfenglerden sağ şaķağına işâbet iden dâneden der-hâl zümre-i şühedâyâ mülķak olduğı anda nezd-i 'âcizânemde berâber bulunan-larla tûfeng atılan pusıya sür'atle bi'l-hücûm bir başıbozuk fedâsıyla eşkıyâ-nıñ imhâsına muvaffak olunmuşdur.

Ol gün ordu-yı hümâyûn İsfâkiyye boğazını âsâyîşle mürûr iderek bir çemen-zâra naşb-ı Ķıyâm olunduğının ferdâsı 'ale's-seher zıkr olunan İsfâ-kiyye Ķapudânları Ķayme-i 'âcizâneme gelüp 'arz-ı dehâlet ve,

(Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün)

Kerîme mücrimiñ inkârı cürm-i dîğerdır

Olur mı tevbe güneh-kâra i'tirâfı Ķadar

23. نره قور

24. قومی

25. شرتی

26. خچی روسو

27. قفقله سیفی

28. پولویورغاکی

me'âlini beyân ve tezellüle mübâderet itdiklerinde ba'd-ezîn dâ'ire-i itâ'at u inkıyâddan ser-i mû inhirâf itmedikleri hâlde cerâ'im-i güzestelerinin mu-kârin-i 'afv u safh-ı 'âlî buyurulmasının istirhâm olunacağı tebşîr ve yevm-i mezkûrda ordu-yı hümâyûn İsfâkiyye karyesine tesyîr olduğu esnâda kapudân paşa donanmâ-yı hümâyûn ile İsfâkiyye ve sâ'ir lâzım gelen mahalleriñ abluhasını tedbîr buyurduklarınıñ şemeresi olarak mu'teberân-ı ahâlî koca başılar ordu-yı hümâyûna bi'l-vürûd 'arz-ı dehâlet itdiklerinde vâlî paşa me'âl-i tanzîmât-ı hayriyye ve irâde-i seniyyeyi kendülerine teblîğ ve tehdîd ü taltîfden mürekkeb lisân-ı hükûmetle neşâyih-i mü'eşşire ile tevşîk u te'mîn iderek i'âde itdikden soñra 'avdet ve ba'zı mahaller daha gezilerek Hanya şehrinden müfârakatımızın yüz on beşinci günü lehül-hamd sâlimen ve muzafferen ve muvaffakan muvâşalat müyesser olup Resmo tarafı Rüstem Efendi ve 'Alî Yazıcı Ağa ve sâ'ir kâr-güzârânın ve Kandiye cânibi vâlî paşanın büyük mahdûmı Velî Beg'in ve mu'âvini olan mühür-dâr Reşîd Efendi ve ser-gerde Sa'îd Beg ve kolluk me'mûrî Şerîf [220] Ağa gibi biñ iki yüz otuz altı fetretine yetişmiş ba'zı aşhâb-ı tecrübe vü dirâyet olan umûr-şinâsânın himmetleriyle kesb-i sükûnet ü âsâyış itdigini mübeşşir bâb-ı 'âlîye yazılan 'arîza-i müstereke kapudân paşanın kapu çukadârı Yenîköyly Şarı Emîn Efendi ve vâlî-i müşârün-ileyhiñ dâ'iresi mütehayyizânından Arnavud Emîn Ağa'ya tevdî'an bâb-ı 'âlîye takdîm olunmuş idi.

Girîd Cizîresiniñ İstihsâl-i Âsâyışine Muvaffak Olunması Üzerine Kapudân Tâhir Paşa ve Müşârün-ileyh Nâ'il Paşa'ya Teşrîfât-ı Seniyye Vürûdî

Esnâ-yı muhârebede yararlığı müşâhede olunan mîr-livâ Kürd Mehmed Paşa'ya ferîklik ve mîr-alây Laz Mehmed Beg ile Velî Beg'e livâlık ve topçı biñbaşısı 'Alî ve piyâde biñbaşısı Mehmed Ağalara kâ'im-makâmlik ihsân buyurulmasına dâ'ir olan ma'rûzâta müsâ'ade-i seniyye şâyân ve bu 'âcizle vâlî paşa mehdâfırından Kerîm Beg ve Hüsni Begler mektûbî-i şadâret otaşına me'mûriyetle şadân ve taraf-ı eşref-i mülûkâneden kapudân ve vâlî paşaya birer kabza mücevherli seyf ve taltîfi hâvî bâlâları hatt-ı hümâyûn ile müzeyyen fermân-ı 'âlî irsâl ve ihsân buyurulduğundan bu teşrîfât-ı

'aliyyeniñ vürûdında evvelâ kapudân-ı müşârûn-ileyhiñ fermân-ı 'âlîsi kı-râ'at olunmak içün vâlî paşa ve ümerâ-i 'askeriyye ve ba'z mu'teberân ile paşa gemisine gidildikde, çünki zıkr olundığı üzere kapudân paşanıñ vürûdında muvaffakiyet 'aleyhinde bulunan ba'zı bed-hâhânıñ kapudân paşaya ilkâ itdikleri sümûm-ı ifk ü nifâkıñ i'mâl-i tiryâk-i tedâbîr ile bâ-luţf-ı Hâzret-i Hakîm-i Mutlak tedâvî vü izâlesiyle iki tarafıñ muhâfaza-i 'âfiyet-i vücûd-ı ittifâkıyyelerine muvaffakiyyet-i 'âcizânemiñ takdîr ve tahsîn-i 'alenîsi olmak üzere kapudân-ı müşârûn-ileyh kendüsine şeref-vürûd iden hatt-ı hümayûn ve fermân-ı 'âlîniñ müsteşâr ve dîvân kâtibinden şarf ile seffine-i hümayûnuñ vasat sûtûnına muttasıl tehiyye olunan mürtefi' kürsiye çıkarak kırâ'at emr ü teklîfini ba'de'l-icrâ süfûn-i hümayûndan ve Sûde kal'asından toplar endâhtını müte'âkıb îfâ olunan du'âdan soñra 'inde'l-îcâb li-ecli't-talţîf iktizâ idenlere virilmek içün bâ-irâde-i hazret-i pâdişâhî hazîne-i celîleden kapudân-ı müşârûn-ileyhe i'tâ vü tevdî' buyurulmuş olan eş-yâ-i talţîfiyyeden altun taşımklı bir kâbza seyf ile pîrûze yüzük ilhânına nâ'il olmuş idim. İrtesi gün kapudân paşa hükûmet konağını bi't-teşrîf [221] vâlî paşaya mevrûd bâlâsı hatt-ı hümayûn ile müzeyyen fermân-ı 'âlî Hanya çârsûsında Çeşme Meydânı'nda tertîl ve merâsim-i şâdmânî tezyîliyle gâ'ile tekmiî olmuş idi.

Çend-rûz soñra kapudân paşa der-sa'âdete 'avdet ve defterdâr begefendi infişâl ve mu'âvedetle yerine âmedî-i divân-ı hümayûn Ebû Bekir Mümtâz Efendi müte'allikâtından Eginli Muştafâ Rüşdî Efendi mâl müdür-ligiyle Kandiye şehrine vâsıl olmuş idi.

Vâlî paşa daha ol vakit uşûl-i devlete lâıyıkıyla kesb-i vukûf u ma'lûmât idemediginden 'arz itdigi huşûşâta dil-hâhı vechile cevâb almak istemesi bu 'âciz-i nâmıku'l-hurûfı bî-huzûr iderek meşelâ Kandiye şehrine cereyân itdirilmek üzere idâre-i Mısrıyye zamânında toğrısı pek güzel himmetle zinâb u tâkâtı hemân şülûşânına kadar resîde-i hayyiz-i hitâm olmuş olan Kandiye'deki Fendene Suyı tâk ve kanavât-ı bâkiyesiniñ tanzîmi ve vâlî konağı pîşgâhındaki çârsûnuñ vasatına yapılacak şâdurvândan feverân ve şehriñ îcâb iden mahallerini irvâya revân itdirilmek içün iktizâ iden mecrâlarıñ inşâ vü tesviyesi bir hayli masrafa muhtâc olduğu bi'd-defe'ât yazılmış ise de mâliye nâzırı bulunan Mûsâ Şafvetî Paşa'nıñ yalnız mücerrebi olmayan ve kendüsine mensûb bulunmayan vesâ'it ma'rifetleriyle şarf olunacak emvâl-i

hazîne huşûşında maşlahatın ta'mîk-i dûr-â-dûr ve tedkîk-i mevfûrına himmet ider dühâtdan bir zât olmağla mâ-i mezkûr maşârifini müdekkikâne istifsârı ve sâ'ir huşûşâtın gavvına vâsıl olmak üzere 'arâkîb ü gavâmızından bahişle uzun uzun isti'lâm-nâmeleriñ ardı arası kesilmeyerek vürûdî müşârün-ileyhi dil-gîr eyedigine binâ'en bu şeyleri lisânen ve vükelâ-yı fiğhâma tefhîm itmek ve İstanbul'da bir hâne mübâyâ'a eylemek üzere bu 'âcize kâffe-i huşûşâtın tesviyesine me'zûniyyet i'fâsıyla elli sekiz cemâziye'l-evvelîsinde Peyk-i Şevket nâm vapur-ı hümayûn ile evvelce 'asâkir-i şâhâneniñ mâhiyyelerini getirmiş olan Rüşdî Paşa-zâde mîr-alây Mehmed Mu'ammer Beg'iñ yine vapur-ı mezkûr ile 'avdeti teşâdüf eylediginden birlikde 'azîmet olunmuş idi.

Müşârün-ileyh Muştafâ Nâ'ilî Paşa'nının Der-sa'âdete İbtidâ-yı Vürûd ve Mültefeten 'Avdeti

[222] Der-sa'âdete vürûd-ı 'âcizânemde çavuşbaşı esbak Nâşid Beg-zâde kapu kethüdâsı Muhtâr Begefendi ile me'mûr olduğım huşûşâtı lede'l-müzâkere virilen qarâr üzerine bâb-ı 'âlîye 'azîmetle şadr-ı a'zam Dârendeli 'İzzet Mehmed Paşa ve hâriciye nâzırı Şârim Efendi ve müsteşâr Sa'id Muhib Efendi ve âmedî Ebû Bekir Mümtâz Efendi ve mektûbî Nâşir Efendi ile görüşilerek her birine müte'allik olan me'mûriyyetimi ifâde ve mâliye nâzırı Şafvetî Paşa'ya keyfiyyet-i memûriyyetim hikâye olunduktan sonra ıstibâh itdikleri huşûşâta dâ'ir olan su'âllerine virilen cevâblarla mücâb olduklarından kâffe-i istid'â vü ifâdâtıma müsâ'ade eyledikleri hiss olunup tersâneye 'azîmetle kapudân-ı müşârün-ileyh ve müsteşârı Zühdi Begefendi ile Girîd'e seffîne ta'yinine ve Kandiye lîmânının tahtîrine dâ'ir ba'zı müzâkereye mübâderet ve kapudân-ı müşârün-ileyhiñ re'yleriyle mukaddemâ temlîk olunmuş olan Süleymâniye'deki Hidâyet Ağa Konağı'ndan başka Kırı Çeşme'deki sâhil-hâne müşârün-ileyhe istimlâk olunduktan sonra müşârün-ileyhiñ hâk-i pâ-yı hümayûn-ı hazret-i pâdişâhîye rû-mâl ve vükelâ-yı fiğhâm ile mülâkât eylemesini arzû itdigimden bu maqşadı dañı Muhtâr Begefendi ile lede'l-istişâre kapudân-ı müşârün-ileyhe ifâde olunduktan ba'de't-tensîb ta'lîm ü ta'rîf itdigi tarîk üzere bâb-ı 'âlîye ifâde ve hâk-i

pây-ı hümâyûn-ı hazret-i pâdişâhîden lede'l-istîzân vâlî-i müşârûn-ileyhiñ der-sa'âdete celbi içün 'inâyet buyurılan Tâ'ir-i Bahrî nâm vapur-ı hümâyûn ile Girîd'e 'avdet ve vâlî-i müşârûn-ileyhi alarak der-sa'âdete mu'âvedet olunmuş idi.

Sâhil-hâne-i mezkûra vuşûlde taraf-ı eşref-i hazret-i pâdişâhîden re'îsü'l-e'tibbâ 'Abdulhak Mollâ Efendi hoş-âmedîye gelerek irtesi gün cânıb-ı kapudânîden gönderilen beş çifte zevrakla bâb-ı 'âlîye 'azîmet ve bir hafta sonra mâ-beyn-i hümâyûna celb ile hâk-i pâ-yı hazret-i pâdişâhîye sâyış-ı ruhsâr-ı meskenet eylemişler idi.

Üç mâh der-sa'âdetde eşnâ-yı ikâmetde Girîd ahâlî-i İslâmınıñ vâlî paşadan müteneffir olduklarını şâmil Hanya vücûhlarından Hâce-zâde Şâkir Ağa ve Bahrî Ağa ve Şâbûnî Süleymân Ağa ve Ağa-zâde Şâkir Ağa ve Mehmed Ağa'nıñ ittifâkları ve Kayyûmcâkı [223] Şâkir Efendi'nin dest-i hattıyla tanzîm ve bâb-ı 'âlîye takdîm itmiş oldukları şikâyet-nâme bâ-tezkire-i sâmiye takımıyla vâlî-i müşârûn-ileyhe gönderilmiş ise de me'âli pek de dil-hırâş olmayup birtakım ta'aşşub u taşallufa dâ'ir türrehât u hura-fâtdan 'ibâret olduğu delâ'iliyle cevâben beyân olunduğundan mütecâsirleriñ dâhil-i dâ'ire-i vilâyetde birer mahalle iclâ ile te'dîblerine dâ'ir i'tâ buyurulan ferâmin-i 'âliyeden sonra tekrâr hâk-i pâ-yı hümâyûna rû-mâl ile tehiyye buyurulan Nizâmiyye fırkateyn-i hümâyûnına râkiben ve mültefeten 'avdet ve beş günde Sûde lîmânına muvâşalat müyesser olmuş idi.

Hanya'ya vuşûlün irtesi günü mütecâsirlere celb ile fermânları kırâ'at ve mübâşirlerine teslîmen Ğaranbûse²⁹ gibi hâtırda kalmayan ba'zı mahallere nefy ü iclâ ve tamâm-ı memleket ü hükûmet ruķebâdan tathîr ü ihlâ olunarak iki buçuk sene kemâl-i istikâmetle îfâ-yı hüsn-i hıdmet itdigimi der-sa'âdetde dañi fi'len işbâta muvaffak olmuş olduğdan ve vâlî-i müşârûn-ileyhiñ İstanbul görüldükden sonraki tagyîr-i evzâ'ı ve müşârûn-ileyh nezdinde müterakkî olan nüfûz u ikbâlîñ müte'allikâtı taraflarından mahsûd olarak mahvına çalışıldığı huşûşlarının da'vet itdigi fütûr u nüfûr hıdmet-i 'âcizânemi terke bâ'ış-ı terâküm-i esbâb-ı vüfûr olarak elli tokuz senesi şa'bân-ı şerîfinde bir küçük kayıkla Girîd'den gürîz ve on gün Ak Deniz'de çalkalanarak İzmîr'e

vuşûl müyesser ve İzmir'den bir Fıransa vapurına râkiben elli tokuz ramazânının haftasında der-sa'âdete duhûl mukadder olmuş idi.

İşbu Girîd vukû'âtının mukaddimesinden netîcesine kadar olan fıkra-i mahşûşayı derc-i mecelleye ibtidâr eylemegi arzû itmiş isem de tafşîlât-ı vukû'âtın şadedi değiştirmek endîşesi bu arzûyı men' itmiş olduğu gibi İstanbul'un i'mârî târîhine dâ'ır cild-i evveldekinden başka mu'ahharan ba'zı rivâyât-ı mütefâvite ve ma'lûmât-ı muhtelif alınıp ise de cümlesi muhtemilü't-ı tarafeyn olduğundan dercinden şarf-ı nazar olunmuştur.

Yalnız sarây-ı hümayûn târîhini bulmak için cild-i evvelde yazıldığı üzere [224] Doktor Bolanaki Efendi'nin mahdûmı Koşaki Efendi ma'rife-tiyle dest-res olunup Hâriciyye kâtibi Ya'kûb Efendi'ye tercüme itdirilen fıkralarla bi'l-iktifâ bu makûle tafşîlâta taşaddî olunmamıştır.

Elli Tokuz Ramazânında Girîd'den Müfâraakatla Dâr-ı Şûrâda-ki Hımet-i Qadîmeme Mürâca'at ve Bir Müddet Şoñra Añana ve Mu'ahharan Haleb Mâl Me'mûriyetlerine Vuşûl-i 'Âcizî

Qandiye'den müfâraakat hengâmında müftîsi bulunan dühâtdan bir zât ile hîn-i muvâda'ada,

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

Güfte-end ehl-i vefâ bi'l-ittifâk

Eş'abu'l-eyyâm eyyâm-ı firâk

hasb-i hâlini îrâd itmiş olmağla teberrüken 'ilâve olundu.

(Mef'ûlü Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün)

Şâfi olan çeker kederi imtizâc için

Deryâ turur mı karşı hevâya lecâc için

müfâdına mâ-şadağ ve,

(Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün)

İktisâb eyleyegör cevri ü cefâdan lezzet

Olmayam dirseñ eger zevk u şafâdan me'yûs

me'âliyle mütesellî olarak bir mâh kadar hâne-i 'âcizânemde eşnâ-yı ârâm-da bir gün bâb-ı ser-'askerî yoklama otaşı ketebesinden 'Ârif Efendi gelecek elli altı târîhinde dâr-ı şûrâ-yı 'askerîyi terk itdigimde aşhâb-ı himmet ü vefânîñ ser-bulendi ol vakit müsteşâr-ı ser-'askerî bulunan Bostancıbaşı-zâde Hacı Edhem Begefendi'niñ şemere-i şahâbeti olarak şâyed Girîd'den müfârakat ve dâr-ı şûrâya mürâca'at vukû'ında hâzır bulunmak lutf-ı taşavvurıyla ma'âş u ta'yînâtımıñ der-sa'âdete vürûduma mevķûfen hâzîne-mânde eyledigini haber virmiş ve Girîd'de bulunduğum eşnâda mîr-i müşârün-ileyh müsteşârlıktan Şayda eyâleti defter-dârlığına ve oradan dâr-ı şûrâ-yı 'askerî a'zâlığına nakl olunduğı ve Üsküdâr'da Tunus Bâğı nâm mahaldeki Dürrî-zâde 'Abdullâh Molla Efendi Konağı bâb-ı ser-'askerî ittihâz kılınmış olduğı cihetle li-eclit-teşekkür müşârün-ileyh Hacı Edhem Begefendi'niñ Üsküdâr'da müste'cir bulunduğı hâneye gidildikde hıdmet-i sâbıkama kabûlimi tebşîr ve iktizâsı icrâ.vü teysîr iderek tekrâr bâb-ı ser-'askerîye celbe himmet itmişler idi.

Dâr-ı şûrâya hîn-i me'mûriyyet-i 'âcizânemde re'îsü'r-rü'esâ bulunan cild-i şânîde ahvâli mütercem enderûndan müfîz Süleymân Re'fet Paşa ile ol vakit a'zâ-yı kirâmından Mehmed Rüşdî Paşa hazretleri ve şeyhu'l-islâm-ı esbak cennet-mekân [225] 'Ârif Hikmet Begefendi ve Hacı Edhem Begefendi ve Şekîb Efendi ve 'İzzet Efendi ve Vâmîk Efendi ve Emîn Paşa'ya münâsebet-i kadîmemiz olduğundan müşârün-ileyhim hâzerâtının dâ'ire-i şahâbet ü iltifâtlarında bir buçuk seneye yakın kemâl-i hâhişle hıdmete devâm olduğığı evânda Süleymân Paşa'nın bâ-rûtbe-i vâlâ-yı vezâret ü müşîrî meclis-i vâlâ-yı ahkâm-ı 'adliye ri-yâset-i celîlesine ve 'Ârif Hikmet Begefendi ve Hacı Edhem Begefendi'niñ a'zâlığına nakli İşâretçi 'Osmân Paşa'nın ri-yâsetini ve Vâmîk Efendi ve Zârif Muştâfâ Paşa'nın a'zâlığına ve Mecid Efendi'niñ baş kitâbete me'mûriyetlerini muntic olduğundan egerçi müşârün-ileyh 'Osmân Paşa sarây-ı hümayûnda rüfe-kâdan bulunarak kendüsünüñ dâ'imâ mütebessim ve çâpûk çâlâk görünmesinden başka şanâyı' u funûn ve 'ulûmî u hüneriñ hiçbirisinde zerre-mâ 'alâkası ve germiyyet-i ülfetimiz olmadığın-

dan riyâsete geldiği gün zu'mınca tahkîre başlamak istemesi güce giderek devâmı kesmiş ve hânemde ihtiyâr-ı 'uzlet ü ârâm itmiş idim.

Müşârün-ileyh 'Osmân Paşa bu hâl ile iki mâh kadar riyâsetden soñra Haleb eyâleti vâlîliğiyle matrûd ve yerine i'mâlât-ı 'askeriyyeye me'mûr iken muqaddemce ferîklik ile dâr-ı şûrâyâ a'zâ ta'yîn olunan Nizîb refîki-miz Zârîf Muştafâ Paşa re'îs olmuş ise de,

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

Câm-ı ikbâli çekenler lağziş-i idbâr ile
Âkıbet üftâde-i dâm-ı humâr olmaz mı hiç

ve,

(Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün)

Sûk-ı cehl üzre yürür dâd u sitâd-ı âmâl
Sûd-hâhân-ı hüner aḡz u 'atâdan me'yûs

müfâdıyla bu re'îs daḡi hemân selefine enîs ve anıñ tarz u tavrıyla kâ'im ü celîs olduḡı görölmüşdür.

İnsânîñ derece-i liyâkat-ı isti'dâd ve muktezâ-yı zuhûr-ı muqadderât ile ba'zen müddet-i yesîre ve ba'zen ezmine-i tavîlede mütefaviten tefeyyüz ü terakkî itmesi umûr-ı tabî'iyyeden olduğundan zâten fûrû-mâyegândan olanlarıñ ekşerîsi muqaddime-i huşûl-i ta'ayyün ü neş'etine vâkıf bulunan ve kendüsünden evvel ihtiyâz iderek kıdemli ve haşşiyetli olanlardan evâ'il-i hâllerinde 'arz-ı ihtiyâc u isti'âne vü isti'tâf itdikleri zevâtı vâkıtle kendüsinden mütehayyiz ü mu'teber gördüğünü ve belki pederini bile hazm idemeyüp kalben anlara huşûmet huşûliyle fırsat düşürdükte cibillet-i rediyye ve fıtrat-ı [226] deniyyesi muktezâsıyla elinden gelen tahkîr ü izdirâyı ibrâz u ifâda daḡıka fevt itmedikleri ve bunuñ ekşerîsinin şîrâze-i râbıta-i ḡusn-i şebât u vefâ olan şefkat ü merḡamet ve mürüvvet ü insâniyyet ḡaşâ'il-i ḡasenesi tıynetlerinden bîḡâne bulunduğu cihetle bu maḡûlelerden vefâyâ bedel cefâ ve sürûr u şafâ yerine tahkîr ü ezâ zuhûrî hezâr-şad-hezâr delâlet-i emsâl-i 'iber-âmîz ve vukû'ât-ı tecrübe-engîz ile mücerreb ü müşbetdir.

Şadede i'âde-i kelâm idince bu cihetle yine bâb-ı ser-'askerîde tevaḳḳufuñ zamânı geçmiş ve gönül bu sefer de seyâhatı arzû vü ihtiyâr itmiş olduğı meclis-i vâlâ a'zâsından bulunan müşârün-ileyh Hacı Edhem Begefendi ile o aralık meclis-i vâlâ riyâsetinden ser-'askerlik mesned-i celîline nakl ü irtikâ iden müşârün-ileyh Süleymân Paşa'ya beyân itdiğim eşnâda Aṭana eyâleti mîr-mîrândan Uzun 'Ârif Paşa 'uhdesinden şarf u tahvîl ile elli biñ guruş mâhiyye ile cesûr-ı meşhûr Tokâdî Akra' Hasan Paşa-yı Ğâzî 'uhdesine ve mâl me'mûriyyetiniñ dahî Ebû Bekir Mümtâz Efendi mensûbât u hem-şehrîlerinden Girîd mâl müdürî sâbık Eginli Muştafâ Rüşdî Efendi 'uhdesinden şarf u tahvîl ile toḳuz biñ guruş ma'âş ile altmış bir muharreminde 'uhde-i 'âcizâneme ihâlesi icrâ buyurulduğıniñ haftasında müşârün-ileyh Süleymân Paşa infişâl iderek Pâris sefâret-i seniyyesine ve Hüsrev Paşa ikinci def'a ser-'askerlige me'mûr buyurulmuşlar idi.

Çend-rûz mürûrında Şayda vâlîsi olan Kâmil Paşa ve Şâm defter-dârı Şafvetî Paşa birâderi Muştafâ Rızâ Efendi ve ma'ıyyeti ketebesinden ve aḳribâsından Şâlih ve 'Alî Begefendiler ile müşârün-ileyh Hasan Paşa ve bu 'âciz ve Aṭana nâ'ibi Kulalı Ahmed Nazîf Efendi tersâne-i 'âmireden tehiyye buyurılan Peyk-i Şevket nâm vapur-ı hümâyûna râkiben furtunalara tutulup ba'zı lîmânlarda tevaḳḳuf idilerek bir hafta zarfında Mersin iskelesine ve andan Tarsûs'a bil'-vuşul kâ'im-maḳâmî hâşşa haşekîliginden muhrec kapucibaşı Arnavud Ya'kûb Ağa'yı me'mûriyetine bırakarak Aṭana'ya muvâsalat müyesser olmuş idi.

Aṭana'da üç mâh îfâ-yı [227] me'mûriyyete muvaffakiyet arasında si'âyet-i vücûh-ı memleket, paşa-yı müşârün-ileyh ile miyâneye bürûdet haylûletine sebeb ü 'illet olarak birçok mübâyenet ü tezâd, müşârün-ileyh Hacı Edhem Begefendi hazretlerinin himmet-i maḥşûşalarıyla ihsân buyurulan rütbe-i şâniyye nâ'iliyyetden soñra hüsni iltifât u âmîzişe tahavvül itmiş idi.

Çünkü vâlî-i müşârün-ileyh nefsü'l-emrde sâde-dil ü selîmü'l-ḳalb, şafâ-nihâd, şecî' u cesûr-ı pür-dil, ümmî bir zât olup miyânede vukû' bulan mübâyenetiñ kâffesi kethudâsı Üsküdârî mürâbahacı Şâkir Efendi'niñ isâ'et ü münâfakatdan ve menâfi'-i âtiyelerini mürevvic olmak emeliyle kethudâ-yı merḳûm ile beynimizi tebrîde çalışan nev-hevesân-ı müte'ayyi-

nân-ı memleketiñ isâ'et-i si'âyetleriyle ilerü gelmiş ve altmış üç şevvâlinde infişâl iderek müdürlik mezkûr teşebbüsât-ı mübrimesi üzerine bâ-rütbe-i şâlişe beş biñ ğuruş ma'âş ile Aţana hânedân-zâdelerinden 'Abdû'n-Nâfi' Efendi 'uhdesine tevcih olunmuş idi. Rü'yet-i muhâsebe ve devr ü teslim kâ'idesiniñ tehiyyesine çalışılmakda iken o aralık irtihâl iden Haleb Mâl me'mûrî Hüseyin Rüşdî Efendi'niñ irtihâli teşâdüfine mebnî yerine hiçbir taraftan istid'â vü isti'tâf vukû'ına meydân kalmaksızın yine müşârün-ileyh cennet-mekân Hacı Edhem Efendi merhûmuñ himmet-i mahşûşa-i münferidânesiyle naşb u ta'yîn olunduğum tebşîrâtını zühûrât postasıyla alarak merhameten zühûr iden böyle bir 'inâyet-i celîle-i hazret-i pâdişâhiden hakîkten memnûn olmuş idim.

Bu hengâmda müşârün-ileyh Hasan Hakkı Paşa dañı Aţana'dan Konya ve Ziyâ Yûsuf Paşa hazîne-dârı ve Es'ad Paşa kethudâsı 'Osmân Nûrî Paşa Aţana vâlîsi olarak muhâsebelerimiz rü'yetle Haleb'e müteveccihen Meses ve Kurd Kulağı üzerinden altmış üç senesi 'îd-i adhâ gicesi Payas'a vâsıl olarak hânedânı miyânında şıdk u istikâmetle tezyîn-i hılkat itmiş olan Küçük 'Alî Oğlu Muşaddık Beg'in hânesine müsâferetle irtesi gün İskenderun ve Baylan ve Reyhâniyye ve Keferdî'a kıyâyesinden ilerüde Haleb şehrine bir sâ'at kalan bir kazâyâ vuşûlde Haleb mevki'i ferîki bulunan ve mu'aşşaran serdâr olan 'Ömer Paşa ve ol vakit süvârî mîr-livâsı bulunan ser-'asker-i esbak Hacı Râşid Paşa ve piyâde mîr-livâsı Filibeli [228] İbrâhîm Paşa ve Haleb vâlîsi Serezli Yûsuf Paşa-zâde Muştâfâ Mazhar Paşa'nıñ kethudâsı Gelibolılı Fâ'ik Efendi ve pederi emekdârânından ve fuзалâ-yı müselleme ve şulehâ-yı meşhûre ve 'ulemâ-yı mevcûde ve fuğûlîn-i mebrûkeden el-hâletü hâzihî Kütahya'da ber-hayât u 'âfiyet olarak neşr-i 'ulûma himmet itmekde olan ve vücûdiyle irtihâr olunan El-hâc Hasan Fehmî Efendi ile Haleb müftîsi Câbirî-zâde Es'ad Efendi ve Kaţâr Ağası-zâde Şerîf Beg ve Şerîf-zâde Hacı Yûsuf Beg ve Kudsî-zâde Bahâ'üddîn Efendi ve Câbirî-zâde 'Ârif Efendi ve Kaţâr Ağası-zâdelerden Hacı Hasan Beg ve 'Ârif Beg ve Babtis Oğlu Müslim 'Abdullâh Beg ve teşrîfâtî Şerîf Ağa ve 'Îsâ-zâde 'Îsâ Ağa ve süvârî ser-gerdesi meşhûr Argınlı Muştâfâ Ağa ve evkâf müdürî Karamişârî Ulu 'Abdullâh Efendi ve mîr-alây Kadri Beg ve karantina müdürî Ahmed Hamdî Efendi ve posta-hâne müdürî Şehbender-zâde Habîb Efendi ve ser-gerde Hacı Batran ve sâ'ire ile iki bölük 'asâkir-i nizâ-

miyye-i şâhâne mevcûd bulunduğî hâlde vâlî paşa tarafından merkûz şemsiyyede hasbe'l-'âde biraz ârâmdan soñra mevki'-i me'mûriyyete muvaşalat müyesser olmuş idi.

Altmış Beş Muharreminde Ol Vaķit Der-sa'âdet Ordu-yı Hümâyûnı Dinilen İkinci Ordu-yı Hümâyûn Muḥâsebeciligine Me'mûriyyet-i 'Âcizânem

Muşârûn-ileyh Mazhar Paşa ile on dört mâh kadar ḥusn-i mu'âşeretle îfâ-yı emr-i me'mûriyyete muvaffakiyet eşnâsında 'azlı vukû'ına mebnî ḥalefi Hacı Ḥalîl Kâmilî Paşa ile daḥi sekiz mâh baba oğulca ülfete muvaffak olduğdan soñra infişâl ve yerine Kõskalı Nazîf Ağa-zâde müşârûn ileyh Muştafâ Zarîf Paşa'nın ittişâl itmesini müt'e'âķib bilâ-sebeb infişâlim vukû' bularak ḥalefim olan mektûbî oḥasından müfîz Ḥasan Efendi'ye devr ü teslim-i muḥâsebeyi ba'de'l-edâ vücûhdan 'Âdilî-zâde Mehmed Beg ve Şerîf-zâde Hacı Yûsuf Beg ve 'Alî Beg ve Kaṭâr Ağası-zâde 'Ârif Beg ve Es'ad Beg ve Râķıb Ağa ve Kudsî-zâde Bahâ'üddîn Efendi ve Câbirî-zâde 'Ârif Efendi ve 'Alî Efendi ve ser-gerde Arķınlı Muştafâ Ağa gibi ba'zı erbâb-ı vefâ Haleb'e iki üç sâ'at mesâfede olan Hantumân³⁰ kıyyesine kadar teşyî' itmişlerdir. Çünkü Levid³¹ kımpanyası vapurları henüz âmed-şüde bed' itmişler ise de ol vaķit daha [229] İskenderun iskelesine gelmege başlamamış olduğundan bi'z-zarûre Beyrût tarîķi ihtiyâr olunmuş idi.

Tunus ve Trablus'a Şûret-i Me'mûriyyet-i 'Âcizânem

Bu cihetle Rayḥâ ve Hamâ ve Trablûs-ı Şâm ve Cebel-i Lübnân eteğinde olan Cünne ve Zûķ³² kıyeleri tarîķiyle Beyrût'a bi'l-vuşûl, vâlîsi'bu-

30. خنتمان

31. لويد

32. جنبيه و ذوق

lunan Şâlih Vâmık Paşa'nın teklîfiyle Beyrût gümrük mültezimi Misak-zâde Bedros Ağa'ya müsâfir olarak on günden ziyâde her gice bir me'mûruñ hânesine da'vetle mazhar-ı hürmet olduğum eşnâda teşâdüfen Beyrût'a uğrayan Fıransız vapurına râkiben tahşîlât me'mûriyyetiyle Beyrût'da bulunan 'Aynî-zâde Gâlib Kemâl Efendi ile Vâlîde Kethudâsı-zâde enderûnda hâzîne koğuşından müfîz mîr-alây Nûrî Beg'i berâber alarak İzmîr'e muvâşalatla beş gün karantina uşûlî ba'de'l-icrâ yine vapur-ı mezkûr ile der-sa'âdete 'azîmet ü muvâşalat olunmuş idi.

İstanbul'a vuşûlûn altıncı günü mektûbî-i ser-'askerî Hâbâb Efendi ve ol vakit i'mâlât-ı 'askeriyye ferîki bulunan müşârûn ileyh Hacı Râşid Paşa ve ser-'asker Dâmâd Mehmed 'Alî Paşa'nın kethudâsı 'Alem-dâr Muştafâ Paşa Kethudâsı Hacı Bekir Paşa-zâde Muştafâ Refîk Begefendi hâne-i 'âcizâneme vürûd ve der-sa'âdet ordu-yı hümâyûnı muhâsebeciligine me'mûriyyet-i 'âcizânemiñ der-dest-i icrâ olduğunu tebşîr itdikleriniñ irtesi günü da'vetci gelerek bâb-ı 'âlîye 'azîmetle bîñ iki yüz altmış beş senesi muhârremine teşâdüf iden bîñ sekiz yüz kırk sekiz senesi teşrîn-i şânîsinde şadr-ı a'zam Muştafâ Reşîd Paşa hâzretleri huzûrunda rütbe-i şâniye mütemâyiziyle me'mûriyyet-i mezkûre icrâ buyurulmuş ve dört sene-i kâmile muhâsebecilik hıdmetini îfâ ile almış tokuz senesinde müşârûn ileyh Mehmed 'Alî Paşa'nın mesned-i celîl-i şadârete naklinde ve Fu'âd Paşa'nın bâ-rütbe-i bâlâ hâriciyye nezâretinde Tunus vâlîsi Ahmed Paşa'nın menzûlen hasteliginde li-eclîl-istifsâr taraf-ı devlet-i 'aliyyeden bir me'mûruñ i'zâmı taşavvur buyuruldukda şadr-ı müşârûn ileyh bu 'âcizi tensîb ü 'arz iderek irâde-i seniyyesi istihşâl ve 'ilâve buyurılan ba'zı husûş ile Trablus-ı Garb ahâlîsi Mâlikî mezhebinde vâlî ve hâkim taleb itdiklerine dâ'ir bir müddetden berü [230] bâb-ı 'âlîye takdîm olunan mahzar bâb-ı 'âlî ile bâb-ı fetvâ beyninde mevzû-'ı bahş olmuş olarak mesâg-ı şer'îsi olmadığından bu kıl ü kâlîñ indifâ'ı dañi 'ilâve-i me'mûriyyet olmak üzere bâ-ta'lîmât bu 'âcize havâle ile evrâkı i'tâ ve çünki ol vakit mes'ele-i muqaddemâtı emârâtı hiss olunmağa başlamasıyla Gırîd'e dañi uğranılup ahvâl-i tebe'anıñ tefîşî irâde-i seniyyesi istihşâl olunmuş ve hâk-i pây-ı hümâyûna ruḥ-sâ olmak üzere mâ-beyn-i hümâyûna rû-mâl olunması irâde buyurulmağın, Çerâğân sâhil-sarây-ı hümâyûnunda mâ-beyn baş kâtibi Ferîd Efendi'niñ oḫasına 'azîmetle ba'de'l-istîzân huzûr-ı hümâyûna sâyiş-i ruḥsâr-ı meskenetle emr-i

me'mûriyyete dâ'ir ba'zî irâdât-ı şifâhiyye ve veşâyâ-yı seniyye i'tâsıyla 'avdet ve tehiyye olunan Muḥbir-i Sürûr'a râkiben altmış tokuz senesi rebî'ul-evvelîsi ibtidâsında toḡrı Malta ve andan Tunus'uña 'Aḳl-bend³³ lîmânına bi'l-vuşûl keyfiyyet-i vürûd-ı 'âcizânemi istifsâra gelen karantina me'mûrına kapudân vâsıtasıyla i'tâ-yı ma'lûmât olunduktan soñra vâlî paşa tarafından gelen 'an-asıl İtalyan mühtedî mîr-alây Sih Mehmed ve kâ'im-maḳâm-ı memlûk Sih Behrâm nâm miḥmân-dârlarıyla lîmânda kâ'in iḳâmet-gâh-ı vâlîye vuşûlden evvel bir müddet lîmân me'mûrıyla ba'zî hevâyî muşâhebâtı müte'âḳib vâlî paşa nezdine celb ve ku'ûd ile emr-nâme-i sâmi-i şadâret-penâhî ve berâber bulunan bâb-ı 'âlî Fârisî tercümânı iken mîr-livâlıkla dâr-ı şûrâ-yı 'askerî a'zâsından olduḡı hâlde müteḳâ'id olan 'Örfî Paşa'nın ikinci maḥdûmı İsmâ'îl Beg ve ṭabîb Mösyö Mönçeri³⁴ vâlî-i muşârûn ileyhe taḳdîm olundukları ve Tunus me'mûrlarının kâffesi kâ'imen ḥâzır ve olunan muşâḥabete nâzır oldukları eşnâda biraz mülâḳât ve âfâḳî muşâḥabetden soñra 'avdet ve ol gice tersâne me'mûrına maḥşûş dâ'irede beytûtetle irtesi gün tehiyye olunan dört re's estere merbûṭ müzeyyen bir 'arabaya süvâren Tunus şehriniñ vasaṭ-ı çârsûsında kâ'in "Dârul-Beyk" ta'bîr itdikleri pek ḳadîm bir dâ'ireye müşâfir olunmuş ve irtesi gün vâlî-i muşârûn ileyhiñ dâ'ire-i dâḫiliyyelerinde mükemmel ü müzeyyen bir boḡça ile beheri oraca üçer ḡuruş i'tibâr olunan ve kıymetce on beşer ḡuruşa şarf olunan beyâz yirmilik mecîdîden biraz küçürek ṭuḡrâ-yı ḡarrâ ile müzeyyen bir nev' sikkeden biraz hediye i'tâ buyurulmuş idi.

[231] Rebî'ul-evvelîñ on ikinci günü Tunus'da Câmi'-i Zeytûn'da menḳabe-i celîle-i Ḥazret-i Nebevî kırâ'atında vâlî bulunmak oranıñ kâ'idesinden olup ancaḳ vâlîniñ keyifsizliği cihetiyle ḥazîne-dâr Muşṭafâ Paşa vekâleten câmi'e 'azîmet-i 'âcizânem haberini getirmiş ve mûsîḳa ve 'asker ve müzeyyen esb-i 'azamet-eşer tehiyye itdirilmiş ise de yalnız 'âdet-i beldenîñ icrâsına ruḡşatla ol esb-i müzeyyen-i müserrec-i dil-keşe rûkûbdan te'eddüb ü tevakkî ile câmi'e 'azîmet ve tertîl-i menḳabe-i celîleyi istimâ' ve üslûb-ı 'azîmet üzere müşâfir-ḥâneye 'avdetle vâlî paşa tarafından üzerinde câmi'-i mezkûruñ resm-i muraşşa'ı olan ḡirân-kıymet bir

33. عقل بند

34. مونجری

enfiye mahfazası hediyesiyle mültefet olarak irtesi gün darb-hâne ve döküm-hâne ve cebe-hâne ve enfiye fabrika ve kâr-hâneleri gezilüp ferdâsi hâric-i kal'ada kâ'in Bardo ve Muhammediyye ta'bîr olunur cesîm ve müzeyyence konaklar ile 'asâkir-i şâhâne kışlaları ve zeytûnluklar ve cennet-mekân kânûnî Sultân Süleymân Hân hazretlerinin mükellef ü cesîm şu kemerleri ve sâ'ir âşâr-ı 'atîka görülmüş ve on gün kadar ıkâmetle vâlî-i müşârûn ileyhe bir takım ağır ota döşemesi ve iki bogça müzeyyen sevâyî ve iki nefer etîbbâsına birer bogça kumâş ve sevâyî ve mihmân-dârlara sîm tonanmalı birer kabza seyf ve kutı getiren hazîne-dâr Muştâfâ Paşa'ya Lu-kur-dânlık³⁵ ta'bîr olunur çantalı bir sîm yazı takımı ihdâ ve hîdmetçilere 'âcizâne ikrâmiyye i'tâ ve 'avdete istihsâl-i ruşsat idilerek irtesi gün bu 'âcizle tabîb ve kapudâna birer kıt'a mücevherli enfiye mahfazalarıyla kâ-tib bege bir altın sâ'at ve dâ'ire-i 'âcizîde ve vapurda bulunan 'asâkir-i şâhâne ve hademenî cümlesine 'alâ-merâtibihim hediye ve nâmîku'l-hurûfa 'atîyye-i vâfiyye ve pırlantalı yüzük ve nakid ve birkaç re's esb ü ester ve fes ü ihrâm i'tâsıyla mazhar-ı ri'âyet olarak vürûdumuz gibi 'avdet de yine tabîb Monceri ve kâtib İsmâ'îl Beg berâber olduğu hâlde mülâkât ve muvâda'a eşnâsında daîhi ağır mücevherli bir kutı 'inâyetiyle müfâraât ve Trablus'a teveccüh olunmuş idi.

Tunus'da bulunduğum eşnâda vâlî paşaya idilecek ifâde ve olunacak müzâkere mûmâ-ileyh mihmân-dâr Sih Mehmed vâsıtasıyla icrâ olunmuş ve ba'zı teblîgatiñ mu'ahharan hüsn-i te'sîri müşâhede olunmuş idi.

[232] Tunus lîmânından ba'de'l-hurûc ziyâde bir furtuna zuhûriyla fevka't-ta'rîf zahmete giriftâr olundığı eşnâda esbân-ı mühdâ-bihden birisi fart-ı furtunadan küpeşteye şedîden sukût ile ayağı kırılmışdır. Bu furtuna-i fevka't-taşavvurla Trablus-ı Ğarb lîmânına güç lîâl ile vuşûlde vâlîsi bulunan sır kâtibi Muştâfâ Nûrî Paşa hazretleri tarafından iskelede bulunan kethudâları Mehmed Beg'le paşa kapusına gidilmiş ve oradan 'asâkir-i şâhâne kışlasında kumandân olan mîr-livâ Ahmed Paşa dâ'iresinde müsâfere-rette yukarıda zıkr olunan mahzar tertîbinîñ pîş-revleri kimler olduğunîñ tahkîkine hafî vü celî mübâşeret olunduğda, mâl müdîri Reşîd Efendi ile

mûmâ-ileyh Ahmed Paşa'dan alınan ma'lûmât üzerine bunlar on beş kadar âdem iseler de birkaçından mâ-'adâsının isimleri ma'lûm olmayup hükûmete inkiyâd ve istikâmet-i şûrî ibrâz iderek hâfiyyen ba'zı fesâd îkâ' idenleriñ biri olduğına zann-ı yakîn hâşıl olan Şeyhu'l-Beled Hacı Ahmed cümlesini bilmek lâzım gelür gibi bir söz işidildiğinden ma'rifetiyle ba'zı eşyâ mübâya'a olunmak bahânesiyle mûmâ-ileyh nezd-i 'âcizîye celb olunarak mizâcî öğrenilüp iltifât ve rütbe ârzû-keşi tafa-fürûş bir şahış olduğu anlaşıldığından "Hacı Baba, seniñ rütbeñ nedir" didigimde, "Efendinâ bizim rütbe hâcegân diyorlar, zâten bize Hacı diyorlar, bunun ikisi de bir lafızda gibi söyleniyor, bundan bir iftîhâr şıkılmıyor, 'acebâ bu hâcegân kapucubaşıya tahvîl olsa olmaz mı" didigini dûlâb-ı mukfîl-i me'mûriyete bir miftâh-ı sehlûl-iftitâh-ı ma'nevî ittihâz itmiş idim.

İrtesi gece mûmâ-ileyh Hacı Efendi nezd-i 'âcizîye celb ile meclis ihlâ olunduktan sonra evvelce hâzırlamış olduğum Kelâm-ı Kâdîm'i Hacı Ahmed'e irâ'e ile "Ey Hacı Ahmed Efendi, Trablus-ı Ğarb nâmına olarak Mâlikî mezhebinde vâlî ve hâkim talebine dâ'ir bâb-ı 'âlîye takdîm olunan şu mahzar-ı müzevvirde seniñ de mührüñle taşdîkiñ mevcûddur, işte mahzar ve mührüñ budur, sen bu işde egerçi pek ziyâde müttehem isen de bir daha devlet-i 'aliyyeniñ uşûl-i meşrû'a vü 'âliyesi hilâfında bulunmayacağına ve saña şimdi su'âl ideceğim şeyleri toğruca ifâde iderek sür'at-ı ikmâl-i me'mûriyyetime hıdmet ideceğine şimdi benim ta'lîm [233] itdigim gibi Muşhaf-ı Şerîf'e vaz'-ı yed-i yemîn ile beni te'mîn ider isen cerâyim-i güzestenîñ 'afvıyla berâber ba'd-ezîn şadâkat itmek üzere hemân şimdiden emeliñ olan kapucı-başılığın tevcih olunacağına dâ'ir yediñe 'ilm ü haber daği viririm, bi'l-farz tefevvüh ideceğün yemîn ve 'arz ideceğün te'minde te'vîlû taşnî' afillar isem meşelâ sen firâr ider isen de mağaza ve hâne ve emlâkiñi hacz ü zabt itmekde ka'tâ tereddüd ü tehâşî itmeyeceğimi saña beyân iderim, şıkķeyndeki nef' u zarrı mülâhaza iderek aña göre hareket eyle" söziyle sükût eyledigim mûmâ-ileyhe te'sîr iderek "mâdâm ki 'afv u 'âtîfet-i seniyyeye iktirânımı Kelâm-ı Kâdîm huzûrında ifâde eylediñiz, ben da toğrusını söyleyeceğime sizi Kelâm-ı Kâdîm ile te'mîne müsâra'at eylerim" diyerek mahzârın tanzîminde kendüsiyle berâber on iki âdem rehber olarak mâ-'adâsının birazı derûn-ı mahzardaki 'ibâreyi bilmeyerek memlekete hayırlı şeyler müsted'î olması zannıyla tahrîr itmiş ve biraz mühür daği çâr-

sûdan şundan bundan toplanılmış olduğunu ifâde ve mezkûr on iki kişiniñ mahzardaki mühürlerini irâ'e itmesiyle anlar ism ü şöhretleriyle bir varaka-ya ihrâc ve tevfiķ ve mûmâ-ileyhiñ irtesi gün kapuya gelmesi tenbîh ve geregi gibi te'mîn ü tatmîn olunarak hânesine ruşşat virildigini müte'âķib der-hâl kethudâ Mehmed Beg celb ile Hacı Ahmed Efendi ile berâber puşulada esâmîsi muharrer eşķâşîñ 'ale's-şabâh vâlî paşa hazretleri hużûrında 'aķdı iktizâ iden meclise bilâ-nokşân celblerini tenbîh itdigimde mîr-i mûmâ-ileyh "celb idelim, lâkin baķalım cümlesi burada mevcûd mıdır" didigine cevâben "fesato³⁶ kâtibi Mehmed Efendi'den başka bu gice cümlesi buradadır, artık siz şimdi teşebbûş idiñ yâhud yarın ihzâr idiñ, ben bunları şabâhleyin mecliste hâzır olmalarını sizden taleb idirim" diyerek kethudâyı şavmış ve Şalinalı³⁷ Ahmed Paşa'yı gice otaşından celb ve istişâre eyledigimde "ben şimdi bunlarıñ hânelerini haber alur ve inşâ'allâh 'ale's-seher cümlesiniñ hâneleri pîş-gâhlarına kendüleri hiss itmeyecek şûretde birer vesîle düşünerek birer ikişer müsta'id çavuş-ı karavul me'mûr idirim, te'essüf itmeyiñ, şabâh yakındır, bir parça istirâhat idiñ" diyerek gitmiş ve haķîķatü'l-hâl iki sâ'at beytûtetle bîdâr olarak 'alâmet-i envâr-ı zûkâ dâ'ire-i ufukda rû-nümâ olmak üzere bulunduğı gibi kıyâm [234] ve Ahmed Paşa celb ve icrâ'âtından su'âl olunduķda tamâmiyle îfâ itdigini ve cümlesi hânelerinde mevcûd olduğunu ifâde itmesiyle kapuya 'azîmet ve meclisiñ ihzârına işâretle vapur kapudânını bir köşeye çekerek çârsûdan ba'zı levâzımât tedârûki gibi bir vesîle ile vapurdan müsta'id yirmi kadar 'asâkiriñ hükûmet ko-nađınıñ tahtındaki izbe zâviyeler ta'biyesiyle kendüsiyle iki çavuşuñ meclis kapısı ittişâlinde ârâm iderek ifâdemize intizâr itmesini ve vapurda mevcûd olan şandâllarıñ iskelede bulunup vapuruñ da yavaş yavaş tehiyye idilmesini tenbîh ile meclise girildikde mollâ efendi ve mâl müdürî ve Ahmed Paşa ve enderûnda seferli koğuşından müftîz Kapu Çukadârı-zâde mîr-alâî Emîn Beg ve vücûh ve Şeyhul-Beled Hacı Ahmed Efendi ve sâ'irleri birer ikişer gelüp kâmilen hâzırlandığı anlaşılarak meclis kapısı çevirtilirdikde ta'lîmâtı vâlî paşa hazretlerine irâ'e ile lede'l-mütâla'a "me'mûriyyet siziñdir, baña lâzım olan mu'âvenetdir" söziyle sükût ve iltifât buyurduķlarında ma-

36. فساتو

37. شالينه لى

h zar-ı mezk r  li-ecli'l-kır 'a meclis k tibi Trabluslu Mehmed 'Al  Efendi'ye ibr z iderek e n -y  kır 'atda m ttehemlere    r  'atf-ı nazar eyledi-
 gimde cümlesi m te hayyir   mebh t, el m   es f ve m terak b-ı tehd d  
 tahv f oldukları g r lerek h t m-ı kır 'at-ı ma zarda mühürleri ir 'e ve  a-
 b hatları kendülerine bey n u if de ile c mlesini  d 'ire-i i'tir fda isti'f  ve
 isti't fa  m de oldukları a ılaşılp bu is 'et n i sebep   b 'içinden Hacı A -
 med Efendi'ye su' limde "Beytül-m l Hacı 'Al  ile fesato k tibi Mehmed
 Efendi böyle bir şey yapılması fes dını tens b ider itmez ba ıyyesi olup i -
 te burada mevc d bulunmuş olanlar benimle ber ber cümlemiz ta d k itmiş
 idik, bu is 'ete c r'etde a  d-ı ah l den kimesneni  ma'l m tı yokdur ve
 bize kimesne cebr eylemedi, biz kendi 'a l-ı k  ıramız teba'ıyyetiyle te eb-
 b   itdik ve hatt  bu ma zar me' li mukterin-i m s 'ade-i seniyye olmaya-
 cağını isti b r iderek, bu bir ey  şey olmadı, ba alım Rabbim enc mını
  ayr eylesün, deyi bunlara söylemiş idim, bunun  pek büyük bir ku  r ol-
 du ında   b e yokdur" cev bını virmesiyle d  erlerine "siz ne dersi iz"
 h t bına cev ben elf z-ı 'Arabıyye ile t  metlerini i r r ve isti'f -y  ku  ra
 ibtid r eylediklerinde ma ba asını  s r'at-ı tanz mini meclis k tibine if de
 v  bey n ve vapur kapud n  meclis o asına [235] ih z r ile m ttehemleri  ve
 bizim e  y  ve  demlerimizi  ser' n vapura i  alleriyle iki s 'ate kadar  al-
  acağını ity n itdigim anda 'as kir-i     neden evvelce h z rladı ı nefer -
 t  getirerek her birini ikişer 'askere tesl men iskelede tehiyye olunan  and l-
 lar ile vapura nakl itdigi g r ld kde ma ba a alınıp vapura yol virilmi  idi.

Mal a'ya vu  l m zden çend s 'at    ra bir  dem gelüp  afıyyen "bu
 m ttehemlerden eger f l n ve f l ndan i m z-ı 'ayn iderseniz size k llyet-
 l  hedıyye takd m ile  ıdmet idecekler" sözini tefe v h itdigi anda ma b -
 sıyyeti n   ret-i zabt u mu  afazaları me'm r  olan z bi  na tekr r u tenb h
 ile Mal a'da bir gice beyt tet ve memleketi güzelce gezerek 'avdet ve irtesi
 gün fekk-i lenger-i il  metle pek güzel bir hav  ile Gir d' n S de l m nına
 muv  alat olunmuş idi.

M   r n-ileyh sır k tibi Mu ta   N r  Paşa  azretlerini  d v n kit -
 betlerinden ne 'et iden Gir d defter-d r  Edirneli   kir Efendi l m na gele-
 rek birlikde H nya'ya gidilüp bir hafta kadar  r m ve l zım gelenlerle
 ba'de'l-m l  at ma   m-ı ser-'asker den virilmi  olan emr m cibince H n-

ya kışlaları gezilüp hasbe'l-me'mûriyye Hanya'nın ba'zı şanâdîd-i kavmiyle mülâkât olunduktan sonra iktizâ iden kurâsına 'azîmet ve mu'teberân ile mülâkât ve îfâ-yı hüsn-i neşâyih ve muşâhabetle on gün kadar lede'l-ârâm o eşnâda Kandiye'de bulunmuş olan Girîd vâlîsi zabtîye müşîri esbak Mehmed Paşa ile görüsilüp kışlalar gezilerek vapura 'avdet ve hareketle Marmara Denizi'ne kadar müsâ'ade-i havâ ile gelinmiş idi.

Marmara'da şedîd bir fırtınaya teşâdüfle birçok zahmet çekildiği ve bu zevk-i seyâhatîñ humârı 'akîbinde geçirildiği hâlde bir cum'a günü der-sa'âdete muvâşalatla Trablus'dan alınan mahbûsîn Bağçe Kapısı karavulına bi't-teslîm Kırı Çeşme sarâyında şadr-ı a'zam Mehmed 'Alî Paşa ile lede'l-mülâkât keyfiyyet-i seyâhat ifâde olunduğının üçüncü günü sâhil-sarây-ı Çerâğân'da huzûr-ı humâyûna rû-mâl ile mazhar-ı tevcîh-i hitâb-ı müsteşâb ve nâ'il-i 'atîyye vü iltifât ile kâm-yâb olarak 'avdet olunmuş idi.

[236] Rusya devlet-i faîmesi cânibinden ba'zı tekâlîf ile der-sa'âdete gelen Pirens Mançukof'un ta'dîl-i tekâlîfe yanaşmaması tebdîl-i vükelâyı müstelzim olduğundan Mehmed 'Alî Paşa şadâretten ser-'askerlige ve meclis-i vâlâ-yı ahkâm-ı 'adliye re'îsi Girîd vâlîsi esbak Muştâfâ Nâ'ilî Paşa makâm-ı şadârete ve Mehmed Rüşdî Paşa hazretleri 'asâkir-i hâşşa-i şâhâne ordu-yı humâyûnı müşîrligine nakl olunmuşlardır.

Rûmili Ordu-yı Humâyûnı Müsteşârlığına Me'mûriyyet-i 'Âcizâneme Mute'allik Fıkralar

Tunus'dan 'avdetden sonra bir müddet daha muhâsebecilikde hizmet itmekde iken altmış dokuz zîl-hiccesinde zuhûr iden Rusya seferi münâsebetiyle Şumnu ve Erzurûm ve Batum cihetlerinde teşkîl buyurılan ordu-yı humâyûnlardan Şumnu mevki'indeki ordu-yı humâyûna 'Ömer Paşa ve Erzurûm'a Çırpanlı 'Abdu'l-Kerîm Nâdir Paşa ve Batum'a Servili Hâşekî Selîm Paşa kumandân ve burc-ı 'akrebde bir sâ'at-ı nahsda iken Anadolu ordu-yı humâyûnına bâ rütbe-i bâlâ Rızâ Efendi ve Rûmili ordu-yı humâyûnına rütbe-i ûlâ şînf-ı evveliyile bu 'âciz ve Batum'a ûlâ şînf-ı şânîsiyle sâbıkâ müs-

teşâr-ı şadr-ı ‘âlî Zühdî Beg merhûmuñ akrabâsından mektûbî ser-halîfesi esbak Fahrüddîn Efendi müsteşâr ta‘yîn ve refâkatlere mektûbcı ve muhâ-sebeciler ve ketebe terfîk olunarak mahâl-i me‘mûriyetlere ‘azîmetle kumandân ‘Ömer Paşa’nıñ ittihâz itdiği usûlûñ ve huşûsiyle vürûdumuzdan evvel Silistre defter-dârı bulunan Ispartalı Mehmed Beg’iñ muvakkâten ordunuñ umûr-ı mâliyesini ‘indî olarak hîn-i sû’-i idâresinde gitdiği meslegiñ çığırı bilinemeyüp kumandân paşa ise mahrûrî-i demâğ-ı dâ’imî ile bir hâl-i hod-serf vü istigrâkda bulunduğı ve ma‘iyyet ü hıdmetinde bulunan mürâîler dâ’imâ müşârün-ileyhiñ re‘y-i kec ve efkâr-ı mu‘avvecini taşdîk ile kendü refâhlarına hıdmet itdikleri cihetle müşârün-ileyh kendi hayâl-i mahrûrâne ve efkâr-ı mahmûrânesinden tevellüd iden ârâdan başka re‘ye havâle-i sem‘-i i‘tibâr itmediginden mirşâd-ı şavâbı irâ’e vü ihtîrâñ kat‘â fâ‘idesi olmadığı anlaşıldığı ve mûmâ-ileyh Mehmed Beg me‘mûr olduğı defter-dârlıgıñ mevki‘i olan Rusçuk’a gitdiği cihetle umûr-ı me‘mûremle mütevağğil iken Rusya ‘askeriniñ Tutarğan’ıñ karşısındaki Ulah yakasına vürûd-ı istihbâr olunmasıyla ‘Ömer Paşa li-eclil-muhârebe Tutarğan karyesine [237] ‘azîmetinde bu ‘âcizi bâ-ta‘lîmât-ı mevcûde ordu-yı hümâyûnuñ kumandân kâ‘im-makâmlıgıyla Şumnı’da bıraktığından îfâ-yı me‘mûriyete devâm olunmuş idi.

Tutarğan’daki muhârebede ‘asâkir-i şâhâneniñ muzafferden ‘avdetini müte‘âkıb şadâret müsteşârı Şekîb Efendi me‘mûriyetiyle ‘Ömer Paşa’ya serdârlık fermân-ı ‘âlîsiniñ şeref-vürûd-ı, mecbûl olduğı ‘azamet ‘ârızasıyla hod-serlik beliiyesiniñ tezâyüdine sebep olduğundan gâyet-i ıztırâb ve ‘azâb-ı derûn-ı bî-hisâb ile on mâh kadar me‘mûriyyet-i mezkûreniñ hüsni îfâsına bezl-i mesâ‘î ve istikâmet-i meftûreyi der-pîş iderek muhâsebeci Reşîd Efendi, başkâtib Midillüli Muşafâ Efendi gibi tarz u tavırlarına âşinâ olmadıgım mechûlül-ahvâl me‘mûrlarıñ hâl ü hareketlerine rûz u şeb ‘atf-ı nazâr-ı dikkatle me‘mûriyyet-i müte‘assireyi îfâ arasında mâliye nâzırı Mûsâ Şafvetî Paşa’nıñ himmeti ve ol zamân hâriciyye nâzırı bulunan şadr-ı esbak Muşafâ Reşîd Paşa’nıñ îcâb-ı vakte tevfiķan mûsâ‘ade vü i‘ânesiyle ordu-yı hümâyûnlar müsteşârlıklarınıñ defter-dârlıga tahvîliyle Rûmilî’ye vüzerâdan Burûsa vâlisi sâbık Boşnak Âgâh Paşa ve Anadolî’ya Hacı Vehhâb Efendi defter-dâr naşb olunduklarından müşârün-ileyh Âgâh Paşa Şumnı’ya bil-vürûd rû’yet-i meşâlihe ibtidâr itmiş idi.

Hıtâm-ı muhâsebeye kadar ordu refâkatinde bulundukça on beş bin gurus ma'zûliyyet ma'âşî ihsân buyurulduğundan me'mûrları ma'rifetleriyle iki mâh zarfında rû'yet olunan muhâsebe defterleri ve meclis-i muvaqqat mazbatasını alarak der-sa'âdete 'avdet itdikden iki mâh sonra mâliye hazînesiniñ maşârifât muhâsebesi ketebesinden Veysî Efendi'niñ ihtârı ve masraf muhâsebecisi Râşid Beg'in ısrârıyla defâtiriñ uşûle gayr-ı muvâfık tanzîm olunmuş bulunması ser-rîştesiyle yine ma'âş-ı mezkûr i'tâ olunarak bâ-tezkire-i sâmiye orduya 'avdet-i 'âcizânem irâde buyurulduğundan şiddet-i şitâda Rusçuk'a 'avdet olunmuş idi.

Rusçuk ve Şumnı'da altı mâh kadar ârâm olundığı eşnâda mes'ele-i mevcûdeye müte'allık ba'zı huşûş için Viyana'da bulunan şadr-ı esbak Mehmed Emîn [238] 'Âlî Paşa'nın ikinci mâ-beynci Neş'et Beg müşîrliğiyle ikinci kerre şadârete celbleri eşnâsında Şumnı'ya teşriflerinde görüşlöp der-sa'âdete 'avdet-i 'âcizânemi kendüleri irâde buyurmalarına cevâben "ordu-yı hümayûn meclis-i muvaqqatından isti'lâm-ı 'âlî buyurulduğundan sonra alınacak cevâba göre 'avdet-i 'âcizânem daha münâsib olur" didigimi tahsîn buyurduklarından Âgâh Paşa'nın İşkodra vâlîliğine me'mûriyetinde halef olan ordu-yı hümayûn defter-dârı Hacı Rusûhî Efendi'den olunan isti'lâma cevâben takdîm itdiği 'arîzasında ordu refâkatinde bulunmağlıgımı mûcib bir şey olmadığı 'arz olunduğunu hikâye ile vârid olan emir-nâme-i sâmi üzerine Şumnı'dan müfâraatla der-sa'âdete muvâşalat olunmuş idi.

Bu me'mûriyyetiñ ibtidâsından intihâsına ve andan sonra tamâm on iki sene bi-gayr-ı hakkın tahammül olunan cefâsına ve ahıbbâ şûretinde görinen ve me'mûl olunmayan eşhâsın si'âyet ü münâfaakat ve muhâsedeleri mâni'-i terakkî vü tefeyyüzüm olduğu cihetle çekilen belâyâsına ve bu müddet içinde bilâ-zerî'a dücâr olduğum dâhiye-i dehyâsına nazaran meşhûdât ve hakîkat-i hâli bilâ-nokşân yazılmak lâzım gelse mânend-i Şâh-nâme pek mufaşşal bir kitâb-ı keşîrül-hikâye olacağı cihetle böyle serpintili ma'nîdâr ser-güzeşt ile enzâr-ı mütâla'a-güzârânı it'âba taşaddî isâ'etini ihtiyâr ile ba'zıları taraflarından i'râz u agrâzı da'vet itmekden ise bu bâbda ve sâ'ir huşûşâtımda yüzlerinden pek ziyâde mutazarrır u muşâb olduklarımnıñ 'Azîzün Zü'nîtikâm olan Cenâb-ı Âdil-i Mutlak'a havâlesiyle iktifâ iderek bu

me'mûriyete müte'allik olan vukû'âtıdan derci münâsib olmayan hikâyâtın terki evlâ göründi.

İşte me'mûriyyet-i mezkûreden ba'de'l-infişâl evvel-emirde dört sene hânemde bilâ-ma'âş eşnâ-yı ârâm-ı 'âcizânemde akribâ ve müte'allikâtın keşreti cihetiyle Es'ad Paşa şarrâfı Avakim-zâde Arslanoğlu Ovannis Efendi'den şehriyye on beş bin gurusı alarak ta'ayyüş itmiş ve iki harîkîñ tekar-rûbi cihetiyle hasâr-dîde olarak şarrâf-ı mûmâ-ileyhe ma'a-güzeşte üç bin kîseden ziyâde zuhûr [239] iden deynime mukâbil Beyrût'a gider iken bâğ ve hânemiz 'uhdesine ferâğ olunarak güzeşteli borcdan halâş olunmuş idi.

Cebel-i Lübnân Naşârâ Kâ'im-makâmlığı İslâhâtına Me'mûriyyet-i 'Âcizânem

Her ne ise şadede devâm idelim, kapu kethudâsı Nâşid Beg-zâde ma-şârifât-ı 'askeriyye nâzırı mekteb sebak-daşımız Muhtâr Begefendi ile bir gice sadr-ı a'zam ve ma'den-i lutf u himem ü kerem Muştafâ Reşid Paşa hazretlerinin sâhil-hânelerine gidilmiş idi. Ol şeb-i pür-çarabda me'mûriyyet-i sâbıkadaki istikâmet-i 'âcizânemi istiknâh buyurduklarını tebşîr ü beyân ile otuz bin gurusı mâ'aş ve yüz bin gurusı harc-ı râh ile Cebel-i Lübnân ıslâhâtına me'mûriyyet-i 'âcizânemi ve bu işiñ hitâmıyla berâber vezâretle Haleb vâlîliğiyle çerâğ buyurulacağımı 'alenen ve mükerreren tebşîr buyurduklarına şeyhu'lislâm Çelebi-zâde İsmâ'il 'Âşım Efendi'niñ,

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

Kâbil-i feyz-i kerem-kâr eyler ihsânın tamâm

Mihr ider mâh-ı neviñ elbette noğşânın tamâm

me'âliyle 'arz-ı teşekküre ibtidâr eylemiş idim.

Müte'âkıben müşârün-ileyh haste ve bir hafta soñra irtihâl-i dâr-ı cennetle dem-beste olduklarından hâşıl olan hüzn ü keder muhtemel-i resîde-i derece-i havf u hâzer ise de,

(Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilün)

Iştibâr ehli kemâlâtını tahlîd eyler
Nüşa-i nefsinı tevîk ile teclîd eyler
Sırr-ı lâ-yüs’eli fehm ile geçen vehminden
Ân-be-ân Hâlîk’ı tevhîd ile tahmîd eyler

kıt‘a-i râcilânesini yâd ve şûret-i şabr u taḥammül ü tevekkülü pîşe ile hayret-hâne-i âşiyânemde tesliyet-i müfâd-ı her-çi-bâd-âbâd ile ârâm üzere iken şadr-ı cedîd ‘Âlî Paşa yirmi beş biñ ğuruş ma‘âş ve altmış biñ ğuruş harc-ı râh ile me’mûriyyet-i ‘âcizânemi tervîce himmet idüp faķaķ Aşķar ‘Alî Paşa kethudâlığından Antalya kâ’im-makâmı olan İsmâ‘îl Şabrî Beg’den ahâlîniñ zuhûr iden şikâyetiniñ taḥkîķinden soñra Beyrût’a gidilmesi yetmiş üç ramazân-ı şerîfi evâhırında irâde vü i’tâ buyurılan ta’lîmât-ı seniyye ile ‘azîmet-i ‘âcizânem ifâde buyurulmuş idi.

Tersâne-i ‘âmireden tehiyye buyurılan Silistre vapurına eşnâ-yı rûkûbda Şafvetî Paşa birâderi Muştafâ Rızâ Efendi’niñ şurre-i hümâyûn [240] emânetine me’mûriyyeti zuhûr itmekle berâber Antalya’ya ķadar gidilüp emr-i me’mûriyyete mübâşeret ve on beş günde netîce virilen taḥkîķâtıñ gösterdiği lüzûm üzerine kâ’im-makâmıñ ‘azliyle nâ’ibi Hâlîd Efendi’niñ vekâletine dâ’ir hasbe’l-me’zûniyye taraf-ı ‘âcizânemden virilen vekâlet-nâmeden soñra Levid kumpanyasından Teke lîmânına gelen Malta nâm vapura râķiben üç günde Beyrût’a vuşûl bularak vâlîsi Hırşîd Paşa ile lede’l-mülâķât emr-i me’mûriyyete mübâşeret olunmuş idi.

Beyrût’a vuşûl-i ‘âcizânemde Şafvetî Paşa mensûbâtından ve Soğuķ Çeşmeli Bekir Efendi akrabâsından şadr-ı esbak silâhdâr ‘Alî Paşa hazine kâtibi Muştafâ ‘Ârif Efendi’yi defter-dâr-ı eyâlet ve ol vakit bâb-ı ‘âlî tercüme oṭası hulefâsı müteḥayyizânından olup mu’ahḥaran vezîr olan Şabrî Paşa ḥazretlerini palanka me’mûriyetiyle rehîn-i meşĝûliyyet ve hulefâ-yı mûmâ-ileyhimden olup bi’l-âḥire vezâretle mâliye nezâretini ihrâz itmiş olan Şâdık Paşa ḥazretlerini müterakķıb-ı zuhûr-ı me’mûriyyet ve mektûbî-ı şadr-ı ‘âlî hulefâsından Vaşfî Efendi’yi kethudâlık ḥıdmetinde mazḥar-ı rî’âyet bulduğımdan ıslâḥâta mübâşeret olundukķa uşûl-i ‘atîķada voyvo-

da ve mütesellim ve Cebel-i Lübnân'a mu'kâta'acı ve emîr ta'bîr olunan vü-cûhuñ kâffesiniñ dil-gîr oldukları sâde-dil Naşârâ kâ'im-ma'kâmı Mîr Be-şîr Ahmed'iñ 'azliyle iş bitecek iken vâlî-i müşârün-ileyhiñ mîr-i mû-mâ-ileyhi iltizâm itmesi ve bu me'mûriyeti mu'arrif ü mübeyyin olan ta'lî-mât-ı seniyye ise vâlî paşa ile ittifâk u ittihâd dâ'iresinde ma'hdûd olması irâde-i seniyyesi dü-dest-i teşebbüsât-ı 'âcizânemi ta'kîd ü ta'vîk ve ittifâ-kıñ hilâfındaki hareketiñ fâ'idesi olmayacağı icrâ'âtımı te'hîr ü ta'tîl itmiş olduğundan hod-be-hod kâ'im-ma'kâmıñ 'azline kıyâm etmek egerçi ba'zı teşebbüsât-ı müstakîme ve her-çi-bâd-âbâd ile mümkün ise de vâlî paşa ile hâsıl olacak mübânenetiñ maşlahatı dü'câr-ı keşâ-keş ideceğinden çekilecek zahmet mü'tâla'asıyla mu'aşharan rivâyet olunduğuna göre ke'enne vâlî paşanıñ bu bâbda almış olduğu rivâyet olunan ta'lîmât-ı hafîyyeye nâza-ran iltizâm eylediği hiss olunan bir politikaya mebnî bi'z-zarûre kâ'im-ma-kâmıñ 'azline gidilemeyüp gâbâvet ve 'adem-i ehliyeti cihetiyle 'azl ü teb-dîli esbâb-ı kavîyyesiniñ zuhûrına te'karrüb eyledigim eşnâda kâ'im-ma-kâmıdan istikâ [241] iden takımıñ re'îsi olan Mîr Beşîr 'Assâf'iñ müdîr-i umûrî Es'ad Naşşâr nâm söz ebesi bir Naşrânî bir gün nezd-i 'âcizâneme gelerek kâ'im-ma'kâmıñ hamâkat ve 'inâd i'tisâfa cür'etinden bahş ve hikâyeye ibtidârı ba'de'l-istimâ cevâben "zulm-dîdegân-ı hükûmetden veyâ tarafımızdan bâ-ma'rûzât haklarını istid'â iderler ise işlerine bakılır ve kâ'im-ma'kâm hakkında isnâd olunan cinâyetden üzerine bir huşûş-ı cevhe-rî tebeyyün ider ise 'azl ü tebdîl olunur, yoksa bir esâsa binâ kılınmayarak bir şahşıñ ef'âl-i müte'addiyesinden sükût ve yalnız ahlâk-ı rediyyesinden bahş ile böyle bu revmeden şifâhen hikâye ve safsata ile devlet me'mûr-ı-nıñ 'azline yürünmek emr-i mevhûmı iltizâma cür'et demek olarak bu da'hi ihkâk-ı hak kazîyye-i marzîyyesiniñ külliyyen hilâfına ihtiyâr-ı hareket ola-cağı cihetle lâıyık u revâ olmaz ve buña tanzîmât-ı hayriyye ve ta'lîmât-ı seniyye ve kâffe-i nizâmât-ı devlet-i 'aliyyeyi mü'essis olan şerî'at-ı şerî-feniñ mutazammın olduğu 'adâlet-i 'aliyye mesâğ u müsâ'ade gösteremez" cevâbıyla ilzâm u iskât olundu, zann eyledigim hâlde irtesi gün aşşâm üze-ri sâ'at on bir buçukda mûmâ-ileyh Es'ad Naşşâr ile berâber beş yüzden mütecâviz müsellaḥ Mârûnî sâkin olduğumuz hâneye gelerek havlısında ictimâ' ve bülend-âvâz ile kâ'im-ma'kâmıñ mezâlîme cür'etinden şikâyet ve 'azl ü tebdîli istid'âsında ısrâra mübâderet itdiklerinden, içlerinden bir-

kaç söz añları nezd-i 'âcizîye celb ile istifsâr-ı çigûnegî-i keyfiyyetden soñra ba'zı neşâyih-i mü'essireye cevâb-ı muvâfık alıncaya kadar gice sâ'at üçü geçmiş ve ol kadar âdem epeyce mesâfelerden aç gelmiş oldukları istimâ idildiginden der-hâl Beyrût'daki furun ve mağazalar açdırılarak ekmek ve peksimed ile bulunabilen ternâne tedârükiyle bunlar ol gice müsâfir idilerek irtesi gün karyelerine gitmişler ise de bunların böyle müsellehan Beyrût'a gönderilmeleri kâ'im-mağâmlık arzûsında olan ve re'îsü'l-müştekî bulunan Mîr Beşîr 'Assâf'ın şan'ı vü cür'eti eşeri olduğu añaşıldığından bu cür'etden maqşad ne idüğine dâ'ir yazılan tahrîrât tevdi'an ve Cebelce cereyân iden fesâdât u fetretiñ bâ'îş ü esbâbının hafıyyen tahkîkâtı me'mûriyyeti ilaveten muqaddemâ Haleb mâl me'mûriyetinde iken 'Arabî tekellümü ta'lîm itmiş ve hükûmet işlerinde iktisâb-ı meleke vü mahâret eylemiş olan ma'tûk-ı 'âcizânemden Yûsuf Ağa, mûmâ-ileyh Mîr Beşîr 'Assâf'ın bulunduğu [242] karyeye gönderilmiş idi. Getirdiği cevâbda ke'enne anları kendüsi göndermeyüp kâ'im-mağâmdan nâ-hoşnûd olan ekşer muqâta'acıların karyelerinden zulm-dîde olan ahâlî göndermiş olduğunu ve kendüsi şâdık-ı devlet ise de kâ'im-mağâmdan müştekîlikle teşehhür itdiginden ve kâ'im-mağâm ise hükûmetiñ maqbûl u mu'teberi bulunduğı cihetle şâyed bu 'âciz dañi vâlî paşanın sevkiyle muvâfaqat idüp kâ'im-mağâm tarafına meyl itdirilmiş isem kendüsi haqâret göreceğinden zu'mınca bu kayd-ı ihtirâzîye ri'âyeten kâ'im-mağâmıñ 'azl ü tebdîlî 'umûmuñ emel ü arzûsı olduğunu işbât itmek için tarafımıza geldiklerini beyân itmiş ve Yûsuf Ağa'nın bu husûsdaki tahkîkâtı dañi bu merkezde olup ancak gider gelür iken konup göçdiği kurâdan aldığı ma'lûmâta ve meşhûd olan ahvâl ve maşûsâta nazaran kâ'im-mağâmıñ haqqındaki şikâyetiñ menşe'i Matrân Tobya nâm muharrikle pek esâfil ve ahâd-ı ahâlîden âdî bir hıdmet-kâr maqûlesi iken Matrân'ın nuṭṭ u hıṭâb-ı haṭâ-kârîsini ezhân-ı ahâlîye te'sîre vesâtet-i hıdmet-i fesâdiyyesinde kullandığı ve âlet-i mülâhaza ve fesâd ittihâz itmek için i'tibâr itdiği Yûsuf Kerem nâm şakî-i hâ'in ü fûrû-mâye vü bed-fercâm olduğu añaşılmış ve hattâ Vecîhî Paşa'nın vâlîliğinde ve sır kâtibi Muştafâ Nûrî Paşa hazretlerinin ıslâhât me'mûriyetinde ve ba'zı vulâtın sâ'ire zamânlarında dañi Matrân'ın imtiyâz-ı Cebeliye tahşîli için çalışdığını Beyrût'da bulunan mevşûku'l-kelim zevât hikâye itmişlerdir.

- 7 Revâdır on sekiz biñ 'âleme fermân-revâ olsa
Bi-feyz-i Mürşid-i Rûm ol hüdâvend-i cihân-ârâ
- 8 O pîriñ hıdmetiyle evliyâlar iftîhâr eyler
Nola fâhr eylese ol kûṭb-ı dîn ü devlet ü dünyâ
- 9 Bu bâba ser-firâzân-ı ḥakîkat ser-fürû eyler
Nola olsa melâz-ı şâh-ı 'âlem dergeh-i vâlâ
- 10 Nazar-gâh-ı Hudâ'dır mehbiṭ-i nûr-ı tecellâdır
Feleklerden dü-bâlâdır zemîn-i merḳad-i Mollâ
- 11 Bulur mişbâḥ-ı mihr ü mâhımı efsürde-i ḥüsrân
Şikest eylerse gerdûn ḳaşd idüp ḳandîlini ḥâşâ
- 12 O mişkâtıñ sirişk-i 'âşıkândır revḡan-ı şâfı
Zücâcî nûr-ı ḳalb-i evliyâ'ullâhdır zîrâ
- 13 Söyünmez tâ-be-maḥşer keşretinden ehl-i inkârıñ
Şu'â'-ı şu'le-i ümmetdir ol mişbâḥ-ı nûr-efzâ
- 14 Sürûş-ı sebz-pûşıdır anıñ ervâḥ-ı ehlullâḥ
Zemîniñ 'arşıdır yâ hû nazar kıl Ḳubbe-i Ḥaḍrâ
- [191]
- 15 Şafaḳ ḳâk-i girîbân eyledi dergâha reşkinden
Ki zîrâ maṭla'-ı mihr-i hüdâdır tâ-be-ḥaşr ol câ
- 16 İre şubḥ u mesâ şâh-ı cihâna feyz o Ḥazret'den
Ola tâ kim münevver merḳadinden küñbed-i mînâ
- 17 Olup maḳbûl-i dergâḥ-ı ḳabûl-i himmet-i merdân
Şehen-şâḥ-ı cihân-bânı muvaffaḳ eyleye Mevlâ
- 18 O şâh-ı aşfiyânıñ bendesi 'İzzet didi târîḥ
"Müzeyyen oldu el-ḥaḳ meşhed-i pür-nûr-ı Mevlânâ" (1232)

Enderûn-ı Hümâyûndan Çukadâr Ağalık'dan Muhtec Şâ'ir-i Mâhir İbrâhîm Râsih Âga'nın Sultân Bâyezîd'de Okçılar Başı'ndaki Sebîlin Müceddeden Ta'mîrine Târîhidir

(Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün)

- 1 Sebîl idüp nuķûdın bu sebîli kıldı nev-bünyâd
Cenâb-ı 'Âyişe Sultân'a ecr ü hayr olup maķşûd
- 2 Zamânıyla ta'addî-i harîk anı harâb itmiş
Görüp ta'mîrini emr itdi zıll-i Hazret-i Ma'bûd
- 3 Didi itmâmına Râsih ziyâde bir güzel târîh
"Ne zîbâ yaptı bu bâlâ sebîli emr-i Hân Maḥmûd" (1245)

Ḥaşâ'il-i Memdûḥa-i Hazret-i Maḥmûd Hânî

Ḥâkân-ı memdûḥu'l-hayrât hazretleri ekser-i 'ulûmı 'ârif ve ḥuşûsiyye fenn-i ḥatt u imlâ ve 'ilm-i şî'r ü inşâya vâķıf ve şan'at-ı tûfeng ve tîr-endâzî ve ḍarb-ı seyf ü sinân-bâzîde tîz-dest ü mâhir ve tünd ü sert ḥişâna süvâr olarak ibrâz-ı imhâ-i meleke ve fezâ-yı pehnâyı imtilhânda sebaķ-ı semend-i serkeşî ve mülâ'abe ile müsâbaķa-i cündiyâna ķâdir oldukları emr-i bâhir ve naşıl şa'bu'l-'inân-ı râyi'a râķib olsa kemâl-i mahâretlerinden merkûbları 'âdetâ bir feres-i dil-keş tavrına tenezzül itdiğini dîde-i 'ḥâzır nâzır olmuşdur.

'Amm-i ekremleriniñ fenn-i mûsikîde müsellemler olan ma'lûmâtlarından evân-ı inzivâlarında ekser-i evķâtta birlikde bulunarak ḥüsn-i ülfet ve bu fenden ve sâ'ir fûnûndan istiḥşâl-i ma'lûmâta himmet buyurmuşlardır.

[192] Çünki sarây-ı hümâyûnda Sultân Ahmed Hân-ı Şâliş 'aşr-ı 'âlîsinden berü fenn-i şî'r ü inşâ ve mûsikî taḥşîline ḥaşr olunan raġbet ü i'tinâ, 'ahd-i 'âlî-i ḥazret-i Selîm Hânî'de bir kat daha revâc-dâr-ı bâzâr-ı iştî-

hâr olarak Sultân Maḥmûd Hân efendimizin zamân-ı ‘âlîleri bu raġbeti tezyîde bâ‘îş-i teşvîk-i tâze olduğundan ‘aşr-ı mezkûra yetişenlerden muşâhib Hâtîf Efendi, muşâhib Sa‘îd Efendi ve ‘aşr-ı ‘âlî-i Selîm Hânî’de Kûpeli Çavuş demekle şöḥret-şî‘âr ve mu‘aḥḥaran muşâhiblikle çerâġ olan muşâhib ‘Abdî Beg, Dede Dervîş İsmâ‘îl Efendi, Tanbûrî Nu‘mân Aġa, Tanbûrî Zekî Mehmed Aġa, mü‘ezzin-başı Şâkir Efendi, nakîbü’l-eşrâf Muştâfâ ‘İzzet Efendi, Kemânî Muştâfâ Aġa, Kemânî Rızâ Efendi, Kômür-ci-zâde Hâfîz Efendi, Fısdık Sa‘îd Aġa, Üsküdârî Tiryâkî Sa‘îd Aġa, Kemânî ‘Alî Aġa, Kemânî ‘Alî Efendi, muşâhib Şâlih Efendi, Suyolcu-zâde Şâlih Efendi, Şeh-levendim Hâfîz ‘Abdullâh Aġa-zâde Rif‘at Beg, hâne-i ḥâşşadan müfîz Cevl Seyyid Mehmed Aġa-zâde Hâşim Beg, Çilingir-zâde Aḥmed Aġa, Vâşîf Beg birâderi Sa‘dullâh Efendi, Dellâl-zâde İsmâ‘îl Aġa, mu‘aḥḥaran mîr-livâ olan Mes‘ûd Paşa, Hızır Aġa-zâde Sa‘îd Beg, Keçi ‘Ârif Aġa ‘acemisi Tanbûrî Necîb Aġa, Zekî Mehmed Aġa-zâde ‘Osmân Beg, Kemânî Edhem Beg, Hüsnî Aġa, Muḥyiddîn Aġa, Başçavuş ‘İzzet Aġa, şâ‘ir-i mâhir çavuş ‘İzzet Efendi, çavuş ‘Osmân Efendi, çavuş Emîn Efendi, Mü‘ezzin-başı Fâzıl Efendi, mu‘aḥḥaran imâm-ı şânî olarak kâdî-‘askerlige kadar irtikâ iden Şevkî Efendi, mu‘aḥḥaran ferîk olan çavuş Hüseyin Paşa, kîlâr kethüdâsı Kemânî ‘Osmân Aġa, ser-maḥfil Ḥasan Aġa, ser-maḥfil İbrâhîm Efendi ve Dervîş Hüseyin Efendi, çavuş ‘Azîz Beg, çavuş Ḥalîl Efendi, sâzende küçük Edhem Aġa, sâzende çukadâr Şemsî Aġa ve daha sâ‘ir ḥâtırda kalmayan birçok mûsikî-şînâs yetiştirerek mûsikîye envâ‘-ı şu‘abât zamm u ilḥâk ile revnak-ı tâze virmişlerdir.

Sarây-ı ḥümâyûna çerâġ ve dâhil olduğım kırk bir târîhinde henüz uşûl-i ‘atîka üzere meşk-ḥânede mûsikî ta‘allüm olunmakta ve koġuşlarda bulunan erbâb-ı şervet ü ḥaysiyyet koġuşlar zâbitânı ma‘rifetleriyle ocaġ ağaları ta‘bîr olunan zâbitândan ve anlar da ḥaftânî vesâtiyle silâhdâr ağadan aḥz-ı izzet ü icâzetle ayda [193] bir iki kerre kendü koġuşında bulunan mûsikî-şînâslar ile dîġer koġuşlardaki çavuş ağaları ‘îşâ‘iyye bir kahve altı virerek da‘vetle ba‘de şalâtı’l-‘îşâ kapu yoldaşlarına ri‘âyeten şarkı ve beste ve kâr ve nakş ve semâ‘î gibi şeyler okuyup çalarak bir iki faşıl olunmasıyla tenşî‘-i fu‘âd olunur ve leyâlî-i mezkûrede vâkt-i beytûtete yarım sâ‘at kadar med virilür idi.

Bu zevk u şevkiñ daha büyük ve ziyâdesi huzûr-ı hümayûnda icrâ olunan ve sarây-ı hümayûn ıstılâhınca "Köme¹⁷ Faşlı" ta'bîr olunan 'umûm çalgısıdır ki bu faşıl-da sarây-ı hümayûndan neş'et itmeyüp taşrada tahşîl-i 'ilm-i mûsikî iderek muşâhib olmuş ve sarây-ı hümayûnda çavuş iken muşâhiblikle çerâğ olan ânîfü'l-beyân mûsikî-şinâslar da dâhildir. Bu cem'iyete "Köme Faşlı" dinilir.

İşte bu kadar üstâd huzûr-ı hümayûnda mefrûş ihrâmlara ıķ'âd ve mazhar-ı iltifât-ı şehriyâr-ı merâhim-mu'tâd olarak faşla başlar ve mûsâ'ade-i vakte göre birkaç sâ'atler âheng itdikleri hâkîkaten bulunması arzû olunacak bir cem'iyet olduğunu zurefâ anılar.

Bu fenniñ mürevvici Sultân Mahmûd Hân efendimiz hazretleri olup 'aşr-ı hümayûnları bu uşûl ve maķâmât-da hemân Îrân sâz-kârlarıyla Hora-sân ve İsfahân kâr-perdâzlarına hâkîkaten tefevvuk itmek derecelerine varmış ve kendüleriniñ şarkı ve besteleri ise şarkıların pâdişâhı bulunmuştur.

"Köme Faşlı"na dâhil olan zevât sırasında ismi yâd olunan muşâhib Sa'id Efendi yalnız nây-zen ve girift-zen olmayup evâsıt-ı 'aşr-ı Selîm Hânî'den berü mecâlis-i zurefâda bulunmuş ve huşûsiyle kibâr-ı meşâyih u 'ulemâdan Beşiktaş Mevlevî-hânesi şeyhi El-hâc Yûsuf Dede Efendi ve Ye-nî Kapu şeyhi 'Abdu'l-Bâķî Dede Efendi ve Kâsım Paşa Mevlevî-hânesi şeyhi Şemsüddîn Dede Efendi ve Keresteci-zâde Nûrî Dede Efendi [194] ve meşhûr Velî Efendi-zâde Emîn Mollâ ve Şemsüddîn Mollâ ve devlet kethüdâsı İbrâhîm Nesîm Efendi ve sır kâtibi Ahmed Fâ'iz Efendi ve Hâlîl Paşa-zâde mâ-beynci Ahmed Muhtâr Begefendi ve re'îsü'l-etibbâ Behcet Efendi ve nakîbü'l-eşrâf Şiddîk Mollâ Efendi ve e'imme-i kirâmdan Tatar Hâfız Ahmed Kâmil Efendi ve Cennet Filizi 'Abdu'l-Kerîm Efendi ve Dür-rî-zâde 'Abdullâh Mollâ Efendi ve Keçeci-zâde 'İzzet Mollâ Efendi ve şehir-emîni Hayrullâh Efendi ve meşhûr Hâlet Efendi ve 'urefâ-yı meşhûreden Nu'mân 'Amuca ve Hâtîf Efendi gibi zurefânîñ encümen-i ülfetlerinde bulunmuş ve bu mecâlis-i üdebâda cereyân iden muzâherât-ı mutâyebât ve letâ'if-i münâzarât-ı muşâhebât-dan ahz-ı hisse-i edebîyyât ile fetânet-i fîrriyye ve isti'dâd-ı hulkîyyesiyle bu muvaffakiyeti münevvir-i 'akl u zekâ vü

nühâsı hakîkaten recül-i kâmil ve insân-ı ma'âlî-ḥaşâ'il ma'nâsını şâmil olarak muşâhib lafzının ma'nâ-yı hakîkîsi müfessir-i hâl ü şânı ve ma'lûmât-ı müktesebesı muvâfık-ı mertebe-i sinn ü sâli bulunmuş olduğundan Hâlet Efendi'ye münâsebet serpindisiyle Aṭana menfâsına gidüp geldikten sonra ḥâkân-ı ḥuld-âşiyân hazretleri ekşer-i ahyân ve belki her zamân nezd-i ḥümâyûnlarında bulundurulur idî. Çünkü efendî-i mûmâ-ileyh elinden geldiği mertebe herkesiñ mümkinü'l-icrâ olan istid'âsını is'âfa himmet ider ve hiç ferdiñ gıyâbında bulunmayup düşmeni olsa bile aña mu'âvenet eyler ve gâzab-ı pâdişâhiye uğrayan eşḥâsı pençe-i mücâzâtıdan istiḥlâş ider bir zât-ı hayr-ḥâh idî.

Meşhûr Muşâhib Sa'îd Efendi'ye Dâ'ir Ba'zı Fıkralar

Ez-cümle kırk iki ramazân-ı şerîfinde bir gün Eski 'Alî Paşa'daki mahall-i mübârek-i 'aliyyesinde zîver-i şandûka-i tekrîm olan hırka-i sa'âdet ziyâretine gidilür iken eşnâ-yı râhda Fâtih civârında Karamân Hammâmı kurbında yeñiçerileriñ hîn-i ilgâ ve imḥâsı evânı olmağla daha ol vakitler elbise ve kıyâfetler nizâmı pek de teḳarrür idemediğinden yeñiçerileriñ mütevellîlerine maḥşûs ziyî ü kıyâfetde ya'nî anlarıñ 'imâme ve elbise vü hey'etinde bir şahş şîb-i pîş-gâh-ı ḥümâyûndan lâ'ubâliyâne tatavvurât ile serbestçe mürûr itmekde iken, meger merkûmuñ Sultân Selîm Hân-ı şehîdiñ ḥal'ı ve yeñiçerileriñ tuğyânı fıkralarında muḳaddemâ medḥalı olan otuz birinci bölüğün mütevellîliğinden müteḳâ'id Süleymân Usta olduğunu Sultân Maḥmûd [195] efendimiz hazretleri gördüğü gibi tanıyarak "bu bizim aradığımız büyük cânîlerdendir" ta'bîriyle imḥâsını irâde buyurmasını müte'âkıb silahdâr 'Alî Aga mûmâ-ileyh muşâhib Sa'îd Efendi'ye çâre-i istiḥlâşına himmet itmesini ḥafiyyen ifâde ve mûmâ-ileyh bulunduğu hâl ü ḥayşiyetiñ ḥâricine çıkmaga cesâretle birtakım makâlât-ı bî-aşl-ı hayâliyye ile merkûmuñ Süleymân Usta olmayup Esmâ Sultân yağlıkcısı Hacı Reşîd Aga'nıñ birâderiniñ hareminiñ akrabâsından Mûsâ Aga nâmında bir âdemiñ 'ammi-zâdesi Aḥmed Aga'nıñ akrabâsından Süleymân Usta'ya beñzer bir şahş olduğu dürûğ-ı maşlahat-âmîziyle veliyy-i ni'meti kandırarak ol meşîb-i müttehem ve mü-

teheyyî-i i'zâm-ı dâr-ı nedem olan Süleymân Uşta'yı ol yevm-i mübârekde cellâd elinden ba'de'l-istihlâş ke'enne ramazân-ı şerîf hâliyle şahş-ı dîgere beñzedilmiş olmak i'lân-ı zâhirîsiyle merkûma 'atıyye-i seniyye dañı alıvırmış ve yine bu ramazân-ı şerîfde hâkân-ı huld-âşiyân hazretleriyle berâber Maḥmûd Paşa Yoḡuşı'ndaki çâr-sûdan yukaruya çıkılır iken gögsi ve bacakları dizlerine ve iki kolları omuzlarına kadar açık, kollarında ve göğsünde yeñiçerilerin otuz birinci bölüğine mensûbiyyetine 'alâmet olmak üzere mürekkeble topuz nişânı darb u tersîm ve başındaki külâhlı fes üzerine egerçi tekvîr olunmuş bir şâl ile hâl ü kıyâfeti yeñiçerilerden olduğunu beyân ider serbestçe refât ile yukarıdan aşağıya inen genc bir şahşa egerçi nazar-ı şâhâne ta'alluk itmemiş ise de şahş-ı merkûm pek serbest temeşşî eylediginden berâber bulunan ve o günlerde mâ-beynci olan ve terceme-i hâlî cild-i şânîde kapudânân-ı deryâ sırasında yazılmış olan Sa'îd Paşa'nın gögsine çatarak müşârün-ileyhi oradaki bir Yahûdî bâzergânın dükkânı pîş-tahtasına devirmiş ve müşârün-ileyh biraz dirice söylenüp darılmış olduğunu cennet-mekân efendimiz hazretleri işidüp görünce merkûmun kıyâfet ve huşuşıyle 'alâmet-i 'alenıyyesi olan nişânlarına 'atf-ı nazar buyurduklarında yeñiçeri olduğu tebeyyün itmekle imhâsını irâde buyurmuş oldukları anda mûmâ-ileyh muşâhib Sa'îd Efendi fedâ-kârâne bir hâl ile yeñiçerilerin ilğâsına muvaffakiyet şadâkası olarak 'afvını niyâz itmesine müsâ'ade buyurulmuş ve muşâhib-i mûmâ-ileyh, Sa'îd Paşa'yı bir hayli tevbiḡ itmiştir.

[196] Nakîbü'l-eşrâf re'îsü'l-'ulemâ Muştafâ 'İzzet Efendi hazretlerinin terceme-i hâllerinde kendülerinin beyân u hikâye eyledikleri vechile enderûn-ı humâyûnı terk ile hacc-ı şerîfe 'azîmet ve 'avdetinde ihtiyâr-ı 'uzlet itmesine infi'âl ü gâzâb-ı şâhânenin galeyânını efendî-i mûmâ-ileyh teskîn ve muḡaddime-i ikbâlîni tehiyyeye zerî'a tedârük eylemiştir.

El-hâsıl Sa'îd Efendi muşâhib olalı hiçbir seyyi'eye âlet olmamış ve bilüp bilmedigine himmet ü hıdmetden girü turmamış ve bu ahlâk-ı ḡasene ile hemân seksen yaşına yakın kemâl-i 'âfiyet ü refâh u ikbâl ile yaşamış ve ḡayr-ḡâhlık uğurında nefye gitmiş bir merd-i mu'tekid ü muttakî vü şâliḡ olduğü görülmüşdür.

Mûmâ-ileyh Sa'îd Efendi egerçi ziyâde okuyup yazmaḡa muvaffak olamamış ise de sırf câhil de olmayarak yazı okur ve yazdığı okunur şûret-

de ma'ârifde vasa'ül-hâl idi. Farṭ-ı feṭânet ü zekâsı iktizâsıyla eşnâ-yı ülfet ü muşâhabetde 'ulemâ-yı mantıkıyyûn gibi kânûn-ı münâzara dâ'iresinden zerre-mâ ayrılmaz ve fenn-i muhâzarânın vetîre vü mirşâdından ser-i mû in-hirâf itmez, etvârî hakîmâne ve evzâ'ı müstaḥîmâne bir merd-i aşdaḡ u ve-fâ-kâr ve bir işidûp gördüğünü kuvve-i ḡayâliyyesine nakş ider ve bir def'a söylediğı sözi ḡarf-be-ḡarf belleyerek tekrârı lüzûmında nokşân u ziyâde söylemez, kuvve-i ḡafızası müsellemler bir merd-i şâḡib-rüşd ü zekâ vü himem idi.

Mûmâ-ileyh Sa'îd Efendi'ye ḡasb-i ḡâl olmaḡla müşteḡir enderûn-ı ḡümâyûndan müffiz Kûpeli Çavuş demekle mullaḡḡab 'Abdî Beg nâmında egerçi aşıl ü ḡasîb dîger mu'teber bir muşâḡib daḡı dâ'imâ nezd-i ḡümâyûnda bulunur idi. Ancak bununı ḡaşleti ḡayra âlet olmaḡa müsâ'id olmamış ise de baḡl ü şerîr de olmayup mu'tedilü'l-mizâc bir şaḡş-ı mu'tedil ü edîb idi. Raḡimeḡumullâḡu Ta'âlâ 'aleyhim ecma'în.

Sultân Maḡmûd ḡân Efendimiz ḡazretlerine Dâ'ir Ba'zı Fıkralar

Şehen-şâḡ-ı ma'ârif-iktinâḡ ḡazretlerinin ḡadd u ḡâmet ü ḡümâyûnları ṭıla mâ'il v vech-i şâḡâneleri müdevver, lıḡye-i mülûkâne ve melḡâsin-i pâdişâḡâneleri siyâḡ u münevver [197] ve endâm-ı ḡusrevâneleri ḡâyet maṭbû' u muvaḡḡar ve refṭâr-ı pâdişâḡâneleri pesendîde-i ṭibâ'-ı nev'-i beşer idi.

Pâdişâḡ-ı 'adâlet-penâḡ ḡazretleri otuz birinci şehen-şâḡ-ı ma'âlî-iktinâḡ olarak biñ iki yüz yirmi üç senesi cemâziye'l-âḡiresinin dördüncü ve temmûzuñ on altıncı penc-şenbe ḡünü sâ'at sekizde iken şeref-vuḡû' bulan cûlûs-ı meymenet-me'nûs-ı şehriyârâneleri rûz-ı sa'âdet-bürûzından i'trbâren serîr-i saltanat-ı devlet-i 'aliyye-i 'Oşmâniyye'de otuz bir sene on mâḡ on dört ḡün müttekâ-pîrâ-yı ḡarâr olduḡdan soñra biñ iki yüz elli beş senesi rebî'u'l-âḡirinin on ṭokuzuncu şalı ḡünü elli altı yaşında ve ḡüsn-i ḡâtimeye mazḡariyetle rıḡlet itmişler ise de 'İşmet Beg-zâde şeyḡu'l-islâm-ı esbak 'Ârif ḡikmet Begefendi merḡûmuñ,

(Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün)

Ecel tayy eylemiş tûmâr-ı 'ömr-i Hâtem'i ammâ

Eyâdî-i cihânda defter-i in'âmı kalmışdır

me'âl-i hikmet-iştimâliniñ mişâli olduklarına bi'l-muvaffakiyye terk itdikleri bunca âşâr-ı 'aliyyeniñ başlucalarınıñ her biri devlet-i 'aliyyeye in'âm u 'atıyye olarak ibkâ-yı nâma muvaffak olmuşlardır.

Muvaffakiyet-i celîleleriniñ cümlesini tâ'dâd kâbil degilse de hâtırda kalanlardan, yeniçerilerin tasallu u ser-keşlikleriyle hâl-i tevehhüne gelmiş olan hey'et-i devleti anların imhâ vü ilgâsıyla i'mâra ikdâm u himmet ve eli iki zi'l-hiccesinde dâr-ı şûrâ-yı 'askerî ve mûte'âkıben Gül-hâne Kâşr-ı humâyûnında meclis-i ahkâm-ı 'adliye ve dâr-ı şûrâ-yı bâb-ı 'âlî ve ticâret ve nâfi'a ve karantina nezâretlerini ihdâs ve düvel-i fahîme merkez-i hükûmetlerine ikâmet ilçileri ib'âş ile tıbbiye ve harbiyye ve top-hâne ve bârût-hâne için Avrupa'dan âlât u edevât ve hâce vü mu'allim ve üstâdlar celbine bezl-i mesâ'î vü inâyet ve i'mâr-ı mülk ü devlete ikdâm u himmet ve muqaddime-i tanzîmâtı tehiyye iderek mecâlis ü mekâtib ve devletiñ muhtâc olduğu kâffe-i nizâmâtıñ ve 'asâkir-i nizâmiyyeniñ muqaddime-i istibdâl ve tensîkine bezl-i mesâ'î vü miknet buyurmaları ancak bulunduğı zamân hükmince pek büyük muvaffakiyetden ma'dûd olduğu cihetle bu 'âlem-i bî-bekâda ibkâ-yı nîk-nâm buyurmuşlardır.

(Mef'ûlü Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün)

Olur felek döner dolaşur bir belâya dûş

Andan da intikâm alacak bir zamân olur"

[198] me'âl-i hüzn-iştimâli ve,

(Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün)

Bir bahâya şatılur dest-i ecelden âhîr

Zer-nişân efser-i şâhî vü külâh-ı fukarâ

mişâl-i 'ibret-istikmâliyle terk-i iştiğâl-i 'âlem-i bî-bekâ buyurmuşlardır.

(Mef'ûlû Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün

Allâh rahmet eyleye rûh-ı revânına

Maḥşûşdur cennet o şâhiñ mekânına

tefe''ül ü teyemmünâtı üdebâ-yı erbâb-ı inşâfiñ evrâd-ı zebânı olduğına şübhe yokdur.

Sultân 'Abdûlmecîd Hân Efendimiz Hazretlerinin Cûlûslarını Hikâye Şirasında Ba'zı Fıkralar

Sultân 'Abdül-Mecîd Hân hazretleri taht-ı hilâfet-i seniyyeye cûlûs buyurdıkları gün ber-kâ'ide îfâ-yı emr-i techîz ü tedfîn-i hâkân-ı huld-âşi-yândan evvel meclis-i vâlâ-yı ahkâm-ı 'adliye re'îsi Husrev Paşa şadr-ı a'zam ve Ra'ûf Paşa'dan mühr-i humâyûnı ahz ile şadâreti ve ticâret nâzırı Halîl Rif'at Paşa ser-'askerliği ihrâz idüp şadr-ı sâbık Ra'ûf Paşa meclis-i vâlâ-yı ahkâm-ı 'adliye riyâseti ve ser-'asker-i sâbık Sa'îd Paşa ticâret ne-zâreti ve ser-kurenâ-yı hudâvendigâr-ı sâbık Rızâ Begefendi mâ-beyn-i hü-mâyûn müşîrligi ve Hacı Şâ'ib Efendi mâliye nezâreti ve evkâf-ı humâyûn nâzırı Mûsâ Şafvetî Efendi bekâyâ deter-dârlığı ve defter-dâr-ı esbak 'Alî Necîb Begefendi bâ-rûtbe-i sâmiye-i müşîrî vâlîde kethudâlığı ile tekrîm ve meşâlih-i nâzükeniñ hâl ü tesviyesi me'mûriyetiyle Londra'da bulunan hâriciye nâzırı Muştafâ Reşîd Paşa'nın der-sa'âdete celbi irâde-i seniyyesi tasfîr ve birkaç mâh mürûrında ba'zı rüfekâ ile bu 'âciz hâcelik rütbesine maḥşûş hâmise nişanlarına tesrîr buyurulmuşdur.

Çerkes Hâfız Paşa'nın beliyye-i belâhet ve 'adem-i liyâkat ve fıkâdânî-i dirâyetiyle Mezâr ve Nizîb karyeleri pîş-gâhındaki ordu-yı humâyûn perâ-kende olarak al'tmış biñ kadar nizâm ve başıbozuk 'askeriniñ içtimâ'ına te-kayyüd olunmadığından her biri birer tarafa şavuşmuş ve ekşerîsi memle-ketlerine kadar giderek o havâlî 'askerden hâlî kalup zıkr olunan Muş Kürd atlusu hem orduyu ve hem ric'at idenleri şoymuşdur.

Terceme-i sû'u'n-netîcesi cild-i şânîde kapudânân-ı deryâ terâcim-i ahvâlleri şirasında yazılan Firârî Ahmed Paşa kendüsine vücûd virerek

ke'enne Hüsrev Paşa [199] ve Halîl Paşa'nın zu'm itdiği gayz u gâzablarından tevahhuş ve gürîz ile bundan yakayı kurtarmak hayâl-i hâmina ve mukaddem bir müddet Mısır'da müstağdem iken İstanbul'a geldikde Firârî'ye ketudâ olan Şerîf Ağa'nın oğlu olup Firârî'nin himmetiyle tersâne-i 'âmire sancak beyliklerinden riyâlalık mansıbını hâ'iz olan Topal 'Osmân Beg'in ârâ-yı maşûsa-i sakîmine teba'ıyyetle donanmâ-yı hümâyûnı alup Mısır'a 'azîmetle Mehmed 'Alî Paşa'ya dahîl düşerek derûnında bulunan 'asâkir-i pâdişâhî ile 'alâ-tarîki'l-hediyye teslim itmiş olduğu haber-i hayret-eşeri vürûd itmiş ise de Sultân Mahmûd Hân efendimizin irtihâlleriyle berâber münâfât u münâfese-yi mûcib meydânda bir şey kalmadığı cihetle hasbe'z-zâhir mukaddemki vuqû'âtın mezâ-mâ-mezâ hükmine konulup münâferetiñ mûtâba'at-ı meşrû'aya mürâca'atla mahvı emr-i tabî'î olduğundan Ahmed Paşa gibi ahâddan bir şahsın veliyy-i ni'meti olan devlet-i 'aliyye 'aleyhinde gâ'ile-i zâ'ide da'vetini mûcib olan böyle bir nâ-şinîde ihânet ve gürîzini Mehmed 'Alî Paşa gibi dühâtdan bir zâtın kabûl itmemesi lâzım gelür gibi hâtıra hutûr ider ise de,

(Mef'ûlü Mefâ'îlü Mefâ'îlü Fa'ûlün)

Kim perde-i tedbîre yakar şem'-i hayâlî

Eşkâl zuhûrında kazâ handeler eyler

me'âl-i ma'nevîsi tahtahtur olunamaması ve,

(Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün)

Furşatı bilme ganîmet bu 'iber-perverde

İder encâmını taşmîn ü emelden me'yûs

mufâd-ı hikmet-müstefâdını taşavvura garîr-i garîz-i ikbâlin müsta'idd ü müsâ'id olamamasının muşâlağa-i maşlahata muğâyir bulunması cihetiyle ihtâr-ı hayr-hâhî icrâsı için münâsib bir zât-ı 'âlînin me'mûriyyeti bi't-tasvîb donanma-yı hümâyûn ile 'asker-i şâhânenin i'âdesi hâlinde hukûk-ı hükmet-i saltanat-ı seniyyeye yakışur şûretle kendüsünün talîfine müsâ'ade-i seniyye şâyân buyurılacağından farîza-i fermân-berî ibrâzına mü-

sâra'at eylemesi neşâyihini îfâ eylemek üzere 'uhdelerine şadâret müsteşarlığı tevcih olunan Hacı 'Alî Begefendi-zâde Rif'at Begefendi me'mûren Mısır'a i'zâm olunmuş idi.

Me'mûr-ı müşârün-ileyhiñ Mısır'da ne vechile îfâ-yı me'mûriyyet-i şadıkaya himmet ve ne şûretle serd-i kelimât-ı mülzime ile iskâta 'atf-ı ze-bân-ı hikmet itdikleri rivâyât-ı vâşıka ile mesmû'-ı 'âcizânem olduğundan başka maḥdûm-ı 'âlîleri [200] Ra'ûf Begefendi ḥazretlerinin cem' u tertîb ve tab'ına himmet buyurdıkları Müntaḥabât-ı Âşâr-ıñ ikinci cildinden altıncı cildine kadar ma'lûmât ve mesmû'ât-ı 'âcizânemiñ 'aynı mûnderic bulunmasıyla bu resâ'il mütâla'a olunduğı hâlde ḥaḳîḳat-ı keyfiyyete kesb-i vuḳûfla berâber âşâr-ı mezkûreyi mütâla'adan mesâ'il-i Mısrıyye'niñ âğâzından encâmı ve Mısır'a gidenlerin aḥvâli cümleten ma'lûm olacağından mecmû'amızın vetîresi bu ḥuşûşların i'tâ-yı tafşîlât u îzâḥâtı mirşâdına mevşil olamayacağı cihetle bu fıkraların 'arâḳîb ü gavâmızı o risâleler mütâla'asına ḥavâleyle burada bu ḳadarcık beyân-ı ḥâl ile iktifâ olundu.

Zikr olunan resâ'ilde mûnderic ḥikâyâtdan ma'lûm olacağı vechile Mısır mes'alesi ḥâriciyye nâzırı Muştafâ Reşîd Paşa ḥazretlerinin himmet-i maḥşûsasıyla bitdikden soñra ecille-i ricâl-i devlet-i 'aliyyeden Mısır kapu kethudâsı naşb olunan Girîdî Mazlûm Begefendi Mısır'a bîl-i'zâm Firârî ve ba'zı 'avenesinden mâ-'adâ zâbiṭân ve neferât-ı 'askeriyye ile donanma-yı ḥümâyûnı der-sa'âdete getirerek müşârün-ileyh Reşîd Paşa'ya biñ kîse 'atıyye-i seniyye ile ma'a-berât-ı ḥümâyûn ortası tuğrâ-yı ğarrâ-yı ḥümâyûn ile mu'anven mücevhlerli bir kıt'a imtiyâz nişân-ı zî-şâmı iḥsânıyla mazḥar-ı iltifât-ı ḥazret-i pâdişâhî ve müşârün-ileyh Ḥalîl Rif'at Paşa bir sene soñra infişâl iderek mesned-i celîl-i ser-'askerî elviye-i ḥamse müşîri sır kâtibi Muştafâ Nûrî Paşa ḥazretlerine tevcih buyurulmuşdur.

'Asâkir-i Mısrıyye'den eşnâ-yı muḥârebede berü taraḫa geçenler ile Mısrılı Şadık Paşa livâsı gibi taḳımıyla deḫâlet iden ümerâ vü zâbiṭân u neferâtı ser-'asker-i müşârün-ileyh sır kâtibi Muştafâ Nûrî Paşa mu'âyene iderek îcâb iden alây ve tâbûrlara taḳsîm olunmak üzere bir gün ümerâ vü zâbiṭân dâ'ire-i ser-'askerî dîvân-ḥânesine celb ile şaf-beste-i kıyâm olmuşlar idi.

Yukarıda Nizîb Me'mûriyetinde Hikâye Olunan Câsûs Fıkra-sının Netîcesi

Dâr-ı şûrâdan ba'zı huşûş için dâ'ire-i müşârün-ileyhe giderek şaf şaf zâbî tâna 'atf-ı nazar eyledigimde mu'kaddemâ Tayyâr Paşa ile ordu [201] ahvâlini li-eclî't-teftîş Hâfız Paşa nezdine me'mûriyetimiz fıkrasında tafşîl ü beyân olunan çıplaklardan birisine pek beñzer bir zâbî görerek birkaç ke-re yüzine dikkatle bakmış ve bakdıkça mûmâ-ileyhiñ reng-i rûyî müteğay-yir ü mütehayyir olduğı görilerek egerçi taşvîb ü te'yîd-i i'tikâd için mû-mâ-ileyhiñ ahvâlini tecessüs ü taharrîye lüzûm görmüş isem de kıyâm-ı ni-zâm üzere o kadar cemm-i gâfir içinden bir şahşı tefrîk ve bir tarafa çeküp maşlahatı tahkîk u tedkîke ne zamânîñ ve ne mevki'îñ ve ne me'mûriyyetiñ ve ne de mütâla'a-i dûrâ-dûruñ müsâ'adesi olmadığından bu huşûşa isti-h-sâl-i ma'lûmâtı nâ-çâr vakt-i müyesserine bırakmış idim.

Bu teşâdüfden bir mâh soñraca Üsküdâr'da Mîrâhûr Mahallesi'nde sâ-kin olduğum hâneniñ karşusunda Silistre vâlisî Mîrzâ Sa'îd Paşa'nın kapu çukadârı Melez-i Zencî 'Abdullâh Ağa birâderligiyle müte'ârif olan Dervîş Ağa nâm hem-civârımız kerîmesini 'asâkir-i Mısrîyye zâbî tânından mûnta-kıl bir zâta virecegi beyânıyla sûr-ı velîmeye da'vet-i 'âcizâneme ragbet ey-lemiş ise de hasbe'l-mütâla'a 'arz-ı i'tizâr ile şavuşdurmuş ve yevm-i ta'tîl olan cum'a günü semtimizdeki Hacı Ahmed Paşa Hammâmı'na gitmiş idim. Hammâmîñ soğukluğına girerek bir tarafda ârâm uistirâhat-ı 'âcizânem hî-ninde müvâcehe-i 'âcizâneme teşâdüf iden bir âdemiñ endâmına 'atf-ı nazar eyledigim gibi Nizîb ordusındaki bizim ma'hûd çıplaklardan beyân-ı hâl iden ve evvelce dâ'ire-i ser-'askerî dîvân-hânesinde görilen şahş olduğına gereği gibi hükm-i vicdânî hâşıl olarak artık araşıra yüzine ihâle-i 'ayn-ı âşî-nâyî itmekde iken mûmâ-ileyhiñ havâss u meşâ'irini evhâm istî'âb iderek reng ü rûyî mânend-i bûkalemûn televvûn itmekde olduğunı hiss eyledigim anda bî-çâre der-hâl yanıma gelüp dehâlet ve cerâyim-i sâbıkasının ketmini recâ vü şefâ'at ve Dervîş Ağa'nın kerîmesini tezvîc iden kendüsü olduğunı ve mahallemize sığınmış olduğundan şahâbet olunmasını recâyâ müsâra'at ve isminiñ kâ'im-makâm Hürşîd Beg olduğunı beyâna mübâderet itdikden soñra ordu-yı hümâyûna keyfiyyet-i vürûd u hareketiniñ [202] bilâ-nokşân

ifâdesi hâlinde geçmiş olan bir fıkra için öyle bir dahîlîñ teşhîrini naşfet-i mecbûle kabûl itmeyeceğine dâ'ir virmiş olduğum te'mînât üzerine hikâye-i mâ-cerâyâ mübâşeret itmiş idi.

Şöyle ki, ordu-yı hümayûn Malatya'da bulunduğu ve Hâfız Paşa Haleb'e toğrı hareketle muhârebe idecek hâlini gösterdiği Haleb'de olan İbrâhîm Paşa'nın mesmû'ı olduğda kendüsiyle Mısır'da bulunan refîkî bîñbaşı ordunuñ istikşâf-ı hâli için köylü hey'etiyle tebdîlen Malatya'ya gönderilmiş ve kendüsi gözlemcilik ve refîkî börekçilik şan'atını bildiklerinden ve muvakkaten terâş olmadıkları cihetle şakalları uzayarak bu 'âcizle mülâkî oluncaya degin îcâb gördükçe bu şan'atlarla iştiğâl ve ekser zâbitân ve sâ'ire ile ülfet itmiş ve birisi ismine 'İzzet ve dîgeri Ahmed didirderek ba'zî zâbitân u sâde-dilân, "cânım bizim 'İzzet Ağa'nın gözlemesi veyâhud Ahmed Ağa'nın böregi pek güzeldir" ehven şatdıkları et'ime vesîlesiyle hüsn-i şît peydâ idüp ordu zâbitânından ba'zılarına tekarrüb dañi hâşıl itmiş oldukları hâlde Haleb'de iken yek-dîgeriyle birleştirilmiş olan sâ'î vâsıtasıyla hâmil oldukları işâret ve miftâhla ordunuñ hâli ve ser-'askeriñ harekât u ahvâli haftada bir kerre İbrâhîm Paşa'ya bildirildiğini ve leyle-i mezkûrede hikâye olundığı vechile Hâfız Paşa'ya getürdüğüm gice haymeniñ tışarusına çıkdıkları hindeki ifâdelerimi işiderek tevahhuşla artık orduda tıramayup hemân ferdâsı günü firâr eylediklerini ve bu 'âciziñ câsûs olduklarını hiss itdigimi añladıklarını ifâde itmiş ve tekrâr ahz-ı te'mînât ile müsterîh olup çünki hem-civâriyyet cihetiyle aḥşâmları hânemize gelür ve bu şeylerce ve Mehmed 'Alî Paşa ve İbrâhîm Paşa'nın efkâr u harekât u teşebbüşâtları ci-hetlerince ma'lûmât virir idi.

Müşârün-ileyh Hâfız Paşa'nın ordu ser-'askerligine intihâbı cen-net-mekân efendimizi 'arz-ı şadâkatle te'mîn itmesinden neş'et itmiş ise de 'aql u dirâyetiniñ bu haṭb-ı haṭîr-i cesîmi hüsn-i ifâ vü itmâma kifâyet ide-meyeceğini tecrübeye [203] kâfî bir işde kullanılamayup faḫaṭ gösterdiği ta-başbuş u cerbeze ve ca'lî dirâyetine 'atf-ı nazarla böyle bir emr-i 'azîme me'mûriyyeti "el-insânü mürekkebün mine'n-nisyan" ma'nâsınıñ zuhûrına mebnî hâşıl olmuş dimekten başka kalem, vetîre-i i'tirâza pûyeden i'râz ile 'arz-ı i'tizâr ider.

Cennet-mekân Sadr-ı Esbak Muşafâ Reşîd Paşa Hazretleriniñ Tanzîmât-ı Hayriyye Hatt-ı Hümâyûnını Gülhâne Sâhasında Kırrâ'atı

Hâriciyye nâzırı müşârûn-ileyh Muşafâ Reşîd Paşa Avrupa'dan 'avdet itdikden soñra devlet-i 'aliyyeniñ istiklâl-i 'âlisini ve tebe'a-i şâdıkasını li-eclî't-te'mîn ihzâr u tanzîmine himmet eylediği tanzîmât-ı hayriyye hatt-ı hümâyûnı elli beş receb-i şerîfinde zât-ı hazret-i pâdişâhî Gül-hâne Kaşr-ı hümâyûnı dâ'ire-i fevķânîsini teşrîf ile müşârûn-ileyh Muşafâ Reşîd Paşa kaşr-ı hümâyûn pîş-gâhına mevzû' kürsîye şu'ûd ve kâffe-i vükelâ-yı devlet-i 'aliyye ve me'mûrîn-i saltanat-ı seniyye mevcûd olup der-sa'âdetde bulunan düvel-i fahîme ilçileri dañı kaşr-ı mezkûr vasatındaki oțalara vürûd iderek müşârûn-ileyh hazretleri hatt-ı hümâyûn-ı mezkûr 'alâ mele'î'n-nâs kırrâ'at ve me'âl ü mezâyâsını tefhîm ü müzâveleye himmetle kürsîden hübbût ve kâffe-i vükelâ vü süferâ huzûr-ı hümâyûna müşûl ve tebrîķ-i i'lân-ı 'adâletle 'avdet ve zât-ı hazret-i şâhâne vükelâsıyla Ridâ'-ı Sa'âdet beyt-i 'âlisine mevşûl olarak ba'd-ezîn beyân-ı ma'delet-iştîmâl-i hatt-ı hümâyûn-ı 'âlî hudûd-ı meşrû'asından bir hatve tecâvüz-i tevakkûf itmeyeceklerine yemîn iderek 'avdet itmişler idi.

Hikâyât-ı Mütferriķa

Muqaddemleri memâlik-i maħrûseye müstevlî olan "derebegleri" ta'bîr olunur ser-keş ü hod-bîn buğât u tuğât-ı haveneniñ terbiye vü tenkîl-leriyle âsâyîş-i dâ'imeniñ îfâ vü îķâ'ı maķşadıyla bunlardan rıķ u naşîhatle taht-ı inķıyâda alınamayanlar ol vakitleriñ taħammûl ü isti'dâdına ĥabs ü nefy ve ķatl ü müşâdere ile terbiye vü tenkîl olunmak bahânesiyle Ĥusrev Paşa'nın ĥapudânlığında Edremîd a'yânı Mürîd-zâde Ĥacı Mehmed Ağa'nın şudur diyecek zerre ķadar ķabâĥati yoğ iken mücerred şervet-i bisyârına tama'an şehîd ve kâffe-i emvâlini nefsi içün aħz idüp evlâd u 'ıyâlini sıf-ru'l-yed bırakarak açıķdan açıĥa ĥadr itdigi gibi ba'zı tama'-ķârân [204] me'mûrîniñ şervet-i bisyârına tama' veyâĥud 'azamet ü vaķârına ĥased ve-

yâ ba'zî huşûşdan tolayı yek-dîgeri beyninde hâşıl olan mübâyenet ve ekşer ikbâlini istirkâb ile birbirlerini i'dâm u ifnâ ve mağdûr u mâ-dûnlarından müşâdere itdikleri emvâl ü eşyâdan ekşerîsini kendi nefisleri içün bi't-tev-kîf mîkdâr-ı cüz'îsini hazîne-i celîleye isrâ' vü i'tâ ile emvâl-i meşrû'a-i beytül-mâlî da bu 'ilâve-i gâşûm ile hâlî u teşvîş ü ifsâda cür'et ve nice hâneler hedm ü harâb iderek ocaklar söndirüp ne kadar erâmil ü eytâmîñ hâkk-ı meşrû'ından mahrûmiyetle giriftâr-ı fakr u fenâ ve bi'z-zarûre mürtekib-i züll-i su'âl olmalarına âlet olduklarına şehriyâr-ı ma'âlî-âşâr Sultân Mahmûd Hân efendimiz 'ilm-i yakîn hâşıl itdiklerinden on beş sene muqaddem bilâ-mesâg-ı şer'î katl-i nüfûs ve müşâdereyi men' buyurmuş olduklarını işbu tanzîmât-ı hayriyye hatt-ı humâyûnî tenvîr ü te'yîd itmiş ve Reşîd Paşa'nın bu bâbdaki hüsn-i hîdmeti toğrısı zamân-ı hayât-ı müste'âr-ı 'âcizânemde idrâkiyle müftehîr olduğım medâyih-i muhasseât-ı vukû'âtın birincisi dinmege şâyân bir lutf-ı celîl olup bundan başka mesâ'il-i Mısrıyye ve Yunân ve mültecî ve Rusya hâdiseleriniñ hüsn-i şûretle hâlline şarf-ı kudret ve bezl-i gevher-i girân-kadr-i himmetle bu şûretlerle ibkâ-yı nîk-nâma nâ'il olarak lisân-ı erbâb-ı nühâ vü inşâfı vecîbe-i du'â vü şenâları dâ'iresine da'vet-i ma'neviyyelerine kıymet-şinâsân aşhâb-ı hüsn-i âşâr-ı rûzgârın icâbetden girü turamayacakları rû-nümâ-yı âyîne-i bedâhetdir.

Ser-'asker Halîl Rif'at Paşa merhûmunı teveccüh-i maşûşını kazanmış ve hüsn-i lutf u iltifâtına mazhar olmuş olduğundan başka yukarıda beyân olunan Hacı Reşîd Paşa dañi baba dostı olduğundan bu aralık 'âdet-i vükelâ-yı devlet-i 'aliyye üzere Tayyâr Paşa'nın ser-'asker-i sâbık Sa'îd Paşa zamânında re'îsü'r-rü'esâ naşbı Halîl Paşa tarafından bâ'îş-i infişâli olduğu cihetle riyâsetden Kütahya mutasarrıflığıyla hüsn-i müdâfa'a vü istişgâl ve yerine Hacı Reşîd Paşa ferîklîk rütbesiyle riyâset-i dâr-ı şûrâ-yı 'askerîye ittîşâl itmiş ve bu tevcîhâtca müşârûn-ileyh Tayyâr Paşa'nın infişâline pek ziyâde mahzûn [205] olduğum gibi müşârûn-ileyh Hacı Reşîd Paşa'nın ittîşâline o kadar memnûn olarak lisân-ı 'âciz-beyânım şûkr ü şikâyet beyninde mütehayyir kalmış idi.

Müşârûn-ileyh Halîl Rif'at Paşa'nın himmetiyle ma'âş-ı 'âcizâneme sekiz yüz gurusu ve ta'yînâta dañi sâbıkı kadar zamm olunarak biñ beş yüze iblâğıyla muqaddime-i huşûl-i refâha makrûn olduğım hâlde cûlûs-ı humâyû-

ni müte'âkib bâb-ı ser-'askerîdeki 'arz otaşında ba'zı nizâmât ve tensîkât-ı 'askeriyyeyi ve vâridât u maşârifât-ı 'umûmiyyeninî muvâzenesini ve sâ'ir iş-lâhâtı müzâkere etmek irâde-i seniyyesiyle meclis-i vâlâ re'îsi Ra'ûf Paşa ve ser-'asker Halîl Rif'at Paşa ve vâlide kethüdâsı 'Alî Necîb Paşa ve mu'ahharan müşîr olup ol vakit mühimmât-ı harbiye nâzırı bulunan 'Ârif Begefendi, Zühdi Begefendi, Hacı Edhem Begefendi gibi a'zâsı ba'zı zevât-ı fiyhâmdan müretteb meclis-i mahşûş-ı 'âlî müzâkerâtınınî zabtına Mecîd Efendi merhûm ile râkîmu'l-hurûf me'mûr olup bârût-hâneler idâresine me'mûr mîr-livâ Niyâzî Paşa'nın infişâlinde yerine ta'yîn olunarak mu'ahharan vezâret ve ser-'askerlikle kadri irtikâ iden mîr-livâ Mühendis Kâmil Paşa ile berâber bârût-hâneninî nizâmâtını tahrîre dahî me'mûr olduğundan aralıkda ser-'asker paşa ve Kâmil Paşa ile berâber bârût-hâneye gidilüp gelinerek o husûşa dâ'ir cereyân iden müzâkereninî zabtına it'âb-ı kılîk-i siyâha devâm olunmakta ve hakîkaten gençlik i'ânesiyle emr ü sipârîş buyurulan umûruñ tesviyesine rûz u leyâl ikdâm olunmakta bulunmuş idi.

Bu işlerle imrâr-ı rûzgâr olunmakta iken Halîl Paşa'nın evvelki ser-'askerliklerinden infişâllerini müte'âkib Sinob'a hüsn-i müdâfa'a olunan re'îs-i esbak Hüseyin Paşa'nın mükşir ü mütelâşî ve i'zâm-ı umûr-ı cüz'iyede bî-tehâşî olması ve husûşuyle müşârün-ileyh Halîl Rif'at Paşa'ya müte'allık tanınması ke'enne Hacı Reşîd Paşa'dan dirâyet-kâr ve umûr-ı 'askeriyyeye vukûfî der-kâr olmak zu'mıyla müşârün-ileyh Hacı Reşîd Paşa'ya şehriyye beş bin gurus tekâ'üd ma'âşî ihşân ve Hüseyin Paşa ikinci def'a riyâsetle şâdân buyurulduktan birkaç mâh mürûrında Halîl Paşa'nın infişâli haberi Hüseyin Paşa ile gönderilerek yerine [206] elviye-i hamse müşîri sır kâtibi Muştafâ Nûrî Paşa ser-'askerlige da'vet ve Yanya'dan vürûdına degin kâ'im-makâmılgına Ahmed Fetih Paşa me'mûr olmuş idi.

Sadr-ı Esbak Muştafâ Nâ'ilî Paşa Merhûmuñ Girîd Vâlîliğinde
Dîvân Kitâbetine Me'mûriyyet-i 'Âcizânem Fıkrası

Müşârün-ileyh Muştafâ Paşa hazretleri enderûnda büyük kapu yoldaşımız olduğu ve husûşuyle dârü's-sa'âde ağası yazıcılığından müfîz Ma'den

vâlîsi Muştafâ Paşa-zâde ‘Ömer Beg’iñ maḥdûmı olup ser-‘asker-i müşârûn-ileyhiñ ḥazîne-dârı olan Küçük ‘Alî Begefendi sarây-ı hümayûnda kapu yoldaşlarımızdan ders şürekâmızdan bulunduğu cihetle egerçi ser-‘asker lâhıkında mazhar-ı şâhâbeti olmak tasavvurı vârid ise de böyle tebeddülât-ı müte‘âkıbe vü müteselsile içinde tefeyyüz ü istifâdedeki ‘usret münker olmamasıyla bâb-ı ser-‘askerîye devâmdan meftûr olduğımı bu aralık ḥâriciyye kâtibi ta‘yîn buyurılan mûmâ-ileyh Nedîm Efendi’ye eşnâ-yı ḥasb-i hâlde ifâde itmiş idim. Çünkü mûmâ-ileyh ḡâyet elûf u vefâ-kâr bir zât-ı fütüvvet-şî‘âr olduğundan muḳaddemâ âmedîliklerinden evvel Fındıklı’da ve âmedîliklerinde pederimiñ bir işi içün İşmet Paşa’nıñ mîr-alâyılığında berâber gidilüp Mîr-gûn Semti’ndeki sâhil-hânelerinde görüşülmüş olan ma’den-i mürüvvet ü vefâ ḥâriciyye nâzırı müşârûn-ileyh Muştafâ Reşîd Paşa’ya ifâde itmiş ve müşârûn-ileyh ḥazretleri Ma’n u Hâtem ü Yahyâ’ya fâ’ik ve gencîne-i ḥaşâ’il-i celîlesini kerem ü mürüvvete sâ’ik, eslâfını müsâbık bir zât-ı mekârim-simât-ı kerîm ü şâdık olmağla bir gün bu ‘âcizi celb ile ne maḳûle işlerle kayırılmaḳ menvîsinde olduğımı lede’su’âl, cevâben,

(Fe’ilâtün Fe’ilâtün Fe’ilâtün Fe’ilün)

Ehl-i rif’atden umar dânesin erbâb-ı recâ

Ebr-i nîsâna şâdef sîne-güşâ deryâda

me’âlini yâd ile ‘arz-ı teslîmiyyet eyledigime maḥzûz olarak bu aralık Girîd cezîresi hükûmetine idâre-i Mısrıyye cânibinden me’mûr mîr-mîrândan Manastırlı Tâhir Paşa-zâde mîr-mîrân Muştafâ Paşa ‘uhdesine bâ-rütbe-i vâlâ-yı vezâret ü müşîrî Girîd eyâletiniñ tevcîh u ihsân buyurulmasını bâ-‘arîza bâb-ı ‘âliden istirhâm u recâ eylemesine müsâ’ade-i seniyye şâyân buyurularak eyâlet-i mezkûre ‘uhdesine ‘inâyet buyuruldu. Müşârûn-ileyh İstanbul’ı görmemiş ve uşûl-i devleti öğrenmemiş bir zât olduğundan der-sa’âdete gönderdiği Girîd tahaffuz-hânesi müdürî Firansızlı Mösyö Kaporol vâsıtasıyla bizden bir dîvân kâtibi istemiş, baña kalursa oraya gidilse devlete ḥüsn-i ḥıdmete [207] muvaffaḳ olunmuş olur, didigine ‘arz-ı muvâfaḳat ve teslîmiyyete müsâra’at eyledigime beyân-ı maḥzûziyetle bi’l-farz vaḳt-i muḳadderde ‘avdet vuḳû’ında istek olur ise devâm olunmaḳ içün dîvân kâlemi mühimmesine me’mûr idelim, iltifâtıyla irtesi gün dîvân

ķalemine ve bir sâ'at sonra mühimmeye me'mûr iderek mühimme-nûvîsân-
dan 'Îzârî Efendi'yi yazu hâcesi ittihâz itmiş idim.

Elli Altıda Girîd Cezîresi Hristiyanlarının Tuğyanı

Çend-rûz devâmdan sonra hasbe'l-uşûl ol vakit Girîd'e defter-dâr ta'yîn olunup mu'ahharan vezîr olan Topçibaşı Muştafâ Âga-zâde Şâlih Beg ve Tah-rîrât müdürî Tunuslı-zâde 'Alî Cevâd Beg ve Girîd'de ba'zı me'mûriyetlerde kullanılıp kayırılmak üzere defter-dâr begiñ istişhâb itdiği Fındıklılı kapucı-başı Hacı Hüseyin Âga ve enderûnda hâne-i hâşşadan muhrec Kemân-keş Menteş-zâde 'İzzet Beg ve Beşiktaşî Uzun Reşîd Âga ve mâ-beyn-i humâyûn hademeliginden mütekâ'id Okçî Hüseyin Âga ve vâlî-i müşârûn-ileyhiñ mûhür-dârı olup li-maşlahatin der-sa'âdetde bulunan memlûklarından Çerkes Reşîd Efendi ve kavvâş-başı Muştafâ Âga ve mûmâ-ileyh Mösyö Kaporol tersânen tehiyye olunan Peyk-i Şevket vapurına râkiben Girîd'iñ Hanya lîmânına muvâşalat ve müşârûn-ileyh ile mülâkât müyesser olmuş idi.

(Fe'ilâtûn Fe'ilâtûn Fe'ilâtûn Fe'ilûn)

Baksa mir'âta görür şûret-i şa'b u zaħmet

Tâli'im itmede taşvîr-i kemâl-i 'usret

mişâline mâ-şadaķ olan baht-ı nâ-hemvâr bu me'mûriyetde daħi 'arz-ı kirdâr iderek Girîd'e vuşûlümüz ahâlî-i Hristiyan'ıñ 'işyanına ve memleketiñ şûriş ü ihtilâlde bulunduğı bir zamâna ve vâlî-i müşârûn-ileyh fetretiñ hüsn-i indifâ'ı yolundaki tedâbirin ittihâzıyla meşğûl olduğı hengâma teşâdüf itmesiyle cânib-i hükûmetden Rûmlara olunan naşâyihin hüsn-i te'sîrinden me'yûsiyyetle berâber bir kerre daha icrâ-yı naşîhat olunması içün der-sa'âdetden birlikde getirilen sâbıkâ mâ-beyn-i humâyûn eczâ-hânesinde müstaħdem Te'odos Efendi eşkıyanın İskifos'da¹⁸ "Epterepi"¹⁹ ta'bîr it-

18. اسکيفوس

19. اپترپی

dikleri cem'iyet-i fâsîdelerine gönderilmiş ise de Rûmların taraf-ı hilâfdan aldıkları simâm-ı ta'limâtın 'urûk u a'sâblarına [208] itdiği te'sîrâtın tiryâk-ı naşâyihle izâlesi gayr-i mümkün olmağla mûmâ-ileyh me'yûsen 'avdet ve hem-mezhepleri olan eşkıyâ terâkîb-i eczâ-i şulhiyye ve tedâvî-i ik-sîr-i nuşhiyye ile iktisâb-ı efkâr-ı şahîha itmelerinden nâ-ümîd olarak şahâbetden ferâgatle bu 'illetin muhtâc-ı ihrâc-ı dem olduğunu i'tirâf itmiş idi.

Bu aralık şeref-vürûd iden ba'zî ferâmin-i 'âliye ve evâmîr-i sâmiyede icrâ-yı umûr-ı hükûmetde tanzîmât-ı hayriyye hatt-ı humâyûnı me'âl-i münîfine tatbîk-i hareket olunup hudûdının hâricine çıkılmaması emr ü te'kîd buyurulmakda olduğu eşnâda Hanya lîmânına vürûd iden Yunan tüccâr sefinelerinden birinden kumanya tedârüki için Hanya şehrine çıkan İzmirli Kapdan Yani ser-hoş olduğu hâlde leylen sâ'at dörtde iken İslâm mahallesinde tolaşarak derûnında bir nisâ sesi işitdiği bir müslim hâtunuñ hânesi önünde turup harf-endâzlık iderek bayağı cebrî şüretle hânesini güçşâd itdirmek istedigini hem-civârı bulunan Papuççı Hasan Ağa nâm bir merd-i benâm, yazıcı Nikola ve Yorgaki dañı o civârda bir mahalde müsâmeret etmek üzere bulundukları hâlde mûmâ-ileyh Hasan Ağa kapdân-ı merkûmuñ tefevvühât ve türrehât-ı fesâd-âmizini işiderek komşusını necs-i lisân ve dens-i hezeyândan istihlâşa himmet etmek 'azın ü niyyetiyle Hasan Ağa hânesi kapısı önüne çıkarak kemâl-i iltifât u nezâketle "Sinor kapdan Yani, bu hâtun ehl-i 'ırz ve ihtiyâre bir İslâm hâtunudur, haydi yavrum gice yarısı bîhûde zahmet çekme, işiñe git" dir dimez hâ'-in-i mañhûr hemân belindeki bıçağı çeküp mûmâ-ileyh Hasan Ağa'nın sögüp sayarak sînesine havâle itdiği anda şehîden 'âzim-i dâr-ı karâr olduğu gibi hem-civârları yetişerek, kâtılı tutarak kayd-ı bend ile hükûmete teslim idüp şabâhleyin şehîd-i sa'îdin na's-ı rahmet-nağşı taraf-ı şer'-i şerîfden ba'de'l-keşf techîz ü tekfîn ü tedfîn olunmuş idi.

Çünkü cezîre-i mezkûre Hristiyanlarının bayağı bir müdevven kitâb-ı keşîr'ül-evrâka ancak küncâyış-pezir olur şüretde müte'addid tuğyânları vukû'ında içlerinden dür-endîş olmayan köyli kendli hâzelesi her tuğyânlarında eñ evvel ehl-i [209] İslâm ahâlîsi vatandaşlarının cân u mâl ve 'ırz u nâmûslarına musallaat oldukları mütevâtir ü meşhûd olup hattâ mâ-sebakdaki 'işyânlarında etfâl-i razî'a ve hâmile ve ihtiyâre ve hâste hâtunların bile en-

vâ'-ı şedâ'id-i 'uqûbât u eziyyetlerle hayâtlarını bergeşte-i ğadr eyledikleri kulûbı tabî'î tekdîr ü teksîr itmiş ve Rabbim cümle 'ibâdının isâ'etlerini 'afv u merhâmet buyursun. Hasbe'l-beşeriyye ahâlî-i islâmiyyede ba'zı kuşûrlı gençler görülmüş ise de metânet-i cihet-i i'tikâdiyye ile tezyîn-i haşâ'il itmiş oldukları der-kâr ve huşûşiyle a'mâl-i mükellefece metîn ve mübâlât-ı maqbûle ve maḥdûdeniñ lüzûmı dâ'iresinde ta'aşşub u taşallub ve taşalluf u taşaddî ile meftûr, cerî vü cesûr ebnâ-yı vaṭan ve aşdıkâsına maḥabbet ü i'ânetleri mevfur ve Ḥaydar Ağa ve Emîn Efendi ve Kutbî Efendi gibi ba'zı ḥânedânları secâyâ-yı sehâ vü ikrâm ve izyâf u it'âm ile meşhûr olarak bu kereki 'işyânıñ hiçbir sebebi olmadığı hâlde vatandaşları olan ehl-i İslâmı zirâ'at ve hırâşetden te'ḥîr ile râhatsız itmeleri isâ'etiniñ devletce gûş-mâli tehiyye olunmak üzere iken bunuñ üzerine kâtil-i merķûm Kapdan Yani'niñ bilâ-cünḥa vü mûcib öyle bir ehl-i 'ırz âdemi bî-muḥâbâ katl ü i'dâma ce-sâret itmesi ahâlî-i İslâmıñ ziyâde gücine giderek şer'an kışâsınıñ sür'at-i icrâsını 'umûm Ḥanya ahâlî-i İslâmı ve huşûşiyle şehîd-i merḥûmuñ vere-sesi câniblerinden vekâletle yirmi kadar müsellaḥ şüc'ân ḥuzûr-ı vâlîye vürûd iderek şiddetle istid'â eylediklerinde müşârûn-ileyh tanzîmât-ı ḥayriyye ḥatt-ı ḥümâyûnunuñ bu maqbûle cânîler ḥaḳlarındaki terbiyenin uşûl ü nizâmına tevfiḳan, evvel-emirde mazbaṭa ve i'lâm-ı şer'îsiniñ der-sa'âdete lüzûm-ı taḳdîminden ve ḳable'l-istîzân sür'atle icrâsı mümkün olmadığından vukû'-ı keyfiyyete dâ'ir tanzîm olunacak mazbaṭanın bâb-ı 'âlîye taḳdîmiyle alınacak cevâba göre ḥareket olunur, sözini beyân itdikçe ahâlî emr-i ulî'l-emre kemâl-i inkıyâd u itâ'at, vecîbe-i 'uhde-i İslâmiyyet olduğunu i'tirâf u ifâde ile berâber, Girîd cezîresi 'işyân üzere bulunduğundan def'-i fetrete kadar muvaḳḳaten bu emriñ buraya pek de şümûli olmamak iktizâ ider, çünkü icrâ-yı tanzîmât-ı ḥayriyye ḥaḳsızlığı ihḳâḳa mukterin ḥudûd-ı istîcâb u istihḳâḳ itmek için te'lîf ü tanşîş olunmuş bir nizâm-ı 'adâletdir, işte bunuñ [210] icrâsı da tanzîmât ḥatt-ı ḥümâyûnı me'âl-i 'âlîsine 'ayniyle muvâfiḳdır, siz beheme-ḥâl bugün bu kâtili kışâş idiñ, eger lüzûm görünür ise şabâḥ biz de maḥzar yapar ve der-sa'âdete âdem gönderür ifâde-i ḥâl ider ve eger bu talebimiz cünḥadan 'add olunur ise bizim ibrâm u ilḥâḥ ve dil-ḥâhımızla ḳable'l-istîzân i'dâm olunduğunu pâdişâhımıza 'arz ile 'afvını istirḥâm ideriz, eger muḳârin-i 'afv-ı 'âlî olamaz isek ne şûretle ister ise göndereceğimiz vekîlleri veyâḥud cümlemizi terbiye buyursun, biz pâdişâhımıza mu-

û' u münkâdız, Rabbim sâye-i 'âlî-i Âl-i 'Osmân'ı üzerimizden dûr ve irâde-i 'âdilânesinden bizi mehcûr itmesün, lafz-ı şarîh ve me'âl-i şahîhiyle ba'zı sözler irâde eylediklerinden, vâlî-i müşârün-ileyh vekîlleri ve birer ikişer ictimâ' etmekde olan sâ'ir ahâlîyi iknâ' u iskâtan me'yûs olarak bu 'âciz ile hasb-i hâlde meclis-i 'umûmî 'akdi lüzûmına karar virildiginde defter-dâr Şâlih Beg'le nâ'ib Emîn Efendi ve müftî Reçlâkî²⁰ Hasan Efendi ve mîr-alây Laz Mehmed Beg ve Hanya muhâsebecisi Kutbî Efendi ve vâlî-i müşârün-ileyhiñ kaynı kapucıbaşı ve Hanya meclis re'îsi 'Abdul-Halîm Beg ve Haydar Ağa ve Ağa-zâde Şâkir Ağa ve Hâceoğlu Şâkir Ağa ve Şabûnî Süleymân Ağa ve 'Ahdî Beg ve İbrâhîm Beg ve 'Alî Zekâkî, Hüseyin Beg ve İsfâkiyye nâzırı Kıbrıslı 'Alî Efendi ve Hacı Ahmedaki ve zu'mlarcınca i'dâmdan li-eclî'l-istihlâş kâtılıñ tebe'a-i ecnebiyyeden oldığı sözi ismâ' idildiginden bu cihetle İngiliz konsolosı Mösyö Evengle²¹ ve Yunan konsolosı Sinyör Peroğlo²² gibi ba'zı mu'teberândan müctemi' meclisde tercümân Yorgaki ve yazıcı Nikolaki dañi hâzır oldukları hâlde vâlî-i müşârün-ileyh bu bâbda ne vechile hareket olunmak lâzım geleceğine dâ'ir ârâ-yı a'zâya mürâca'at eyledikde defter-dâr begefendi söze âğâz ile tanzîmât-ı hayriyyeniñ derece vü mesâğını bildigi kadar beyân idüp vukû'-ı hâliñ mazbatası tanzîm ile bâb-ı 'âlîye 'arz u taqdim olunmadıkça kışâsıñ icrâsı câ'iz olamayacağını kat'iiyyen muşırrâne ifâde itdigine cevâben vücûh-ı memleket, ahâlîniñ heyecân u ısrârlarını añlayarak vâkı'â nizâmât-ı seniyyeniñ tamâmiyle icrâsı cümleten dil-hâhımız iktizâsından ise de yalnız bu maşlahatıñ oraya tevfiğ ve ta'vîkindeki hatâr hâzırdır, çünkü Hıristiyan kırarâsınıñ 'işyân üzere bulunması ve kendüleriyle muhteliğ olan ehl-i [211] İslâmıñ epeyce zamândan berü Hıristiyan hem-şehrîlerine vatandaş mu'âmele-i cemîlesinde bulunup Hıristiyanların zu'm u tefevvüh itdikleri gibi öyle tatavvurât-ı nâ-lâyika göstermedikleri hâlde böyle bilâ-mücib sebebsiz nâ-be-hengâm 'işyâna cür'et iden sınıfdan maħalle içinde kendi hâlinde ehl-i 'ırz bir islâm hâtunına 'alâ-mele'i'n-nâs şarkındılık itdikden mâ-'adâ lisân-ı 'azbû'l-beyân ve redd-i leyn ile ifâ olunan neşâyiñ-i müşfikâneye

20. رچلاکى

21. اونکله

22. پروغلو

sell-i sikkîn-i kîn ve ibrâz-ı âyîn-i hod-bînî ile muhâlif-i inşâf u temkîn mukâbele-i şütûm-ı galîzaya kanâ'at itmeyerek kendi dindâşlarından mevcûd bulunanlar huzûrlarında vukû' bulan hâdişe-i cinâyetiñ cesâmetine ve bidâyet-i tanzîmât olmak cihetiyle mazba'a-i mütekaddime cevâbınıñ bi'l-farz kâtiliñ müddet-i medîde körüğe konulması veyâhud bir kerre de der-sa'âdetde tedkîkât u istinâkı icrâ olunmak üzere tahte'l-hıfz İstanbul'a gönderilmesi gibi atanın ihtilâl-i hâzırınıñ derecesi lâıyıkıyla ve etrâfıyla vükelâ-yı fiham hâzerâtına şâyed daha ma'lûm olmamış ise yalnız bu hâliñ iktizâsına ve atanın bulunduğu hâl-i muhâtarâ vü fetrete nâ-muvâfık cevâb vürûdında kâtîli ahâlî elinden sağlam almak kâbil olamayacağı isti'dâdına nazaran işte ol zamân infâz-ı emr ü irâde-i seniyyeye bi'z-zarûre 'adem-i muvâfaqat isâ'eti hâsıl olması 'ârızası şimdi vukû'a gelecek kuşûrdan daha büyük ve ağır ve çirkin bir sû'-i zann u tevbîhi da'vet ideceğinde şübhe olmadığından bu tasavvurâtıñ vukû'ını ihtiyârdan ise men'ine iktidâr ma'dûm olan bir hâliñ biraz daha te'hîri tecvîz olunup da bundan ziyâde ısrâr ahâlî-yi mûcib hâllerin da'vetine sebep virilmeksizin mürâca'at-ı fetvâ-yı şerîfe ile vâlî paşa efendimiz emr-i meşrû'-ı kışâşa i'tâ-yı emr buyurmaları istî'dâd-ı maslahatıñ ilcâ itdigi umûr-ı mübrime vü zarûriyyeden olduğunu mübeyyin mazba'a-i huşûşî vü 'umûmî her ne vechile yazılması tensîb ü irâde buyurulur ise ol vechile hareket olunacağından her hâlde emr ü irâde sizindir, re'y-i rezînini i'tâ iderek sükût itmişlerdir.

Defter-dâr-ı mûmâ-ileyh bu ifâdâtıñ deķâyıkını tefehhümdeki fıķdânî-i tecrübesini meydâna koyarak hâric-ez-dâ'ire-i kânûn-ı münâzara birtakım vukû'ât-ı nâ-muvâfık hikâyesinden [212] sonra tanzîmât-ı hayriyye hatt-ı humâyûnunun şerhine kalkışması şehrîlik ve sarâyılığ gayretini tahrîk iderek defter-dâr bege ifâdesiniñ yolsuz olduğunu îma'en biraz kecce ve dikçe bakdığımı vâlî-i müşârûn-ileyhiñ nazarı ta'alluk itmesiyle taraf-ı 'âcizâneme teveccühen, "bakalım bizim dîvân kâtibi beg ne re'y virür" didiklerine cevâben "tanzîmât-ı hayriyyeyi icrâ vü i'lândan murâd-ı 'âlî, devlet-i 'aliyye-i 'Osmâniyye'niñ ibtidâ-yı zuhûrından berü i'tiyâd u îkâ' buyurmuş olduğu 'adâlet ve hakkâniyyet-i 'aliyyesini enzâr-ı âleme ibrâz u irâ'e ve tebe'a-i saltanat-ı seniyyeniñ dâ'ire-i 'adâlet-i 'aliyye içinde mukterin-i refâh u râhat olmaları esbâbını istihşâl ü irâde maķşad-ı 'âlîsinden 'ibâret olup bu lutf-i celîle mukârin u mazhar olacaķlar ehl-i 'ırz u edeb gü-

rûhıdır, yoĥsa eşĥâş-ı rezîleden olan bu maķûle ķâtıl, ġâşıb, sârık, bâġî, tâġî olan mechûlül'-ahvâl eşirrâ ve edebsiz ü süfehâ için degildir, bunlar ĥaklarında îfâ-yı 'adâlet ve me'âl-i 'âlî-i tanzîmât-ı ĥayriyyeye mûtâba'at, ĥukm-i zamâna tevfiķan icrâ-yı siyâsetdir, bundan murâd-ı ķâkerânem bu bâbda lisân-ı mu'ârazayı bâz ile defter-dâr begefendiniñ re' yine muġâyeret ma'nâsını işrâba taşaddî olmayup bu kışâsıñ lüzûm-ı ta'cîlini beyân maķşadından 'ibâretdir, bunuñ te'hîri ĥâlinde iş 'alevlenüp bu yüzden sefk-i dimâ'-i zâ'ide vukû'ına isti'dâd virilmemesi ihtiyâtınıñ gözedilmesi için murâd-ı mu'ârizîni iskâtıdır, vâķi'â buracıġı da cây-ı mülâhazadır ki ber-muķtezâ-yı uşûl egerçi istintâķ-nâme ve mazbaţasınıñ terkîm ü takdîmiyle şeref-sünûĥ idecek irâde-i seniyyeye teraķķub u tevaķķufla zuĥûr-ı fermân-ı 'âlisinden şoñra icrâsına mübâderetle mükellef isek de zıkr olunduġı üzere bu keyfiyyet âsâyişî bâķî olan maĥallerde zuĥûr iden cinâyâtta iltizâm olunmak lâzım gelüp, yoĥsa 'işyân ile 'aleyhine kıyâm itdikleri cem'iyyet-i celîle-i İslâmiyye ve millet-i ĥâkime maĥâriminden 'iffetine şehâdet olunan bir ehl-i 'ırz-ı bî-günâhıñ hetk-i 'ırzına musallaţ olan bir şaĥş-ı le'îm ü şerîr ü ĥabîş elinden hem-civârı olan bir merd-i nîk-nâm ĥasbe'l-ĥavf hem-civârı istiĥlâşa rıfķ u luţf u mülâyemet ve nuş u pend ü mürüvvetle himmet itmek istediġi için cânına kaşd ve ķatıl itdigini iķrâr itdikden mâ-'adâ milel-i mütenevvî'a şuhûdıyla şâbit olduķda mes'ele-i kışâsını [213] imĥâl ü i'zâl ve ĥamiyyet-i milliyyet ve ġayret-i cinsiyyeti iġzâb ve imĥâdaki tevaķķufa ĥukm-i tanzîmâtıñ mesâġı olmayup tanzîmât, ĥuşûl-i nizâmât ve âsâyiş-i 'âlem için yapılmış bir ķânûn-ı muķaddes olduġından 'ibâre-i 'adâlet-âşâresi zımnında böyle zamânlar için bu icrâ'âtıñ tesrî'i de mûnderic olmak ĥâtırası vârid olduķdan başıka, ĥâl iķtizâyâ mebnîdir, mâdâm ki ĥuzẓâr-ı ahâlîniñ işrârını tezkâr idiyorlar, takdîm olunacak istîzân mazbaţasınıñ vürûd-ı cevâbına intizâra vakit olmadıġı ĥâlde müftî efendi dâ'îlerinden istiftâ ile nâ'ib efendiniñ terkîmine himmet itmesi iķtizâ iden i'lâmıyla berâber tanzîm olunacak mazbaţanıñ bâb-ı 'âlîye takdîmi ta'cîl olunmak üzere hemân icrâ-yı kışâşa müsâra'at olunmasından başıka ĥarîķ-i eslem ĥâtıra gelmez, yine irâde mevle'l-emriñdir" deyü vâķi' olan ifâde-i 'âcizânemi ma'a'l-memnûniyye meclisde bulunanlarıñ cümlesi taşdîķ itmişler ise de tecrübesizlik ĥasebiyle defter-dâr begefendi taşdîķde tereddüd itmiş idi.

İrtesi gün vâlî paşa kapudân-ı müşârün-ileyhe hoş-âmedîye gitmiş ve tîzce ve muta'assıbca 'avdet itmiş olduğu görilince defter-dâr begiñ gamzına zann-ı yakîn hâsıl olmuş ise de ne çâre ki bu şeyleri i'zâm-ı meşâlihî teşvîş ideceğinden vâlî-i müşârün-ileyh hakkımdaki teveccühini tebşîr ve mahabbetini te'mîn ile kapudân paşadan meşhûdî olan mu'âmele-i gayr-i me'mûleden bahş ve hikâyeye müsâra'at ve müştâ'il olan âteş-i fetreti bir kat daha teş'île sebep olacak küskünlük ve kırgınlıktan şikâyet itdikde, bu 'âciz yalñız atanın hâl-i fetret ve keşret-i meşgûliyyet cihetiyle düşdigim müşkilâta "belâ-yı derd-mendân ez-der ü dîvâr mî-âyed" me'âliyle bir de bu iki vezîr beynini te'lîf hıdmet-i ma'neviyyesini hasbe'l-istikâme tahammûl itmek îcâb itdigini idrâk ve mûmâ-ileyh 'Ömer Cemâl Efendi'niñ bu şeylerdeki sermâye-i tecrübesiniñ kifâyetinden huşûl-i ye'sle eğerçi 'İşmet Efendi ve Emîn Efendi ve 'Âkıl Beg'i teşrike teşebbüs itmegi taşavvur itmiş ise de bunların da kapudân-ı müşârün-ileyh nezdinde olan kadr ü hayşiyetlerinin kendüsine [216] vetîre-i şavâbı irâ'e vü ifhâma müsâ'id olmadığını añlayarak,

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

Kendüyi hîç eylemez rakkâs-ı çarha pâ-zede

Râst-re'y encâm-ı kârın fikr idüp âğâzede

me'âlini istidrâk ile bu işiñ te'hîrinde taşavvur olunan hatarla berâber Hudâ-negerde ol evân içün vâlî-i müşârün-ileyhiñ şâyed izhâr-ı igbirâr u incirâr ve incizâm-'anî'l-meşâlihî ihtiyârından havf u telâş ile ziyâde müşkilât içine düşmüş olduğundan mütevekkilen 'alallâh münferiden te'lîf-i miyâne-ye dâmen-der-miyân iderek evvel-emirde Mısır kâşiflerinden Tunuslu 'Alî Beg-zâde 'Alî bin 'Alî dirnekle ma'rûf enderûn-ı humâyûndan müfîz 'Alî Cevâd Begefendi bir tenhâ mahalle celb ile defter-dâr begiñ böyle birtakım sebûk-mağzânıñ müfteriyât-ı kızbiyye ve ifâdât-ı ifkiyyelerini hamli-i şahîh ile rivâyete taşaddîleri meziyyet-i me'mûriyyetlerine tevfiğ olunamadığından hâric-ez-şaded vak'-ı me'mûriyyet bu ma'ûle rivâyâtdan keff-i lisâna himmet buyursalar hakîkaten devlet ü memlekete ve sür'at-i huşûl-i âsâyışe pek büyük hüsn-i hıdmetlere muvaffak olmuş olurlar. Artık buralarını ve 'aks-i hâlinde çekilecek nedâmeti nehâren vukû' bulan muşâhabet arasında kendüsine teblîğ u tefhîm buyurulmasını recâ etmiş ve mûmâ-ileyh 'Alî Be-

gefendi ile derece-i uhuvveti sebkat iden hüsni ülfet, hakîkaten gıpta-fermâ-yı müvâlât-ı âdiye vü mevedet bulunmuş olduğundan mûmâ-ileyh defter-dâr bege tefhîm-i keyfiyyete himmet eylemiş ise de ne çâre ki mûmâ-ileyhiñ mukaddemce kapudân paşaya vâki' olan ifâdât-ı muhtemilü't-ı tarafeyni te'sîrâtıyla miyâne-i cânibeyn tebrîd idilmişdir.

Vâlî Paşa'nıñ, Tâhir Paşa'nıñ tavrından nâ-hoşnûd kaldığı şikâyetine taraf-ı 'âcizânemden cevâben "Tâhir Paşa îcâb-ı tıynet olarak vehle-i ûlâda serd ü bârid görünür ise de meslek-i istikâmet-i müsellemeñize mu'ttalı' olduğundan şofra farîza-i ri'âyeti fevka't-taşavvur îfâyı iltizâma mecbûr olacağında şübhe yokdur, bu mişillü hüsni netîcesi memdûh çıkacağında isti-bâh olunmayacak bir 'arîzaya ehemmiyet virilmemesi mesleğini iltizâm ile bu vaz'larda şabra himmet bi'l-âhîre rukebâyı ihticâba mecbûriyyete muvafakiyet fazîletine iktirân itmek şerefiniñ bahş idecegi 'uluvv-i menzilet-i fevka't-taşavvurı tahta'turla bu mu'âmeleden deryâ-dil [217] olarak tegâfûl itmek tarafı daha mürecca' u müselleme olduğu rû-nümâ-yı mir'ât-ı bedâhetdir zann eyler ve inşâ'allâhu Ta'âlâ pek yakın vakit içinde da'vâmı işbât iderim" kat'-ı makâlât-ı münâzaraya mübâderetimi vâlî-i müşârün-ileyh derûnen taşdîk ve îmâ'en kabûl iderek müzâkere fetretin sür'at-i hüsni indifâ'ı teşebbûsâtına tahvîl ve birkaç gün şofra tehiyye-i mühimmât-ı muhârebe ve techîz-i 'asâkir huşûşları tedbîr olunmuş idi.

Tedârükât-ı 'azm ü resm ü mükâfa'ha ba'de'l-itmâm elli yedi rebî'u'l-âhîrinde ordu-yı hümâyûn ile defter-dâr ve nâ'ib ve vücûh-ı memleket teşyî' iderek şehrin iki sâ'at hâricine çıkılmış olduğu kapudân-ı müşârün-ileyhe ma'lûmât virilmiş olduğundan kapudân-ı müşârün-ileyh ol gün ordu-gâhiñ merhale-i evveline gelüp vâlî paşa ve ümerâ vü zâbitân-ı 'askeriyye ile mülâkât iderek bugâtın te'sîr-i neşâyihle inkiyâdlarına imkân kalmadığından târîh-i mezkûrda bi'l-ittifâk hasbe'z-zarûr muhârebeye karâr virilerek ordu-yı hümâyûn ile çıkılmış olduğuna dâ'ir müştereken bâb-ı 'âlîye yazılan 'arîza bi't-temhîr müşârün-ileyhimâ haymede halvet itmiş olduklarından bir sâ'atden şofra defter-dâr beg çadıra da'vetle üç birkaç dakîka birlikte bulunduktan şofra kapudân paşa yalnızca çadırdan hurûc ve hayme-i 'âcizâneme vülûc ile bu 'âcizi müstağrağ-ı ba'hr-ı iltifâtı itdiği esnâda vâlî paşa ve defter-dâr beg yalnız kalarak çünkü bizim çadır yakınca ol-

duğundan biraz irice sözler ve dirice mu'âmeleler işidildiği arada vâlî-i müşârün-ileyh daî çadırından çıkarak bizim çadıra gelmiş ve kapudân paşa ile hasb-i hâle girişmeğe başlar iken çadırdan çıkmak istemiş isem de ikisi birden ku'ûd-ı 'âcizâneme emr ü işâret iderek dâ'ire-i emniyyet ü mahremiyyete kabûl ile fıkra-i muhâkemeyi açmışlar idi.

Fezleke-i ifâdât-ı tarafeynden aîlaşıldığına göre kapudân paşanınî Girîd'in Hanya cihetindeki Sûde lîmânına vürûdını müte'âkıb paşa gemisine 'azîmet olunduğı ve defter-dâr begefendiniñ hoş-âmedîye gitdiği gün kapudân paşa ile mülâkâtında vâlî paşanınî 'aleyhine kıyâm ile "Girîd cezîresi [218] idare-i sâbıkada iken elli altı vak'asında sevğ olunan ordu-yı humâyûn ve kuvve-i mu'âvine muqaddimesinde ke'enne kendüsünüñ Girîd'de beğâsı içün ahâlî-i Hıristiyânı celb ü tahrîk eylemiş olduğunu" ba'zı aşdikâ rivâyet ve sâ'ir bu maqûle türrehâtıdan bahş ile Tâhir Paşa'yı şühelendirdiğini Tâhir Paşa yevm-i mezkûrda vâlî-i müşârün-ileyhe ifâde ve müvâcehesinde beyân ideceğini hikâye itmesiyle defter-dâr-ı mûmâ-ileyh celb ve rû-be-rû beyân u ta'dâd itdikden sonra vâlî paşaya hitâben "paşa oğlum bu sözleri her kimden işitmiş ise işte kendüsinden su'âl idiñ, belki size hafiy-yen ifâde ider, ben azacık dîvân kâtibiniñ çadırına gideceğim" diyerek çıkup bizim haymeye geldikde vâlî paşa mîr-i mûmâ-ileyhden keyfiyyeti su'âl itmiş ise de tela'sum ü tenahnuh'dan sonra "evet efendim, öyle ba'zı söz işitdiğimi hikâye itmiş idim" dimesine cevâben "böyle bir şey işitdiñiz de niçün baña söylemediñiz, eger baña ifâde ideydiñiz ben sizi kandırır ve bu maqûle hezeyândan berâ'etime inandırır idim" didiklerine muqâbeleden 'âciz olarak sükût itmek gibi bir nev' i'tirâf-ı kuşûra mecbûr olduğunu hikâye ve hasb-i hâl eylediklerini müte'âkıb kapudân paşa 'avdet itmiştir.

(Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün)

Kec-menişlikle kemân çille-keş-i kabza-i renc

Râstlık tîri keşâ-keşden ider âzâde

'ibreti her kârda vetîre-i istikâmetden haţve-i vâhîde inhirâfa meyl itmemek şerefine neyl ile meslek-i müstakîmde pûyeye terğîb ideceğinde şübhe yokdur.

Ķapudân-ı müşârûn ileyh ile a'yân-ı memleketiñ 'avdetlerinden soñra ordu-yı hümâyûn Nerekur²³ karyesine toğrı hareket ve bir dere içinde bey-tûtetiñ irtesi günü eşkıyâ zuhûr ve muhârebeye mübâşeretle muzafferden ile-rüleyerek Nerekur zeytûnlüklerinde tevakkuf olunmuş idi.

Burada kırk günden ziyâde ârâm u ikâmet ve ufaķ tefek ba'zı muhâre-be ve muzafferiyete mazâriyetle bir gün 'ale's-seher Ķavmı²⁴ ve Şerti²⁵ nâm Ķapudânlar ve İsfâkiyyeli Ķaçı Revso²⁶ ve Ķafķale Seyfi²⁷ ve Polo Yorgaki²⁸ nâm pîşvâlar teşvîķiyle eşkıyâ [219] külliyyetlü zuhûr eyledigin-den ilerü sevķ olunan başıbozuk Arnavud 'askeriyle uç sâ'at Ķadar ba'de'l-muhârebe Mısır 'asâkir-i şâhânesi zâbitânından müntakıl mîr-alây Laz Mehmed Beg Ķumandasındaki 'Arab alayı sevķ ve hücûm ile cem'iy-yetleri perîşân ve bir Ķaylisi 'âzim-i varķa-i Ķusrân olarak cünûd-ı İslâmiy-yeden birķaç şehîd ile on Ķadar mecrûh zuhûr itdigidinden bu 'âciz bi'z-zât şü-hedâyı Ķaldırtmak ile meşğûl iken Resmo sancağı ahâlî-i İslâmî dilâverle-rinden nezdimde bulunan bölükbaşı Ķurşunluoğlu İsmâ'îl Ağa'nıñ pusuda olan eşkıyânıñ atdığı tûfenglerden sağ şaķağına işâbet iden dâneden der-hâl zümre-i şühedâyâ mülķak olduğı anda nezd-i 'âcizânemde berâber bulunan-larla tûfeng atılan pusıya sür'atle bi'l-hücûm bir başıbozuk fedâsıyla eşkıyâ-nıñ imhâsına muvaffak olunmuşdur.

Ol gün ordu-yı hümâyûn İsfâkiyye boğazını âsâyîşle mürûr iderek bir çemen-zâra naşb-ı Ķıyâm olunduğının ferdâsı 'ale's-seher zıkr olunan İsfâ-kiyye Ķapudânları Ķayme-i 'âcizâneme gelüp 'arz-ı dehâlet ve,

(Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün)

Kerîme mücrimiñ inkârı cürm-i dîğerdır

Olur mı tevbe güneħ-kâra i'tirâfı Ķadar

23. نره قور

24. قومی

25. شرتی

26. خچی روسو

27. قفقله سیفی

28. پولویورغاکی

me'âlini beyân ve tezellüle mübâderet itdiklerinde ba'd-ezîn dâ'ire-i itâ'at u inkıyâddan ser-i mû inhirâf itmedikleri hâlde cerâ'im-i güzestelerinin mu-kârin-i 'afv u safh-ı 'âlî buyurulmasının istirhâm olunacağı tebşîr ve yevm-i mezkûrda ordu-yı hümâyûn İsfâkiyye karyesine tesyîr olduğu esnâda kapudân paşa donanmâ-yı hümâyûn ile İsfâkiyye ve sâ'ir lâzım gelen mahalleriñ abluhasını tedbîr buyurduklarınıñ şemeresi olarak mu'teberân-ı ahâlî koca başılar ordu-yı hümâyûna bi'l-vürûd 'arz-ı dehâlet itdiklerinde vâlî paşa me'âl-i tanzîmât-ı hayriyye ve irâde-i seniyyeyi kendülerine teblîğ ve tehdîd ü taltîfden mürekkeb lisân-ı hükûmetle neşâyih-i mü'eşşire ile tevşîk u te'mîn iderek i'âde itdikden soñra 'avdet ve ba'zı mahaller daha gezilerek Hanya şehrinden müfârakatımızın yüz on beşinci günü lehül-hamd sâlimen ve muzafferen ve muvaffakan muvâşalat müyesser olup Resmo tarafı Rüstem Efendi ve 'Alî Yazıcı Ağa ve sâ'ir kâr-güzârânın ve Kandiye cânibi vâlî paşanın büyük mahdûmı Velî Beg'in ve mu'âvini olan mühür-dâr Reşîd Efendi ve ser-gerde Sa'îd Beg ve kolluk me'mûrî Şerîf [220] Ağa gibi biñ iki yüz otuz altı fetretine yetişmiş ba'zı aşhâb-ı tecrübe vü dirâyet olan umûr-şinâsânın himmetleriyle kesb-i sükûnet ü âsâyış itdigini mübeşşir bâb-ı 'âlîye yazılan 'arîza-i müstereke kapudân paşanın kapu çukadârı Yenîköyly Şarı Emîn Efendi ve vâlî-i müşârün-ileyhiñ dâ'iresi mütehayyizânından Arnavud Emîn Ağa'ya tevdî'an bâb-ı 'âlîye takdîm olunmuş idi.

Girîd Cizîresiniñ İstişsâl-i Âsâyışine Muvaffak Olunması Üzerine Kapudân Tâhir Paşa ve Müşârün-ileyh Nâ'ilî Paşa'ya Teşrîfât-ı Seniyye Vürûdî

Esnâ-yı muhârebede yararlığı müşâhede olunan mîr-livâ Kürd Mehmed Paşa'ya ferîklik ve mîr-alây Laz Mehmed Beg ile Velî Beg'e livâlık ve topçı biñbaşısı 'Alî ve piyâde biñbaşısı Mehmed Ağalara kâ'im-makâmlik ihsân buyurulmasına dâ'ir olan ma'rûzâta müsâ'ade-i seniyye şâyân ve bu 'âcizle vâlî paşa mehdâfırından Kerîm Beg ve Hüsni Begler mektûbî-i şadâret otaşına me'mûriyetle şadân ve taraf-ı eşref-i mülûkâneden kapudân ve vâlî paşaya birer kabza mücevherli seyf ve taltîfi hâvî bâlâları hatt-ı hümâyûn ile müzeyyen fermân-ı 'âlî irsâl ve ihsân buyurulduğundan bu teşrîfât-ı

‘aliyyeniñ vürûdında evvelâ kapudân-ı müşârûn-ileyhiñ fermân-ı ‘âlîsi kırâ’at olunmak içün vâlî paşa ve ümerâ-i ‘askeriyye ve ba’z mu‘teberân ile paşa gemisine gidildikde, çünki zıkr olundığı üzere kapudân paşanıñ vürûdında muvaffakiyet ‘aleyhinde bulunan ba’zı bed-hâhânıñ kapudân paşaya ilkâ itdikleri sümûm-ı ifk ü nifâkıñ i‘mâl-i tiryâk-i tedâbîr ile bâ-luţf-ı Hâzret-i Hakîm-i Muţlak tedâvî vü izâlesiyle iki tarafıñ muhâfaza-i ‘âfiyet-i vücûd-ı ittifâkıyyelerine muvaffakiyyet-i ‘âcizânemiñ takdîr ve tahsîn-i ‘alenîsi olmak üzere kapudân-ı müşârûn-ileyh kendüsine şeref-vürûd iden hatt-ı humâyûn ve fermân-ı ‘âlîniñ müsteşâr ve dîvân kâtibinden şarf ile sefîne-i humâyûnuñ vasaţ sûtûnına muttaşıl tehiyye olunan mürtefi‘ kürsiye çıkarak kırâ’at emr ü teklîfini ba‘de’l-icrâ süfûn-i humâyûndan ve Sûde kal‘asından toplar endâhtını müte‘âkıb îfâ olunan du‘âdan soñra ‘inde’l-îcâb li-ecli’t-talţîf iktizâ idenlere virilmek içün bâ-irâde-i hazret-i pâdişâhî hazîne-i celîleden kapudân-ı müşârûn-ileyhe i‘tâ vü tevdî‘ buyurulmuş olan eş-yâ-i talţîfiyyeden altun taķımlı bir kâbza seyf ile pîrûze yüzük ilşânına nâ’il olmuş idim. İrtesi gün kapudân paşa hükûmet konağını bi’t-teşrîf [221] vâlî paşaya mevrûd bâlâsı hatt-ı humâyûn ile müzeyyen fermân-ı ‘âlî Hanya çârsûsında Çeşme Meydânı’nda tertîl ve merâsim-i şâdmânî tezyîliyle gâ’ile tekmiî olmuş idi.

Çend-rûz soñra kapudân paşa der-sa‘âdete ‘avdet ve defterdâr beğendi infişâl ve mu‘âvedetle yerine âmedî-i divân-ı humâyûn Ebû Bekir Mümtâz Efendi müte‘allikâtından Eginli Muştafâ Rüşdî Efendi mâl müdürliğiyle Kandiye şehrine vâsıl olmuş idi.

Vâlî paşa daha ol vakit uşûl-i devlete lâıyıkıyla kesb-i vukûf u ma‘lûmât idemediginden ‘arz itdigi huşûşâta dil-hâhı vechile cevâb almak istemesi bu ‘âciz-i nâmıku’l-hurûfı bî-huzûr iderek meşelâ Kandiye şehrine cereyân itdirilmek üzere idâre-i Mısrıyye zamânında toğrısı pek güzel himmetle zinâb u tâķâtı hemân şülûşânına kadar resîde-i hayyiz-i hitâm olmuş olan Kandiye’deki Fendene Suyı tâķ ve kanavât-ı bâķiyesiniñ tanzîmi ve vâlî konagi pîşgâhındaki çârsûnuñ vasaţına yapılacak şâdurvândan feverân ve şehriñ îcâb iden mahallerini irvâya revân itdirilmek içün iktizâ iden mecrâlarıñ inşâ vü tesviyesi bir hayli masrafa muhtâc olduğu bi’d-defe‘ât yazılmış ise de mâliye nâzırı bulunan Mûsâ Şafvetî Paşa’nıñ yalnız mücerrebi olmayan ve kendüsine mensûb bulunmayan vesâ’it ma‘rifetleriyle şarf olunacak emvâl-i

hazîne huşûşında maşlahatın ta'mîk-i dûr-â-dûr ve tedkîk-i mevfûrına himmet ider dühâtdan bir zât olmağla mâ-i mezkûr maşârifini müdekkikâne istifsârı ve sâ'ir huşûşâtın gavvına vâsıl olmak üzere 'arâkîb ü gavâmızından bahişle uzun uzun isti'lâm-nâmeleriñ ardı arası kesilmeyerek vürûdî müşârün-ileyhi dil-gîr eyedigine binâ'en bu şeyleri lisânen ve vükelâ-yı fiğhâma tefhîm itmek ve İstanbul'da bir hâne mübâyâ'a eylemek üzere bu 'âcize kâffe-i huşûşâtın tesviyesine me'zûniyyet i'fâsıyla elli sekiz cemâziye'l-evvelîsinde Peyk-i Şevket nâm vapur-ı hümayûn ile evvelce 'asâkir-i şâhâneniñ mâhiyyelerini getirmiş olan Rüşdî Paşa-zâde mîr-alây Mehmed Mu'ammer Beg'iñ yine vapur-ı mezkûr ile 'avdeti teşâdüf eylediginden birlikde 'azîmet olunmuş idi.

Müşârün-ileyh Muştafâ Nâ'ilî Paşa'nının Der-sa'âdete İbtidâ-yı Vürûd ve Mültefeten 'Avdeti

[222] Der-sa'âdete vürûd-ı 'âcizânemde çavuşbaşı esbak Nâşid Beg-zâde kapu kethüdâsı Muhtâr Begefendi ile me'mûr olduğım huşûşâtı lede'l-müzâkere virilen qarâr üzerine bâb-ı 'âlîye 'azîmetle şadr-ı a'zam Dârendeli 'İzzet Mehmed Paşa ve hâriciye nâzırı Şârim Efendi ve müsteşâr Sa'id Muhib Efendi ve âmedî Ebû Bekir Mümtâz Efendi ve mektûbî Nâşir Efendi ile görüşilerek her birine müte'allik olan me'mûriyyetimi ifâde ve mâliye nâzırı Şafvetî Paşa'ya keyfiyyet-i memûriyyetim hikâye olunduktan sonra istibâh itdikleri huşûşâta dâ'ir olan su'âllerine virilen cevâblarla mücâb olduklarından kâffe-i istid'â vü ifâdâtıma müsâ'ade eyledikleri hiss olunup tersâneye 'azîmetle kapudân-ı müşârün-ileyh ve müsteşârı Zühdi Begefendi ile Girîd'e seffîne ta'yinine ve Kandiye lîmânının tahtîrine dâ'ir ba'zı müzâkereye mübâderet ve kapudân-ı müşârün-ileyhiñ re'yleriyle mukaddemâ temlîk olunmuş olan Süleymâniye'deki Hidâyet Ağa Konağı'ndan başka Kırı Çeşme'deki sâhil-hâne müşârün-ileyhe istimlâk olunduktan sonra müşârün-ileyhiñ hâk-i pâ-yı hümayûn-ı hazret-i pâdişâhîye rû-mâl ve vükelâ-yı fiğhâm ile mülâkât eylemesini arzû itdigimden bu maqşadı dañı Muhtâr Begefendi ile lede'l-istişâre kapudân-ı müşârün-ileyhe ifâde olunduktan ba'de't-tensîb ta'lîm ü ta'rîf itdigi tarîk üzere bâb-ı 'âlîye ifâde ve hâk-i

duğundan biraz irice sözler ve dirice mu'âmeleler işidildiği arada vâlî-i müşârün-ileyh daî çadırından çıkarak bizim çadıra gelmiş ve kapudân paşa ile hasb-i hâle girişmeğe başlar iken çadırdan çıkmak istemiş isem de ikisi birden ku'ûd-ı 'âcizâneme emr ü işâret iderek dâ'ire-i emniyyet ü mahremiyyete kabûl ile fıkra-i muhâkemeyi açmışlar idi.

Fezleke-i ifâdât-ı tarafeynden aîlaşıldığına göre kapudân paşanınî Girîd'in Hanya cihetindeki Sûde lîmânına vürûdını müte'âkıb paşa gemisine 'azîmet olunduğı ve defter-dâr begefendiniñ hoş-âmedîye gıtdığı gün kapudân paşa ile mülâkâtında vâlî paşanınî 'aleyhine kıyâm ile "Girîd cezîresi [218] idare-i sâbıkada iken elli altı vak'asında sevğ olunan ordu-yı humâyûn ve kuvve-i mu'âvine muqaddimesinde ke'enne kendüsünüñ Girîd'de beğâsı içün ahâlî-i Hıristiyânı celb ü tahrîk eylemiş olduğunu" ba'zı aşdikâ rivâyet ve sâ'ir bu maqûle türrehâtıdan bahş ile Tâhir Paşa'yı şühelendirdiğini Tâhir Paşa yevm-i mezkûrda vâlî-i müşârün-ileyhe ifâde ve müvâcehesinde beyân ideceğini hikâye itmesiyle defter-dâr-ı mûmâ-ileyh celb ve rû-be-rû beyân u ta'dâd itdikden sonra vâlî paşaya hitâben "paşa oğlum bu sözleri her kimden işitmiş ise işte kendüsinden su'âl idiñ, belki size hafiy-yen ifâde ider, ben azacık dîvân kâtibiniñ çadırına gideceğim" diyerek çıkup bizim haymeye geldikde vâlî paşa mîr-i mûmâ-ileyhden keyfiyyeti su'âl itmiş ise de tela'sûm ü tenahnuh'dan sonra "evet efendim, öyle ba'zı söz işitdiğimi hikâye itmiş idim" dimesine cevâben "böyle bir şey işitdiñiz de niçün baña söylemediñiz, eger baña ifâde ideydiñiz ben sizi kandırır ve bu maqûle hezeyândan berâ'etime inandırır idim" didiklerine muqâbeleden 'âciz olarak sükût itmek gibi bir nev' i'tirâf-ı kuşûra mecbûr olduğunu hikâye ve hasb-i hâl eylediklerini müte'âkıb kapudân paşa 'avdet itmiştir.

(Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün)

Kec-menişlikle kemân çille-keş-i kabza-i renc

Râstlık tîri keşâ-keşden ider âzâde

'ibreti her kârda vetîre-i istikâmetden haţve-i vâhîde inhirâfa meyl itmek şerefine neyl ile meslek-i müstakîmde pûyeye terğîb ideceğinde şübhe yokdur.

Ķapudân-ı müşârûn ileyh ile a'yân-ı memleketiñ 'avdetlerinden soñra ordu-yı hümâyûn Nerekur²³ karyesine toğrı hareket ve bir dere içinde bey-tûtetiñ irtesi günü eşkıyâ zuhûr ve muhârebeye mübâşeretle muzafferden ile-rüleyerek Nerekur zeytûnlüklerinde tevakkuf olunmuş idi.

Burada kırk günden ziyâde ârâm u ikâmet ve ufaķ tefek ba'zı muhâre-be ve muzafferiyete mazâriyetle bir gün 'ale's-seher Ķavmı²⁴ ve Şerti²⁵ nâm Ķapudânlar ve İsfâkiyyeli Ķaçı Revso²⁶ ve Ķafķale Seyfi²⁷ ve Polo Yorgaki²⁸ nâm pîşvâlar teşvîķiyle eşkıyâ [219] külliyyetlü zuhûr eyledigin-den ilerü sevķ olunan başıbozuk Arnavud 'askeriyle uç sâ'at Ķadar ba'de'l-muhârebe Mısır 'asâkir-i şâhânesi zâbitânından müntakıl mîr-alây Laz Mehmed Beg Ķumandasındaki 'Arab alayı sevķ ve hücûm ile cem'iy-yetleri perîşân ve bir Ķaylisi 'âzim-i varķa-i Ķusrân olarak cünûd-ı İslâmiy-yeden birķaç şehîd ile on Ķadar mecrûh zuhûr itdigin-den bu 'âciz bi'z-zât şü-hedâyı Ķaldırtmak ile meşğûl iken Resmo sancağı ahâlî-i İslâmî dilâverle-rinden nezdinde bulunan bölükbaşı Ķurşunluoğlu İsmâ'îl Ağa'nıñ pusuda olan eşkıyânıñ atdığı tûfenglerden sağ şaķağına işâbet iden dâneden der-hâl zümre-i şühedâyâ mülķak olduğı anda nezd-i 'âcizânemde berâber bulunan-larla tûfeng atılan pusıya sür'atle bi'l-hücûm bir başıbozuk fedâsiyla eşkıyâ-nıñ imhâsına muvaffak olunmuşdur.

Ol gün ordu-yı hümâyûn İsfâkiyye boğazını âsâyişle mürûr iderek bir çemen-zâra naşb-ı Ķıyâm olunduğının ferdâsı 'ale's-seher zıkr olunan İsfâ-kiyye Ķapudânları Ķayme-i 'âcizâneme gelüp 'arz-ı dehâlet ve,

(Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün)

Kerîme mücrimiñ inkârı cürm-i dîğerdır

Olur mı tevbe güneh-kâra i'tirâfı Ķadar

23. نره قور

24. قومی

25. شرتی

26. خچی روسو

27. قفقله سیفی

28. پولویورغاکی

me'âlini beyân ve tezellüle mübâderet itdiklerinde ba'd-ezîn dâ'ire-i itâ'at u inkıyâddan ser-i mû inhirâf itmedikleri hâlde cerâ'im-i güzestelerinin mu-kârin-i 'afv u safh-ı 'âlî buyurulmasının istirhâm olunacağı tebşîr ve yevm-i mezkûrda ordu-yı hümâyûn İsfâkiyye karyesine tesyîr olduğu esnâda kapudân paşa donanmâ-yı hümâyûn ile İsfâkiyye ve sâ'ir lâzım gelen mahalleriñ abluhasını tedbîr buyurduklarınıñ şemeresi olarak mu'teberân-ı ahâlî koca başılar ordu-yı hümâyûna bi'l-vürûd 'arz-ı dehâlet itdiklerinde vâlî paşa me'âl-i tanzîmât-ı hayriyye ve irâde-i seniyyeyi kendülerine teblîğ ve tehdîd ü taltîfden mürekkeb lisân-ı hükûmetle neşâyih-i mü'eşşire ile tevşîk u te'mîn iderek i'âde itdikden soñra 'avdet ve ba'zı mahaller daha gezilerek Hanya şehrinden müfârakatımızın yüz on beşinci günü lehül-hamd sâlîmen ve muzafferen ve muvaffâkan muvâşalat müyesser olup Resmo tarafı Rüstem Efendi ve 'Alî Yazıcı Ağa ve sâ'ir kâr-güzârânın ve Kandiye cânibi vâlî paşanın büyük mahdûmı Velî Beg'in ve mu'âvini olan mühür-dâr Reşîd Efendi ve ser-gerde Sa'îd Beg ve kolluk me'mûrî Şerîf [220] Ağa gibi biñ iki yüz otuz altı fetretine yetişmiş ba'zı aşhâb-ı tecrübe vü dirâyet olan umûr-şinâsânın himmetleriyle kesb-i sükûnet ü âsâyış itdigini mübeşşir bâb-ı 'âlîye yazılan 'arîza-i müstereke kapudân paşanın kapu çukadârı Yenîköyly Şarı Emîn Efendi ve vâlî-i müşârün-ileyhiñ dâ'iresi mütehayyizânından Arnavud Emîn Ağa'ya tevdî'an bâb-ı 'âlîye takdîm olunmuş idi.

Girîd Cizîresiniñ İstişsâl-i Âsâyışine Muvaffak Olunması Üzerine Kapudân Tâhir Paşa ve Müşârün-ileyh Nâ'ilî Paşa'ya Teşrîfât-ı Seniyye Vürûdî

Esnâ-yı muhârebede yararlığı müşâhede olunan mîr-livâ Kürd Mehmed Paşa'ya ferîklik ve mîr-alây Laz Mehmed Beg ile Velî Beg'e livâlık ve topçı biñbaşısı 'Alî ve piyâde biñbaşısı Mehmed Ağalara kâ'im-makâmlik ihsân buyurulmasına dâ'ir olan ma'rûzâta müsâ'ade-i seniyye şâyân ve bu 'âcizle vâlî paşa mehdâfırından Kerîm Beg ve Hüsni Begler mektûbî-i şadâret otaşına me'mûriyetle şadân ve taraf-ı eşref-i mülûkâneden kapudân ve vâlî paşaya birer kabza mücevherli seyf ve taltîfi hâvî bâlâları hatt-ı hümâyûn ile müzeyyen fermân-ı 'âlî irsâl ve ihsân buyurulduğundan bu teşrîfât-ı

‘aliyyeniñ vürûdında evvelâ kapudân-ı müşârûn-ileyhiñ fermân-ı ‘âlîsi kırâ’at olunmak içün vâlî paşa ve ümerâ-i ‘askeriyye ve ba’z mu‘teberân ile paşa gemisine gidildikde, çünki zıkr olundığı üzere kapudân paşanıñ vürûdında muvaffakiyet ‘aleyhinde bulunan ba’zı bed-hâhânıñ kapudân paşaya ilkâ itdikleri sümûm-ı ifk ü nifâkıñ i‘mâl-i tiryâk-i tedâbîr ile bâ-luţf-ı Hâzret-i Hakîm-i Mutlak tedâvî vü izâlesiyle iki tarafıñ muhâfaza-i ‘âfiyet-i vücûd-ı ittifâkıyyelerine muvaffakiyyet-i ‘âcizânemiñ takdîr ve tahsîn-i ‘alenîsi olmak üzere kapudân-ı müşârûn-ileyh kendüsine şeref-vürûd iden hatt-ı humâyûn ve fermân-ı ‘âlîniñ müsteşâr ve dîvân kâtibinden şarf ile sefîne-i humâyûnuñ vasat sûtûnına muttasıl tehiyye olunan mürtefi‘ kürsiye çıkarak kırâ’at emr ü teklîfini ba‘de’l-icrâ süfûn-i humâyûndan ve Sûde kal‘asından toplar endâhtını müte‘âkıb îfâ olunan du‘âdan soñra ‘inde’l-îcâb li-ecli’t-talţîf iktizâ idenlere virilmek içün bâ-irâde-i hazret-i pâdişâhî hazîne-i celîleden kapudân-ı müşârûn-ileyhe i‘tâ vü tevdî‘ buyurulmuş olan eş-yâ-i talţîfiyyeden altun taķımlı bir kâbza seyf ile pîrûze yüzük ilşânına nâ’il olmuş idim. İrtesi gün kapudân paşa hükûmet konağını bi’t-teşrîf [221] vâlî paşaya mevrûd bâlâsı hatt-ı humâyûn ile müzeyyen fermân-ı ‘âlî Hanya çârsûsında Çeşme Meydânı’nda tertîl ve merâsim-i şâdmânî tezyîliyle gâ’ile tekmiî olmuş idi.

Çend-rûz soñra kapudân paşa der-sa‘âdete ‘avdet ve defterdâr beğendi infişâl ve mu‘âvedetle yerine âmedî-i divân-ı humâyûn Ebû Bekir Mümtâz Efendi müte‘allikâtından Eginli Muştafâ Rüşdî Efendi mâl müdürliğiyle Kandiye şehrine vâsıl olmuş idi.

Vâlî paşa daha ol vakit uşûl-i devlete lâıyıkıyla kesb-i vukûf u ma‘lûmât idemediginden ‘arz itdigi huşûşâta dil-hâhı vechile cevâb almak istemesi bu ‘âciz-i nâmıku’l-hurûfı bî-huzûr iderek meşelâ Kandiye şehrine cereyân itdirilmek üzere idâre-i Mısrıyye zamânında toğrısı pek güzel himmetle zinâb u tâķâtı hemân şülûşânına kadar resîde-i hayyiz-i hitâm olmuş olan Kandiye’deki Fendene Suyı tâķ ve kanavât-ı bâķiyesiniñ tanzîmi ve vâlî konağı pîşgâhındaki çârsûnuñ vasatına yapılacak şâdurvândan feverân ve şehriñ îcâb iden mahallerini irvâya revân itdirilmek içün iktizâ iden mecrâlarıñ inşâ vü tesviyesi bir hayli masrafa muhtâc olduğu bi’d-defe‘ât yazılmış ise de mâliye nâzırı bulunan Mûsâ Şafvetî Paşa’nıñ yalnız mücerrebi olmayan ve kendüsine mensûb bulunmayan vesâ’it ma‘rifetleriyle şarf olunacak emvâl-i

hazîne huşûşında maşlahatın ta'mîk-i dûr-â-dûr ve tedkîk-i mevfûrına himmet ider dühâtdan bir zât olmağla mâ-i mezkûr maşârifini müdekkikâne istifsârı ve sâ'ir huşûşâtın gavvına vâsıl olmak üzere 'arâkîb ü gavâmızından bahişle uzun uzun isti'lâm-nâmeleriñ ardı arası kesilmeyerek vürûdî müşârün-ileyhi dil-gîr eyedigine binâ'en bu şeyleri lisânen ve vükelâ-yı fiğhâma tefhîm itmek ve İstanbul'da bir hâne mübâyâ'a eylemek üzere bu 'âcize kâffe-i huşûşâtın tesviyesine me'zûniyyet i'fâsıyla elli sekiz cemâziye'l-evvelîsinde Peyk-i Şevket nâm vapur-ı hümayûn ile evvelce 'asâkir-i şâhâneniñ mâhiyyelerini getirmiş olan Rüşdî Paşa-zâde mîr-alây Mehmed Mu'ammer Beg'iñ yine vapur-ı mezkûr ile 'avdeti teşâdüf eylediginden birlikde 'azîmet olunmuş idi.

Müşârün-ileyh Muştafâ Nâ'ilî Paşa'nının Der-sa'âdete İbtidâ-yı Vürûd ve Mültefeten 'Avdeti

[222] Der-sa'âdete vürûd-ı 'âcizânemde çavuşbaşı esbak Nâşid Beg-zâde kapu kethüdâsı Muhtâr Begefendi ile me'mûr olduğım huşûşâtı lede'l-müzâkere virilen qarâr üzerine bâb-ı 'âlîye 'azîmetle şadr-ı a'zam Dârendeli 'İzzet Mehmed Paşa ve hâriciye nâzırı Şârim Efendi ve müsteşâr Sa'id Muhib Efendi ve âmedî Ebû Bekir Mümtâz Efendi ve mektûbî Nâşir Efendi ile görüşilerek her birine müte'allik olan me'mûriyyetimi ifâde ve mâliye nâzırı Şafvetî Paşa'ya keyfiyyet-i memûriyyetim hikâye olunduktan sonra ıstibâh itdikleri huşûşâta dâ'ir olan su'âllerine virilen cevâblarla mücâb olduklarından kâffe-i istid'â vü ifâdâtıma müsâ'ade eyledikleri hiss olunup tersâneye 'azîmetle kapudân-ı müşârün-ileyh ve müsteşârı Zühdi Begefendi ile Girîd'e seffine ta'yinine ve Kandiye lîmânının tahtîrine dâ'ir ba'zı müzâkereye mübâderet ve kapudân-ı müşârün-ileyhiñ re'yleriyle mukaddemâ temlîk olunmuş olan Süleymâniye'deki Hidâyet Ağa Konağı'ndan başka Kırı Çeşme'deki sâhil-hâne müşârün-ileyhe istimlâk olunduktan sonra müşârün-ileyhiñ hâk-i pâ-yı hümayûn-ı hazret-i pâdişâhîye rû-mâl ve vükelâ-yı fiğhâm ile mülâkât eylemesini arzû itdigimden bu maqşadı dañı Muhtâr Begefendi ile lede'l-istişâre kapudân-ı müşârün-ileyhe ifâde olunduğda ba'de't-tensîb ta'lîm ü ta'rîf itdigi tarîk üzere bâb-ı 'âlîye ifâde ve hâk-i

pây-ı hümâyûn-ı hazret-i pâdişâhîden lede'l-istîzân vâlî-i müşârûn-ileyhiñ der-sa'âdete celbi içün 'inâyet buyurılan Tâ'ir-i Bahrî nâm vapur-ı hümâyûn ile Girîd'e 'avdet ve vâlî-i müşârûn-ileyhi alarak der-sa'âdete mu'âvedet olunmuş idi.

Sâhil-hâne-i mezkûra vuşûlde taraf-ı eşref-i hazret-i pâdişâhîden re'îsü'l-e'tibbâ 'Abdulhak Mollâ Efendi hoş-âmedîye gelerek irtesi gün cânib-i kapudânîden gönderilen beş çifte zevrakla bâb-ı 'âlîye 'azîmet ve bir hafta sonra mâ-beyn-i hümâyûna celb ile hâk-i pâ-yı hazret-i pâdişâhîye sâyış-ı ruhsâr-ı meskenet eylemişler idi.

Üç mâh der-sa'âdetde eşnâ-yı ikâmetde Girîd ahâlî-i İslâmınıñ vâlî paşadan müteneffir olduklarını şâmil Hanya vücûhlarından Hâce-zâde Şâkir Ağa ve Bahrî Ağa ve Şâbûnî Süleymân Ağa ve Ağa-zâde Şâkir Ağa ve Mehmed Ağa'nıñ ittifâkları ve Kayyûmcâkı [223] Şâkir Efendi'nin dest-i hattıyla tanzîm ve bâb-ı 'âlîye takdîm itmiş oldukları şikâyet-nâme bâ-tezkire-i sâmiye takımıyla vâlî-i müşârûn-ileyhe gönderilmiş ise de me'âli pek de dil-hırâş olmayup birtakım ta'aşşub u taşallufa dâ'ir türrehât u hura-fâtdan 'ibâret olduğu delâ'iliyle cevâben beyân olunduğundan mütecâsirleriñ dâhil-i dâ'ire-i vilâyetde birer mahalle iclâ ile te'dîblerine dâ'ir i'tâ buyurulan ferâmin-i 'âliyeden sonra tekrâr hâk-i pâ-yı hümâyûna rû-mâl ile tehiyye buyurulan Nizâmiyye fırkateyn-i hümâyûnına râkiben ve mültefeten 'avdet ve beş günde Sûde lîmânına muvâşalat müyesser olmuş idi.

Hanya'ya vuşûlüñ irtesi günü mütecâsirlere celb ile fermânları kırâ'at ve mübâşirlerine teslîmen Ğaranbûse²⁹ gibi hâtırda kalmayan ba'zı mahallere nefy ü iclâ ve tamâm-ı memleket ü hükûmet ruķebâdan tathîr ü ihlâ olunarak iki buçuk sene kemâl-i istikâmetle îfâ-yı hüsn-i hıdmet itdigimi der-sa'âdetde dahî fi'len işbâta muvaffak olmuş olduğdan ve vâlî-i müşârûn-ileyhiñ İstanbul görüldükden sonraki tagyîr-i evzâ'ı ve müşârûn-ileyh nezdinde müterakkî olan nüfûz u ikbâlîñ müte'allikâtı taraflarından mahsûd olarak mahvına çalışıldığı huşûşlarının da'vet itdigi fütûr u nüfûr hıdmet-i 'âcizânemi terke bâ'ış-ı terâküm-i esbâb-ı vüfûr olarak elli tokuz senesi şa'bân-ı şerîfinde bir küçük kayıkla Girîd'den gürîz ve on gün Ak Deniz'de çalkalanarak İzmîr'e

vuşûl müyesser ve İzmir'den bir Fıransa vapurına râkiben elli tokuz ramazânının haftasında der-sa'âdete duhûl mukadder olmuş idi.

İşbu Girîd vukû'âtının mukaddimesinden netîcesine kadar olan fıkra-i mahşûşayı derc-i mecelleye ibtidâr eylemegi arzû itmiş isem de tafşîlât-ı vukû'âtın şadedi değiştirmek endîşesi bu arzûyı men' itmiş olduğu gibi İstanbul'un i'mârî târîhine dâ'ır cild-i evveldekinden başka mu'ahharan ba'zı rivâyât-ı mütefâvite ve ma'lûmât-ı muhtelif alınıp ise de cümlesi muhtemilü't-ı tarafeyn olduğundan dercinden şarf-ı nazar olunmuştur.

Yalnız sarây-ı hümayûn târîhini bulmak için cild-i evvelde yazıldığı üzere [224] Doktor Bolanaki Efendi'nin mahdûmı Koştağı Efendi ma'rife-tiyle dest-res olunup Hâriciyye kâtibi Ya'kûb Efendi'ye tercüme itdirilen fıkralarla bi'l-iktifâ bu makûle tafşîlâta taşaddî olunmamıştır.

Elli Tokuz Ramazânında Girîd'den Müfâraakatla Dâr-ı Şûrâda-ki Hımet-i Qadîmeme Mürâca'at ve Bir Müddet Şoñra Añana ve Mu'ahharan Haleb Mâl Me'mûriyetlerine Vuşûl-i 'Âcizî

Qandiye'den müfâraakat hengâmında müftîsi bulunan dühâtdan bir zât ile hîn-i muvâda'ada,

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

Güfte-end ehl-i vefâ bi'l-ittifâk

Eş'abu'l-eyyâm eyyâm-ı firâk

hasb-i hâlini îrâd itmiş olmağla teberrüken 'ilâve olundu.

(Mef'ûlü Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün)

Şâfi olan çeker kederi imtizâc için

Deryâ turur mı karşı hevâya lecâc için

müfâdına mâ-şadağ ve,

(Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün)

İktisâb eyleyegör cevri ü cefâdan lezzet

Olmayam dirseñ eger zevk u şafâdan me'yûs

me'âliyle mütesellî olarak bir mâh kadar hâne-i 'âcizânemde eşnâ-yı ârâm-da bir gün bâb-ı ser-'askerî yoklama otaşı ketebesinden 'Ârif Efendi gelecek elli altı târîhinde dâr-ı şûrâ-yı 'askerîyi terk itdigimde aşhâb-ı himmet ü vefânın ser-bulendi ol vakit müsteşâr-ı ser-'askerî bulunan Bostancıbaşı-zâde Hacı Edhem Begefendi'nin şemere-i şahâbeti olarak şâyed Girîd'den müfâraat ve dâr-ı şûrâya mürâca'at vukû'ında hâzır bulunmak lutf-ı taşavvuruyla ma'âş u ta'yînâtımın der-sa'âdete vürûduma mevķûfen hâzîne-mânde eyledigini haber virmiş ve Girîd'de bulunduğum eşnâda mîr-i müşârün-ileyh müsteşârlıktan Şayda eyâleti defter-dârlığına ve oradan dâr-ı şûrâ-yı 'askerî a'zâlığına nakl olunduğı ve Üsküdâr'da Tunus Bâğı nâm mahaldeki Dürrî-zâde 'Abdullâh Molla Efendi Konağı bâb-ı ser-'askerî ittihâz kılınmış olduğı cihetle li-eclit-teşekkür müşârün-ileyh Hacı Edhem Begefendi'nin Üsküdâr'da müste'cir bulunduğı hâneye gidildikde hıdmet-i sâbıkama kabûlimi tebşîr ve iktizâsı icrâ.vü teysîr iderek tekrâr bâb-ı ser-'askerîye celbe himmet itmişler idi.

Dâr-ı şûrâya hîn-i me'mûriyyet-i 'âcizânemde re'îsü'r-rü'esâ bulunan cild-i şânîde ahvâli mütercem enderûndan müfîz Süleymân Re'fet Paşa ile ol vakit a'zâ-yı kirâmından Mehmed Rüşdî Paşa hazretleri ve şeyhu'l-islâm-ı esbak cennet-mekân [225] 'Ârif Hikmet Begefendi ve Hacı Edhem Begefendi ve Şekîb Efendi ve 'İzzet Efendi ve Vâmîk Efendi ve Emîn Paşa'ya münâsebet-i kadîmemiz olduğundan müşârün-ileyhim hâzerâtının dâ'ire-i şahâbet ü iltifâtlarında bir buçuk seneye yakın kemâl-i hâhişle hıdmete devâm olduğığı evânda Süleymân Paşa'nın bâ-rûtbe-i vâlâ-yı vezâret ü müşîrî meclis-i vâlâ-yı ahkâm-ı 'adliye ri-yâset-i celîlesine ve 'Ârif Hikmet Begefendi ve Hacı Edhem Begefendi'nin a'zâlığına nakli İşâretçi 'Osmân Paşa'nın ri-yâsetini ve Vâmîk Efendi ve Zârif Muştâfâ Paşa'nın a'zâlığına ve Mecid Efendi'nin baş kitâbete me'mûriyetlerini muntic olduğundan egerçi müşârün-ileyh 'Osmân Paşa sarây-ı hümayûnda rüfe-kâdan bulunarak kendüsünün dâ'imâ mütebessim ve çâpûk çâlâk görünmesinden başka şanâyı' u funûn ve 'ulûm u hünerin hiçbirisinde zerre-mâ 'alâkası ve germiyyet-i ülfetimiz olmadığın-

dan riyâsete geldiği gün zu'mınca tahkîre başlamak istemesi güce giderek devâmı kesmiş ve hânemde ihtiyâr-ı 'uzlet ü ârâm itmiş idim.

Müşârün-ileyh 'Osmân Paşa bu hâl ile iki mâh kadar riyâsetden soñra Haleb eyâleti vâlîliğiyle matrûd ve yerine i'mâlât-ı 'askeriyyeye me'mûr iken muqaddemce ferîklik ile dâr-ı şûrâya a'zâ ta'yîn olunan Nizîb refîki-miz Zârîf Muştafâ Paşa re'îs olmuş ise de,

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

Câm-ı ikbâli çekenler lağziş-i idbâr ile
Âkıbet üftâde-i dâm-ı humâr olmaz mı hiç

ve,

(Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün)

Sûk-ı cehl üzre yürür dâd u sitâd-ı âmâl
Sûd-hâhân-ı hüner aḡz u 'atâdan me'yûs

müfâdıyla bu re'îs daḡi hemân selefine enîs ve anıñ tarz u tavrıyla kâ'im ü celîs olduḡı görülmüşdür.

İnsânîñ derece-i liyâkat-ı isti'dâd ve muktezâ-yı zuhûr-ı muqadderât ile ba'zen müddet-i yesîre ve ba'zen ezmine-i tavîlede mütefaviten tefeyyüz ü terakkî itmesi umûr-ı tabî'iyyeden olduğundan zâten fûrû-mâyegândan olanlarıñ ekşerîsi muqaddime-i huşûl-i ta'ayyün ü neş'etine vâkıf bulunan ve kendüsünden evvel ihtiyâz iderek kıdemli ve haysiyetli olanlardan evâ'il-i hâllerinde 'arz-ı ihtiyâc u isti'âne vü isti'tâf itdikleri zevâtı vâkıtle kendüsinden müteḡayyiz ü mu'teber gördüğünü ve belki pederini bile haẓm idemeyüp kalben anlara huşûmet huşûliyle fırsat düşürdükte cibillet-i rediyye ve fıtrat-ı [226] deniyyesi muktezâsıyla elinden gelen tahkîr ü izdirâyı ibrâz u ifâda daḡıka fevt itmedikleri ve bunuñ ekşerîsinin şîrâze-i râbıta-i ḡusn-i şebât u vefâ olan şefkat ü merḡamet ve mürüvvet ü insâniyyet ḡaşâ'il-i ḡasenesi tıynetlerinden bîḡâne bulunduğu cihetle bu maḡûlelerden vefâya bedel cefâ ve sürûr u şafâ yerine tahkîr ü ezâ zuhûrî heẓâr-şad-heẓâr delâlet-i emsâl-i 'iber-âmîz ve vukû'ât-ı tecrübe-engîz ile mücerreb ü müşbetdir.

Şadede i'âde-i kelâm idince bu cihetle yine bâb-ı ser-'askerîde tevaḳḳufuñ zamânı geçmiş ve gönül bu sefer de seyâhatı arzû vü ihtiyâr itmiş olduğı meclis-i vâlâ a'zâsından bulunan müşârün-ileyh Hacı Edhem Begefendi ile o aralık meclis-i vâlâ riyâsetinden ser-'askerlik mesned-i celîline nakl ü irtikâ iden müşârün-ileyh Süleymân Paşa'ya beyân itdiğim eşnâda Aṭana eyâleti mîr-mîrândan Uzun 'Ârif Paşa 'uhdesinden şarf u tahvîl ile elli biñ gurus mâhiyye ile cesûr-ı meşhûr Tokâdî Akra' Hasan Paşa-yı Ğâzî 'uhdesine ve mâl me'mûriyyetiniñ dahî Ebû Bekir Mümtâz Efendi mensûbât u hem-şehrîlerinden Girîd mâl müdürî sâbık Eginli Muştafâ Rüşdî Efendi 'uhdesinden şarf u tahvîl ile toḳuz biñ gurus ma'âş ile altmış bir muharreminde 'uhde-i 'âcizâneme ihâlesi icrâ buyurulduğıniñ haftasında müşârün-ileyh Süleymân Paşa infişâl iderek Pâris sefâret-i seniyyesine ve Hüsrev Paşa ikinci def'a ser-'askerlige me'mûr buyurulmuşlar idi.

Çend-rûz mürûrında Şayda vâlîsi olan Kâmil Paşa ve Şâm defter-dârı Şafvetî Paşa birâderi Muştafâ Rızâ Efendi ve ma'ıyyeti ketebesinden ve aḳribâsından Şâlih ve 'Alî Begefendiler ile müşârün-ileyh Hasan Paşa ve bu 'âciz ve Aṭana nâ'ibi Kulalı Ahmed Nazîf Efendi tersâne-i 'âmireden tehiyye buyurılan Peyk-i Şevket nâm vapur-ı hümâyûna râkiben furtunalara tutulup ba'zı lîmânlarda tevaḳḳuf idilerek bir hafta zarfında Mersin iskelesine ve andan Tarsûs'a bil'-vuşul kâ'im-maḳâmî hâşşa haşekîliginden muhrec kapucibaşı Arnavud Ya'kûb Ağa'yı me'mûriyetine bırakarak Aṭana'ya muvâsalat müyesser olmuş idi.

Aṭana'da üç mâh îfâ-yı [227] me'mûriyyete muvaffakiyet arasında si'âyet-i vücûh-ı memleket, paşa-yı müşârün-ileyh ile miyâneye bürûdet haylûletine sebeb ü 'illet olarak birçok mübâyenet ü tezâd, müşârün-ileyh Hacı Edhem Begefendi hazretlerinin himmet-i maḥşûşalarıyla ihsân buyurulan rütbe-i şâniyye nâ'iliyyetden soñra hüsni iltifât u âmîzişe tahavvül itmiş idi.

Çünkü vâlî-i müşârün-ileyh nefsü'l-emrde sâde-dil ü selîmü'l-ḳalb, şafâ-nihâd, şecî' u cesûr-ı pür-dil, ümmî bir zât olup miyânede vukû' bulan mübâyenetiñ kâffesi kethudâsı Üsküdârî mürâbahacı Şâkir Efendi'niñ isâ'et ü münâfakatdan ve menâfi'-i âtiyelerini mürevvic olmak emeliyle kethudâ-yı merḳûm ile beynimizi tebrîde çalışan nev-hevesân-ı müte'ayyi-

nân-ı memleketiñ isâ'et-i si'âyetleriyle ilerü gelmiş ve altmış üç şevvâlinde infişâl iderek müdürlik mezkûr teşebbüsât-ı mübrimesi üzerine bâ-rütbe-i şâlişe beş biñ ğuruş ma'âş ile Aţana hânedân-zâdelerinden 'Abdû'n-Nâfi' Efendi 'uhdesine tevcih olunmuş idi. Rü'yet-i muhâsebe ve devr ü teslim kâ'idesiniñ tehiyyesine çalışılmakda iken o aralık irtihâl iden Haleb Mâl me'mûrî Hüseyin Rüşdî Efendi'niñ irtihâli teşâdüfine mebnî yerine hiçbir taraftan istid'â vü isti'tâf vukû'ına meydân kalmaksızın yine müşârûn-ileyh cennet-mekân Hacı Edhem Efendi merhûmuñ himmet-i mahşûşa-i münferidânesiyle naşb u ta'yîn olunduğum tebşîrâtını zühûrât postasıyla alarak merhameten zühûr iden böyle bir 'inâyet-i celîle-i hazret-i pâdişâhiden hakîkten memnûn olmuş idim.

Bu hengâmda müşârûn-ileyh Hasan Hakkı Paşa dañı Aţana'dan Konya ve Ziyâ Yûsuf Paşa hazîne-dârî ve Es'ad Paşa kethudâsı 'Osmân Nûrî Paşa Aţana vâlîsi olarak muhâsebelerimiz rü'yetle Haleb'e müteveccihen Meses ve Kurd Kulağı üzerinden altmış üç senesi 'îd-i adhâ gicesi Payas'a vâsıl olarak hânedânı miyânında şıdk u istikâmetle tezyîn-i hılkat itmiş olan Küçük 'Alî Oğlu Muşaddık Beg'in hânesine müsâferetle irtesi gün İskenderun ve Baylan ve Reyhâniyye ve Keferdî'a kıyiesinden ilerüde Haleb şehrine bir sâ'at kalan bir kazâyâ vuşûlde Haleb mevki'i ferîki bulunan ve mu'aşşaran serdâr olan 'Ömer Paşa ve ol vakit süvârî mîr-livâsı bulunan ser-'asker-i esbak Hacı Râşid Paşa ve piyâde mîr-livâsı Filibeli [228] İbrâhîm Paşa ve Haleb vâlîsi Serezli Yûsuf Paşa-zâde Muştafâ Mazhar Paşa'nıñ kethudâsı Gelibolılı Fâ'ik Efendi ve pederi emekdârânından ve fuзалâ-yı müselleme ve şulehâ-yı meşhûre ve 'ulemâ-yı mevcûde ve fuhûlîn-i mebrûkeden el-hâletü hâzihî Kütahya'da ber-hayât u 'âfiyet olarak neşr-i 'ulûma himmet itmekde olan ve vücûdiyle irtihâr olunan El-hâc Hasan Fehmî Efendi ile Haleb müftîsi Câbirî-zâde Es'ad Efendi ve Kaţâr Ağası-zâde Şerîf Beg ve Şerîf-zâde Hacı Yûsuf Beg ve Kudsî-zâde Bahâ'üddîn Efendi ve Câbirî-zâde 'Ârif Efendi ve Kaţâr Ağası-zâdelerden Hacı Hasan Beg ve 'Ârif Beg ve Babtis Oğlu Müslim 'Abdullâh Beg ve teşrîfâtî Şerîf Ağa ve 'Îsâ-zâde 'Îsâ Ağa ve süvârî ser-gerdesi meşhûr Argınlı Muştafâ Ağa ve evkâf müdürî Karamişârî Ulu 'Abdullâh Efendi ve mîr-alây Qadrî Beg ve karantina müdürî Ahmed Hamdî Efendi ve posta-hâne müdürî Şehbender-zâde Habîb Efendi ve ser-gerde Hacı Batran ve sâ'ire ile iki bölük 'asâkir-i nizâ-

miyye-i şâhâne mevcûd bulunduğî hâlde vâlî paşa tarafından merkûz şemsiyyede hasbe'l-'âde biraz ârâmdan soñra mevki'-i me'mûriyyete muvaşalat müyesser olmuş idi.

Altmış Beş Muharreminde Ol Vaķit Der-sa'âdet Ordu-yı Hümâyûnı Dinilen İkinci Ordu-yı Hümâyûn Muḥâsebeciligine Me'mûriyyet-i 'Âcizânem

Muşârûn-ileyh Mazhar Paşa ile on dört mâh kadar ḥusn-i mu'âşeretle îfâ-yı emr-i me'mûriyyete muvaffakiyet eşnâsında 'azlı vukû'ına mebnî ḥalefi Hacı Ḥalîl Kâmilî Paşa ile daḥi sekiz mâh baba oğulca ülfete muvaffak olduğdan soñra infişâl ve yerine Kõskalı Nazîf Ağa-zâde müşârûn ileyh Muştafâ Zarîf Paşa'nın ittişâl itmesini müt'e'âķib bilâ-sebeb infişâlim vukû' bularak ḥalefim olan mektûbî oḥasından müfîz Ḥasan Efendi'ye devr ü teslim-i muḥâsebeyi ba'de'l-edâ vücûhdan 'Âdilî-zâde Mehmed Beg ve Şerîf-zâde Hacı Yûsuf Beg ve 'Alî Beg ve Kaṭâr Ağası-zâde 'Ârif Beg ve Es'ad Beg ve Râķıb Ağa ve Kudsî-zâde Bahâ'üddîn Efendi ve Câbirî-zâde 'Ârif Efendi ve 'Alî Efendi ve ser-gerde Arķınlı Muştafâ Ağa gibi ba'zı erbâb-ı vefâ Haleb'e iki üç sâ'at mesâfede olan Hantumân³⁰ kıyâyesine kadar teşyî' itmişlerdir. Çünkü Levid³¹ kumpanyası vapurları henüz âmed-şüde bed' itmişler ise de ol vaķit daha [229] İskenderun iskelesine gelmege başlamamış olduğundan bi'z-zarûre Beyrût tarîķi ihtiyâr olunmuş idi.

Tunus ve Trablus'a Şûret-i Me'mûriyyet-i 'Âcizânem

Bu cihetle Rayḥâ ve Hamâ ve Trablûs-ı Şâm ve Cebel-i Lübnân eteğinde olan Cünne ve Zûķ³² kıyâyeri tarîķiyle Beyrût'a bi'l-vuşûl, vâlîsi'bu-

30. خنتمان

31. لويد

32. جنبيه و ذوق

lunan Şâlih Vâmık Paşa'nın teklîfiyle Beyrût gümrük mültezimi Misak-zâde Bedros Ağa'ya müsâfir olarak on günden ziyâde her gice bir me'mûruñ hânesine da'vetle mazhar-ı hürmet olduğum eşnâda teşâdüfen Beyrût'a uğrayan Fıransız vapurına râkiben tahşîlât me'mûriyyetiyle Beyrût'da bulunan 'Aynî-zâde Gâlib Kemâl Efendi ile Vâlîde Kethudâsı-zâde enderûnda hâzîne koğuşından müfîz mîr-alây Nûrî Beg'i berâber alarak İzmîr'e muvâşalatla beş gün karantina uşûlî ba'de'l-icrâ yine vapur-ı mezkûr ile der-sa'âdete 'azîmet ü muvâşalat olunmuş idi.

İstanbul'a vuşûlûn altıncı günü mektûbî-i ser-'askerî Hâbâb Efendi ve ol vakit i'mâlât-ı 'askeriyye ferîki bulunan müşârûn ileyh Hacı Râşid Paşa ve ser-'asker Dâmâd Mehmed 'Alî Paşa'nın kethudâsı 'Alem-dâr Muştafâ Paşa Kethudâsı Hacı Bekir Paşa-zâde Muştafâ Refîk Begefendi hâne-i 'âcizâneme vürûd ve der-sa'âdet ordu-yı hümâyûnı muhâsebeciligine me'mûriyyet-i 'âcizânemiñ der-dest-i icrâ olduğunu tebşîr itdikleriniñ irtesi günü da'vetci gelerek bâb-ı 'âlîye 'azîmetle bîñ iki yüz altmış beş senesi muhârremine teşâdüf iden bîñ sekiz yüz kırk sekiz senesi teşrîn-i şânîsinde şadr-ı a'zam Muştafâ Reşîd Paşa hâzretleri huzûrında rütbe-i şâniye mütemâyiziyle me'mûriyyet-i mezkûre icrâ buyurulmuş ve dört sene-i kâmile muhâsebecilik hıdmetini îfâ ile almış tokuz senesinde müşârûn ileyh Mehmed 'Alî Paşa'nın mesned-i celîl-i şadârete naklinde ve Fu'âd Paşa'nın bâ-rütbe-i bâlâ hâriciyye nezâretinde Tunus vâlîsi Ahmed Paşa'nın menzûlen hasteliginde li-eclîl-istifsâr taraf-ı devlet-i 'aliyyeden bir me'mûruñ i'zâmı taşavvur buyuruldukda şadr-ı müşârûn ileyh bu 'âcizi tensîb ü 'arz iderek irâde-i seniyyesi istihşâl ve 'ilâve buyurılan ba'zı husûş ile Trablus-ı Garb ahâlîsi Mâlikî mezhebinde vâlî ve hâkim taleb itdiklerine dâ'ir bir müddetden berü [230] bâb-ı 'âlîye takdîm olunan mahzar bâb-ı 'âlî ile bâb-ı fetvâ beyninde mevzû-'ı bahş olmuş olarak mesâg-ı şer'îsi olmadığından bu kıl ü kâlîñ indifâ'ı dañi 'ilâve-i me'mûriyyet olmak üzere bâ-ta'lîmât bu 'âcize havâle ile evrâkı i'tâ ve çünki ol vakit mes'ele-i muqaddemâtı emârâtı hiss olunmağa başlamasıyla Gırîd'e dañi uğranılup ahvâl-i tebe'anıñ tefîşî irâde-i seniyyesi istihşâl olunmuş ve hâk-i pây-ı hümâyûna ruḥ-sâ olmak üzere mâ-beyn-i hümâyûna rû-mâl olunması irâde buyurulmağın, Çerâgân sâhil-sarây-ı hümâyûnunda mâ-beyn baş kâtibi Ferîd Efendi'niñ oḥasına 'azîmetle ba'de'l-istîzân huzûr-ı hümâyûna sâyiş-i ruḥsâr-ı meskenetle emr-i

me'mûriyyete dâ'ir ba'zî irâdât-ı şifâhiyye ve veşâyâ-yı seniyye i'tâsıyla 'avdet ve tehiyye olunan Muḥbir-i Sürûr'a râkiben altmış tokuz senesi rebî'ul-evvelîsi ibtidâsında toḡrı Malta ve andan Tunus'uña 'Aḳl-bend³³ lîmânına bi'l-vuşûl keyfiyyet-i vürûd-ı 'âcizânemi istifsâra gelen karantina me'mûrına kapudân vâsıtasıyla i'tâ-yı ma'lûmât olunduktan soñra vâlî paşa tarafından gelen 'an-asıl İtalyan mühtedî mîr-alây Sih Mehmed ve kâ'im-maḳâm-ı memlûk Sih Behrâm nâm mihmân-dârlarıyla lîmânda kâ'in iḳâmet-gâh-ı vâlîye vuşûlden evvel bir müddet lîmân me'mûrıyla ba'zî hevâyî muşâhebâtı müte'âḳib vâlî paşa nezdine celb ve ku'ûd ile emr-nâme-i sâmi-i şadâret-penâhî ve berâber bulunan bâb-ı 'âlî Fârisî tercümânı iken mîr-livâlıkla dâr-ı şûrâ-yı 'askerî a'zâsından olduḡı hâlde müteḳâ'id olan 'Örfî Paşa'nın ikinci maḥdûmı İsmâ'îl Beg ve ṭabîb Mösyö Mönçeri³⁴ vâlî-i muşârûn ileyhe taḳdîm olundukları ve Tunus me'mûrlarının kâffesi kâ'imen ḥâzır ve olunan muşâḥabete nâzır oldukları eşnâda biraz mülâḳât ve âfâḳî muşâḥabetden soñra 'avdet ve ol gice tersâne me'mûrına maḥsûş dâ'irede beytûtetle irtesi gün tehiyye olunan dört re's estere merbûṭ müzeyyen bir 'arabaya süvâren Tunus şehriniñ vasaṭ-ı çârsûsında kâ'in "Dârul-Beyk" ta'bîr itdikleri pek ḳadîm bir dâ'ireye müşâfir olunmuş ve irtesi gün vâlî-i muşârûn ileyhiñ dâ'ire-i dâḫiliyyelerinde mükemmel ü müzeyyen bir boḡça ile beheri oraca üçer ḡuruş i'tibâr olunan ve kıymetce on beşer ḡuruşa şarf olunan beyâz yirmilik mecîdîden biraz küçürek ṭuḡrâ-yı ḡarrâ ile müzeyyen bir nev' sikkeden biraz hediye i'tâ buyurulmuş idi.

[231] Rebî'ul-evvelîñ on ikinci günü Tunus'da Câmî'-i Zeytûn'da menḳabe-i celîle-i Ḥazret-i Nebevî kırâ'atında vâlî bulunmak oranıñ kâ'idesinden olup ancak vâlîniñ keyifsizliği cihetiyle ḥazîne-dâr Muştafâ Paşa vekâleten câmî'e 'azîmet-i 'âcizânem haberini getirmiş ve mûsîḳa ve 'asker ve müzeyyen esb-i 'azamet-eşer tehiyye itdirilmiş ise de yalnız 'âdet-i beldenîñ icrâsına ruḡşatla ol esb-i müzeyyen-i müserrec-i dil-keşe rûkûbdan te'eddüb ü tevakkî ile câmî'e 'azîmet ve tertîl-i menḳabe-i celîleyi istimâ' ve üslûb-ı 'azîmet üzere müşâfir-ḥâneye 'avdetle vâlî paşa tarafından üzerinde câmî'-i mezkûruñ resm-i muraşşa'ı olan ḡirân-kıymet bir

33. عقل بند

34. مونجری

enfiye mahfazası hediyesiyle mültefet olarak irtesi gün darb-hâne ve döküm-hâne ve cebe-hâne ve enfiye fabrika ve kâr-hâneleri gezilüp ferdâsi hâric-i kal'ada kâ'in Bardo ve Muhammediyye ta'bîr olunur cesîm ve müzeyyence konaklar ile 'asâkir-i şâhâne kışlaları ve zeytûnluklar ve cennet-mekân kânûnî Sultân Süleymân Hân hazretlerinin mükellef ü cesîm şu kemerleri ve sâ'ir âşâr-ı 'atîka görülmüş ve on gün kadar ıkâmetle vâlî-i müşârûn ileyhe bir takım ağır ota döşemesi ve iki bogça müzeyyen sevâyî ve iki nefer etîbbâsına birer bogça kumâş ve sevâyî ve mihmân-dârlara sîm tonanmalı birer kabza seyf ve kutı getiren hazîne-dâr Muştâfâ Paşa'ya Lu-kur-dânlık³⁵ ta'bîr olunur çantalı bir sîm yazı takımı ihdâ ve hîdmetçilere 'âcizâne ikrâmiyye i'tâ ve 'avdete istihsâl-i ruhsat idilerek irtesi gün bu 'âcizle tabîb ve kapudâna birer kıt'a mücevherli enfiye mahfazalarıyla kâ-tib bege bir altın sâ'at ve dâ'ire-i 'âcizîde ve vapurda bulunan 'asâkir-i şâhâne ve hademenî cümlesine 'alâ-merâtibihim hediye ve nâmîku'l-hurûfa 'atîyye-i vâfiyye ve pırlantalı yüzük ve nakid ve birkaç re's esb ü ester ve fes ü ihrâm i'tâsıyla mazhar-ı ri'âyet olarak vürûdumuz gibi 'avdet de yine tabîb Monceri ve kâtib İsmâ'îl Beg berâber olduğu hâlde mülâkât ve muvâda'a eşnâsında daîhi ağır mücevherli bir kutı 'inâyetiyle müfâraât ve Trablus'a teveccüh olunmuş idi.

Tunus'da bulunduğum eşnâda vâlî paşaya idilecek ifâde ve olunacak müzâkere mûmâ-ileyh mihmân-dâr Sih Mehmed vâsıtasıyla icrâ olunmuş ve ba'zı teblîgatiñ mu'ahharan hüsn-i te'sîri müşâhede olunmuş idi.

[232] Tunus lîmânından ba'de'l-hurûc ziyâde bir furtuna zuhûriyla fevka't-ta'rîf zahmete giriftâr olundığı eşnâda esbân-ı mühdâ-bihden birisi fart-ı furtunadan küpeşteye şedîden sukût ile ayağı kırılmışdır. Bu furtuna-i fevka't-taşavvurla Trablus-ı Ğarb lîmânına güç lîâl ile vuşûlde vâlîsi bulunan sır kâtibî Muştâfâ Nûrî Paşa hazretleri tarafından iskelede bulunan kethudâları Mehmed Beg'le paşa kapusına gidilmiş ve oradan 'asâkir-i şâhâne kışlasında kumandân olan mîr-livâ Ahmed Paşa dâ'iresinde müsâfere-rette yukarıda zıkr olunan mahzar tertîbiniñ pîş-revleri kimler olduğunî tahkîkine hafî vü celî mübâşeret olunduğda, mâl müdîri Reşîd Efendi ile

mûmâ-ileyh Ahmed Paşa'dan alınan ma'lûmât üzerine bunlar on beş kadar âdem iseler de birkaçından mâ-'adâsının isimleri ma'lûm olmayup hükûmete inkiyâd ve istikâmet-i şûrî ibrâz iderek hâfiyyen ba'zı fesâd îkâ' idenleriñ biri olduğına zann-ı yakîn hâşıl olan Şeyhu'l-Beled Hacı Ahmed cümlesini bilmek lâzım gelür gibi bir söz işidildiğinden ma'rifetiyle ba'zı eşyâ mübâya'a olunmak bahânesiyle mûmâ-ileyh nezd-i 'âcizîye celb olunarak mizâcî öğrenilüp iltifât ve rütbe ârzû-keşi tafa-fürûş bir şahış olduğu anlaşıldığından "Hacı Baba, seniñ rütbeñ nedir" didigimde, "Efendinâ bizim rütbe hâcegân diyorlar, zâten bize Hacı diyorlar, bunun ikisi de bir lafızda gibi söyleniyor, bundan bir iftîhâr şıkıymıyor, 'acebâ bu hâcegân kapucubaşıya tahvîl olsa olmaz mı" didigini dülâb-ı mukfîl-i me'mûriyete bir miftâh-ı sehlül-iftitâh-ı ma'nevî ittihâz itmiş idim.

İrtesi gice mûmâ-ileyh Hacı Efendi nezd-i 'âcizîye celb ile meclis ihlâ olunduktan sonra evvelce hâzırlamış olduğum Kelâm-ı Kâdîm'i Hacı Ahmed'e irâ'e ile "Ey Hacı Ahmed Efendi, Trablus-ı Ğarb nâmına olarak Mâlikî mezhebinde vâlî ve hâkim talebine dâ'ir bâb-ı 'âlîye takdîm olunan şu mahzar-ı müzevvirde seniñ de mührüñle taşdîkiñ mevcûddur, işte mahzar ve mührüñ budur, sen bu işde egerçi pek ziyâde müttehem isen de bir daha devlet-i 'aliyyeniñ uşûl-i meşrû'a vü 'âliyesi hilâfında bulunmayacağına ve saña şimdi su'âl ideceğim şeyleri togruca ifâde iderek sür'at-i ikmâl-i me'mûriyyetime hıdmet ideceğine şimdi benim ta'lîm [233] itdığım gibi Muşhaf-ı Şerîf'e vaz'-ı yed-i yemîn ile beni te'mîn ider isen cerâyim-i güzestenîñ 'afvıyla berâber ba'd-ezîn şadâkat itmek üzere hemân şimdiden emeliñ olan kapucı-başılığın tevcih olunacağına dâ'ir yediñe 'ilm ü haber daği viririm, bi'l-farz tefevvüh ideceğün yemîn ve 'arz ideceğün te'minde te'vîlû taşnî' afillar isem meşelâ sen firâr ider isen de mağaza ve hâne ve emlâkiñi hacz ü zabt itmekde ka'tâ tereddüd ü tehâşî itmeyeceğimi saña beyân iderim, şıkķeyndeki nef' u zarrı mülâhaza iderek aña göre hareket eyle" söziyle sükût eyledığım mûmâ-ileyhe te'sîr iderek "mâdâm ki 'afv u 'âtîfet-i seniyyeye iktirânımı Kelâm-ı Kâdîm huzûrında ifâde eylediñiz, ben da togrusını söyleyeceğime sizi Kelâm-ı Kâdîm ile te'mîne müsâra'at eylerim" diyerek mahzârın tanzîminde kendüsiyle berâber on iki âdem rehber olarak mâ-'adâsının birazı derûn-ı mahzardaki 'ibâreyi bilmeyerek memlekete hayırlı şeyler müsted'î olması zannıyla tahrîr itmiş ve biraz mühür daği çâr-

sûdan şundan bundan toplanılmış olduğunu ifâde ve mezkûr on iki kişiniñ mahzardaki mühürlerini irâ'e itmesiyle anlar ism ü şöhretleriyle bir varaka-ya ihrâc ve tevfiķ ve mûmâ-ileyhiñ irtesi gün kapuya gelmesi tenbîh ve geregi gibi te'mîn ü tatmîn olunarak hânesine ruşşat virildigini müte'âķib der-hâl kethudâ Mehmed Beg celb ile Hacı Ahmed Efendi ile berâber puşulada esâmîsi muharrer eşķâşîñ 'ale's-şabâh vâlî paşa hâzretleri huzûrında 'akdi iktizâ iden meclise bilâ-nokşân celblerini tenbîh itdigimde mîr-i mûmâ-ileyh "celb idelim, lâkin baķalım cümlesi burada mevcûd mıdır" didigine cevâben "fesato³⁶ kâtibi Mehmed Efendi'den başka bu gice cümlesi buradadır, artık siz şimdi teşebbüs idiñ yâhud yarın ihzâr idiñ, ben bunları şabâhleyin mecliste hâzır olmalarını sizden taleb idirim" diyerek kethudâyı şavmış ve Şalinalı³⁷ Ahmed Paşa'yı gice otaşından celb ve istişâre eyledigimde "ben şimdi bunlarıñ hânelerini haber alur ve inşâ'allâh 'ale's-seher cümlesiniñ hâneleri pîş-gâhlarına kendüleri hiss itmeyecek şûretde birer vesîle düşünerek birer ikişer müsta'id çavuş-ı karavul me'mûr idirim, te'essüf itmeyiñ, şabâh yakındır, bir parça istirâhat idiñ" diyerek gitmiş ve haķîķatü'l-hâl iki sâ'at beytûtetle bîdâr olarak 'alâmet-i envâr-ı zûkâ dâ'ire-i ufukda rû-nümâ olmak üzere bulunduğı gibi kıyâm [234] ve Ahmed Paşa celb ve icrâ'âtından su'âl olunduķda tamâmiyle îfâ itdigini ve cümlesi hânelerinde mevcûd olduğunu ifâde itmesiyle kapuya 'azîmet ve meclisiñ ihzârına işâretle vapur kapudânını bir köşeye çekerek çârsûdan ba'zı levâzımât tedârûki gibi bir vesîle ile vapurdan müsta'id yirmi kadar 'asâkiriñ hükûmet ko-nađınıñ tahtındaki izbe zâviyeler ta'biyesiyle kendüsiyle iki çavuşuñ meclis kapısı ittişâlinde ârâm iderek ifâdemize intizâr itmesini ve vapurda mevcûd olan şandâllarıñ iskelede bulunup vapuruñ da yavaş yavaş tehiyye idilmesini tenbîh ile meclise girildikde mollâ efendi ve mâl müdîri ve Ahmed Paşa ve enderûnda seferli koğuşından müftîz Kapu Çukadârı-zâde mîr-alâiy Emîn Beg ve vücûh ve Şeyhul-Beled Hacı Ahmed Efendi ve sâ'irleri birer ikişer gelüp kâmilen hâzırlandığı anlaşılarak meclis kapısı çevirtilirdikde ta'lîmâtı vâlî paşa hâzretlerine irâ'e ile lede'l-mutâla'a "me'mûriyyet siziñdir, baña lâzım olan mu'âvenetdir" söziyle sükût ve iltifât buyurduķlarında ma-

36. فساتو

37. شالينه لى

hızâr-ı mezkûrî li-ecli'l-kırâ'a meclis kâtibi Trabluslu Mehmed 'Alî Efendi'ye ibrâz iderek eşnâ-yı kırâ'atda müttehemlere toğrı 'atf-ı nazar eyledi-
 gimde cümlesi mütehayyir ü mebhût, elîm ü esîf ve müterakkıb-ı tehdîd ü
 tahvîf oldukları görölerek hıtâm-ı kırâ'at-ı mahzarda mühürleri irâ'e ve ka-
 bâhatları kendülerine beyân u ifâde ile cümlesiniñ dâ'ire-i i'tirâfda isti'fâ ve
 isti'tâfa âmâde oldukları añaşılup bu isâ'etîñ sebep ü bâ'ışinden Hacı Aħ-
 med Efendi'ye su'âlimde "Beytül-mâl Hacı 'Alî ile fesato kâtibi Mehmed
 Efendi böyle bir şey yapılması fesâdını tensîb ider itmez baķıyyesi olup iş-
 te burada mevcûd bulunmuş olanlar benimle berâber cümlemiz taşdîk itmiş
 idik, bu isâ'ete cür'etde aħâd-ı ahâlîden kimesneniñ ma'lûmâtı yokdur ve
 bize kimesne cebr eylemedi, biz kendi 'aql-ı kâşıramız teba'iyyetiyle teşeb-
 büş itdik ve hattâ bu mahzâr me'âli mukterin-i müsâ'ade-i seniyye olmaya-
 cağını istihbâr iderek, bu bir eyü şey olmadı, baķalım Rabbim encâmını
 hayr eylesün, deyü bunlara söylemiş idim, bunun pek büyük bir kuşûr ol-
 duğında şübhe yokdur" cevâbını virmesiyle dîğerlerine "siz ne dersiniñiz"
 hıtâbına cevâben elfâz-ı 'Arabıyye ile töhmetlerini ikrâr ve isti'fâ-yı kuşûra
 ibtidâr eylediklerinde mazbaçasınıñ sür'at-ı tanzîmini meclis kâtibine ifâde
 vü beyân ve vapur kapudânı meclis otaşına [235] ihzâr ile müttehemleriñ ve
 bizim eşyâ ve âdemlerimiziñ ser'ân vapura îşâlliyle iki sâ'ate kadar kal-
 kaçagımı ityân itdigim anda 'asâkir-i şâhânededen evvelce hâzırladığı neferâ-
 tı getirerek her birini ikişer 'askere teslîmen iskelede tehiyye olunan şandâl-
 lar ile vapura nakl itdigi göröldükde mazbağa alınup vapura yol virilmiş idi.

Malta'ya vuşûlümüzden çend sâ'at soñra bir âdem gelüp hafıyyen "bu
 müttehemlerden eger fülân ve fülândan igmâz-ı 'ayn iderseniz size külliye-
 lü hediye takdîm ile hıdmet idecekler" sözünü tefevvüh itdigi anda mahbû-
 siyyetiñ şûret-i zabt u muhâfazaları me'mûrî olan zâbiñâna tekrâr u tenbîh
 ile Malta'da bir gice beytûtet ve memleketi güzelce gezerek 'avdet ve irtesi
 gün fekk-i lenger-i ilķâmetle pek güzel bir havâ ile Girîd'iñ Sûde lîmânına
 muvâşalat olunmuş idi.

Muşârün-ileyh sır kâtibi Muştafâ Nûrî Paşa hâzretleriniñ dîvân kitâ-
 betlerinden neş'et iden Girîd defter-dârı Edirneli Şâkir Efendi lîmâna gele-
 rek birlikde Hanya'ya gidilüp bir hafta kadar ârâm ve lâzım gelenlerle
 ba'de'l-mülâkât maķâm-ı ser-'askerîden virilmiş olan emr mûcibince Han-

ya kışlaları gezilüp hasbe'l-me'mûriyye Hanya'nın ba'zı şanâdîd-i kavmiyle mülâkât olundukdan sonra iktizâ iden kurâsına 'azîmet ve mu'teberân ile mülâkât ve îfâ-yı hüsn-i neşâyih ve muşâhabetle on gün kadar lede'l-ârâm o eşnâda Kandiye'de bulunmuş olan Girîd vâlîsi zabtıye müşîri esbak Mehmed Paşa ile görüsilüp kışlalar gezilerek vapura 'avdet ve hareketle Marmara Denizi'ne kadar müsâ'ade-i havâ ile gelinmiş idi.

Marmara'da şedîd bir fırtınaya teşâdüfle birçok zahmet çekildiği ve bu zevk-i seyâhatin hümârı 'akîbinde geçirildiği hâlde bir cum'a günü der-sa'âdete muvâşalatla Trablus'dan alınan mahbûsîn Bağçe Kapısı karavulına bi't-teslîm Kırı Çeşme sarâyında şadr-ı a'zam Mehmed 'Alî Paşa ile lede'l-mülâkât keyfiyyet-i seyâhat ifâde olunduğının üçüncü günü sâhil-sarây-ı Çerâğân'da huzûr-ı hümâyûna rû-mâl ile mazhar-ı tevcîh-i hitâb-ı müsteşâb ve nâ'il-i 'atıyye vü iltifât ile kâm-yâb olarak 'avdet olunmuş idi.

[236] Rusya devlet-i faîmesi cânibinden ba'zı tekâlîf ile der-sa'âdete gelen Pirens Mançukof'un ta'dîl-i tekâlîfe yanaşmaması tebdîl-i vükelâyı müstelzim olduğundan Mehmed 'Alî Paşa şadâretten ser-'askerlige ve meclis-i vâlâ-yı ahkâm-ı 'adliye re'îsi Girîd vâlîsi esbak Muştâfâ Nâ'ilî Paşa makâm-ı şadârete ve Mehmed Rüşdî Paşa hazretleri 'asâkir-i hâşşa-i şâhâne ordu-yı hümâyûnı müşîrligine nakl olunmuşlardır.

Rûmili Ordu-yı Hümâyûnı Müsteşârlığına Me'mûriyyet-i 'Âcizâneme Mute'allik Fıkralar

Tunus'dan 'avdetden sonra bir müddet daha muhâsebecilikde hizmet itmekde iken altmış dokuz zîl-hiccesinde zuhûr iden Rusya seferi münâsebetiyle Şumnu ve Erzurûm ve Batum cihetlerinde teşkîl buyurulan ordu-yı hümâyûnlardan Şumnu mevki'indeki ordu-yı hümâyûna 'Ömer Paşa ve Erzurûm'a Çırpanlı 'Abdu'l-Kerîm Nâdir Paşa ve Batum'a Servili Hâşekî Selîm Paşa kumandân ve burc-ı 'akrebde bir sâ'at-ı nahsda iken Anadolu ordu-yı hümâyûnına bâ rütbe-i bâlâ Rızâ Efendi ve Rûmili ordu-yı hümâyûnına rütbe-i ûlâ şînf-ı evveliyile bu 'âciz ve Batum'a ûlâ şînf-ı şânîsiyle sâbıkâ müs-

teşâr-ı şadr-ı ‘âlî Zühdi Beg merhûmuñ akrabâsından mektûbî ser-halîfesi esbak Fahrüddîn Efendi müsteşâr ta‘yîn ve refâkatlere mektûbcı ve muhâsebeciler ve ketebe terfîk olunarak mahâl-i me‘mûriyetlere ‘azîmetle kumandân ‘Ömer Paşa’nıñ ittihâz itdiği usûlûñ ve huşûsiyle vürûdumuzdan evvel Silistre defter-dârı bulunan Ispartalı Mehmed Beg’iñ muvakkâten ordunuñ umûr-ı mâliyesini ‘indî olarak hîn-i sû’-i idâresinde gitdiği meslegiñ çığırı bilinemeyüp kumandân paşa ise mahrûrî-i demâğ-ı dâ’imî ile bir hâl-i hod-serf vü istigrâkda bulunduğı ve ma‘iyyet ü hıdmetinde bulunan mürâîler dâ’imâ müşârûn-ileyhiñ re‘y-i kec ve efkâr-ı mu‘avvecini taşdîk ile kendü refâhlarına hıdmet itdikleri cihetle müşârûn-ileyh kendi hayâl-i mahrûrâne ve efkâr-ı mahmûrânesinden tevellüd iden ârâdan başka re‘ye havâle-i sem‘-i i‘tibâr itmediginden mirşâd-ı şavâbı irâ’e vü ihtîrâñ kat‘â fâ‘idesi olmadığı anlaşıldığı ve mûmâ-ileyh Mehmed Beg me‘mûr olduğı defter-dârlıgıñ mevki‘i olan Rusçuk’a gitdiği cihetle umûr-ı me‘mûremle mütevaggil iken Rusya ‘askeriniñ Tutarğan’ıñ karşısındaki Ulah yakasına vürûd-ı istihbâr olunmasıyla ‘Ömer Paşa li-ecli’l-muhârebe Tutarğan karyesine [237] ‘azîmetinde bu ‘âcizi bâ-ta’lîmât-ı mevcûde ordu-yı hümâyûnuñ kumandân kâ’im-makâmlıgıyla Şumnu’da bıraktığından îfâ-yı me‘mûriyyete devâm olunmuş idi.

Tutarğan’daki muhârebede ‘asâkir-i şâhâneniñ muzafferden ‘avdetini müte‘âkib şadâret müsteşârı Şekîb Efendi me‘mûriyyetiyle ‘Ömer Paşa’ya serdârlık fermân-ı ‘âlîsiniñ şeref-vürûd-ı, mecbûl olduğı ‘azamet ‘ârızasıyla hod-serlik beliiyesiniñ tezâyüdine sebep olduğundan gâyet-i ıztırâb ve ‘azâb-ı derûn-ı bî-hisâb ile on mâh kadar me‘mûriyyet-i mezkûreniñ hüsni îfâsına bezl-i mesâ‘î ve istikâmet-i meftûreyi der-pîş iderek muhâsebeci Reşîd Efendi, başkâtib Midillüli Muşafâ Efendi gibi tarz u tavırlarına âşinâ olmadıgım mechûlül’-ahvâl me‘mûrlarıñ hâl ü hareketlerine rûz u şeb ‘atf-ı nazâr-ı dikkatle me‘mûriyyet-i müte‘assireyi îfâ arasında mâliye nâzırı Mûsâ Şafvetî Paşa’nıñ himmeti ve ol zamân hâriciyye nâzırı bulunan şadr-ı esbak Muşafâ Reşîd Paşa’nıñ îcâb-ı vakte tevfiķan mûsâ‘ade vü i‘ânesiyle ordu-yı hümâyûnlar müsteşârlıklarınıñ defter-dârlıga tahvîliyle Rûmilî’ye vüzerâdan Burûsa vâlisi sâbık Boşnak Âgâh Paşa ve Anadolî’ya Hacı Vehhâb Efendi defter-dâr naşb olunduklarından müşârûn-ileyh Âgâh Paşa Şumnu’ya bil’-vürûd rû’yet-i meşâlihe ibtidâr itmiş idi.

Hıtâm-ı muhâsebe'ye kadar ordu refâkatinde bulundukça on beş bin gurus ma'zûliyyet ma'âş-ı ihsân buyurulduğundan me'mûrları ma'rifetleriyle iki mâh zarfında rû'yet olunan muhâsebe defterleri ve meclis-i muvakkat mazbatasını alarak der-sa'âdete 'avdet itdikden iki mâh sonra mâliye hazînesinin maşârifât muhâsebesi ketebesinden Veysî Efendi'nin ihtârı ve masraf muhâsebecisi Râşid Beg'in ısrârıyla defâtirîn uşûle gayr-ı muvâfık tanzîm olunmuş bulunması ser-rîştesiyle yine ma'âş-ı mezkûr i'tâ olunarak bâ-tezkire-i sâmiye orduya 'avdet-i 'âcizânem irâde buyurulduğundan şiddet-i şitâda Rusçuk'a 'avdet olunmuş idi.

Rusçuk ve Şumnu'da altı mâh kadar ârâm olundığı eşnâda mes'ele-i mevcûdeye müte'allık ba'zı huşûş için Viyana'da bulunan şadr-ı esbak Mehmed Emîn [238] 'Âlî Paşa'nın ikinci mâ-beynci Neş'et Beg müşîrliğiyle ikinci kerre şadârete celbleri eşnâsında Şumnu'ya teşriflerinde görüşlöp der-sa'âdete 'avdet-i 'âcizânemi kendüleri irâde buyurmalarına cevâben "ordu-yı hümayûn meclis-i muvakkatından isti'lâm-ı 'âlî buyurulduğundan sonra alınacak cevâba göre 'avdet-i 'âcizânem daha münâsib olur" didigimi tahsîn buyurduklarından Âgâh Paşa'nın İşkodra vâlîliğine me'mûriyetinde halef olan ordu-yı hümayûn defter-dârı Hacı Rusûhî Efendi'den olunan isti'lâma cevâben takdîm itdiği 'arîzasında ordu refâkatinde bulunmağlıgımı mûcib bir şey olmadığı 'arz olunduğunu hikâye ile vârid olan emir-nâme-i sâmi üzerine Şumnu'dan müfâraakatla der-sa'âdete muvâşalat olunmuş idi.

Bu me'mûriyyetin ibtidâsından intihâsına ve andan sonra tamâm on iki sene bi-gayr-ı hakkın tahammöl olunan cefâsına ve ahıbbâ şûretinde görinen ve me'mûl olunmayan eşhâşın si'âyet ü münâfaakat ve muhâsedeleri mâni'-i terakkî vü tefeyyüzüm olduğu cihetle çekilen belâyâsına ve bu müddet içinde bilâ-zerî'a dücâr olduğum dâhiye-i dehyâsına nazaran meşhûdât ve hakîkat-i hâli bilâ-nokşân yazılmak lâzım gelse mânend-i Şâh-nâme pek mufaşşal bir kitâb-ı keşîrül-hikâye olacağı cihetle böyle serpintili ma'nîdâr ser-güzeşt ile enzâr-ı mütâla'a-güzârânı it'âba taşaddî isâ'etini ihtiyâr ile ba'zıları taraflarından i'râz u agrâzı da'vet itmekden ise bu bâbda ve sâ'ir huşûşâtımda yüzlerinden pek ziyâde mutazarrır u muşâb olduklarımın 'Azîzün Zü'nîkâm olan Cenâb-ı 'Âdil-i Mutlak'a havâlesiyle iktifâ iderek bu

me'mûriyete müte'allik olan vukû'âtıdan derci münâsib olmayan hikâyâtın terki evlâ göründi.

İşte me'mûriyyet-i mezkûreden ba'de'l-infişâl evvel-emirde dört sene hânemde bilâ-ma'âş eşnâ-yı ârâm-ı 'âcizânemde akribâ ve müte'allikâtın keşreti cihetiyle Es'ad Paşa şarrâfı Avakim-zâde Arslanoğlu Ovannis Efendi'den şehriyye on beş bin gurusı alarak ta'ayyüş itmiş ve iki harîkîñ tekar-rûbî cihetiyle hasâr-dîde olarak şarrâf-ı mûmâ-ileyhe ma'a-güzeşte üç bin kîseden ziyâde zuhûr [239] iden deynime mukâbil Beyrût'a gider iken bâğ ve hânemiz 'uhdesine ferâğ olunarak güzeşteli borcdan halâş olunmuş idi.

Cebel-i Lübnân Naşârâ Kâ'im-makâmlığı İslâhâtına Me'mûriyyet-i 'Âcizânem

Her ne ise şadede devâm idelim, kapu kethudâsı Nâşid Beg-zâde ma-şârifât-ı 'askeriyye nâzırı mekteb sebak-daşımız Muhtâr Begefendi ile bir gice sadr-ı a'zam ve ma'den-i lutf u himem ü kerem Muştafâ Reşid Paşa hazretlerinin sâhil-hânelerine gidilmiş idi. Ol şeb-i pür-çarabda me'mûriyyet-i sâbıkadaki istikâmet-i 'âcizânemi istiknâh buyurduklarını tebşîr ü beyân ile otuz bin gurusı mâ'aş ve yüz bin gurusı harc-ı râh ile Cebel-i Lübnân ıslâhâtına me'mûriyyet-i 'âcizânemi ve bu işiñ hitâmıyla berâber vezâretle Haleb vâlîliğiyle çerâğ buyurulacağımı 'alenen ve mükerreren tebşîr buyurduklarına şeyhu'lislâm Çelebi-zâde İsmâ'il 'Âşım Efendi'niñ,

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

Kâbil-i feyz-i kerem-kâr eyler ihsânın tamâm

Mihr ider mâh-ı neviñ elbette noğşânın tamâm

me'âliyle 'arz-ı teşekküre ibtidâr eylemiş idim.

Müte'âkıben müşârün-ileyh haste ve bir hafta soñra irtihâl-i dâr-ı cennetle dem-beste olduklarından hâşıl olan hüzn ü keder muhtemel-i resîde-i derece-i havf u hâzer ise de,

(Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlün)

İştibâr ehli kemâlâtını tahlîd eyler
Nüşa-i nefsinı tevîk ile teclîd eyler
Sırr-ı lâ-yüs'eli fehm ile geçen vehminden
Ân-be-ân Hâlîk'ı tevhîd ile tahmîd eyler

kıt'a-i râcilânesini yâd ve şûret-i şabr u taḥammül ü tevekkülü pîşe ile hayret-hâne-i âşiyânemde tesliyet-i müfâd-ı her-çi-bâd-âbâd ile ârâm üzere iken şadr-ı cedîd 'Âlî Paşa yirmi beş bin gurus ma'âş ve altmış bin gurus harc-ı râh ile me'mûriyyet-i 'âcizânemi tervîce himmet idüp faķaķ Aşķar 'Alî Paşa kethudâlığından Antalya kâ'im-makâmı olan İsmâ'îl Şabrî Beg'den ahâlîniñ zuhûr iden şikâyetiniñ taḥkîkînden soñra Beyrût'a gidilmesi yetmiş üç ramazân-ı şerîfi evâhırında irâde vü i'tâ buyurılan ta'lîmât-ı seniyye ile 'azîmet-i 'âcizânem ifâde buyurulmuş idi.

Tersâne-i 'âmireden tehiyye buyurılan Silistre vapurına eşnâ-yı rûkûbda Şafvetî Paşa birâderi Muştafâ Rızâ Efendi'niñ şurre-i hümâyûn [240] emânetine me'mûriyyeti zuhûr itmekle berâber Antalya'ya ķadar gidilüp emr-i me'mûriyyete mübâşeret ve on beş günde netîce virilen taḥkîkâtıñ gösterdiği lüzûm üzerine kâ'im-makâmıñ 'azliyle nâ'ibi Hâlîd Efendi'niñ vekâletine dâ'ir hasbe'l-me'zûniyye taraf-ı 'âcizânemden virilen vekâlet-nâmeden soñra Levid kumpanyasından Teke lîmânına gelen Malta nâm vapura râķiben üç günde Beyrût'a vuşûl bularak vâlîsi Hırşîd Paşa ile lede'l-mülâķât emr-i me'mûriyyete mübâşeret olunmuş idi.

Beyrût'a vuşûl-i 'âcizânemde Şafvetî Paşa mensûbâtından ve Soğuk Çeşmeli Bekir Efendi akrabâsından şadr-ı esbak silâhdâr 'Alî Paşa hazine kâtibi Muştafâ 'Ârif Efendi'yi defter-dâr-ı eyâlet ve ol vakit bâb-ı 'âlî tercüme oķası hulefâsı müteḥayyızânından olup mu'ahḥaran vezîr olan Şabrî Paşa ḥazretlerini palanka me'mûriyetiyle rehîn-i meşgûliyet ve hulefâ-yı mûmâ-ileyhimden olup bi'l-âḥire vezâretle mâliye nezâretini ihrâz itmiş olan Şâdık Paşa ḥazretlerini müterakķıb-ı zuhûr-ı me'mûriyet ve mektûbî-ı şadr-ı 'âlî hulefâsından Vaşfî Efendi'yi kethudâlık ḥıdmetinde mazḥar-ı rî'âyet bulduğımdan ıslâḥâta mübâşeret olundukķa uşûl-i 'atîķada voyvo-

da ve mütesellim ve Cebel-i Lübnân'a mu'kâta'acı ve emîr ta'bîr olunan vü-cûhuñ kâffesiniñ dil-gîr oldukları sâde-dil Naşârâ kâ'im-ma'kâmı Mîr Be-şîr Ahmed'iñ 'azliyle iş bitecek iken vâlî-i müşârün-ileyhiñ mîr-i mû-mâ-ileyhi iltizâm itmesi ve bu me'mûriyeti mu'arrif ü mübeyyin olan ta'lî-mât-ı seniyye ise vâlî paşa ile ittifâk u ittihâd dâ'iresinde ma'hdûd olması irâde-i seniyyesi dü-dest-i teşebbüsât-ı 'âcizânemi ta'kîd ü ta'vîk ve ittifâ-kıñ hilâfındaki hareketiñ fâ'idesi olmayacağı icrâ'âtımı te'hîr ü ta'tîl itmiş olduğundan hod-be-hod kâ'im-ma'kâmıñ 'azline kıyâm etmek egerçi ba'zı teşebbüsât-ı müstakîme ve her-çi-bâd-âbâd ile mümkün ise de vâlî paşa ile hâsıl olacak mübânenetiñ maşlahatı dūcâr-ı keşâ-keş ideceginden çekilecek zahmet mütâla'asıyla mu'aḥḥaran rivâyet olunduğına göre ke'enne vâlî paşanıñ bu bâbda almış olduğı rivâyet olunan ta'lîmât-ı hafîyyeye nâza-ran iltizâm eylediğı hiss olunan bir politikaya mebnî bi'z-zarûre kâ'im-ma-kâmıñ 'azline gidilemeyüp ğabâvet ve 'adem-i ehliyeti cihetiyle 'azl ü teb-dîli esbâb-ı kavîyyesiniñ zuhûrına te'karrüb eyledigim eşnâda kâ'im-ma-kâmıdan iştikâ [241] iden ta'kımın re'îsi olan Mîr Beşîr 'Assâf'iñ müdîr-i umûrî Es'ad Naşşâr nâm söz ebesi bir Naşrânî bir gün nezd-i 'âcizâneme gelerek kâ'im-ma'kâmıñ hamâkat ve 'inâd i'tisâfa cür'etinden bahş ve hikâyeye ibtidârı ba'de'l-istimâ cevâben "zulm-dîdegân-ı hükûmetden veyâ tarafımızdan bâ-ma'rûzât haklarını istid'â iderler ise işlerine bakılır ve kâ'im-ma'kâm hakkında isnâd olunan cinâyetden üzerine bir huşûş-ı cevhe-rî tebeyyün ider ise 'azl ü tebdîl olunur, yoksa bir esâsa binâ kılınmayarak bir şahşıñ ef'âl-i müte'addiyesinden sükût ve yalnız ahlâk-ı rediyyesinden bahş ile böyle bu revmeden şifâhen hikâye ve safsata ile devlet me'mûrî-niñ 'azline yürünmek emr-i mevhûmı iltizâma cür'et demek olarak bu daḥî ihkâk-ı hak kazîyye-i marziyyesiniñ külliyyen hilâfına ihtiyâr-ı hareket ola-cağı cihetle lââyık u revâ olmaz ve buña tanzîmât-ı hayriyye ve ta'lîmât-ı seniyye ve kâffe-i nizâmât-ı devlet-i 'aliyyeyi mü'essis olan şerî'at-ı şerî-feniñ mutazammın olduğı 'adâlet-i 'aliyye mesâğ u müsâ'ade gösteremez" cevâbıyla ilzâm u iskât olundu, zann eyledigim hâlde irtesi gün aḥşâm üze-ri sâ'at on bir buçukda mûmâ-ileyh Es'ad Naşşâr ile berâber beş yüzden mütecâviz müsellaḥ Mârûnî sâkin olduğumuz hâneye gelerek havlısında ictimâ' ve bülend-âvâz ile kâ'im-ma'kâmıñ mezâlîme cür'etinden şikâyet ve 'azl ü tebdîli istid'âsında ısrâra mübâderet itdiklerinden, içlerinden bir-

kaç söz añları nezd-i 'âcizîye celb ile istifsâr-ı çigûnegî-i keyfiyyetden soñra ba'zı neşâyih-i mü'essireye cevâb-ı muvâfık alıncaya kadar gice sâ'at üçü geçmiş ve ol kadar âdem epeyce mesâfelerden aç gelmiş oldukları istimâ idildiginden der-hâl Beyrût'daki furun ve mağazalar açdırılarak ekmek ve peksimed ile bulunabilen ternâne tedârükiyle bunlar ol gice müsâfir idilerek irtesi gün karyelerine gitmişler ise de bunların böyle müsellehan Beyrût'a gönderilmeleri kâ'im-mağâmlık arzûsında olan ve re'îsü'l-müştekî bulunan Mîr Beşîr 'Assâf'ın şan'ı vü cür'eti eşeri olduğu anlaşıldığından bu cür'etden maqşad ne idüğine dâ'ir yazılan tahrîrât tevdi'an ve Cebelce cereyân iden fesâdât u fetretiñ bâ'îş ü esbâbının hafıyyen tahkîkâtı me'mûriyyeti ilaveten muqaddemâ Haleb mâl me'mûriyetinde iken 'Arabî tekellümü ta'lîm itmiş ve hükûmet işlerinde iktisâb-ı meleke vü mahâret eylemiş olan ma'tûk-ı 'âcizânemden Yûsuf Ağa, mûmâ-ileyh Mîr Beşîr 'Assâf'ın bulunduğu [242] karyeye gönderilmiş idi. Getirdiği cevâbda ke'enne anları kendüsi göndermeyüp kâ'im-mağâmdan nâ-hoşnûd olan ekşer muqâta'acıların karyelerinden zulm-dîde olan ahâlî göndermiş olduğunu ve kendüsi şâdık-ı devlet ise de kâ'im-mağâmdan müştekîlikle teşehhür itdiginden ve kâ'im-mağâm ise hükûmetiñ maqbûl u mu'teberi bulunduğı cihetle şâyed bu 'âciz dañi vâlî paşanın sevkiyle muvâfaqat idüp kâ'im-mağâm tarafına meyl itdirilmiş isem kendüsi haqâret göreceğinden zu'mınca bu kayd-ı ihtirâzîye ri'âyeten kâ'im-mağâmıñ 'azl ü tebdîlî 'umûmuñ emel ü arzûsı olduğunu işbât itmek için tarafımıza geldiklerini beyân itmiş ve Yûsuf Ağa'nın bu husûsdaki tahkîkâtı dañi bu merkezde olup ancak gider gelür iken konup göçdiği kûrâdan aldığı ma'lûmâta ve meşhûd olan ahvâl ve maşûsâta nazaran kâ'im-mağâmıñ haqqındaki şikâyetiñ menşe'i Maţrân Tobya nâm muharrikle pek esâfil ve ahâd-ı ahâlîden 'adî bir hıdmet-kâr maqûlesi iken Maţrân'ın nuţ u hıttâb-ı haţâ-kârîsini ezhân-ı ahâlîye te'sîre vesâtet-i hıdmet-i fesâdiyyesinde kullandığı ve âlet-i mülâhaza ve fesâd ittihâz itmek için i'tibâr itdiği Yûsuf Kerem nâm şakî-i hâ'in ü fûrû-mâye vü bed-fercâm olduğu anlaşılmış ve hattâ Vecîhî Paşa'nın vâlîliğinde ve sır kâtibi Muştafâ Nûrî Paşa hazretlerinin ıslâhât me'mûriyetinde ve ba'zı vulâtın sâ'ire zamânlarında dañi Maţrân'ın imtiyâz-ı Cebeliye tahşîli için çalışdığını Beyrût'da bulunan mevşûku'l-kelim zevât hikâye itmişlerdir.

Her ne ise kâ'im-mağâmın müstekîleriniñ ve Ba'lbek kazâsı civârındaki Zahle kaşabası ahâlîsinden ve Mârûnî tâ'ifesinden bir şahış ile Fersûn Kızı nâmında bir hâtunuñ da'vâlarında hakları tebeyyün itmek hâlinde iken birisi meclisiñ hâricinde şulhen tesviye ve merķûmeye dañi ba'zı tazmînât tevfiyesini kâ'im-mağâm meclisinde söz virerek bitürölmek yolını tutdğı eşnâda Şayda eyâletiniñ tefrîķ-i tebe'a hıdmeti dañi bâ-emir-nâme-i sâmi bu 'âcize 'ilâve-i me'mûriyyet buyurulmuş olduğundan bu me'mûriyetleriñ îfâsına birer vakit ta'yîni taşavvur itmekde iken hükûmetle İngiltere konsolos-hânesi beyninde otuz iki huşûşdan tolayı hâşıl olan mübâyenetiñ şûret-i suhûletle indifâ'ı hıdmetine me'mûriyyet-i 'âcizâne-mi [243] âmir İngiltere devleti tarafından me'mûr olan Selânik konsolosı Mösyö Kâlverd³⁸ ile vârid olan tahrîrât-ı sâmiye başkaca ve başluca bir tevağguli tehiyye itmiş ve bu maşlahat dañi ziyâde mühim olduğundan mûmâ-ileyh Mösyö Kâlverd söz añlar bir zât olmağla beynimizde hâlişâne cereyân iden müzâkere ile virilen karar üzerine mevâdd-ı müstekâ-bihâ birer birer tedķîķ ve şikâyâtıñ mûte'allik olduğđ âdemler celb ile evvel-emirde hakk-ı müdâhale ba'de't-taşdîķ ve't-teslîm ikimiziñ hużûrında 'arîz ü 'amîķ istintâķ ve tahķîķ olundukda tarafımızdan Türkçe ve konsolos-ı mûmâ-ileyh cânibinden Fıransızca tutılan mazbaatlar her aķşâm üzeri hıtâm-ı maşlahatda tarafeynden mukâbele vü tatbîķ ve zarflara mevzû'an ve memhûren mübâdele ve hıfz olunmak şûretiyle hâşıl olan emniyyet üzerine mevâdd-ı müstekâ-bihâ kâmilen nazar-ı tedķîķden geçirilmekde olduğđ hâlde Beyrût'a üç sâ'at mesâfede ve Maţrân-ı merķûmuñ manastırınıñ fevķinde ki zirvede kâ'in "Beyt-i Merâ" ta'bîr olunur Dürzü Mârûnî muhteliķ bir kıaryede iki mezheb ahâlîsinden tahrîkât eķeri olarak iki çocuk beyninde zuhûr iden mûnâza'ada Mârûnî çocuğđ Dürzî'yi i'dâm itmesiyle tarafeynden muhârebeye mübâşeretle beş on âdem i'dâm u ifnâ idilerek mukâtele devâm itmekde olduğđna dâ'ir kâ'im-mağâm Mîr Beşîr Ahmed kendüsine vârid olan varakayı sâkin olduğum hânede defter-dâr efendi ile muşâhabet itmekde iken bi'z-zât getirüp irâ'e ve "buña tedbîr-i 'âcil ile 'ilâc olunmaz ise maşlahat 'alevenüp Cebel'iñ her tarafına sirâyet iderek muhârebeniñ imtidâd ideceğđ isti'dâdı mevcûddur" gibi kuvve-i vâhimeyi muharrik

ba'zı sözler 'ilâvesiyle tevhîm itmiş ve vâkı'â selîka-i emzice-i ahâlî-i Cebel ve sâ'ika-i vukû'ât u cedel ve huşûsiyle Matrân'ın desâyis ü mükâyede-si sû'-i te'sîriyle bu mukaddime-i pür-'ilel hakîkaten bir fetreti netîce virecegi bir nice emsâliyle müberhen ü müdellel olduğundan fetretiñ âgâzından encâmı lede'lmütâla'a defter-dâr efendiyle olunan müzâkere îcâbınca fesâdın kesb-i sirâyet ü cesâmet itmeden indifâ'ı içün egerçi vâlî paşanın hemân hareketi lâzım gelür ise de vâlî paşada bu sür'at-i hareket maznûn olmadığından kethudâ efendiyi buldurmak taşavvurında iken vâlî paşa ve Şabrî Efendi ve kethudâ efendi bulunduğumuz hâneye vürüd iderek lede'l-müşâvere fezleke-i [244] istişârenin 'arz itdiği ta'lîmât Cebel'e 'azîmetiñ ferdâya ta'lîkini müş'ir olmağla taraf-ı 'âcizânemden vâlî paşaya hitâben "me'mûrîn-i devletden birisinin bu dakîka ya'nî şimdi mahall-i muhârebe niyesi ise oraya çıkması elzemdir, çünkü el-hâletü hâzihî muhârebe devâm itmekdedir, bu anda halk yek-dîgerini i'dâm u imhâ idiyor, bunun bir şâniye te'hîri şer'an ve hükûmeten ve mütâla'aten ve inşâfen muzırdır, bu işe kâ'ideten zât-ı 'âlîñiziñ sür'at-i teşrîfiñiz iktizâ ider, eger siz çıkmayacak iseniz ben şimdi giderim, zîrâ bir tarafda âdem ölmekde olduğdan başka karye-i mezkûre ecnebî müsâfirlerinin kampanyalarıdır, oralarda tebe'ası olan konsoloslar şimdi gelür veya tercümânlarını gönderürler ve tebe'aları içün te'mînât isterler, ol vakit birimizin Cebel'e çıkması emr-i zarûrî olur, onların ihtâr u ilhâh ve ifâdeleriyle mecbûren çıkılmağdan ise biz kendüligimizden karâr virüp de anlar gelmeden ve müdâhalelerine meydân virilmeden ibrâz-ı hamîyyetle müteheyyî-i 'azîmet bulunsak ve bu huşûşda olsun i' tirâzlarına karşı gelmiş olsak hoş ve hayırlu olur, eger siziñ teşrîfiñiz ferdâya kalur ise bendeñiz hemân çıkarım, zîrâ şimdi tercümânlar gelmeğe başlarlar zann iderim" sözünü tamâm ider itmez Beyrût'da kâ'in Fıransız ceneral konsolosının vürüdü haber virilmekle paşanın levni mütegayyir olarak konsolos meclise bi'l-vürüd söze âgâz ile "Hürşîd Paşa, Mösyö Döşen³⁹ ve fülân ve fülân Beyt-i Merâ'da ve civârında fülân fülân karyelerdedir, Cebel'de gavgâ başlamış, bunların sâlimen buraya celbi hükûmete 'â'iddir ve bir de tebe'amızıñ Cebel'de harîr fabrikaları ve derûnında birçok ipekleri vardır, bunlardan zâyî'ât olmama-

sına hükûmet himmet itmelidir, ihtîâr iderim" sözünü tekmîl ider itmez vâ-lî-i müşârün-ileyh bi'l-mecbûriyye tedbîrimizi tahsînen ve teslîmen ve konsolosa hitâben "işte müfettiş beg şimdi Cebel'e çıkacağını ifâde itdi, in-şâ'allâh her işi yolına kor" cevâbını vermiş ve hele bizim ifâdeniñ işâbeti ol vakit güç hâl ile taşdîk olunabilmiştir.

Cebel'de Dürûz ve Naşârâ Beyninde Vuķû' Bulan Muķhârebe-niñ İndifâ'ına Sür'at-ı Mubâderetle Cebel'e Keyfiyyet-i Şu'ûd-ı 'Âcizânem

Cebel'e 'azîmete hâzırlandığım an aķşâm ezânı vakti olmağla Beyrût kumandânı Koca Yûsuf Paşa hafîdi mîr-livâ sâde-dil 'Azîz Paşa'dan iki ve-yâ bir bölük 'asâkir-i nizâmiyye-i şâhâne taleb olunmuş ise de şâyed tara-fımızdan 'asker taleb [245] olunur ise bir nefer bile virilmemesini ordu mü-şîri Ahmed Paşa emr itmiş ve bunun üzerine viremeyeceğini cevâb vermiş olduğundan andan me'yûsen Nâfiz Paşa dâ'iresi ağalarından olup Beyrût'da ser-gerde bulunan İbrâhîm Ağa celb ile yüz nefer başıbozuk süvârîsiniñ ser-rî'an tedârük ve teslîh u tehiyyesi tenbîh olunarak dâ'ire-i 'âcizîde bulunan yedi sekiz nefer hademe ve on kadra başıbozuk ve tercümân Şâlih-zâde Ahmed Efendi ile aķşâm ezânı vakti hemâh çay ağzından Cebel'iñ tepesinde olan muķhârebe mahalline yetişilmek için ester-süvâr olarak seyr-i serî' ile hareket ve sâ'at üçde iken gicenin bir hâl-i zulmetinde yetmiş altı muķhar-reminiñ sekizinci günü mevķi'-i muķhârebe olan Beyt-i Merâ kıyâsinde mu-vâşalat olunduğı eşnâda kıyâre sokaklarında ba'zı meyyit-i maķtûle teşâdüf-le muķhârebe imtidâd iderek lâ-yenķatı' silâh atılmaķda olduğundan nev'-i beşere 'ârızası emr-i tabî'î olan dehşeti ser-nüvîşte teslîm ve kâzâyâ rızâ ile tefsîr iderek kesb-i tesliyet ve ihtiyâr-ı cür'etle ilerüye sevk-i semend ile eş-nâ-yı sür'atde İbrâhîm Ağa'ya sıfârîş olunup sür'at-ı tedârükine muvaffak olabildiği yirmi otuz kadar Kürd süvârîsı birer ikişer başımıza toplandıkla-rından bunlarla berâber silâh atılan tarafa ilğâr olunduķda çünkü mucâri-bîn-i hükûmetden böyle seyr-i serî' ile 'ale'l-fevr muşlih u me'mûr vürûd-ı ni me'mûl itmediklerinden kâr-zârîñ terki iki tarafa tenbîh ve kelimât-ı

mü'essire ile tehdîd olundukda gavgâ başılmış ve iki tarafın söz aınları irtesi gün celb ile tahkîkâta teşebbüsle ihkâk-ı hakka mübâderet olunacağı cihetle herkesin ırz u edebiyile ârâm itmesi ve ahâlî-i karyenin civâr-ı ziyâ'a ve Deyrû'l-Kal'a Manastırı'na müsâfir virilmesi me'mûrlarına tenbîh olunmuş idi.

Mûmâ-ileyh ser-gerde İbrâhîm Ağa ve bölükbaşı Kürd 'Abdu'l-Fettâh Ağa gibi süvârilerin mümkün mertebe mücerreb ve söz aınlarından birkaçı karye-i mezkûrede ve Deyrû'l-Kal'a Manastırı'nda olan ecnebîlerin celbine ve birazları Fıransa tebe'asının ipek fabrikalarının ve kızıl manastırlarının muhâfazalarına me'mûr idilerek şofıradan gelenlerden elli altmış neferi karye-i mezkûre ile civârındaki köylerin etrâfında karavul gezdirilerek ve bi'z-zât şabâha kadar tebe'amızla karyenin her tarafı [246] ve Deyrû'l-Kal'a cânibi gezilerek der-hâl celb ü tevkîf olunmuş olan ecnebîler bölükbaşı mûmâ-ileyh 'Abdu'l-Fettâh Ağa muhâfaza ve refâkatiyle 'ale's-seher kâmilan ictimâ' itmiş olan süvârî güzîdelerinden yirmi neferine teslîmen Beyrût'a indirilmiş ve ol vakte kadar olan vukû'ât daî bâb-ı âliye 'arz olunarak vâlî paşaya daî ma'lûmât virilmiş idi.

Yevm-i mezkûrda Dürzî 'ukalâsıyla Mârûnî Matrân ve papasları ihzâr ile cenâzeler kaldırdırılarak bu esnâda hasbe'l-îcâb Dürzîlerden birisi bir Mârûnî i'dâm itdiginden terbiye ile i'lân-ı 'adâlet ve fetretin sebep-i zuhûrî tedkîkâtına ve tarafeynden irtikâb olunan gâşb u gârâtın i'âde vü ihkâkı için nezd-i 'âcizîde bir komisyonun ictimâ'ına teşebbüsle Dürzî tâ'ifesi tarafından 'ukalâsından Hasan Şakar ve 'Abdullâh Hevde, Mârûnî milleti cânibinden Matrân Tobya ve Mîr Hasen ve Mîr Yûsuf ve daha bir iki Dürzî ve Mârûnî celb ile tahkîkât ve tedkîkâta girişilmesi husûsına Matrân'ın memnûn olmadığına tecâhülle maşlahata fayşal virilmiş ve her kârda mu'în-i mütevekkilîn ve meded-res-i 'âcizîn olan Cenâb-ı Rabbu'l-'Âlemîn'in lutf u merhamet-i celîle-i İlâhiyyesi bu husûsda daî yâr u yâverim olarak her tarafın memnûn olacağı şûretde bir tanzîm ü tesviyyeye bi'l-muvaffakiyye iş bitdikden ve gavgâ şavarak âsâyış istihsâl olundukdan şofıra ordu müşîri müşârûn-ileyh Ahmed Paşa'nın mîr-livâ İki Kafalı Mustafâ Paşa kumandâsıyla Beyrût'a gönderdiği nişf tâbûr kadar piyâde 'asâkir-i nizâmiyye-i şâhâneyi istişâben vâlî paşa hazretleri Hân-ı

Müdüric'e⁴⁰ teşrîf idebilmiş ve bizi de oraya taleb eylemiş olduğuna dâ'ir gelen kâğıdına daha Beyt-i Merâ'daki işlerin arkası alınmadığı cevâbı yazılmış ise de tekrâr oraya 'azîmetimizi ısrâr eylediginden nâ-çâr Hamâna kıyâsi üzerinden gidilmiş ve bir hafta oraca berûde daği görülebİLür meşâlih görölerek vâlî-i müşârün-ileyh daği lüzûmını taşdîk eylediği cihetle birlikde Beyt-i Merâ'ya 'avdet olundukdan soñra Beyrût'a 'avdet ve Cebel'de lâzımu't-tesviye bir şey kalmadığından müşârün-ileyh daği müte'âkıben mu'âvedetle bağıyye-i meşâlih Beyrût'da rü'yet olunmuş ve bu huşûsuñ bâb-ı 'âlfî nezd-i [247] sâmiinde kârîn-i kabûl olduğına dâ'ir şeref-vârid olan emir-nâme-i sâmi şûretleri dördüncü ve beşinci numaralar ile zeyl-i kitâba derc olunmuşdur.

Bâlâda zıkr olunduğı üzere Beyrût hükûmetiyle İngiltere konsolos-hânesi beyninde hâşıl olan mübâyenetiñ hall ü tesviyesine hıtâm virilmesi içün 'avdetde yine Selânik konsolosı mûmâ-ileyh Mösyö Kâverd ile lede'l-ictimâ' mevâdd-ı müştekâ-bihâdan gayr-ez-tesviye bağıyyesiniñ ifâ-yı muhtezâsına mübâşeret olunmuş idi.

Mukaddemâ tarafeynden tutılan mazbataların ikmâliyle bu tahkîkâtın virdiği netîceden añaşıldığına göre şikâyet olunan şeylerin ekşerîsi terâhî ve te'eñhurâtdan ve kimisi ba'zı bed-hâhânın tarafeyni ifâdât-ı ifkiyye ile bi-gayr-ı hâkkin igzâb itmeleri seyyi'âtıyla konsolos-hâneniñ bir fikr-i gâlaş-engîz altında kalmasından neş'et itdiği añaşıldığından mezkûr mazbatalar me'âlleri birleştirilerek tanzîm olunan mufaşşal mazbata tarafeynden temhîr ü imzâ olunarak te'âtî olunan nüshalarından birisiniñ bâb-ı 'âlfîye takdîmiyle bu huşûş daği dil-hâh-ı 'âlfî-i devlet-i 'aliyye vechile fayşal-pezîr olmuş ve hükûmetle konsolos miyânesini te'lîfe ve mülâkâta tavassutla lehül-hamd muhâfaza-i hukûk-ı hükûmet-i seniyyeye muvaffakiyet üzere maşlahatın kâmilten hıtâm-pezîr olduğu bâb-ı 'âlfîye 'arz olunmuş olduğundan bu hîdmet-i âcizânemiñ daği tebşîr-i kabûline dâ'ir ol vakit ma-kâm-ı hâriciyyede bulunan Fu'âd Paşa'dan vürûd iden tahsîn-nâme 'aynıy-la zeyl-i kitâba altıncı numara ile derc olunmuşdur.

Cezâyir-i Bahr-i Sefîd Eyâleti Mutaşarrıflığına Me'mûriyet-i 'Âcizânem

Bu işiñ hitâmında yirmi otuz gün kadar daha Beyrût'da eşnâ-yı ârâm-ı 'âcizânemde Kıbrıslı Mehmed Emîn Paşa merhûmuñ ikinci şadâretinde Trablus-ı Ğarb ve Bağdâd ve Şâm ve Haleb ve Kürdistân ve Erzurûm ve Trabzon ve Konya ve Tuna ve Yanya ve Selânik ve Girîd ve İzmir gibi ba'zı mevâkı'-i mühimme vü nâzûkâneden mâ-'adâ olan eyâlet vâîlikleriniñ mutaşarrıflığa tahvîli sırasında on yedi biñ beş yüz gurus ma'âş ile Cezâyir-i Bahr-i Sefîd eyâleti mutaşarrıflığınıñ 'uhde-i [248] 'âcizâneme tevcîhine müsâ'ade-i seniyye şâyân buyurulduğuna dâ'ir yetmiş altı cemâziye'l-evvelîsinin yirmi dördüncü günü şeref-vürûd iden emir-nâme-i sâmiye imtişâlen Beyrûtça olan ufağ tefek işler hasbe'l-emr vâî Paşa'ya terk ile sene-i mezkûre receb-i şerîfi gurrasinde eyâlet-i mezkûreniñ ol vakit merkezi olan Rodos cezâresine muvâşalat müyesser olmuş idi. Emir-nâme-i mezkûr şûreti zeyl-i kitâbda yedinci numero ile mürakkaamdır.

Eyâlet-i mezkûre vâîlikle idâre olunur cesîm mahallerden ma'dûd olup Hıuşuşıyle Kıbrıs ve Sakız ve Midillü ve Limni ve İstanköy ve Bozca-ata ve sâ'ir yirmi kıt'a mühim noktalardan müctemi' ve Depelenli-zâde İsmâ'îl Rahmî Paşa merhûmuñ vâîliğinde ta'dâd u tahmîn kılındığı rivâyet olundığına öre sekiz yüz elli biñ nüfûsı câmi' bir eyâlet-i vesî'a olduğundan vâîlik vechile hüsn-i idâresini âmir müşârün-ileyh Mehmed Rüşdî Paşa hazretleriniñ evvelki şadâretlerinde vâşıl olan emir-nâme-i sâmi sekiz numara ile zeylde muharrerdir.

Altmış bir târîhinden berü otuz sene müddetdeki ferâmin-i 'aliyye ile re'sen vukû' bulan on bir me'mûriyetde şeref-vârid olan elli kıt'adan ziyâde tahsîn-nâme nezd-i 'âcizânemde mevcûd olduğunu eltâf-ı İlâhiyyeye teşekküren bu mahalle derce cür'et eyledim.

Rodos'a vuşûlde ol zamân îcâbınca görilen lüzûm üzerine ahâlîyi kefâlet-i müteselsileye rabt ile istişâl-i emniyyet ü âsâyişe muvaffakiyetle otuz tokuz mâh Rodos'da eşnâ-yı ârâm-ı 'âcizânemde beş def'ada yüz altmış beş gün eyâletiñ her tarafını devr iderek küçük büyük yirmi dört mevki'in emzice-i ahâlî ve 'âdâtını öğrenmiş ve lîmânların tahtîrine ve Midil-

lû'de şose tarîkine bed' olunduğuna ve Rodos'daki 'Arab Kulleri'niñ ta'mî-riyle hâpîs-hâne ve hâste-hâne ve bağçe ve İmroz Aşası'na kök boya zer'ine ve nefis-i Rodos cezâresiniñ Murâd Re'îs Türbesi pîş-gâhında gemici ıstılâhınca sefâ'iniñ [249] bank⁴¹ ta'bîr olunur taşâ çatup telef olduğı cihetle bu mahalle bir kebîr mermer sütûn ve üzerine kırmızı boyalı mîl üzerinde müteharrik, sacdan ma'mûl bir bayrak vaz'ına muvaffak olunarak daha ol vakitler vilâyet uşûl ve nizâmâtı meydânda yoğ iken menâfî' şandıkları güşâd ve ihtirâ'ı taşavvur olunmuş ve Midillü'nüñ Şarlıca'da Vira Körfezi'nde ve İstanköy zirvesinde ve Limni'deki kaplucalarıñ ta'mîr ve İstanköy'deki kaplucalara câmekânlar ihdâsına mübâşeret idileceğini 'arz u inhâ iderek cevâblarına muntazır iken muhâkemeleriniñ huzûr-ı Hazret-i Hâkim-i Mutlak'a havâlesine ibtidâr eyledigim ba'zılarıyla mu'aşşaran anlara redîf olan iki nefer nemmâm-ı vâcibü'l-intikâm ordu me'mûriyetinden tolayı 'ale'l-'amyâ 'azv-i kuşûr itdiklerinden muqaddemâ takdîm olunun istid'âlar ılgâ olunmadığı ve arası on sene mürûr iderek muhâsebe ve ordu me'mûrlarınıñ ekşerîsi irtihâl itdikleri hâlde rû'yet-i muhâsebe ve muhâkeme içün infişâl-i 'âcizânemle Mektûbî-zâde 'Oşmân Paşa naşb olunmuş idi.

(Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün)

Mağâl-i tûl u dırâzı yılan hikâyesidir

Bu zehr ise hâzaf-ı kec-nazarıñ vâyesidir

me'âl-i hayâl-ender-hayâliyle der-sa'âdete ba'de'l-vürûd muhâsebe muhâkemesine mübâşeret olunmuşdur.

Cezâyir-i Bahr-i Sefîdden Li-Eclî'l-Muhâsebe İnfîşâl İtdirildi-
gime Dâ'ır Ba'zı Fıkralar

Ancak ordu-yı hümâyûn müsteşârlığına hîn-i me'mûriyyet-i 'âcizânemde mâliye nâzırı bulunan Muhtâr Beg'iñ yalısına giderek ordu-yı hümâ-

41. بانق

yûna müsteşârlık ta'bîriyle me'mûr olmuş olduğumdan umûr-ı mâliyesini idâreye hazîneden müntahab me'mûr ta'yînini recâ etmiş ve "keyfiyyet tamâm istediğî gibidir, muhâsebeye dâ'ir size bir şey ta'alluk itmez, çünkü mümeyyiz ve başkâtib ve sâ'ir ketebesi vardır, hisâb anlardan mes'ûldür" cevâbını almış isem de orduya mümeyyizlikle me'mûr idüp sonra muhâsebecilik 'unvânını virdikleri Trablus-ı Garb mâl müdürliğini 'adem-i idâresi cihetiyle vâlîsi sır kâtibi Muştafâ Nûrî Paşa hazretlerinin ma'rifet-i 'âcizânemle şikâyet ve tebdîl itdirdiği mühtedî Reşîd Efendi ve başkâtib Midillülü Sâbıkâlu Muştafâ Efendi nâmında bir şahş-ı rûbâh-ı mechûlû'l-ahvâl olup bunların umûr-ı hisâbiyyede mahâretleri olmadığından başka bunlardan ba'zılarının [250] perde-bîrûn olarak istedikleri rütbelerin istihsâline 'adem-i delâletî emr-i zarûrî bulunması ve huşûsiyle ordudan 'avdetde bunların cümlesi ber-hayât iken muhâsebenîñ rû'yeti için beş def'a takdîm itdigim tekârîriñ birisine cevâb alamadığım hâlde on iki sene mürûr ve bunların ekşerîsi âhirete 'ubûr itdikden sonra muhâsebeye 'azm ü kıyâm olunması bâ'îş-i mahzûnî-i kalb-i vîrânem olduğu hâlde tahrîk-i mirvaḥa-i muhâsede ve münâfaḳatla teş'îl-i aḡrâz ve حافر البئر طريق اخيه وقع فيه لا محال فيه me'âl-i mücerrebini isti'âz idenleriñ birer dürlü devâhîye dūcâr oldukları görilerek be-haḳḳ-ı Hudâ meftûr olduğum ḫilye-i tevekkülle ma'a't-te'essûf yine dūrûd-ı selâmet ü refâhları tevfiyesinden başka söz ve temennî ḫâtıra bile ḫutûr itmemiştir.

Hâl-i 'âcizânemce epeyce vakitler devâm iden ikbâlîñ,

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

Muttaşıl üç gice bedr olmaz felekde ḳurş-ı mâh

Sofrasında ḳor mı gerdûn kimseniñ nânın tamâm

mişâliyle şîve-i rûzgâr ve 'âdât-ı dehr-i nâ-pâydar olarak bu vesîle-i ḡayr-i eşîle ile mâ'il-i suḳûṭ u ıztırâb olması iktizâ-yı üslûb-ı âlem olmak tesliyetiyle ḳâ'il-i ḳâ'ide vü ḥamûl olup es'ile-i vârideye ecvibe-i lâzime i'tâ olunmaḳda ve taraf-ı 'âcizîden istis'âl-i muhâsebeyi dâfi' olur cevâb-ı me'âl ü ma'nâsında muḳaddemâ meclis-i muvaḳḳat-i ordu-yı ḥümâyûndan yazılıp takdîm olunan mazbaṭanın lede't-taḥarrî bulunamaması maşlahatîñ henüz

ğavrına vâşıl olamayan zevâtın ârâlarını dûcâr-ı keşâ-keş ü te'emmül ü te'ennî eylediği günlerde mazbâta-i mezkûre şadr-ı sâbık Hüseyn 'Avnî Paşa hazretlerinin ser-'asker kâ'im-makâmlıklarında dâr-ı şûrâ-yı 'askerî başkâtibi 'Ömer Efendi'nin hûkûk-ı kadîme rı'âyeten battâlları lâıyıkıyla ta-harrîye himmetiyle meydâna çıkarılmış ve re'îs-i meclis-i vâlâ hazretlerinin nazar-ı tedkîkine 'arz olundukda cereyân-ı maşlahatın 'arâkîb ü gavâmızı-na lede'l-vukûf yek-siyâk-ı efkâr olan a'zâ-yı hak-kâniyet-ârâ hazerâtına se-ciyye-i bâl ve iktizâ-yı mehâsin-i hîşâl ile huşûl-i ittihâd-ı efkâr üzerine tan-zîm buyurulmuş olan berâ'et-i zimnet-i 'âcizânem mazbatasını taşdîken şe-ref-vürûd iden tezkire-i sâmiye-i vekâlet-penâhîden çend mâh sonra memâlik-i mahrûsenin nîzâm-ı diğer üzere idâresine şeref-şudûr iden irâde-i seniyye-i hazret-i pâdişâhîyi [251] müte'âkib Tuna vilâyet-i celîlesinin ol va-akit Nîş vâlîsi bulunan şadr-ı esbak Midhat Paşa hazretlerine ihâlesinden sonra Edirne vilâyeti mâliye nâzırı sâbık Hurşîd Paşa hazretlerine tevcîh ve on yedi bin beş yüz gurus ma'âş ile Filibe sancağı kâ'im-makâmlığı 'uhde-i 'âcizâneme ihâle ve tefvîz buyurulmuş idi.

Filibe Mutaşarrıflığına Me'mûriyyet ve İnfişâle Dâ'ir Hıkâyât

Seksen iki şevvâlinde Edirne'ye 'azîmetle vilâyet uşûline dâ'ir olan huşûşâtı vâlî-i müşârûn-ileyh hazretleriyle on gün kadar ba'de'l-müzâkere zil-ka'dede muvâşalatla emr-i me'mûriyyete mübâşeret ve lehül-hamd otuz üç mâh müddetde dâ'ire-i iktidâr-ı 'âcizânemden bîrûn hıdemâta eşnâ-yı muvaffakiyetde sâ'ir sancağ kâ'im-makâmlarıyla berâber mutaşarrıflık 'un-vânı virilmiş idi.

Livâ-i mezkûrûn sekiz kazâ-i vesî'adan 'ibâret olan cesâmeti ve ahâlîsinden her milletin istikâmet ü fetânet ve emr-i me'mûriyyeti hüsn-i îfâya sa'y u kûşîş ü himmetleri münker olmadığı cihetle teşebbüs olunan i'mârât sırasında livâ-i mezkûra mülhak Peştere ormanlarından kat' olunan lâ-yu'ad keresteden 'öşr-i ahzı ihdâş ve bundan senevî birkaç yük gurusdan ziyâde vâridât tedârükine ve fevka't-ta'avvur gâyet metîn bir güzel şoşe tesviyesine mübâşerete Pazarcık ve Vetren ve Kapuçak derbendine ve be-

rü taraftan Pazarlı cihetlerine kadar olan mahalleri hemân ikmâl olunarak hükûmet konağına vilâyet usûlince tertîb olunan mecâlis ve me'mûrîni istî'âb ider devâ'ir tertîb ü inşâ ve bir güzel işlâh-hâne ve hâpîs-hâne ve süvârî ve piyâde zabtıye koğuşları ve âhûr binâ ve maţbahı ta'mîr ve hükûmet konağı havlısının şose olarak tesviyesi ve bir güzel bağçe tanzîmi ve ahâlî egerçi nehr-i Merîç şuyını isti'mâl itmekde iseler de tab'an müstekreh olduğundan Filibe'ye üç sâ'at kadar olan Degirmen Dere'den künklerle mâ'-i lezîz celbi için hâşıl olan ittihâda binâ'en yalnız bir mahalle ahâlîsinin giyâhını şatup bi-gayr-i hakkın nâ-meşrû' olarak eşmânını mahalle müteğallibelerinin ekl ü bel' itdikleri ve'l-hâşıl mahalle koçorozlarına bi-gayr-i hakkın me'kel olduğu istihbâr olunan zâ'id ü bî-lüzûm mer'ânın nişfi ahâlîden isteklülere şatılup [252] hâşıl olan akçeniñ şuyuñ memlekette icrâ-yı teshîlâtı için teşkîl olunan komisyon ma'rifetiyle tedârük-i levâzımına mübâşeret olunup hemân bir sâ'atlık yere kadar celb ü icrâ itdirilerek halefiñ 'adem-i himmet ve kayıdsızlığıyla ol hayr-ı cezîlîñ bıraktığımız yerde kaldığı ve Uzunca Âbâd Hâşküy'de kurulan ve memâlik-i mahrûsede birinci 'add olunan pek cem'ıyyetlü panayır mahalline her taraftan gelen külliyyetlü tüccâr içecek şu bulamadıklarından ve muqaddemâ mahall-i mezkûrda câmi' ve hân ve hamınâm ve mekteb inşâ iden ve Yemen Fâtihî dimekle müte'ârif olan enderûndan müfîz Hadım Koca Sinân Paşa'nın üç sâ'atlık mahalden getirmiş olduğu mâ'-i lezîz iki yüz sene evvel gâ'ib olarak halkın gâyet acı ve fenâ kuyu şuları içmege mutâc oldukları görüldüğinden etrâfdan üstâdlar celbiyle lede't-taharrî iki sâ'atlık mahalde bulunan ve hemân üç lûleden ziyâde olan mâ'-i lezîz bu 'âciz-i nâmıku'l-hurûfuñ ve panayıra gelen mu'teberân-ı tüccârîñ ve Edirneli mültezim Hüsnî Efendi ve mültezim Hacı Efendi ve mültezim Hacı Muştafâ Efendi ve birâderi Hacı İsmâ'îl Ağa'nın i'âne-i nakdiyyeleriyle yollar açdırılarak künklerle celb olunmuş ve Sultân Maḥmûd Hân efendimiz hazretlerinin ruh-ı şerîfi için panayır vasaına yapıdırılan dört cenâhlı kebîr bir çeşmeden mâ'-adâ sâ'ir selâtin-i 'izâm-ı 'Osmâniyye hâzerâtı ervâh-ı sa'îdeleri için mu'teberân-ı ahâlî-i İslâmiyye lede't-teşvîk altı 'aded çeşmenin daha inşâsına muvaffak olunmuşdur.

Karşu tarafta hükûmet-i seniyye 'aleyhine teşekkül iden komite-i fâsideden berü tarafa geçmiş olan eşkıyâdan Tırnovi'ye uğrayanlar beliyeye-i

sû'-i tedbîr ile birtakım isâ'et vukû'ına meydân virildikten başka Torno-
vi'de bir iş görilemeksizin ba'z-ı telefât-ı efrâd-ı zabtıyyeye sebebiyyet vi-
rilerek kaçırılmış olan otuz altı nefer şakîden 'ibâret bir fırkasının Kızan-
lık cibâline vürûd ideceği Tuna vilâyet-i celîlesi vâlîsi Şabrî Paşa hazret-
leri taraflarından bâ-telğîraf ihbâr olunduğundan Kızanlık mülhakâtından
olan Şıbka Balkânı'na bi'z-zât gidilerek Gabrova'ya civâr olan Keçi Dere-
si'nde teşâdüfle biraz Kızanlık dilâverleri ve zabtıye efrâdı cesûrları ve
Kızanlık kâ'im-makâmı Tâhir Ağa ve zabtıye zâbitânından Kızanlıklı
Kurdci 'Osmân Ağa kumandalarıyla etrâfı çevirilerek evvel-emirde [253]
hareketlerinden tendîm ü tenkîl emeliyle zabtıye-i mûmâ-ileyh pür-dil ü
şecî' ve lisân-âşînâ olan Kurdci 'Osmân Ağa vâsıtasıyla üç def'a icrâ-yı
neşâyıha ibtidâr olunmuş ise de ılgâ itmediklerinden mâ-'adâ zabtıye ça-
vuşânından birisini hedef itdikleri tabanca kurşununun şol eliniñ küçük
parmağı sâkıt olmasını müte'âkıb 'asâkir-i mevcûde tarafından olunan
mukâbelede cümleten mün'adım oldukları cihetle gâ'ile-i fesâd ber-taraf
idilmiştir.

Gülyağı, Kızanlık ve Zagra-i 'Atîk ve Çırpan kazâlarıyla Rûmilince
Şâm-ı Şânî teşbîh ve hak-ı ta'rîfine nâ'il olup hakîkaten emşâli nâdir gö-
rilen ve ekşer şehir ü kaşabâtın vâsi' bulunan Karlova kırye-i cesîme-i
cân-fezâsına mahşûş gibi zann olunarak bu mahşûli yetiştirmek sâ'ir ma-
hallerde görenek olmadığından başka yerlere zamân-ı 'âcizâneme degin gül
garsına himmet olunmamış olması bu temettu'dan sâ'ir kazâların mahrûm
olmasını müstelzim bulunmuş olduğundan Kızanlık ve Karlova'dan pek kül-
liyetlü gül dikenini ya'nî fidanı celb ve arâzî-i mevki'ıyyesiniñ bulunduğu ci-
hetlerce bu mahşûl-i nefisi neşv ü inbâta isti'dâdı olan kûrâyâ gars itdiril-
miş olduğundan şimdilerde o kıryeler revğan-ı verd ticâretinden ve cânib-i
mîrî a'sârı menâfi'inden ve Çırpan ve Zagra'dan mâ-'adâ olan kaşabâtta
zer'ine alışmamış olan seyrek tohum ekşer mahallere zer' itdirilerek bu
mahşûlden daği ahâlî ve 'öşrinden hazîne-i celîle nâ'il-i fevâ'id-i bisyâr ol-
makta bulunmuştur.

Bu muvaffakiyetlerle Ahî Çelebi ve Sultân Yeri'nden mâ-'adâ livâ-i
mez-kûruñ her tarafı yedi def'a devr olunarak ve hasbe'l-iktizâ 'İzzet Paşa-zâ-
de Sofya mutaşarrıfı 'Azîz Paşa hazretleriyle li-eclî'l-mülâkât bir def'a Şa-

mağov'a civâr olan İhtimân⁴² kaşabasına kadar gidilüp Kapucak derbendine ittişâlen mümtedd olan şose tarîkı görilüp daha ba'zı mevâdd-ı mühimme müzâkeresine mübâderetle halkdan kazanılan teveccühün istirkâba uğraması ve ol vaktiñ mukbîlîn ü müteneffizine iktisâb-ı ihtisâş u nisbet ve istihsâl-i ikbâle muvaffakiyet arzûları bu 'âciziñ müte'allikât-ı aşhâb-ı zî-vücûda fedâsı vefâsızlığını intâc itmesiyle mutaşarrıflığıñ 'uhde-i [254] şarf u tahvîliyle Tırnovı mutaşarrıfı 'uhdesine ihâlesi inhâ vü istid'â olundığını işiderek civâr bir maḥal mutaşarrıflığına olsun me'mûriyyet-i 'âcizânemle Filibe'den 'afv-ı 'âcizâneme müsâ'ade-i seniyye erzânî buyurulması isti'tâfını şâmil takdîm olunan istid'â-nâme-i telğırafı bu 'âciziñ nezd-i bâb-ı 'âlîde ḥüsn-i ḥürmet ve zann u şahâbet ü iltizâmıñ tahmîn ü hisâbında 'âciz olduğum bir taşavvur üzerine modası geçmiş bulunması ya'nî ḥaḳḳ-ı 'âcizânemdeki ḥüsn-i taşavvur ve efkâr-ı 'âlîniñ değışmesi ve Ḥazret-i Hâris-i Ḥaḳîkî'den başka şahâbet ider zevât kalmamasıyla ḥasbe'z-zâhir pek bî-kes bulunulması isti'tâf-nâme-i 'âcizânem is'âfından şarf-ı nazarla bilâ-'ivaż u mükâfât merkez-i vilâyetden olunan inhânıñ tezvîc ve kabûlini müstelzim olmasıyla seksen beş senesi recebinde infişâl ve mîr-mîrândan 'Arabkir'li Süleymân Paşa-zâde Tırnovi kâ'im-makâmı 'Alî Beg ittişâl itmiş idi.

Ḥalefiñ vürûdında ḥâzırlanmış bulunan devr muḥâsebesini îfâ ile seksen beş senesi şa'bânında Filibe'den vedâ' ile Filibe'ye üç sâ'at mesâfede olan Papazlı kıyresinde kıymet-şinâsân-ı ahâlî-i mu'tebere taraflarından virilen ziyâfet ve olunan ḥürmetle bir gice birlikde muḥabbet olunarak irtesi gün Edirne üzerinden der-sa'âdete muvâşalat olunmuş idi.

Ḳoca İli Ya'nî İzmîd Sancağı ve Ba'dehû Ḳaresi Sancağı Mutaşarrıflığına Me'mûriyyet ve İnfişâl ve Tekâ'üdlüge Nâ'il Oluğumuñ Beyânı

Bir müddetden berü meşhûd olan sû-i delâ'il-i tâlî' bu def'a daḥi ufuk-ı zevâle mâ'il ü şâyî' ve ḥilâf-ı me'mûl birtakım evzâ'-ı 'asîrül-îzâḥât

bunca emeklere muķâbele ile teraķķub olunan mûkâfât-ı me'mûle muķade-mâtına hâ'il ü zâyı' olarak tamâm elli senelik emek ve fedâ-kârâne ve müs-taķîmâne bunca hıdemât-ı sâbıķa ve lâhıķa henüz dâ'ire-i tecrûbeden güzê-rân idemeyenler ile ķadr-i müşterek görilerek nesyen-mensiyyen hükminde tutulduķı zamân içinde elde avuçda olanlar satılıp bu kerre daķı on üç mâh kemâl-i zarûretle bilâ-ma'âş ârâm-ı 'âcizânem arasındaki isti'tâf-ı zarûriy-yeniñ ma'a-ağrâz müşâhede-i te'sîrâtıyla taşdî'âtı li-eclî'l-müdâfa'a on beş biñ gurus ma'âş ile Kocaili sancacı ya'nî İzmîd mutaşarrıflıķına me'mûr olarak seksen altı şa'bânında İzmîd'e vuşûl ile iki mâh kadar ârâm-ı 'âcizâ-nem [255] hastelikle güzêrân eylediginden bi'l-isti'fâ ol vaķitki mâliye nâ-zırınıñ îfâ-yı şadâķat u himmetiyle ma'âşdan biñ gurus tenzîliyle on dört biñ gurusla Karesi sancacı mutaşarrıflıķına ta'yîn ve zîl-ķa'dede merkezi olan Balıkesrî'ye vuşûl ile burada daķı zamânımıza teşâdüf iden Burûsa vâlîleri-niñ 'izzet-i iltifâtlarına ahrâ vü eķaķķ ve taķşîl-i rızâlarına hasbe't-tecrûbe muvaffaķ olamadıķımdan sekiz mâh soñra isti'fâ iderek der-sa'âdete 'avdet olunmuş idi.

Artık taşralarda tek ü pûdan fûtûr ve 'arz olunan hıdemâta muķâbele vü mûkâfâtıdan ye's ile hâl añladılammaması toğricası nefis-i 'âcizâneme pek güç ve zor geldiķi cihetle infişâlden bu kerre daķı toķuz mâh mürûrında he-zâr miħnetle te'sîr-i istirhâma muvaffaķ olarak leh'ül-ħamd delâlet-i şefî'-i sa'îd ile bir vaķt-i mes'ûdda nâ'il-i müsâ'ade-i 'âlf olarak beş biñ gurus ma'zûliyyet ma'âşı ihsânıyla fî-zamâninâ maħmûdu'l-'âķibe olduķum hâl-de gûşe-i inzivâyı ihtiyâr ve muķaddimedede remzen yâd olunduķı üzere ma'ârif nâzırı Cevdet Paşa hâzretleriniñ teşvîķât-ı himem-kârâneleriyle iş-bu mecelleniñ terkîmine ibtidâr ve Rabbim devlet-i 'aliyyeniñ saŗvet ve şer-vet-i seniyyesini i'âde vü tezyîd ile veliyy-i ni'met-i bî-minnetimiz şe-hen-şâh-ı merâħim-penâh pâdişâħımız efendimiz hâzretleriniñ murâdât-ı ħayriyye-i mülûkânelerin ihsân ve 'ömr ü iķbâl-i şâhânelerin bî-ħadd ü pâ-yân ve bu 'âciz-i nâtüvân gibi emek-dârâna refâh-ı hâl ve âsâyış-ı aħvâl ve şafâ-yı bâl ihsânıyla du'â-ħân-ı salţanat-ı seniyyelerini firâvân buyursun. Âmîn şümme âmîn.

‘İzzet Molla Lâyihası, ‘Âkif Paşa Reddiyesi, Aña Reddiye-i ‘Âci-zî ve Vaşfî Efendi İle Bu Huşûşa Dâ’ir Mûnâzarât-ı Kâlemiyeye

Numara: 1, Lâyihâ-i ‘İzzet Mollâ Fî 6 Rebî‘u'l-evvel, Sene 1244

Evvelâ, cezâire-i Mora bi-tevâbi‘ihâ devlet-i ‘aliyyeye şimdilik tâbî olarak imtiyâzât-ı ma’lûba giderek kesb-i vüs‘at eyleyüp külliyyen devlet-i ‘aliyye hükûmetinden çıkacağı;

Şâniyen, Rûm milleti kağı memleketde zulm ü ta‘addî görse ve kisb-i ticâreti murâdınca olmasa refte refte Mora cumhûrına firâr iderek memâlik-i mahrûseden re‘âyânîñ fekk-i rakabe-i ra’iyyet idecegi;

[256] Şâlisen, cezâire-i Mora’da ve sâ’ir memâlik-i Yunâniyye dinilen mahallerde vâkı‘ mesâcid-i ehl-i İslâm kenîsâ ve bunca hânûmân-ı müslimîn emkine-i Naşârâ olacağı;

Râbi‘an, cumhûr-ı mezbûr gitdikçe tevsî‘-i dâ’ire-i miknet eyleyüp her aşada bir sefîne inşâsıyla ticâret-i bahriye külliyyen ellerine geçecegi;

Hâmisen, Rusyalunun memâlik-i mahrûseden şimdiye kadar aldığı mahaller kenâr-i havza-i İslâmiyyede olmağla Mora mâddesi anlara mu’kîs olmayup bir câmenîñ etegi muhterik olsa o mikdâr mahalli kat’ olunarak isti‘mâl olunabilür, Mora mâddesi girîbânından muhterik olmuş mahâl gibi olmağla kâbil-i ta‘mîr olamayacağı;

Sâdisen, Mora serbesiyyeti Kırım serbestîsi gibi olmayup Rûm’uñ tûcâr gemileri âmed-şûd ile ahâlî-i islâm dâğ-ber-dil-i zacret ü infi‘âl olup beyne'l-islâm mûnâza‘alar vukû‘ıyla müstaşhibleri devâ’ir-i Efrenciyye taraflarından perde-bîrûn teşâhübler olundukça bu serbesiyyeti taşdîk itdigimize peşimân olacağımız;

Sâbi‘an, sevâhil-i memâlik-i mahrûseden bildikleri gibi erzâk iştirâ eyleyüp ve diledikleri gibi şatarak, dûn gümrük virerek akvât-ı millet-i İslâmiyye yedlerine geçüp âsitâne-i ‘aliyye ve sâ’ir memâlik-i İslâmiyyenîñ dûçâr-ı zarûret olacağı;

Şâminen, arâzî-i Yunâniyye Sırplu ve Karaman ile iltihâk idüp Rusyalunun da elinden çıkup müstakillen bir devlet-i cesîme-i cedîde olarak

tevsî‘-i dâ‘ire-i memâlik dâ‘iyesiyle nice kâl ü kaleme gelmez mekârîhe ta-
şaddî idecekleri mülâhazadan ba‘îd degildir.

Bend-i Evvel Cevâbı:

Cezîre-i Mora imtiyâzâtı lakırdıları henüz başlamış ve daha muhârebe
şadâları [257] yoğ iken Anavarin‘de donanmamız muhterik olup bu muqad-
dimedən veḥâmet-i encâm mütâla‘a olunmayarak sâ‘ir cezâ‘ir-i İslâmiyye-
ye imdâd eylemek derece-i istiḥâleye varmış olup cümlesini ‘asâkir-i tevek-
küle ısmarlamak ve yirmi sekiz senede alınmış Girîd‘i Mora ḥâtırı için fe-
dâ itmek gibi muḥâtara âşikâr olup şimdilik olsun yedimizde kalacak Mo-
ra‘yı evvel-be-evvel kaṭ‘îce teslîm eylemek;

Cevâb-ı Şânî:

Rûm milleti her ne maḥalden olursa rıbka-i itâ‘atdan çıkup Mora cum-
hûrına ilticâ iderler, diyerek Rûmili‘niñ nişfindan ziyâde olan re‘âyamızı ev-
vel-be-evvel eyâdî-i a‘dâya ‘arz itmek;

Cevâb-ı Şâlîş:

Mora‘da vâkı‘ mesâcid-i müslimîn ellerinde kalmasun diyerek hu-
dûd-ı ğarbiyye vü şarkıyye ve belki şimâliyye vü cenûbiyyede kâ‘in
ma‘âbid-i mü‘minîni ‘urza-i âyîn-i Naşârâ itmek isti‘dâdını virmek;

Cevâb-ı Râbi‘:

Cumhûr-ı mezbûr gitdikçe tevsî‘-i dâ‘ire-i miknet ider ve gemiler in-
şâ ider, diyerek donanmamızı yakup sâ‘ir cezâyiri idâreden kalup şimdiden
tevsî‘-i dâ‘ire-i miknetlerine cezâyir-i sâ‘ire ile imdâd eylemek;

Cevâb-ı Ḥâmis:

Rusyalunuñ sâ‘ir aldığı memâlik dâmen-i memâlik-i İslâmiyyede vâ-
kı‘ olup bu Mora mâddesi girîbânında bir rahnedir, diyerek bi‘lcümle câme-i

kişver-i İslâmiyyeyi âteşe atmak gibi şüretlere tecâsür ile birkaç def'a tecrûbe olunan mevâdda ictisâr olunmak;

[258] Cevâb-ı Sâdis:

Mora serbestiyetî Kırım serbestiyetine beñzemeyüp Yunanluların serbestiyetiyle âmed-şüdlerinde ahâlî-i İslâm mükedder olur, diyerek bi'l-istiklâl devlet olmaları mu'âvinleri olan devletlerin cesâmetine göre mümkün olduğu şüretde dahî ziyâde müşemmiz ü mükedder olacağımız;

Cevâb-ı Sâbi':

Sevâhîl-i memâlik-i mahrûseden erzâk alurlar, dîn gümrükler virürler, diyerek cemî'-i sevâhili muhâtaraya ilkâ idüp bi'l-küllîye bir sâhilden diğer sâhile bir çirnik irsâl idememek şüretlerine teşebbüs olunmak;

Cevâb-ı Şâmin:

Sırlı ve Karamağlu ile memâlik-i Yunan iltisâk idüp ba'de ba'de bir devlet-i cesîme olurlar, diyerek mine'l-kadîm devlet-i cesîme olmuş üç devletden ihtirâz olunmayarak varımızı bu uğura şarf itmek muhâtaraları ve nice nice kâl u kaleme gelmez mevâd tahaddüşi mülâhazadan ba'îd degildir.

İbtidâ Rusyalı Kırım serbestiyetine vaz'-ı 'aşâ-yı ısrâr idüp düvel-i sâ'ireden mu'âvinleri yoğ iken devlet-i 'aliyyenin ta'aşsub ve bî-vukûflığı hengâmında hâh u nâ-hâh taşdıq itirdiği o zamânın vükelâsının hâşâ hıyânet ü habâşetinden olmadığı bedîhî olup zarar-ı 'âmdan zarar-ı hâşî kabûl itmişlerdir ve Kırım ahâlîsi bi'l-cümle ehl-i İslâm iken ta'aşsub olunmaları o zamân dahî ahvâl-i zamâna ve vâkıf olmayanlar Şâm'a ve sâ'ir maħalle hicret eylemişlerdir. Toksan altıda Kırım Ruslaluya terk olunduktan üç yıl soñra hâlâ serîr-ârâ-yı şevket ü şân, veliyy-i ni'met-i 'âlemiyân efendimiz tevellüd buyurup tecdîd-i kavânîn-i devlet ve bunun gibi nice şevketlere mazhar olmuşlardır. Bir devlet beş yüz sene bir hâlde olmayacağı tevârîh-âşinâyân-ı eslâfa ma'lûmdur. Kâr-ı 'aql [259] oldur ki şerr-i cüz'îyi

iẖtiyâr eyleyüp a'dâya izhâr-ı mülâyemet ile kendi işine nizâm virüp vak-ten-mine'l-evkât ahz-ı şâra dîde-dûz olmak iktizâ ider. Nemçe devleti iki biñ seneden berü birkaç def'a şûret-i inkırâza yüz tutmuş iken düşmene müdârâ ve tedâbîr-i aşlâb-ı 'aql u dehâ ile tahlîş-i girîbân eylemiştir. Vak'a-ı Tîmûriyye'de kağı devlet-i âhen-şifat Tîmûr'ı bilüp izhâr-ı mülâyemet eyle-diye rehâ-yâfte-i kibr ü kînî olup ve ba'dehû Tîmûr'ı şavle-i bâtılası in-kızâsından soñra mülklerine mutaşarrıf olarak emîr Tîmûr'ı iẖtâr eylediği memâlike dañı ber-vech-i suhûlet mâlik olmuşlardır. Bunuñ mişâli rişte ile seyfdir. 'Acemî seyyâf zûr-ı bâzû ile rişteyi ka't'da zahmet çeker, eger sey-yâf mâhir se o da rişteye 'arz-ı mülâyemet ider de ka't' eyler. Bu şûretde kuvve-i müttefika-i düşmeniñ şavle-i şedîdânesinden mülâyemet ile mu'âmele eyleyüp bedel-i şulh olarak küçük kıt'adan geçilmek ehvendir. Zîrâ muşâlahada beyân itdigimiz mevâd, mukâtele ve müdâfa'a ile tedennî ideceği meczûm olmayup eger bi'l-muhârebe taşdîk itdirirler ise mekkâre muharrere tezâyüd idüp mecbûren kabûl olunmağda nice fesâd rû-nümâ olur. Taraf-ı İslâmiyyeden bedel-i şulh virilerek muşâlahâ olunmağ meşrû' degildir yâ efendiler, deyü istiftâ idenleriñ fetvâsıyla altı mâh mukaddem ta-zmînât-ı vefîre ile li-maşlahatin Akkirmân muşâlahası tanzîm olunmuş iken bu vechile istifhâm-ı inkârî-i ka't'î ile istiftâ olunmağ şer'î midir. İki yüz se-neden berü devlet-i İslâmiyyeniñ mübtelâ olduğı 'illet-i mekrûha-i dûd-mân-ı Yezîdiyye belâsıyla kabûl olunan mevâdd-ı muşâlahâ 'acabâ gâlibâ-ne midir ve bedel-i şulh alınarak mı müsâlemet olundu. "Ez-zarûrâtü tü-bîhu'l-mahzûrât" medlûlince ekl-i meyyite câ'iz olduğı qabilinden olarak ağlaya ağlaya kabûl olunmuşdur yohsa zerre kadar dîn ü îmânı ve taraf-ı şâ-hânedan bir pârelik nânı olan âdem pâdişâhıñ mülkünden geçmez, su'âl vâ-rid olur ki devlet-i cesîme-i Âl-i 'Osmân bu mertebede dûcâr-ı za'f u herem oldu mı ki hemân düşmenleriñ her muṭâlebesine ser-fürü eylesün, cevâb vi-rilür ki hâşâ vûkelâ ölmedi ve yine inşâ'allûhu Ta'âlâ ölmez lâkin iki yüz senedir devlet-i 'aliyye memâlikine bakılamayup ve henüz 'asker tedârûk olunamayup, tedârûk olunduysa bile düşmen 'askerine kıyâsen ekall-i kalîl olup teksîr-i 'asâkir oluncaya dek şabr u sükût iktizâ ider idi.

Meşelâ Resûl-i Ekrem şallallâhu [260] Ta'âlâ 'aleyhi ve sellem efen-dimiz hîn-i bi'setlerinde Herakl ve Kayşer'e nâme-i da'vet tahrîr ve süferâ tesyîr buyurmadılar, teksîr-i dâ'ire-i İslâm ve tevfir-i memâlike ihtimâm

buyurup ba'dehû süferâ irsâl buyurdılar. Her zamânın bir mu'âmesi vardır, meşelâ Boğaz pîş-gâhında vâkı' birkaç kıt'adan 'ibâret olan sefâyini Varna imdâdına irsâl, mutlakâ muhâtaradan 'ibâret olmağla irsâline cesâret olunamıyor. Meşâlihimiziñ bir cüz'inde ihtiyâta ri'âyet idüp eczâ'-i sâ'ire-sinde dâmen-i tevekküle şarılma tenâkuz degil midir. Cemî'-i memâlik-i islâmiyye i'ânesiyle şarf-ı vus' u makderet eyleyüp yalnız Mora'yı eyâdî-i a'dâdan tahlîşe imkân bulunmadığı şüretde Mora maşlahatına mu'âvin bildigimiz ve isti'mâl itdigimiz memâlik-i hâkâniyye beş on ağızdan mübtelâ-yı hücum-ı a'dâ olduğu takdîrce memâlik-i mahrûse kendi maşlahatlarından Mora imdâdına bakılabilir mi, su'âl vârid olur ki Mora maşlahatına vaktiyle ihtimâm olunamadı, cevâb virilür ki, ya şimdi ihtimâm oluncağı neden ma'lûmdur, yalnız Mora'ya ihtimâm idemeyen eşhâs bizleriz, bu ihtimâmsızlıkla kâffe-i hudûd-ı İslâmiyyeye ihtimâm ideceğimiz me'mûl midir. Meşelâ akçe bunda, me'mûrlar bunda, gemiler bunda, iki deryâ bunda iken hâlâ âsitâne-i 'aliyyeye vâfî zehâyir iştirâ olunmayup altı güruşa 'alef satılırken İbrâ'ile Tavalcıya⁴³ miqdâr-ı vâfî zehâyir konulduğuna inanmak neden îcâb ider. Moskovlunuñ ilçisi âsitânede iken Boğaz'da üç vezîr muhâfız idi, el'ân Rusya gemileri küllü-yevm Boğaz taşrasında olta ururken kılâ'imızda miqdâr-ı vâfî 'asker olmadıktan başka hâlâ bir kâr-güzâr işe yarar muhâfız yokdur. Elimiziñ yetişdiği yerde bu 'adem-i tekayyüdi görürken mahâl-i ba'idede kılâ' u bıkâ'a ihtimâm olundığına inanup mahzûrî âşikâr olan mâddeye nice cesâret olunur, su'âl vârid olur ki bizim devletimiz 'akıl devleti degildir şer' devletidir, cevâb virilür ki, gâh şer' devleti gâh 'akıl devleti olmak tenâkuzdur, eger teşerru' ideceksek cemî'-i mevâdda teşerru' lâzımdır. Taraf-ı dost u düşmenden ba'zı cevâbsız su'âller vârid olduğça artık îcâb-ı maşlahat böyle iktizâ ider, cevâbı müstedrek degil midir. Ba'zı hayr-hâhân-ı devlet gayret-i İslâmiyyeye muhârebe tarafı şâyân olduğundan ol semti ihtiyâr eylediler. Mukâtele fî-sebîlillâh vâcib olduğundan biz de ittibâ' eyledik. İnşâ'allâhu Ta'âlâ hârik-ı 'âde şüret-i [261] muşlihadan ziyâde devlet-i 'aliyyeye hayr-ı 'azîm olsa dañi re'yimizde muhtî olarak mücerred merhamet-i İlâhiyyeden hâ'iz-i nuşret olmuş oluruz. Ba'zı kesânın kendini deñize atup sâhil-i selâmete çıktığı gibidir. Bu nuşreti sened-i ahz ey-

leyüp her şey'i aña taṭbîk idersek ḥaṭâ-yı fâhişdir. Çünki imdâd-ı İlâhî ba'zen zuhûr itmeyecegi tutar, zîrâ bize tedbîr vâcibdir, Hâk Ta'âlâ'ya nuş-ret vâcib degildir.

Bu aqvâli mecâlis-i şûrâda ityân itmeyenler ḥavf-ı taḍlîl ü tefsîk ile sükût itmişlerdir. Zîrâ şûret-i zâhirede bu muḥarrerât ḥâşâ 'adem-i diyânet-den neş'et itmiş şayılır. Ma'a-hâzâ hıfz-ı nâmûs-ı devlet ve muḥâfaza-i erâmil ü eytâm-ı millet için re'y olunan ḥuşûş diyânetdir. Lâkin şûret-i müstekreh olduğundan 'avâkıb-bîn ü ma'kûlâtla ḳable'l-vukû' istidlâl idüp vâşıl-ı 'ilmel'-yakîn olmayanlar vehle-i ûlâda ḳabûl itmeyüp dürlü dürlü iftirâlara teşebbûş iderler. Binâ'en-'alâ-zâlik 'uḳalâmız ihtiyâr-ı şabr u sükût eylemişlerdir. Muḳaddemâ Hâlet Efendi yalnız Rusyalı ile muḥârebeye taşaddî idecegi hengâmda vûkelâ-yı devlet-i 'aliyyeniñ ekşerîsi muḥarrir-i ḥurûf bu 'abd-i bî-vukûfa, "siziñ efendi devleti maḥv idecek, hiç bu günlerde Rusya seferi 'aḳla gelür mi, bu mücerred ḥıyânetdir" diyerek beni bî-cürm ü günâh tekdîr iderler idi.

Beş sene zarfında bunlar unudılup herkese bir gayret-i dîniyye zuhûr eyledi. Neden oldu bilmem, Hâlet Efendi mücerred taḥlîş-i nefis için kendi dâ'iresinden muḥrec Eflâḳ Boḡdân voyvodalarının ḥıyânetini setr ile cemî'-i Rûm milleti afarozlıdır diyerek dünyâyâ afaroz itmiş ve Moskov seferi emr-i 'azîmine kendi selâmet-i nefsi için gitmiş idi. Cemî'-i şadâḳât ve belki ḥayrât u müberrât ve oldukça zuhûr iden ḥıdemâtını desîseye ḥaml idenler bu mâddede işâbet-i re'yine i'tikâd itmek ta'accüb-fermâ-yı aşḫâb-ı dirâyetdir. Hâlâ ordu ser-'askeri Hüseyn Paşa, "benim 'aḳlıma ḳalsa şu sefere teşebbûş eylemem, lâkin ḳarâr-gîr olmuş mâddedir, muḥâlefet itme", deyü tenbîh eylediler diyerek şikâyet-künân üç beş def'a bu fakîre yandı yakıldı. Ve ekşer vûkelâ-yı devlet-i 'aliyye 'alimallûhu Ta'âlâ hâlâ bu i'tikâdadırlar. Lâkin dest-i te'âmül olan maşlahat müdâheneniñ hilâfı olduğundan bizimle derdleşüp, şuralarda şöyle kırarız ve böyle keseriz, dineleri mecâlis-i şûrâda bir deli âdem bulunup, efendiler dün gice böyle buyurduñuz, deyü maşlahatı ortaya ḳomadığından, birazınıñ da muḥârebeyi tercîḥ itmesi [262] serbesiyyet nâm-ı mekrûhunuñ Ḳırım vâkı'asından berü beyne'n-nâs menfûriyyetini bildiginden şu emr-i mekrûhda re'yim bulunmasun deyü devlet-i 'aliyyeyi göñülden çıkarup kendi selâmetini düşünmeden iḳtizâ it-

mişdir. Birtakımının da mülâhazası şudur ki, Kırım vak'ası muşaddıklarından bir ferd kenâr-ı necâta çıkamayup cümlesi şikeste-i şemşîr-i gâdr u hayf olduğundan bu lekeyi devlet-i 'aliyye kabûl itmeyüp sebeb olanlara isnâd ile bilâ-mûcib anlara beñzemek havfıdır ve ba'zılarının mütâlâ'ası mücerred, "bak efendi hazretleri nasıl diyânet-kâr ki devlet-i 'aliyyenin bir karış yerinden vazgeçmiyor, işte vükelâ-yı devlet böyle olmalı" diyerek bir alay ahmakî mazhar-ı sitâyîşi olmakdan 'ibâretir.

İlçiler bunda iken izhâr-ı şecâ'at ve bahâdîrlığımız bundan yüz mertebe ziyâde idi. Sebebe şu idi ki, ilçiler aralıkda takrîrleriyle sâmi'amıza kuvvetlerini qar' iderler idi. Anlar gitdikden soñra külliyyen düvel-i müttefikayı hâtırdan çıkararak ramazân-ı şerîfde gûyâ anlar da bizimle oruç tutuyor, gibi sergilerde el ele zevk u sohbet ile vakit geçirdik, tamâm i'lân-ı muhârebe itdikleri vakit 'aqlımız başımıza geldi ve birazı el'ân gelmedi. Evvelki gösterdiğimiz şiddete nazaran ramazânı Edirne'de tutmak iktizâ ider idi, bu şûretde bidâyet-i muhârebede sû'-i tedbîrlerimiz nümâyân oldu. Bunları gören âdem ne vechile muhârebeye râzî olur, velev süllim biz de muhârebeciler tarafına geçelim, eger ceng idecek bizler isek beş on 'aceze ittibâ'ı ne fâ'ideyi muntic olur. Meşelâ hüdûdda yüz elli biñ muşâlahacı on yük zahîre ile hâzır bulunup muşâlahaya tâlib olursa anları iskât ile muhârebeci etmek dîn ü devlete hıdmetdir, lâkin 'acezeden birkaç âdemi ihâfe ile muhârebeci etmek zühûr etmiş ve idecek mahzûrâtın def'ine çâre ider mi, vallâhu'l-'azîm belki re'yimiz haîâ ve bu bulunduğumuz şûret şıkk-ı 'azâdır, deyü re'y-i sâbıkdan 'udûl ile ez-cân u dil muhârebecilere iltihâk etmiş idim. Sekiz mâh mikdârı şabr eyledim, gördüm ki muhârebecilerden bir nefer âdem, yüz âdem yazup beher-hâl emr-i dîne ben giderim dir olmadı, bundan tahmîn eyledim ki bu mu'âmeleler yalnız lisânen dinilerek hâ'iz-i fütûhât-ı celîle olup âferîn almadan 'ibâret imiş. 'Aynıyla yeñişçilerinin "pâdişâhımızın kılı düşdüğü yere kellemizi komuşuzdur" deyüp sefer vukû'ında a'zâr-ı bî-namâza teşebbûş ile sefere gitmedikleri gibidir. Hâlâ ordu-yı hümâyûn [263] kethüdâsı Hâdî Efendi Akkirmân muşâlahasını yapandır, re'yinin hilâfı sefere me'mûrdur ve çavuşbaşı Necîb Efendi bizim i'tikâdımızdadır ve ordu kâdîsı Es'ad Efendi bizimle yanup yakınlandandır. Hâlâ Varna ser-'askeri kapudân paşa ve ser-'asker-i manşûre kâ'im-makâmı Halîl Rif'at Paşa bizimle hem-i'tikâd olup anlar seferde ve erbâb-ı sefer hâzardadır, su'âl vârid

olur ki, bu kadar hâzarcılar bi'l-ittifâk açıktan i'tirâz eyleseler, sefercilere galebe mümkün değil midir, cevâb virilür ki, bu mâddeye mübâşeret eşnâsında devlet-i 'aliyyeniñ nazarında şu maşlahat-ı cesîmeniñ cûpı siyâh u sefid-i satranç kadar yokmuş ki tahta-i sulh u harbi ortaya koyup şatranççıların şabâha kadar cerh u ta'dilleri gibi söyleşüp tarafeyn biri birini ilzâm eyleyüp bir şûrete karâr virmeden hemân i'lân-ı maşlahat-ı kevnî kat'ice ifâde olunup a'dânîñ teklîfleri kabûl olunur şey değildir, ölmekden gayri bize selâmet yoktur, diyerek herkes müstağrak-ı baħr-ı hayret ve kat'ice re'yle-rini der-miyân idüp muhârebeden gayri şûret devlet-i 'aliyyeye elvirmez ve biz bundan gayri şûret bilmeyiz ve bilen var ise buyursunlar, diyerek ilçilere virilen cevâblar gibi cevâb virilür iken kağı 'âkıl kendini muhâtaraya il-kâ idüp hakkı söyleyüp ve söylese de mukâvemet idebilür, artık müfâd-ı mükâlemâta geregi gibi vukûfı olmayanlar bu şiddet-i ta'bîrâtı işidirken şulha râzî olurlar mı, hattâ şevketlü efendimize daħı taqdim olunan takrîrler iki şikk üzere olmayup kat'î beyân olduğundan anlar da muktezâ-yı diyânet ve ber-mûcib-i mesned-i hilâfet, فمن يتوكل على الله فهو حسبه kerîmesiyle cevâb tahrîr buyurdılar.

Vâkı'â kat'ıyyü'l-müfâd şâdık bilinen âdemiñ 'arz itdiği kağıdlardaki şeylere râzıyım, muşâlaħa olsun, cevâbı taraf-ı pâdişâh-ı islâmdan el-'iyâzu billâh mümkün olur mı, "fetvâyı aıladıħa göre virirler" meşeli meşhûrdur. İlçilere cevâb-ı kat'î viren bizler iken bizim bu derde çâre görmemiz mutaşav-ver değildir, hattâ şunların taşaddî eyledikleri imtiyâzât mâddesi teşrîh olunsa, gibi şadedlere teşebbüs idenlere, ma'âzallâh biz re'âyâmızla mükâleme mi idelim, deyü cevâblar virdiler ve yedi sene 'utüvv ü istikbâr ile rıbka-i ra'ıyyetden ibâ itmiş ve cizye on iki gurus iken 'işyân idenlere otuz altı gurusı çıkmış, cizyeniñ bir sene [264] alınmaması ile rûy-ı müsâ'ade 'arz olunmak 'uķâlâ kârı mıdır, bir sene re'âyâ mu'âf olup irtesi sene virecekleri cizye 'işyân itdiği hengâmda virdikleri cizyeniñ üç seneligi olmağla bu şûretle üç seneligi birden virmiş olacaklarını 'acabâ bu mekârihe cesâret idenler bilmez mi, eğer dirler ise "siziñ 'aķlıñız irmez", biz de diriz ki 'aķlıñ ta'rîf olan "celb-i menfa'at ve def'-i mażarrat" huşûşına bizim müdde'âmız çesbândır. Su'âl iderler ki "bunda celb-i menfa'at nedir", cevâb virilür ki "emşâline kıyâsen muhârebelerle elimizden bi'l-küllîye çıkacak şey'in bir zamân olsun ucını bırakmama celb-i menfa'at değil midir" su'âl vârid olur

ki "muḥârebe şûretinde celb-i menfa'at daha ziyâdedir, darb-ı destle elimize girerse mülkimize mâlik olmuş oluruz", cevâb virilür ki, "devlet-i 'aliyyeniñ akçesi ziyâde ve memâlik vâsi' iken giden şeyler muḥârebe ile elimize geçmedi", eger dinürse ki "o zamân dûdmân-ı mülğâ mâni'-i nuşret idi", fi'l-ḥaḳîka bu sözler yolundadır, lâkin cevâb virilür ki "henüz ocağ-ı mülğânıñ açtığı yara oñulmadan ve yerine îcâd olunan 'asâkir-i manşûre teksîr olunup düşmene vâfi olacak mertebeye resîde olmadan muṭlak ocağ ref' olundu", diyerek mevâdd-ı 'azîmeye ictisâr ḥaṭâ degil midir, ocağıñ ref'i fi'l-ḥaḳîka muḳaddime-i nuşretdir, lâkin 'ayn-ı nuşret olmayup hemân kalktığı anda manşûr olmak neden muktezîdir. Meselâ Nemçe devletiniñ mülkinde yeniçeri 'askeri yokdur ve 'askeri kendine muṭf'dir, bu hâl ile kendinden kavî bir devletiñ istid'âsına li-ḥikmetihî müsâ'adeye mecbûrdur. Ocağ ref' olunduğı hengâmda bu bir muḳaddime-i fevz-i fütûḥdur, Allâh vire idi zamân kazanup şu 'askerimize gereği gibi nizâm virilinceye kadar bir taraftan bir düşmen zuhûr itmeseydi, diyenler biziz. İşte bu müdde'âya bu tavrimız münâfidir, eger ocağıñ ref'i evvel-be-evvel bir nuşret-i 'azîme olaydı Sultân Ahmed'den 'avdet günü, artık ocağ bitdi deyüp ilçileri Yedi Kulle'ye ḥabs itmek iktizâ iderdi ve bu ise kaldırdığımız ocağıñ mu'âmelesidir. Zîrâ anlar Et Meydânı'na kazanları çıkarup Kırım'ın ihtiyârlarını beklerler idi, 'aynıyla bu cür'etler anıñ gibidir, bunları bilüp ifâde itmeyenlere 'azv-i kuşûr olunmaz, zîrâ perverde-i nân-ı pâdişâh olan ehl-i îmân devlet-i 'aliyyeniñ şimdilik mübtelâ olduğu za'f u fütûrî el-'ıyâzu billâh 'alenen [265] der-miyân idüp ḥaşâ tercümânlarıñ söyledikleri şeyleri söylemek ḥâric-ez-ḥadd-i edeb degil midir, lâyıḳ olan odur ki düşmene ve sâ'ir e'âdiye izhâr-ı vuş'-ı kudret eyleyüp biri birimizle bildigimizi söyleşmek lâzım gelürken müşâverelerde izhâr-ı kudret eyleyüp evlerimizde, "Allâh encâmını ḥayr eyleye, Üskûdâr'dan 'araba bâr-gîrleri toplayup cebelü akçesiyle sefer açılır mı", demek ḥıyânet-i şarîḥadır. Baña kalursa müşâverelerde top-ḥâne-i 'âmirede mevcûd bâr-gîr olmayup 'ârifâne bâr-gîrler ile evvel-be-evvel sû'-i tedbîr şanilup iki koltuğ degnekli, iki cânibi kıtıklı palanlı bâr-gîr ile Yûsuf Efendi'yi Ahyolı muḥâfız iderek üç def'a tecrübe olunmuş düşmene sefer açmak bir vechile 'akla mülâyim degildir, deyüp açtığı şûrette birisi ḥâricden bir i'tirâz îrâd eylese, "cânım, Anadolu ve Rûmilî'den mekkârî bâr-gîri istedikleri zamân Türkler niçün virmez, diyenler siz degil misiz, şimdi dîn-i Muhammedî için bir

senecik hintoya binmeseñiz ne 'olur, şükür aşlâ gayret-i dîniyyeñiz kalmamış, Yûsuf Efendi bir kâr-güzâr âdemdir, deyüp ta'zîm-i şedîd iktizâ iderken mecâlis-i sâ'irede bu i'tirâzları kabûl idüp mecâlis-i müşâverede dermiyân olunmamağ maḥzâ birbirimize müdâheneden 'ibâretidir. Baña kâlırsa müşâverelerde düşmenâne mu'âmele olunup taşrada dostâne mu'âmele olunmağ muḳtezâ-yı diyânetdir. El-hâletü hâzihî bunuñ 'aksi olduğından kıl ü kâl ve envâ'-ı erâcîf-i lâ-maḥâle peydâ olmağdadır. Peyğamberân-ı 'izâm müdârâ ile emr buyurdılar, lâkin maḳâm-ı cerḥ u ta'dilde olan müdârâ yalñız elfâzın mülâyemetidir, yoḥsa müdârâ ile me'mûruz, diyerek veliyy-i ni'meti olan devletini ber-geşte itmek müdârâ degildir, hıyânetdir. Bu şadedlerden ğaraḫ bilâ-'ivaz-ı ḫaṭâ vü şavâb şu sefer ğâ'ilesi muḳadderât-ı İlâhiyyeden ne ḫâl ise zuhûr eyledi. İnşâ'allûhu'l-Mevlâ ve bi-'inâyetillâhi Ta'âlâ **فما النصر الا من عند الله** tebşîriyle devlet-i mü'eyyede-i Muḥammediyye bir nuşret-i cüz'iyye vü külliyyeyi ḫâ'iz olduğü taḳdîrce şu maşlahatı şarup şarmalayup fil-ḫaḳîḳatı ve'l-cidd vaḳit kazanup terfîh-i memâlik ve tanzîm-i mesâlike ihtimâma himmet olunmağ üzere bir ser-rişte-i cüz'iyye-i muşâlaḫa ele geçdigi şûretde yâverî-i tevfiḳ-ı Rabbânî ile o rişte-pâre vesâtet-i dest-i 'uḳâlâ ile ḫablül-metîn kılınarak ta'aşsubı terk ile ba'zı maḥâzî-re bakılmamağ iktizâ ider. Meşelâ bir tencere ḳaynarken ḳapağının bir tarafına vefâ ider itmez ḫamîr henüz nâ-mevcûd iken tencereniñ etrâfını [266] şıvamağ mülâḫazası 'abeş olup miḳdâr-ı vâfî ḫamîr tedârûk oluncaya dek altından âteşini almağ iktizâ ider, yoḥsa miḳdâr-ı cüz'î ḫamîr ile şıvanur, diyerek elde olan ḫamîri daḫi telef ve ğâ'ib idüp ellerimizi yakmağ bîḥûde degil midir. Lâkin naḫvet-i beşeriyyeniñ muḳtezâsı düşmene müdârâ itdirmez ve mülâyemeti cân istemez, lâkin Ḥazret-i Ḥabîbullâḫ nâme-i sa'âdetlerinden li-ḫikmetin lafz-ı Resûlullâḫ'ı ve Ḥazret-i 'Alî kerremallâhu vecheh kelime-i Ḥalîfetullâḫ'ı li-maşlahatin terk buyurdıkları şûretde şimdilik bizler daḫi terk idüp ümmet-i Muḥammed'i dest-i düşmenden ḫalâş itmeliyiz. Su'âl vârid olur ki, "düşmen eleddü'l-ḫışâmıdır, bu mes'ûlîleriyle de ḳanâ'at eylemezler, yine bildiklerini icrâ iderler", cevâb virilür ki, "bu su'âl Ḥazret-i Fahr-ı 'âlem şallallâhu Ta'âlâ 'aleyhi ve sellem'e de vârid olur, zîrâ kefereniñ müsâlemet-i ma'hûde-i Ḥudeybiyye'den soñra yine nakz-ı 'ahd idecekleri merbût-ı vahy-i İlâhî olan âyîne-i zamîr-i enverlerine rûşen iken zâhirle 'amel buyurdılar. Bizler ise düşmeniñ ba'de ba'de sözlerine ṭurmayacağ-

larına vâkıf degiliz, bu i'tirâz cemî-i mâ-sebakda vâkı' olan muşâlahalarda vâriddir, erbâb-ı harb ü darb ile muhârebe me'mûrlarıyla bir güzelce söyleşüp benim gibi muhârebe kaçkını şâ'ir maqûlesi âdemlere i'timâd itmeyüp erbâb-ı vukûf u şüc'ânıñ 'ukalâsıyla müşâvere eyleyüp eyman-ı gılâz ile tehdîd iderek hulâşa-i efkârlarını haber alup min-ba'd şu maşlahat-ı cesîme-niñ bir şûretine bakılmağ muntehâ-yı efkâr-ı bendegânemdir".

Erbâb-ı harb muķâvemet idilemez dirken bizim şebât idelim, dimemiz ne fâ'ideyi munticidir, bize ölümden başka çâre kalmadı, diyenlerden mevki'-i cengde ceng ü cidâlde bulunanlar icrâ-yı va'da mûsâra'at itmediklerinden başka belki 'âr-ı firân ihtiyâr eylediler, bu taķdîrce taraf-ı lisândan zuhûr itmiş şecâ'atlara inanmamağ iktizâ ider, velev süllim içinde biri nefsine bahâdır imiş, o bahâdır olan şahış cemî'-i hudûda kifâyet ider mi, esâs-ı sefer ölmek üzere mebnî olup, öölürüz diyenler ölmediğı taķdîrce esâsa hâlel gelmekle artık başka şûrete vaz'-ı esâs itmek iktizâ ider, ba'zı me'mûrlara dürlü dürlü müdâheneler çıkardan ve fenn-i nücûmdan istihrâc ile puşulalar virüp mü'eyyed min-'indillâhsnız diyenler der-hâl ric'at eyleyüp bunlarıñ yüzinden nuşret yokdur, dimege başladılar. Bu maķûle âdemleriñ teşvîk u iğrâsıyla başlamış şey'iñ netîcesinde [267] hasbünallâh ve ni'me'l-vekîl dinilerek başka şûrete bakılmağ lâzım gelür. Maşlahat, cesâmet kesb itdikçe bu maķûlelerden hâtıra gelmez türrehâtlar zuhûr ider. Hulâşa-i kelâm yalnız 'ukalâ erbâb-ı câh olmayup bunca ni'am-dîdegân-ı saltanat-ı seniyyeden her şey'e 'aķlı erer âdemler vardır, her şınıfla bir eyüce müzâkere olunmağ lâzime-i hâldendir, bu perverde-i nân u ni'met-i pâdişâh olan bende-i bî-rü'yet ü dirâyete su'âl olunursa mekrûh u ğayr-ı mekrûh muşâlaħa şûretine bed' olunup hıtâm-ı maşlahatda şevketlü veliyy-i ni'metimiz efendimiz Edirne cânibine sevķ-i kümeyt-i 'izz ü iķbâl buyurup tahrîr-i bilâd ve terfîh-i 'ibâd içün memâlik-i maħrûse-i şâhâne müceddeden tahrîr ü taharrî olunarak Rûmili'ye aħsen-i hâl ile bir nizâm virüp her ne kadar vücûd-ı nâzenîn-i hümâyûnlarına şıķlet ise de bir iki mâh daħı Burûsa'da iķâmet buyurılıp ba'dehû vüzerâ-yı 'izâma ve hûkkâm-ı kirâma virdikleri nizâmıñ ta'lîm-nâmeleri virilerek tarîķa-i 'adâlet ile birkaç sene Rûmili'de ve Anatoli'da birkaç Mora peydâ olacağı 'aķıldan ba'îd degildir, maţlûb olan 'imârât-ı memâlikdir, yoħsa idâre olmadığı şûrette cihân memâlikimiz olsa fâ'ide itmez, meşelâ Mora muhâcirlerine memâlik-i şâhânedan virilen mâ-

hiyyeniñ sekiz seneligi birden memâlike tevzî' olunsa ve anlar Çorlı'da ve sâ'ir memâlik-i hâliyede iskân olunmuş olsa idi şimdiye kadar menâfi' i görilürdi. Benim bildigim terfih-i memâlik, tevsî'-i memâlikden şimdilik hayırlıdır, bu muharrerâta ictisâr hâric-ez-hadd-i 'ubûdiyyet olduğunu bilmez degilim, mücerred îfâ-yı hâkk-ı nân u ni'met-i pâdişâhî ve 'aklı dirâyet-i nâ-mütenâhî-i hazret-i hilâfet-penâhîye i'timâden hefevât-ı küme-yi kalem-i 'abîdânem sevâbıki mişillü dâmen-i merhamet-i hümayûnlarıyla mes-tûr buyurulmak bâbında lutf u merhamet-i veliyy-i ni'met-i bî-minnetimiz şevketlü kudretlü kerâmetlü efendimiz hazretleriniñdir.

Şûret-i Reddiyye-i 'Âkif Paşa ve Pertev Paşa Berây-ı Lâyiha-i 'İzzet Mollâ. Fî 19 Rebî'ul-evvel, Sene 1244. Çizgili Satırlar Pertev Paşa'nın Taşhîhidir.

Cümleye ma'lûmdur ki her devletiñ kıvâm-ı 'imâret-i mülkiyye ve nizâm-ı hey'et-i ictimâ'ıyyesi egerçi ber-muktezâ-yı 'âlem-i kevn ü fesâd, te-kallübât-ı edvâr ile etvâr-ı muhtelifeye [268] tahavvül ü inkılâbdan hâlî olmayup ancak üss ü esâsınıñ vehn ü halelden selâmeti her ne kadar mebnâ-yı devlet i'tibâr olunan erkân-ı erba'a-i ma'lûmeniñ keyfen ve kemâ uşûl-i mu'tedile üzere vaz'-ı mahşûş ve hadd-ı mu'ayyeni tecâvüz itmemesine mevkûf ise de ekşeriyâ aşhâb-ı seyf ü kalem-i i'tidâl-i ahvâlî dîgerleriniñ nizâm-ı hâlini müstelzim ü müştemil ve bi'l-huşûş şunûf-ı 'askeriyye devletleriñ 'aşabesi mertebesinde olarak dâhilen hıfz-ı mülk ü ra'ıyyet ve hâricen def'-i mazarrat ve celb-i menfa'ate kudret bunuñla hâşıl olageldigine nazaran rûkn-i rekîn i'tibâriyle cümleden ziyâde tavâ-yif-i 'askeriyyeniñ istikmâl-i ahvâl-i nizâmiyyesi beyne'l-lüzûm olup devlet-i 'aliyye-i ebediyyü'd-devâm ise fi'l-aşl kuvve-i kâhiresi şark u garbı ihâta itmiş bir devlet-i 'azîme iken, müddet-i medîdeden berü erbâb-ı seyf ıtlâk olunacak tâ'ife-i 'askeriyyesi bi'l-kül-liye mevzû'-ı aşlîsinden çıkararak nice kerre taklîb-i devlet ve ihânet-i veliyy-i ni'mete ictirâları kendülerine bâ' iş-i izdiyâd-ı gavâbet ü istîlâ olmasıyla devlet-i 'aliyyeye bayağı bir düşmen-i dâhilî olmuş ve şecere-i şekâvet-şemere-i vücûd-ı bed-bûdlarınıñ her tarafında tekarrür ve inşî'âb-ı bîh u ağşânı cihe-

tiyle kal' u kam'ı muhâl derecelerine varmış iken hamden-şümme-hamden 'aşr-ı bâhirü'n-naşr-ı hâzret-i pâdişâhîniñ muhassenât-ı bedî'asından ve zât-ı humâyûn-ı şehen-şâhîleriniñ şâhib-i mi'e-i şâniye olduklarına dâl olan te'yî-dât-ı celîle cümlesinden olmak üzere tâ'ife-i mezbûre hayâl ü taşavvurdan bîrûn vech-i eshel ile esâsından izâle vü imhâ olunarak bi-tevfîkîhî Ta'âlâ müceddeden tanzîm-i kavânîn-i 'askeriyyeye kudret-i kâmile hâsıl olmuş olup ancak arası çok geçmeksizin birkaç seneden berü 'ârîz u mümtedd olan Rûm mâddesiniñ teverrüm teşeyyuhı evvel-emirde ba'zı ezhânî tahdîş ile ke'enne devlet-i 'aliyye henüz kuvve-i 'askeriyyesini lâıyıkıyla istihsâle vakit olamadığından mâdde-i mezkûreniñ ilerüsi gâ'ile-i seferiyyeyi müntic olma-sı takdîrinde zâhiren mahûf görünmüş ve hattâ Akkirmân mu'âhedesi gibi müşkilü'l-icrâ mevâdd-ı kerîheniñ kabûli dahi aña mebnî olmuş ise de mü-te'âkiben cânib-i a'dâ-yı bed-hâhdan ibtidâları 'ale'l-ittlâk Rûm serbesiyyeti ta'bîriyle ve nihâyet-i müzâkerâtta Mora ve havâlîsi ve ba'zı cezîrelerden kinâye Arz-ı Yunân kaydıyla 'arz u illhâh olunan serbesiyyet teklîf-i kerîhi-niñ kabûli ki hadd-i zâtında hâlen ve istikbâlen hatar-ı 'azîm ve mahzûr-ı [269] cesîmi müstelzim olacağından ma'âzallâhu Ta'âlâ o makûle vücûd-ı mülk ü millete âfet-i şırf ve hamıyyet-i İslâmiyyeye muhâlif-i mahz olan tek-lîfiñ kabûline kat'â ne cevâz-ı 'aklî ve ne mesâğ-ı şer'î olup belki bunuñ ma-zarrat-ı 'âcile ve âcilesi 'âmme-i ehl-i İslâma şâmil olmak hasebiyle 'adem-i kabûliniñ netîcesi ceng ü cidâle muntehî olduğu hâlde millet-i İslâmiyye daği bu uğurda mâl u cânî meydâna koyup her gûne şedâ'id ü mihen-i cihâd u gazâyı gözine alarak merkez-i şabr u şebâtan ayrılmamak üzere cânib-i a'dâyâ kemâ-kân redd ile cevâb-ı kat'î virilmesiniñ vücûbına icmâ'-ı 'âm-me-i 'ulemâ ve ittifâk-ı kâffe-i 'ukalâ mün'akid ü mukarrer olmuş ve ma'a-mâ-fih biraz vakit kazanılmak için ihtiyâr olunan envâ'-ı müdârâ vü mümâşâtan başka Mora re'âyâsı hakkında hadd-i ra'ıyyetiñ mesâğ ve nihâ-yeti derecesine kadar olabilecek müsâ'edâta muvâfakat gösterilmiş iken Moskovlunuñ asıl maksadı başka olmak cihetiyle dîgerlerini dahi ifsâd ile kabûl itmeyerek serbesiyyet mâddesi üzerine ısrârları vukû'a gelmiş olmağ-dan nâşî cânib-i saltanat-ı seniyyeden daği ol vechile mütevekkilen 'alallâhi Ta'âlâ teklîf-i mezkûruñ cevâb-ı redd-i kat'îsi virilmiş idi.

El-hâletü hâzihî, bunuñ üzerine açılan Rusya seferi ba'zılarına ağır görünerek gûyâ Mora serbestiyetinde olan mahâzîr yalnız Mora'nıñ mülkiy-

yeti elden çıkmak ve etrâfdan sâ'ir re'âyâ dañi iltihâk itmek ve Akdeñiz'e mâlikîyyetle giderek Mora'da bir devlet-i cedîde olmak müşîllü şeylerden 'ibâret olduğundan bu mahzûrât ile Rusya seferiniñ mahâzîri muvâzene olundukda serbestiyet-i mezkûreniñ kabûli ihtiyâr-ı şerr-i cüz'î kabîlinden olacağından bahişle hemân şimdiden nasıl olursa olsun Rusya muhârebese-niñ müsâlemete tebdîline sa'y olunup da ba'dehû tahşîl-i kuvve-i 'askerîyye ile ahz-ı şâra fırsat gözedilmesi ve egerçi bu şûrete nahvet-i beşerîyye mâni' ise de şulh-ı Hudeybiyye'ye kıyâsen müdârâ vü mümâşât tarîkine gi-dilmesi taraf-ı devlet-i 'aliyyeye hayr-hâhlık şûretinde kâl u kaleme alınmış ve bir lâyiha-i 'acîbe meydâna konulmuş olup hâlbuki tefevvuhât-ı mezkû-re mücerred nefsi Mora üzerine ba'zı mülâhazadan ve cereyân iden tedâ-bîr-i devlet-i 'aliyyeye bi-gayr-i hâkkın i'tirâzâtıdan 'ibâret olarak asıl maş-lahatıñ mütâlâ'a-i nefsü'l-emrîsinden şarf-ı nazar olunmuş olduğundan aq-vâl-i mezkûreye cevâben şu vechile baş-ı makâl olunur ki:

Evvelâ cümleye ma'lûm olduğu üzere [270] Yunân fesâdını meydâna çıkaran Rusyalı olup ibtidâ bu şûretle memâlik-i İslâmiyyeyi kolayca ele almak dâ'iyesine düşmüş ve kaç senelerden berü kavlen ve fi'len bu mâd-de ile uğraşarak nihâyetü'l-emr bu tarîkle merâmını hod-be-hod yüride-meyeceğini cezm ile İngiltere ve Firansaluyı dañi ne takrîb ile ise kendüsi-ne uydurarak Londra mu'âhedesini vücûda getürmüş ise de bi-hamdiñi sübhânehü ve Ta'âlâ anıñla dañi asıl kurundısı olan matlûbına kolaylıkla dest-res olamayacağını anılayup bir tarafdıñ yâver-i te'yîdât-ı Sübhâniyye ile zât-ı şevket-simât-ı hazret-i şâhib-kırânîniñ ân-be-ân teksîr-i ecnâd ve i'dâd-ı esbâb-ı cihâda mâni' ve mezâhimsizce şarf-ı himmet ve ikdâm-ı şâ-hânelerini göricek bunun soñı nereye varacağını ve inşâ'allâhu Ta'âlâ kaz-dığı kuyuya kendüsi düşeceğini ihsâs iderek şunı meydân virmemek ve dâ'ye-i mağrûrânesini bir yürüyişle fi'le getürmek fikrine düşmüş olduğın-dan şunı bunı vesîle iderek bi'l-âhire kemâl-i gurûr u nahvetle nakz-ı 'ahd idüp memâlik-i mahrûseye yürümiş ve evvel ü âhir asıl merâmı ne idüğü gün gibi meydâna çıkmış olduğundan bunca senelerden berü taraf-ı devlet-i 'aliyyeden bu yola şarf olunan mâl ve telef olan nüfûs ve çekilen emekler ve dökilen âb-ı rûy-ı ehl-i İslâm cümleten heder ü hebâ olmak üzere 'âkı-bet yine Moskovlunuñ söziyle Mora serbestiyetiniñ kabûline mahâzîr-i me-zkûreden başka bunun üzerine bundan soñra der-sa'âdete ve sâ'ir memâ-

Kaldı ki evâ'il-i bi'set-i Hazret-i Nebevî'de Kayâsıra ve Ekâsireye nâme-i da'vet irsâl buyurulmadığı mişillü ocağ-ı mülğânîñ def'ine istinâden ihtiyâr-ı haţar câ'iz degildir demek ne dimekdir. Devlet-i 'aliyye yeñiçeri ocağıñın imhâsından soñra Moskovlıyı dîne da'vet zımnında mı sefer açdı yohsa memâlik-i İslâmiyyeyi kendü re'âyâsı yediyle istîlâ itmek ğarazını tahşîl içün sefer açup devlet-i 'aliyye dahî şahâbet-i dîn-i mübîn içün meşakkat-i cihâdiyyeyi ihtiyâr itmek mi lâzım geldi, bu mişillü kıyâs-ı vehmî ve sâ'ir buña mümâşil kelâm-ı vâhî ile devlet-i 'aliyyeyi 'azîmet-i şâbitesinden tahvîle çalışmak [273] ve bu günki günde cümle ümmet-i Muhammed Hakk Ta'âlâ Hazretleri'niñ nuşret ü ihsânına gönül bağlamışlar iken her zammân nuşret-i Hakk olacağı neden ma'lûm, diyerek hâşâ ki Hazret-i Allâh'a sût'-i zann ile ehl-i İslâma ye's virmek ne vechile câ'iz görölür. Dînimizde bir müslimânîñ iki düşmenden firârı harâm olup Moskovlu bundan böyle devlet-i 'aliyye 'aleyhine nihâyet iki yüz biñ 'asker dahî i'mâl idebildiği taķdîrde şer'-i şerîf hükmince devlet-i 'aliyye yüz biñ 'asker cem'ine muķtedir degil midir ki o maķûle zarar-ı 'âmî müştemil olacak şulh-ı kerîhe izhâr-ı rızâ itsün. Eger bizim 'askerimiz cümleten mu'allem degildir, denür ise vâķı'â muķâbele-bi'l-mişl uşûlünün îcâbı müselleme ve inşâ'allâhu Ta'âlâ Cenâb-ı Hakk ol kadarını dahî ihsân itmesi ümmîd-i vâşık ise de ne çâre düşmen fırsat virmemekle şimdi haķîkat-i hâlde düşmeniñ teklîfine göre mevcûdlarımızla muķâbele ve muķâvemete şer'ân me'mûr mıyız yohsa kıyâmete kadar ahkâm-ı şerîfesiniñ beķâsını mu'tekid olduğumuz Kur'ân-ı 'azîmü's-şânîñ hâşâ bu hükmi mu'aţtal mı olmuşdur, dimege meşâğ var mıdır.

'Asâkir-i İslâmîñ 'adem-i şebâtı ve ittihâd-ı kulûbuñ fıkdanı şadedleri ise aķvâl-i meşrûhanîñ kâ'ili mişillü 'aql u dirâyet erbâbından ma'dûd olanlar hânelerinde oturup tûrurken muķademen icmâ'-ı 'âmme ile ihtiyâr olunan sefer-i hümâyûn maslahatında kendöleri mücerred hevâcis-i nefsanîyyeye ve ğuyâ kendü kurundılarında âheriñ dahi şirketi vâhimesine teba'iyetle kavlen bile şebât idemediklerini meydâna koymaķda iken 'avâm-ı nâsdan ba'zılarınıñ fi'len muhârebede 'adem-i şebâtlarını ne vechile ta'yîb idebilirler. Tabakât-ı nâs mütefâvit olmağla herkesde mertebe-i havâşş üzere ittihâd şart olmayup 'avâmîñ itâ'at u inkıyâdları ittihâd-ı kalbe mahmûl olacağından başka belki anlarıñ şebâtı havâşşîñ ittihâd-ı kulûbda şebâtına mev-

kûfdur. ‘Ukûl-i müctemi’a ve efkâr-ı mütelâhika ile cereyân iden re’y ü tedbîri mücerred aġrâz-ı nefsiyyeden nâşî tahtı’e iden kimseniñ ‘acabâ yalnız kendü ‘aklıyla yaptığı tedbîriñ işâbetine i’timâdı ne delîl ile müşbetdir. Tedbîr-i mülk maşlahatınıñ tedbîr-i menzilden bi’l-icmâl istidlâli mümkün olmaġla bu serbestiyetiñ cevâz-ı ‘aklîsine kâ’il olan zât ‘acabâ istiġdâm eylediġi sarây-dârını bir düşünmek ibrâmıyla kendü dâ’iresinde serbest itmekligi tecvîz ider mi, o hâlde mâl ü ġayâtından emîn ü râhat olur mı, şurası müâlâ’a [274] olunsa o maķûle tefevvühâta ne maġall ü ne mecâl kalmayacağı bedîhîdir. Esfâr-ı sâbıkada Moskovlu tarafından bu maķûle muzır tek-lifler ma’dûm ve ocaġ-ı mülġânıñ düşmenden bedter fesâd-ı dâhilîleri ma’lûm iken ol vakitlerde bile naşıl olur ise olsun dinilmeyerek ġarb ü şulġda şân u şevket-i salţanat-ı seniyye gözedilegelüp leh’ül-ġamd ve’l-minne şimdi ise fesâd-ı mezkûr ber-ţaraf ve devlet-i ‘aliyyeniñ her ţarafa emr ü irâdesi nâfiz ü cârî ve ‘asâkir-i islâmîyye yaz u kış fevc fevc mütevârid iken edâ-yı farîza-i cihâddan i’râz ile düşmeniñ didigini yapmaġa ‘özü-i şer’î ve te’vîl-i şaġih-i ‘akl nedir. Çünki şimdiki hâliñ emr-i müdârâda sünnet-i seniyye-i ġazret-i Nebiyye’ye kıyâs şaġih olduġı şûretde ġazve-i Aġzâb’da bi-ġikmetillâhi Ta’âlâ bir ţarafdan kaġt u ġalâ ve bir ţarafdan berd ü sermâ ve bir ţarafdan şiddet-i muġâceme-i a’dâ der-kâr iken o hâlde nuşret-i İlâhiyye zuġûrına kadar on iki biñ müşrikîne üç biñ zât muķâbeled e şabr u şebât buyurulduğuna kıyâsen ţaraf-ı salţanat-ı seniyyeden daġı bu sefer-i ġümâyûnda ‘asâkir-i mevcûde ile mütevekkilen ‘alallâh şebât u sekînet ile ţayanup tûrmaķ niçün meşrû’ ve şaġih degildir. Bâ-ġuşuş Mekke-i Mükerre-me’ye teşrîf-i Nebi’ye şanâdid-i Ėureyş’iñ muġâlefeti sebebiyle vâķi’ olup Ėazve-i Aġzâb’da ise ġürûġ-ı müşrikîn bi’l-ittifâķ izġâr-ı kîn iderek Medîne-i Mûnevvere’niñ üzerine gelmiş oldukları gibi şimdi daġı düşmen-i dîn bizim üzerimize gelmiş olduğundan ġazve-i mübâreke-i mezkûrede icrâ buyurulmuş olan sünnet-i seniyyeye ittibâ’ daġı aķvâ degil midir. Eger anlar hezîmet-i Aġzâb ile mübeşşer idiler dinürse biz şimdi nuşretten ye’s ile mi me’mûruz. Ma’a-mâ-fih ġarb u şulġ ikisi daġı meşrû’ olduğundan dîn ü devletimize nâfi’ ve vakt ü hâl ü maşlahatımıza muvâfık olabilecek muşâla-
ha-i ġayriyye ser-riştesine dest-res olduğumuz hâlde elden çıkmamasına
sa’y ü i’tinâ olunacağı âşikâr iken bi’l-aks ta’aşşub u istiġnâ ‘azviyyâtı neden neş’et idiyor. Eger merâm-ı ġaķîķî ifâ-yı ġuķûķ-ı ni’met ve icrâ-yı şe-

rîta-i hayr-endîşî vü hamîyyetden 'ibâret ise bugünkü günde devlet-i 'aliyye ve millet-i islâmiyyeye hayr-hâhlık elinden ve dilinden geldiği kadar mücerred muhâfaza-i dîn-i mübîn için olunan ittifâk u ittihâda günden güne takviyyet virmeğe himmet itmekdir, yoksa birtakım akvâl-i mu'terizâne ile müslimîn beynine tefrika-i kelime ilkâ ve ittifâk-ı 'âmme ile tutılan [275] tedbîri tahtı'eye kalkup da teşvîş-i ezhâna sa'y itmek hadd-i zâtında hayr-hâhlık degildir.

Ve'l-hâsıl Rusyalunun sâ'ir kabûli mûte'azzir teklîfât-ı 'anîfesinden kaç'-ı nazar yalnız şu Rûm serbesiyyeti mâddesinde evvel ü âhîr mütâla'a olunan mehâzîr-i 'azîme mücerred mazarrat-ı mâliyye ve mülkiyyeden 'ibâret olmayup ma'âzallâhu Ta'âlâ bunun ilerüsü işbu devlet-i 'aliyye-i Muhammediyye'niñ ve sâyesinde mahmî olan dîn-i mübînîñ zevâlini mü'eddî olacağından muktedâ-yı ümmet olan zât-ı şevket-simât-ı hazret-i pâdişâhî dâme fî hıfzı'l-Îlâhî efendimiz lâzime-i imâmet ve hilâfet-i şehen-şâhîleri üzere dîn-i islâma nuşret ü şahâbet itmek 'uhde-i seniyye-i zıllullâhîlerine vâcib olduğına binâ'en Rabbimiz Ta'âlâ Hazretleri tükenmez 'ömürler virsün. Anlar muktezâ-yı hamîyyet ve şalâbet-i mülûkâneleri üzere şân u şevket-i İslâmiyyeniñ vikâyetinde tamâm hakk-ı hilâfet-i kübrâlarını yerine getürüp rûh-ı 'âlem olan mübârek vücûd-ı humâyûnlarına mücâhedât-ı seferiyyeyi ihtiyâr buyurdılar. Perverde-i ni'met-i bî-gâyetleri olan bendegân-ı devlet-i 'aliyyeleri ve sâ'ir vazî' u şerîf ve sağîr ü kebîr bi'l-cümle mü'minîn-i muvaḥḥidîniñ üzerlerine daḥî vâcib olan zıllullâh ve pâdişâh-ı 'âlem-penâh efendimiz ile berâber tavranup bir uğurdan hâsıl-ı vus' u iktidârımızı şarf eylemek ve üç günlük dünyâya sa'âdet-i ebediyyemizi fedâ itmemek üzere sıdk ile çalışmaqdır ve vallâhu'l-'azîm bunun gâyeti müslimânca bir tavranışdan 'ibâret olup öylece tutuldukda havl u kuvvet-i Hazret-i Hudâ ile cihân bir taraf olsa yine ehl-i İslâm gâlib ü muzaffer olacağına şekk ü şübhe yokdur. Ve mâdâm ki ehl-i îmânız, îmân u i'tikâdımız bunun üzerine mü'esses olmak lâzımdır. Hemân Cenâb-ı Rabbu'l-'âlemîn zât-ı şehâmet-simât-ı hazret-i pâdişâhîyi 'ömr ü şevket ve ikbâl-i nâ-mütenâhî ile serîr-i saltanat-ı seniyyelerinde ebed-mekîn ve seyf-i ahzu'l-hayf-ı kahr u şavvet-i cihân-bânîlerin sîne-şikâf-ı a'dâ-yı dîn eyleyüp cümleyi rızâ-yı humâyûn-ı şâhânelerine muvâfık hıdemâta muvaffakiyetle sa'âdet-i dâreyne mazhar eyleye, âmîn.

‘Âkif Paşa Reddiyyesine Reddiyye-i ‘Âcizânemdir. Fî 26 Mu-
harrem, Sene 1281.

İşbu reddiyyeniñ muḳaddime-i müsellimesi uşûl-i idâre-i devlete mu-
vâfık ise de fıkârât-ı [276] âtiyeniñ bu münâzaraya ‘adem-i muṭâbakatla fe-
zleke-i mesrûdesi merbûṭ-ı ser-nâme-i mezâyâ ve netîce-i mûndericesi mu-
vâfık-ı aḥkâm-ı mezâmîn ü ma’nâ olmamasıyla ‘ibâre-i mağlaṭa-âmîzi rû-
fû-yı fersûde-nümâ gibi enzâr-ı ḥaḳ-şinâsân-ı rûzgârda pür-‘ayb u ‘ilel ve
bî-i‘tibâr u ḥalel ḳalmışdır.

Zîrâ devlet-i mütemeddine ta‘bîrine şâyân olacak şûretde ihtiyâcât-ı
nizâmât-ı devlet ve muḳteziyât-ı saṭvet-i ḥükûmetiñ her cihetini tensîḳ u
tanzîme cehd ü cell-i miḥnet itmek farîza-i ‘uhde-i istikâmet iken şâḥib-i re-
diyye ve müşterek-i mürevvici zamânlarında isrâfât u irtikâbât elden birağıl-
mamağla berâber aşdîkânîñ ḥayr-ḥâḥâne ihtâr ve irâ’e-i ṭarîḳ-i şavâbların-
dan ‘udûl u inşirâf ile i‘tirâza cür’etiñ menâfi-i mübâlât-ı dîniyye vü ḥamiy-
yet oldığına şübhe idilemez.

Şâḥib-i lâylıḥa Keçeci-zâde Ḳâdî-‘asker Şâliḥ Efendi-zâde ‘İzzet Mol-
lâ Efendi merḥûm, yeñiçeri tâ’ifesiniñ ilğâsına i‘tirâz itmedi, belki cümle-
den evvel bu arzûda idi. Ancak bunlarıñ ḳaldırılması devletiñ i‘âde-i saṭvet
ü şervetini teshîl ve tevsî‘ itmek iktizâ ider iken ḥayf-şad-ḥayf ki ol zamân
merkezde idâre-i pergâr-ı efkâr ider erkâna teşâdüf olunamaması birçok va-
ḳitler izâ‘asını müstelzim olmuşdur.

Devlet-i ‘aliyyeniñ ibtidâ-i zuhûrından biñ elli târîḥlerine ḳadar selâ-
tîn-i ‘izâm ve vûkelâ-yı fiḥâmıñ himmetleri ve i‘tikâd u şalâbet-i ḳuvvetle-
riyle ḳuvve-i ‘askeriyyesi ḡayret ü besâlet üzere bunca esfârda düşmenleri-
ne ḡâlib ve tevsî‘-i memâlik ü meṭâlible tavattun u temeddün itdigimiz nice
meḥâris-i vesî‘a ve bilâd-ı cesîme feth ü keşfi meziyyetini mûktesib ve mü-
teḥammil-i metâ‘ib-i ketâ‘ib olarak ḳışver-gîrlık ve dilîrlık şânını ilhrâz ile
ibkâ-yı nâma muvaffaḳ olmuşlardır. Bundan soñıra kırık iki târîḥine ḳadar ‘bu
şalâbet-i maḳbûle ve şadâḳat-i memdûḫa refte refte metrûk ve ten-perverlik
ve nümâyiş-güsterlik ve ḥod-serlik uşûl-i maḳdûḫaları mültezem ü meslûk
olalı cem‘iyyet-i ‘askeriyyede metânet ü mahâret ve me’mûrîniñ ekşerîsin-
de naşfet ü istikâmet mensî vü ma’dûm olduğundan mâ-‘adâ rûy-ı arzda

mevcûd [277] olan hûkûmât-ı mütেকâşire ve düvel-i mütetcâvireniñ ahvâl-i câriye ve makâşid-i politikalarına elzem olan istihşâl-i ma'lûmât için bezl-i miknet ve şarf-ı himmet ü niyyet olunamadığından başka mişvâr u kirdâr-ı ahvâl-i tebe'a vü ra'ıyyetden bile gaflet olunması seyyi'âtıyla devlet-i 'aliyyeniñ bunca memâlik-i mevrûşesi elden çıkmış ve vasa'at-ı a'sârda ahyanen zuhûr iden hayr-hâhân-ı hîred-mendânîñ ve huşûşıyla şâhib-i lâyiha 'İzzet Mollâ Efendi merhûmuñ işbu Rûm fetretiyle Rusya seferiniñ âgâzından encâmını mülâhaza vü istidlâl ile vesâ'il-i sa'âdet-i hâl-i devlet-i 'aliyyeyi irâ'eye muvaffakiyet makşad-ı istikâmet-mesnediyle veliyy-i ni'meti olan firdevs-âşiyân gâzî Sultân Mahmûd Hân efendimiz hazretlerine revîş-i maşlahatıñ incizâbât-ı tabi'ıyyesini 'arz u ihtâr ve vetîre-i hazm u ihtiyât u inzibâta teşvîk u ictisâr iderek muqaddimesinden netîcesini iftirâs u iktiyâs itdiği cümle-i ma'lûmâtını 'arz u îzâh eylemek hıdmet-i müstakîmânesiyle veliyy-i ni'metine fedâkârâne takdîm eylediği lâyiha-i hamıyyet-fâ'ihâsında mûnderic me'âl-i mevâdd-ı mebhûşun-'anhâsınıñ egerçi bu şûret-i sahîfe ile reddine kıyâm olunmuş ise de müşârûn-ileyhiñ bu yolda mağdûr u menfî ve me'cûren ve memdûhan karîn-i rahmet-i Rabb-i Ğanî olmasını müte'âkıb me'âl-i ma'rûza hey'etiyle rû-nümâ-yı merâyâ-yı zuhûr ve devlet-i 'aliyye envâ'-ı ziyâna uğradıldıktan mâ-'adâ bu yolda açılan Rusya seferi dañi mazarrât-ı bedîde ve hasârât-ı 'adîde ile şulh-pezîr ve bunca telefât-ı nüfûs-ı cünüdiyye ve itlâfât-ı hazîne-i devlet-i 'aliyyeyi mü'eddî olmasıyla servet-i devleti ta'rîf olunmaz derecelerde tazrîr iderek mir'ât-ı vicdân-ı vükelâ-yı 'aşrında bu şûretle zıst ü ha'fâ rû-nümâ olmuştur.

Devr-i Selîm Hânî dühât-ı kurenâ ve evliyâ-yı umûrından sır kâtibi Ahmed Fâ'iz Efendi ve Rüstem Efendi ve Halîl Paşa-zâde Ahmed Muhtâr Begefendi ve İbrâhîm Kethudâ ve İbrâhîm Efendi ve Bekir Efendi ve Râ-miz ve Behîc ve Refîk ve Tahsîn Efendiler gibi ba'zı 'ukalâdan soñra hemân şadr-ı esbak Muştafâ Reşîd Paşa merhûmuñ ibtidâ-yı ihtiyâzı tahmîn olunan elli târîhlerine kadar ser-i kâra geçen me'mûrîn-i devletiñ ekser-i umûrda nokşânî-i 'aql u şu'ûr ve fıkdanî-i mütâla'ât-ı dûr-â-dûr ile terk itdikleri tîğ-ı zehr-nâk-i tedâbîr-i munticetül-mehâlikiñ nakb itdiği cürûh [278] u yâreler ve bu nişter-i mesmûmuñ vücûd-ı devlete açtığı kurûl u rîş-pâreler teşennüc olmasıyla tekvîr-i tedâvîsinde çekilen 'usretlerle egerçi isti'dâd-ı tevessu'ına perhîz-ârâ-yı behîme ve tedâbîr-i şâ'ibe-i hikemiy-

ye ile muķâbele olunmakda bulunmuş ise de külliye iltiyâm-pezîr olamadığından mâ-'adâ vûkelâ-yı sâlîfe-i kec-nihâd u bed-ictihâdın harekât-ı saķîmeleri hey'et-i devletiñ kaleme şıgmaz ve ta'rîf olunmaz mertebelerde mazârr-ı muzâ'afını mûriş ve ba'zı maķalleriñ intizâ'ını mü'eddî vü münba'ış olduğı mütetebbi'-i cerâyid-i tevârîh olan aşķâb-ı ma'lûmâta âzâde-i tekrâr-ı ta'rîfdır. Tekallubât-ı âlemi tahmîn ü muvâzeneden ğâfil ve belki umûr-ı beytiyyesi ahvâlinden râcîl ü pâ-der-gil olan evliyâ-yı umûr ellerinde 'uyûn-ı hey'ete meşhûd olan şuver-i gûn-â-gûn, teşebbûsât-ı umûr-ı merâyâ-yı manzaraya haķķıyla 'arza muvaffakiyetle tafşîl-i ahvâl-i meşhûdât u ma'lûmâta ma'a'l-edeb mübâderet ba'îdül-ihtimâl olmasıyla ber-vech-i dil-hâhı tefsîr-i ahvâl-i mezkûreden 'udûl evlâ göründi.

Biñ iki yüz kırk dört târîhinde mevkib-i hümâyûn Râmî Çiftliği'nde ve bu 'âciz-i bî-mikdâr enderûn-ı hümâyûnda cennet-mekân Sultân Maľmûd Hân efendimiz hazretlerinin hıdmet-i hümâyûnlarında iken ğâ'ile-i seferiyyeniñ hüsn-i hıtâm ile bir netîce-i mu'tedileye iktirânına ne vechile şarf-ı himmet-i mâ-lâ-kelâm buyurduklarına kaķ'â diyecek olmayup, şaded bunda degil, me'âl-i lâyiha muşâlahanıñ ta'cîli vücûbını mutazammın ve anı te'kîde sebep daħı yakînen ma'lûmdur ki ordu-yı hümâyûn ricâlinden ba'zılarının pertev-i ikbâlden istinâre ğaraızıyla ol vakıt re'îs bulunan Pertev Efendi'ye gösterdikleri muharrerât-ı ğayr-i veşîķa vûkelâ-yı devleti iĝfâl itmesiyle tecvîz olunan imtidâd-ı harb u peygârdan çekilen ziyân-ı mağlûbiyyetiñ indifâ'ıyla tesrî'-i muşâlahâ ķaresiniñ istişşâli fevâ'idine munhasır idi. Bu ihtâr-ı ğayr-hâheniñ 'adem-i kabûline toĝrısı muşârûn-ileyh Pertev Paşa tarafından virilen sebebiyyetiñ da'vet itdiği haķar-ı 'azîmiñ hâtır-ı erbâbı hamiiyetden çıkmak ihtimâli olmadığını beyân ider ve muşârûn-ileyh 'Âķif Paşa'nıñ Pertev Paşa'dan isti'tâb u isifâde ğaraızıyla anıñ re'yini mürevvic-i mâ-şâ'e olması isâ'atından hiçbir zamânda berâ'et-i zimmete mübâderete muvaffak olamayacağını 'ilâve-i maķâl-i muşâdefât-me'âl eylerim.

[279] Şâhib-i reddiyyeniñ me'âl-i lâyiha haķķında i'tirâzât-ı şahîfe ta'bîr-i nâ-lâyıkını isti'mâl itmesi mürûr-ı zamân ile kendü reddiyyesini delâ'ilıyla bi-haķķın redde kıyâm idecek erbâb-ı inşâf u istikâmete li-ecli't-takdîh 'aleyhinde elfâz-ı münâsibe hâzırlamakdan 'ibâret olduğına teşekkür olunur. Çûnki 'İzzet Mollâ'nıñ envâ'-ı haķarı gözine aldırarak fedâ-kârâne 'arz-ı sıdķ u istikâmetine şahîf ta'bîri, zevîl-'uķûle yakışmaz, zîrâ

lâyiha-i şâ'ibe kâ'iliniñ rütbe-i istikâmeti ecell-i a'lâ ise de bulunduğı mer-tebeniñ i'tirâza gayr-i mütehammil olduğunu bildiği hâlde 'aql u istikâmet-i müfritesiniñ galebesi sekâmet-i sükûta mâni' olmasıyla maşlahatıñ gavrını mülâhaza ile taşavvur-ı şâ'ibesine ittibâ'en menvîsini veliyy-i ni'metine 'arza ibtidâr itmesi hakîkaten şâyân-ı şâpâs u takdîr olduğundan böyle bir te'lîf-i sâlimü'l-i'tirâzını ta'bîrât-ı sahîfe ile çürütmekden büyük şehâfet olamaz, zann olunur. Çünkü Mollâ-yı müşârün-ileyhiñ şer'an ve 'aqlen ve istitâ'aten devlet-i 'aliyyeniñ öyle bir kuvvetli devletle ve huşušen mütte-fikleriyle hâmisizce vakitsiz uğraşmak muhâtarasını ihtiyâr itmek zamânı olmadığı cihetle şalâbet-i İslâmiyye ve selâmet-i zihniyyesine ittibâ'en hâtırasını bî-kem ü kâst râst ve dürüstâne beyân u ihtârdan 'ibâret olduğına şübhe idilmemek ve ol zamâna tevfiķan bu ihtârıñ hüsn-i lutfı mutaşavver olarak buraya gidilmek lâzım gelür iken bu mişillü sahîfû'l-efkâr olanlarıñ gadrine uğrayarak bî-çâreniñ mağdûr olduğına te'essûf olunmamak kâbil olamaz.

Me'âl-i lâyiha numûne-nümâ-yı kerâmet dinilecek şûretde nasıl mu-şîb ise de müfâd-ı reddiyye-i gadriyye ol mertebelerde mefsûh u mehtûk ol-dığı îrâd-ı edilleden muğnîdir. Böyle müfennidâne i'tirâzât-ı igrâziyyeniñ beyân itdiği mevâdd-ı mehâzîri ma'a-ziyâdetin câlib ve bu dâhiye-i dehyâ emniyyet-i devleti sâlib ve huşûsiyle Kelefce muhârebesinden sonra Rusya-lu şulh u selâmete tâlib olmuş iken encâm-ı kâr ârâ-yı sahîfe-i behîme, i'tâ-yı dürüşti vü nâ-dürüstî-i cevâb ile sevķ-i cünûd-ı künûd-ı ketâ'ib ide-rek cânib-i düşmen gâlib ve aşdikâ-yı muvaḥḥidîn dūçâr-ı şedâ'id-i meşâ'ib olmuşdur. Ne'ûzu-billâh min şurûri zâlik.

Şâhib-i lâyihanıñ farḡ-ı hamiiyetini müşbit olan makâşısından biri de devlet-i 'aliyye ocağı-ı [280] mülğâdan sonra terk-i rehâvet ü gafletle tan-zîm-i umûr-ı mâliyye vü mülkiyye vü 'askeriyye ve münâsebât u mu'âme-lât-ı düveliyyeye olan ihtiyâcâtıñ tedârükine haşr-ı kirdâr ve şarf-ı iktidâr ile emr-i istitâ'atı lâyıkıyla istihşâle müktesib-i muvaffakiyet ve âtûde nâ'il-i vüs'at ü kudret ve kâbil-i î'âde-i miknet ü şavvet olmak 'akîbinde cebr-i nokşân-ı muzafferiyet ve kâ'ide-i hazm-ı ihtiyâta ri'âyetle bu emr-i ehem-miñ huşûline vuşûl içün dâmen-der-miyân itmek hükm-i müselleme-i munticû'l-hakîmesini beyân u temennîden 'ibâret olduğunu 'aleyhinde yazılan 'ibâreniñ bugün virdiği netîce vü cevâb daḡi şehâdet ider. Serbesiyyet şöy-

le tursun Yunanistan'a terk olunan mahaller şâhib-i reddiyyeniñ riyâsetinde kalemîyle taşdîk olunmasına nazaran müşârün-ileyhe dûr-endîş nazarıyla bakılabilür mi ve böyle iktizâb sözleri eglence itmiş olması sözinden başka hâtıra bir şey gelebilür mi.

Muhârese-i memâlik ü emşâr ve muhâfaza-i aqtân u aqtâr, vükelâ-yı 'uqâlâ-yı şıdk-intimâya şî'âr olmak lâzım gelür iken işbu lâyiha-i muşîbeyi pîş-nihâd iderek ta'rîzât-ı nâ-be-hengâma cesâretten soñra birtakım sey-yi'âta bâdî olmasına istiğrâb olunmamak kâbil olur mı.

Mora serbestiyetindeki ihtiyâr-ı şerr-i cüz'îniñ îrâdî ârâ-i şahîfeden olmak îzâhâtıyla i'tirâza bi'l-ibtidâr zebûn-keşlik şıfat-ı zemîmesine ve ik-bâl-i yek-rûzeyeye mütâba'at hıyânet degil de nedir, devlet-i 'aliyyeniñ Mora serbesiyyeti muvâfakatına mecbûr olmasına sebep-i aslî, ol vaktiñ politika-sı hükmince düvel-i mu'azzamanıñ Rusya devletine ittibâ'ı ve bu bâbdaki ittifâk u isrârları kaiziyyesi olup yohsa her devlet vakt-be-vakt kendüsine 'ârız olan devâlhîyi def'a şarf-ı maqdûr itmek mecbûriyetinde olduğı mişil-lü bütün bütün def'a muhtedir olamayacağını añlar ise elbette ihtiyâr-ı şerr-i cüz'î ile tehvîn-i tekâlîfe çalışmak yolına gitmek istemesi umûr-ı tabî'iyeye den olduğı cihetle 'İzzet Mollâ merhûmuñ maqşadı dağı ehven-i şerriñ kabûlini irâ'e vü ihtârdan 'ibâret olduğı bedîhî vü 'ayândır. Ol vakitler hall ü 'akd-i meşâlih u mu'âhedâta me'mûr olan vükelânıñ hâl ü ma'lûmâtları rûyet itdikleri ve serpindisini 'aşrımıza bıraktıkları [281] umûrdan istidlâl olunacağı cihetle buralardan bahış açılmak istenilmez ise de Bükreş ve Aq-kirmân mu'âhedeleriyle Şırp serbestiyetiniñ Mora serbestiyetine kıyâsen mevzû'-ı bahş idilmesi câ'iz olamayacağını beyânda meslûbu'l-ihtiyâr olmadım disem yalan yazmış olurum. O fıkralara devlet-i 'aliyye ile Rusya devleti arasında zuhûr iden muhârebât serdârlarıyla hîn-i muşâlahalarda 'ukûd-ı mu'âhedâta me'mûr olanlarıñ hañî'âtınıñ virdiğı sû'-i netâyic dinilebilüp Mora serbestiyyeti ise İngiltere ve Fıransa ve Rusya devletleriniñ bi'l-ittifâk teklîf ü isrârları cümlesinden olduğı cihetle bu husûşlar şadediñ hâricinde görünmekle ve bu fıkarâtıñ burada îrâdî dâ'ire-i kâ'ide-i münâzaranıñ hâricinde olduğı meydândadır. Mâdâm ki üç devlet-i kavıyyü'l-ıktidârıñ böyle bir teklîf-i şedîdlerine muhâbeledeki mazarratıñ bedâheti der-kâr ve şâhib-i lâyiha 'İzzet Mollâ Efendi'ye dağı âşikârdır. Serbestiyet husûşında i'tâ-yı müsâ'adeyi i'zâm ile cemî'-i zamânda netîcesi ma'lûm olmayan

ve biñ yüz otuz târîhlerinden şofra meydânda olan vukû'ât-ı muhârebâtдан tegâfülle pîş-i nazar-ı dûr-endîşide görinen tehlikeyi göze aldırup da harbi ihtiyâr itmek, muvâzin-i 'aql u istikâmet olmadıgı kıstâs-ı hikmet ü fetânetle tevzîn ü temyîz olunamaz huşûşlardan degildir. 'İzzet Mollâ Efendi'niñ re'y-i sedîdini bi-ğayr-i haqqın cerh u tezyîfle ifnâsına kadar yürimekte bir fâ'ide görilemedi. Zîrâ anıñ didikleri ma'a-zıyâdetin zuhûr itdi. Şâhib-i reddiye ve müttefikleri gibilerinî ârâ-yı sahhîfe didiklerine mümâşât-ı sakîmeleriniñ devlet-i 'aliyyeniñ 'adem-i muvaffakiyetine pek büyük mu'âvenet ve hıdmet itmiş olduğı hezâr emşâli ve huşûşiyle bu dâhiye-i dehyâ-yı 'azîme delâletiyle ma'lûm-ı uli'n-nühâdır.

Rusyalunuñ ba'zı kılâ'a istîlâsı seksen toksan biñ 'asker kırdırmasını netîce virerek Şumnı ordusını sökemeyp Varna kal'asını imparator bi'z-zât beş gün muhâşaradan şofra almış ise de taraf-ı islâmiyânda te'yîdât-ı Rab-bânîyye müşâhede olunmuş iken devlet-i 'aliyye Mora serbestiyetini kabûl ile şulha yalvarmağa mecbûr olmayup ordu-yı hümâyûndan bir batş-ı şedîd görüp de galebeden nâ-ümîd olmadıkça şulhuñ fâ'idesi olamayacağına ve 'uhûd u şurût her devletiñ [282] kudret ü mikneti sâyesinde mahfûz u mer'î olabileceğini Rusyalu haqqında hüsni zanna ve devletleri yolında fedâ-yı cân iden me'mûrîn haqlarında sû'-i taşavvur u taḥayyül meslekine zehâb ile bu sefer uğurında şarf olunan akçeye telef ta'bîri hatâ ve bir müslimânıñ iki düşmenden 'udûli harâm olması ve Mora serbestiyetine müsâ'ade olunmasının veḥâmeti münker olmaması gibi şâhib-i reddiye ve refîkiniñ birbirine münâkız ve yek-dîgerine mübâyin i'tirâzât-ı iktizâbiyye ile me'âli inşâfdan hâlî olan fıkârât-ı mübâyenetü'l-mazâmînini cerh u redde ḥamiyyet-i mecbûle mecbûriyyet virmişdir.

Şöyle ki, şâhib-i lâyiha 'İzzet Mollâ Efendi Rusyalu'nuñ kılâ'ı istîlâsında 'asâkir-i İslâmiyye muhârebe itmedi ve öte tarafa kat'â îşâl-i mazar-rat idilmedi ve Rusya 'askeri kırılmadı ve Şumnı ordusını aldı ve Varna'ya geldikde kal'ayı hâlî ve 'askerimizi teslim-i kal'aya müteheyyî buldı, dime-di. Müşârün-ileyh rahmetullâhi 'aleyh zâten sefer açmak tarafdârı olmadıgı hâlde Kelefçe muhârebesinden şofra cânib-i muhâlifeden müşâhede olunan mümâyelet ü muvâfaqat müşâlahaya ehven-i şüret virmek fırsatını netîce virmek me'mûli meydânda iken o zerî'a vü fırsatı zâyi' itmemegi tercîh u taqdîm itmiş idi.

Rusyalu Varna'yı almış ve Şumnu ordusunu bir fırka ile ba'de'l-muḥâ-sara gözini Edirne ahzına dikmiş ve bizim 'askeriñ ise 'aded ü ḥâli ve esli-ḥa vü mühimmâtımızîñ ol zamân 'adem-i intizâm u fıkhdânı ve ḥazînemiziñ aḥvâli meydânda bulunmuş iken te'yîdât-ı Rabbâniyye muzafferiyetimizi müteheyî vü mübeşşirdir, 'ibâre-i mevhûmeleriyle pâdişâhımızı ve ḥalkı-mızı inanılmaz sözlerle aldatmağa çalışmak devletimizîñ açıktan açığa ız-rârına ḥidmet itmek degil de nedir.

Rusyalu Varna'yı aldıktan soñra muşâlahaya meyl ile çâre-i ḥasenesi-ni aramak vâcib ve belki farz iken bu sözleriñ ne ma'nâsı var idi, ol vaḳıt ordumuzdan kırık çakmaklı, egri endâmlı çaḳaralmaz namlılarla techîz ü teslîḥ olunmuş ba'zı devâ'ir tevâbi'yle mübtedî nizâm ve başıbozukdan mürekkeb [283] ancak otuz kırık biñ 'asker var ise de bunlarda da kaṭ'â ni-zâm u şebât olmadığı ve mevâki'-i ḥarbiyyede ekşerîsi maḥşûr u u maḥdûd bulundukları ḥâlde Rusyalu tevehhüm olunan batş-ı şiddeti ne maḳûle kuv-vet i'mâliyle görecekti. Yohsa zamân-ı kerâmet-nişân-ı Ḥazret-i Nebe-vî'de kıbel-i Raḥmâniyye'den ihsân buyurulduğu gibi 'acabâ melâ'ike-i ki-râm ile imdâd buyurulacağını şâhib-i reddiye şeyḫi Şeyḫ Müştâk'dan ve Ki-tâbcı Efendi'den mi istibşâr veyâḥud mu'aḥḥaran Cezâyir'i Fıransalunuñ 'asker sevki İngiltere sefâretinden re'îs bulunan Pertev Paşa'ya iḥbâr olun-duḳda Cezâyir'de medfûn olan Velî Baba Ḥazretleri orasını rûbûde itdir-mez, cevâb-ı nâ-şavâb-ı ḥayret-efzâsı gibi Rusya muḥârebesinde kendüsi re'îs ve birâderi orduda nâzır olduklarından 'acabâ bu te'yîdât anlar tarafla-rından keşf ile beglikçi bulunan münşî-i reddiyyeye ifâde veyâḥud Rûmi-li'nde de öyle bir velîniñ imdâd-ı rûḥâniyyeti mi kâ'il olundu. Böyle bir re'y-i za'îf ve ḥulyâ-yı saḥîf kâl ü kaleme nasıl alınabildi. 'Uḳâlâ vü vûke-lâ şöyle tursun bu söz bir mecnûna söylense gülmez ve istiḥzâ itmez mi. 'Uhûd u şurûṭ kuvvet ü miknet ü istiṭâ'at sâyesinde mer'î olacağında şübhe yoḡ ise de o kuvvet kaṅı tarafda mevcûd idi. Bunlar bilinmez şeyler degil iken istikâmet-i maşlahata ḥidmetde ihtiyâr-ı reḥâvetle böyle türrehât u he-zeyânlara taşaddiye terakkî-i manşib u iḳbâl taşavvur-ı irtikâbiyyesinden başka ne maḳûle zarûret mecbûriyyet virdi. Aşdikâniñ 'aklı irdiği nîk ü be-di metbû'ına 'arz u ihtârda medyûn olmak iktizâ-yı istikâmet olduğundan iş-te o zimneti edâ içün taḳdîm olunan lâyiḥa-i vâşıkada Rusyaluya ḥüsn-i zan ve ehl-i İslâma kec-nazar ma'nâları nireden istiḥrâc olundu. Ḥazîneden bî-

hûde şarf olunan akçeye telef ta'bîri yalan mıdır, bir müslimânın iki düşmenden hürmet-i firârî teslîm olunsa bile Rusyalunun ol vakit mevcûd olduğu işidilen sekiz yüz biñ 'askerinden dört, nihâyet üç yüz bini sevķ idemez mi idi ve huşûsiyle bâ'îş-i nizâ' olan Yunan mes'elesinde İngiltere ve Fıransa devletlerinin Rusya devletiyle ittifâkı işidilmedi mi. Şâhib-i reddiyyenin didigi gibi iki düşmene bir müsilmân muķâbele itmek lâzım gelse bile bu hisâbca ve ol vakit hükmince devlet-i 'aliyyenin yüz elli biñ nizâm 'askeri tedârük ü tesvîķi mümkün mi idi. Rûm serbestiyyetine müsâ'adenin netâyic-i [284] vahîmesi egerķi münker degilse de bu mâdde mâdâm ki üç devletin teklîf ü işrârlarına düşmüş ve şerrinin ehveniyle iskâtlarına ihtiyâc mess itmiş olduğu hâlde i' mâl-i efkâr-ı 'amîķa ile maşlahatın 'arâķib ü ğavâmızı der-pîş ü mütâla'a olunarak düvel-i müttefika içlerinden ba'zılarını ele alarak bir netîce-i hasene virilmek iktizâ ider iken vesîle-i hüsn-i muvaffakiyet olan bu maķûle esbâba da teşebbüs olunduğı işidilemedi. Bu da tezyîd-i ikbâl için rikâb-ı hümayûnda bulunmakdan özge arzûda bulunmayanlar ile mü'ellif-i reddiyye olan şâhib-i çeñenin⁴⁴ ve muta'aşşib muşahhih gibi kavvâl-i kalemîn hâmî tedârûki için vesâ'il-i münâsibe tehiyye itmelerine mevķûf iken öyle ihtiyât-kârlık ve dûr-endîşlige himmetleri görölüp işidilmedi. Ol zamân hükmince bu işi hüsn-i netîceye iktirân ile ibtidâsında cümlesine dürüştâne cevâb virmek kimiñ mu'âvenetine ve ķangı ķuvvet ü istiķâ'ata istinâden ihtiyâr olundu. Buraları bilinemediginden 'uķûl-i selîme aşķâbını haķîķaten hayretde bıraķdı. Bu haķâların zuhûr u şudûrı zarûrî ان الرجال صناديق مقفلة فما مفاتيحها الاتجاريب ma'nâsına ğayr-i muvâfık olarak kaķt-ı ricâl beliyyesiyle istiķdâm olunan aşķâb-ı vücûduñ ârâ-yı ħod-pesendânelerinin virdigi sû'-i netâyic olduĝunda şübhe idilmeyerek te'essüfden başıķa elden bir şey gelemiyor.

Şâhib-i reddiye icrâ-yı aĝrâz uĝurına sermâye-i ma'lûmâtını da fedâ ediyor. Çünki muķâbele-i bil'-mişl ve ķudret ma'nâlarına olan istiķâ'at lafzının tefsîri 'ulûm-ı 'akliyye vü nakliyyeye intisâbı olanlara ma'lûm ve bu ma'nâ şâhib-i reddiye ve refîķine daķı emr-i ğayr-i mevķûmdur. Düşmen 'askerine nisbetle 'asâķir-i İslâmiyyenin ķalîlül'-efrâd u ta'allûm ve esliķa vü edevâtları ğayr-i ķâfî-i kifâķ olduğı âzâde-i ķülfe-i îzâķ u îrâd iken 'asâ-

kir-i mevcûde ile bâ-şebât u sekînet tayanup durulmasını kâl ü kaleme almağı tecvîz itmesi kalem-i sekam-raşamını ithâmdan başka ne fâ'ideye ictirân idebilür. Bu mişillü zevât ser-i kâra geldikde ikbâl ü câhını istîhâl ü istihkâkı ictizâsına haml ü zu'm ile bütün re'yini sedîd ve kâffe-i icrâ'ât u harekâtını şâ'ib ü cedîd 'addiyle mâ-dûnına hiç nazarıyla bakarak şâhib-i lâ-yiha gibi [285] bir efkâr-ı şâ'ibe zuhûrında anı muhâsedeten kırmak şî'âr-ı seyyi'ül-âşârını pîşe ve ta'zîm ü tekebbûri endîşe idindikleri bu redî'e-i gadriyye ve emşâl-i reddiyyesiyle müşbet değil midir.

Müşârün-ileyh 'İzzet Mollâ Efendi merhûmuñ şulh-i Hudeybiyye'yi mişâl-i münâsib îrâdı muvâfık-ı nefsü'l-emr olduğu hâlde bu huşûşla Ğazâ-i Ahzâb'îñ kıyâs olunması 'ulemâ-yı kütüb-i siyer 'indlerinde müstağreb ü mecruh olmaz mı. Çünkü mes'eleniñ esâsı Mora serbestiyeti teklîfiniñ 'adem-i kabûli kazıyyesine mebnî olmağla bu fıkraya şulh-i Hudeybiyye'yi mişâl îrâdında haţâyâ zâhib olundığı anlaşılamadı. İşbu Yunan serbestiyeti iddi'âsında Rusyaludan başka iki devlet-i 'azîme dañi müttahid ü müttefik olduklarından işte bu cümle bizim niyyet ü maqşadımızı kuvveden fi'le ihrâca mâni' ve müstakıl olduğu meydânda iken buña Ğazve-i Ahzâb'îñ mişâl îrâdı esâs-ı münâzarayı müvehhin ü muharrib olduğunda şübhe var mıdır. 'Akl u idrâk ve hiss ü şu'ûr dinilen havâss u haşâ'il seffine-i mutaşarri-fa ve keştî-i mütefekkiireniñ nâhudâları maqâmında olarak bunlar harîta-i 'ilm ü tecrübeye mürâca'at ve pusula-i istikâmete meyl ü rağbet iderler ise ne kadar şiddet-i emvâc u telâtuma teşâdüf olunur ise olunsun bâ-luţf-i Hudâ elbette şan'at u hünere mürâfakatla bu haşâ'il-i selîme aşhâbını sâhil-i selâmete îşâle delâlet ve menâfi'-i me'mûlesini istihşâle hıdmet iderler. Yohsa mu'âsırı olan birkaç muqbil ü mütehayyiz ve mütehayyir ü medhûşuñ hayâl-i muhâllerî sâyesinde tervîc ü tebhîc olunmak tasavvurını der-pîş ü taqdîm ile böyle bir tarîk-i nâ-şavâba temeşşîyi ihtiyâr itmeniñ netîcesi hedef-i sihâm-ı düşnâm olmağdan ve işte böyle bir nice zamândan sonra merkez-i dâ'ire-i i'tirâzda bulunmağı göze aldırmağdan gayri ne fâ'ideyi müfîd olur.

Şâhib-i reddiye ve mürevvic-i muşahhîlî firîfte-i ikbâl-i yek-rûze olarak mehâmîd-i ahlâk-ı lâzime-i insâniyyeden zuhûl ü gafletle yedine geçen lâyiha-i şâdikayı velev emr ile olsun böyle şedîden redde kıyâmda huşûli

me'mûlinde olduğu iqbâlîñ celbini tesrî' içün العزيق يتشبت بشئ الحشيش mişâline [286] mâ-şadağ olarak îrâd olunan şulh-ı Hudeybiyye mişâlini Ğazve-i Ahzâb'a tahvîl ve bununı gibi her fıkrayı mübâyin-i 'aql-ı selîm birer mişâl-i müstelzimül-l-i'tirâz ile mersâ-yı münâzaranın hâricinde birtakım mevhûmât tedârûk ve teksîl itmesi reddiyesiniñ semt-i cerh u kadha tesbîlini da'vetle zu'mınca tefhîm-i mâhiyyet ü dirâyet itmiş, sözinden başka bir vâdî-i münâzaraya sevķ-i kitâbet ü kelâm idilebilür mi.

Şâhib-i reddiye şûret-i taşallüb ü ta'aşşubda görünmek yolunda mec-hûl bir me'mûl üzerine eymân-ı muğallaza ile metbû'-ı müfahhamını kandırmağ istemesine hânîş- ü muhtî dinilmez mi ve harb taraf-dârlığı ta'aşşubuyla böyle açık bir müdâheneyi itiyâr u irtikâb itmek behre-ver-i hüner ü ma'rifet ü diyânet olan ve istikâmetden dem uran insâna yaşıdırılır mı. Bu nasıl kec-zehâb ve ne maķûle tarîķ-i nâ-şavâbdır, 'aķılları hayrân idiyor.

Kavvâl-i maķâlâtîñ bir fıkrasında "devlet-i 'aliyye ve millet-i İslâmiyye hayr-hâhlık elinden geldiğ kadar muhâfaza-i dîn-i mübîn içün olunan ittihâd u ittifâķa günden güne takviyyet virmege himmet itmekdir, yohsa birtakım aķvâl-i mu'terizâne ile müslimîn beynine tefriķa-i kelime ilkâ ve ittifâķ-ı 'âmme ile tutilan tedbîri tahtı'eye kalkup da teşvîş-i ezhâna sa'y itmek hadd-i zâtında hayr-hâhlık degildir" diyerek zu'mınca Mollâ-yı müşârûn-ileyhiñ bu fikrini çürütmek istemişdir.

Şâhib-i lâyiha bi'l-farz hayşiyetini kâfi görüp de ittifâķ ve takviyyete himmet itmek niyyetinde olmuş olsa idi kağı kıdretiyle kuvvet virmege kûşîş itmesi iktizâ ider idi. Bu i'tirâzı fıķarât-ı sâ'iresinden ziyâde pek delîlsiz bir da'vâ-yı lâ-tâ'îl olduğundan ve añaşılan bu huşûsdaki menvîsi her ne ise îzâh itmek istemediğinden bu fıķranıñ mübhem ü ma'nâsız kalması-na ta'accüb olundu.

Aķvâl-i mu'terizâne ile müslimîn beynine tefriķa-i kelime ilkâ ve ittifâķ-ı 'âmmeyi tahtı'e vü imhâ ve teşvîş-i ezhâna sa'y-i evfâ itmek hayr-hâhlık olmadığ 'ibâreleriyle [287] vâķi' olan i'tirâzına şu vechile cevâb i'tâ olunur ki, 'İzzet Mollâ tefriķa-i kelime-i müttahide niyyetiyle köşe başlarına yaftalar mı yapışdırdı ve ba'zılarını hânesine da'vetle ta'lîmâtlar virerek mi halkı nifâķa sevķ itdi. Bu nasıl elfâz-ı mecrûha ve ne maķûle 'ibârât-ı maķdûhadır ki halkıñ infikâķ-i ittifâķına sa'yini kağı emârât ile istidlâl it-

digi bilinemedi. Farṭ-ı ‘aql u zekâ vü istikâmetine istinâden veliyy-i ni‘me-
ti olan pâdişâhına bi'z-zât ‘arz itdiği müṭâla‘âta tefriķa-i kelime ta‘bîri naşıl
ğaddârâne ve münâfıkâne söz olduğu meydânda iken böyle çirkin ve yakı-
şıksız bî-ma‘nâ netîceler ve muntazam u münşiyâne münâfıkâne fezlekeler-
le halkı aldatmağa çalışmaktan büyük münâfakat ve şûret-i hakḫ u ‘adl ü
şavâbdan müfâraķat olur mı. Hudâ-negerde istenilse bile bu hareketlerden
özge tefriķaya mümessek tedârûk olunabilür mi. Hûşûşâ devlet-i ‘aliyyeniñ
ol zamân dûḫâr olduğu ğâ‘ile ve giriftâr olduğu meşğale içinde mizâc-gîrlık
ve mümâşât u müdâhene tarîķine gidilmesiniñ ‘âķibetinde cây-ı selâmet ve
câdde-i necât u sa‘âdet bulunur mı. Halkıñ "deve güler taş çatlar" didigi iş-
te tamâm bu kaḫıyye-i nâ-marḫıyyeye râcî‘ olduğunda iştibâh olunur mı, i‘ti-
râzından başķa ne dinür.

İşte tarîķ-i sıdḫ u şavâb u istikâmetden ‘udûl ve reh-i nâ-reftede pûye
ile haddiniñ ve inşâfıñ hâricinde bir vâdîde maḫsad u menvîsine vuşûl niy-
yetinde olanlarıñ dünyâda ‘ömr ü iķbâlleri imtidâdından istîfâ-yı hazz ide-
medikleri gibi dâr-ı cezâ olan âhiretde daḫi dûḫâr-ı pençe-i mu‘âhaze ola-
caķlarında iştibâh olmayup el-hâşıl dü-cihânda nâ‘il-i maḫâşid olamayâ-
caķlarından bu cihetle "hasru'd-dünyâ ve'l-âhire" mişâliyle iki ‘âlemde me-
lûl u medhûl olacaķlarına bu fıkra delîl-i celîldir. Tecâvezallâhu ‘an sey-
yi’âtihimâ.

İşbu Reddiyye-i ‘Âcizânem Me‘âliniñ Taşhîḫi Arzûsıyla Dî-
vân-ı Ahkâm-ı ‘Adliye A‘zâsından Vaşfi Efendi'niñ Yazdığı
Fıkra-i Mu‘terizadır:

Şâhib-i hâmiş-i ḫakâ‘ik-dânişîñ eşer-i ḫâme-i ma‘ârif-güsteri olan bu
i‘tirâz-ı havâşî-ârâ, Allâhu Ekber ne i‘tirâz-ı müsellemlül-burhân ve se-
ned-i ârâ-yı [288] menî‘u't-tibyândır ki ḫakâyık-âşinâyân-ı uşûl-i münâza-
ra bunuñla şâhib-i reddyeye olan ‘Âkif Paşa merḫûma maḫfûf-ı selâmet-i
ḫâtıradır, demek ihtimâli olmadığı emr-i ‘ayândır, toĝrusı bî-şekk ü gümân-
dır. Bu i‘tirâz-ı ḫaviyyû's-sened, mânend-i dürer-i müstahrece balır-i siyer-i
cezz ü medd-i silk-i mülk-i imlâ idilmek cereyân-ı zât-ı maşlahata ma‘lû-

mât-ı kâfiye ve aña müteferri' ıttılâ'ât-ı pey-â-pey-vukû'-ı istikbâliyye-i şâfiyye teğârûn-i hamîyyet ü gayret-i milliye âşâr-ı cemîlesinden idügi müsellem-i erbâb-ı kabûl u reddir. Bunda yârân-ı hamîyyet müstenid-i gûyâ-yı هذا ما اطيع عليه كل احد dir. Velâkin mevzû'-ı münâzaraya nazaran fîhi-mâ-fihdir. Binâberîn numûne-i cevelân-ı bî-sûd u tîhdır. Çünkü şâhib-i reddiyeniñ ol vaqitki hâli ortaya konmamış ve Pertev Paşa yâdigâr-ı sübha-şümâr ile âmedî hulefâlığından berü miyânelerinde olan istirkâb kazıy-yesi der-hâtır idilmemiş olduğundan bu bâbda muharrir-i reddiye 'aleyhine bürünmek gayr-i vecîhdır ya'nî zâhîrî bir meşy-i i'tirâz-ı tevcîhdır. Şâhib-i reddiye meleke-i kitâbet ve nakdîne-i 'ilm ü ma'rifete mazhar bir kâtib-i mu'ciz-eşer olmasıyla berâber beglikçilik nihâyetine ve Rusya gâ'ilesiniñ gâyetinden dört sene şonraya kadar i'tikâd-ı şahîh ile cûy-bâr-ı füyûzât-ı meşâyiğ-i tûruk-ı 'aliyyeden istişrâf-ı mâ'u'z-zülâl-i feyze mâlik olduğu bahşini işbât için mevcûd olan delâ'ili burada yazup teksîr-i sevâd itmeyelim. Kitâbçı ve Şeyh Müştâk'la mülâkâtı sene-i mezkûreden şonra olduğu istidlâlâline girişmeyelim. Şadr-ı esbak Gâlib Paşa merhûmuñ 'Âkif Paşa hakkında meyli cihetiyle Pertev Paşa'nıñ 'Âkif Paşa'ya peydâ olan gayz u 'adâveti 'Âkif Paşa'nıñ dañi Pertev Paşa hakkında muğâbeleye mecbûriyetini istilzâm iderek bu hâl ikisine de tabî'at-ı şâniye olmuş ve bu cihetle Pertev Paşa 'Âkif Paşa'yı ve 'Âkif Paşa Pertev Paşa'yı 'adüvv-i ikbâl görmekten ayrılmamış oldukları bir zamânda bu reddiyye kaleme alınmışdır. Binâberîn 'Âkif Paşa Pertev Paşa'nıñ pertev-i ikbâlinde istifâde garaızıyla bunu kaleme almadığı emr-i gayr-i hafîdir. "Ve li'l'ârifi yekfî"dir, hâl bu merkezde iken 'Âkif Paşa'nıñ bu reddiyyeyi bu vechile kaleme alması bahşine gelelim. Pertev Paşa her ne sebebe mebnî ise ol vaqit meşâyiğ-i tarîkat-ı 'aliyye-i nakşbendiyeden olup Selîmiyye'de Pertev Paşa'nıñ binâ-kerdesi olan tekyede post-nişîn-i irşâd-ı ehl-i îmân ve kuşb-ı zamân tanınılan Behcet Efendi merhûm tarafından vârid olup me'âli gördüğü rû'yâ mûcibince ihtiyâr-ı harb, gûyâ muktezâ-yı emr-i Hazret-i Risâlet-penâh olduğunu [289] ihtârdan 'ibâret olan bir tezkire irâ'esiyle cihet-i harbi tercîh eylemiş olduğına ve 'Âkif Paşa ise ol vaqit Behcet Efendi gibi zâta isnâd olunan rû'yâya tamâmiyle i'tikâd itmek meşreb-i şâfiyyet-ârâsında bulunduğuna binâ'en bu meşreb 'İzzet Mollâ merhûmuñ ol vaqit kâr-âşinâyân-ı ehl-i îmânıñ mecâlîs-i tecârîb-i mağalâtından bi'l-istfâde kaleme aldığı lâyihanıñ nâtiğ ol-

duğı ihtârı emr-i Peyğamberî'ye muhâlif olduğundan nâşîdir. Ve ârâ-yı sahîfe ve hod-serâne elfâzını serd eylemege vesîle-i bî-herreb olmağla şâhib-i reddiye bu bâbda ma'zûr ve mârru'z-zîkr rû'yâdan tolayı cümle ile be-râber tesvîl-i Pertev Paşa ile memkûr görünür. Yoğsa seyyi'ât-ı âtiyesiyle ki Şîrp mes'elesidir diniliyor, reşehât-ı hâme-i şafvet-câme-i ezmân-ı mâziyesiniñ millî-i üçâc olduğunı istidlâl, tarîk-i gayr-i meslûk-i erbâb-ı kemâldir, belki nümâyiş-nümâ-yı mağlağa vü cidâldir. Pertev'in şafvet-i şûret ve gaflet-i sîretle halkı ve be-tahşîş veliyy-i ni'metini aldadup fi'le getürdigi kazâyâ-yı vahîmetü'l-'âkıbe mâ-şadağ-ı "şems olur mı gizli her bir tâlibe"dir. Ez-cümle mülâkât olunan Râşid Efendi'niñ ki Behcet Efendi hulefâsından olup anıñla Pertev arasında vâsîta-i muhâberedir, ma'a'l-halef vâkı' olan ifâdesine nazaran şeyh-i mûmâ-ileyhden rivâyet eyledigi rû'yâ gayr-i şahîh ve irâ'e eyledigi tezkire maşnû'-ı şarîh olduğunda şübhe kalmamağla zihî hüs-rân-ı mübîn ve gaflet-i kâsvet-karîndir ki böyle bî-esâs bir rû'yâyı halka rivâyetle aldatmışdır, niteki Pertev Paşa degilmidir ki Cezâyir mes'elesinde Velî Baba muhâfazası sözünü ortaya koyup orasını dağı İslâm elinden çıkartmışdır. Vâkı'â Pertev'in bu hıyânâtı ehl-i İslâmın hâtırından çıkmak 'adî-mül-ihtimâldir. El-hağ bu bahîş bî-kîl ü kâldir.

İ'tirâz-ı Mez-kûra Yazılan Cevâb-ı 'Âcizîdir:

Fuzalâ-yı dehr ve üdebâ-yı 'aşrın müsellem ü mümtâzı Vaşfî Efendi'niñ işbu i'tirâzı maşlahatın heyûlâsına ya'nî bu bâbdaki taşavvur u mü'tâla'âtın vehle-i ûlâsına gayr-i muvâfîk dinilemez. Ancak şâhib-i i'tirâz hilye-i ma'ârifle tezyîn-i zât itmiş [290] ve şâhib-i reddiyeniñ dağı haqîqaten kuvve-i kâlemiyyesi müsellem bulunmuş olmasına nazaran tarafına matrûh olan mağabbeti müşârûn-ileyhiñ bu bâbdaki hağâsını külliyyen setr ü tağmîd ve mağşad-ı ma'ârif-nüvâzîsine münhaşır bulunmuş olduğunı beyânda kîlk-i istikâmet-silki meslûbu'l-ihtiyâr gördüm. Velez süllim ki Pertev Paşa ve 'Âkîf Paşa ol vakit hem-meslek bulunsun ve müşârûn-ileyhiñ ikbâline tâb-âver-i muğâvemet olamayarak andan istifâde ile yazsun veyâ öyle bir rû'yâ-yı gayr-i şahîh taşnî' olunsun veyâhud mu'teriz andan istifâde gara-

zıyla olmayup mücerred taraf-ı ‘âlf-i ulî'l-emrden re’sen aldığı irâde-i seniyye ile kaleme alsun, bu şukûkdan her bir şıkkı i’tirâzdan sâlim olamaz.

Çünkü ‘İzzet Mollâ Efendi Varna’yı Rusyalı istîlâ itdikden sonra Râsim Efendi merhûm ile birlikde lâyihasını tanzîm ü terkîm ve ol vakit mevkib-i hümâyûnda bulunduğumdan ‘İzzet Mollâ Efendi lâyihasını silah-dâr ağa vâsıtasıyla hâk-i pâ-yı hümâyûna takdîm itdikde rikâb-ı hümâyûn kâ’im-makâmı Ahmed Hülûşî Paşa ve ser-‘asker Husrev Paşa ve re’îsü'l-küttâb Pertev Efendi huzûr-ı hümâyûna celb ile lâyiha irâ’e ve me’âli şavâb ise anı meslek-i ittihâz idüp terk-i cedel ve ha tâ ise kalemen iskât-ı mu’teriza toğrica i’tâ-yı cevâb-ı bî-‘ilele mübâderet olunsun, irâde-i işâbet-‘âde-i seniyyesiyle lâyiha-i mezkûre vükelâ-yı müşârün-ileyhime i’tâ buyurulmuş idi.

Bu hâlde işbu reddiye vele Pertev Paşa’nın ibrâmıyla kaleme alınarak bunun vicdânı olmamış olsun veyâhüd bunların ikisi de hem-meslek ü meşreb olarak ‘Âkif Paşa yazup Pertev Paşa taşhîh etmiş bulunsun, bunun her tarafı i’tirâzdan kurtulamaz ve sihâm-ı reddiye-i ‘âcizânem yalnız ‘Âkif Paşa’yı hedefe almayup ve Pertev Paşa’ya karşı olmayup şu lâyihadan sonra işâbet-efzâ-yı sünûh olan irâde-i seniyye meydânda iken maşlahatın sekkâmeti tarafını pâdişâhımıza her kimler ‘arz ve iltizâm-ı harb etmiş ise anlara karşı remy-i nâvek-i hâmeye mübâderetden ‘ibâretdir.

[291] Çünkü Pertev ve ‘Âkif Paşalardan kangısı yazmış ise yazsun bunların reddiyyeleri me’âline diğkât olursa ‘âdetâ şirretlik ta’bîrine sezâ ser-â-pâ türrehât-ı bî-ma’nâdan ‘ibâret olduğunda şübhe idilemez. Ednâ mertebe dūr-endîş olanlar bu kadar safsata vü mağlağa vâdîsine yürüyüp de millet ü devletine hîdmet eylemek kaşdında bulunan bir bî-günâhı tekzîb ve kulûb-ı ehl-i îmânı andan tenfîr itmegi irtikâb idemez. Eger i’tirâz-ı kasrî olsa reddiyyesinin bî'l-münâsebe bir tarafında ıztırârî olduğunı işrâb ider. Ba’zı remz ü ta’bîrât ile olsun tesrîr-i makâl itmek iktizâ ider idi. Böyle bir rumûz olmağdan mâ-‘adâ eger bu mükâyede yalnız Pertev Paşa’nın şan’ası ise ‘Âkif Paşa’nın da tamâmı tamâmına anı taşdîk itdiği ‘ibâre-i mevcûdesinden müberhen olduğu cihetle yine iştirâkden nefsinı kurtaramaz. Bu ‘ibâre arasında ve sâ’ir âşârında muqaddem ü mu’ahhar böyle bir i’tirâflı ve i’tizârlı ‘ibâresi görölüp işidilmedigine ve huşûsiyle hâcem Hızır Ağa-zâde

Sa'îd Begefendi'nin 'Âkif Paşa ile olan şiddet-i ülfeti cihetiyle elli iki tâ-rîhinde vâsıtasıyla bu reddiyye keyfiyyeti kendüsinden istifsâr olundukda maşlahatın tafşîlâtına girişmeyüp yalnız "İzzet Mollâ halka haklı gibi gör-nmüşdür" cevâbını vermiş olması bu ğadrde kendüsünün de müttefik ol-duğuna hüküm olunur.

Huşûşiyle 'adüvv-i cân gibi birtakım muğâlata-i bî-ma'nâ ile bî-çâre-nin tağrîb ü teb'îd ü tahrîbine kadar sebebiyet vermek Pertev ve 'Âkif Paşa-lardan kangısının sû'-i şanî'i ise andan nefret itmekdeki mecbûriyetden 'ak-lı başında olanlar bir vakitte girü turamayup fakat bu isâ'etde meydânda olan iştirâklerine karşı erbâb-ı inşâf u istikâmet, ikisini de hayr ile yâd ide-memekde ma'zûrlardır. Hakîkaten Pertev Paşa'nın ibrâmına mukâvemet idemeyerek anın dil-hâhına hıdmet itmiş ise Mollâ-yı müstakîm-i müşâ-rün-ileyh ve belki imtidâd-ı harbe ve bu vesîle ile sefk-i dimâ'-i zâ'ide vü bîhûdeye verdikleri zerî'adan tolayı bütün ehl-i îmân 'Âkif Paşa ve Pertev Paşa'nın mağdûrlarıdır, demekden kalem-i 'aciz-raķam kendüsini alamıyor.

[292] Her ne ise işte lâyiha ve ğadriyye-i 'Âkif Paşa ve reddiyye-i 'Atâ'iyye ve ma'lûmât-ı Vaşfiyye birbirini müte'âkib cümleten serd ü be-yân olunmuş olduğundan bunları bî-ţarafâne vü inşâfâne mutâla'aya ragbet buyuran zevât-ı nasfet-simât, hak ne tarafda olduğuna muttali' olur, zann-ı kavîsi bâ'îş-i tesliyet-i hâme-i 'Atâ'dır.

Bu i'tirâz şu şûretle de mu'terizdir ki Vaşfi Efendi'nin i'tirâzı Şeyh Behcet Efendi ve dervîşlerinden Râşid Efendi nâmında bir zâtdan aldığı ma'lûmât-ı muhtemelü't-ţarafeyne müstenid ve bu 'âciz-i nâmıķu'l-hurûf sinnim ise ol zamân yirmiye müteķârîb ve bu maķûle umûrî müdrîk ü mev-cûd olup huşûşiyye 'İzzet Mollâ merhûm eşnâ-yı seferde Râmî kışla-i hü-mâyûnına geldikçe re'îsü'l-eţibbâ Behcet Efendi'nin kışladaki dâ'iresine Sü-leymân Paşa ve Mu'ammer Paşa ve Selîm Efendi ve Edîb Efendi ve Hürşîd Ağa ve çukadâr 'İzzet Ağa ve çukadâr Ahmed Beglerle giderek bu huşûşla-ra dâ'ır cereyân iden sözlerde meclislerinde hâzır bulunmuş ve 'İzzet Mol-lâ Efendi ba'de'l-iclâ müşârün-ileyh Behcet Efendi ve mu'aşşaran birâderi hekîmbaşî 'Abdu'l-Hak Mollâ Efendi cem'iiyetlerinde daķi mevzû'-ı bahş olduğına teşâdüfle vukû'âta mukaddimesinden netîcesine kadar kesb-i ma'lûmât itmiş idim.

Mu'teriz-i mûmâ-ileyh Vaşfi Efendi'nin 'ilm ü fazl u kemâl ve hüsn-i zekâ vü isti'dâdı müsellemler ise de sinn ü sâli ol vakti ve belki soñraları da bunların 'aşrını idrâke pek de müsâ'id olmadığından anın bu bâbdaki ma'lûmâtı mûmâ-ileyh Râşid Efendi'den ve anın gibi maşlahatın gavvına vukûfı olmayan taraf-dârlardan ahz eylemek sermâyesiyle yazmış olmak ihtimâli vârid bulunmak hasebiyle meşhûdât ve müstahzarâtın mesmû'ât ve rivâyât-ı muhtemelût-ı tarafeyn ile kıyâs kabûl idemeyeceğini beyân ile iktifâ iderim.

Mûmâ-İleyh Vaşfi Efendi'nin Bu İ'tirâza Cevâbıdır

Bu 'abd-i 'âciz ez-her cihet ma'ârif ü hünlerden hâlî olduğımı mu'terif ve mîr-i [293] müşârün-ileyh hazretlerinin hüsn-i zannı ser-çeşmesinden muğterifim, ma'a-mâ-fih işbu kırâ'at olunan i'tirâz evvelki def'a dahî beyân olundığı üzere ma'lûmât-ı kemterâneme göre müşârün-ileyhimâ Pertev ve 'Âkif Paşa hakkında emr-i muşaddaktır. Hâlbuki taraf-ı 'âcizânemden ma'raz-ı cevâbda yazılan makâle yalnız müşârün-ileyh 'Âkif Paşa'nın Pertev Paşa tarafından irâ'e idilen tezkirede muharrer rû'yâya tamâmî-i teslîmiyetle i'tirâza tahrîk-i hâme eylemekde ma'zeretini hikâyeden 'ibâret idüğü vâreste-i işkâldir. Çeşm-i inşâf ile bakılır ise bu bâbda yazılan i'tirâzda hak görülemeyeceğini me'mûl eylerim.

Mûmâ-İleyh Vaşfi Efendi'ye Cevâbdır

Efendî-i mûmâ-ileyhin bu cevâbı mesmû'âtın vûşûkını işbât arzûsından 'ibâret bulunmuştur. Bi'l-farz cereyân-ı keyfiyet bu vechile olmuş olsa bile bu huşûsdaki hikâye-i 'âcizânemden maksad kimseye huşûmetden tolayı teskîn-i harâret-i gayza mebnî olmayup mücerred bu maşlahatda ya'nî Rusya devlet-i fahîmesiyle bozuşmak zamânı olmayup barışmak vakti olduğundan ve belki imkânı bulunsa da külliyen terk-i huşûmetle hem-civâriyet münâsebetiyle mü'ebbeden i'tilâf u muşâlahanın çâresi istihsâl olunsa tarafeynin sa'âdet-i hâlini mûcib olacağı meydânda iken tarîk-i şavâb u in-

şâfdan ‘udûl ile te’lîf ü müsâleme tarîkine gidilmeyüp de evvelâ muhâvele-i muhârebeye taşaddî ve eşnâ-yı mükâfahada taraf-ı muhâlîfeden muşâlahaya ‘arz-ı meyl ü hâhiş olunmuş iken bu fırsatı terk ve muhâşemede devâm ile bunca telefât-ı nüfûs-ı beşeriyye ve itlâf-ı şervet-i mâliyyeye her ki-miñ yüzinden uğranılmış ise anı dâr-ı cezâda pençe-i mucâzât u mes’ûliyet-de görmek arzûsundan ferâğat idemeyeceğimi beyândan ‘ibâretidir.

Zıkr olunan reddiyye-i gadriyye bunlardan kangısınıñ müşâberet-i mahşûşası şemeresi ise aña muhtî vü gaddâr demekden başka muhâbeleyle idâre-i lisân idilemeyeceğinden aşıl maksad redd-i şurûh ise teşrîh-i zât-ı maşlahata dâ’ir oldığını beyân [294] ile hâtıme-bend-i maqâl olur ve müsâleme tarîkiniñ imkânı bulunduğu hâlde muhârebe vetîresine gidenlere i’tirâzdan girü ıtmayacağımı tekrâr eylerim.

Dâr-ı Şûrâ-yı ‘Askerî Nizâm-nâmesi

Dâr-ı Şûrâ-yı ‘Askerîniñ Elli Üç Târîhi Muharreminde Hîn-i Teşkîlinde Mısır Zâbitânından İken Elli Târîhinden Soñra Der-sa’âdetde İstihdâm Olunan Manastırlı Ferîk Selîm Sâtı’ Paşa’niñ Kaleme Aldığı Nizâm-nâmedir. Fî 11 Zîl-hicce, Sene 1252.

Bismillâhirrahmânirrahîm Vemâ Tevfîkinâ İllâ Billâhi'l-‘Aliyyi'l-‘Azîm

Umûr-ı cihâd ‘ale'l-‘umûm aqsâm-ı şelâşeye maksûm olup şahsiyyât ve lâ-büddiyât ve mâliyyât ‘unvânlarıyla birbirlerinden mütemeyyizlerdir. Şahsiyyât, ‘asâkir-i muvazzafada itmâm-ı müddet idenleri redîfe ilhâk ve müstaḥakk-ı tekâ’üd olanları ber-vefk-i kânûn ya vazîfe ile veyâḥud vazîfesiz silk-i ‘askerîden ihrâc idüp bunlarıñ ve sâ’ir mevtâ ve firârî gibileriñ bedellerini kuvve-i şâbiteden almak ve ‘askeri ve ‘askere müte’allik bulunanları yerlü yerince terkîb ü tanzîm ve te’dîb ü ta’lîm ve bahş ü teftîş ve zabt u rabt itmek ḥuşûşlarını; ve lâ-büddiyât, me’kûlât u melbûsât ve merkûbât u meskûnât ve mefrûşât u müdâvât mâddelerini; ve mâliyyât, mahiyyât u

in'âmât u vezâ'if ve ucûr u eşmân ma'kûlelerini şâmil ve bunların cümlesi dîvân-ı celâlet-'unvân-ı ser-'askerîye merbût olmak üzere nice devâvîn ü me'mûriyyâtı müştemildir.

Umûr-ı cihâdîñ cemî'-i fûrû' u şu'ûbı evâmir ü zevâcir-i cenâb-ı tâc-dârîden 'ibâret olan kavânîn-i meşrû'a vü ma'kûleye merbût ve ol hudûd-ı mes'ûddan hürûc ve şüzûz-ı iktidârları herkesden meslûb u mefkûd olmak hasebiyle umûr-ı mezbûreniñ ber-müttehâ cihet-i rû'yet ü temşiyeti me'mûrların mübâyet-i mecbûle-i revîş ü menişlerinden vâreste ve her hâlde ve heme mahalde 'araba-i (?) kavîyye-i ittîrâd u yek-nema'îye vâbeste bulunmak fırka-i mufadâla-i mücâhidîniñ havâşş-ı lâzimesinden ise de ihtilâf-ı ezmine vü etvâr ile hudûşiyât u ihtirâ'ıyyât ve iktizâ'ıyyât [295] ma'kûlesi nice umûr-ı şâzze ser-zede-i zuhûr olup ve olmakda idüğinden ve bunların dañı kavânîn-i rezîneye tatbîkan tanzîm ü tesviyeleri huşûşı umûr-ı mu'ttaride mişillü müte'allikleri 'uhdelerine ihâle vü tahmîl olursa re'y-i vâhîde ma'şûr ve vücûd-ı münferide ma'şûr olarak emr-i tatbîkte ha'tâ vü zül-li ve bu mülâbese ile umûr-ı mu'ttarideye sekte vü haleli icâbdan hâlî olmayacağından nâşî hem bu ma'şûrî imhâ ve hem tarîk-i feyz-refîk-i 'askeriyede müşâvere vecîbe-i celîlesi dañı ihyâ olunsun içün o ma'kûle umûra muvâfık kavânîn-i ma'delet-ârâ ictimâ'-ı efkâr u ârâ ile şûret virilür ki iştilâh-ı mücâhidinde aña şûrâ-yı 'askeriyeye ıtlâk olunur.

Şûrâ-yı 'askeriyede zîkr ü ta'dâd olunan umûr-ı 'askeriyeniñ cemî'-i fûrû' u şu'ûbından bahş olunacağına ve bir emriñ bahş ü tedkîki ol emriñ zîr ü bâlâsına vukûf u ittîlâ'a müteva'kkıf bulunduğına mebnî şûrâ-yı mezbûrda umûr-ı mezkûreniñ müte'allikleri kudemâsından hiç olmaz ise bir zât bulunmak üzere 'akd ü temhîd olunur ve her cem'ıyyetde birer re'îs vücûdından lâ-büdd olmağla ol encümen içinde dañı ehl-i şûrâdan bir zât-ı fâ'ıku'l-akrân re'îs-i şûrâ 'unvânıyla ol birlerine baş olup şûrâya dâ'ir şeref-rîz ü celâlet-engîz olacak evâmir ü zevâcir aña hitâben ısdâr buyurılır ve uşûl-i şûrânıñ mû-be-mû icrâsı ve ehl-i şûrâdan ol uşûle ri'âyetde kuşûr idenleriñ ta'zîr ü cezâsı yine andan sorılır ve ol ma'fil-i dil-nişinde hasbe'l-iktizâ ahkâm-ı şer'-i mübîne müte'allik nice mübâhase-i fıkhiyye dañı cereyândan hâlî olmayacağı ma'lûm ve müzâkere olunacak umûruñ keşretine nazaran her meclis evkât-ı şalâtdan iki ve belki üç vakti istî'âb idecegi

emr-i gayr-i mevhûmdur. Pes, hem mebâhiş-i mezkûreyi keşf ü hâll itmek ve hem daîhi dem-i edâ-yı şalât-ı mektûbede cemâ'at-ı ehl-i şûrâya imâmet eylemek me'mûriyyetiyle ol cem'iyet-i pür-berekete 'ilm ü fazl ile müte-hallî ve ta'aşşub u taşallufdan mütehallî, haqâyık-ı şer'ıyyâta vâkıf ve de-kâyık-ı siyâsiyyâta 'ârif, aşhâb-ı kemâlden bir zât-ı câmi'u'l-ma'ârif daîhi ta'yîn olunup buña müfti's-şûrâ 'unvânı virilür ve andan başka mahzâ te'yîd-i dîn için vaz' u temkîn [296] olunmuş öyle bir bezm-i dil-nişinde tevessül-i Kelâm-ı Qadîm ile istid'â-yı fazl-ı 'amîm-i Rabb-i Rahîm olun-manıñ nef'-i cesîmi zâhir ve lâ-siyyemâ ihtifâl-i ehl-i şûrâdan şoñra sûre-i Ahkâfı 'alâ vechi't-tertil tilâvet eylemeniñ celb-i naşr ve ref'-i ısr bâbında te'sîr-i 'azîmi bir emr-i bâhir olmağın bu me'mûriyyet-i pür-meymenet ile dem-i edâ-yı şalâtda cemâ'at-ı ehl-i şûrâya mü'ezzinlik eylemek hıdmet-i bâ-mefhâreti erbâb-ı kırâ'atdan dîger bir efendiye tefvîz olunur ve yine şû-râ-yı 'askeriyyede umûr-ı vâkı'aya dâ'ir cereyân idecek sözleriñ ve îrâd olu-nacak su'âllerin ve cevâbların cümlesi zabt olunup hiçbir harf ve kelimesi zâyı' olmamağdan lâ-büdd olmağla ma'ıyyetinde iki mübeyyiz ve ol kadar muqayyid bulunmak üzere şûrâ-yı mezbûra kâtib-i şûrâ 'unvânıyla aşhâb-ı raqamdan bir zât-ı hoş-kalem daîhi me'mûr kılınur.

Şûrâ-yı 'askerî bâb-ı celâdet-me'âb-ı ser-'askerîde dâr-ı şûrâ 'unvânıyla mu'anven ve altı bâb ota ile levâzım-ı dûr-ı şûrâ için bir bâb kılârı hâ-vî bir dâ'ire-i müstakillede 'ağd u temhîd ve ol oğaların en büyügi bey-tü's-şûrâ nâmıyla ihtifâl iden şûrâya ve biri küttâb-ı şûrâya ve biri ehl-i şû-râ etbâ'ına ve ikisi zikri âti şûrâ qaragolıyla dâr-ı şûrâ hıdmetçilerine tahşîş olunur ve dâr-ı şûrâ ihtifâl-gâh-ı erbâb-ı cihâd olacağından tarz-ı kâ'idîn üzere yaşıdık ve minder maqûleleriyle mefrûş olmayup belki 'alâ tavri'l-mü-câhidîn sofra ve iskemleler ile ve 'ale'l-huşûş beytü's-şûrâ etrafı ehl-i şûrâ-ya vâfi iskemleler ile muhâf büyük bir sofra ile donadılır.

Şûrâ-yı 'askeriyyeye re'îs-i şûrânın zîr-i emr ü idâresinde bulunmak ve yirmi dört sâ'atde bir tebdîl olunmak ve söz añlar bir yüzbaşı ile yine söz añlar bir mülâzımdan ve miqdâr-ı vâfi küçük zâbiğ ile neferâtdan mürekkeb olmak üzere bir qaragol ta'yîn ve dâr-ı şûrânın bâb-ı hâricîsi nezdinde bir oğada ikâme itdirilüp nizâmât-ı muqarrer-i dâr-ı şûrâyı muhâfâza itmek ve hâricden gelecek zevât u kesânı da'vet ü ihzâr ve alıkonılacak kimseleri ref'

u tevķîf eylemek mişillü umûrda istiħdâm olunur. Pes, ħaraĝol-ı mezbûrı [297] sâ'atde bir deĝiřdirmek üzere dâr-ı şûrânın bâb-ı ħâricine ve nerdübânın zîr ü bâlâsına ve beyt-i şûrâ kapusına ikişer tûfengli naşb idüp dâr-ı şûrâya işi ve güci olmayan kesânın duĝûl itmemesine ve duĝûl idenlerin bir neferden zâ'id ĥıdmetçileri olmamasına ve hiç ferd ayakķabıyla nerdübândan yukarı çıķmamasına ve âmed-şüd idenler edebe ri'âyetle vülûc u ĥurûc idüp dîvân-ĥânedede ve oțalarda şamata ve ħıĝıltı olmamasına dıķķat ve ĥod-be-ĥod def' u izâle idemeyecegi öyle bir vaz'-ı nâ-ma'ķûl zuhûra gelür ise der-ĥâl keyfiyyeti re'îs-i şûrâya ĥaber virüp ol țarafdan her ne vechile emr olunur ise ol vechile ĥarekete mübâderet olunur.

Dâr-ı şûrâ, eşref-i ta'abbüdiyyât olan seyr ü cihâd esbâb u vesâ'ilinin mesâ'ili müzâkeresine maĥşûş bir cây-ı meyâmin-manşûş olmaĝla bayaĝı mehbiť-ı sürûşân ve nüzûl-gâĥ-ı rahmet-i Rahmân bir 'ibâdet-ĥâne-i feyz-âşiyân meşâbesinde tutilup her bâr kemâl-i tahâret ü neźâfet üzere olması ve cemî'-i eşâş u edevâtı her dem ü ân yerlü yerinde bulunması emrine ihtimâm olunmanın vücûbına mebnî ol maķâm-ı lâzimu'l-ihtirâm ma'yyetinde rüfekâ-yı şelâse bulunmak üzere müdür-i dâr-ı şûrâ nâmıyla bir merd-i mikdâm ta'yîn olunup anı silüp süpürtmek ve eşâş u edevâtını dizüp ve ħoşup telef ü serefden viķâye itmekde ve şem'dân u ħandîl ü manķâl maķûlelerini temizleyüp vaķt ü zamânıyla îķâd u itfâ eylemek mişillü ĥıdmetler aña ihâle olunur. Bu şûretde dâr-ı şûrânın cemî'-i meşmûlâtı aña teslim ve şem' ü düĥûn ü faĥm mişillü levâzımın aĥz u şarfı yine aña tefvîz olunmak ve bunlara dâ'ir elinden memhûr sened alınarak daĥl ü ĥarc muĥâsebeleri andan şorulmak îcâb ideceginden müdür-i mezbûr ħalem tutarlıĝın ve okur yazarlıĝın âşinâsı bir efendi olmak lâzım gelür.

Dâr-ı şûrâ, izâ'a-ı vaķtı mûcib ve teşettüt-i efķâr u ĥavâtırı müstevcib olur 'avârızın cümlesinden vâreste olmak vâcibâtıdan olup dîvân-ĥânesinde gezinti ve gürültü ve oțalarında şemâtet ve ħıĝıltı olmamak ve vaķt-i meclisde beytüş-şûrâya ĥıdmet-kâr ve bîĝâne maķûleleri girmek ve dîvân-ĥânedede ve bâ-ĥuşûş [298] beytüş-şûrâda ħahve ve duĥân içilmek eşedd-i memnû'âtdan idüĝine mebnî vaķt-i meclisde ĥademe-i ehl-i şûrâ kendülere maĥşûş oțada ve dîvân-ĥânedede tevakkufları lâzım gelen aşĥâb-ı meşâlih anlara maĥşûş olan nişîmenlerde kemâl-i şamt u sükût ile oturup dîvân-ĥâne-

de serserî gezinmek ve duhân içmek ve ses ve şadâ çıkarmak gibi evzâ'dan men' olunurlar ve vakt-i mezbûrda şûrâ hıdmetçileriniñ birisi dîvân-hâneye müte'allik hıdmetlerde devâm ve birisi beyt-i şûrâya dâ'ir hıdemât-ı vâkı'ayı rû'yet itmek üzere beytû's-şûrâ kapısı nezdinde kıyâm ider ve dîger ikisi oṭalarında oturup zıkr olunan iki refikleriyle sâ'atde bir nevbetleşürler ve yine vakt-i mezbûrda karaḡol yüzbaşısı daḡi karaḡola müte'allik umûr-ı sâ'ireyi mülâzımın 'uhde-i vekâletine ihâle idüp kendüsi iki çavuş ile re'îs-i şûrâ tarafından şudûr idecek emre intizâren beyt-i şûrâ kapısı nezdinde hıtâm-ı meclise kadar ârâm ider ve ehl-i şûrâdan tecdîd-i zıhn ve teşhîz-i hâtır içün beytû's-şûrâdan hurûc ile teneffüse muhtâc olanlar daḡi dîvân-hânede tevaḡḡuf ile anıñla bunuñla mükâleme vü münâdeme mişillü evzâ'-ı şâ'ineden memnû' olmalarıyla anlardan birisi beytû's-şûrâdan ol vechile hurûc itdikde etbâ' oṭasından yavaşıcaḡ kendi âdemini da'vet ve teneffüs oṭasında bir mıkḡarcık ârâm ile def'-i ta'ab itdikden soñra beytû's-şûrâya 'avdete sür'at ider ve mûmâ-ileyhimin şü teneffüsleri çâr-yek sâ'ati te-câvüz itmemek ve teneffüs oṭasında üçden ziyâde ehl-i şûrâ müctemi' olma-maḡ şerâ'it-i lâzımeden olmaḡın re'îs-i şûrâ bunuñ hılâfı zuhûra gelmemesine be-ḡâyet i'tinâ eyler.

Zıkrı sebḡ eyledigi vechile dâru's-şûrâ bir 'ibâdet-hâne-i feyz-âşiyâne menzilesinde olup maḡall-i resm ü tekellûf olmadıḡından el-etek öpmek ve el kavuşdurup ṭurmak ve ku'ûd ḡuşûşında izin ve ruḡşata muntazır olmaḡ gibi tekellûfât-ı resmiyye ile izâ'at-i vakt eylemek külliyyen memnû' ve re'îs-i şûrâdan ḡayriye kıyâm u temennâ ile ikrâm olunmaḡ ve yine andan ḡayrisi cehren redd-i selâm itmek ve tes'îd-i şubḡ u mesâ eylemek emr-i medfû'dur ve bu ḡuşûşlar daḡi meclise vürûd zamânına maḡşûş olup andan soñra tâ hıtâm-ı meclise kadar anlar daḡi [299] meslûb ve lâ-siyyemâ kı-yâmda ḡatevât-ı istikbâliyye ve temennâda inḡinâ ile iclâliyye ḡaydları mef-kûddur. Şöyle ki re'îs-i şûrâ meclise vürûd eyledikde andan evvel gelmişler var ise ref'-i yed-i temennâ iderek ve lafz-ı mesnûn-ı selâmı telaffuz eyle-yerek selâm vırûr ve anlar daḡi iskemlelerinden müfâraḡat itmemek vechi-le kıyâm ve temennâ-yı bî-inḡinâ ile redd-i selâm idüp gerek re'îs-i şûrâ ve gerek mûmâ-ileyhim bilâ-tevaḡḡuf iskemlelerine otururlar. Ba'dehû re'îs-i şûrâ iki elini ḡaldırarak yemîn ü yesâra temennâ-yı vâḡide ile tes'îd-i mesâ idüp mûmâ-ileyhim kezâlik temennâ-yı bî-inḡinâ ile âşinâlıḡı telâḡḡı ider-

ler ve ba'de-zâlik ehl-i şûrâdan henüz meclise vürûd itmeyenler vürûd itmedikçe yine temennâ-yı bî-inhinâ ile selâm virüp ve iskemlelerine geçüp oturlar ve bunların selâmını re'îs-i şûrâ cehren ve sâ'irleri ihfâ'en redd iderler ve artık bunlar re'îs-i şûrâ tarafından tes'îd-i mesâ resmine muntazır olmayup hemân der-dest olan müşâvere umûrına iştigâl iderler. İşte şu def'a-i pîşînden soñra tâ hıtâm-ı meclise kadar gerek re'îs-i şûrâ ve gerek ehl-i şûrâ hasbe'l-iktizâ her kaç def'ada beytû's-şûrâdan hurûc ve beytû's-şûrâya vülûc iderler ise bir ferd selâm u kıyâma tekayyüd itmeyüp herkes kendi işiy-le meşgûl olur ve eger meclise meclisce kıyâm ile tevķîr olunacak bir zât-ı vâcibül-ikrâm vürûd ider ise aña dañı yine iskemlelerinden müfâraķat olunmamak vechile kıyâm olunmak ve selâm u tes'îdâtı temennâ-yı bî-inhinâ ile alınmak usûlince ta'zîm olunur. Kaldı ki şu teşrîfât-ı mesrûde hasbe'l-icâb beytû's-şûrâya müctemi'an duhûl olunamadığı takdîrdedir ve illâ bend-i âtfide zikr olunacağı vechile ehl-i şûrâ ikindiden evvelce ihtifâl eylediği ve beytû's-şûrâya müctemi'an girildiği şûretde teşrîfât-ı mezbûreye dañı hâcet kalmayacağı bedîhîdir.

Ehl-i şûrâ 'îdi'l-mü'minîn olan cum'a ile şalı gününden mâ-'adâ her gün ikindiden evvelce fakat birer âdemle dâr-ı şûrâya varup dîvân-hânesinde müftî's-şûrâya iktidâ'en şalât-ı 'aşrı cemâ'atle edâ iderler ve ba'dehû âdemleri anlara mahşûş oțaya gidüp kendüleri besmele-gûyân beytû's-şûrâya girerler ve şadrdaki iskemlede re'îs-i şûrâ ve cihet-i yemîndeki iskemlede müftî's-şûrâ ve karşıusındaki iskemlede sağında muķayyidler ve şolunda mübeyyizler [300] oturmak üzere kâtibü's-şûrâ oturup yine re'îs-i şûrânın cihet-i yemîn ü yesârında olan sâ'ir iskemlelerden mâ-'adâ ehl-i şûrâ 'alâ-merâtibihim ku'ûd iderler ve herkes yazı takımını öñündeki sofra üzerine koyup der-dest olan umûrı müstemidden bi-mülhimi's-şavâb söyleşmege mübâşeret iderler. Şöyle ki, söyleşecek her kaç mâdde var ise re'îs-i şûrâ anları hâvî olan evrâķı birine qarâr virildikden soñra o birine mübâşeret olunmak usûlince birer birer ve cehren kırâ'at birle mazmûnını işâ'at ve ehl-i şûrâdan icâb u iktizâyâ dâ'ir taleb-i re'y ü fikret ider ve her işâ'at olunan mâdde hakkında ehl-i şûrâdan herkes şavâb olmak üzere hâtırına her ne re'y mütebâdir olur ise ya tahrîren veyâ şifâhen îrâd eyler. İşte her hâlde gâh buña mütâba'at ve gâh ol buña muhâlefet iderek tâ ittîfâķ-ı ârâ ile huşûl buluncaya kadar söyleşilüp ba'dehû her ne re'y üzerine icmâ' olunur ise

söyleşilen mâddeye ol re'y mûcibince karar virilüp ve burada icmâ'dan me-râm 'uķûl u efhâmın daha çoğunun müctemi' olduğu cihet olup bir mâdde üzerine cemî'-i efkârın birleşmesi şart degildir. Meşelâ bir mâddeye ehl-i şûrâdan sekiz zât bir vechile ve iki zât bir vechile re'y itsele, keşret evvelki tarafda idüğinden ol mâddeye anların re'yi mûcibince karar virilür, berükiler re'yleri şâz 'add olunur. Ve kâtib-i şûrâ her gice söyleşilen mevâddı evvelâ her kimler takrîr ü inhâ itmişler ise fülân takrîrinde veyâ inhâsında 'unvânıyla beyân itmek ve ba'dehû zeyline añâ dâ'ir îrâd-ı re'y eyleyen ehl-i şûrânın cümlesinin ecvibe vü es'ilesini fülân cevâbında veyâhud su'âlinde kaydıyla zabt eylemek vechile mazba'a-i şûrâya tahrîr ve yine her mâddeye her ne vechile karar virilmiş ise anların zübde vü hulâşalarını dağı karar-dâde 'unvânıyla ayruca birer kağıda derc ü tasfîr idüp leyle-i âtiyede hîn-i intişâr-ı ehl-i şûrâda gerek ol mazba'ayı ve gerek bu karar-dâdeleri mazba'a-i mezkûrede kavl ü re'yi bulunan ehl-i şûrânın cümlesine mühürlendir, işte mazba'a-i mezbûr ile bu karar-dâdeler re'is-i şûrâ tarafından ser-'asker-i celâdet-kâra ve oradan 'atebe-i 'ulyâ-yı şehriyâr-ı gerdûn-vaķâ-ra 'arz u taķdîm olunduktan sonra maţla'-ı şumûs-ı reşâd ve istifâza-gâh-ı 'ibâddan yine bâb-ı ser-'askerîye i'âde buyurulduklarında [301] eger re'y-i vâķi' nezd-i haķâyık-vefd-i şehen-şâhîde dağı pesend ü tahsîne şâyân buyurılıp neş ü feshâ dâ'ir bir emr ü irâde sâniha-pîrâ-yı şudûr olmaz ise hemân karar-dâdeler me'âli düstûru'l-'amel tutulmak bâbında dîvân-ı ser-'askerîden lâzım gelen emirler işdâr ve iktizâ iden mahallere tesyâr buyurılır ise andan sonra mazba'a bâb-ı ser-'askerî defter-hânesinde hıfz olunup karar-dâdeler kanûn-nüvîsân kalemine irsâl ve orada müte'allik oldukları kavânîn-i humâyûna havâşî ve ezyâl kılınur.

Zikir sebķ eylediği vechile emr-i cihâd, efdâl-i ta'abbüdiyyât olduğına ve emr-i şûrâ evvel-emirde maşdar u menâţ bulunduğına mebnî añâ me'mûr olmak hem şer'an efdâl-i a'mâl ve hem 'örfen eşref-i ahvâl idüğü vâreste-i kayd-ı işkâldır. Pes ehl-i şûrâ me'mûriyyet-i mebrûreye şıdk-ı niyyet ve hulûs-ı tavıyyet ile devâm ve neyl-i şeref-i şûrî vü ma'nevîye mazhariyyet ni'met-i celîlesinin farîza-i şükr ü tahdîşini haķķı vechile edâ vü îfâya kıyâm iderler.

Şöyle ki, vakit geldiği birle mânend-i berķ-i lâmi' dâr-ı şûrâya şitâb ve vakit geçürmek veyâhud bîhûde a'zâr-ı nâ-becâ ile ba'zı gün ta'tîl idivirmek

gibi hilâfı irtikâbdan be-gâyet ictinâb iderler ve dem-i müşâverede matlûb u maqşûdları ancak izhâr-ı hak olup, söz benim olsun yâhud sözüm şuña buña muhâlîf gelmesün efkâr-ı nâ-be-hencârıyla ısrâr ve müdâhene taraflarına şapmak ve 'ale'l-huşûş ol bezm-i meyâmin-nuşûşda iştirâ-yı levâzım ve ihâle-i me'mûriyyât ve tevcîh-i merâtib mişillü nice umûr-ı nâzûke mebâhişi tedâvül ideceginden ma'âzallâhu Ta'âlâ o maqûle umûrdan intifâ' dâ'ıye-i fâsidesine düşmekle mâ-bihî'l-feyz-i dâreynimiz olan dîn ü devlet menâfi'ini ayak altına almak zemâ'iminden mu'arrâ ve bi'lcümle cemî'-i havâss-ı zâhire vü bâtınelerini ancak menâfi'-i dîn ü devleti istinbât vecîbelerine şarf idüp garaz u teşâhüb ve buğz u nifâk maqûlesi devâ'î-i kâmine-i nefis-i kemîneden başka şûrâya mürâca'at-ı indifâ'ıyyesi olan kesân ile hâricde görüşüp haberleşmek gibi mevâki'u't-töhemden daği pâk u müberrâ olurlar. Hele lâzıme-i ketm-i esrâr, cism-i şûrâya rûh meşâbesinde idüğü âşikâr olmağın, meclisde söylenen umûrî mânend-i rûh-ı cân dürc-i derûn-ı şıdk-meşhûnlarında [302] nihân itmekle "el-müsteşârü mü'temen" me'âlini hâlen ve kâlen düstûru'l-'amel idinmegi kendülerine farz-ı 'ayn ve 'ayn-ı farz bilürler. "Rabbenâ lâ-tuzig kûlûbenâ ve heb lenâ min ledünke rahmeh, inneke ente'l-Vehhâb".

Ba'zı Evrâk-ı Mühimme

Biñ İki Yüz Yetmiş Dört Ramazânında Cebel-i Lübnân'ın İslâhâtına Me'mûriyyet-i Âcizânemde Vuqu' Bulan Beyt-i Merâ Hâdişesinin İndifâ'ına Muvaffakiyyeti Takdîren ve Cevâben Şayda Vâlîsi Hurşîd Paşa'ya Hitâben Şeref-vârid Olan Emir-nâme-i Sâmi-i Vekâlet-penâhî Şûretidir. Fî 27 Rebi'ü'l-Evvel, sene 77. Numara: 4.

Naşârâ kâ'im-makâmlığı dâhilinde kâ'in Beyt-i Merâ karyesinde vuqu' bulan hâdişenin şûret-i def' u ıslâhı emrinde ittihâz olunan tedâbîr ü mu'âmelâtın şûret-i tafsilîyyesini hâvî re'sen ve müstereken ve muharremiñ yirmi yedisi târihiyle müverrahan vârid olan iki kıt'a tahfîrât-ı behiyye-i müşîrâneleri mütâlâ'a-güzâr-ı şenâ-verî oldu.

Siyâk-ı iş'âra göre evvelce sa'âdetlü Aḥmed 'Aṭâ Begefendi ḥazretleri cânibinden ve mu'aḥḥaran şavb-ı şavâb-nümâ-yı vezîrânelerinden ittihâz u icrâ buyurılan tedâbîr ü iḳdâmâtıñ eşer-i cemîli olmak üzere ḥâdişe-i mebhûşeniñ lehül-hamd kesb-i sükûnet itmiş olması pek ziyâde teşekküre şâyân mevâddan olmağa eşniye-i destûrîleriniñ tezkârıyla îfâ-yı levâzım-ı memnûniyyete ibtidâr olundu. Reviş-i mâdde ibrâz u i'tâ buyurılan te'mînât u tevşîkâta nazaran işbu ḥâdişeniñ kâffe-i âşâr u teferru'âtıyla berâber şimdiye kadar külliyyen mündefi' u zâ'il ve Cebelce emniyet ve sükûnet-i maṭlûbeniñ bi-tamâmihâ ḥayyiz-i huşûle vâsıl olmuş olacağı me'mûl-i kavî olduğundan ol bâbda ez-ser-i nev irâ'e-i tefhîmâta lüzûm yoğ ise de ma'lûm-ı devletleri buyurulduğu vechile bu gûne aḥvâle imkân müsâ'id olduğu mertebe sür'at-i kâmile ile nihâyet virilmek lâzım geleceğinden ve dirâyet-i mütemâyize-i me-hâm-dânîleriniñ böyle şeyleriñ tedâbîr ü icrâ'âtına muvaffak u kâfi olacağından ise göñüller emîn ü muṭma'inn idüğinden kemâ-kân mîr-i müşârün-ileyh ḥazretleriyle bi'l-ittihâd ıslâhât-ı maṭlûbeniñ bir sâ'at evvel tamâmî-i istiḥşâliyle mebnâ-yı istirâhat-ı Cebeliyyeniñ ma'a-ziyâdetin tahkîm ü te'yîdi esbâb-ı ḥakîmânesiniñ kaviiyyen istiḥzâr ve şemerât-ı fi'liyyesiniñ daḥi i'lân u izhârına daḥi şarf-ı mezîd-i mesâ'î [303] vü maḳderet buyurulması bi'l-hâşşa me'mûl ü muntazır idüğü beyânıyla cevâb-nâme-i ḥulûş-verî terkîm kılındı.

Yine Bu Huşûşa Dâ'ır Şaydâ Vâlîsine Ḥitâben ve Cevâben Vârid Olan Emir-nâme-i Sâminiñ Şûretidir. Fî 20 Rebî'u'l-Âḥir, Sene: 1276. Numara: 5.

Beyt-i Merâ vaḳ'asınıñ sâye-i kudret-vâye-i pâdişâhîde eṭrâfa sirâyet itdirilmeksizin pezirây-ı ḥüsn-i ḥitâm olduğına dâ'ır fî 25 Rebî'u'l-Evvel, sene 1276 târîhlü müverraḥan ve sa'âdetlü Aḥmed 'Aṭâ Begefendi ḥazretleriyle müştereken tevârüd iden tahrîrât-ı sâmiyeleri me'âli ma'lûm-ı şenâ-verî olmuşdur.

Ḥâdişe-i mezkûreniñ şu şûretle ḥüsn-i indifâ'ında taraf-ı sâmi-i destûrîlerinden ve mîr-i müşârün-ileyh cânibinden toğrusı güzel himmet kılınmış olmasıyla her hâlde ḥüsn-i muvaffakiyetleri da'vât-ı ḥayriyyesi tezkâr kılınmaḳda olduğu beyânıyla şukḳa-i maḥşûşa tahrîr ü tesyîr olundu.

Cezâyir-i Baħr-i Sefîd Eyâleti Mutaşarrıflığına Me'mûriyyetle Ol Vaķit Merkez-i Eyâlet Olan Rodos'a Vuşûl-i 'Âcizânemden Şoñra Fu'âd Paşa Merhûmuñ Hâriciyye Nezâretinde Cevâben Vürûd İden Tahrîrât-ı 'Aliyyedi.

Cezâyir-i Baħr-i Sefîd Mutaşarrıfı Sa'âdetlü Ahmed 'Atâ Begfendi Hâzetlerine. Numara: 6.

Beyrût'daki İngiltere devleti konsolosı Mösyö Mever⁴⁵ ile hükûmet beyninde vukû'a gelen mübâyet tesviye olunmağla berâber mûmâ-ileyh ile devletlü vâlî paşa hâzetleriniñ beynleri daħi te'lîf idilmiş olduğına ve merkez-i me'mûriyyet-i behiyyelerine muvâsalat-ı 'aliyyeleri keyfiyyetine dâ'ir aħz olunan iki kıt'a tahrîrât-ı behiyyeleri mütâla'a-güzâr-ı şenâ-verî olmuş ve bu mâddeniñ tafsîlâtına dâ'ir evvelce irsâl buyurılan evrâķ daħi görülmüşdür. Mübâyet-i mezkûre maşlahatca birtakım taş'ibâtı istilzâm itmekde olduğu hâlde bunuñ hûsn-i [304] tesviyesi yolında vukû'a gelen himmet-i behiyyeleri müstelzim-i mahzûziyyet olduğundan du'â-yı hûsn-i muvaffakiyet ü 'âfiyetleri bi-hulûşî'l-bâl te'diye vü tezkâr kılınmış olduğu beyânıyla cevâb-nâme-i şenâ-verî terkîmine ibtidâr kılındı efendim. Fî 29 Receb, Sene: 276.

Cezâyir-i Baħr-i Sefîd Eyâletiniñ 'Uhde-i 'Âcizâneme İhâle Buyurulduğına Dâ'ir Kıbrıslı Mehmed Emîn Paşa Merhûmuñ İkinci Şadâretlerinde Vürûd İden Emir-nâme-i Sâmî Şüretidir. Numara: 7.

Sa'âdetlü Ahmed 'Atâ Begfendi Hâzetlerine

Bu kerre ba'zı eyâlât vâlîlikleriniñ mutaşarrıflığı tahvîl olundığı sırada zât-ı sa'âdetleriniñ daħi rütbe-i hâliyyeleri ve on yedi biñ beş yüz guruş ma'âş ile Cezâyir-i Baħr-i Sefîd eyâleti mutaşarrıflığına me'mûriyetleri hûşûşına

emr ü fermân-ı hümâyûn-ı hâzret-i pâdişâhî mûte'allık u şeref-şudûr buyurulmuş ve mantûk-ı 'âlîsi üzere keyfiyyet devletlu Aḥmed Paşa hâzretlerine bildirilmiş olup Şayda'ca gerek Mösyö Alison ile ve gerek sâ'ir mevâd ḥakkında olan işleriñiñ bitmiş olduğu me'mûl ise de şâyed daha kalmışları var ise bir an evvel ikmâliyle me'mûriyyet-i cedîdeleri cânibine 'azîmetle muktezâ-yı dirâyet ü reviiyyetleri üzere îfâ-yı ḥüsn-i ḥidmete sa'y u himmet eylemeleri siyâkında şukka-i muḥibbî terkîm kılındı. Fî 14 Cemâziye'l-Evvel, Sene: 276.

Übbehettü Devletlü Mehmed Rüşdî Paşa Hâzretleri'niñ Evvelki Şadâretlerinde Şeref-vârid Olan Emir-nâme-i Sâmi Şûreti-
dir. Numara: 8.

Cezâyir-i Bahr-i Sefid Eyâleti Mutaşarrıfı Sa'âdetlü Aḥmed Atâ Begendi Hâzretlerine

Bu kerre bâ-irâde-i seniyye me'mûr buyuruldukları mutaşarrıflık me'mûriyyeti vâlîlik maḳâmında bulunduğundan ta'lîmât-ı seniyyede vâlîliğe mûte'allık olan kâffe-i vezâ'ifiñ [305] şavb-ı sa'âdetlerinden daḥi îfâsı lâzım gelüp egerçi işbu ta'lîmât evvelce her tarafa gönderilmiş olduğu cihetle maḥallerinde mevcûd ise de bir kıt'ası daḥi maḥşûşen ve leffen şavb-ı sa'âdetlerine gönderilmiş olmağla ta'lîmât-ı mezkûrede mûnderic olan ve vâlîliğiñ sıfat u cihetine mûterettib ve 'â'id bulunan aḥkâm u vezâ'ifiñ cümlesiniñ tamâmî-i ḥüsn-i îfâsına ḥasbe'l-me'mûriyye himmet ve dâhil-i havza-i idârelerinde bulunan bi'lcümle kâ'im-maḳâm ve müdîrleriñ aḥvâline daḥi her bâr naşb-ı enzâr-ı ihtimâm u diḳkat eylemeleri lâzım gelecegi beyânıyla şukka-i muḥibbî terkîm kılındı. Fî 6 Cemâziye'l-âhir, Sene 276.

'Asâkir-i Nizâmiyye Mîralâyılığınıñ İhdâşında 'Âkif Paşa
Kalemiyle Fermân Şûretleri

Numara: 10. Cünûd-ı nuşret-mev'ûd-ı nizâmiyyeniñ ibtidâ-yı teşkilinde piyâde 'asâkir-i ḥâşşa-i şâhâneye enderûn-ı hümâyûnda ḥazîne koğuşın-

idârelerine bezl-i vus' u maqderet ve zinhâr şurût u nizâmlarından hâric hareket vukû'ını tecvîz itmeyerek uğur-ı meyâmin-mevfûr-ı dîn ü devlet-i 'aliyyemde her vechile mesâ'î-i meşkûre ve hîdemât-ı memdûha vücûda getürmege şarf-ı yârâ-yı liyâkat eylemek bâbında. Fî sene 44.

Numara: 11. Cünûd-ı nuşret-mev'ûd-ı nizâmiyyeniñ ibtidâ-yı teşkîlinde piyâde 'asâkir-i mansûre-i şâhâneye enderûn-ı hümâyûnda hazîne, koğuşından evvel-emirde biñbaşı ve mu'ahharan 'ale't-tertib kaat'-ı merâtib-le ibtidâki mîr-alây olmak üzere naşb olunan Nebîl Beg'iñ 'Âkif Paşa kalemiyle mîr-alâyılık emr-i şerîfidir ki şûreti ahıbbâsından Tekyeci 'İzzet Ağa ve Nâsîd Beg'den ahz ile teberrûken buracığa derc olundu:

İftihârul-ümerâ'il-mükerremîn, muhtârul-guzât ve'l-mücâhidîn, câmi'ul-mehâsin ve'l-mefâhîr, mu'temedül-ketâ'ib ve'l-ma'âşîr, el-muhtaş bi-mezîd-i 'inâyeti'l-Meliki'l-Kâdir, bu def'a birinci mîr-alây olmak üzere 'asâkir-i mansûreden beş tâbüruñ mîr-alâyılığı 'uhde-i istihâlîne tevcîh ü ih-sân-ı hümâyûnum olan Nebîl Beg zîde ikbâlehûya:

Çün sâ'ik-i meşîyyet ü eltâf-ı Sübhâniyye ve kâ'id-i 'inâyet-gâyet-i Rabbâniyye, revâbit-ı [308] nizâm-ı devlet-i 'aliyye ve zevâbit-ı mehâm-ı saltanat-ı seniyyemi hablül-metîn-i tevfiât-ı ezeliyye ve 'urvetül-vüşkâ-yı te'yîdât-ı Lem-yezeliyye mürtebit ü mütekkabbît kılup bi-hamdihî Ta'âlâ 'aşr-ı bâhirü'n-naşr-ı şâhânemde tecdîd-i kavânîn ü nizâmât-ı askeriyye ve temhîd-i funûn-ı harbiyye ve şanâyî-i cihâdiyyeye ez-ser-i nev tevfiğ u kudret-i Rabbâniyye yâr u yâver olarak mücerred i'lâ-yı kelimetullâhi'l-'ul-yâ ve ihyâ-yı sünnet-i seniyye-i Hazret-i Seyyidül-verâ 'aleyhi efdâlüt-tahâyâ zımnında 'asâkir-i mansûre-i Muhammediyye ismiyle müsemma cünûd-ı mücennede ve cüyüş-ı mu'alleme tanzîm ü tensîkına muvaffakiyyet-i pâdisâhânem vâcibût-teşekkür olan eltâf-ı celîle-i İlâhiyyeden ma'dûd ve bu cihetle işbu fırka-i güzîdeden yararlığı meşhûd u me'mûl olanlarıñ 'avâtîf u ih-sân-ı şâhânemden vâye-dâr ve 'avârif u iltifât-ı mülûkânemle kâm-kâr olmaları şân u şevket-i cihân-ârâ-yı hîdvânem iktizâsından idügi zâhir ü rû-nümûn olduğına binâ'en ber-vech-i bâlâ tertîb ü tahrîr ve pey-der-pey tevfiğ ü teksîr olunmakda olan 'asâkir-i mansûreniñ istikmâl-i hüsn-i nizâm u a'mâlleri için her beş tâbüra şimdilik bir mîr-alây naşb u

ta'yîniyle bunlarıñ rütbeleri merâtib-i devlet-i 'aliyyem miyânında dergâh-ı mu'allâm kapucı-başılığı rütbesinden bâlâ-ter i'tibâr olunmak ve işbu rütbe mücerred hıdemât-ı 'askeriyyede emegi sebkat iderek işbât-ı vücûd itmiş ve kavânîn-i nizâmiyye ve idâre-i umûr-ı 'askeriyyeye kemâliyle tahşil-i ma'lûmât ve kesb-i mahâreti vücûhla zâhir ü âşikâr olmuş kimesneler hâk-ķında mükâfât ihsân kılınmak hıuşûşları ķânûn-nâme-i hümâyûn ve irâde-i seniyye-i mekârim-nümûn-ı mülûkânem muktezâsından olmakdan nâşî sen ki mûmâ-ileyhsîñ, seniñ nizâmât-ı muķarrere-i cihâdiyyede kesb-i iķtidâr u mahâretiñ cihetiyle mîr-alâyılık rütbe-i refî'asına liyâķatıñ derķâr olduķın- dan bahişle seniñ birinci mîralây naşb u ta'yîn kılınmañ hıuşûşı hâlâ bi'l-istiklâl 'asâkir-i manşûre ser-'askeri destûr-ı mûkerrem vezîr Husrev Mehmed Paşa dâme iclâluhû ile nâzır vekîli iftihar'ul-emâcid ve'l-mekârim Mehmed Yektâ dâme mecduhû taraflarından bi'l-iştirâķ taķrîr ü inhâ olunarak keyfiyyet 'atebe-i felek-mertebe-i cihân-dâreneme lede'l-'arz seniñ ol vechile istihķâķ u liyâķatıñ nezd-i ma'âlî-vefd-i hıdîvânemde daħi rehîn-i bedâhet ü vuzûh ve aña binâ'en hâķķıñda mihr-i münîr-i ta'attûfât-ı seniyye-i şâhânem lem'a-nişâr-ı meclâ-yı sünûh olarak ol bâbda şahîfe-i pîrâ-yı şudûr olan hatt-ı hümâyûn-ı mevhibet-maķrûn-ı tâc-dârânem mûcibince birinci mîralâyılığın 'uhde-i ehliyyetiñe [309] tefvîz kılınması fermânım olmağın rikâb-ı müstetâbımdan işbu emr-i celîlû's-şânım işdâr ve yediñe i'tâ olunmuştur.

Kâ'im-maķâm Hıulûşî Paşa Tarafından Enderûn-ı Hümâyûn Ricâline 'Âķif Paşa Kâlemiyle Tezâķir

'Âķif Paşa Merhûm'uhn İnşasıyla Kâ'im-maķâm-ı Rikâb-ı Hümâyûn Ahmed Hıulûşî Paşa Tarafından Silâh-dâr-ı Hazret-i Şehriyârî Meşhûr Girîdî 'Alî Ağa'ya Yazılan Tezkireniñ şûretidir. Numara: 12.

Zât-ı şevket-simât-ı hazret-i şehen-şâhîniñ ba'zen çiftlige ve şayd u şikâra teşrîf-i meyâmin-redîf-i mülûkâneleri vuķû'ına mebnî ber-muktezâ-yı

'ubûdiyyet icrâ-yı şerâyî-i bendegîye ittihâz-ı münâsebet olarak rûkûb-ı şeref-maşhûb-ı şâhâneleri için revîş ü refâtârları güzel ve kendüleri yakışıklı ve gösterişli reh-vâr bâr-girler tedârûkine cidd ü sa'y olunmuş ise de dil-hâh-ı çâkerânem vechile rûkûb-ı cihân-bânîye şâyân reh-vâr buldırılamayup eşlah-ı mevcûd olmak üzere altı re's reh-vâr tedârûk olunmuş ve iki re's intihâb olunarak 'âcizâne vü kâşırâne takımları daği işletlendirilmek üzere ise de yetişdirilemediginden bi-mennihî Ta'âlâ tekâmîlinde takımları daği taqdîm olmak üzere bu def'a zıkr olunan iki re's bâr-gîrler mücerred kemâl-i 'afv u ihsân-ı bî-pâyân-ı cenâb-ı cihân-bânîye iğtirâren "el-'abdü vemâ yemlikuhû kâne li-mevlâhu" medlûline istinâden şâyed ba'zı kulları irkâb buyurulmak ümniyyesiyle hezâr şerm ü hicâba makrûnen min-gayr-ı hâddin ve liyâkatin pîş-gâh-ı mekârim-dest-gâh-ı hazret-i şehen-şâhiye 'arz u taqdîmine cür'et kılınmış olmağla her ne kadar rûkûb-ı hümâyûn-ı şevket-makrûn-ı mülûkâneye lâyıq u sezâ-vâr değil ise de mahz-ı eltâf-ı 'aliyye-i bende-perverî ve far-ı 'inâyet ü ihsân-ı şehriyârîleri iktizâsınca nîm-nigâh-ı merâhim-iktinâh-ı şâhâneleriyle meşmûl buyurulması huşûşına himmet-i seniyye-i veliyyü'n-nu'amâneleri erzânî buyurulması niyâz u mütemennâ-yı bendegânem oldığı ve diğer dört re's daği 'atûfetlü kâtib-i esrâr-ı şehriyârî efendi ve başağa ve kahveci-başı ağa senâ-verlerine hediye-i nâçizânem olmak üzere taqdîm olunmağın, anlara daği birer bendeleri [310] rikâb buyurulmak üzere lütfen ve keremen kabûline bende-i bî-merâlarınıñ memnûn u minnet-dâr buyurulmasına ümîd-vâr olduğım ma'lûm-ı 'âlîleri buyuruldukda muktezâ-yı şîme-i kerîmeleri üzere is'âf-ı mes'ûl-i bendegâneme müsâ'ade-i behiyyeleri ma'tûf buyurulmak bâbında.

Numara: 13. Kezâlik:

Veliyyü'n-nu'amâ devletlü efendim,

Hemîşe cevâhir-i eflâk-i mînâ-fâm, nümâyende-i a'râz-ı ezmine vü ey-yâm oldukça Hâk Sübhânehü ve Ta'âlâ Hazretleri gurre-i tâbende-i ufuk-ı şevket ü iclâl-i şehriyârî ve durre-i rahşende-i şâdef-i devlet ü ikbâl-i tâc-dârî olan mübârek zât-ı kerrûbî-simât-ı hazret-i şâhâneyi kemâl-i şihhat ü âfiyet ü vücûd ve mezîd-i celâlet ü übbet-i ebed-nümûd ile taht-ı felek-mümâs-ı hilâfet-i 'uzmâ ve serîr-i sipihr-esâs-ı saltanat-ı kübrâlarında ber-karâr

u ber-devâm ve eyyâm-ı ‘ömr ü şevket-i şehen-şâhîlerin bîrûn-ı hîta-i hadd ü encâm eyleyüp, işbu idrâki tekarrüb iden mâh-ı ramazân-ı mağfîret-resânî her ân u sâ’atini zât-ı hümayûn-ı mülûkânelerine müstelzim-i envâ’-ı meyâmin ü es’âd ve müstetbi’-i şunûf-ı ibtihâc u inbisât-ı bî-‘idâd iderek emsâl-i hezâr-ender-hezârını rehîn-i idrâk ve her bâr şît-i satvet-i şâhib-kırânîleriyle düşmen-i dîn ü devlet-i ‘aliyyelerin lerze-nâk u sîne-çâk eylemek da’vâtı fâtîha-i evrâd u ezkârım olarak lillâhî'l-hamd ve'l-minne feyzâ-feyz-i te’yîdât-ı Sübhâniyye ile ihyâ-sâz-ı mülk-i ‘Osmânî ve sâye-mend-i zılâl-i cenâb-ı cihân-bânî olan ‘aşr-ı dâ’imû'n-naşr-ı hazret-i gîtî-sitânîniñ her rûz-ı firûzı bendegân-ı saltanat-ı seniyyelerine hem-kadr-i ‘îd-i ekber ve her vakti mebde’-i sermâye-i hayâta berâber olup ancak eyyâm u evkât-ı mütemeyyize ‘ibâd-ı şadâkat-mu’tâda başkaca ibrâz-ı rıkkıyyet ü ‘ubûdiyyete medâr-ı tevessül olageldiginden bu def’a ramazân-ı şerîf münâsebetiyle min-gayr-i haddin ve liyâkatin zîr-i kadem-i merâlîm-tev’em-i şâhâneye ferş-i rûy u ruhsâre-i ‘ubûdiyyetime misâl-i ‘âcizânem olmak ve kemâl-i merhâmet ü iltifât-ı mülûkâneden nâşî nîm-nigâh-ı mekârim-iktinâh-ı cenâb-ı cihân-dârî ta’alluķına sezâ-vâr buyurılmak ümniyyesiyle hâk-i pâ-yı ‘uyûn-ârâ-yı şâhâneye niyâz-mendâne ve mutazarrî’âne bir ‘aded şâl seccâde ile iki [311] ‘aded mücevher zarf ma’a-fincân takdîmine hezâr şerm ü hicâb ve ‘acz ü ibtihâl-i bî-irtiyâb ile cür’et ü cesâret kılınmış olmağla ‘uluvv-i şân u şevket-i hazret-i şehen-şâhîye nisbetle tekaddüme-i mezkûre-i kemterânem hâk-i hakîrîñ semâ’-i haîre ‘arz-ı berg-i sebz eylemesi kabîlinden olup ma’a-zâlık bûd u ne-bûd-ı berg-i çemen daħi eşer-i feyz-i âsumân oldığı mişillü çâkerleriniñ daħi bu gûne ictisârım mahz-ı ilcâ-i ‘afv u ihsân-ı mülûkâneye mebnî olmak hasebiyle lutfen ve ‘inâyeten bir vakt-i inbisât-ı mekârim-menât-ı hazret-i şehriyârîde hâk-i pâ-yı ma’âlî-ihtivâ-yı şâhânelerine ‘arz u takdîme himmet-i müstevcibûl-minnet-i kerîmâneleri ma’tûf u maşrûf buyurılarak şavb-ı sâmîlerine olan bir ‘aded mücevher kutı hediye-i nâçîz-i bendegâne-miñ daħi ma’a'l-kuşûr rehîn-i hüsn-i kabûl ve ‘atûfetlû karındaşlarım Muştâfâ Âga ve başağa ve Bekir Efendi hazerâtına meb’ûş birer ‘aded mücevher kutı hedâyâ-yı senâ-verânemiñ daħi i’tâsı huşûşına himem-i vâlâ-yı ben-de-nüvâzîleri meşmûl buyurulması niyâz-ı mahşûş-ı ‘âcizânem oldığı ma’lûm-ı devletleri buyuruldukda ol bâbda lutf u kerem-i seniyyü’s-şiyem efendim hazretleriniñdir.

Numara: 14. Kezâlik:

Çâkerleriniñ evvel ü âhîr mazhar u müstağrak olduğum 'inâyât-ı bî-gâyât-ı seniyyeniñ cümlesi mahz-ı zât-ı merhamet-simât-ı hazret-i zıllullâhî ve cenâb-ı mekârim-me'âb-ı şehen-şâhî şânallâhu Ta'âlâ eyyâme saltanatî-hî 'ani't-tenâhî efendimiz hazretleriniñ kemâl-i merhamet ü elîf-ı nâ-mütenâhî ve farf-ı iltifât u ihsân-ı hilâfet-penâhîleri iktizâsından olup bu 'abd-i 'âciz de hiçbir şeyde liyâkat u istihkâk olmadığı mişillü tâ-be-gelû müstağrak olduğum ni'am-ı celîleniñ îfâ-yı vâcibe-i teşekkürinde der-kâr u âşikâr olan 'acz ü kuşûrımı dañi bilerek hemân naşb-ı 'ayn ve sebeb-i sa'âdet-i dâreynim olan rızâ-yı meyâmin-iktizâ-yı şâhâneleri tahşîline muvaffakiyetden gayri bir emel-i bendegânem olmadığından leyl ü nehâr 'aql u fikr-i 'âcizânem bu ümniyye-i müstemendâneye maşrûf u münhasır olduğu Hudâ-yı Mûte'âl'e 'ayândır. Bu def'a semâhatlu şeyhu'l-islâm efendi hazretleri tarafından bende-zâdeleri ismine bir kıt'a ru'ûs-ı hümayûn vürûd idüp Allâh bilür ki [312] çâkerleriniñ kat'â haberim ve mütebâdir-i hayâl ü hâtırım olmamağla bu 'inâyet-i 'aliyyede de mücerred hakk-ı nâ-müstahakk-ı bendegânemde mütetâbî'u'z-zuhûr olan şunûf-ı mekârim-i ihsân-ı cihân-dârî ve şîme-i kerîme-i çerâğ-efrûzî-i cenâb-ı şehriyârî âşâr-ı celîlesinden olmak hasebiyle vüfûr-ı 'acz ü darâ'at ile dest-berdâste-i bârgâh-ı ahadiyyet olarak Hak Sübhânehû ve Ta'âlâ Hazretleri mübarek zât-ı kerrûbî-simât-ı cihân-bânîlerin tükenmez 'ömr ü 'âfiyet ü ikbâl ve nihâyetsiz şân u şevket ü iclâl ile serîr-ârâ-yı saltanat u tâcdârî ve müttekâ-pîrâ-yı ferr-i übbehet ü kâm-kârî iderek ile'l-ân sâye-i sidre-pâye-i şehriyârîlerin mefârık-ı bendegân-ı müstağraku'l-ihsânlarında ebedü'l-ittisâl ve düşmen-i dîn ü devlet-i 'aliyyelerin rehîn-i kahr u mahv u izmihlâl eylemek da'vâtı pîrâye-i zebân-ı ibtihâl kılınmağda olduğunu bir vâkt-i inbisât-ı mekârim-menâî-ı şâhânelerinde hâk-ı pâ-yı merâhim-ihtivâ-yı mülûkânelerine 'arz u ifâdeye himmet-i vâlâ-yı 'âtîfet-kârîleri şâyân u sezâ-vâr ile çâkerleri memnûn u minnet-dâr buyurulmak bâbında lûtf u kerem hazret-i men-lehu'l-emrîfidir.

Numara: 15. Kezâlik:

Öteden berü çâker-i kemîneleri liyâkat u istihkâkdan kat kat aşırı mazhar u müstağrak olageldiğim her dürlü ni'am u 'inâyet-i hazret-i şehri-

yârî ve her gûne lutf u 'âtıfet-i bî'gâyete cenâb-ı cihân-dârîniñ min-kül-li'l-vücûh edâ-yı vâcibe-i şûkr ü sitâyışinde 'âciz ü kâşır oldığım zâhir ü bâhir iken bu def'a bi-hamdihî Ta'âlâ revnak-efzâ-yı ma'mûre-i cihân ve cilâ-bağşâ-yı 'uyûn-ı bendegân olmak üzere resm-i bihîn-i sidre-peyker ve tarh-ı güzîn-i behişt-manzar ile karîn-i hüsn-i hitâm olarak reşk-âver-i tâ-rem-i bâlâ olan mâ-beyn-i hümayûn-ı cenâb-ı cihân-bânîye mücerred farf-ı ihtisâş u 'ubûdiyyetim cihetiyle min-ğayr-i haddin ve liyâkatin takdîmine mütecâsir oldığım ba'zı tekaddüme-i 'âcizânemiñ mağz-ı mekârim ü el-tâf-ı bî-pâyân-ı şâhâne ve merâhim ü eşfâk-ı meşmûlül'-âfâk-ı pâdişâhâne-den nâşî mahallerine vaz'ı huşûşına müsâ'ade-i 'aliyye-i şehen-şâhî ve müsâ'afa-i seniyye-i hilâfet-penâhî şâyân u sezâ-vâr buyurulmuş olmak hasebiyle bendegân-ı şadâkat-nişâna göre veliyy-i ni'metiñ [313] eşer-i iltifâtından elezz ü ahlâ nevâl-i birr ü efdâl olmadıgından taraf-ı 'azîmü's-se-ref-i hazret-i hudâvendigârîden mutlakâ temevvüc-i envâr-ı mihr-i mevhibet-i 'aliyye-i tâc-dârâne ile bu çâker-i zerre-mikdârîñ hakkında bu vechile dañi meşmûl ü erzân buyurılan mezîd-i ihsân u iltifât-ı 'âlem-bahâ ben-de-i kemînelerin bir kat dañi müstev'ib-i sürûr u hubûr-ı câvidânî ve ğark-ı ğarîk-ı ibtihâc u iftihâr u şâdmânî itmekle Hâk Sübhânehû ve Ta'âlâ hazretleri hemîşe tâk-ı muğarnas-revâk-ı âsumân kâ'im ü şâbit oldukça her nişîmen-i 'âlî ve her mağall ü mevki'-i mütelâlîsin nev-be-nev meşhûn-ı envâ'-ı meyâmin ü es'âd ve mezîd-ender-mezîd mağrûn-ı şunûf-ı güzâyış ü inşirâh-ı vüfûr iderek bâ'is-i âbâdânî-i mülk-i cihân ve sebeb-i feyz ü fütûh-ı zamân u mekân olan mübârek zât-ı melekîyyü's-şîfât-ı mülûkâneyi 'ömr ü şevket ü ikbâl-i nâ-mütenâhî ve ferr ü übbehet ü iclâl-i şehen-şâhî ile cihân turdukça taht-ı 'âlî-baht-ı hilâfet-medâr ve serîr-i saltanat-ı seniyye-i sermediyyül-istimrârlarında kâm-bîn ü kâm-kâr ve zıll-i zalîl-i şâhâne ve sâye-i tûbâ-vâye-i pâdişâhânelerin mefârık-ı 'ibâd-ı şadâkat-mu'tâd-ı devlet-i 'aliyyelerinde ebed-karâr eylemek da'vâtı tekrâr-be-tekrâr zîver-i nâtîka-i 'ubûdiyyet kılınarak min-ğayr-i haddin îfâ-yı teşekkür ü mağmi-dete ibtidâr olındığını lutfen ve keremen hâk-i pâ-yı 'uyûn-ârâ-yı hazret-i şehriyârîye 'arz u ifâdeye himmet-i vâlâ-yı bende-nüvâzîleri ma'tûf u maş-rûf buyurulmak niyâzıyla tezkire-i şenâ-verî takdîmine mübâderet kılın-dığı ma'lûm-ı devletleri buyuruldukda ol bâbda lutf u kerem hazret-i men-lehül-emriñdir.

Numara: 16. Kezâlik:

Ma'raz-ı çâker-i kemîneleridir ki,

Sâye-i şevket-vâye-i hazret-i şehriyârîde 'uhde-i 'ubûdiyyetimde bulunup gâh-be-gâh hâk-i pâ-yı feyz-bahşâ-yı şâhâne mümidd-i hayât-ı niyâbe ve mü'eyyid-i kuvve-i nâmiyesi olan Balta lîmânı Çayırı'nda emr ü fermân-ı cenâb-ı cihân-bânî ta'alluķına mebnî inşâ olunan ebniye-i 'âcizâne meşmûl-i nazar-ı ma'âlî-eşer-i mülûkâne buyurularak kemâl-i lutf u ihsân-ı 'âlem-şumûl-i pâdişâhânenen nâşî mübârek kadem-i meyâmin-tev'em-i şâhâne ile müşerref buyurulmak üzere ba'zı mahalleriniñ mahv u işbâtı husûşına irâde-i mekârim-ifâde-i [314] cihân-dârî müte'allik olduğundan mahz-ı haşîşa-i zât-ı şevket-simât-ı hilâfet-penâhî olan eltâf-ı nâmütenâhî-i ben-de-perverâne iktizâsınca hakk-ı nâ-müstahakk-ı çâkerânemde bu vechile daħi şâyân u sezâ-vâr buyurılan iltifât-ı mekârim-âyât-ı hazret-i şehen-şâhî çârûb-keşî-i âsitân-ı übbehet-pâsbân-ı şâhâne olan bu 'abd-i bî-mikdâr u çâker-i darâ'at-şî'ârı müstagraķ-ı selvet ü sürûr ve müstev'ib-i ibtihâc u hubûr iderek der-hâl icrâ-yı emr ü fermân-ı hümâyûna bi'l-iftihâr mübâşeret ü ibtidâr ile cenâb-ı 'umrân-bahş-ı dâ'ire-i kevn ü mekân-ı cihânıñ bir dânesi olan veliyy-i ni'metimiz veliyy-i ni'met-i 'âlemiyân şevketlü kerâmetlü kudretlü pâdişâh-ı zilliyet-penâh ve şehen-şâh-ı mü'eyyed-min-'indillâh efendimiz hazretleriniñ eyyâm-ı 'ömr ü şevket ü ikbâl ü iclâl-i şâhânesin rûz-be-rûz mütezâyid ü efzûn ve mübârek zât-ı kerîmü's-şifât-ı pâdişâhânesin maşûnen 'ani'l-âlâm ve'l-ekdâr serîr-i salţanat-ı seniyyesinde ebed-nûmûn eyleyüp zıll-ı zalîl-i 'adîmü'l-'adîl-i cihân-dârîlerin ilâ yevmi'l-kıyâm mebsût-ı çâr-cihet-i rub'-ı meskûn eylemek da'vâtı tekrârıyla îfâ-yı farîza-i teşekkür ü mahmidete ictisâr kılındığı muhâţ-ı 'ilm-i 'âlîleri buyuruldukda emr ü fermân hazret-i men-lehül-emriñdir.

Numara: 17. Kezâlik:

Ma'raz-ı çâker-i kemîneleridir ki,

Balta Lîmânı Çayırı'nda inşâ olunan ebniye-i 'âcizâne 'abd-i hakîr-i keşîrû't-takşîr gibi kuşûr u kûsûrdan mürekkeb olarak kudûm-ı meyâmin-lüzûm-ı mülûkâneye şâyân olmadığı vâzîh u 'ayân iken mahzâ zât-ı

melekiyyü's-şifât-ı hazret-i pâdişâhiye mevhibe-i maşûşa ve seciyye-i manşûşe olan kemâl-i lutf u kerem-i bende-perverâne ve mezîd-i 'inâyet ü ihsân-ı merâhim-güsterânededen nâşî dünkü gûn mübârek makdem-i ma'âlî-tev'em-i şehen-şâhî ile müşerref ve âdâm-ı mekârim-ittisâm-ı zılliyyet-penâhî ile vâye-dâr-ı 'izz ü şeref olduğundan evvel ü âhîr mazhar u müstağrak olduğım elîf-ı mahmidet-ittisâf-ı hazret-i hudâygânî ve ihsân-ı füyûzât-iktirân-ı cenâb-ı cihân-bânî liyâkat u istihkâk-ı kemterânemden kat kat bâlâ-ter ve her biriniñ edâ-yı haqq-ı teşekkürinde min-küllî'l-vücûh 'acz ü kuşûr-ı çâkerânem günden azher olduğu mişillü haqq-ı nâ-mustaḥaqq-ı ben-degânemde bu vechile daḥî [315] mecrâ-yı sünûh u zuhûra cârî ve 'urûk u a'sâb-ı 'ubûdiyyetimize sârî olan mâ'u'l-hayât-ı iltifât-ı hazret-i veliyy-i ni'met, kavm u kabîlece cümlemizi min-hayşü yeş'ur ve hâric-ez-vus'-ı teşekkür yeñiden ihyâ itmekle başladığı yerlere yüzlerimizi sürerek Cenâb-ı Vâcibü'l-vücûd mübârek zât-ı firişte-simât-ı hazret-i şehen-şâhîyi mezîd-ender-mezîd inşirâh-ı derûn ve inbisât-ı gûnâ-gûn ve şihhat ü âfiyet-i ebed-merhûn ile taht u dîhîm-i übbet-vesîm-i cihân-dârîlerinde ilâ yevmi'n-nüşûr kâm-bîn-i envâ'-ı ikbâl ü hużûr ve eyyâm-ı 'ömr ü şevket ü iclâl-i şehriyârîlerin mânend-i merâtib-i a'dâd bî-hadd ü nâ-maḥşûr eyleyüp bed-ḥâhân-ı saltanat-ı seniyye-i sermedîlerin hemîşe maḥhûr eylemek da'vât-ı icâbet-âyâtı tekrâr-be-tekrâr yâd u tezkâr kılınmakda olduğu muḥât-ı 'ilm-i 'âlîleri buyuruldukda emr ü fermân hazret-i men-lehül-emriñdir.

Numara: 18. Kezâlik:

Ma'raz-ı çâker-i kemîneleridir ki,

Dünkü gün bi'l-yümn ü ve'l-ikbâl Balta Lîmânı'nda vâkî' mülk-i hazret-i şehriyârî mübârek kudûm-ı meyâmin-lüzûm-ı cihân-bânîleriyle müşerref ü müstas'id buyurulmuş ve hevâ sert olduğundan atılan kurşunuñ işâbet ü istikâmetine mâni' olması muhtemel iken lillâhî'l-ḥamd ve'l-minne her bir kemâlîñ a'lâsı mübârek zât-ı Süleymân-nihâd-ı hazret-i hilâfet-penâhiye maşûş olduğundan başka rûzgâr daḥî hükm-i humâyûn-ı şâhânelerine tâbî' olarak endâhte buyurılan kurşunların nişâna işâbetiyle inbisât-ı tab'-ı humâyûn-ı cenâb-ı cihân-dârîyi müstelzim olmuş olduğundan bu vechile teşrif-i humâyûn-ı şâhâne ve inşirâh-ı tab'-ı nâzenîni-pâdişâhâne çâkerlerini müs-

tağrak-ı sürûr u hubûr iderek du'â-yı 'ömr ü şevket ü iclâl-i cihân-bânîleri tekrâr olunmakta iken mücerred çâkerlerini taltîfen devletlü necâbetlü 'Abdu'l-Mecîd Efendi hazretlerinin yazıları li-eclî'lmüşâhede 'atûfetlü 'Osmân Begefendi bendeleriyle irsâl buyurulmuş olmak hasebiyle âsitân-ı übbehet-pâsbân-ı hazret-i zılliyyet-penâhîniñ 'abd-i maḥzı olan kemterîn-bende-i müstehâm hakkında bu vechile daḥi iltifât-ı mekârim-âyât-ı mülûkâne şâyân u sezâ-vâr buyurulması çâkerlerin bir kıat daḥi mesrûru'l-fu'âd itmîş ve devletlü 'işmetlü sultân efendimiz hazretlerinin yazıları daha a'lâ olacağı mesmû'-ı bendegânem olmuş olmağla hemîşe Cenâb-ı Hâk, [316] dürr-i yektâ-yı sübhâ-i hilâfet ve gevher-i bî-hemtâ-yı efser-i saltanat olan mübârek zât-ı kerrûbî-şifât-ı hazret-i şehriyârîniñ eyyâm-ı 'ömr ü şevket ü ikbâl ve hengâm-ı ferr ü şükûh u iclâl-i şehen-şâhîlerin bî-hadd ü hisâb ve sîne-i a'dâ-yı bed-tıynetlerin dâ'imâ nişân-gâh-ı 'azâb u ıztırâb eylemek da'vâtı zîver-i zebân-ı 'ubûdiyyet kılındığı ve mîr-i mûmâ-ileyh bendelerine nâcîzâne bir 'aded zarf ma'a-fincân ihdâ vü irsâl olundığı muḥât-ı 'ilm-i 'âlîleri buyuruldukda emr ü fermân hazret-i men-lehül-emriñdir.

‘Âkif Paşa Tarafından Mâ-beynciliginde Mehmed ‘Alî Paşa Hazretlerine Tezâkir ve Tahrîrât

Numara: 19. Kezâlik:

Devletlü 'inâyetlü 'atûfetlü veliyyi'n-ni'am efendim hazretlerine,

Bu günlerde ekşer tabâyi'a 'ârız olan nezle keyifsizliğiyle çâkerleri daḥi nâ-mizâc olduğundan 'atûfetlü Kâmil Begefendi bendeleriniñ su'âl-i ḥâtır-ı 'âcizânem içün lutfen ve iltifâten ve iḥsânen taraf-ı bendegâneme gelmesine ruḥşat-ı seniyye ve icâzât-ı 'aliyye-i cenâb-ı cihân-bânî erzânî buyurduğundan fazla gencîne-i mekârim-i ahlâk olan mübârek zât-ı firîşte-simât-ı hazret-i veliyy-i ni'mete maḥz-ı mevhibe-i maḥşûşa-i Rabbâniyye olan kemâl-i şîme-i kerîme-i bende-perverî ve mezîd-i seciyye-i behiyye-i merâhim-güsterî iktizâsınca hadd ü mikdâr-ı kemterânemden fersaḥ fersaḥ efzûn olmak üzere bu 'abd-i bî-mikdârîñ selâm-ı 'azîmül-iḥtirâm-ı hazret-i şâhâ-

ne ile ihyâ-yı çâkerâneme müsâ'ade-i 'ulyâ-yı hazret-i şehen-şâhî şâyân u sezâ-vâr buyurulduğu mûmâ-ileyh bendeleriniñ tebşîrâtıyla teşnîf-sâz-ı sı-mâh-ı 'ubûdiyyetim oldukça semâdan arza nüzûl-i rahmet kabîlinden dañi bâlâ-ter olarak bu vechile haqq-ı nâ-müstahaqq-ı kemterânemde ma'tûf ü meşmûl buyurılan iltifât-ı merâhim-gâyât-ı cenâb-ı cihân-dârîniñ âşâr-ı füyûzât-medârı kalb ü kâleb-i 'âcizâneme sârî ve 'urûk u a'sâb-ı rıkkıyyetime cârî olmağla hemîşe Haq Sübhânehû ve Ta'âlâ Hazretleri her ân u zamân müstagrağ-ı ni'am u ihsân-ı gûnâ-gûnı olduğımız şevketlü 'azametlü ma'deletlü veliyy-i ni'metimiz veliyy-i ni'met-i cihân ve rûh-ı revân-ı kâffe-i bendegân efendimiz hazretleriniñ mübârek ü mes'ûd vücûd-ı 'âlem-sûd-ı pâdişâhânelerin cemî'-i 'avârız u eskâmdan cennetü'l-esmâ-yı viķâye-i şamedânîsinde maşûn u mahfûz iderek eyyâm-ı 'ömr ü şevket ü iķbâl-i şehriyârî ve a'vâm-ı ferr ü übbebet ü iclâl-i [317] tâcdârîlerin bîrûn-ı hadd ü şûmâr ve sâye-i sidre-vâye-i cihân-dârîlerin ilâ yevmi'l-haşr ve'l-ķarâr 'âlem ü 'âlemiyân üzerinde mebsûtu'l-âşâr eylemek da'vât-ı mefrûzası tekrâr-be-tekrâr zîver-i zebân-ı darâ'at u ibtihâl kılınarak min-gayr-i haddin farîza-i teşekkür-i 'âcizâneye ibtidâr u ictisâr kılındığı muhât-ı 'ilm-i 'âlîleri buyuruldukda emr ü fermân hazret-i men-lehü'l-emriñdir.

Numara: 20. Kezâlik:

Devletlü 'atûfetlü seniyyü's-şiyem efendim hazretleri,

Evvel ü âhîr hâl ü kâlim nâtık ve cism ü cânım muşaddık olduğu vec-hile dîvân-ı Hazret-i Süleymânî'de ķarınca ķadrince suķâta-ķîn-i hân-ı ihsân olduğu mişillü mûrdan aħķar u kemter olan bu bende-i nâcîz dañi mutlakâ perverîş-yâfte-i ni'am-ı bî-gâyeyi cenâb-ı cihân-dârî ve terbiyet-ķerde-i mevâ'id-i bî-nihâye-i hazret-i şehriyârî olarak dirliğim ve diriliğim ancak âsitân-ı huld-iķtirân-ı hazret-i şehen-şâhî 'ubûdiyyetine maħşûr u maķşûr olmak hasebiyle mücerred teraħķum u eşfâķ-ı memlûk-perverî ve 'azîm-ı lutf u ihsân-ı merâhim-güsterî-i mülûkâne iķtizâsınca bir ķat dañi ihyâ-yı çâkerânem irâde-i mekârim-'âdesine mebnî bu def'a vesâţet-i zât-ı vâlâ-yı 'atûfîleriyle min-gayr-i liyâķatin ve istiħķâķin muvaffaķ u mübeşşer olduğum iltifât-ı fâ'izü'l-berekât-ı bende-nüvâzî bu 'abd-i aħķar u çâker-i kemteri min-hayşü lâ-yeş'ur ifâza-i hayât-ı câvidânî ve lillâhi'l-ķamd sâye-i seyf-i

satvet-i hazret-i mülk-dârîde Revândızlı gâ'ilesinin ber-ıaraf olduğı beşâreti dağı ızâfe-i mezîd-i memnûniyyet ü şâdmânî iderek zât-ı vâlâlarına dağı meşhûd u mahsûs olduğı vechile kemâl-i mesrûriyyet ü mefharet kalb ü kâleb-i 'âcizânemi istî'âb ile edâ-yı farîza-i tahmîd ü teşekküre dilim dönmeden kalup fi'l-hakîka bu bende-i bî-mikdâr müfredât-ı kuşûr u kûsûrdan mürekkeb bir çâker-i hâksâr iken خاشاك تيزدل دريا كند كند medlûlince mücerred temevvüc-i baħr-i muhîf-i mevâhib-i celîleden nâşî bu vechile hak-k-ı 'âcizânemde ihsân-ı şırf olmak üzere şâyân u sezâ-vâr buyurılan reşehât-ı iltifât-ı humâyûn-ı hazret-i şehen-şâhî başımdan aşmış ve efendisinin kölesine her bir lutf u ihsânı bir hayât-ı tâze olduğı müsellemler ise dağı gûşe-i inzivâda bulunan kullarına pek aşırı tatlı ve gâyet kıymetli olduğı [318] vicdânen ve 'ayânen ma'lûm-ı 'abîdânem olarak bu 'abd-i memlûki yeñi başdan kul itmiş olmağla leyl ü nehâr zîver-i şahîfe-i hayâtım ve revnak-ı ruhsâre-i evkâtım olduğı vechile Rabbim Ta'âlâ Hazretleri pîrâye-dâr-ı tavk-ı 'ubûdiyyeti olduğım veliyyü'n-ni'metim bâ'îş-i hayâtım şevketlü kerâmetlü 'adâletlü pâdişâh-ı merâhim-penâhımız efendimiz hazretlerinin mübârek zât-ı firîşte-şifât-ı hilâfet-penâhîlerin tükenmez 'ömr ü âfiyet ü ikbâl-i şâhâne ve nihâyetsiz şân u şevket ü iclâl-i şehen-şâhâne ile tâ-be-rûz-ı kıyâm taht-ı âfitâb-ı cihân-bânîlerinde kâm-bîn ü kâm-rân ve hemîşe bed-hâh-ı 'âkıbet-penâh-ı saltanat-ı seniyye-i sermediyyü'l-karârların müte'âkıben ve mütevâliyen hâk ile yeksân ve bî-nâm u nişân eylemek da'vât-ı mefrûzası te'diye ve tekrâr kılınarak ma'a'l-'aciz ve'l-kuşûr edâ-yı vazîfe-i teşekküre cür'et ü cesâret kılındığı ma'lûm-ı devletleri buyuruldukda zât-ı vâlâlarına lâıyk ve kadr-i âlîlerine muvâfık olmayarak takdîm olunan zarf u fincân hediye-i hakîrânemiñ kapu yoldaşlığa hürmeten kabûline himmet ü inâyetleri mes'ûl ü mütemennâ-yı senâ-verânemdir efendim.

Rızâ Paşa Hazretleri'niñ Ser-Kurenâlıklarında 'Âkif Paşa'ya Tevcîh Olunan Dâhiliyye Nezâretinde Hâk-i Pây-ı Humâyûna 'Arz Olunmak Üzere Yazdğı Tezkiredir

Âfitâb-ı ufuk-ı saltanat ve gevher-i efser-i hilâfet, veliyy-i ni'met-i velî-sîret, pâdişâh-ı âlem-penâh efendimiz hazretleri dergâh-ı felek-câh-ı şeh-

riyârî ve âsitân-ı sipihr-iktirân-ı tâc-dârîleriniñ çâker-i çârûb-keş ve ‘abd-i halka-be-gûş olan bu çerâğ-ı hâş-ı bâhirü'l-ihtîşâşların yeñi başdan çerâğ u ihyâ ile on beş aydan berü hasret-keş olduğım rû-mâlî-i hâk-i pây-ı ma‘âlî-ihtivâ-yı hazret-i zillulâhî şeref-i ‘âlem-bahâsına mazhar ve fevka'l-had ve'l-ğaye mesrûru'l-fu‘âd u kâm-ver buyurulmuş olduğumuñ teşekkürât-ı mefrûzası min-küllil-vücûh vus‘ u iktidâr-ı çâkerânemden bîrûn olmak hasebiyle hemân Hazret-i Vâcibül-vücûd mübârek zât-ı kerîmü's-sıfât-ı pâdişâhî ve vücûd-ı ‘âlem-sûd-ı hilâfet-penâhîlerin kemâl-i şihhât ü ‘âfiyet ve mezîd-i iclâl ü übbehetle cihân turdukça taht u dîhîm-i ‘azamet-vesîm-i şehen-şâhîlerinde ber-karâr ve eyyâm-ı ‘ömr ü şevket ü ikbâl-i şehriyârîlerin bîrûn-ı hıyta-i hadd ü şümâr iderek bu ‘abd-i ‘âciz ü bende-i ahkârların her hâlde ve her huşûşda naşb-ı ‘ayn ve bâ‘îş-i necât u felâh-ı dâreynim olan rızâ-yı [319] meyâmin-iktizâ-yı zılliyyet-penâhîlerine muvâfık hıdemâta muvaffak eylemek da‘vâtı kalben ve lisânen tekrâr-be-tekrâr zîver-i zebân-ı ‘ubûdiyyet kılınmakda olduğu rehîn-i ‘ilm-i ‘âlîleri buyuruldukda ol bâbda emr ü fermân veliyyü'l-emriñdir.

Numara: 22. ‘Âkif Paşa'dan Mâ-beyn-i Hümâyûn Müşîri Rızâ Paşa Hazretleri'ne Tezkire:

Muktezâ-yı hilâfet-i kübrâ-yı İlâhiyye üzere mübârek zât-ı şevket-simât-ı hazret-i pâdişâhîniñ muttasıf oldukları farf-ı ‘adâlet ve kemâl-i lutf u merhamet-i ‘aliyyeden nâşî ‘afv u itlâk-ı çâkerânem huşûşına irâde-i şâhâneleri ta‘allukıyla ol bâbda şeref-rîz-i şudûr olan fermân-ı ‘âlî mûcibince Burûsa'dan hareket ve Gemlig'e işleyen vapur‘ seffînesine râkiben der-sa‘âdete bende-hâne-i hakîrâneme vuşûl-i bendegânem müyesser olmağla zimmet-i çâkerâneme farz-ı ‘ayn olan du‘â-yı be-kâ-yı ‘ömr ü şevket-i şâhâne hıdmet-i müstevcibül-mefhâretine ve sitâyîş ü şenâ-yı veliyyü'n-ni‘amîlerine haşr u kaşr-ı evkât olunarak hemîşe Cenâb-ı Vâcibül-vücûd mübârek ü mes‘ûd-ı zât-ı bî-hemtâ-yı hazret-i şehriyârîyi mezîd-i ‘ömr ü ‘âfiyet ile taht u dîhîm-i saltanat-ı sermediyyede ilâ âhiri'd-devrân kâm-bîn ü kâm-kâr ve eyyâm u ihyâ-yı ‘ömr ü şevket-i cihân-bânîlerin merâtib-i a‘dâd gibi bî-hadd ü şümâr eyleyüp dem-be-dem ü ân-be-ân inbisât-ı

tab'-ı ma'âli-neb'-i şâhânelerin pîrâye-i leyl ü nehâr eylemek münâcâtı şeref-i kurbîyyet-i saltanat-ı seniyye ile mübeccel olan zât-ı ma'âli-şîfât-ı müşîrânelerin dahî tezâyüd-i 'ömr ü devlet ve tezâ'uf-ı iclâl ü übbehetleri da'vâtıyla tezyîl kılınmakta olduğunu 'arz u beyâna bi-hamdihî Ta'âlâ bu def'a vukû' bulan vilâdet-i hümayûn-ı meserret-maqrûn bâ'îş-i cesâret olarak 'arz-ı hâl-i nâçîzânem takdîmine ibtidâr olundığı muhâfât-ı 'ilm-i 'âlem-ârâ-yı veliyy-i ni'amîleri buyuruldukda emr ü fermân.

Numara: 24. Ez-Cânib-i 'Âkif Paşa Be-Sûy-ı Şadr-ı A'zam Husrev Mehmed Paşa:

Hıdmet-i çâkerânemde olan İbrâhîm Efendi bendeleriniñ ba'zı su'âl ü cevâb zımında der-sa'âdete irsâli huşûşını âmir şâdir olan fermân-nâme-i sâmi-i dâverâneleri mûcibince mûmâ-ileyh bendeleriniñ irsâline ibtidâr olundu. Muqaddemâ İzmîd'e vürûd-ı çâkerânemden mart ibtidâlarına kadar mûmâ-ileyh bendeleri İzmîd gümrüğü emâretinde istiğdâm olunup ba'dehû yirmi gün geçmeksizin [320] Burûsa'ya 'azîmet-i 'abîdâne ve müte'âkıben 'azl ü nefy-i çâkerânem vukû'ıyla memlekete dâ'ir bir işe karışmağa vakit dahî olmadığından mâ-'adâ muqaddem ü mu'ahhar kendü başına hiçbir maşlahata karışmayarak eyü ve kötü görülen işleriñ cümlesi muhâsebe maddesi içün İzmîd'de bulunan kethudâm kullarınıñ eliyle görülüp faqat kethudâm kullarından ba'zı yolsuzca hareket zuhûriyle qarâbetine mağrûriyyet-i dâ'iyeleri görüldigine ve mûmâ-ileyhiñ aşurı istikâmet ve 'adem-i irtikâbına mebnî bi'l-iktizâ ba'zı maşlahat-ı ma'dûdede taraf-ı çâkerânemden me'mûr bulunmuş olduğundan farazâ bir kuşûr u hatâ vâkı' olmuş ise mes'ûliyyeti haşren kullarınıñ üzerine müterettib olmağa el-lâletü hâzihî kulları mücrim ü muhakkar olduğum hâlde mûmâ-ileyh hakkında şakķ-ı şefe-i şefâ'ate şalâhiyyetim olmadığı der-kâr ise de zât-ı mekârim-simât-ı vekâlet-penâhîleriniñ müselleml-küll ve meşhûd-ı 'âlem olan şîfat-ı 'âliye-i 'afv u ihsân ve meleke-i râsiha-i fazl u hilm ü kerem-i bî-kerânları medâr-ı ilticâ vü istirhâm olarak şimdiye kadar hezâr bendeleri hakkında meşhûd olan merhamet ü şefkat-i 'aliyye ve 'afv u rifķ u re'fet-i seniyyeleri mû-

mâ-ileyh bendeleri hâk-ı bendegânesinde daî şâyân u sezâ-vâr buyurulması hâk-i pâ-yı rahîmânelerinden kemâl-i tezellül ü meskenetle niyâz u mütemennâ-yı çâkerânem olduğu muhât-ı 'ilm-i 'âlî-i faîmâneleri buyuruldukda ol bâbda emr ü fermân hazret-i men-leh'ül-emriñdir. 21 Rebî'u'l-âhîr, sene: 257.

Numara: 25. Ez-Cânib-i 'Âkîf Paşa Be-Sûy-ı Ser-'asker Sır Kâtibi Muştafâ Nûrî Paşa:

Çâker-i kemîneleri 'azl ü ref' u nefy ile üç mertebe tekdîrime nazaran şuçum büyük olmak iktizâ ider ise de ne kadar kuşûrum çok olsa dâmen-i 'afv u 'atâ ve dâ'ire-i cürm ü haîâdan evsa' u a'zam ve medyûn u müstağrak-ı nefy ü iclâ-yı çâkerânemden tolayı bir kat daha ahvâl-i perîşânım derhem olduğından başka mübtelâ olduğım dîk-i nefes ve hafaîân mişillü 'ilel-i müşkile ve 'avârız-ı sâ'ire ve endûh u ekdâr-ı hâtıranıñ daî inzimâmından nâşî hücûm-ı emrâz u eskâm ve istîlâ-yı gumûm u âlâm ile vücûd-ı nâçizânem harâb olarak merâhim-i seniyye-i rahîmânelerine şiddet-i ihtiyâcım bedîdâr ve huşûsâ ber-mûcib-i kânûn-ı cezâ bi'l-muhâkeme üzerime bir cünha-i mu'ayyene şâbit olmamasıyla daî 'afv u 'inâyete istihkâkım âşikâr olduğundan lütfen ve merhameten bu hâl-i felâket-me'âl ile muzîk-ı gurbetde helâkim [321] revâ görülmeyüp şevket-me'âb efendimiziñ mübârek ü mes'ûd-ı ser-i hümâyûnları şadâkası olarak sâhil-hâne-i çâkerânemde du'â-yı 'ömr ü şevket-i şâhâneye iştigâl ve 'ömrüm var ise baîyye-i dâne-mi kendü âşiyâne-i vîrânemde itmâm u ikmâl etmek üzere kuşça cânımı kafes-i miñnet-i tâkat-güzârdan âzâd ile 'afv u itlâk-ı çâkerânem huşûsına müsâ'ade-i 'aliyye-i dâverâne ve merâhim-i seniyye-i hidîvâneleri şâyân u sezâ-vâr buyurulması hâk-i pâ-yı devlet-ihtivâ-yı âsafânelerinden kemâl-i sûz u güdâz ve tazarru' u niyâz ile mütemennâ ve müsted'â-yı çâkerânem olduğu beyânıyla 'arîza-i müstemendânem terkîmine cesâret ve merfû'-ı pîş-gâh-i 'âîfet ü re'fetleri kılınmışdır. Bî-mennihî Ta'âlâ vuşûl-i hâk-i kadem-i devlet ve manzûr-ı nazar-ı merhamet ü şefkat-i dâverâneleri buyuruldukda ol bâbda emr ü fermân. Fî 20 Muharrem, Sene: 265.

Şadr-ı Esbak Mehmed Emîn 'Alî Paşa'dan Enderûn-ı Hümâyûndan Müfîz Çerkeslikle Meşhûr Zabtîye Nâzırı Abaza 'Abdî Paşa'ya Cevâben İki Kıt'a Tahrîrât

Girîd İslâhâtına Me'mûr Şadr-ı A'zam Mehmed Emîn 'Alî Paşa Tarafından Enderûn-ı Hümâyûndan Müfîz Çerkeslikle Mute'arif Abaza Cinsinden Maçan Kâbîle-i Mu'teberesinden Sâbıku't-Terceme Müşîr 'Abdî Paşa Hazretlerine Mevrûd Tahrîrâtıdır:

Taraf-ı 'âcizâneme öteden berü der-kâr olan hûlûş u mahabbet-i devletleriniñ tecdîd ü te'mînâtını ve Girîd cezâresine vukû' bulan me'mûriyyet-i 'âcizîde refâkatiyle müstefîd olduğım sa'âdetlü Ra'ûf Paşa hazretleri oğullarınıñ birlikde olduğumuz hengâmda dîde-i iftîhâr u mesârımla müşâhede itdigim her gûne eşer-i dirâyet ü revîyyetini ve bulunduğı meslek-i celîlde kemâl-i mahâretini her hâl ü maħalde lisân-ı râstî-'ayânımla muķırr ve gûyâ olduğım vâsıl-ı sâmi'a-i besâlet-i câmi'a-i müşîrâneleri olduğından ol bâbda daħi beyân-ı memnûniyyeti mutazammın olan şukķa-i 'âlîleri resîde-i dest-i hûlûş-verî olmuşdur. Hakk-ı şenâ-verânemde ez-ser-i nev ihlâş u muħâdenet buyurmaları mûcib-i memnûniyyet-i bî-gâye ve bâ'îş-i teşekkürât-ı mâ-lâ-nihâye olup du'â-yı izdiyâd-ı 'ömr ü muvaffakiyyet-i şafderîleriyle tezyîn-i lisân-ı huşûşîyyet eylemekde bulunduğumuñ 'arz u beyânını vesîle-i eşile ittiħâz iderek hernân Rabbimiz Ta'âlâ hazretleri pâdişâhımıza bağışlasun, maħdûm-ı müşârûn-ileyhiñ eşer-i terbiyyet-i peder olmak üzere şahîhan 'asker, hakîkaten er oğlu er olduğını burada daħi ikrâr u tekrâr iderek ve bunuñ içün devlet ü milletimizi ve zât-ı Haydarî-şifât-ı müşîrânelelerini tebrîk eylerim. Bâķî irâde efendimiñdir.

[322] Bu Daħi:

Cenâb-ı Hak 'ömr ü şevket-i şâhâneyi müzdâd buyursun. Veliyy-i ni'metimiz pâdişâh-ı ehl-perver ü bende-nüvâz efendimiz hazretleriniñ eşer-i luţf u 'âtîfet-i seniyyesi ve kendüsünüñ mâye-i aşlîsinde merkûz u muķarrer ya'nî mevrûş-ı peder olan şadâķat u dirayet şemeresi olmak üzere necl-i necîl-i şafderâneleri devletlü Ra'ûf Paşa hazretlerine tevcîh u ihsân buyurul-

muş olan rütbe vü me'mûriyyet-i celîle vü cedîdeden tolayı envâ'-ı 'ibârât-ı dil-nüvâzî ve kelimât-ı hâtır-sâzîyi mutazammın olan tahrîrât-ı 'âlfileri zînet-bağış-ı mevki'-i vürûd ve meserret-fermâ-yı dil-i hulûş-nümûd olup bu vesîle-i sârre ile bârre-i 'âcizânemde ibrâz buyurılan eşer-i vidd ü muhâdenet bâ'îş-i teşekkür-i memnûniyyet-i bî-gâye olduğunu iş'ârıyla berâber gerek zât-ı besâlet-simât-ı müşîrâneleri ve gerek paşa-yı müşârün-ileyh hazretleri şu millet-i beyzâ ve devlet-i 'aliyye-i 'adâlet-muktezâyâ ba'de-mâ dahî 'arz u ibrâz buyuracakları hıdmet-i celîle mukâbilinde ilâ mâ-şâ'allâhu Ta'âlâ âfitâb-ı envâr-intisâb-ı elîfât-ı mülûkâneden müstefîd ü müstenîr ve bunun müşâhadesiyle 'uyûn-ı muhâleşet-kârân karar olması du'âsı zîver-i lisân-ı hulûş-nişân olduğu beyânıyla terkîm-i cevâb-nâme-i şavâb-câmeye mübâderet kılındı. Ol bâbda irâde efendimiñdir. Mehmed Emîn 'Alî.

Müşârün-ileyh Hazretlerinden Taraf-ı 'Âcizâneme Cevâben Üç Kıt'a İltifât-nâme

Rûmili Ordu-yı Hümâyûnı Müsteşârlığına Me'mûriyetle Merkezi Olan Şumnı'ya Muvâşalat Olundukda Cennet-mekân 'Alî Paşa Merhûmuñ Birinci Şadâretinden Munfaşıl Oldukları Hâlde Yazdığım 'Arîzaya Cevâbdır. Fî 28 Muharrem, Sene: 270.

Hamden li-mevsîlî'l-merâm bi's-şihhati ve's-selâm, merkez-i me'mûriyyet-i sa'âdetlerine muvâşalat buyurmuş olduklarını tebşîren ve haqq-ı si-tâyış-verîde olan hulûş-ı hasenelerini te'yîden bu kerre resîde-i enâmîli muhâlaşat olan bir kıt'a kerem-nâme-i vâlâları me'âl-i vefâ-iştîmâlî karîn-i müdrike-i hulûş-verî oldu. Sâye-i feyz-vâyesinde mütene'im ü müstazill olduğumuz devlet-i 'aliyye-i mü'eyyedeniñ tahkîm-i esâs-ı şân ve istiklâl-i 'âlîsi niyyet-i hayriyyesiyle istihşâl buyurılan esbâb-ı kavîyyeniñ bir rükni olan me'mûriyyet-i seniyyelerinde her cihetle muvaffakiyyet-i devletlerine du'â itmek kâffe-i müslimîne [323] farz meşâbesinde olduğundan ol bâbda irâd-ı te'mînâta ka'â hâcet olmadığı mişillü nezd-i vâlâlarında müşbet olduğu i'tikâdında bulunduğum şihhat-i ihlâş u hayr-hâhî mebhâşinde tem-

hîd-i edille-i cedîde ile Rabbim teshîl buyursun. Bunca meşâgîl-i hayriyyeleri eşnâsında bîhûde işgâle dahî lüzûm görünmediginden ol vâdîlerden şarf-ı nazarla faķat beyân-ı memnûniyyet-i vâkı'a ve istibkâ-yı teveccühât-ı şamîmeleriyle iktifâ kılındığı bi-mennihî Ta'âlâ ma'lûm-ı 'âlîleri buyuruldukda bundan böyle dahî sûy-ı şenâ-verî enzâr-ı hasene-i vefâ-kârîleriyle meşmûl buyurulmak bâbında himem ü irâde efendimiñdir.

Merhûm-ı Müşârün-ileyhiñ Hudâvendigâr Eyâleti Vâlîliğine Me'mûriyetlerinde Yazılan 'Arîzaya Cevâbdır. Fî 27 Re-bî'u'l-evvel, Sene: 270.

Şavb-ı şenâ-verîye olan teveccühât-ı behiyyeleriniñ te'yîdini ve 'avâtıf-ı mâ-lâ-nihâye-i tâc-dârîden 'uhde-i muhlîşâneme tevcîh buyurılan Hudâvendigâr eyâleti vâlîliğiniñ tebrîkini mutazammın vâsıl-ı dest-i ihtirâm olan tahrîrât-ı behcet-âyât-ı muhlîş-nüvâzîleri me'âl-i nüvâziş ü vefâ-iştimâli ma'lûm-ı şenâ-verî olup hâvî olduğu te'mînât-ı cedîdeden ne derecelerde memnûn u müteşekkîr olduğımı şahîhen ta'rîfe muktedir olmadığımından ol bâbda ihtiyâr-ı ihtîşâr ile faķat du'â-yı hüsn-i muvaffakiyet ve tezâyüd-i rif'at ü menziletleriyle meşgûl olduğumuñ ve bundan böyle dahî beķâ-yı mehâsin-i enzâr-ı 'aliyyeleri recâsında bulunduğumuñ beyânıyla iktifâ kılındığı bi-mennihî Ta'âlâ ma'lûm-ı sa'âdetleri buyuruldukda her hâlde şavb-ı iķbâl-i hâhî âşâr-ı teveccühât-ı behiyyeleriyle meşmûl ü mübâhî buyurulmak bâbında irâde efendimiñdir.

Maḥdûm-ı 'Âcizî Konya Vilâyeti Mektûbçısı Mehmed Nezîh Beg'iñ Terceme Oḫasına Me'mûriyyeti İstid'âsına Mûsâ'ade Buyurulduğına Dâ'ir Merhûm-ı Müşârün-ileyhiñ İkinci Şadâretlerinde Cevâben Vârid Olan Emir-nâme-i Sâmî Şûretidir. Fî 17 Şa'bân, Sene: 272.

Maḥdûm-ı sa'âdetleri Nezîh Beg'iñ Tercüme Oḫası'na vukû'-ı me'mûriyyeti keyfiyetinden ṭolayî izhâr-ı memnûniyyeti mutazammın bu kerre re-

sîde-i dest-i ibcâl olan bir kıt'a tahrîrât-ı behiyyeleri me'âl-i mehâsin-işti-
mâli ma'lûm-ı hûlûş-verî olup bu şırada ibrâz-ı me'âşir-i muhâleşet-kârî vü
maḥabbete maşrûf olan himnet-i sa'âdetleri müstelzim-i memnûniyyet ol-
mağla du'â-yı 'âfiyetleri tezkâr kılındığı ve şavb-ı vâlâlarına olan maḥab-
bet-i mütekâbileniñ derecesi nezd-i sa'âdetlerinde ma'lûm olmak i'tikâdın-
da bulunduğumdan ol mebhâşden tafşîle taşaddî olunmayarak su'âl-i hâtır-ı
fütüvvet-me'âşirleri siyâkında cevâb-nâme-i sitâyiş-verî terkîmine ibtidâr
kılındı.

[324]

Târîh-i 'Âcizânemiñ Me'ḥazlarıyla Bi'l-münâsebe Düvel-i İs-
lâmiyye ve Bi'l-huşûş Devlet-i 'Aliyye-i 'Osmâniyye Ahvâlini
Şâmil Olup Mütedâvil ü Mute'ârif Olan Kütüb-i Tevârîhden
Manzûr-ı 'Âcizî Olanlarıñ Esâmîsini Mübeyyin Defteridir:

Ebi'l-'Abbâs Ahmed İbni Yûsuf-ı Dımışkî nâm fâzılın 'Arabî târîhi.

Sipâhî-zâde Mehmed Efendi'niñ "Evzaḥu'l-Mesâlik İlâ Ma'rifeti-
hi'l-Buldân" nâm Türkî Târîhi.

Kâtib Çelebi'niñ "Bahriyye" nâm Târîhçesi.

Hâce Sa'dü'd-dîn Efendi'niñ "Tâcü't-Tevârîh"i.

Şeyḫ Kâsım'ın "Tâcü't-Terâcim"i.

Peçevî İbrâhîm Efendi Târîhi.

Selânikli Muştafâ Efendi Târîhi.

Mehmed Hân-ı Râbî 'aşrı ricâlinden Şolâḫ-zâde Mehmed Hemdemî
Efendi Târîhi.

Devlet-i 'aliyyede tıbbâ'atın mûcidi olan mühtedî İbrâhîm Müteferri-
ka'nın Latin lisânından tercüme itdiği "Seyyâh" nâm Târîhi.

Kâtib Çelebi'nin "Tuḥfetü'l-Kıbâr Fî Esfârî'l-Bihâr" nâm Târîhi.

Lisân-ı Türkî-i kadîm ile Sultân 'Osmân ve Sultân Orḥân 'aşrı vu-
kû'âtını mübeyyin Oruç Beg Târîhi.

Nazmî-zâde-i Bağdâdî'nin "Tîmûr-ı Gûrgân" Târîhi.

Kâtib Çelebi Merḥûm'una "Taḳvîmü't-Tevârîḥ"i.

'Alî bin Şihâb-ı Hemedânî'nin lisân-ı Fârisî'de on bâbı şâmil "Zahîre-
tü'l-Me'mûl" nâmıyla mü'ellef olan târîhini Bağdâd vâlîsi Dervîş Mehmed
Paşa emriyle 'ahd-i İbrâhîm Hânî ricâlinden Mehmed bin Hüseyin Efendi
nâm fâzılın tercüme iderek iki bâb daḥi 'ilâve ile "Tuḥfetü'l-Me'mûl" tesmi-
ye itdiği târîḥ-i nefîsi.

Râşid Efendi Târîhi.

'İzzî Süleymân Efendi Târîhi.

Fındıklılı Târîhi.

Şubḥî ve Sâmi Beg ve Şâkir Efendi Târîhi.

[325] Rûḥî Târîhi.

'Osmân-zâde'nin "Telḥîşu'l-Hikem" nâm Târîhi.

Kâtib Çelebi ve İbrâhîm Müteferrika'nın "Cihân-Nümâ" nâm Târîhi.

Hicretin on birinci senesinde Ebû Bekir bin Behrâm Dımışkî'nin "Ki-
tâb-ı Atlas"ı on cilde bi't-tercüme mu'aḥḥaran bir cilde ihtîşâr olunan
"Coğrafya-yı Kebîr" Târîhi.

Mîrhând'ın hâher-zâdesi Handmîr'in "Habîbü's-Siyer" nâm Târîhi.

'Osmân-zâde Tâ'ib Efendi'niñ "Hadîkatü'l-Mülûk" nâm Târîhi.

Yine mûmâ-ileyhiñ "Hadîkatü'l-Vüzerâ" nâm Târîhi.

'Aşr-ı Süleymân Hânî'den Rüstem Paşa nâmına mü'ellef Emîrhand'ın "Ravzatu's-Safâ" nâm târîh-i kebîri tercümesi olan yedi cild "Hadîkatü'l-'Ulyâ" Târîhi.

İmâm Suyûtî mü'ellefâtından olan "Hüsnü'l-Muḥâḍara fî Aḥbâri Mısr-ı Kâhire" nâm Târîh.

Menâkıb-ı Hazret-i Mevlânâ.

Müstakîm-zâde Sa'dî Efendi'niñ "Devḥatü'l-Meşâyıḥ" nâm Târîḥçesi.

Süheylî'niñ "Dürretü'l-Yetîme fî Aḥbâri Mısrî'l-Kadîme" nâm Târîhi.

Celâl-zâde'niñ Mısır Târîhi.

Mısır Târîh-i Cedîdi.

Şeyḥ-zâde Târîhi.

Şeyḥu'l-islâm Kara Çelebi-zâde'niñ "Ravzatü'l-Ebrâr" nâm Târîh-i nefîsi.

Molla Câmî'niñ manzûm Selîm-nâmesi.

Müşârün-ileyhiñ işbu târîḥe zeyli.

Yine müşârün-ileyhiñ Süleymânnâmesi, "Ravzatu'l-Aḥbâb".

Sâ'î Çelebi'niñ "Ravzatü's-Selâṭîn"i.

Şehrî-zâde Sa'îd Efendi'nin "Ravzatü's-Selâtin"i

Hâce Sa'dü'd-dîn Efendi'nin "Selîm-nâme"si.

Naķîbü'l-eşrâf Seyyid Mehmed Rızâ Efendi'nin "Seb'u's-Seyyâr fî Ahbârî't-Tâtâr" nâm Târîhi.

Na'îmâ'ya me'haz olan Hasan Beg-zâde Târîhi.

[326] Mîralây Râşid Beg'in Yemen ve Şan'â Târîhi.

Belğîrâd Târîhi.

"Şecere-i Mülûk" nâm muhtaşar Târîh.

"Tuĥfetü'r-Rü'esâ" nâm Târîhçe.

İdrîs-i Bitlîsî'nin Îrân ve Gürcistân seferlerine dâ'ir mecellesi.

Mevlânâ Taşköprî-zâde'nin "Şâkâyık-ı Nu'mâniyye"si.

Bu "Şâkâyık"a Nev'î-zâde 'Atâyî'nin Zeyli.

Murâd Hân-ı Râbî 'aşrından Cenâbî Muştafâ Efendi'nin mu'ahharan Türkçe'ye tercüme olunan "'Aylemü'z-Zâhir" nâm 'Arabî Târîhi.

"Şâkâyık-ı Nu'mâniyye"ye zeyl olarak 'ulemâ-yı meşhûreden Vâhî-zâde Efendi mensûbâtından Edirneli Mehmed Efendi nâm fâzılın "İk-du'l-Manzûm" nâm Târîhi.

"Coğrafya-yı Kebîr" şâhibinin tarz u kânûn-ı devlet-i 'aliyyeye dâ'ir "Fethu'r-Rahmân" nâm Târîhi.

Kâtib Çelebi'nin 'Arabî "Fezleke-i Târîh"i.

Ahmed Hân-ı Sâlis 'aşrı 'ulemâ-yı benâmından Tabîb Şifâyî Şa'bân Efendi'nin "Kâlâ'idü'l-'Ukbân" tercümesi olarak "Fezâ'il-i Âl-i 'Oşmân" nâm Târîhi.

Sır kâtibi 'Abdî Paşa Târîhi.

İmâm Süyûtî'nin ve Molla Şükrî'nin "Selîmnâme"si.

Oğlu 'asâkir-i Mısrıyye hisâbına me'mûr Molla Şihâbî'nin manzûm "Selîm-nâme"si.

"Fâkihetü'l-Hulefâ" nâm târîh.

Kâtib Çelebi'nin "Kânûn-nâme"si.

Bağdâdî Nazmî-zâdenin "Gülşen-i Hulefâ" nâm Târîhi.

'Âlî merhûmuñ "Künhü'l-Ahbâr" nâm Târîhi.

Şehrî-zâde Sa'îd Efendi'nin Kırım hânlarına dâ'ir "Lübbü't-Tevârîh"i.

Endülüs Târîhi Tercümesi.

Tabakât-ı Meşâyih ve 'ulemâ-yı mezâhib-i erba'aya dâ'ir Haleb 'ulemâsından 'Ömer İbni Ahmed Eş-Şinâ' nâm fâzıl-ı keşîrüt-te'lîfiñ "Maḥrek-i Himemü'l-Kâşîrîn" nâm Târîhi.

Koca Tevki'î hafîdi Ahmed Efendi'nin "Mir'ât-ı Kâ'inât" nâm Târîhi.

[327] Celâl-zâde'nin "Mesâlik ü Memâlik" nâm Târîhi.

Malkoç Beg hafîdinin muhtaşar Târîhi.

'Abdu'r-Rezzâk Semerkandî'nin "Maṭla'u's-Sa'deyn" nâm iki 'aşrı muhkî târîhini Râgıb Paşa'nın tercümesi.

Hâce-i pâdişâhî Nev'î Efendi'nin "Netâyicü'l-Fünûn" nâm Târîhi.

Edirneli Mehmed Efendi nâm fâzılın iki cild "Nuḥbetü't-Tevârîḥ"i.

Koca Nişâncı Mehmed Paşa'nın Târîhi.

Müneccim-başı'nın üç cild 'Arabî târîhiniñ şâ'ir Nedîm Efendi'nin üç cild olarak tercümesi.

'Âlî merḥûmuñ Lala Muştafâ Paşa gazavâtını mübeyyin "Nuşret-nâme" nâm Târîhi.

Konya'daki şehzâdegân muḥârebelerine dâ'ır 'Âlî merḥûmuñ "Nevâ-dirü'l-Meḥârib" nâm Târîhi.

Sultânü'l-muḥakkıķın Beyzâvî merḥûmuñ Fârisî "Nizâmü't-Tevârîḥ"i.

Hüseyin Efendi'nin "Tenķîḥu't-Tevârîḥ" nâm Hezâr-fen Târîhi.

Koştantiniyye'ye dâ'ır Şehrî-zâde Sa'îd Efendi'nin "Heşt Biḥişt" nâm Târîhi.

Şeyḥ-zâde Sa'îd Efendi'nin "Ḳurretü'l-Ebşâr fî Netâyici't-Tevârîḥ Ve'l-Aḥbâr" ve "Nuḥbe-i Sa'dî" nâmıyla olan Târîhi.

Kâmûs mütercimi vaķ'a-nüvîs 'Ayıntâbî 'Âşım Efendi ḥâcenin iki cild Târîhi.

Vaķ'a-nüvîs re'îsü'l-küttâb Bağdâdî Vâşif Efendi'nin iki cild Târîhi.

Şânî-zâde merḥûmuñ dört cild Târîhi.

Şahḥâflar Şeyḥi-zâde kâdî-'asker vaķ'a-nüvîs Es'ad Efendi'nin vaķ'a-i ḥayriyyeye dâ'ır "Üss-i Zafer" nâm Târîhi.

Enderûndan müfîz vak‘a-nüvîs Nûrî Beg‘in Târîhi.

İbrâhîm Efendi-zâde Moralı Resmî Ahmed Efendi'niñ "Halîfe-tür-Rü'esâ" nâm Târîhi.

Cevdet Paşa'nın toköz cild târîh-i belîgi.

Müşârün-ileyh Es‘ad Efendi'niñ teşrîfât-ı kadîmeyi mu‘arrif muhta-sarca Târîhçesi.

Muştafâ Necîb Efendi'niñ Vak‘a-i Selîmiyye Târîhi.

Hamîdiyye Târîhi.

Rûm fetretine dâ‘ır Mühtedî Mehmed Efendi Târîhçesi.

[328] Sultân Muştafâ Hân-ı Râbî ‘aşrından iki aylık Târîhçe.

Müstaķil Bağdâd Târîhi.

Hekîm-başı ‘Abdu'l-Hak Efendi-zâde İrân sefirî Hayrullah Efendi'niñ Târîhi.

Târîh-i Qurûn-ı Vustâ.

Evrâķ-ı Perîşân.

Fevzî Efendi'niñ "Haber-i Şahîh" nâm Târîhi.

Târîh-i Kadîm-i Mısrî-i ‘Arabî.

Târîh-i Lârî.

Târîh-i Neşrî.

Târîh-i Selçûkî.

Mevlânâ İdrîs'in Târîh-i nefisi.

Seyyid 'Âşık Nattâ'î'nin "Meş'aru's-Şu'arâ" nâm Tezkiretü's-Şu'arâsı.

'Âşık Paşa Tezkiresi.

Rıyâzî Çelebi'nin Tezkiretü's-Şu'arâsı.

Hasan Çelebi'nin Tezkiretü's-Şu'arâsı

Latîfî Çelebi'nin Tezkiretü's-Şu'arâsı.

Kâf-zâde Fâ'izî Çelebi'nin "Zübdetü'l-Eş'âr"ı.

Enderûnî sır kâtibi Sehî Begefendi'nin Tezkiresi.

Enderûnî 'Ahdî Çelebi'nin Tezkiresi.

Faîrî Efendi Tezkiresi.

Tezkire-i Devletşâh.

'Arabî Cenâbî Târîhi Tercümesi.

Enderûnî Şeyhu'l-islâm Mîrzâ Muştafâ Efendi-zâde Sâlim Efendi Tezkiresi.

Târîh-i İbni Hâlekân.

Teberdârândan müverrih Na'îmâ Efendi-zâde Râmiz Efendi Tezkiresi.

'Unvân-ı dîvânîñ mürettibi ve Kânûn-nâme mü'ellifi "Tabakâtü'l-Memâlik" nâm târîhiñ mü'ellifi Tösyalı kâdî Celâl-zâde Muştafâ Çelebi'niñ manzûm ve menşûr Tevârîhi.

Ferîdûn Beg Mecmû'ası.

Na'îmâ Efendi Târîhi.

Luţfî Efendi Târîhi.

Katerina Târîhi.

İtalya Târîhi.

Bonaparta Târîhi.

Ser-güzeşt-i Bonaparta Târîhi.

Şafed kâ'immakâmı sâbık Girîdî Hüsnî Efendi'niñ 1269 senesi zuhûr iden Rusya muhârebesine dâ'ir mücelledât-ı mütenevvi'ada münderic "Şâ'ika-i Zafer" nâm Târîhi:

İşbu Târîhiñ İtmâmına Üçünci Maḥdûmum Olup Eşnâ-yı Hı-tâm-ı Tab'-ı Kitâbda İrtihâl-i Dâr-ı Cennet İden Müderrisînden Maḥmûd Tayyâr Beg'iñ Takrîz-güne Manzûme-i Tıflânesi

Büyük Maḥdûm-ı 'âcizî Konya vilâyet-i celîlesi mektûbcısı Meḥmed Nezîh Beg'iñ cild-i evveldeki takrîzine zeylen birâderi müderrisînden Maḥmûd Tayyâr Beg'iñ tanzîm eylediği maḥmidet-nâme-i manzûmesiniñ cild-i evvel ü şânîye derc ü tab'ı cây-ı mutâla'a olduğunu müte'âkib hânedânıma bâ'is-i kelâl ü melâl olan vukû'-ı irtihâl-i cân-hırâşî hasbe'l-maḥabbe is'âf-ı istid'â-yı sâbıkasına mecbûriyyet virdiginden rûḥ-ı ma'sûmânesi için be-rây-ı isticlâb-ı du'â işbu maḥalle dercine ibtidâr olundu. [329]

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

- 1 Yazmamışdı enderûn ahvâlini eslâfda
Bir müverrih böyle dört mecmû'ada gâyet nefis
- 2 Yazdı kânûn u nizâm u de'b ü âşârın tamâm
Vâlidim itdi teberrük dehre târîh-i selîs
- 3 Bilmez idi girmeyenler hiç sarây ahvâlini
Vâlid-i zî-şânım olmuşdur bu bünyâda esîs
- 4 'Ahd-i 'ömrüm virse fırsat eylerim sa'y-i belîğ
Bir eşer ben de bıraksam buña mânend-i muķîs
- 5 Eyledim min-gayr-i haddin ben de takrîze şitâb
Tıfl-ı ebced-hân iken oldum bu bezm içre celîs
- 6 Dâder-i zî-şânıma Tayyâr tufeyl olsam ne var
Encümen-gâh-ı hünerde hamd ola oldum enîs

İşbu cild-i şâlişin nişfı Şeyh Yahyâ Efendi Maṭba'ası'nda ṭab' itdirilmiş ise de nişf-ı dîgeri enderûn-ı hümâyûndan müfîz Başıret Gazetesi şâhib-i imtiyâzı 'İzzetlü 'Alî Efendi'niñ maṭba'asında ṭab' u temşîl itdirilmiş ve bi-lutfihî Ta'âlâ bundan soñra ṭab' u neşr olunacak olan cild-i râbi' selâṭîn-i mâziyye-i 'Osmâniyye'den on sekiz pâdişâh-ı ma'âlî-iktinâh ve on kadar şehzâdegân-ı ma'ârif-penâhın ve bunların enderûn-ı hümâyûnda yetişdirdikleri şu'arâ-yı benâmın eş'ârıyla ba'zılarının icmâlen terceme-i hâllerinden 'ibâretidir. Vehüve'l-muvaffaķu'l-Mu'în. Temme cildü's-şâliş ve ye-lîhu cildü'r-râbi'.

III. CİLDİN İNDEKSİ

(Şahıs, Mekan, Eser, Kavim, Millet)

- A -

Abaza: 11, 110

Abbâs Aga Câmî: 143

Abdî Aga (Çerkes): 110

Abdî Beg (Musâhib, Kûpeli Çavuş): 192, 196

Abdî Beg (Mühimmât-ı hıyâmiyyeden mîralây): 121

Abdî Beg: 121

Abdî Efendi (Basmacı, Musikişinas): 79

Abdî Efendi (Çehâr-şenbeli): 40, 82

Abdî Efendi (Hâs otalı, çukadâr): 118

Abdî Efendi: 30

Abdî Paşa (Çerkes): 11, 118

Abdî Paşa (Çerkez, Maçan kabilesinden, Müşîr): 321

Abdî Paşa (Sır kâtibi) Târîhi: 326

Abdu'l-'azîz-i Kirmânî: 78

Abdu'l-Bâkî Dede Efendi (Yeñi Kapu mevlevîhânesi şeyhi): 193

Abdu'l-Fettâh (Baş-çukadâr, Gürci): 53, 62

Abdu'l-Fettâh (Sırpiyelü): 81

Abdu'l-Fettâh Aga (Bölükbaşı Kürd): 245, 246

Abdu'l-Hak Mollâ Efendi (Hekîmbaşı): 222, 292, 328

Abdu'l-Halîm Beg (Kapucıbaşı ve Hanya meclis re'îsi): 210

Abdu'l-Halîm Paşa (Müşîr): 6

Abdu'l-kâdir Serâgî (Hâce): 78

Abdu'l-Kerîm Nâdir Paşa (Erzurum ordusu kumandanı, Çırpanlı): 236

- Abdu'l-Mecîd Efendi: 315
- Abdu'r-Rahîm Efendi (Palabıyık Hâce birâderi): 122
- Abdu'r-Rahîm Efendi (Şeyhülislâm): 47, 50
- Abdu'r-Rahmân Efendi (Vâlîde kahveci-başısı Baltacı): 64
- Abdu'r-Rahmân Paşa (Alâ'ıyyeli 'Osmân Paşa-zâde Kâdî): 50, 76
- Abdu'r-Rezzâk Semerkandî ("Matla'u's-Sa'deyn"adlı târihin müellifi): 327
- Abdullâh Aga (Silistre vâlisi Mîrzâ Sa'îd Paşa'nın kethudâsı, Melez-i Zen-cî): 201
- Abdullâh Aga (Şeh-levendim Hâfız, musikişinâs): 19, 78
- Abdullâh Efendi (Evkâf müdürî Karahisârî Ulu): 228
- Abdullâh Efendi (Halebli Murâbahacı Bâkî-zâde): 13
- Abdullâh Hevde (Dürzî tâifesinden): 246
- Abdullâh İbni Su'ûd (Re'îs-i havâric): 137
- Abdullâh Mollâ Efendi (Nakîbü'l-eşrâf Dürrî-zâde): 72, 82, 194
- Abdullâh Paşa (Bostancıbaşı): 104
- Abdullâh-ı Dihlevî: 17
- Abdül-Kerîm Efendi (Sultan III. Selim'in imamı, Cennet Filizi): 24, 25, 41, 79, 97, 98, 106, 194
- Abdül'n-Nâfi' Efendi (Atana hânedân-zâdelerinden): 227
- Abdülaziz (Kara Çelebi-zâde, Şeyhu'l-islâm): 325
- Acem: 3, 29, 73
- Acemoglu Kışlası (Şehzâdebaşı'nda): 137
- Acı Hamınâm (Dîvan Yolu'nda): 106
- Adlî (Sultan Mahmud (II.): 60
- Agâh Paşa (Burûsa vâlisi, Boşnak): 237, 238
- Agânî-i Kebîr (Mûsiki eseri): 78
- Agırboz: 271
- Agvân: 29
- Ahdî Beg (Hanya a'yânından): 210
- Ahdî Çelebi Tezkiresi (Enderûnî): 328
- Ahîsha: 48
- Ahî Çelebi (Yerleşim yeri): 253
- Ahmed 'Atâ Begefendi (Müellif, Tayyâr-zâde): 302, 303, 304
- Ahmed Aga (Çilingir-zâde, Musikişinas): 79, 192

- Ahmed Aga (Çukadâr Arnavud): 63
 Ahmed Aga (Rikâbdâr Rodoslı): 120
 Ahmed Aga (Süvârî borazanı, Vay Belim): 109, 110
 Ahmed Beg (Çukadâr): 292
 Ahmed Beg (Doktor): 140
 Ahmed Beg (İrâd-ı cedîd defterdârı): 49
 Ahmed Beg (Melek Ahmed Paşazâde, kapucıbaşı): 31
 Ahmed Beg (Tatarhân, Cündî): 79
 Ahmed Begefendi (Üsküdârî çukadâr): 118
 Ahmed Buhârî Hazretleri Merkadi: 162
 Ahmed Efendi (Beşıktâşî, Safâyîzâde): 114
 Ahmed Efendi (Eyyûbî Hâfız): 79
 Ahmed Efendi (Halîfetü'r-Rü'esâ müellifi, İbrâhîm Efendi-zâde Moralı, Resmî): 327
 Ahmed Efendi (Mehmed Tayyâr Efendi'nin büyük birâderi): 41
 Ahmed Efendi ("Mir'ât-ı Kâ'inât" adlı târihin müellifi, Koca Tevkî'î hafî-di): 326
 Ahmed Efendi (Müftî-zâde şeyhu'l-islâm): 82
 Ahmed Efendi (Reîsü'l-küttâb, Gâzî): 29
 Ahmed Efendi (Safâyîzâde): 99
 Ahmed Efendi (Tercümân, Sâlih-zâde): 82, 245
 Ahmed Fâ'îz Efendi (Sır kâtibi): 42, 49, 63, 75, 76, 194, 277
 Ahmed Fethî Paşa (Kâ'im-makâm): 206
 Ahmed Hamdî Efendi (Karantina müdürî): 228
 Ahmed Hulûsî Paşa (Kâ'im-makâm-ı Rikâb-ı Hümâyûn): 116, 117, 309
 Ahmed Kâmil Efendi (İmâm-ı evvel-i şehriyârî Kırîmî Tatar Es-Seyyid El-Hâc Hâfız): 23, 25, 54, 56, 79, 194
 Ahmed Lutfî Efendi Târîhi: 113
 Ahmed Muhtâr Beg (Halîl Paşa-zâde Vâhidü'l-'ayn mâ-beynci): 42, 49, 75, 76, 194, 277
 Ahmed Nazîf Efendi (Atana nâibi, Kulalı): 226
 Ahmed Paşa (Doktor): 140
 Ahmed Paşa (Firârî): 198, 199, 200
 Ahmed Paşa (Gâzî): 17

- Ahmed Paşa (Kalaylıkoz): 36, 37
 Ahmed Paşa (Kalvonyalı): 131
 Ahmed Paşa (Kapudân, Papuççı): 140
 Ahmed Paşa (Mîr-livâ): 232
 Ahmed Paşa (Ordu müşîri): 245, 246
 Ahmed Paşa (Salinalı): 233, 234
 Ahmed Paşa (Tunus vâlisi): 229
 Ahmed Paşa: 199, 304
 Ahmed Şükrî Begefendi (Gümrük emîni, Mustafa İzzet Efendi'nin büyük oğlu): 20
 Ahmed Usta (Tıranpet hocası): 109, 110
 Ahmed Zekerıyyâ Paşa: 9
 Ahmedaki (Hacı, Hanya a'yânından): 210, 214
 Ahyolı Burgosı: 143
 Ahyolı: 265
 Ak Deñiz: 223
 Ak Yapı Üsküdâr'da): 26
 Akça Tag: 136
 Akçataglılar: 124
 Akçe Kızanlık Kasabası: 62
 Akdeñiz: 269
 Akif Efendi (Beglikçi): 117
 Akif Efendi (Dâhiliye Nâzırı, El-hâc): 162
 Akif Paşa (Doktor): 140
 Akif Paşa: 267, 275, 278, 293, 305, 307, 319
 Akil Beg (Enderûndan muhrec, kethudâ): 214, 215
 Akkâ: 88, 138
 Akkirmân: 259, 263, 268, 271, 272, 281
 Akl-bend Lîmânı (Tunus'ta): 230
 Alaca Minâre (Üsküdâr'da): 26
 Alâiyye: 50, 76
 Alây Köşki: 63
 Aleko (Rûm tercümân): 122
 Alî (Gelibolulu): 327

- Alî (Hâsekî, Bagdâdlı Acı): 53, 81
 Alî (Hz.): 181, 266
 Alî (Otabaşı ve ser-turna): 48
 Alî (Ser-gerde, Arnavûd): 50
 Alî (Tebdîl hâsekîsî Bagdâdlı Acı): 64
 Alî (Yeniçeri âsilerinden): 49
 Alî Aga (Berberbaşı, Girîdî): 103, 104
 Alî Aga (Bostancıbaşı Sarıyârlı Küçük): 64
 Alî Aga (Girîdî Silahdâr): 107, 113, 119, 195, 214, 309
 Alî Aga (Kemânî, Musikişinas): 78, 192
 Alî Aga (Topçı biñbaşısı): 220
 Alî Aga (Trabzonlu, Mûşîr Abdulhalîm Paşa'nın babası): 6
 Alî Beg (Arabkir'li Süleymân Paşa-zâde Tırnovi kâ'im-makâmı): 254
 Alî Beg (Hâfız Paşa akribâsından Sivas kâ'im-makâmı Çolak): 135
 Alî Beg (Mühendis-hâne-i berriye hâcesi mîralây): 121
 Alî Beg (Şerifzâde): 228
 Alî Beg (Top-hânedan mîralây Hacı): 121
 Alî Beg (Tunuslı-zâde Kâşif, Cündî): 79, 118
 Alî Begfendi (Ketebeden): 226
 Alî bin Şihâb-ı Hemedânî (Müverrih): 324
 Alî Cevâd Beg (Mısır kâşiflerinden Tunuslı 'Alî Beg-zâde): 14, 118, 207, 136, 216
 Alî Efendi (Basîret Gazetesi sâhib-i imtiyâzı) Matbaası: 329
 Alî Efendi (Câbirî-zâde): 228
 Alî Efendi (İsfâkiyye nâzırı Kıbrıslı): 210
 Alî Efendi (Kayseriyyeli Şeyh): 17
 Alî Efendi (Kemânî, Musikişinas): 79, 192
 Alî Efendi (Piyâde yoklamacısı): 13
 Alî Efendi (Yanya ahâlîsinden): 214
 Alî Efendi (Yeniçeri zâbitânından): 45
 Alî Efendi (Yeñiçerilerden yetmiş ikiniñ kâtibi): 49
 Alî Hâce (Musikişinas, Nây-zen): 78
 Alî Necîb Begfendi (Vâlîde kethudâsı): 198, 205
 Alî Paşa (Çorlulu): 37

- Alî Paşa (Gâzî Ahmed Paşa-zâde): 17
- Alî Paşa (Mora fâtihi, Şehîd, sadrâzam): 29, 102, 141, 239
- Alî Paşa (Silah-dâr): 40, 47
- Alî Paşa (Yanya vâlîsi Depedelenli): 95, 97, 100, 101, 102, 136
- Alî Paşa: 171
- Alî Râ'ik Efendi (Mâliye Nâzır: 35
- Alî Rızâ Efendi (Darb-hâne-i 'âmire müşîri): 120
- Alî Rızâ Paşa (Haleb vâlîsi): 9
- Alî Şâh: 78
- Alî Şîr Nevâyî: 37
- Alî Yazıcı Aga (Resmo ahâlîsinden): 214, 219 Kandiye: 219
- Alî Zekâkî (Hanya a'yânından): 210
- Alman: 125
- Almanya: 131
- Amasra: 120
- Amasya: 120, 124, 127, 128, 135
- Anapa Kal'ası: 85
- Anatoli: 4, 10, 16, 21, 29, 32, 33, 37, 46, 50, 93, 126, 136, 139, 236, 237, 265, 267
- Anber Aga (Lala-yı şehriyârî): 62
- Anber Aga (Sultân Selîm Hân çerâglarından): 54
- Anber Aga (Tavâşî Ağası): 63
- Anber Mehmed Aga (Dârüssa'âde ağası): 29
- Ankara: 10, 15, 120
- Antalya: 239, 240
- Arab Kulesi (Rodos'ta): 248
- Arab-zâde Efendi (Şeyhu'l-islâm): 53
- Arab: 73, 219
- Arabistân: 136
- Arabkir: 254
- Argın: 228
- Arîş (Mısır'da): 88
- Arif Aga (Kurşuncıbaşı-zâde çukadâr, şâ'ir): 41
- Arif Aga (Müellif Tayyârzâde Atâ'nın sūd pederi, Hacı): 104

- Arif Aga (Seferli kethudâsı, Şâhînci-başı, Cûvân): 41, 98
 Arif Aga: 56, 59
 Arif Aga (Keçi, Musikişinas): 192
 Arif Beg (Katâr Agası-zâde): 228
 Arif Begefendi (Mühimmât-ı harbiye nâzırı): 204
 Arif Begefendi (Sultan IV. Mustafa'nın sır kâtibi): 41
 Arif Efendi (Câbirî-zâde): 228
 Arif Efendi (Hâriciyye nâzırı Safvet Paşa'nın birâderi): 123
 Arif Efendi (Keresteci-zâde): 105
 Arif Efendi (Ser-'askerî yoklama otası ketebesinden): 224
 Arif Efendi (Tüfengçi-başı): 94
 Arif Fennî Begefendi (Sır kâtibi): 62, 63
 Arif Hikmet Begefendi (İsmet Begefendi-zâde El-hâc, Şeyhülislâm): 119, 126, 197, 225
 Arif Paşa (Mîr-mîrândan Uzun): 226
 Arnavud Köyü: 139
 Arnavûd 'Alî (Vak'a-i Selîmiyye'de âsî): 48
 Arnavud: 48, 62, 100, 214, 219, 220, 226
 Arnavudluk: 5, 96, 117
 Arslan-hâne: 58
 Aşâkir-i Mansûre-i Muhammediyye: 11
 Asım Efendi (Ayıntâbî, müverrih): 61, 73, 327
 Asım Efendi Târihi (Kâmûs mütercimi, vak'a-nüvîs, 'Ayıntâbî'nin iki cild târihi): 94, 327
 Aspozi: 124
 Aşık Paşa Tezkiresi: 328
 Aşkar 'Alî Paşa: 15, 18, 239
 Aşkar Paşa (Cündî): 79
 At Meydânı: 55
 Atâ Beg (Hâs otalı): 118
 Atâ Molla (Topal Şeyhu'l-islâm): 42, 43, 44, 45, 46, 49, 50
 Atana: 10, 57, 60, 85, 126, 194, 226, 227
 Atıf Beg (Rüşdî Paşa Birâderi-zâdesi): 110
 Atîk 'Alî Paşa Mahallesi: 23

- Avatya (Musikişinas): 79
 Avrupa: 76, 77, 140, 196, 203
 Avusturya: 125
 Ayasofya Câmii: 23, 46, 106, 120, 163, 165
 Ayastefânos Bârûthânesi: 140
 Aydın: 213
 Aydınoglu Hânkâhı (İstanbul'da): 28
 Aydos: 6
 Aykır İmâm (Sultan III. Selim'in şehid edilmesinde dahli bulunan Derviş Efendi'nin lakabı): 24, 25, 46, 48, 50, 52, 80, 81, 82
 Aylemü'z-Zâhir (Cenâbî Mustafâ Efendi'niñ Arapça târihi): 326
 Aynaroz: 271
 Aynî (Şâ'ir, Ayıntablı): 61, 67, 72, 88, 89, 90, 91, 144, 145, 146, 147, 148, 149, 150, 151, 152, 153, 154, 155, 156, 157, 158, 159, 160, 161, 162
 Ayvansarây: 141
 Azab Kapusu: 91, 152
 Azablar Câmii: 138
 Azâdlu Bârûthânesi: 140
 Azâdlu: 170
 Azîz Aga (Cündî): 80
 Azîz Beg (Çavuş, Musikişinas): 192
 Azîz Efendi: 122
 Azîz Paşa (İzzet Paşa-zâde Sofya mutasarrıfı): 253
 Azîz Paşa (Mîr-livâ): 244
 Aziz Mahmûd Hüdâyî Hânkâhı: 142

- B -

- Bâb-ı 'Âlî: 13, 23, 142
 Bafra: 120
 Bâg-ı İrem: 77
 Bagçe Kapusu İskeleyi: 104, 105
 Bagçe Kapusu: 13, 16, 142, 166, 235, 153
 Bagdâd: 4, 5, 9, 53, 64, 76, 81, 111, 127, 137, 247, 324, 326, 327
 Bahâ'üddîn Efendi (Kudsî-zâde): 228

- Bahr-i Sefîd Bogazı: 109, 110, 143
 Bahr-i Sefîd Eyâleti: 8
 Bahr-i Siyâh Bogazı: 108
 Bahrî Aga (Hanya a'yânından): 222
 Bahrî Paşa (Hâfız Paşa birâderi): 131
 Bahriyye (Kâtib Çelebi'nin târihi): 324
 Balık-hâne: 62
 Balıkesir: 7, 255
 Balıklı Ova: 8
 Balkanlar: 117
 Balta Lîmânı Çayırı: 313, 314, 315
 Bandırma Hânkâhı: 142
 Bardo (Tunus'ta konak): 231
 Basîret Gazetesi: 329
 Basra: 9
 Baş Kurşunlu Medresesi: 16
 Baş Lala Kulesi: 53
 Battâl Beg (Birecik mütesellimi 'Ayıntâbî): 132, 133
 Batum: 236
 Bayburd: 48, 50, 80
 Bâyezîd Câmii: 18, 19
 Baylan (Yerleşim yeri): 227
 Bebek Kasrı: 83
 Bebek: 139
 Bedirhan Beg Vak'ası: 10
 Bedros Aga (Beyrût gümrük mültezimi Misak-zâde): 229
 Begkoz: 139, 142
 Beglerbegi Câmii: 175
 Beglerbegi Sarâyı: 140
 Beglerbegi: 105
 Begoglu: 77, 139, 143
 Begpazarı: 124
 Behcet Efendi (Hekîm-başı): 46, 99, 100, 101, 116, 194, 292
 Behîc Efendi: 277

Behrâm Aga (Cündî): 79

Behrâm: 76

Bekir Beg (Beşiktaşî Safâyî-zâde Ahmed Efendi dâmâdı, kolagası): 114

Bekir Begefendi (Silahdâr aga tütüncisi): 118

Bekir Eendi (Hazîne kethudâsı): 41, 120

Bekir Efendi (Darb-hâne-i 'âmire nâzırı): 49, 75, 76

Bekir Efendi (Kahveci-başı): 113

Bekir Efendi (Soguk Çeşmeli): 114, 240.

Bekir Efendi: 277, 311

Bekir Paşa (Topçı mîr-livâsı): 131

Belgırâd Karyesi: 141, 187

Belgırâd Târîhi: 326

Belgırâd: 39

Beriyetü's-Şâm: 9

Bernard (Doktor): 140

Beşîr Aga Mescidi: 142

Beşîr Ahmed (Nasârâ kâ'im-makâmı Mîr): 240

Beşiktaş Mevlevî-hânesi: 142, 193

Beşiktaş: 23, 90, 114, 139, 143, 172, 207

Beyhân Sultân (III. Selim'in kızkardeşi): 28, 32

Beyrut: 4, 5, 8, 229, 239, 240, 241, 242, 243, 244, 246, 247, 248, 303

Beyt-i Merâ (Cebel-i Lübnân'da Dürzi-Mârûnî karyesi): 243, 244, 245, 246, 302, 303

Beyzâvî (Farsça bir târîh müellifi): 327

Tenkîhu't-Tevârîh (Hüseyin Efendi'nin târihi): 327

Bîcân Beg (Humbara-hânedan): 121

Bigalı: 177

Birecik Kal'ası: 129, 131

Birecik: 132

Birecik: 135

Bogaz-ı Bahr-ı Sefîd: 171, 174, 175, 177, 183

Bogaz-ı Bahr-ı Siyâh: 172

Bogaz: 127

Bogaziçi: 139, 151

Bogdân: 261
 Bolanaki Efendi (Doktor): 140, 224
 Bolu: 53
 Bonaparta Târîhi: 328
 Bosna: 5, 11, 125
 Boyabâd: 120
 Bozcaata: 30, 248
 Bozok: 35, 76
 Boztogan Kemeri: 100
 Bulgaristan: 10, 271
 Burgos Kasabası: 162
 Burhân Tercümesi (Mütercim Âsım'ın): 73
 Bursa: 11, 23, 77, 104, 110, 125, 143, 237, 255, 267, 319, 320
 Bükreş: 6, 28, 271
 Büyük Ayasofya Câmiî: 142
 Büyük Dere: 141

- C, Ç -

Cabbâr-zâde: 76
 Ca'fer Aga: Köşk Bekçisi: 2
 Cagaloglu: 153
 Câmi'-i Kebîr (Bursa'da): 23
 Câmi'-i Zeytûn (Tunus'ta): 231
 Canik Sancagı: 12
 Cebel-i Lübân: 3, 8, 229, 239, 240, 242, 243, 244, 245, 302
 Celâl-zâde ("Mesâlik ü Memâlik" adlı târihin müellifi): 327
 Celâl-zâde (Mısır Tarihi'nin müellifi): 325
 Celâl-zâde Mustafâ Çelebi'nin manzûm ve mensûr Tevârîhi: 328
 Celâlü'd-dîn Harezmi: 78
 Celâlü'd-dîn Şebüsterî: 78
 Cem (Cemşîd): 69, 70, 158, 185
 Cemâl Aga (Yanya ahâlîsinden): 214
 Cemâl Beg (Aydın redîf mîr-alâyı): 213
 Cenâbî Mustafâ Efendi ("Aylemü'z-Zâhir" adlı Arapça târihin müellifi):

326

Cenâbî Târîhi (Arabî) Tercümesi: 328

Cennet Filizi (Sultan III. Selim'in ikinci imamı Abdülkerim Efendi'nin lakabı): 24

Cevdet Paşa (Ma'ârif nâzırı): 255

Cevdet Paşa Târîhi: 73, 74, 95, 327

Cevdet Paşa: 10

Cevher (Âsilerden): 53

Cevher Aga (Tavâşî Ağâ): 63

Cevrî Usta (Hazînedâr, Çerkes): 55, 181

Cevrî Usta Mektebi: 180

Cezâyir-i Bahr-i Sefîd: 14, 128, 247, 303, 304

Cezâyir: 34, 283

Cezzâr Paşa: 88

Cidde: 15

Cihân-Nümâ (Kâtib Çelebi ve İbrâhim Müteferrika'nın târihi): 325

Cografya-yı Kebîr (Ebû Bekir bin Behrâm Dımışkî'nin "Kitâb-ı Atlas" adlı tarihinin tercümesi): 325

Corci (Musikişinas, A'mâ): 24

Cünye Karyesi: 229

Çalı Tabyası: 143

Çalılı (Nây-zen başı, Musikişinas): 79

Çamlı Burun Tabyası: 143

Çamlı Burun: 173

Çamlıca: 136

Çañlı Tabya: 7

Çehârşenbe: 82

Çemenlik Tabyası: 143, 175

Çengel Karyesi: 139

Çeragân Sâhil-sarâyı: 99, 230, 235

Çerkes: 11, 35, 110, 120, 321

Çerkeş: 124

Çeşme Meydânı (Hanya'da): 221

Çeşme Meydânı: 62

Çıldır: 5
 Çırpan: 253
 Çirmen: 32, 161
 Çorbacıoğlu (Selânik a'yânından): 95
 Çorlı: 143, 175, 267
 Çorum: 120
 Çörekçiler Kapısı: 153
 Çubukâbâd: 120

- D -

Dârâ: 69, 163, 170, 189
 Dârende: 109, 120, 124, 135, 222
 Dâru'l-Beyk (Tunus'ta): 230
 Dâvud Paşa (Bagdâd vâlisi): 137
 Dâvud Paşa (Semt): 139
 Dâvud Paşa Sarâyı: 67, 73
 Dede Beg (Derebeyi): 136
 Defterdâr İskeleyi: 53, 143
 Degirmen Burnı Tabyası: 143
 Degirmen Dere (Filibe civarında): 251
 Delâ'il-i Hayrât: 23
 Delikli Taş (Yerleşim yeri): 124, 135
 Denizli: 119
 Dervîş Aga (Silistre vâlisi Mîrzâ Sa'îd Paşa'nın kethudâsı Melez-i Zencî
 Abdullah Ağa'nın biraderi): 201
 Dervîş Efendi (Sultan III. Selim'in şehid edilmesinde dahil bulunan Aykır
 İmâm): 24, 25, 42, 43
 Dervîş Mehmed Paşa (Bağdâd vâlisi): 324
 Dervîş Paşa: 10
 Devhatü'l-Meşâyih (Müstakimzâde Sa'dî Efendi'nin târihi): 325
 Deyrû'l-Kal'a Manastırı: 245, 246
 Deyrû'l-kamer: 77
 Dîvân Yeri: 84
 Dîvân Yolu: 65, 106

Dîvânî 'Alî Efendi Tarîki (Divan Yolu'nun asıl adı): 65
 Dilâver Aga (Esmâ Sultan başağası, Hâfız): 20
 Dilâver Beg (Çukadâr Gürcî): 305
 Dilâver Paşa: 15
 Diyâr-bekir: 10, 25, 77, 124, 128
 Dürretü'l-Yetîme fî Ahbâri Mısri'l-Kadîme (Süheylî'nin târihi): 325
 Dürri (Şâir): 31
 Dürri-zâde 'Abdullâh Molla Efendi Konagı: 224
 Dürzî: 243, 246

- E -

Ebe Selîm (Sırp kölelerinden hazîne kethudâsı): 53, 54, 55, 67, 81
 Ebî Eyyûb-ı Ensârî: 28, 72, 77
 Ebî'l-'Abbâs Ahmed İbni Yûsuf-ı Dîmişkî (Arabî Târih müellifi): 324
 Ebû 'Alî Sînâ: 78
 Ebû Bekir bin Behrâm Dîmişkî ("Kitâb-ı Atlas" adlı târihin müellifi): 325
 Ebû Bekir Mümtâz Efendi (Âmedî-i divân-ı hümâyûn): 221, 222, 226
 Ebûzer Gıfârî Hazretleri Türbesi: 141163
 Edhem Aga (Sâzende küçük, Musikişinas): 192
 Edhem Beg (Kemânî, Musikişinas): 192
 Edhem Begefendi (Bostancıbaşı-zâde, Hacı): 119, 205, 224, 225, 226, 227
 Edîb Aga (Bando mûsîkacı): 110
 Edîb Aga: 110
 Edîb Efendi: 292
 Edirne: 3, 12, 13, 14, 27, 29, 33, 37, 83, 117, 140, 143, 235, 251, 252, 254,
 262, 267, 271, 282, 326, 327
 Edremîd: 203
 Eflâk: 261
 Eflâtûn: 21, 94
 Efrenc: 77
 Egin: 64, 221, 226
 Ekrâd: 93
 Elbistân: 120, 135
 Emeviyye: 141

- Emîn (Deñizoglu, Musikişinas): 79
- Emîn Aga (Arnavud): 220
- Emîn Aga (Silahdâr): 40, 47
- Emîn Aga (Hâsköy A'yânı, Derebeyi): 136
- Emîn Beg (Asâkir-i nizâmiyye kâ'im-mal .mı): 127
- Emîn Beg (Kapu Çukadârı-zâde mîr-alây): 234
- Emîn Beg: 132
- Emîn Begefendi (Yâver Hasan Beg-zâde): 118
- Emîn Efendi (Çavuş, Musikişinas): 192
- Emîn Efendi (Çukadâr, Yeñiköyli Sarı): 220
- Emîn Efendi (Deli): 82
- Emîn Efendi (Hanyalı): 209
- Emîn Efendi (Hazîne kethudâsı, Kıbrıslı): 3, 41
- Emîn Efendi (Kapu çukadârı Sarı): 214, 215
- Emîn Efendi (Kırbiçak Hâce-zâde): 119
- Emîn Efendi (Nâ'ib): 210
- Emîn Efendi (Sultan III. Selim'in imarnı Abdül-Kerîm Efendi'nin babası,
Bedestânî El-Hâc): 25
- Emîn Efendi: 118
- Emîn Mollâ (Velî Efendi-zâde): 194
- Emîn Paşa: 225
- Emîr Buhârî Tekyesi: 173
- Enderûnî Çakırcıbaşı Hasan Paşa Câmii (Üsküdar Doğancılar'da): 26
- Endülüs Târîhi Tercümesi: 326
- Endülüs: 326
- Erdşîr: 73
- Eregli Vapuru: 127
- Eregli: 120
- Eresi Karyesi: 2
- Ermeni: 122
- Erzurum: 4, 5, 8, 13, 26, 141, 236, 247
- Es'ad Beg (Derebeyi): 136
- Es'ad Beg (Katâr Ağası-zâde): 228
- Es'ad Efendi (Haleb müftîsi Câbirî-zâde): 228

- Es'ad Efendi (Ordu kâdîsî): 263
 Es'ad Efendi (Sahhâflar Şeyhi-zâde Vak'a-nüvîs): 61, 136, 327
 Es'ad Efendi (Yeñişehir Müftûsî-zâde): 98
 Es'ad Nassâr (Mîr Beşîr Assâf'ın müdîr-i umûrî): 241
 Es'ad Paşa: 227, 238
 Eski 'Alî Paşa (Semt): 142, 173, 194
 Eski Vâlide (Üsküdâr'da): 26
 Eskişehir: 28
 Esmâ Sultân (Sultan II. Mahmud'un kızkardeşi): 136
 Esmâ Sultân: 20, 195
 Et Meydânı: 49, 264
 Evrâk-ı Perîşân: 328
 Evzahu'l-Mesâlik İlâ Ma'rifetihî'l-Buldân (Sipâhî-zâde Mehmed Efendi'nin târihi): 324
 Eyyûb (Mîrâhûr-ı evvel, Deli): 53
 Eyyûb Câmiî: 21, 77, 86
 Eyyûb (Semt): 62, 139, 142, 143, 153

- F, G -

- Fâ'ik Efendi (Yûsuf Paşa'nın kethudâsı, Gelibolılı): 228
 Fahrüddîn Efendi (Mektûbî ser-halîfesi): 236
 Fâkîhetü'l-Hulefâ (Târih kitabı): 326
 Fârâbî: 16
 Fatîn Efendi Tezkiresi: 328
 Fâtih (Semt): 194
 Fâtih Câmiî: 143
 Fâtih Medârisi: 16
 Fâzıl Efendi (Mü'ezzin-başî, Musikişinas): 79, 192
 Fedâyî Tabyası: 143
 Fendene Suyı (Kandiye'de): 221
 Ferhâd Aga (Burûsalı): 110
 Ferhâd Aga: 111
 Ferîd İbrâhîm Beg (Mâ-beyncî, şâir): 41, 62, 63, 230
 Ferîdûn Beg Mecmû'ası: 328

de serserî gezinmek ve duhân içmek ve ses ve şadâ çıkarmak gibi evzâ'dan men' olunurlar ve vakt-i mezbûrda şûrâ hıdmetçileriniñ birisi dîvân-hâneye müte'allik hıdmetlerde devâm ve birisi beyt-i şûrâya dâ'ir hıdemât-ı vâkı'ayı rû'yet itmek üzere beytû's-şûrâ kapısı nezdinde kıyâm ider ve dîger ikisi oṭalarında oturup zıkr olunan iki refikleriyle sâ'atde bir nevbetleşürler ve yine vakt-i mezbûrda karaḡol yüzbaşısı daḡi karaḡola müte'allik umûr-ı sâ'ireyi mülâzımın 'uhde-i vekâletine ihâle idüp kendüsi iki çavuş ile re'îs-i şûrâ tarafından şudûr idecek emre intizâren beyt-i şûrâ kapısı nezdinde hıtâm-ı meclise kadar ârâm ider ve ehl-i şûrâdan tecdîd-i zıhn ve teşhîz-i hâtır içün beytû's-şûrâdan hurûc ile teneffüse muhtâc olanlar daḡi dîvân-hânede tevaḡḡuf ile anıñla bunuñla mükâleme vü münâdeme mişillü evzâ'-ı şâ'ineden memnû' olmalarıyla anlardan birisi beytû's-şûrâdan ol vechile hurûc itdikde etbâ' oṭasından yavaşıcaḡ kendi âdemini da'vet ve teneffüs oṭasında bir mıkḡarcık ârâm ile def'-i ta'ab itdikden soñra beytû's-şûrâya 'avdete sür'at ider ve mûmâ-ileyhimin şü teneffüsleri çâr-yek sâ'ati te-câvüz itmemek ve teneffüs oṭasında üçden ziyâde ehl-i şûrâ müctemi' olma-maḡ şerâ'it-i lâzımeden olmaḡın re'îs-i şûrâ bunuñ hılâfı zuhûra gelmemesine be-ḡâyet i'tinâ eyler.

Zıkrı sebḡ eyledigi vechile dâru's-şûrâ bir 'ibâdet-hâne-i feyz-âşiyâne menzilesinde olup maḡall-i resm ü tekellûf olmadıḡından el-etek öpmek ve el kavuşdurup ṭurmak ve ku'ûd huşûşında izin ve ruḡşata muntazır olmaḡ gibi tekellûfât-ı resmiyye ile izâ'at-i vakt eylemek külliyyen memnû' ve re'îs-i şûrâdan ḡayriye kıyâm u temennâ ile ikrâm olunmaḡ ve yine andan ḡayrisi cehren redd-i selâm itmek ve tes'îd-i şubḡ u mesâ eylemek emr-i medfû'dur ve bu huşûşlar daḡi meclise vürûd zamânına maḡşûş olup andan soñra tâ hıtâm-ı meclise kadar anlar daḡi [299] meslûb ve lâ-siyyemâ kı-yâmda ḡatevât-ı istikbâliyye ve temennâda inḡinâ ile iclâliyye ḡaydları mef-kûddur. Şöyle ki re'îs-i şûrâ meclise vürûd eyledikde andan evvel gelmişler var ise ref'-i yed-i temennâ iderek ve lafz-ı mesnûn-ı selâmı telaffuz eyle-yerek selâm vırûr ve anlar daḡi iskemlelerinden müfâraḡat itmemek vechi-le kıyâm ve temennâ-yı bî-inḡinâ ile redd-i selâm idüp gerek re'îs-i şûrâ ve gerek mûmâ-ileyhim bilâ-tevaḡḡuf iskemlelerine otururlar. Ba'dehû re'îs-i şûrâ iki elini ḡaldırarak yemîn ü yesâra temennâ-yı vâḡide ile tes'îd-i mesâ idüp mûmâ-ileyhim kezâlik temennâ-yı bî-inḡinâ ile âşinâlığı telâḡḡı ider-

ler ve ba'de-zâlik ehl-i şûrâdan henüz meclise vürûd itmeyenler vürûd itmedikçe yine temennâ-yı bî-inhinâ ile selâm virüp ve iskemlelerine geçüp oturlar ve bunların selâmını re'îs-i şûrâ cehren ve sâ'irleri ihfâ'en redd iderler ve artık bunlar re'îs-i şûrâ tarafından tes'îd-i mesâ resmine muntazır olmayup hemân der-dest olan müşâvere umûrına iştigâl iderler. İşte şu def'a-i pîşînden soñra tâ hıtâm-ı meclise kadar gerek re'îs-i şûrâ ve gerek ehl-i şûrâ hasbe'l-iktizâ her kaç def'ada beytû's-şûrâdan hurûc ve beytû's-şûrâya vülûc iderler ise bir ferd selâm u kıyâma tekayyüd itmeyüp herkes kendi işiy-le meşgûl olur ve eger meclise meclisce kıyâm ile tevķîr olunacak bir zât-ı vâcibül-ikrâm vürûd ider ise aña dañı yine iskemlelerinden müfâraķat olunmamak vechile kıyâm olunmak ve selâm u tes'îdâtı temennâ-yı bî-inhinâ ile alınmak usûlince ta'zîm olunur. Kaldı ki şu teşrîfât-ı mesrûde hasbe'l-icâb beytû's-şûrâya müctemi'an duñûl olunamadığı takdîrdedir ve illâ bend-i âtfide zikr olunacağı vechile ehl-i şûrâ ikindiden evvelce ihtifâl eylediği ve beytû's-şûrâya müctemi'an girildiği şûretde teşrîfât-ı mezbûreye dañı hâcet kalmayacağı bedîhîdir.

Ehl-i şûrâ 'îdi'l-mü'minîn olan cum'a ile şalı gününden mâ-'adâ her gün ikindiden evvelce fakat birer âdemle dâr-ı şûrâya varup dîvân-hânesinde müftî's-şûrâya iktidâ'en şalât-ı 'aşrı cemâ'atle edâ iderler ve ba'dehû âdemleri anlara mahşûş oțaya gidüp kendüleri besmele-gûyân beytû's-şûrâya girerler ve şadrdaki iskemlede re'îs-i şûrâ ve cihet-i yemîndeki iskemlede müftî's-şûrâ ve karşıundaki iskemlede sağında muķayyidler ve şolunda mübeyyizler [300] oturmak üzere kâtibü's-şûrâ oturup yine re'îs-i şûrânın cihet-i yemîn ü yesârında olan sâ'ir iskemlelerden mâ-'adâ ehl-i şûrâ 'alâ-merâtibihim ku'ûd iderler ve herkes yazı takımını öñündeki sofra üzerine koyup der-dest olan umûrı müstemidden bi-mülhimi's-şavâb söyleşmege mübâşeret iderler. Şöyle ki, söyleşecek her kaç mâdde var ise re'îs-i şûrâ anları hâvî olan evrâķı birine qarâr virildikden soñra o birine mübâşeret olunmak usûlince birer birer ve cehren kırâ'at birle mazmûnını işâ'at ve ehl-i şûrâdan icâb u iktizâyâ dâ'ir taleb-i re'y ü fikret ider ve her işâ'at olunan mâdde hakkında ehl-i şûrâdan herkes şavâb olmak üzere hâtırına her ne re'y mütebâdir olur ise ya tahrîren veyâ şifâhen îrâd eyler. İşte her hâlde gâh buña mütâba'at ve gâh ol buña muhâlefet iderek tâ ittîfâķ-ı ârâ ile huşûl buluncaya kadar söyleşilüp ba'dehû her ne re'y üzerine icmâ' olunur ise

söyleşilen mâtdeye ol re'y mûcibince qarâr virilüp ve burada icmâ'dan me-râm 'uķûl u efhâmın daha çoğunun müctemi' olduğu cihet olup bir mâtde üzerine cemî'-i efkârın birleşmesi şart degildir. Meşelâ bir mâtdeye ehl-i şûrâdan sekiz zât bir vechile ve iki zât bir vechile re'y itsele, keşret evvelki tarafda idüğinden ol mâtdeye anların re'yî mûcibince qarâr virilür, berükiler re'yleri şâz 'add olunur. Ve kâtib-i şûrâ her gice söyleşilen mevâddı evvelâ her kimler takrîr ü inhâ itmişler ise fülân takrîrinde veyâ inhâsında 'unvânıyla beyân itmek ve ba'dehû zeyline añâ dâ'ir îrâd-ı re'y eyleyen ehl-i şûrânın cümlesinin ecvibe vü es'ilesini fülân cevâbında veyâhud su'âlinde kaydıyla zabt eylemek vechile mazba'a-i şûrâya tahrîr ve yine her mâtdeye her ne vechile qarâr virilmiş ise anların zübde vü hulâşalarını dağı qarâr-dâde 'unvânıyla ayruca birer kağıda derc ü tasfîr idüp leyle-i âtiyede hîn-i intişâr-ı ehl-i şûrâda gerek ol mazba'ayı ve gerek bu qarâr-dâdeleri mazba'a-i mezkûrede kavl ü re'yî bulunan ehl-i şûrânın cümlesine mühürlendir, işte mazba'a-i mezbûr ile bu qarâr-dâdeler re'îs-i şûrâ tarafından ser-'asker-i celâdet-kâra ve oradan 'atebe-i 'ulyâ-yı şehriyâr-ı gerdûn-vaķâ-ra 'arz u taķdîm olundukdan sonra maţla'-ı şumûs-ı reşâd ve istifâza-gâh-ı 'ibâddan yine bâb-ı ser-'askerîye i'âde buyurulduklarında [301] eger re'y-i vâķi' nezd-i haķâyık-vefd-i şehen-şâhîde dağı pesend ü tahsîne şâyân buyurılıp neş ü feshâ dâ'ir bir emr ü irâde sâniha-pîrâ-yı şudûr olmaz ise hemân qarâr-dâdeler me'âli düstûru'l-'amel tutulmak bâbında dîvân-ı ser-'askerîden lâzım gelen emirler işdâr ve iktizâ iden mahallere tesyâr buyurılır ise andan sonra mazba'a bâb-ı ser-'askerî defter-hânesinde hıfz olunup qarâr-dâdeler kanûn-nüvîsân kalemine irsâl ve orada müte'allik oldukları kavânîn-i humâyûna havâşî ve ezyâl kılınur.

Zikir sebķ eylediği vechile emr-i cihâd, efdâl-i ta'abbüdiyyât olduğına ve emr-i şûrâ evvel-emirde maşdar u menât bulunduğına mebnî añâ me'mûr olmak hem şer'an efdâl-i a'mâl ve hem 'örfen eşref-i ahvâl idüğü vâreste-i kayd-ı işkâldır. Pes ehl-i şûrâ me'mûriyyet-i mebrûreye şıdk-ı niyyet ve hulûs-ı tavıyyet ile devâm ve neyl-i şeref-i şûrî vü ma'nevîye mazhariyyet ni'met-i celîlesinin farîza-i şükr ü tahdîşini haķķı vechile edâ vü îfâya kıyâm iderler.

Şöyle ki, vakit geldiği birle mânend-i berķ-i lâmi' dâr-ı şûrâya şitâb ve vakit geçürmek veyâhud bîhûde a'zâr-ı nâ-becâ ile ba'zı gün ta'tîl idivirmek

gibi hilâfı irtikâbdan be-gâyet ictinâb iderler ve dem-i müşâverede matlûb u maqşûdları ancak izhâr-ı hak olup, söz benim olsun yahud sözüm şuna bu-ña muhâlîf gelmesün efkâr-ı nâ-be-hencârıyla ısrâr ve müdâhene taraflarına şapmak ve 'ale'l-huşûş ol bezm-i meyâmin-nuşûşda iştirâ-yı levâzım ve ihâ-le-i me'mûriyyât ve tevcîh-i merâtib mişillü nice umûr-ı nâzûke mebâhişi te-dâvül ideceğinden ma'âzallâhu Ta'âlâ o maqûle umûrdan intifâ' dâ'ıye-i fâ-sidesine düşmekle mâ-bihî'l-feyz-i dâreynimiz olan dîn ü devlet menâfi'ini ayak altına almak zemâ'iminden mu'arrâ ve bi'lcümle cemî'-i havâss-ı zâhi-re vü bâtınelerini ancak menâfi'-i dîn ü devleti istinbât vecîbelerine şarf idüp garaz u teşâhüb ve buğz u nifâk maqûlesi devâ'î-i kâmine-i nefis-i kemîneden başka şûrâya mürâca'at-ı indifâ'ıyyesi olan kesân ile hâricde görüşüp haberleşmek gibi mevâki'u't-töhemden daği pâk u müberrâ olurlar. Hele lâzıme-i ketm-i esrâr, cism-i şûrâya rûh meşâbesinde idüğü âşikâr olmağın, meclisde söylenen umûrî mânend-i rûh-ı cân dürc-i derûn-ı şıdk-meşhûnlarında [302] nihân itmekle "el-müsteşâru mü'temen" me'âlini hâlen ve kâlen düstû-ru'l-'amel idinmegi kendülerine farz-ı 'ayn ve 'ayn-ı farz bilürler. "Rabbenâ lâ-tuzig kulûbenâ ve heb lenâ min ledünke rahmeh, inneke ente'l-Vehhâb".

Ba'zı Evrâk-ı Mühimme

Biñ İki Yüz Yetmiş Dört Ramazânında Cebel-i Lübnân'ın İslâ-hâtına Me'mûriyyet-i Âcizânemde Vuqû' Bulan Beyt-i Merâ Hâdişesinin İndifâ'ına Muvaffakiyyeti Takdîren ve Cevâben Şayda Vâlîsi Hurşîd Paşa'ya Hitâben Şeref-vârid Olan Emir-nâme-i Sâmi-i Vekâlet-penâhî Şûretidir. Fî 27 Re-bî'u'l-Evvel, sene 77. Numara: 4.

Naşârâ kâ'im-makâmlığı dâhilinde kâ'in Beyt-i Merâ karyesinde vu-kû' bulan hâdişenin şûret-i def' u ıslâhı emrinde ittihâz olunan tedâbîr ü mu'âmelâtın şûret-i tafsilîyyesini hâvî re'sen ve müstereken ve muharremiñ yirmi yedisi târîhiyle müverrahan vârid olan iki kıt'a tahrîrât-ı behiyye-i müşîrâneleri mütâlâ'a-güzâr-ı şenâ-verî oldu.

Siyâk-ı iş'âra göre evvelce sa'âdetlü Aḥmed 'Aṭâ Begefendi ḥazretleri cânibinden ve mu'aḥḥaran şavb-ı şavâb-nümâ-yı vezîrânelerinden ittihâz u icrâ buyurılan tedâbîr ü iḳdâmâtıñ eşer-i cemîli olmak üzere ḥâdişe-i mebhûşeniñ lehül-hamd kesb-i sükûnet itmiş olması pek ziyâde teşekküre şâyân mevâddan olmağa eşniye-i destûrîleriniñ tezkârıyla îfâ-yı levâzım-ı memnûniyyete ibtidâr olundu. Reviş-i mâdde ibrâz u i'tâ buyurılan te'mînât u tevşîkâta nazaran işbu ḥâdişeniñ kâffe-i âşâr u teferru'âtıyla berâber şimdiye kadar külliyyen mündefi' u zâ'il ve Cebelce emniyet ve sükûnet-i maṭlûbeniñ bi-tamâmihâ ḥayyiz-i huşûle vâsıl olmuş olacağı me'mûl-i kavî olduğundan ol bâbda ez-ser-i nev irâ'e-i tefhîmâta lüzûm yoğ ise de ma'lûm-ı devletleri buyurulduğu vechile bu gûne aḥvâle imkân müsâ'id olduğu mertebe sür'at-i kâmile ile nihâyet virilmek lâzım geleceğinden ve dirâyet-i mütemâyize-i me-hâm-dânîleriniñ böyle şeyleriñ tedâbîr ü icrâ'âtına muvaffak u kâfi olacağından ise göñüller emîn ü muṭma'inn idüğinden kemâ-kân mîr-i müşârün-ileyh ḥazretleriyle bi'l-ittihâd ıslâhât-ı maṭlûbeniñ bir sâ'at evvel tamâmî-i istiḥşâliyle mebnâ-yı istirâhat-ı Cebeliyyeniñ ma'a-ziyâdetin tahkîm ü te'yîdi esbâb-ı ḥakîmânesiniñ kaviiyyen istiḥzâr ve şemerât-ı fi'liyyesiniñ daḥi i'lân u izhârına daḥi şarf-ı mezîd-i mesâ'î [303] vü maḳderet buyurulması bi'l-hâşşa me'mûl ü muntazır idüğü beyânıyla cevâb-nâme-i ḥulûş-verî terkîm kılındı.

Yine Bu Huşûşa Dâ'ır Şaydâ Vâlîsine Ḥitâben ve Cevâben Vârid Olan Emir-nâme-i Sâminiñ Şûretidir. Fî 20 Rebî'u'l-Âḥir, Sene: 1276. Numara: 5.

Beyt-i Merâ vaḳ'asınıñ sâye-i kudret-vâye-i pâdişâhîde eṭrâfa sirâyet itdirilmeksizin pezirây-ı ḥüsn-i ḥitâm olduğına dâ'ır fî 25 Rebî'u'l-Evvel, sene 1276 târîhlü müverraḥan ve sa'âdetlü Aḥmed 'Aṭâ Begefendi ḥazretleriyle müştereken tevârüd iden tahrîrât-ı sâmiyeleri me'âli ma'lûm-ı şenâ-verî olmuşdur.

Ḥâdişe-i mezkûreniñ şu şûretle ḥüsn-i indifâ'ında taraf-ı sâmi-i destûrîlerinden ve mîr-i müşârün-ileyh cânibinden toğrusı güzel himmet kılınmış olmasıyla her hâlde ḥüsn-i muvaffakiyetleri da'vât-ı ḥayriyyesi tezkâr kılınmaḳda olduğu beyânıyla şukḳa-i maḥşûşa tahrîr ü tesyîr olundu.

Cezâyir-i Baħr-i Sefîd Eyâleti Mutaşarrıflığına Me'mûriyyetle Ol Vaķit Merkez-i Eyâlet Olan Rodos'a Vuşûl-i 'Âcizânemden Şoñra Fu'âd Paşa Merhûmuñ Hâriciyye Nezâretinde Cevâben Vürûd İden Tahrîrât-ı 'Aliyyedi.

Cezâyir-i Baħr-i Sefîd Mutaşarrıfı Sa'âdetlü Ahmed 'Atâ Begfendi Hâzetlerine. Numara: 6.

Beyrût'daki İngiltere devleti konsolosı Mösyö Mever⁴⁵ ile hükûmet beyninde vukû'a gelen mübâyenet tesviye olunmağla berâber mûmâ-ileyh ile devletlü vâlî paşa hâzetleriniñ beynleri daħi te'lîf idilmiş olduğına ve merkez-i me'mûriyyet-i behiyyelerine muvâsalat-ı 'aliyyeleri keyfiyyetine dâ'ir aħz olunan iki kıt'a tahrîrât-ı behiyyeleri mütâla'a-güzâr-ı şenâ-verî olmuş ve bu mâddeniñ tafsîlâtına dâ'ir evvelce irsâl buyurılan evrâķ daħi görülmüşdür. Mübâyenet-i mezkûre maşlahatca birtakım taş'ibâtı istilzâm itmekde olduğu hâlde bunuñ hûsn-i [304] tesviyesi yolında vukû'a gelen himmet-i behiyyeleri müstelzim-i mahzûziyyet olduğından du'â-yı hûsn-i muvaffakiyet ü 'âfiyetleri bi-hulûşî'l-bâl te'diye vü tezkâr kılınmış olduğu beyânıyla cevâb-nâme-i şenâ-verî terkîmine ibtidâr kılındı efendim. Fî 29 Receb, Sene: 276.

Cezâyir-i Baħr-i Sefîd Eyâletiniñ 'Uhde-i 'Âcizâneme İhâle Buyurulduğına Dâ'ir Kıbrıslı Mehmed Emîn Paşa Merhûmuñ İkinci Şadâretlerinde Vürûd İden Emir-nâme-i Sâmî Şüretidir. Numara: 7.

Sa'âdetlü Ahmed 'Atâ Begfendi Hâzetlerine

Bu kerre ba'zı eyâlât vâlîlikleriniñ mutaşarrıflığı tahvîl olundığı sırada zât-ı sa'âdetleriniñ daħi rütbe-i hâliyyeleri ve on yedi biñ beş yüz guruş ma'âş ile Cezâyir-i Baħr-i Sefîd eyâleti mutaşarrıflığına me'mûriyetleri hûşûşına

emr ü fermân-ı hümâyûn-ı hâzret-i pâdişâhî mûte'allık u şeref-şudûr buyurulmuş ve mantûk-ı 'âlîsi üzere keyfiyyet devletlu Aḥmed Paşa hâzretlerine bildirilmiş olup Şayda'ca gerek Mösyö Alison ile ve gerek sâ'ir mevâd ḥaḳkında olan işleriñiñ bitmiş olduğı me'mûl ise de şâyed daha ḳalmışları var ise bir an evvel ikmâliyle me'mûriyyet-i cedîdeleri cânibine 'azîmetle muḳtezâ-yı dirâyet ü reviiyyetleri üzere îfâ-yı ḥüsn-i ḥidmete sa'y u himmet eylemeleri siyâḳında şukḳa-i muḥibbî terkîm kılındı. Fî 14 Cemâziye'l-Evvel, Sene: 276.

Übbehettlü Devletlü Mehmed Rüşdî Paşa Hâzretleri'niñ Evvelki Şadâretlerinde Şeref-vârid Olan Emir-nâme-i Sâmi Şûreti-
dir. Numara: 8.

Cezâyir-i Baḥr-i Sefid Eyâleti Mutaşarrıfı Sa'âdetlü Aḥmed Atâ Begfendi Hâzretlerine

Bu kerre bâ-irâde-i seniyye me'mûr buyurulduḳları mutaşarrıflık me'mûriyyeti vâlîlik maḳâmında bulunduğundan ta'lîmât-ı seniyyede vâlîliğe mûte'allık olan kâffe-i vezâ'ifiñ [305] şavb-ı sa'âdetlerinden daḥi îfâsı lâzım gelüp egerçi işbu ta'lîmât evvelce her taraḫa gönderilmiş olduğı cihetle maḫallerinde mevcûd ise de bir kıt'ası daḥi maḫşûşen ve leffen şavb-ı sa'âdetlerine gönderilmiş olmağla ta'lîmât-ı mezkûrede mûnderic olan ve vâlîliğiñ sıfat u cihetine mûterettib ve 'â'id bulunan aḫkâm u vezâ'ifiñ cümlesiniñ tamâmî-i ḥüsn-i îfâsına ḫasbe'l-me'mûriyye himmet ve dâḫil-i ḫavza-i idârelerinde bulunan bi'lcümle ḳâ'im-maḳâm ve müdîrleriñ aḫvâline daḥi her bâr naşb-ı enzâr-ı ihtimâm u diḳḳat eylemeleri lâzım geleceğı beyânıyla şukḳa-i muḥibbî terkîm kılındı. Fî 6 Cemâziye'l-âḫir, Sene 276.

'Asâkir-i Nizâmiyye Mîralâylığıniñ İḫdâşında 'Âkif Paşa
Kalemiyle Fermân Şûretleri

Numara: 10. Cünûd-ı nuşret-mev'ûd-ı nizâmiyyeniñ ibtidâ-yı teşkîlinde piyâde 'asâkir-i ḫâşşa-i şâḫâneye enderûn-ı hümâyûnda ḫazîne ḳoğuşın-

idârelerine bezl-i vus' u makderet ve zinhâr şurût u nizâmlarından hâric hareket vukû'ını tecvîz itmeyerek uğur-ı meyâmin-mevfûr-ı dîn ü devlet-i 'aliyyemde her vechile mesâ'î-i meşkûre ve hîdemât-ı memdûha vücûda getürmege şarf-ı yârâ-yı liyâkat eylemek bâbında. Fî sene 44.

Numara: 11. Cünûd-ı nuşret-mev'ûd-ı nizâmiyyeniñ ibtidâ-yı teşkîlinde piyâde 'asâkir-i mansûre-i şâhâneye enderûn-ı hümâyûnda hazîne, koğuşından evvel-emirde biñbaşı ve mu'ahharan 'ale't-tertib kaat'-ı merâtib-le ibtidâki mîr-alây olmak üzere naşb olunan Nebîl Beg'iñ 'Âkif Paşa kalemiyle mîr-alâyılık emr-i şerîfidir ki şûreti ahıbbâsından Tekyeci 'İzzet Ağa ve Nâsîd Beg'den ahz ile teberrûken buracığa derc olundu:

İftihârul-ümerâ'il-mükerremîn, muhtârul-guzât ve'l-mücâhidîn, câmi'ul-mehâsin ve'l-mefâhîr, mu'temedül-ketâ'ib ve'l-ma'âşîr, el-muhtaş bi-mezîd-i 'inâyeti'l-Meliki'l-Kâdir, bu def'a birinci mîr-alây olmak üzere 'asâkir-i mansûreden beş tâbüruñ mîr-alâyılığı 'uhde-i istihâlîne tevcîh ü ih-sân-ı hümâyûnum olan Nebîl Beg zîde ikbâlehûya:

Çün sâ'ik-i meşîyyet ü eltâf-ı Sübhâniyye ve kâ'id-i 'inâyet-gâyet-i Rabbâniyye, revâbit-ı [308] nizâm-ı devlet-i 'aliyye ve zevâbit-ı mehâm-ı saltanat-ı seniyyemi hablül-metîn-i tevfiât-ı ezeliyye ve 'urvetül-vüşkâ-yı te'yîdât-ı Lem-yezeliyye mürtebit ü mütekkabit kılup bi-hamdihî Ta'âlâ 'aşr-ı bâhirü'n-naşr-ı şâhânemde tecdîd-i kavânîn ü nizâmât-ı 'askeriyye ve temhîd-i funûn-ı harbiyye ve şanâyî-i cihâdiyyeye ez-ser-i nev tevfiğ u kudret-i Rabbâniyye yâr u yâver olarak mücerred i'lâ-yı kelimetullâhi'l-'ul-yâ ve ihyâ-yı sünnet-i seniyye-i Hazret-i Seyyidül-verâ 'aleyhi efdâlüt-tahâyâ zımnında 'asâkir-i mansûre-i Muhammediyye ismiyle müsemma cünûd-ı mücennede ve cüyüş-ı mu'alleme tanzîm ü tensîkına muvaffakiyyet-i pâdisâhânem vâcibût-teşekkür olan eltâf-ı celîle-i İlâhiyyeden ma'dûd ve bu cihetle işbu fırka-i güzîdeden yararlığı meşhûd u me'mûl olanlarıñ 'avâtîf u ih-sân-ı şâhânemden vâye-dâr ve 'avârif u iltifât-ı mülûkânemle kâm-kâr olmaları şân u şevket-i cihân-ârâ-yı hîdvânem iktizâsından idügi zâhir ü rû-nümûn olduğına binâ'en ber-vech-i bâlâ tertîb ü tahrîr ve pey-der-pey tevfiğ ü teksîr olunmakda olan 'asâkir-i mansûreniñ istikmâl-i hüsn-i nizâm u a'mâlleri için her beş tâbüra şimdilik bir mîr-alây naşb u

ta'yîniyle bunlarıñ rütbeleri merâtib-i devlet-i 'aliyyem miyânında dergâh-ı mu'allâm kapucı-başılığı rütbesinden bâlâ-ter i'tibâr olunmak ve işbu rütbe mücerred hıdemât-ı 'askeriyyede emegi sebkat iderek işbât-ı vücûd itmiş ve kavânîn-i nizâmiyye ve idâre-i umûr-ı 'askeriyyeye kemâliyle tahşil-i ma'lûmât ve kesb-i mahâreti vücûhla zâhir ü âşikâr olmuş kimesneler hâkkında mükâfât ihsân kılınmak husûşları kânûn-nâme-i hümayûn ve irâde-i seniyye-i mekârim-nümûn-ı mülûkânem muktezâsından olmakdan nâşî sen ki mûmâ-ileyhsîñ, seniñ nizâmât-ı muqarrere-i cihâdiyyede kesb-i iktidâr u mahâretiñ cihetiyle mîr-alâyîlık rütbe-i refî'asına liyâkatıñ derkâr olduğundan bahişle seniñ birinci mîralây naşb u ta'yîn kılınmañ husûşu hâlâ bi'l-istiklâl 'asâkir-i manşûre ser-'askeri destûr-ı mükerrem vezîr Husrev Mehmed Paşa dâme iclâluhû ile nâzır vekîli iftîhârul-emâcid ve'l-mekârim Mehmed Yektâ dâme mecduhû taraflarından bi'l-istîrâk taqrîr ü inhâ olunarak keyfiyyet 'atebe-i felek-mertebe-i cihân-dâreneme lede'l-'arz seniñ ol vechile istihkâk u liyâkatıñ nezd-i ma'âlî-vefd-i hıdîvânemde dañi rehîn-i bedâhet ü vuzûh ve aña binâ'en hâkkıñda mihr-i münîr-i ta'attûfât-ı seniyye-i şâhânem lem'a-nisâr-ı meclâ-yı sünûh olarak ol bâbda şahîfe-i pîrâ-yı şudûr olan hatt-ı hümayûn-ı mevhibet-maqrûn-ı tâc-dârânem mûcibince birinci mîralâyîlığın 'uhde-i ehliyyetiñe [309] tefvîz kılınması fermânım olmağın rikâb-ı müstetâbımdan işbu emr-i celîlü's-şânım işdâr ve yediñe i'tâ olunmuştur.

Kâ'im-makâm Hülûşî Paşa Tarafından Enderûn-ı Hümayûn Ricâline 'Âkif Paşa Kalemîyle Tezâkir

'Âkif Paşa Merhûm'un İnşâsıyla Kâ'im-makâm-ı Rikâb-ı Hümayûn Ahmed Hülûşî Paşa Tarafından Silâh-dâr-ı Hazret-i Şehriyârî Meşhûr Girîdî 'Alî Ağa'ya Yazılan Tezkirenin şûretidir. Numara: 12.

Zât-ı şevket-simât-ı hazret-i şehen-şâhîniñ ba'zen çiftlige ve şayd u şikâra teşrîf-i meyâmin-redîf-i mülûkâneleri vuqû'ına mebnî ber-muktezâ-yı

'ubûdiyyet icrâ-yı şerâyî-i bendegîye ittihâz-ı münâsebet olarak rûkûb-ı şeref-maşhûb-ı şâhâneleri için revîş ü refâtârları güzel ve kendüleri yakışıklı ve gösterişli reh-vâr bâr-girler tedârûkine cidd ü sa'y olunmuş ise de dil-hâh-ı çâkerânem vechile rûkûb-ı cihân-bânîye şâyân reh-vâr buldırılamayup eşlah-ı mevcûd olmak üzere altı re's reh-vâr tedârûk olunmuş ve iki re's intihâb olunarak 'âcizâne vü kâşırâne takımları daği işletlendirilmek üzere ise de yetişdirilemediginden bi-mennihî Ta'âlâ tekmilinde takımları daği taqdîm olmak üzere bu def'a zıkr olunan iki re's bâr-girler mücerred kemâl-i 'afv u ihsân-ı bî-pâyân-ı cenâb-ı cihân-bânîye iğtirâren "el-'abdü ve mâ yemlikuhû kâne li-mevlâhu" medlûline istinâden şâyed ba'zı kulları irkâb buyurulmak ümniyyesiyle hezâr şerm ü hicâba makrûnen min-gayr-i hâddin ve liyâkatin pîş-gâh-ı mekârim-dest-gâh-ı hâzret-i şehen-şâhiye 'arz u taqdîmine cür'et kılınmış olmağla her ne kadar rûkûb-ı hümâyûn-ı şevket-makrûn-ı mülûkâneye lâıyık u sezâ-vâr değil ise de mahz-ı eltâf-ı 'aliyye-i bende-perverî ve far-ı 'inâyet ü ihsân-ı şehriyârîleri iktizâsınca nîm-nigâh-ı merâhim-iktinâh-ı şâhâneleriyle meşmûl buyurulması huşûşına himmet-i seniyye-i veliyyü'n-nu'amâneleri erzânî buyurulması niyâz u mütemennâ-yı bendegânem oldığı ve diğer dört re's daği 'atûfetlü kâtib-i esrâr-ı şehriyârî efendi ve başağa ve kahveci-başı ağa senâ-verlerine hediye-i nâçizânem olmak üzere taqdîm olunmağın, anlara daği birer bendeleri [310] rikâb buyurulmak üzere lütfen ve keremen kabûline bende-i bî-merâlarınıñ memnûn u minnet-dâr buyurulmasına ümîd-vâr olduğım ma'lûm-ı 'âlîleri buyuruldukda muktezâ-yı şîme-i kerîmeleri üzere is'âf-ı mes'ûl-i bendegâneme müsâ'ade-i behiyyeleri ma'tûf buyurulmak bâbında.

Numara: 13. Kezâlik:

Veliyyü'n-nu'amâ devletlü efendim,

Hemîşe cevâhir-i eflâk-i mînâ-fâm, nümâyende-i a'râz-ı ezmine vü ey-yâm oldukça Hâk Sübhânehü ve Ta'âlâ Hazretleri gurre-i tâbende-i ufuk-ı şevket ü iclâl-i şehriyârî ve durre-i rahşende-i şâdef-i devlet ü ikbâl-i tâc-dârî olan mübârek zât-ı kerrûbî-simât-ı hâzret-i şâhâneyi kemâl-i şîhhat ü âfiyet ü vücûd ve mezîd-i celâlet ü übbet-i ebed-nümûd ile taht-ı felek-mümâs-ı hilâfet-i 'uzmâ ve serîr-i sipihr-esâs-ı saltanat-ı kübrâlarında ber-karâr

Cezâyir-i Baħr-i Sefîd Eyâleti Mutaşarrıflığına Me'mûriyyetle Ol Vaķit Merkez-i Eyâlet Olan Rodos'a Vuşûl-i 'Âcizânemden Şoñra Fu'âd Paşa Merhûmuñ Hâriciyye Nezâretinde Cevâben Vürûd İden Tahrîrât-ı 'Aliyyedi.

Cezâyir-i Baħr-i Sefîd Mutaşarrıfı Sa'âdetlü Ahmed 'Atâ Begfendi Hâzetlerine. Numara: 6.

Beyrût'daki İngiltere devleti konsolosı Mösyö Mever⁴⁵ ile hükûmet beyninde vukû'a gelen mübâyenet tesviye olunmağla berâber mûmâ-ileyh ile devletlü vâlî paşa hâzetleriniñ beynleri daħi te'lîf idilmiş olduğına ve merkez-i me'mûriyyet-i behiyyelerine muvâsalat-ı 'aliyyeleri keyfiyyetine dâ'ir aħz olunan iki kıt'a tahrîrât-ı behiyyeleri mütâla'a-güzâr-ı şenâ-verî olmuş ve bu mâddeniñ tafsîlâtına dâ'ir evvelce irsâl buyurılan evrâķ daħi görülmüşdür. Mübâyenet-i mezkûre maşlahatca birtakım taş'ibâtı istilzâm itmekde olduğu hâlde bunuñ hûsn-i [304] tesviyesi yolında vukû'a gelen himmet-i behiyyeleri müstelzim-i mahzûziyyet olduğından du'â-yı hûsn-i muvaffakiyet ü 'âfiyetleri bi-hulûşî'l-bâl te'diye vü tezkâr kılınmış olduğu beyânıyla cevâb-nâme-i şenâ-verî terkîmine ibtidâr kılındı efendim. Fî 29 Receb, Sene: 276.

Cezâyir-i Baħr-i Sefîd Eyâletiniñ 'Uhde-i 'Âcizâneme İhâle Buyurulduğına Dâ'ir Kıbrıslı Mehmed Emîn Paşa Merhûmuñ İkinci Şadâretlerinde Vürûd İden Emir-nâme-i Sâmî Şüretidir. Numara: 7.

Sa'âdetlü Ahmed 'Atâ Begfendi Hâzetlerine

Bu kerre ba'zı eyâlât vâlîlikleriniñ mutaşarrıflığı tahvîl olundığı sırada zât-ı sa'âdetleriniñ daħi rütbe-i hâliyyeleri ve on yedi biñ beş yüz guruş ma'âş ile Cezâyir-i Baħr-i Sefîd eyâleti mutaşarrıflığına me'mûriyetleri hûşûşına

emr ü fermân-ı hümâyûn-ı hâzret-i pâdişâhî mûte'allik u şeref-şudûr buyurulmuş ve mantûk-ı 'âlîsi üzere keyfiyyet devletlu Aḥmed Paşa hâzretlerine bildirilmiş olup Şayda'ca gerek Mösyö Alison ile ve gerek sâ'ir mevâd ḥakkında olan işleriñiñ bitmiş olduğu me'mûl ise de şâyed daha kalmışları var ise bir an evvel ikmâliyle me'mûriyyet-i cedîdeleri cânibine 'azîmetle muktezâ-yı dirâyet ü reviiyyetleri üzere îfâ-yı ḥüsn-i ḥidmete sa'y u himmet eylemeleri siyâkında şukka-i muḥibbî terkîm kılındı. Fî 14 Cemâziye'l-Evvel, Sene: 276.

Übbehettü Devletlü Mehmed Rüşdî Paşa Hâzretleri'niñ Evvelki Şadâretlerinde Şeref-vârid Olan Emir-nâme-i Sâmi Şûreti-
dir. Numara: 8.

Cezâyir-i Bahr-i Sefid Eyâleti Mutaşarrıfı Sa'âdetlü Aḥmed Atâ Begfendi Hâzretlerine

Bu kerre bâ-irâde-i seniyye me'mûr buyuruldukları mutaşarrıflık me'mûriyyeti vâlîlik maḳâmında bulunduğundan ta'lîmât-ı seniyyede vâlîliğe mûte'allik olan kâffe-i vezâ'ifiñ [305] şavb-ı sa'âdetlerinden daḥi îfâsı lâzım gelüp egerçi işbu ta'lîmât evvelce her tarafa gönderilmiş olduğu cihetle maḥallerinde mevcûd ise de bir kıt'ası daḥi maḥşûşen ve leffen şavb-ı sa'âdetlerine gönderilmiş olmağla ta'lîmât-ı mezkûrede mûnderic olan ve vâlîliğiñ sıfat u cihetine mûterettib ve 'â'id bulunan aḥkâm u vezâ'ifiñ cümlesiniñ tamâmî-i ḥüsn-i îfâsına ḥasbe'l-me'mûriyye himmet ve dâhil-i havza-i idârelerinde bulunan bi'lcümle kâ'im-maḳâm ve müdîrleriñ aḥvâline daḥi her bâr naşb-ı enzâr-ı ihtimâm u diḳkat eylemeleri lâzım gelecegi beyânıyla şukka-i muḥibbî terkîm kılındı. Fî 6 Cemâziye'l-âhir, Sene 276.

'Asâkir-i Nizâmiyye Mîralâyılığınıñ İhdâsında 'Âkif Paşa
Kalemiyle Fermân Şûretleri

Numara: 10. Cünûd-ı nuşret-mev'ûd-ı nizâmiyyeniñ ibtidâ-yı teşkilinde piyâde 'asâkir-i ḥâşşa-i şâhâneye enderûn-ı hümâyûnda ḥazîne koğuşın-

idârelerine bezl-i vus' u makderet ve zinhâr şurût u nizâmlarından hâric hareket vukû'ını tecvîz itmeyerek uğur-ı meyâmin-mevfûr-ı dîn ü devlet-i 'aliyyemde her vechile mesâ'î-i meşkûre ve hîdemât-ı memdûha vücûda getürmege şarf-ı yârâ-yı liyâkat eylemek bâbında. Fî sene 44.

Numara: 11. Cünûd-ı nuşret-mev'ûd-ı nizâmiyyeniñ ibtidâ-yı teşkîlinde piyâde 'asâkir-i manşûre-i şâhâneye enderûn-ı hümâyûnda hazîne, koğuşından evvel-emirde biñbaşı ve mu'ahharan 'ale't-tertib kaat'-ı merâtib-le ibtidâki mîr-alây olmak üzere naşb olunan Nebîl Beg'iñ 'Âkif Paşa kalemiyle mîr-alâyılık emr-i şerîfidir ki şûreti ahıbbâsından Tekyeci 'İzzet Ağa ve Nâsîd Beg'den ahz ile teberrûken buracığa derc olundu:

İftihârul-ümerâ'il-mükerremîn, muhtârul-guzât ve'l-mücâhidîn, câmi'ul-mehâsin ve'l-mefâhîr, mu'temedül-ketâ'ib ve'l-ma'âşîr, el-muhtaş bi-mezîd-i 'inâyeti'l-Meliki'l-Kâdir, bu def'a birinci mîr-alây olmak üzere 'asâkir-i manşûreden beş tâbüruñ mîr-alâyılığı 'uhde-i istihâlîne tevcîh ü ih-sân-ı hümâyûnum olan Nebîl Beg zîde ikbâlehûya:

Çün sâ'ik-i meşîyyet ü eltâf-ı Sübhâniyye ve kâ'id-i 'inâyet-gâyet-i Rabbâniyye, revâbit-ı [308] nizâm-ı devlet-i 'aliyye ve zevâbit-ı mehâm-ı saltanat-ı seniyyemi hablül-metîn-i tevfiât-ı ezeliyye ve 'urvetül-vüşkâ-yı te'yîdât-ı Lem-yezeliyye mürtebit ü mütekabbit kılup bi-hamdihî Ta'âlâ 'aşr-ı bâhirü'n-naşr-ı şâhânemde tecdîd-i kavânîn ü nizâmât-ı 'askeriyye ve temhîd-i funûn-ı harbiyye ve şanâyî-i cihâdiyyeye ez-ser-i nev tevfiğ u kudret-i Rabbâniyye yâr u yâver olarak mücerred i'lâ-yı kelimetullâhi'l-'ul-yâ ve ihyâ-yı sünnet-i seniyye-i Hazret-i Seyyidül-verâ 'aleyhi efdâlüt-tahâyâ zımnında 'asâkir-i manşûre-i Muhammediyye ismiyle müsemma cünûd-ı mücennede ve cüyüş-ı mu'alleme tanzîm ü tensîkına muvaffakiyyet-i pâdisâhânem vâcibût-teşekkür olan eltâf-ı celîle-i İlâhiyyeden ma'dûd ve bu cihetle işbu fırka-i güzîdeden yararlığı meşhûd u me'mûl olanlarıñ 'avâtîf u ih-sân-ı şâhânemden vâye-dâr ve 'avârif u iltifât-ı mülûkânemle kâm-kâr olmaları şân u şevket-i cihân-ârâ-yı hîdvânem iktizâsından idügi zâhir ü rû-nümûn olduğına binâ'en ber-vech-i bâlâ tertîb ü tahrîr ve pey-der-pey tevfiğ ü teksîr olunmakda olan 'asâkir-i manşûreniñ istikmâl-i hüsn-i nizâm u a'mâlleri için her beş tâbüra şimdilik bir mîr-alây naşb u

ta'yîniyle bunlarıñ rütbeleri merâtib-i devlet-i 'aliyyem miyânında dergâh-ı mu'allâm kapucı-başılığı rütbesinden bâlâ-ter i'tibâr olunmak ve işbu rütbe mücerred hıdemât-ı 'askeriyyede emegi sebkat iderek işbât-ı vücûd itmiş ve kavânîn-i nizâmiyye ve idâre-i umûr-ı 'askeriyyeye kemâliyle tahşil-i ma'lûmât ve kesb-i mahâreti vücûhla zâhir ü âşikâr olmuş kimesneler hâkkında mükâfât ihsân kılınmak husûşları kânûn-nâme-i hümâyûn ve irâde-i seniyye-i mekârim-nümûn-ı mülûkânem muktezâsından olmakdan nâşî sen ki mûmâ-ileyhsîñ, seniñ nizâmât-ı muqarrere-i cihâdiyyede kesb-i iktidâr u mahâretiñ cihetiyle mîr-alâyîlık rütbe-i refî'asına liyâkatıñ derkâr olduğundan bahişle seniñ birinci mîralây naşb u ta'yîn kılınmañ husûşu hâlâ bi'l-istiklâl 'asâkir-i manşûre ser-'askeri destûr-ı mükerrem vezîr Husrev Mehmed Paşa dâme iclâluhû ile nâzır vekîli iftîhârul-emâcid ve'l-mekârim Mehmed Yektâ dâme mecduhû taraflarından bi'l-istîrâk taqrîr ü inhâ olunarak keyfiyyet 'atebe-i felek-mertebe-i cihân-dâreneme lede'l-'arz seniñ ol vechile istihkâk u liyâkatıñ nezd-i ma'âlî-vefd-i hıdîvânemde dañi rehîn-i bedâhet ü vuzûh ve aña binâ'en hâkkıñda mihr-i münîr-i ta'attûfât-ı seniyye-i şâhânem lem'a-nisâr-ı meclâ-yı sünûh olarak ol bâbda şahîfe-i pîrâ-yı şudûr olan hatt-ı hümâyûn-ı mevhibet-maqrûn-ı tâc-dârânem mûcibince birinci mîralâyîlığın 'uhde-i ehliyyetiñe [309] tefvîz kılınması fermânım olmağın rikâb-ı müstetâbımdan işbu emr-i celîlü's-şânım işdâr ve yediñe i'tâ olunmuştur.

Kâ'im-makâm Hülûşî Paşa Tarafından Enderûn-ı Hümâyûn Ricâline 'Âkif Paşa Kâlemiyle Tezâkir

'Âkif Paşa Merhûm'un İnşâsıyla Kâ'im-makâm-ı Rikâb-ı Hümâyûn Ahmed Hülûşî Paşa Tarafından Silâh-dâr-ı Hazret-i Şehriyârî Meşhûr Girîdî 'Alî Âga'ya Yazılan Tezkirenin şûretidir. Numara: 12.

Zât-ı şevket-simât-ı hazret-i şehen-şâhîniñ ba'zen çiftlige ve şayd u şikâra teşrîf-i meyâmin-redîf-i mülûkâneleri vuqû'ına mebnî ber-muktezâ-yı

'ubûdiyyet icrâ-yı şerâyî-i bendegîye ittihâz-ı münâsebet olarak rûkûb-ı şeref-maşhûb-ı şâhâneleri için revîş ü refâtârları güzel ve kendüleri yakışıklı ve gösterişli reh-vâr bâr-girler tedârûkine cidd ü sa'y olunmuş ise de dil-hâh-ı çâkerânem vechile rûkûb-ı cihân-bânîye şâyân reh-vâr buldırılamayup eşlah-ı mevcûd olmak üzere altı re's reh-vâr tedârûk olunmuş ve iki re's intihâb olunarak 'âcizâne vü kâşırâne takımları daği işletlendirilmek üzere ise de yetişdirilemediginden bi-mennihî Ta'âlâ tekâmîlinde takımları daği taqdîm olmak üzere bu def'a zıkr olunan iki re's bâr-gîrler mücerred kemâl-i 'afv u ihsân-ı bî-pâyân-ı cenâb-ı cihân-bânîye iğtirâren "el-'abdü vemâ yemlikuhû kâne li-mevlâhu" medlûline istinâden şâyed ba'zı kulları irkâb buyurulmak ümniyyesiyle hezâr şerm ü hicâba makrûnen min-gayr-i hâddin ve liyâkatin pîş-gâh-ı mekârim-dest-gâh-ı hâzret-i şehen-şâhiye 'arz u taqdîmine cür'et kılınmış olmağla her ne kadar rûkûb-ı hümâyûn-ı şevket-makrûn-ı mülûkâneye lâyıq u sezâ-vâr değil ise de mahz-ı eltâf-ı 'aliyye-i bende-perverî ve far-ı 'inâyet ü ihsân-ı şehriyârîleri iktizâsınca nîm-nigâh-ı merâhim-iktinâh-ı şâhâneleriyle meşmûl buyurulması huşûşına himmet-i seniyye-i veliyyü'n-nu'amâneleri erzânî buyurulması niyâz u mütemennâ-yı bendegânem oldığı ve diğer dört re's daği 'atûfetlü kâtib-i esrâr-ı şehriyârî efendi ve başağa ve kahveci-başı ağa senâ-verlerine hediye-i nâçizânem olmak üzere taqdîm olunmağın, anlara daği birer bendeleri [310] rikâb buyurulmak üzere lütfen ve keremen kabûline bende-i bî-merâlarınıñ memnûn u minnet-dâr buyurulmasına ümîd-vâr olduğım ma'lûm-ı 'âlîleri buyuruldukda muktezâ-yı şîme-i kerîmeleri üzere is'âf-ı mes'ûl-i bendegâneme müsâ'ade-i behiyyeleri ma'tûf buyurulmak bâbında.

Numara: 13. Kezâlik:

Veliyyü'n-nu'amâ devletlü efendim,

Hemîşe cevâhir-i eflâk-i mînâ-fâm, nümâyende-i a'râz-ı ezmine vü ey-yâm oldukça Hâk Sübhânehü ve Ta'âlâ Hazretleri gurre-i tâbende-i ufuk-ı şevket ü iclâl-i şehriyârî ve durre-i rahşende-i şâdef-i devlet ü ikbâl-i tâc-dârî olan mübârek zât-ı kerrûbî-simât-ı hâzret-i şâhâneyi kemâl-i şîhhat ü âfiyet ü vücûd ve mezîd-i celâlet ü übbet-i ebed-nümûd ile taht-ı felek-mümâs-ı hilâfet-i 'uzmâ ve serîr-i sipihr-esâs-ı saltanat-ı kübrâlarında ber-karâr

u ber-devâm ve eyyâm-ı ‘ömr ü şevket-i şehen-şâhîlerin bîrûn-ı hîta-i hadd ü encâm eyleyüp, işbu idrâki tekarrüb iden mâh-ı ramazân-ı mağfîret-resânî her ân u sâ‘atini zât-ı hümayûn-ı mülûkânelerine müstelzim-i envâ‘-ı meyâmin ü es‘ad ve müstetbi‘-i şunûf-ı ibtihâc u inbisât-ı bî-‘idâd iderek emsâl-i hezâr-ender-hezârını rehîn-i idrâk ve her bâr şît-i satvet-i şâhib-kırânîleriyle düşmen-i dîn ü devlet-i ‘aliyyelerin lerze-nâk u sîne-çâk eylemek da‘vâtı fâtîha-i evrâd u ezkârım olarak lillâhi'l-hamd ve'l-minne feyzâ-feyz-i te‘yîdât-ı Sübhâniyye ile ihyâ-sâz-ı mülk-i ‘Osmânî ve sâye-mend-i zılâl-i cenâb-ı cihân-bânî olan ‘aşr-ı dâ‘imûn-naşr-ı hazret-i gîtî-sitânîniñ her rûz-ı firûzı bendegân-ı saltanat-ı seniyyelerine hem-kadr-i ‘îd-i ekber ve her vakti mebde‘-i sermâye-i hayâta berâber olup ancak eyyâm u evkât-ı mütemeyyize ‘ibâd-ı şadâkat-mu‘tâda başkaca ibrâz-ı rıkkıyyet ü ‘ubûdiyyete medâr-ı tevessül olageldiginden bu def‘a ramazân-ı şerîf münâsebetiyle min-gayr-i haddin ve liyâkatin zîr-i kadem-i merâlîm-tev‘em-i şâhâneye ferş-i rûy u ruhsâre-i ‘ubûdiyyetime misâl-i ‘âcizânem olmak ve kemâl-i merhâmet ü iltifât-ı mülûkâneden nâşî nîm-nigâh-ı mekârim-iktinâh-ı cenâb-ı cihân-dârî ta‘alluķına sezâ-vâr buyurılmak ümniyyesiyle hâk-i pâ-yı ‘uyûn-ârâ-yı şâhâneye niyâz-mendâne ve mutazarrı‘âne bir ‘aded şâl seccâde ile iki [311] ‘aded mücevher zarf ma‘a-fincân takdîmine hezâr şerm ü hicâb ve ‘acz ü ibtihâl-i bî-irtiyâb ile cür‘et ü cesâret kılınmış olmağla ‘uluvv-i şân u şevket-i hazret-i şehen-şâhîye nisbetle tekaddüme-i mezkûre-i kemterânem hâk-i hakîrîñ semâ‘-i haîre ‘arz-ı berg-i sebz eylemesi kabîlinden olup ma‘a-zâlik bûd u ne-bûd-ı berg-i çemen daħi eşer-i feyz-i âsumân oldığı mişillü çâkerleriniñ daħi bu gûne ictisârım mahz-ı ilcâ-i ‘afv u ihsân-ı mülûkâneye mebnî olmak hasebiyle lutfen ve ‘inâyeten bir vakt-i inbisât-ı mekârim-menât-ı hazret-i şehriyârîde hâk-i pâ-yı ma‘âlî-ihtivâ-yı şâhânelerine ‘arz u takdîme himmet-i müstevcibûl-minnet-i kerîmâneleri ma‘tûf u maşrûf buyurılarak şavb-ı sâmîlerine olan bir ‘aded mücevher kutı hediye-i nâçîz-i bendegâne-miñ daħi ma‘a'l-kuşûr rehîn-i hüsn-i kabûl ve‘atûfetlû karındaşlarım Muştâfâ Ağa ve başağa ve Bekir Efendi hazerâtına meb‘ûş birer ‘aded mücevher kutı hedâyâ-yı senâ-verânemiñ daħi i‘tâsı huşûşına himem-i vâlâ-yı ben-de-nüvâzîleri meşmûl buyurulması niyâz-ı mahşûş-ı ‘âcizânem oldığı ma‘lûm-ı devletleri buyuruldukda ol bâbda lutf u kerem-i seniyyü’s-şiyem efendim hazretleriniñdir.

Numara: 14. Kezâlik:

Çâkerleriniñ evvel ü âhîr mazhar u müstağrak olduğum 'inâyât-ı bî-gâyât-ı seniyyeniñ cümlesi mahz-ı zât-ı merhamet-simât-ı hazret-i zıllullâhî ve cenâb-ı mekârim-me'âb-ı şehen-şâhî şânallâhu Ta'âlâ eyyâme saltanatî-hî 'anî't-tenâhî efendimiz hazretleriniñ kemâl-i merhamet ü elîf-ı nâ-mütenâhî ve farf-ı iltifât u ihsân-ı hilâfet-penâhîleri iktizâsından olup bu 'abd-i 'âciz de hiçbir şeyde liyâkat u istihkâk olmadığı mişillü tâ-be-gelû müstağrak olduğum ni'am-ı celîleniñ îfâ-yı vâcibe-i teşekkürinde der-kâr u âşikâr olan 'acz ü kuşûrımı dañi bilerek hemân naşb-ı 'ayn ve sebeb-i sa'âdet-i dâreynim olan rızâ-yı meyâmin-iktizâ-yı şâhâneleri tahşîline muvaffakiyetden gayri bir emel-i bendegânem olmadığından leyl ü nehâr 'aql u fikr-i 'âcizânem bu ümniyye-i müstemendâneye maşrûf u münhasır olduğu Hudâ-yı Mûte'âl'e 'ayândır. Bu def'a semâhatlu şeyhu'l-islâm efendi hazretleri tarafından bende-zâdeleri ismine bir kıt'a ru'ûs-ı humâyûn vürûd idüp Allâh bilür ki [312] çâkerleriniñ kat'â haberim ve mütebâdir-i hayâl ü hâtırım olmamağla bu 'inâyet-i 'aliyyede de mücerred hakk-ı nâ-müstahakk-ı bendegânemde mütetâbî'u'z-zuhûr olan şunûf-ı mekârim-i ihsân-ı cihân-dârî ve şîme-i kerîme-i çerâğ-efrûzî-i cenâb-ı şehriyârî âşâr-ı celîlesinden olmak hasebiyle vüfûr-ı 'acz ü darâ'at ile dest-berdâste-i bârgâh-ı ahadiyyet olarak Hak Sübhânehû ve Ta'âlâ Hazretleri mübarek zât-ı kerrûbî-simât-ı cihân-bânîlerin tükenmez 'ömr ü 'âfiyet ü ikbâl ve nihâyetsiz şân u şevket ü iclâl ile serîr-ârâ-yı saltanat u tâcdârî ve müttekâ-pîrâ-yı ferr-i übbehet ü kâm-kârî iderek ile'l-ân sâye-i sidre-pâye-i şehriyârîlerin mefârık-ı bendegân-ı müstağraku'l-ihsânlarında ebedü'l-ittisâl ve düşmen-i dîn ü devlet-i 'aliyyelerin rehîn-i kahr u mahv u izmihlâl eylemek da'vâtı pîrâye-i zebân-ı ibtihâl kılınmağda olduğunu bir vakt-i inbisât-ı mekârim-menâî-ı şâhânelerinde hâk-ı pâ-yı merâhim-ihtivâ-yı mülûkânelerine 'arz u ifâdeye himmet-i vâlâ-yı 'âtîfet-kârîleri şâyân u sezâ-vâr ile çâkerleri memnûn u minnet-dâr buyurulmak bâbında lûtf u kerem hazret-i men-lehu'l-emrîfidir.

Numara: 15. Kezâlik:

Öteden berü çâker-i kemîneleri liyâkat u istihkâkdan kat kat aşuri mazhar u müstağrak olageldiğim her dürlü ni'am u 'inâyet-i hazret-i şehri-

yârî ve her gûne lutf u 'âtıfet-i bî'gâyete cenâb-ı cihân-dârîniñ min-kül-li'l-vücûh edâ-yı vâcibe-i şükr ü sitâyışinde 'âciz ü kâşır oldığım zâhir ü bâhir iken bu def'a bi-hamdihî Ta'âlâ revnak-efzâ-yı ma'mûre-i cihân ve cilâ-bağşâ-yı 'uyûn-ı bendegân olmak üzere resm-i bihîn-i sidre-peyker ve tarh-ı güzîn-i behişt-manzar ile karîn-i hüsn-i hitâm olarak reşk-âver-i tâ-rem-i bâlâ olan mâ-beyn-i hümayûn-ı cenâb-ı cihân-bânîye mücerred farf-ı ihtisâş u 'ubûdiyyetim cihetiyle min-ğayr-i haddin ve liyâkatin takdîmine mütecâsir oldığım ba'zı tekaddüme-i 'âcizânemiñ mağz-ı mekârim ü el-tâf-ı bî-pâyân-ı şâhâne ve merâhim ü eşfâk-ı meşmûlül'-âfâk-ı pâdişâhâne-den nâşî mahallerine vaz'ı huşûşına müsâ'ade-i 'aliyye-i şehen-şâhî ve müsâ'afa-i seniyye-i hilâfet-penâhî şâyân u sezâ-vâr buyurulmuş olmak hasebiyle bendegân-ı şadâkat-nişâna göre veliyy-i ni'metiñ [313] eşer-i iltifâtından elezz ü ahlâ nevâl-i birr ü efdâl olmadıgından taraf-ı 'azîmü's-şeref-i hazret-i hudâvendigârîden mutlakâ temevvüc-i envâr-ı mihr-i mevhibet-i 'aliyye-i tâc-dârâne ile bu çâker-i zerre-mikdârîñ hakkında bu vechile dañi meşmûl ü erzân buyurılan mezîd-i ihsân u iltifât-ı 'âlem-bahâ ben-de-i kemînelerin bir kat dañi müstev'ib-i sürûr u hubûr-ı câvidânî ve ğark-ı ğarîk-ı ibtihâc u iftihâr u şâdmânî itmekle Hâk Sübhânehû ve Ta'âlâ hazretleri hemîşe tâk-ı muğarnas-revâk-ı âsumân kâ'im ü şâbit oldukça her nişîmen-i 'âlî ve her mağall ü mevki'-i mütelâlîsin nev-be-nev meşhûn-ı envâ'-ı meyâmin ü es'âd ve mezîd-ender-mezîd mağrûn-ı şunûf-ı güzâyış ü inşirâh-ı vüfûr iderek bâ'is-i âbâdânî-i mülk-i cihân ve sebeb-i feyz ü fütûh-ı zamân u mekân olan mübârek zât-ı melekîyyü's-şîfât-ı mülûkâneyi 'ömr ü şevket ü ikbâl-i nâ-mütenâhî ve ferr ü übbehet ü iclâl-i şehen-şâhî ile cihân turdukça taht-ı 'âlî-baht-ı hilâfet-medâr ve serîr-i saltanat-ı seniyye-i sermediyyül-istimrârlarında kâm-bîn ü kâm-kâr ve zıll-i zalîl-i şâhâne ve sâye-i tûbâ-vâye-i pâdişâhânelerin mefârık-ı 'ibâd-ı şadâkat-mu'tâd-ı devlet-i 'aliyyelerinde ebed-karâr eylemek da'vâtı tekrâr-be-tekrâr zîver-i nâtîka-i 'ubûdiyyet kılınarak min-ğayr-i haddin îfâ-yı teşekkür ü mağmi-dete ibtidâr olındığını lutfen ve keremen hâk-i pâ-yı 'uyûn-ârâ-yı hazret-i şehriyârîye 'arz u ifâdeye himmet-i vâlâ-yı bende-nüvâzîleri ma'tûf u maş-rûf buyurulmak niyâzıyla tezkire-i şenâ-verî takdîmine mübâderet kılın-dığı ma'lûm-ı devletleri buyuruldukda ol bâbda lutf u kerem hazret-i men-lehül-emriñdir.

Numara: 16. Kezâlik:

Ma'raz-ı çâker-i kemîneleridir ki,

Sâye-i şevket-vâye-i hazret-i şehriyârîde 'uhde-i 'ubûdiyyetimde bulunup gâh-be-gâh hâk-i pâ-yı feyz-bahşâ-yı şâhâne mümidd-i hayât-ı niyâbe ve mü'eyyid-i kuvve-i nâmiyesi olan Balta lîmânî Çayırı'nda emr ü fermân-ı cenâb-ı cihân-bânî ta'alluķına mebnî inşâ olunan ebniye-i 'âcizâne meşmûl-i nazar-ı ma'âlî-eşer-i mülûkâne buyurularak kemâl-i lutf u ihsân-ı 'âlem-şumûl-i pâdişâhânenen nâşî mübârek kadem-i meyâmin-tev'em-i şâhâne ile müşerref buyurulmak üzere ba'zı mahalleriniñ mahv u işbâtı husûşına irâde-i mekârim-ifâde-i [314] cihân-dârî müte'allik olduğundan mahz-ı haşîşa-i zât-ı şevket-simât-ı hilâfet-penâhî olan eltâf-ı nâmütenâhî-i ben-de-perverâne iktizâsınca hakk-ı nâ-müstahakk-ı çâkerânemde bu vechile daħi şâyân u sezâ-vâr buyurılan iltifât-ı mekârim-âyât-ı hazret-i shehen-şâhî çârûb-keşî-i âsitân-ı übbehet-pâsbân-ı şâhâne olan bu 'abd-i bî-mikdâr u çâker-i darâ'at-şî'ârî müstagraķ-ı selvet ü sürûr ve müstev'ib-i ibtihâc u hubûr iderek der-hâl icrâ-yı emr ü fermân-ı humâyûna bi'l-iftihâr mübâşeret ü ibtidâr ile cenâb-ı 'umrân-bahş-ı dâ'ire-i kevn ü mekân-ı cihânıñ bir dânesi olan veliyy-i ni'metimiz veliyy-i ni'met-i 'âlemiyân şevketlü kerâmetlü kudretlü pâdişâh-ı zilliyet-penâh ve shehen-şâh-ı mü'eyyed-min-'indillâh efendimiz hazretleriniñ eyyâm-ı 'ömr ü şevket ü ikbâl u iclâl-i şâhânesin rûz-be-rûz mütezâyid ü efzûn ve mübârek zât-ı kerîmü's-şifât-ı pâdişâhânesin maşûnen 'ani'l-âlâm ve'l-ekdâr serîr-i salţanat-ı seniyyesinde ebed-nûmûn eyleyüp zıll-ı zalîl-i 'adîmü'l-'adîl-i cihân-dârîlerin ilâ yevmi'l-kıyâm mebsût-ı çâr-cihet-i rub'-ı meskûn eylemek da'vâtı tekrârıyla îfâ-yı farîza-i teşekkür ü mahmidete ictisâr kılındığı muhâţ-ı 'ilm-i 'âlîleri buyuruldukda emr ü fermân hazret-i men-lehül-emriñdir.

Numara: 17. Kezâlik:

Ma'raz-ı çâker-i kemîneleridir ki,

Balta Lîmânî Çayırı'nda inşâ olunan ebniye-i 'âcizâne 'abd-i hakîr-i keşîrû't-takşîr gibi kuşûr u kûsûrdan mürekkeb olarak kudûm-ı meyâmin-lüzûm-ı mülûkâneye şâyân olmadığı vâzîh u 'ayân iken mahzâ zât-ı

melekiyyü's-şifât-ı hâzret-i pâdişâhîye mevhibe-i maşûşa ve seciyye-i manşûşe olan kemâl-i lutf u kerem-i bende-perverâne ve mezîd-i 'inâyet ü ihsân-ı merâhim-güsterânededen nâşî dünkü gûn mübârek makdem-i ma'âlî-tev'em-i şehen-şâhî ile müşerref ve âdâm-ı mekârim-ittisâm-ı zılliyyet-penâhî ile vâye-dâr-ı 'izz ü şeref olduğundan evvel ü âhîr mazhar u müstağrak olduğım elîf-ı mahmidet-ittisâf-ı hâzret-i hudâygânî ve ihsân-ı füyûzât-iktirân-ı cenâb-ı cihân-bânî liyâkat u istihkâk-ı kemterânemden kat kat bâlâ-ter ve her biriniñ edâ-yı haqq-ı teşekkürinde min-küllil-vücûh 'acz ü kuşûr-ı çâkerânem günden azher olduğu mişillü haqq-ı nâ-mustağak-ı ben-degânemde bu vechile dañi [315] mecrâ-yı sünûh u zuhûra cârî ve 'urûk u a'sâb-ı 'ubûdiyyetimize sârî olan mâ'u'l-hayât-ı iltifât-ı hâzret-i veliyy-i ni'met, kavm u kabîlece cümlemizi min-hayşü yeş'ur ve hâric-ez-vus'-ı teşekkür yeñiden ihyâ itmekle başladığı yerlere yüzlerimizi sürerek Cenâb-ı Vâcibü'l-vücûd mübârek zât-ı firişte-simât-ı hâzret-i şehen-şâhîyi mezîd-ender-mezîd inşirâh-ı derûn ve inbisât-ı gûnâ-gûn ve şihhat ü âfiyet-i ebed-merhûn ile taht u dîhîm-i übbet-vesîm-i cihân-dârîlerinde ilâ yevmi'n-nüşûr kâm-bîn-i envâ'-ı ikbâl ü huzûr ve eyyâm-ı 'ömr ü şevket ü iclâl-i şehriyârîlerin mânend-i merâtib-i a'dâd bî-hadd ü nâ-maşûr eyleyüp bed-hâhân-ı saltanat-ı seniyye-i sermedîlerin hemîşe mağhûr eylemek da'vât-ı icâbet-âyâtı tekrâr-be-tekrâr yâd u tezkâr kılınmakda olduğu muhât-ı 'ilm-i 'âlîleri buyuruldukda emr ü fermân hâzret-i men-lehül-emriñdir.

Numara: 18. Kezâlik:

Ma'raz-ı çâker-i kemîneleridir ki,

Dünkü gün bi'l-yümn ü ve'l-ikbâl Balta Lîmânı'nda vâkî' mülk-i hâzret-i şehriyârî mübârek kudûm-ı meyâmin-lüzûm-ı cihân-bânîleriyle müşerref ü müstas'id buyurulmuş ve hevâ sert olduğundan atılan kurşunuñ işâbet ü istikâmetine mâni' olması muhtemel iken lillâhî'l-hamd ve'l-minne her bir kemâlîñ a'lâsı mübârek zât-ı Süleymân-nihâd-ı hâzret-i hilâfet-penâhîye maşûş olduğundan başka rûzgâr dañi hükm-i humâyûn-ı şâhânelerine tâbi' olarak endâhte buyurılan kurşunların nişâna işâbetiyle inbisât-ı tab'-ı humâyûn-ı cenâb-ı cihân-dârîyi müstelzim olmuş olduğundan bu vechile teşrif-i humâyûn-ı şâhâne ve inşirâh-ı tab'-ı nâzenîni-pâdişâhâne çâkerlerini müs-

tağrak-ı sürûr u hubûr iderek du'â-yı 'ömr ü şevket ü iclâl-i cihân-bânîleri tekrâr olunmakta iken mücerred çâkerlerini taltîfen devletlü necâbetlü 'Abdu'l-Mecîd Efendi hazretlerinin yazıları li-eclî'lmüşâhede 'atûfetlü 'Osmân Begefendi bendeleriyle irsâl buyurulmuş olmak hasebiyle âsitân-ı übbehet-pâsbân-ı hazret-i zılliyyet-penâhîniñ 'abd-i maḥzı olan kemterîn-bende-i müstehâm hakkında bu vechile daḥi iltifât-ı mekârim-âyât-ı mülûkâne şâyân u sezâ-vâr buyurulması çâkerlerin bir kıat daḥi mesrûru'l-fu'âd itmîş ve devletlü 'işmetlü sultân efendimiz hazretlerinin yazıları daha a'lâ olacağı mesmû'-ı bendegânem olmuş olmağla hemîşe Cenâb-ı Hâk, [316] dürr-i yektâ-yı sübhâ-i hilâfet ve gevher-i bî-hemtâ-yı efser-i saltanat olan mübârek zât-ı kerrûbî-şifât-ı hazret-i şehriyârîniñ eyyâm-ı 'ömr ü şevket ü ikbâl ve hengâm-ı ferr ü şükûh u iclâl-i şehen-şâhîlerin bî-hadd ü hisâb ve sîne-i a'dâ-yı bed-tıynetlerin dâ'imâ nişân-gâh-ı 'azâb u ıztırâb eylemek da'vâtı zîver-i zebân-ı 'ubûdiyyet kılındığı ve mîr-i mûmâ-ileyh bendelerine nâcîzâne bir 'aded zarf ma'a-fincân ihdâ vü irsâl olundığı muḥât-ı 'ilm-i 'âlîleri buyuruldukda emr ü fermân hazret-i men-lehül-emriñdir.

‘Âkif Paşa Tarafından Mâ-beynciliginde Mehmed ‘Alî Paşa Hazretlerine Tezâkir ve Tahrîrât

Numara: 19. Kezâlik:

Devletlü 'inâyetlü 'atûfetlü veliyyi'n-ni'am efendim hazretlerine,

Bu günlerde ekşer tabâyi'a 'ârız olan nezle keyifsizliğiyle çâkerleri daḥi nâ-mizâc olduğundan 'atûfetlü Kâmil Begefendi bendeleriniñ su'âl-i ḥâtır-ı 'âcizânem içün lutfen ve iltifâten ve iḥsânen taraf-ı bendegâneme gelmesine ruḥşat-ı seniyye ve icâzât-ı 'aliyye-i cenâb-ı cihân-bânî erzânî buyurulduğundan fazla gencîne-i mekârim-i ahlâk olan mübârek zât-ı firîşte-simât-ı hazret-i veliyy-i ni'mete maḥz-ı mevhibe-i maḥşûşa-i Rabbâniyye olan kemâl-i şîme-i kerîme-i bende-perverî ve mezîd-i seciyye-i behiyye-i merâhim-güsterî iktizâsınca hadd ü mikdâr-ı kemterânemden fersaḥ fersaḥ efzûn olmak üzere bu 'abd-i bî-mikdârîñ selâm-ı 'azîmül-iḥtirâm-ı hazret-i şâhâ-

ne ile ihyâ-yı çâkerâneme müsâ'ade-i 'ulyâ-yı hazret-i şehen-şâhî şâyân u sezâ-vâr buyurulduğu mûmâ-ileyh bendeleriniñ tebşîrâtıyla teşnîf-sâz-ı sı-mâh-ı 'ubûdiyyetim oldukça semâdan arza nüzûl-i rahmet kabîlinden dañi bâlâ-ter olarak bu vechile haqq-ı nâ-müstahaqq-ı kemterânemde ma'tûf ü meşmûl buyurılan iltifât-ı merâhim-gâyât-ı cenâb-ı cihân-dârîniñ âşâr-ı füyûzât-medârı kalb ü kâleb-i 'âcizâneme sârî ve 'urûk u a'sâb-ı rıkkıyyetime cârî olmağla hemîşe Haq Sübhânehû ve Ta'âlâ Hazretleri her ân u zamân müstagrağ-ı ni'am u ihsân-ı gûnâ-gûnı olduğumuz şevketlü 'azametlü ma'deletlü veliyy-i ni'metimiz veliyy-i ni'met-i cihân ve rûh-ı revân-ı kâffe-i bendegân efendimiz hazretleriniñ mübârek ü mes'ûd vücûd-ı 'âlem-sûd-ı pâdişâhânelerin cemî'-i 'avârız u eskâmdan cennetü'l-esmâ-yı viķâye-i şamedânîsinde maşûn u mahfûz iderek eyyâm-ı 'ömr ü şevket ü iķbâl-i şehriyârî ve a'vâm-ı ferr ü übbebet ü iclâl-i [317] tâcdârîlerin bîrûn-ı hadd ü şûmâr ve sâye-i sidre-vâye-i cihân-dârîlerin ilâ yevmi'l-haşr ve'l-ķarâr 'âlem ü 'âlemiyân üzerinde mebsûtu'l-âşâr eylemek da'vât-ı mefrûzası tekrâr-be-tekrâr zîver-i zebân-ı darâ'at u ibtihâl kılınarak min-gayr-i haddin farîza-i teşekkür-i 'âcizâneye ibtidâr u ictisâr kılındığı muhât-ı 'ilm-i 'âlîleri buyuruldukda emr ü fermân hazret-i men-lehü'l-emriñdir.

Numara: 20. Kezâlik:

Devletlü 'atûfetlü seniyyü's-şiyem efendim hazretleri,

Evvel ü âhîr hâl ü kâlim nâtık ve cism ü cânım muşaddık olduğu vec-hile dîvân-ı Hazret-i Süleymânî'de ķarınca ķadrince suķâta-ķîn-i hân-ı ihsân olduğu mişillü mûrdan aħķar u kemter olan bu bende-i nâcîz dañi mutlakâ perverîş-yâfte-i ni'am-ı bî-gâyeyi cenâb-ı cihân-dârî ve terbiyet-ķerde-i mevâ'id-i bî-nihâye-i hazret-i şehriyârî olarak dirliğim ve diriliğim ancak âsitân-ı huld-iķtirân-ı hazret-i şehen-şâhî 'ubûdiyyetine maħşûr u maķşûr olmak hasebiyle mücerred teraħķum u eşfâķ-ı memlûk-perverî ve 'azîm-ı luţf u ihsân-ı merâhim-güsterî-i mülûkâne iķtizâsınca bir ķat dañi ihyâ-yı çâkerânem irâde-i mekârim-'âdesine mebnî bu def'a vesâţet-i zât-ı vâlâ-yı 'atûfîleriyle min-gayr-i liyâķatin ve istiħķâķin muvaffaķ u mübeşşer olduğum iltifât-ı fâ'izü'l-berekât-ı bende-nüvâzî bu 'abd-i aħķar u çâker-i kemteri min-hayşü lâ-yeş'ur ifâza-i hayât-ı câvidânî ve lillâhi'l-ķamd sâye-i seyf-i

satvet-i hazret-i mülk-dârîde Revândızlı gâ'ilesiniñ ber-ţaraf olduğı beşâreti dağı izâfe-i mezîd-i memnûniyyet ü şâdmânî iderek zât-ı vâlâlarına dağı meşhûd u mahsûs olduğı vechile kemâl-i mesrûriyyet ü mefhâret kalb ü kâleb-i 'âcizânemi istî'âb ile edâ-yı farîza-i tahmîd ü teşekküre dilim dönmeden kalup fi'l-hakîka bu bende-i bî-mikdâr müfredât-ı kuşûr u kûşûrdan mürekkeb bir çâker-i hâksâr iken خاشاك تيزدل دريا كند كند medlûlince mücerred temevvüc-i baħr-i muhîf-i mevâhib-i celîleden nâşî bu vechile hak-k-ı 'âcizânemde ihsân-ı şırf olmak üzere şâyân u sezâ-vâr buyurılan reşehât-ı iltifât-ı humâyûn-ı hazret-i şehen-şâhî başımdan aşmış ve efendisiniñ kölesine her bir lutf u ihsânı bir hayât-ı tâze olduğı müsellemler ise dağı gûşe-i inzivâda bulunan kullarına pek aşırı tatlı ve gâyet kıymetli olduğı [318] vicdânen ve 'ayânen ma'lûm-ı 'abîdânem olarak bu 'abd-i memlûki yeñi başdan kul itmiş olmağla leyl ü nehâr zîver-i şahîfe-i hayâtım ve revnak-ı ruhsâre-i evkâtım olduğı vechile Rabbim Ta'âlâ Hazretleri pîrâye-dâr-ı tavk-ı 'ubûdiyyeti olduğım veliyyü'n-ni'metim bâ'îş-i hayâtım şevketlü kerâmetlü 'adâletlü pâdişâh-ı merâhim-penâhımız efendimiz hazretleriniñ mübârek zât-ı firîşte-şifât-ı hilâfet-penâhîlerin tükenmez 'ömr ü âfiyet ü ikbâl-i şâhâne ve nihâyetsiz şân u şevket ü iclâl-i şehen-şâhâne ile tâ-be-rûz-ı kıyâm taht-ı âfitâb-ı cihân-bânîlerinde kâm-bîn ü kâm-rân ve hemîşe bed-hâh-ı 'âkıbet-penâh-ı saltanat-ı seniyye-i sermediyyü'l-karârların müte'âkıben ve mütevâliyen hâk ile yeksân ve bî-nâm u nişân eylemek da'vât-ı mefrûzası te'diye ve tekrâr kılınarak ma'a'l-'aciz ve'l-kuşûr edâ-yı vazîfe-i teşekküre cür'et ü cesâret kılındığı ma'lûm-ı devletleri buyuruldukda zât-ı vâlâlarına lâıyk ve kadr-i âlîlerine muvâfık olmayarak takdîm olunan zarf u fincân hediye-i hakîrânemiñ kapu yoldaşlığa hürmeten kabûline himmet ü 'inâyetleri mes'ûl ü mütemennâ-yı senâ-verânemdir efendim.

Rızâ Paşa Hazretleri'niñ Ser-Kurenâlıklarında 'Âkif Paşa'ya Tevcîh Olunan Dâhiliyye Nezâretinde Hâk-i Pây-ı Humâyûna 'Arz Olunmak Üzere Yazdğı Tezkiredir

Âfitâb-ı ufuk-ı saltanat ve gevher-i efser-i hilâfet, veliyy-i ni'met-i velî-sîret, pâdişâh-ı âlem-penâh efendimiz hazretleri dergâh-ı felek-câh-ı şeh-

riyârî ve âsitân-ı sipihr-iktirân-ı tâc-dârîleriniñ çâker-i çârûb-keş ve ‘abd-i halka-be-gûş olan bu çerâğ-ı hâş-ı bâhirü'l-ihtîşâşların yeñi başdan çerâğ u ihyâ ile on beş aydan berü hasret-keş olduğım rû-mâlî-i hâk-i pâ-yı ma‘âlî-ihtivâ-yı hazret-i zillulâhî şeref-i ‘âlem-bahâsına mazhar ve fevka'l-had ve'l-ğaye mesrûru'l-fu‘âd u kâm-ver buyurulmuş olduğumuñ teşekkürât-ı mefrûzası min-küllil-vücûh vus‘ u iktidâr-ı çâkerânemden bîrûn olmak hasebiyle hemân Hazret-i Vâcibü'l-vücûd mübârek zât-ı kerîmü's-sıfât-ı pâdişâhî ve vücûd-ı ‘âlem-sûd-ı hilâfet-penâhîlerin kemâl-i şihhât ü ‘âfiyet ve mezîd-i iclâl ü übbehetle cihân turdukça taht u dîhîm-i ‘azamet-vesîm-i şehen-şâhîlerinde ber-karâr ve eyyâm-ı ‘ömr ü şevket ü ikbâl-i şehriyârîlerin bîrûn-ı hıyâ-i hadd ü şümâr iderek bu ‘abd-i ‘âciz ü bende-i ahkârların her hâlde ve her huşûşda naşb-ı ‘ayn ve bâ‘îş-i necât u felâh-ı dâreynim olan rızâ-yı [319] meyâmin-iktizâ-yı zılliyyet-penâhîlerine muvâfık hıdemâta muvaffak eylemek da‘vâtı kalben ve lisânen tekrâr-be-tekrâr zîver-i zebân-ı ‘ubûdiyyet kılınmakda olduğu rehîn-i ‘ilm-i ‘âlîleri buyuruldukda ol bâbda emr ü fermân veliyyü'l-emriñdir.

Numara: 22. ‘Âkif Paşa'dan Mâ-beyn-i Hümâyûn Müşîri Rızâ Paşa Hazretleri'ne Tezkire:

Muktezâ-yı hilâfet-i kübrâ-yı İlâhiyye üzere mübârek zât-ı şevket-simât-ı hazret-i pâdişâhîniñ muttasıf oldukları farf-ı ‘adâlet ve kemâl-i lutf u merhamet-i ‘aliyyeden nâşî ‘afv u ıtlâk-ı çâkerânem huşûşına irâde-i şâhâneleri ta‘allukıyla ol bâbda şeref-rîz-i şudûr olan fermân-ı ‘âlî mûcibince Burûsa'dan hareket ve Gemlig'e işleyen vapur‘ seffînesine râkiben der-sa‘âdete bende-hâne-i hakîrâneme vuşûl-i bendegânem müyesser olmağla zimmet-i çâkerâneme farz-ı ‘ayn olan du‘â-yı be-kâ-yı ‘ömr ü şevket-i şâhâne hıdmet-i müstevcibü'l-mefhâretine ve sitâyîş ü şenâ-yı veliyyü'n-ni‘amîlerine haşr u kaşr-ı evkât olunarak hemîşe Cenâb-ı Vâcibü'l-vücûd mübârek ü mes‘ûd-ı zât-ı bî-hemtâ-yı hazret-i şehriyârîyi mezîd-i ‘ömr ü ‘âfiyet ile taht u dîhîm-i saltanat-ı sermediyyede ilâ âhiri'd-devrân kâm-bîn ü kâm-kâr ve eyyâm u ihyâ-yı ‘ömr ü şevket-i cihân-bânîlerin merâtib-i a‘dâd gibi bî-hadd ü şümâr eyleyüp dem-be-dem ü ân-be-ân inbisât-ı

tab'-ı ma'âli-neb'-i şâhânelerin pîrâye-i leyl ü nehâr eylemek münâcâtı şeref-i kurbîyyet-i saltanat-ı seniyye ile mübeccel olan zât-ı ma'âli-şifât-ı müşîrânelerin dahî tezâyüd-i 'ömr ü devlet ve tezâ'uf-ı iclâl ü übbehetleri da'vâtıyla tezyîl kılınmakta olduğunu 'arz u beyâna bi-hamdihî Ta'âlâ bu def'a vukû' bulan vilâdet-i hümayûn-ı meserret-maqrûn bâ'îş-i cesâret olarak 'arz-ı hâl-i nâçîzânem takdîmine ibtidâr olunduğu muhâf-ı 'ilm-i 'âlem-ârâ-yı veliyy-i ni'amîleri buyuruldukda emr ü fermân.

Numara: 24. Ez-Cânib-i 'Âkif Paşa Be-Sûy-ı Şadr-ı A'zam Husrev Mehmed Paşa:

Hıdmet-i çâkerânemde olan İbrâhîm Efendi bendeleriniñ ba'zı su'âl ü cevâb zımında der-sa'âdete irsâli huşûşını âmir şâdir olan fermân-nâme-i sâmi-i dâverâneleri mûcibince mûmâ-ileyh bendeleriniñ irsâline ibtidâr olundu. Muqaddemâ İzmîd'e vürûd-ı çâkerânemden mart ibtidâlarına kadar mûmâ-ileyh bendeleri İzmîd gümrüğü emâretinde istiğdâm olunup ba'dehû yirmi gün geçmeksizin [320] Burûsa'ya 'azîmet-i 'abîdâne ve müte'âkıben 'azl ü nefy-i çâkerânem vukû'ıyla memlekete dâ'ir bir işe karışmağa vakit dahî olmadığından mâ-'adâ muqaddem ü mu'ahhar kendü başına hiçbir maşlahata karışmayarak eyü ve kötü görülen işleriñ cümlesi muhâsebe maddesi içün İzmîd'de bulunan kethudâm kullarınıñ eliyle görülüp faqat kethudâm kullarından ba'zı yolsuzca hareket zuhûriyle qarâbetine mağrûriyyet-i dâ'iyeleri görüldigine ve mûmâ-ileyhiñ aşurı istikâmet ve 'adem-i irtikâbına mebnî bi'l-iktizâ ba'zı maşlahat-ı ma'dûdede taraf-ı çâkerânemden me'mûr bulunmuş olduğundan farazâ bir kuşûr u hatâ vâkı' olmuş ise mes'ûliyyeti haşren kullarınıñ üzerine müterettib olmağa el-hâletü hâzihî kulları mücrim ü muhakkar olduğum hâlde mûmâ-ileyh hakkında şakķ-ı şefe-i şefâ'ate şalâhiyyetim olmadığı der-kâr ise de zât-ı mekârim-simât-ı vekâlet-penâhîleriniñ müselleml-küll ve meşhûd-ı 'âlem olan şıfat-ı 'âliye-i 'afv u ihsân ve meleke-i râsiha-i fazl u hilm ü kerem-i bî-kerânları medâr-ı ilticâ vü istirhâm olarak şimdiye kadar hezâr bendeleri hakkında meşhûd olan merhamet ü şefkat-i 'aliyye ve 'afv u rifķ u re'fet-i seniyyeleri mû-

mâ-ileyh bendeleri hâk-ı bendegânesinde daî şâyân u sezâ-vâr buyurulması hâk-i pâ-yı rahîmânelerinden kemâl-i tezellül ü meskenetle niyâz u mütemennâ-yı çâkerânem olduğu muhât-ı 'ilm-i 'âlî-i fahîmâneleri buyuruldukda ol bâbda emr ü fermân hazret-i men-leh'ül-emriñdir. 21 Rebî'u'l-âhîr, sene: 257.

Numara: 25. Ez-Cânib-i 'Âkîf Paşa Be-Sûy-ı Ser-'asker Sır Kâtibi Muştafâ Nûrî Paşa:

Çâker-i kemîneleri 'azl ü ref' u nefy ile üç mertebe tekdîrime nazaran şuçum büyük olmak iktizâ ider ise de ne kadar kuşûrum çok olsa dâmen-i 'afv u 'atâ ve dâ'ire-i cürm ü haâtadan evsa' u a'zam ve medyûn u müstağrak-ı nefy ü iclâ-yı çâkerânemden tolayı bir kat daha ahvâl-i perîşânım derhem olduğından başka mübtelâ olduğım dîk-i nefes ve hafa-kân mişillü 'ilel-i müşkile ve 'avârız-ı sâ'ire ve endûh u ekdâr-ı hâtıranıñ daî inzimâmından nâşî hücûm-ı emrâz u eskâm ve istîlâ-yı gumûm u âlâm ile vücûd-ı nâçizânem harâb olarak merâhim-i seniyye-i rahîmânelerine şiddet-i ihtiyâcım bedîdâr ve huşûsâ ber-mûcib-i kânûn-ı cezâ bi'l-muhâkeme üzerime bir cünha-i mu'ayyene şâbit olmamasıyla daî 'afv u 'inâyete istihkâkım âşikâr olduğundan lütfen ve merhameten bu hâl-i felâket-me'âl ile muzîk-ı gurbet-de helâkim [321] revâ görülmeyüp şevket-me'âb efendimiziñ mübârek ü mes'ûd-ı ser-i hümâyûnları şadâkası olarak sâhil-hâne-i çâkerânemde du'â-yı 'ömr ü şevket-i şâhâneye iştigâl ve 'ömrüm var ise baîyye-i dâne-mi kendü âşiyâne-i vîrânemde itmâm u ikmâl etmek üzere kuşça cânımı kafes-i miñnet-i tâkat-güzârdan âzâd ile 'afv u itlâk-ı çâkerânem huşûsına müsâ'ade-i 'aliyye-i dâverâne ve merâhim-i seniyye-i hidîvâneleri şâyân u sezâ-vâr buyurulması hâk-i pâ-yı devlet-ihtivâ-yı âsafânelerinden kemâl-i sûz u güdâz ve tazarru' u niyâz ile mütemennâ ve müsted'â-yı çâkerânem olduğu beyânıyla 'arîza-i müstemendânem terkîmine cesâret ve merfû'-ı pîş-gâh-i 'âtıfet ü re'fetleri kılınmışdır. Bî-mennihî Ta'âlâ vuşûl-i hâk-i kadem-i devlet ve manzûr-ı nazar-ı merhamet ü şefkat-i dâverâneleri buyuruldukda ol bâbda emr ü fermân. Fî 20 Muharrem, Sene: 265.

Şadr-ı Esbak Mehmed Emîn 'Alî Paşa'dan Enderûn-ı Hümâyûndan Müfîz Çerkeslikle Meşhûr Zabtîye Nâzırı Abaza 'Abdî Paşa'ya Cevâben İki Kıt'a Tahrîrât

Girîd İslâhâtına Me'mûr Şadr-ı A'zam Mehmed Emîn 'Alî Paşa Tarafından Enderûn-ı Hümâyûndan Müfîz Çerkeslikle Mute'arif Abaza Cinsinden Maçan Kabîle-i Mu'teberesinden Sâbıku't-Terceme Müşîr 'Abdî Paşa Hazretlerine Mevrûd Tahrîrâtıdır:

Taraf-ı 'âcizâneme öteden berü der-kâr olan hûlûş u mahabbet-i devletleriniñ tecdîd ü te'mînâtını ve Girîd cezâresine vukû' bulan me'mûriyyet-i 'âcizîde refâkatiyle müstefîd olduğım sa'âdetlü Ra'ûf Paşa hazretleri oğullarınıñ birlikde olduğumuz hengâmda dîde-i iftîhâr u mesârımla müşâhede itdigim her gûne eşer-i dirâyet ü revîyyetini ve bulunduğı meslek-i celîlde kemâl-i mahâretini her hâl ü maħalde lisân-ı râstî-'ayânımla muķırr ve gûyâ olduğım vâsıl-ı sâmi'a-i besâlet-i câmi'a-i müşîrâneleri olduğından ol bâbda daħi beyân-ı memnûniyyeti mutazammın olan şukķa-i 'âlîleri resîde-i dest-i hûlûş-verî olmuşdur. Hakk-ı şenâ-verânemde ez-ser-i nev ihlâş u muħâdenet buyurmaları mûcib-i memnûniyyet-i bî-gâye ve bâ'îş-i teşekkürât-ı mâ-lâ-nihâye olup du'â-yı izdiyâd-ı 'ömr ü muvaffakiyyet-i şafderîleriyle tezyîn-i lisân-ı huşûşîyyet eylemekde bulunduğumuñ 'arz u beyânını vesîle-i eşile ittiħâz iderek hernân Rabbimiz Ta'âlâ hazretleri pâdişâhımıza bağışlasun, maħdûm-ı müşârûn-ileyhiñ eşer-i terbiyyet-i peder olmak üzere şahîhan 'asker, hakîkaten er oğlu er olduğını burada daħi ikrâr u tekrâr iderek ve bunuñ içün devlet ü milletimizi ve zât-ı Haydarî-şifât-ı müşîrânelelerini tebrîk eylerim. Bâķî irâde efendimiñdir.

[322] Bu Daħi:

Cenâb-ı Hak 'ömr ü şevket-i şâhâneyi müzdâd buyursun. Veliyy-i ni'metimiz pâdişâh-ı ehl-perver ü bende-nüvâz efendimiz hazretleriniñ eşer-i lutf u 'âtîfet-i seniyyesi ve kendüsünüñ mâye-i ahlîsinde merkûz u muķarrer ya'nî mevrûş-ı peder olan şadâķat u dirayet şemeresi olmak üzere necl-i necîl-i şafderâneleri devletlü Ra'ûf Paşa hazretlerine tevcîh u ihsân buyurul-

muş olan rütbe vü me'mûriyyet-i celîle vü cedîdeden tolayı envâ'-ı 'ibârât-ı dil-nüvâzî ve kelimât-ı hâtır-sâzîyi mutazammın olan tahrîrât-ı 'âlfileri zînet-bağış-ı mevki'-i vürûd ve meserret-fermâ-yı dil-i hulûş-nümûd olup bu vesîle-i sârre ile bârre-i 'âcizânemde ibrâz buyurılan eşer-i vidd ü muhâdenet bâ'ış-ı teşekkür-i memnûniyyet-i bî-gâye oldığınıñ iş'ârıyla berâber gerek zât-ı besâlet-simât-ı müşîrâneleri ve gerek paşa-yı müşârün-ileyh hazretleri şu millet-i beyzâ ve devlet-i 'aliyye-i 'adâlet-muktezâyâ ba'de-mâ dañi 'arz u ibrâz buyuracakları hıdmet-i celîle muķâbilinde ilâ mâ-şâ'allâhu Ta'âlâ âfitâb-ı envâr-intisâb-ı eltâf-ı mülûkânedden müstefîd ü müstenîr ve bunun müşâhedeşiyle 'uyûn-ı muhâleşet-kârân karar olması du'âsı zîver-i lisân-ı hulûş-nişân olduğı beyânıyla terkîm-i cevâb-nâme-i şavâb-câmeye mübâderet kılındı. Ol bâbda irâde efendimiñdir. Mehmed Emîn 'Alî.

Müşârün-ileyh Hazretlerinden Taraf-ı 'Âcizâneme Cevâben Üç Kıt'a İltifât-nâme

Rûmili Ordu-yı Hümâyûnı Müsteşârlığına Me'mûriyetle Merkezi Olan Şumnı'ya Muvâşalat Olundukda Cennet-mekân 'Alî Paşa Merhûmuñ Birinci Şadâretinden Munfaşıl Oldukları Hâlde Yazdığım 'Arîzaya Cevâbdır. Fî 28 Muharrem, Sene: 270.

Hamden li-mevsîlî'l-merâm bi's-şihhati ve's-selâm, merkez-i me'mûriyyet-i sa'âdetlerine muvâşalat buyurmuş olduklarını tebşîren ve haķķ-ı sıtâyış-verîde olan hulûş-ı hasenelerini te'yîden bu kerre resîde-i enâmîli muhâlaşat olan bir kıt'a kerem-nâme-i vâlâları me'âl-i vefâ-iştîmâlî karîn-i müdrike-i hulûş-verî oldu. Sâye-i feyz-vâyesinde mütene'im ü müstazill olduğumuz devlet-i 'aliyye-i mü'eyyedeniñ tahkîm-i esâs-ı şân ve istiklâl-i 'âlîsi niyyet-i hayriyyesiyle istihsâl buyurılan esbâb-ı kavîyyeniñ bir rûkni olan me'mûriyyet-i seniyyelerinde her cihetle muvaffakiyyet-i devletlerine du'â itmek kâffe-i müslimîne [323] farz meşâbesinde olduğundan ol bâbda irâd-ı te'mînâta kaṭ'â hâcet olmadığı mişillü nezd-i vâlâlarında müşbet olduğu i'tikâdında bulunduğum şihhat-i ihlâş u hayr-hâhî mebhâşinde tem-

hîd-i edille-i cedîde ile Rabbim teshîl buyursun. Bunca meşâgîl-i hayriyyeleri eşnâsında bîhûde işgâle dahî lüzûm görünmediginden ol vâdîlerden şarf-ı nazarla faķat beyân-ı memnûniyyet-i vâkı'a ve istibkâ-yı teveccühât-ı şamîmeleriyle iktifâ kılındığı bi-mennihî Ta'âlâ ma'lûm-ı 'âlîleri buyuruldukda bundan böyle dahî sûy-ı şenâ-verî enzâr-ı hasene-i vefâ-kârîleriyle meşmûl buyurulmak bâbında himem ü irâde efendimiñdir.

Merhûm-ı Müşârün-ileyhiñ Hudâvendigâr Eyâleti Vâlîliğine Me'mûriyetlerinde Yazılan 'Arîzaya Cevâbdır. Fî 27 Re-bî'u'l-evvel, Sene: 270.

Şavb-ı şenâ-verîye olan teveccühât-ı behiyyeleriniñ te'yîdini ve 'avâtıf-ı mâ-lâ-nihâye-i tâc-dârîden 'uhde-i muhlîşâneme tevcîh buyurılan Hudâvendigâr eyâleti vâlîliğiniñ tebrîkini mutazammın vâsıl-ı dest-i ihtirâm olan tahrîrât-ı behcet-âyât-ı muhlîş-nüvâzîleri me'âl-i nüvâziş ü vefâ-iştimâli ma'lûm-ı şenâ-verî olup hâvî olduğu te'mînât-ı cedîdeden ne derecelerde memnûn u müteşekkîr olduğımı şahîhen ta'rîfe muktedir olmadığımından ol bâbda ihtiyâr-ı ihtîşâr ile faķat du'â-yı hüsn-i muvaffakiyet ve tezâyüd-i rif'at ü menziletleriyle meşgûl olduğumuñ ve bundan böyle dahî beķâ-yı mehâsin-i enzâr-ı 'aliyyeleri recâsında bulunduğumuñ beyânıyla iktifâ kılındığı bi-mennihî Ta'âlâ ma'lûm-ı sa'âdetleri buyuruldukda her hâlde şavb-ı iķbâl-i hâhî âşâr-ı teveccühât-ı behiyyeleriyle meşmûl ü mübâhî buyurulmak bâbında irâde efendimiñdir.

Maḥdûm-ı 'Âcizî Konya Vilâyeti Mektûbçısı Mehmed Nezîh Beg'iñ Terceme Oḫasına Me'mûriyyeti İstid'âsına Mûsâ'ade Buyurulduğına Dâ'ir Merhûm-ı Müşârün-ileyhiñ İkinci Şadâretlerinde Cevâben Vârid Olan Emir-nâme-i Sâmî Şûretidir. Fî 17 Şa'bân, Sene: 272.

Maḥdûm-ı sa'âdetleri Nezîh Beg'iñ Tercüme Oḫası'na vukû'-ı me'mûriyyeti keyfiyetinden ṭolayî izhâr-ı memnûniyyeti mutazammın bu kerre re-

sîde-i dest-i ibcâl olan bir kıt'a tahrîrât-ı behiyyeleri me'âl-i mehâsin-işti-
mâli ma'lûm-ı hûlûş-verî olup bu şırada ibrâz-ı me'âşir-i muhâleşet-kârî vü
maḥabbete maşrûf olan himnet-i sa'âdetleri müstelzim-i memnûniyyet ol-
mağla du'â-yı 'âfiyetleri tezkâr kılındığı ve şavb-ı vâlâlarına olan maḥab-
bet-i mütekâbileniñ derecesi nezd-i sa'âdetlerinde ma'lûm olmak i'tikâdın-
da bulunduğumdan ol mebhâşden tafşîle taşaddî olunmayarak su'âl-i hâtır-ı
fütüvvet-me'âşirleri siyâkında cevâb-nâme-i sitâyiş-verî terkîmine ibtidâr
kılındı.

[324]

Târîh-i 'Âcizânemiñ Me'ḥazlarıyla Bi'l-münâsebe Düvel-i İs-
lâmiyye ve Bi'l-huşûş Devlet-i 'Aliyye-i 'Osmâniyye Ahvâlini
Şâmil Olup Mütedâvil ü Mute'ârif Olan Kütüb-i Tevârîhden
Manzûr-ı 'Âcizî Olanlarıñ Esâmîsini Mübeyyin Defteridir:

Ebi'l-'Abbâs Ahmed İbni Yûsuf-ı Dımışkî nâm fâzılın 'Arabî târîhi.

Sipâhî-zâde Mehmed Efendi'niñ "Evzaḥu'l-Mesâlik İlâ Ma'rifeti-
hi'l-Buldân" nâm Türkî Târîhi.

Kâtib Çelebi'niñ "Bahriyye" nâm Târîhçesi.

Hâce Sa'dü'd-dîn Efendi'niñ "Tâcü't-Tevârîh"i.

Şeyḫ Kâsım'ın "Tâcü't-Terâcim"i.

Peçevî İbrâhîm Efendi Târîhi.

Selânikli Muştafâ Efendi Târîhi.

Mehmed Hân-ı Râbî 'aşrı ricâlinden Şolâḫ-zâde Mehmed Hemdemî
Efendi Târîhi.

Devlet-i 'aliyyede tıbb'atın mûcidi olan mühtedî İbrâhîm Müteferrika'nın Latin lisânından tercüme itdiği "Seyyâh" nâm Târîhi.

Kâtib Çelebi'nin "Tuḥfetü'l-Kıbâr Fî Esfârî'l-Bihâr" nâm Târîhi.

Lisân-ı Türkî-i kadîm ile Sultân 'Osmân ve Sultân Orḥân 'aşrı vukû'âtını mübeyyin Oruç Beg Târîhi.

Nazmî-zâde-i Bağdâdî'nin "Tîmûr-ı Gûrgân" Târîhi.

Kâtib Çelebi Merḥûm'un "Taḳvîmü't-Tevârîḥ"i.

'Alî bin Şihâb-ı Hemedânî'nin lisân-ı Fârisî'de on bâbı şâmil "Zahîretü'l-Me'mûl" nâmıyla mü'ellef olan târîhini Bağdâd vâlîsi Dervîş Mehmed Paşa emriyle 'ahd-i İbrâhîm Hânî ricâlinden Mehmed bin Hüseyin Efendi nâm fâzılın tercüme iderek iki bâb daḥi 'ilâve ile "Tuḥfetü'l-Me'mûl" tesmiye itdiği târîḥ-i nefîsi.

Râşid Efendi Târîhi.

'İzzî Süleymân Efendi Târîhi.

Fındıklılı Târîhi.

Şubḥî ve Sâmi Beg ve Şâkir Efendi Târîhi.

[325] Rûḥî Târîhi.

'Osmân-zâde'nin "Telḥîşu'l-Hikem" nâm Târîhi.

Kâtib Çelebi ve İbrâhîm Müteferrika'nın "Cihân-Nümâ" nâm Târîhi.

Hicretin on birinci senesinde Ebû Bekir bin Behrâm Dımışkî'nin "Kitâb-ı Atlas"ı on cilde bi't-tercüme mu'aḥḥaran bir cilde ihtîşâr olunan "Coğrafya-yı Kebîr" Târîhi.

Mîrḥând'ın ḥâher-zâdesi Ḥandmîr'in "Ḥabîbü's-Siyer" nâm Târîḥi.

‘Oṣmân-zâde Tâ’ib Efendi’niñ "Ḥadîkatü'l-Mülûk" nâm Târîḥi.

Yine mûmâ-ileyhiñ "Ḥadîkatü'l-Vüzerâ" nâm Târîḥi.

‘Aşr-ı Süleymân Ḥânî’den Rüstem Paşa nâmına mü’ellef Emîrḥand'ın "Ravzatu’ş-Safâ" nâm târîḥ-i kebîri tercümesi olan yedi cild "Ḥadîkatü'l-‘Ulyâ" Târîḥi.

İmâm Suyûtî mü’ellefâtından olan "Ḥüsnü'l-Muḥâḍara fî Aḥbâri Mısr-ı Kâhire" nâm Târîḥ.

Menâkıb-ı Ḥazret-i Mevlânâ.

Müstakîm-zâde Sa’dî Efendi’niñ "Devḥatü'l-Meşâyıḥ" nâm Târîḥçesi.

Süheylî’niñ "Dürretü'l-Yetîme fî Aḥbâri Mısrî'l-Kadîme" nâm Târîḥi.

Celâl-zâde’niñ Mısır Târîḥi.

Mısır Târîḥ-i Cedîdi.

Şeyḥ-zâde Târîḥi.

Şeyḥu'l-islâm Kara Çelebi-zâde’niñ "Ravzatü'l-Ebrâr" nâm Târîḥ-i nefîsi.

Molla Câmi’niñ manzûm Selîm-nâmesi.

Müşârün-ileyhiñ işbu târîḥe zeyli.

Yine müşârün-ileyhiñ Süleymânnâmesi, "Ravzatu'l-Aḥbâb".

Sâ’î Çelebi’niñ "Ravzatü's-Selâṭîn"i.

Şehrî-zâde Sa'îd Efendi'nin "Ravzatü's-Selâtin"i

Hâce Sa'dü'd-dîn Efendi'nin "Selîm-nâme"si.

Naķîbü'l-eşrâf Seyyid Mehmed Rızâ Efendi'nin "Seb'u's-Seyyâr fî Ahbârî't-Tâtâr" nâm Târîhi.

Na'îmâ'ya me'haz olan Hasan Beg-zâde Târîhi.

[326] Mîralây Râşid Beg'in Yemen ve Şan'â Târîhi.

Belğîrâd Târîhi.

"Şecere-i Mülûk" nâm muhtaşar Târîh.

"Tuĥfetü'r-Rü'esâ" nâm Târîhçe.

İdrîs-i Bitlîsî'nin Îrân ve Gürcistân seferlerine dâ'ir mecellesi.

Mevlânâ Taşköprî-zâde'nin "Şâkâyık-ı Nu'mâniyye"si.

Bu "Şâkâyık"a Nev'î-zâde 'Atâyî'nin Zeyli.

Murâd Hân-ı Râbî 'aşrından Cenâbî Muştafâ Efendi'nin mu'ahharan Türkçe'ye tercüme olunan "'Aylemü'z-Zâhir" nâm 'Arabî Târîhi.

"Şâkâyık-ı Nu'mâniyye"ye zeyl olarak 'ulemâ-yı meşhûreden Vâhî-zâde Efendi mensûbâtından Edirneli Mehmed Efendi nâm fâzılın "İk-du'l-Manzûm" nâm Târîhi.

"Coğrafya-yı Kebîr" şâhibinin tarz u kânûn-ı devlet-i 'aliyyeye dâ'ir "Fethu'r-Rahmân" nâm Târîhi.

Kâtib Çelebi'nin 'Arabî "Fezleke-i Târîh"i.

Ahmed Hân-ı Sâlis 'aşrı 'ulemâ-yı benâmından Tabîb Şifâyî Şa'bân Efendi'nin "Kâlâ'idü'l-'Ukbân" tercümesi olarak "Fezâ'il-i Âl-i 'Oşmân" nâm Târîhi.

Sır kâtibi 'Abdî Paşa Târîhi.

İmâm Süyûtî'nin ve Molla Şükrî'nin "Selîmnâme"si.

Oğlu 'asâkir-i Mısrıyye hisâbına me'mûr Molla Şihâbî'nin manzûm "Selîm-nâme"si.

"Fâkihetü'l-Hulefâ" nâm târîh.

Kâtib Çelebi'nin "Kânûn-nâme"si.

Bağdâdî Nazmî-zâdenin "Gülşen-i Hulefâ" nâm Târîhi.

'Âlî merhûmuñ "Künhü'l-Ahbâr" nâm Târîhi.

Şehrî-zâde Sa'îd Efendi'nin Kırım hânlarına dâ'ir "Lübbü't-Tevârîh"i.

Endülüs Târîhi Tercümesi.

Tabakât-ı Meşâyih ve 'ulemâ-yı mezâhib-i erba'aya dâ'ir Haleb 'ulemâsından 'Ömer İbni Ahmed Eş-Şinâ' nâm fâzıl-ı keşîrüt-te'lîfiñ "Maḥrek-i Himemü'l-Kâşırîn" nâm Târîhi.

Koca Tevki'î hafîdi Ahmed Efendi'nin "Mir'ât-ı Kâ'inât" nâm Târîhi.

[327] Celâl-zâde'nin "Mesâlik ü Memâlik" nâm Târîhi.

Malkoç Beg hafîdinin muhtaşar Târîhi.

'Abdu'r-Rezzâk Semerkandî'nin "Maṭla'u's-Sa'deyn" nâm iki 'aşrı muhkî târîhini Râgıb Paşa'nın tercümesi.

Hâce-i pâdişâhî Nev'î Efendi'nin "Netâyicü'l-Fünûn" nâm Târîhi.

Edirneli Mehmed Efendi nâm fâzılın iki cild "Nuḥbetü't-Tevârîḥ"i.

Koca Nişâncı Mehmed Paşa'nın Târîhi.

Müneccim-başı'nın üç cild 'Arabî târîhiniñ şâ'ir Nedîm Efendi'nin üç cild olarak tercümesi.

'Âlî merḥûmuñ Lala Muştafâ Paşa gazavâtını mübeyyin "Nuşret-nâme" nâm Târîhi.

Konya'daki şehzâdegân muḥârebelerine dâ'ır 'Âlî merḥûmuñ "Nevâ-dirü'l-Meḥârib" nâm Târîhi.

Sultânü'l-muḥakkıķın Beyzâvî merḥûmuñ Fârisî "Nizâmü't-Tevârîḥ"i.

Hüseyin Efendi'nin "Tenķîḥu't-Tevârîḥ" nâm Hezâr-fen Târîhi.

Koştantiniyye'ye dâ'ır Şehrî-zâde Sa'îd Efendi'nin "Heşt Biḥişt" nâm Târîhi.

Şeyḥ-zâde Sa'îd Efendi'nin "Ḳurretü'l-Ebşâr fî Netâyici't-Tevârîḥ Ve'l-Aḥbâr" ve "Nuḥbe-i Sa'dî" nâmıyla olan Târîhi.

Kâmûs mütercimi vaķ'a-nüvîs 'Ayıntâbî 'Âşım Efendi ḥâcenin iki cild Târîhi.

Vaķ'a-nüvîs re'îsü'l-küttâb Bağdâdî Vâşif Efendi'nin iki cild Târîhi.

Şânî-zâde merḥûmuñ dört cild Târîhi.

Şahḥâflar Şeyḥi-zâde kâdî-'asker vaķ'a-nüvîs Es'ad Efendi'nin vaķ'a-i ḥayriyyeye dâ'ır "Üss-i Zafer" nâm Târîhi.

Enderûndan müfîz vak‘a-nüvîs Nûrî Beg‘in Târîhi.

İbrâhîm Efendi-zâde Moralı Resmî Ahmed Efendi'niñ "Halîfe-tür-Rü'esâ" nâm Târîhi.

Cevdet Paşa'nın toköz cild târîh-i belîgi.

Müşârün-ileyh Es‘ad Efendi'niñ teşrîfât-ı kadîmeyi mu‘arrif muhta-sarca Târîhçesi.

Muştafâ Necîb Efendi'niñ Vak‘a-i Selîmiyye Târîhi.

Hamîdiyye Târîhi.

Rûm fetretine dâ‘ır Mühtedî Mehmed Efendi Târîhçesi.

[328] Sultân Muştafâ Hân-ı Râbî ‘aşrından iki aylık Târîhçe.

Mustaķil Bağdâd Târîhi.

Hekîm-başı ‘Abdu'l-Hak Efendi-zâde İrân sefiri Hayrullah Efendi'niñ Târîhi.

Târîh-i Qurûn-ı Vustâ.

Evrâk-ı Perîşân.

Fevzî Efendi'niñ "Haber-i Şahîh" nâm Târîhi.

Târîh-i Kadîm-i Mısrî-i ‘Arabî.

Târîh-i Lârî.

Târîh-i Neşrî.

Târîh-i Selçûkî.

Mevlânâ İdrîs'in Târîh-i nefisi.

Seyyid 'Âşık Nattâ'î'nin "Meş'aru's-Şu'arâ" nâm Tezkiretü's-Şu'arâsı.

'Âşık Paşa Tezkiresi.

Rıyâzî Çelebi'nin Tezkiretü's-Şu'arâsı.

Hasan Çelebi'nin Tezkiretü's-Şu'arâsı

Latîfî Çelebi'nin Tezkiretü's-Şu'arâsı.

Kâf-zâde Fâ'izî Çelebi'nin "Zübdetü'l-Eş'âr"ı.

Enderûnî sır kâtibi Sehî Begfendi'nin Tezkiresi.

Enderûnî 'Ahdî Çelebi'nin Tezkiresi.

Faîrî Efendi Tezkiresi.

Tezkire-i Devletşâh.

'Arabî Cenâbî Târîhi Tercümesi.

Enderûnî Şeyhu'l-islâm Mîrzâ Muştafâ Efendi-zâde Sâlim Efendi Tezkiresi.

Târîh-i İbni Hâlekân.

Teberdârândan müverrih Na'îmâ Efendi-zâde Râmiz Efendi Tezkiresi.

'Unvân-ı dîvânîñ mürettibi ve Kânûn-nâme mü'ellifi "Tabakâtü'l-Memâlik" nâm târîhiñ mü'ellifi Tösyalı kâdî Celâl-zâde Muştafâ Çelebi'niñ manzûm ve menşûr Tevârîhi.

Ferîdûn Beg Mecmû'ası.

Na'îmâ Efendi Târîhi.

Luţfî Efendi Târîhi.

Katerina Târîhi.

İtalya Târîhi.

Bonaparta Târîhi.

Ser-güzeşt-i Bonaparta Târîhi.

Şafed kâ'immakâmı sâbık Girîdî Hüsnî Efendi'niñ 1269 senesi zuhûr iden Rusya muhârebesine dâ'ir mücelledât-ı mütenevvi'ada münderic "Şâ'ika-i Zafer" nâm Târîhi:

İşbu Târîhiñ İtmâmına Üçünci Maḥdûmum Olup Eşnâ-yı Hı-tâm-ı Tab'-ı Kitâbda İrtihâl-i Dâr-ı Cennet İden Müderrisînden Maḥmûd Tayyâr Beg'iñ Takrîz-güne Manzûme-i Tıflânesi

Büyük Maḥdûm-ı 'âcizî Konya vilâyet-i celîlesi mektûbcısı Meḥmed Nezîh Beg'iñ cild-i evveldeki takrîzine zeylen birâderi müderrisînden Maḥmûd Tayyâr Beg'iñ tanzîm eylediği maḥmidet-nâme-i manzûmesiniñ cild-i evvel ü şânîye derc ü tab'ı cây-ı müâla'a olduğunu müte'âkıb hânedânıma bâ'is-i kelâl ü melâl olan vukû'-ı irtihâl-i cân-hırâşî hasbe'l-maḥabbe is'âf-ı istid'â-yı sâbıkasına mecbûriyyet virdiginden rûh-ı ma'sûmânesi için be-rây-ı isticlâb-ı du'â işbu maḥalle dercine ibtidâr olundu. [329]

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

- 1 Yazmamışdı enderûn ahvâlini eslâfda
Bir müverrih böyle dört mecmû'ada gâyet nefîs
- 2 Yazdı kânûn u nizâm u de'b ü âşârın tamâm
Vâlidim itdi teberrük dehre târîh-i selîs
- 3 Bilmez idi girmeyenler hiç sarây ahvâlini
Vâlid-i zî-şânım olmuşdur bu bünyâda esîs
- 4 'Ahd-i 'ömrüm virse fırsat eylerim sa'y-i belîğ
Bir eşer ben de bıraksam buña mânend-i muķîs
- 5 Eyledim min-gayr-i haddin ben de takrîze şitâb
Tıfl-ı ebced-hân iken oldum bu bezm içre celîs
- 6 Dâder-i zî-şânıma Tayyâr tufeyl olsam ne var
Encümen-gâh-ı hünerde hamd ola oldum enîs

İşbu cild-i şâlişin nişfı Şeyh Yahyâ Efendi Maṭba'ası'nda ṭab' itdirilmiş ise de nişf-ı dîgeri enderûn-ı hümâyûndan müfîz Başıret Gazetesi şâhib-i imtiyâzı 'İzzetlü 'Alî Efendi'niñ maṭba'asında ṭab' u temşîl itdirilmiş ve bi-lutfihî Ta'âlâ bundan soñra ṭab' u neşr olunacak olan cild-i râbi' selâṭîn-i mâziyye-i 'Osmâniyye'den on sekiz pâdişâh-ı ma'âlî-iktinâh ve on kadar şehzâdegân-ı ma'ârif-penâhın ve bunların enderûn-ı hümâyûnda yetişdirdikleri şu'arâ-yı benâmın eş'ârıyla ba'zılarının icmâlen terceme-i hâllerinden 'ibâretidir. Vehüve'l-muvaffaḳu'l-Mu'în. Temme cildü's-şâliş ve ye-lîhu cildü'r-râbi'.

III. CİLDİN İNDEKSİ

(Şahıs, Mekan, Eser, Kavim, Millet)

- A -

Abaza: 11, 110

Abbâs Aga Câmî: 143

Abdî Aga (Çerkes): 110

Abdî Beg (Musâhib, Kûpeli Çavuş): 192, 196

Abdî Beg (Mühimmât-ı hıyâmiyyeden mîralây): 121

Abdî Beg: 121

Abdî Efendi (Basmacı, Musikişinas): 79

Abdî Efendi (Çehâr-şenbeli): 40, 82

Abdî Efendi (Hâs otalı, çukadâr): 118

Abdî Efendi: 30

Abdî Paşa (Çerkes): 11, 118

Abdî Paşa (Çerkez, Maçan kabilesinden, Müşîr): 321

Abdî Paşa (Sır kâtibi) Târîhi: 326

Abdu'l-'azîz-i Kirmânî: 78

Abdu'l-Bâkî Dede Efendi (Yeñi Kapu mevlevîhânesi şeyhi): 193

Abdu'l-Fettâh (Baş-çukadâr, Gürci): 53, 62

Abdu'l-Fettâh (Sırpiyelü): 81

Abdu'l-Fettâh Aga (Bölükbaşı Kürd): 245, 246

Abdu'l-Hak Mollâ Efendi (Hekîmbaşı): 222, 292, 328

Abdu'l-Halîm Beg (Kapucıbaşı ve Hanya meclis re'îsi): 210

Abdu'l-Halîm Paşa (Müşîr): 6

Abdu'l-kâdir Serâgî (Hâce): 78

Abdu'l-Kerîm Nâdir Paşa (Erzurum ordusu kumandanı, Çırpanlı): 236

- Abdu'l-Mecîd Efendi: 315
- Abdu'r-Rahîm Efendi (Palabıyık Hâce birâderi): 122
- Abdu'r-Rahîm Efendi (Şeyhülislâm): 47, 50
- Abdu'r-Rahmân Efendi (Vâlîde kahveci-başısı Baltacı): 64
- Abdu'r-Rahmân Paşa (Alâ'ıyyeli 'Osmân Paşa-zâde Kâdî): 50, 76
- Abdu'r-Rezzâk Semerkandî ("Matla'u's-Sa'deyn"adlı târihin müellifi): 327
- Abdullâh Aga (Silistre vâlisi Mîrzâ Sa'îd Paşa'nın kethudâsı, Melez-i Zen-cî): 201
- Abdullâh Aga (Şeh-levendim Hâfız, musikişinâs): 19, 78
- Abdullâh Efendi (Evkâf müdürî Karahisârî Ulu): 228
- Abdullâh Efendi (Halebli Murâbahacı Bâkî-zâde): 13
- Abdullâh Hevde (Dürzî tâifesinden): 246
- Abdullâh İbni Su'ûd (Re'îs-i havâric): 137
- Abdullâh Mollâ Efendi (Nakîbü'l-eşrâf Dürrî-zâde): 72, 82, 194
- Abdullâh Paşa (Bostancıbaşı): 104
- Abdullâh-ı Dihlevî: 17
- Abdül-Kerîm Efendi (Sultan III. Selim'in imamı, Cennet Filizi): 24, 25, 41, 79, 97, 98, 106, 194
- Abdül'n-Nâfi' Efendi (Atana hânedân-zâdelerinden): 227
- Abdülaziz (Kara Çelebi-zâde, Şeyhu'l-islâm): 325
- Acem: 3, 29, 73
- Acemoglu Kışlası (Şehzâdebaşı'nda): 137
- Acı Hamınâm (Dîvan Yolu'nda): 106
- Adlî (Sultan Mahmud (II.): 60
- Agâh Paşa (Burûsa vâlisi, Boşnak): 237, 238
- Agânî-i Kebîr (Mûsiki eseri): 78
- Agrıboz: 271
- Agvân: 29
- Ahdî Beg (Hanya a'yânından): 210
- Ahdî Çelebi Tezkiresi (Enderûnî): 328
- Ahîsha: 48
- Ahî Çelebi (Yerleşim yeri): 253
- Ahmed 'Atâ Begefendi (Müellif, Tayyâr-zâde): 302, 303, 304
- Ahmed Aga (Çilingir-zâde, Musikişinas): 79, 192

- Ahmed Aga (Çukadâr Arnavud): 63
 Ahmed Aga (Rikâbdâr Rodoslı): 120
 Ahmed Aga (Süvârî borazanı, Vay Belim): 109, 110
 Ahmed Beg (Çukadâr): 292
 Ahmed Beg (Doktor): 140
 Ahmed Beg (İrâd-ı cedîd defterdârı): 49
 Ahmed Beg (Melek Ahmed Paşazâde, kapucıbaşı): 31
 Ahmed Beg (Tatarhân, Cündî): 79
 Ahmed Begefendi (Üsküdârî çukadâr): 118
 Ahmed Buhârî Hazretleri Merkadi: 162
 Ahmed Efendi (Beşıktâşî, Safâyîzâde): 114
 Ahmed Efendi (Eyyûbî Hâfız): 79
 Ahmed Efendi (Halîfetü'r-Rü'esâ müellifi, İbrâhîm Efendi-zâde Moralı, Resmî): 327
 Ahmed Efendi (Mehmed Tayyâr Efendi'nin büyük birâderi): 41
 Ahmed Efendi ("Mir'ât-ı Kâ'inât" adlı târihin müellifi, Koca Tevkî'î hafî-di): 326
 Ahmed Efendi (Müftî-zâde şeyhu'l-islâm): 82
 Ahmed Efendi (Reîsü'l-küttâb, Gâzî): 29
 Ahmed Efendi (Safâyîzâde): 99
 Ahmed Efendi (Tercümân, Sâlih-zâde): 82, 245
 Ahmed Fâ'îz Efendi (Sır kâtibi): 42, 49, 63, 75, 76, 194, 277
 Ahmed Fethî Paşa (Kâ'im-makâm): 206
 Ahmed Hamdî Efendi (Karantina müdürî): 228
 Ahmed Hulûsî Paşa (Kâ'im-makâm-ı Rikâb-ı Hümâyûn): 116, 117, 309
 Ahmed Kâmil Efendi (İmâm-ı evvel-i şehriyârî Kırîmî Tatar Es-Seyyid El-Hâc Hâfız): 23, 25, 54, 56, 79, 194
 Ahmed Lutfî Efendi Târîhi: 113
 Ahmed Muhtâr Beg (Halîl Paşa-zâde Vâhidü'l-'ayn mâ-beynci): 42, 49, 75, 76, 194, 277
 Ahmed Nazîf Efendi (Atana nâibi, Kulalı): 226
 Ahmed Paşa (Doktor): 140
 Ahmed Paşa (Firârî): 198, 199, 200
 Ahmed Paşa (Gâzî): 17

- Ahmed Paşa (Kalaylıkoz): 36, 37
 Ahmed Paşa (Kalvonyalı): 131
 Ahmed Paşa (Kapudân, Papuççı): 140
 Ahmed Paşa (Mîr-livâ): 232
 Ahmed Paşa (Ordu müşîri): 245, 246
 Ahmed Paşa (Salinalı): 233, 234
 Ahmed Paşa (Tunus vâlisi): 229
 Ahmed Paşa: 199, 304
 Ahmed Şükrî Begefendi (Gümrük emîni, Mustafa İzzet Efendi'nin büyük oğlu): 20
 Ahmed Usta (Tıranpet hocası): 109, 110
 Ahmed Zekerıyyâ Paşa: 9
 Ahmedaki (Hacı, Hanya a'yânından): 210, 214
 Ahyolı Burgosı: 143
 Ahyolı: 265
 Ak Deñiz: 223
 Ak Yapı Üsküdâr'da): 26
 Akça Tag: 136
 Akçataglılar: 124
 Akçe Kızanlık Kasabası: 62
 Akdeñiz: 269
 Akif Efendi (Beglikçi): 117
 Akif Efendi (Dâhiliye Nâzırı, El-hâc): 162
 Akif Paşa (Doktor): 140
 Akif Paşa: 267, 275, 278, 293, 305, 307, 319
 Akil Beg (Enderûndan muhrec, kethudâ): 214, 215
 Akkâ: 88, 138
 Akkirmân: 259, 263, 268, 271, 272, 281
 Akl-bend Lîmânı (Tunus'ta): 230
 Alaca Minâre (Üsküdâr'da): 26
 Alâiyye: 50, 76
 Alây Köşki: 63
 Aleko (Rûm tercümân): 122
 Alî (Gelibolulu): 327

- Alî (Hâsekî, Bagdâdlı Acı): 53, 81
 Alî (Hz.): 181, 266
 Alî (Otabaşı ve ser-turna): 48
 Alî (Ser-gerde, Arnavûd): 50
 Alî (Tebdîl hâsekîsî Bagdâdlı Acı): 64
 Alî (Yeniçeri âsilerinden): 49
 Alî Aga (Berberbaşı, Girîdî): 103, 104
 Alî Aga (Bostancıbaşı Sarıyârlı Küçük): 64
 Alî Aga (Girîdî Silahdâr): 107, 113, 119, 195, 214, 309
 Alî Aga (Kemânî, Musikişinas): 78, 192
 Alî Aga (Topçı biñbaşısı): 220
 Alî Aga (Trabzonlu, Mûşîr Abdulhalîm Paşa'nın babası): 6
 Alî Beg (Arabkir'li Süleymân Paşa-zâde Tırnovi kâ'im-makâmı): 254
 Alî Beg (Hâfız Paşa akribâsından Sivas kâ'im-makâmı Çolak): 135
 Alî Beg (Mühendis-hâne-i berriye hâcesi mîralây): 121
 Alî Beg (Şerifzâde): 228
 Alî Beg (Top-hânedan mîralây Hacı): 121
 Alî Beg (Tunuslı-zâde Kâşif, Cündî): 79, 118
 Alî Begfendi (Ketebeden): 226
 Alî bin Şihâb-ı Hemedânî (Müverrih): 324
 Alî Cevâd Beg (Mısır kâşiflerinden Tunuslı 'Alî Beg-zâde): 14, 118, 207, 136, 216
 Alî Efendi (Basîret Gazetesi sâhib-i imtiyâzı) Matbaası: 329
 Alî Efendi (Câbirî-zâde): 228
 Alî Efendi (İsfâkiyye nâzırı Kıbrıslı): 210
 Alî Efendi (Kayseriyyeli Şeyh): 17
 Alî Efendi (Kemânî, Musikişinas): 79, 192
 Alî Efendi (Piyâde yoklamacısı): 13
 Alî Efendi (Yanya ahâlîsinden): 214
 Alî Efendi (Yeniçeri zâbitânından): 45
 Alî Efendi (Yeñiçerilerden yetmiş ikiniñ kâtibi): 49
 Alî Hâce (Musikişinas, Nây-zen): 78
 Alî Necîb Begfendi (Vâlîde kethudâsı): 198, 205
 Alî Paşa (Çorlulu): 37

- Alî Paşa (Gâzî Ahmed Paşa-zâde): 17
- Alî Paşa (Mora fâtihi, Şehîd, sadrâzam): 29, 102, 141, 239
- Alî Paşa (Silah-dâr): 40, 47
- Alî Paşa (Yanya vâlîsi Depedelenli): 95, 97, 100, 101, 102, 136
- Alî Paşa: 171
- Alî Râ'ik Efendi (Mâliye Nâzır: 35
- Alî Rızâ Efendi (Darb-hâne-i 'âmire müşîri): 120
- Alî Rızâ Paşa (Haleb vâlîsi): 9
- Alî Şâh: 78
- Alî Şîr Nevâyî: 37
- Alî Yazıcı Aga (Resmo ahâlîsinden): 214, 219 Kandiye: 219
- Alî Zekâkî (Hanya a'yânından): 210
- Alman: 125
- Almanya: 131
- Amasra: 120
- Amasya: 120, 124, 127, 128, 135
- Anapa Kal'ası: 85
- Anatoli: 4, 10, 16, 21, 29, 32, 33, 37, 46, 50, 93, 126, 136, 139, 236, 237, 265, 267
- Anber Aga (Lala-yı şehriyârî): 62
- Anber Aga (Sultân Selîm Hân çerâğlarından): 54
- Anber Aga (Tavâşî Ağâ): 63
- Anber Mehmed Aga (Dârüssa'âde ağası): 29
- Ankara: 10, 15, 120
- Antalya: 239, 240
- Arab Kulesi (Rodos'ta): 248
- Arab-zâde Efendi (Şeyhu'l-islâm): 53
- Arab: 73, 219
- Arabistân: 136
- Arabkir: 254
- Argın: 228
- Arîş (Mısır'da): 88
- Arif Aga (Kurşuncıbaşı-zâde çukadâr, şâ'ir): 41
- Arif Aga (Müellif Tayyârzâde Atâ'nın süd pederi, Hacı): 104

- Arif Aga (Seferli kethudâsı, Şâhînci-başı, Cûvân): 41, 98
 Arif Aga: 56, 59
 Arif Aga (Keçi, Musikişinas): 192
 Arif Beg (Katâr Agası-zâde): 228
 Arif Begefendi (Mühimmât-ı harbiye nâzırı): 204
 Arif Begefendi (Sultan IV. Mustafa'nın sır kâtibi): 41
 Arif Efendi (Câbirî-zâde): 228
 Arif Efendi (Hâriciyye nâzırı Safvet Paşa'nın birâderi): 123
 Arif Efendi (Keresteci-zâde): 105
 Arif Efendi (Ser-'askerî yoklama otası ketebesinden): 224
 Arif Efendi (Tüfengçi-başı): 94
 Arif Fennî Begefendi (Sır kâtibi): 62, 63
 Arif Hikmet Begefendi (İsmet Begefendi-zâde El-hâc, Şeyhülislâm): 119, 126, 197, 225
 Arif Paşa (Mîr-mîrândan Uzun): 226
 Arnavud Köyü: 139
 Arnavûd 'Alî (Vak'a-i Selîmiyye'de âsî): 48
 Arnavud: 48, 62, 100, 214, 219, 220, 226
 Arnavudluk: 5, 96, 117
 Arslan-hâne: 58
 Aşâkir-i Mansûre-i Muhammediyye: 11
 Asım Efendi (Ayıntâbî, müverrih): 61, 73, 327
 Asım Efendi Târihi (Kâmûs mütercimi, vak'a-nüvîs, 'Ayıntâbî'nin iki cild târihi): 94, 327
 Aspozi: 124
 Aşık Paşa Tezkiresi: 328
 Aşkar 'Alî Paşa: 15, 18, 239
 Aşkar Paşa (Cündî): 79
 At Meydânı: 55
 Atâ Beg (Hâs otalı): 118
 Atâ Molla (Topal Şeyhu'l-islâm): 42, 43, 44, 45, 46, 49, 50
 Atana: 10, 57, 60, 85, 126, 194, 226, 227
 Atıf Beg (Rüşdî Paşa Birâderi-zâdesi): 110
 Atîk 'Alî Paşa Mahallesi: 23

- Avatya (Musikişinas): 79
 Avrupa: 76, 77, 140, 196, 203
 Avusturya: 125
 Ayasofya Câmii: 23, 46, 106, 120, 163, 165
 Ayastefânos Bârûthânesi: 140
 Aydın: 213
 Aydınoglu Hânkâhı (İstanbul'da): 28
 Aydos: 6
 Aykır İmâm (Sultan III. Selim'in şehid edilmesinde dahli bulunan Derviş Efendi'nin lakabı): 24, 25, 46, 48, 50, 52, 80, 81, 82
 Aylemü'z-Zâhir (Cenâbî Mustafâ Efendi'niñ Arapça târihi): 326
 Aynaroz: 271
 Aynî (Şâ'ir, Ayıntablı): 61, 67, 72, 88, 89, 90, 91, 144, 145, 146, 147, 148, 149, 150, 151, 152, 153, 154, 155, 156, 157, 158, 159, 160, 161, 162
 Ayvansarây: 141
 Azab Kapusu: 91, 152
 Azablar Câmii: 138
 Azâdlu Bârûthânesi: 140
 Azâdlu: 170
 Azîz Aga (Cündî): 80
 Azîz Beg (Çavuş, Musikişinas): 192
 Azîz Efendi: 122
 Azîz Paşa (İzzet Paşa-zâde Sofya mutasarrıfı): 253
 Azîz Paşa (Mîr-livâ): 244
 Aziz Mahmûd Hüdâyî Hânkâhı: 142

- B -

- Bâb-ı 'Âlî: 13, 23, 142
 Bafra: 120
 Bâg-ı İrem: 77
 Bagçe Kapusu İskeleyi: 104, 105
 Bagçe Kapusu: 13, 16, 142, 166, 235, 153
 Bagdâd: 4, 5, 9, 53, 64, 76, 81, 111, 127, 137, 247, 324, 326, 327
 Bahâ'üddîn Efendi (Kudsî-zâde): 228

- Bahr-i Sefîd Bogazı: 109, 110, 143
 Bahr-i Sefîd Eyâleti: 8
 Bahr-i Siyâh Bogazı: 108
 Bahrî Aga (Hanya a'yânından): 222
 Bahrî Paşa (Hâfız Paşa birâderi): 131
 Bahriyye (Kâtib Çelebi'nin târihi): 324
 Balık-hâne: 62
 Balıkesir: 7, 255
 Balıklı Ova: 8
 Balkanlar: 117
 Balta Lîmânı Çayırı: 313, 314, 315
 Bandırma Hânkâhı: 142
 Bardo (Tunus'ta konak): 231
 Basîret Gazetesi: 329
 Basra: 9
 Baş Kurşunlu Medresesi: 16
 Baş Lala Kulesi: 53
 Battâl Beg (Birecik mütesellimi 'Ayıntâbî): 132, 133
 Batum: 236
 Bayburd: 48, 50, 80
 Bâyezîd Câmii: 18, 19
 Baylan (Yerleşim yeri): 227
 Bebek Kasrı: 83
 Bebek: 139
 Bedirhan Beg Vak'ası: 10
 Bedros Aga (Beyrût gümrük mültezimi Misak-zâde): 229
 Begkoz: 139, 142
 Beglerbegi Câmii: 175
 Beglerbegi Sarâyı: 140
 Beglerbegi: 105
 Begoglu: 77, 139, 143
 Begpazarı: 124
 Behcet Efendi (Hekîm-başı): 46, 99, 100, 101, 116, 194, 292
 Behîc Efendi: 277

Behrâm Aga (Cündî): 79

Behrâm: 76

Bekir Beg (Beşiktaşî Safâyî-zâde Ahmed Efendi dâmâdı, kolagası): 114

Bekir Begefendi (Silahdâr aga tütüncisi): 118

Bekir Eendi (Hazîne kethudâsı): 41, 120

Bekir Efendi (Darb-hâne-i 'âmire nâzırı): 49, 75, 76

Bekir Efendi (Kahveci-başı): 113

Bekir Efendi (Soguk Çeşmeli): 114, 240.

Bekir Efendi: 277, 311

Bekir Paşa (Topçı mîr-livâsı): 131

Belgırâd Karyesi: 141, 187

Belgırâd Târîhi: 326

Belgırâd: 39

Beriyetü's-Şâm: 9

Bernard (Doktor): 140

Beşîr Aga Mescidi: 142

Beşîr Ahmed (Nasârâ kâ'im-makâmı Mîr): 240

Beşiktaş Mevlevî-hânesi: 142, 193

Beşiktaş: 23, 90, 114, 139, 143, 172, 207

Beyhân Sultân (III. Selim'in kızkardeşi): 28, 32

Beyrut: 4, 5, 8, 229, 239, 240, 241, 242, 243, 244, 246, 247, 248, 303

Beyt-i Merâ (Cebel-i Lübnân'da Dürzi-Mârûnî karyesi): 243, 244, 245, 246, 302, 303

Beyzâvî (Farsça bir târîh müellifi): 327

Tenkîhu't-Tevârîh (Hüseyin Efendi'nin târihi): 327

Bîcân Beg (Humbara-hânedan): 121

Bigalı: 177

Birecik Kal'ası: 129, 131

Birecik: 132

Birecik: 135

Bogaz-ı Bahr-ı Sefîd: 171, 174, 175, 177, 183

Bogaz-ı Bahr-ı Siyâh: 172

Bogaz: 127

Bogaziçi: 139, 151

Bogdân: 261
 Bolanaki Efendi (Doktor): 140, 224
 Bolu: 53
 Bonaparta Târîhi: 328
 Bosna: 5, 11, 125
 Boyabâd: 120
 Bozcaata: 30, 248
 Bozok: 35, 76
 Boztogan Kemeri: 100
 Bulgaristan: 10, 271
 Burgos Kasabası: 162
 Burhân Tercümesi (Mütercim Âsım'ın): 73
 Bursa: 11, 23, 77, 104, 110, 125, 143, 237, 255, 267, 319, 320
 Bükreş: 6, 28, 271
 Büyük Ayasofya Câmiî: 142
 Büyük Dere: 141

- C, Ç -

Cabbâr-zâde: 76
 Ca'fer Aga: Köşk Bekçisi: 2
 Cagaloglu: 153
 Câmi'-i Kebîr (Bursa'da): 23
 Câmi'-i Zeytûn (Tunus'ta): 231
 Canik Sancagı: 12
 Cebel-i Lübân: 3, 8, 229, 239, 240, 242, 243, 244, 245, 302
 Celâl-zâde ("Mesâlik ü Memâlik" adlı târihin müellifi): 327
 Celâl-zâde (Mısır Tarihi'nin müellifi): 325
 Celâl-zâde Mustafâ Çelebi'nin manzûm ve mensûr Tevârîhi: 328
 Celâlû'd-dîn Harezmi: 78
 Celâlû'd-dîn Şebüsterî: 78
 Cem (Cemşîd): 69, 70, 158, 185
 Cemâl Aga (Yanya ahâlîsinden): 214
 Cemâl Beg (Aydın redîf mîr-alâyı): 213
 Cenâbî Mustafâ Efendi ("Aylemü'z-Zâhir" adlı Arapça târihin müellifi):

326

Cenâbî Târîhi (Arabî) Tercümesi: 328

Cennet Filizi (Sultan III. Selim'in ikinci imamı Abdülkerim Efendi'nin lakabı): 24

Cevdet Paşa (Ma'ârif nâzırı): 255

Cevdet Paşa Târîhi: 73, 74, 95, 327

Cevdet Paşa: 10

Cevher (Âsilerden): 53

Cevher Aga (Tavâşî Ağâ): 63

Cevrî Usta (Hazînedâr, Çerkes): 55, 181

Cevrî Usta Mektebi: 180

Cezâyir-i Bahr-i Sefîd: 14, 128, 247, 303, 304

Cezâyir: 34, 283

Cezzâr Paşa: 88

Cidde: 15

Cihân-Nümâ (Kâtib Çelebi ve İbrâhim Müteferrika'nın târihi): 325

Cografya-yı Kebîr (Ebû Bekir bin Behrâm Dımışkî'nin "Kitâb-ı Atlas" adlı tarihinin tercümesi): 325

Corci (Musikişinas, A'mâ): 24

Cünye Karyesi: 229

Çalı Tabyası: 143

Çalılı (Nây-zen başı, Musikişinas): 79

Çamlı Burun Tabyası: 143

Çamlı Burun: 173

Çamlıca: 136

Çañlı Tabya: 7

Çehârşenbe: 82

Çemenlik Tabyası: 143, 175

Çengel Karyesi: 139

Çeragân Sâhil-sarâyı: 99, 230, 235

Çerkes: 11, 35, 110, 120, 321

Çerkeş: 124

Çeşme Meydânı (Hanya'da): 221

Çeşme Meydânı: 62

Çıldır: 5
 Çırpan: 253
 Çirmen: 32, 161
 Çorbacıoğlu (Selânik a'yânından): 95
 Çorlı: 143, 175, 267
 Çorum: 120
 Çörekçiler Kapısı: 153
 Çubukâbâd: 120

- D -

Dârâ: 69, 163, 170, 189
 Dârende: 109, 120, 124, 135, 222
 Dâru'l-Beyk (Tunus'ta): 230
 Dâvud Paşa (Bagdâd vâlisi): 137
 Dâvud Paşa (Semt): 139
 Dâvud Paşa Sarâyı: 67, 73
 Dede Beg (Derebeyi): 136
 Defterdâr İskeleyi: 53, 143
 Degirmen Burnı Tabyası: 143
 Degirmen Dere (Filibe civarında): 251
 Delâ'il-i Hayrât: 23
 Delikli Taş (Yerleşim yeri): 124, 135
 Denizli: 119
 Dervîş Aga (Silistre vâlisi Mîrzâ Sa'îd Paşa'nın kethudâsı Melez-i Zencî
 Abdullah Ağa'nın biraderi): 201
 Dervîş Efendi (Sultan III. Selim'in şehid edilmesinde dahli bulunan Aykır
 İmâm): 24, 25, 42, 43
 Dervîş Mehmed Paşa (Bağdâd vâlisi): 324
 Dervîş Paşa: 10
 Devhatü'l-Meşâyih (Müstakimzâde Sa'dî Efendi'nin târihi): 325
 Deyrû'l-Kal'a Manastırı: 245, 246
 Deyrû'l-kamer: 77
 Dîvân Yeri: 84
 Dîvân Yolu: 65, 106

Dîvânî 'Alî Efendi Tarîki (Divan Yolu'nun asıl adı): 65
 Dilâver Aga (Esmâ Sultan başağası, Hâfız): 20
 Dilâver Beg (Çukadâr Gürcî): 305
 Dilâver Paşa: 15
 Diyâr-bekir: 10, 25, 77, 124, 128
 Dürretü'l-Yetîme fî Ahbâri Mısri'l-Kadîme (Süheylî'nin târihi): 325
 Dürrî (Şâir): 31
 Dürrî-zâde 'Abdullâh Molla Efendi Konagı: 224
 Dürzî: 243, 246

- E -

Ebe Selîm (Sırp kölelerinden hazîne kethudâsı): 53, 54, 55, 67, 81
 Ebî Eyyûb-ı Ensârî: 28, 72, 77
 Ebî'l-'Abbâs Ahmed İbni Yûsuf-ı Dımışkî (Arabî Târih müellifi): 324
 Ebû 'Alî Sînâ: 78
 Ebû Bekir bin Behrâm Dımışkî ("Kitâb-ı Atlas" adlı târihin müellifi): 325
 Ebû Bekir Mümtâz Efendi (Âmedî-i divân-ı hümâyûn): 221, 222, 226
 Ebûzer Gıfârî Hazretleri Türbesi: 141163
 Edhem Aga (Sâzende küçük, Musikişinas): 192
 Edhem Beg (Kemânî, Musikişinas): 192
 Edhem Begefendi (Bostancıbaşı-zâde, Hacı): 119, 205, 224, 225, 226, 227
 Edîb Aga (Bando mûsîkacı): 110
 Edîb Aga: 110
 Edîb Efendi: 292
 Edirne: 3, 12, 13, 14, 27, 29, 33, 37, 83, 117, 140, 143, 235, 251, 252, 254,
 262, 267, 271, 282, 326, 327
 Edremîd: 203
 Eflâk: 261
 Eflâtûn: 21, 94
 Efrenc: 77
 Egin: 64, 221, 226
 Ekrâd: 93
 Elbistân: 120, 135
 Emeviyye: 141

- Emîn (Deñizoglu, Musikişinas): 79
- Emîn Aga (Arnavud): 220
- Emîn Aga (Silahdâr): 40, 47
- Emîn Aga (Hâsköy A'yânı, Derebeyi): 136
- Emîn Beg (Asâkir-i nizâmiyye kâ'im-mal .mı): 127
- Emîn Beg (Kapu Çukadârı-zâde mîr-alây): 234
- Emîn Beg: 132
- Emîn Begefendi (Yâver Hasan Beg-zâde): 118
- Emîn Efendi (Çavuş, Musikişinas): 192
- Emîn Efendi (Çukadâr, Yeñiköyli Sarı): 220
- Emîn Efendi (Deli): 82
- Emîn Efendi (Hanyalı): 209
- Emîn Efendi (Hazîne kethudâsı, Kıbrıslı): 3, 41
- Emîn Efendi (Kapu çukadârı Sarı): 214, 215
- Emîn Efendi (Kırbiçak Hâce-zâde): 119
- Emîn Efendi (Nâ'ib): 210
- Emîn Efendi (Sultan III. Selim'in imarnı Abdül-Kerîm Efendi'nin babası,
Bedestânî El-Hâc): 25
- Emîn Efendi: 118
- Emîn Mollâ (Velî Efendi-zâde): 194
- Emîn Paşa: 225
- Emîr Buhârî Tekyesi: 173
- Enderûnî Çakırcıbaşı Hasan Paşa Câmiî (Üsküdar Doğancılar'da): 26
- Endülüs Târîhi Tercümesi: 326
- Endülüs: 326
- Erdşîr: 73
- Eregli Vapuru: 127
- Eregli: 120
- Eresi Karyesi: 2
- Ermeni: 122
- Erzurum: 4, 5, 8, 13, 26, 141, 236, 247
- Es'ad Beg (Derebeyi): 136
- Es'ad Beg (Katâr Ağası-zâde): 228
- Es'ad Efendi (Haleb müftîsi Câbirî-zâde): 228

- Es'ad Efendi (Ordu kâdîsi): 263
 Es'ad Efendi (Sahhâflar Şeyhi-zâde Vak'a-nüvîs): 61, 136, 327
 Es'ad Efendi (Yeñişehir Müftûsi-zâde): 98
 Es'ad Nassâr (Mîr Beşîr Assâf'ın müdîr-i umûrî): 241
 Es'ad Paşa: 227, 238
 Eski 'Alî Paşa (Semt): 142, 173, 194
 Eski Vâlide (Üsküdâr'da): 26
 Eskişehir: 28
 Esmâ Sultân (Sultan II. Mahmud'un kızkardeşi): 136
 Esmâ Sultân: 20, 195
 Et Meydânı: 49, 264
 Evrâk-ı Perîşân: 328
 Evzahu'l-Mesâlik İlâ Ma'rifetihî'l-Buldân (Sipâhî-zâde Mehmed Efendi'nin târihi): 324
 Eyyûb (Mîrâhûr-ı evvel, Deli): 53
 Eyyûb Câmîi: 21, 77, 86
 Eyyûb (Semt): 62, 139, 142, 143, 153

- F, G -

- Fâ'ik Efendi (Yûsuf Paşa'nın kethudâsı, Gelibolılı): 228
 Fahrüddîn Efendi (Mektûbî ser-halîfesi): 236
 Fâkîhetü'l-Hulefâ (Târih kitabı): 326
 Fârâbî: 16
 Fatîn Efendi Tezkiresi: 328
 Fâtih (Semt): 194
 Fâtih Câmîi: 143
 Fâtih Medârisi: 16
 Fâzıl Efendi (Mü'ezzin-başî, Musikişinas): 79, 192
 Fedâyî Tabyası: 143
 Fendene Suyı (Kandiye'de): 221
 Ferhâd Aga (Burûsalı): 110
 Ferhâd Aga: 111
 Ferîd İbrâhîm Beg (Mâ-beynci, şâir): 41, 62, 63, 230
 Ferîdûn Beg Mecmû'ası: 328

Ferîdûn: 189

Fersûn Kızı (Cebel-i Lübnân'da Mârûnî): 242

Fes-hâne: 153

Fethiyye (Musiki eseri): 78

Fethu'r-Rahmân ("Cografya-yı Kebîr" sâhibiniñ tarz u kânûn-ı devlet-i 'aliyyeye dâ'ir târîhi): 326

Fettâh (Asilerden): 53

Fevzî Efendi ("Haber-i Sahîh" adlı târihin müellifi): 328

Feyzullâh Aga (Süsli, Cündî): 79

Feyzullâh Efendi (Bülbül Hâfız Efendi): 63

Fezâ'il-i Âl-i 'Osmân (Tabîb Şifâyî Şa'bân Efendi'niñ "Kâlâ'idü'l-'Ukbân" tercümesi olarak yazdığı târih): 326

Fezleke-i Târîh (Kâtib Çelebi'niñ 'Arabî târihi): 326

Fındıklı: 67, 104, 142, 206, 207

Fındıklılı Târîhi: 324

Fîsâgoras (Hakîm): 16, 78

Filibi: 121, 125, 131, 143, 154, 161, 227, 251, 254, 271

Firdevsî Efendi (Büyük tezkireci): 32

Firenk: 109

Fransa: 76, 88, 111, 122, 223, 270, 281, 283

Fransız: 109, 110, 229, 244

Fu'âd Paşa (Hâriciye nâzırı): 229, 303

Fu'âd Paşa: 8, 247

Gabrova: 252

Galata Kullesi: 31, 85

Galata Mevlevî-hânesi: 84, 90, 142

Galata Sarâyı: 17, 40, 86, 105, 140, 142, 177, 181

Galata: 118, 143, 176, 182

Gâlib Dede Efendi (Şâir, Şeyh): 31, 84, 85

Gâlib Efendi: 110

Gâlib Kemâl Efendi (Aynî-zâde): 229

Gâlib Paşa (Re'îsü'l-küttâb): 33

Garanbûse (Hanya'da): 223

Gazve-i Ahzâb: 274

Gelibolu: 37, 143, 228

Gelibolulu Âlî: 326

Gemlik: 319

Gerede: 26, 40, 105

Geyve: 124

Gırîd: 7, 8, 13, 27, 37, 104, 105, 107, 111, 119, 128, 200, 206, 207, 208, 209, 213, 214, 217, 218, 222, 223, 224, 226, 230, 235, 236, 247, 257, 309, 321, 328

Gizli Sıtma (Tersâne emini Hacı İbrâhîm Efendi'nin lakabı): 49

Göksu: 2, 91

Gözleve: 8

Gügercinlik (Yıldız Câddesi'nde): 99

Gül-hâne Kasrı: 109, 137, 196, 203

Gülâbî Oğlu (Sarrâfândan, Yahudi): 49

Gülbün-i İnşâ (Rif'at Paşa'nın eseri): 112

Gülhâne Meydânı: 109

Gülşen-i Hulefâ (Bagdâdî Nazmî-zâde'nin târihi): 326

Gümüş Suyı: 10

Gürçi: 111

- H -

Habâb Efendi (Mektûbî-i ser-'askerî): 229

Haber-i Sahîh (Fevzî Efendi'nin târihi): 328

Habîb Efendi (Posta-hâne müdîri Şehbender-zâde): 228

Habîbü's-Siyer (Mîrhand'ın hâherzâdesi Handmîr'in târihi): 325

Habit Memiş (Vak'a-i Selîmiyye'de âsî, Ahışalı mütevellî): 48

Hâce Sa'dü'd-dîn Efendi: 324, 325

Hacı 'Alî (Beytü'l-Mâl): 234

Hacı Ahmed (Trablus-ı Garb'da, Şeyhu'l-Beled): 232, 233, 234

Hacı Ahmed Paşa Hammâmı: 201

Hacı Batran (Ser-gerde): 228

Hacı Beşîr Aga Mescidi: 142

Hacı Edhem Begefendi (Müsteşâr-ı sadr-ı 'âlî): 112

Hacı Efendi (Mültezim): 252

- Hacı Hamza (Yerleşim yeri): 120, 124
Hacı Reşîd Aga (Esmâ Sultân yağlıkçısı): 195
Hacı Sâ'ib Efendi (Yeñiçeri efendisi): 109
Haçı Revso (İsfâkiyyeli, eşkıyâdan): 218
Hadım Hasan Pâşâ Sebîli: 153
Hâdî Efendi (Ordu-yı hümayûn kethudâsı): 263
Hadîce Hanım (Sır kâtibi Mustafa Nûri Paşa'nın büyük vâlidesi): 2
Hadîkatü'l-Mülûk (Osmânzâde Tâ'ib'in târihi): 325
Hadîkatü'l-Ulyâ (Emîrhand'ın "Ravzatu's-Safâ" adlı tarihinin tercümesi):
325
Hadîkatü'l-Vüzerâ (Osmânzâde Tâ'ib'in târihi): 27, 325
Hâfız Ağa (Saray ağalarından): 54
Hâfız Efendi (Kömürçi-zâde, musâhib, musikişinâs): 16, 19, 20, 79, 192
Hâfız İsmâ'il Paşa: 48
Hâfız Paşa (Çerkes): 4, 124, 126, 127, 128, 129, 131, 132, 134, 198, 201,
202
Hafîd Efendi (Kâdî-'asker): 42, 44
Hafîd Efendi: 50, 52, 62, 80, 82
Haleb: 4, 5, 9, 13, 15, 36, 77, 111, 127, 129, 136, 202, 225, 227, 228, 239,
247, 326
Halebî (Eser): 119
Hâlet Efendi (Atabeg-i Devlet): 98, 99, 100, 102, 104, 105, 194, 261
Hâlet Sa'îd Efendi (Kırîmî-zâde re'îsü'l-küttâb): 44, 45
Halîfetü'r-Rû'esâ (İbrâhîm Efendi-zâde Moralı Resmî Ahmed Efendi'nin
târihi): 33, 327
Halîl Aga (Beyhan Sultan'ın baltacılar kethudâsı, Reîsü'l-Küttâb Mehmed
Emin Efendi'nin babası): 28)
Halîl Beg (Yeñiçeri Agası-zâde çukadâr): 114, 118
Halîl Edîb Beg (Müellif Tayyâr-zâde Atâ'nın biraderi): 95, 109, 110
Halîl Efendi (Bando mûsîkacı, mîralây): 110
Halîl Efendi (Çavuş, Musikişinas): 192
Halîl Efendi (Galata Sarâyı hâcelerinden Geredevî Es-seyyid El-hâc): 26,
40, 105
Halîl Efendi (Top-hâne kâtibi Beglerbegi): 105

- Halîl Efendi: 110
- Halîl Hamîd Efendi (Hazîneli dördüncü yazıcı Alyanak): 115
- Halîl Hamîd Efendi (Hazîneli): 305
- Halîl Hâsekî (Macâr Tabyası zâbiti): 49
- Halîl Kâmilî Paşa (Hacı): 228
- Halîl Paşa (Kapudân): 140
- Halîl Paşa (Serasker): 120
- Halîl Paşa: 199
- Halîl Rif'at Efendi (Hazînedâr): 110
- Halîl Rif'at Paşa (Dâmâd, Ser-'asker): 3, 118, 125, 137, 198, 200, 204, 205, 263
- Halîm Paşa: 7
- Hâlid Efendi (Antalya kâim-makâmı vekîli): 240
- Hâlid Paşa: 131
- Halvâcibaşı İskender Aga Mektebi (Karaköy'de): 28
- Hamâ: 229
- Hamâna Karyesi (Cebel-i Lübnân'da): 246
- Hamdullâh (Hattât, Şeyh, Amasyalı): 23
- Hamdullâh Paşa (Kâ'im-makâm): 45
- Hamîdiyye Târîhi: 327
- Hamza Efendi (Re'îsü'l-küttâb): 27
- Hân-ı Müdîric (Cebel-i Lübnân'da): 246
- Handmîr (Mîrhând'ın hâher-zâdesi, "Habîbü's-Siyer" adlı târihin müellifi): 325
- Hanîf İbrâhîm Efendi (Şâir): 31
- Hantumân Karyesi (Haleb civarında): 228
- Hanya: 207, 208, 209, 217, 219, 221, 222, 223, 235
- Har Oglu (Derebeyi): 136
- Haremeynü's-Şerîfeyn: 137
- Harezmi: 78
- Harpût: 4, 9, 10, 120, 128
- Hasan Aga (Papuççı): 208
- Hasan Aga (Ser-mahfil, Musikişinas): 192
- Hasan Aga (Sır kâtibi Mustafa Nûri Paşa'nın babası): 2

- Hasan Beg (Kataraağası zâdelerden, Hacı): 228
 Hasan Beg (Süleymân Paşa kayın-pederi): 47
 Hasan Beg (Şâ'ir, Yâver): 47, 119
 Hasan Beg-zâde (Müverrih): 26
 Hasan Beg-zâde Târîhi (Na'îmâ'ya me'haz): 325
 Hasan Beg: 119
 Hasan Begefendi (Meşhur tarihçi Hasan Beyzâde'nin babası, Küçük): 26
 Hasan Begefendi (re'îsü'l-küttâb Küçük): 26
 Hasan Çelebi'niñ Tezkiretü's-Şu'arâsı: 328
 Hasan Efendi (Hanya müftîsi, Reçlâkî): 210
 Hasan Efendi (Mektûbî otasından müfîz): 228
 Hasan Efendi (Top-hâne kâtibi Beglerbegili): 105
 Hasan Fehmî Efendi (Ulemâdan, El-hâc): 228
 Hasan Hâce (Bando mûsîkacı): 110
 Hasan Hakkı Paşa (Tokâdî, Kel): 7, 226, 227
 Hasan Paşa (Kato, Cündî): 15, 79
 Hasan Paşa (Topçî, Hacı): 131
 Hasan Paşa Hanı: 150
 Hasan Paşa Oğlu (Derebeyi): 136
 Hasan Şakar (Dürzî tâifesinden): 246
 Hasan Şâkir Beg (Bostancıbaşı):
 Hasan Tahsîn Efendi (Defterdâr): 46
 Hasîrî-zâde Hânkâhı: 142, 173
 Hasköy: 136, 77
 Hâşim Beg (Cevl Seyyid Mehmed Aga-zâde, Musikişinas): 79, 192
 Hâşim Beg (Çavuş): 118
 Hâtem-i Tayy: 26, 75, 165, 185, 206
 Hâtif Efendi (Musâhib): 192
 Hâtif Efendi (Urefâdan): 194
 Havza Kaplucası: 127
 Haydar Aga (Cündî): 79
 Haydar Aga (Hanya a'yânından): 210
 Haydar Aga (Hanyalı): 209
 Haydar Paşa (Semt): 131, 139

Haymana: 120

Hayrî Aga: 118

Hayrullah Efendi Târîhi (Hekîm-başı 'Abdu'l-Hak Efendi-zâde Îrân seffîri):
328

Hayrullâh Efendi (Re'îsü'l-etibbâ): 99, 100

Hayrullâh Efendi (Şehr-emîni): 194

Hayrû'd-dîn Paşa (Husrev Paşa memlûklarından mîr-livâ): 121

Hayrû'd-dîn Paşa: 121

Hazret-i Hâlid Semti: 5

Hazret-i Yûşa' Türbesi: 142

Hebenneka: 44, 47

Hegbeli Ata: 103, 104, 140, 144, 151

Hegbeli: 124

Helbel Oglu (Halebli, Derebeyi): 136

Herakl: 260

Heşt Bihişt (Kostantiniyye'ye dâ'ir Şehrî-zâde Sa'îd Efendi'nin târîhi): 327

Hezârgîrad: 143

Hırka-i Sa'âdet Câmii: 23

Hırka-i Sa'âdet: 141, 143, 168

Hirmenlik: 147

Hızır Aga (Kemânî):24

Hızır (Hz.): 78, 87, 156, 158

Hicâz: 5, 15, 17, 137

Hidâyet Aga Konagı (Süleymâniye'de): 222

Hidâyet Câmii: 13, 16, 141, 166

Hilmî Efendi: 105

Hilye-i Şerîf: 23

Hind: 77

Hindistân: 76

Honus Karyesi (Kütahya'da): 104

Horasân: 193

Hudâvendigâr: 4, 12, 95, 108, 109, 323

Hudeybiyye: 266, 269

Hulûsî Efendi (Hattât): 125

Humbara-hâne Kışlası: 77

Humus: 9

Hurşîd (Daha sonra bu adı alan Fransız askerî muallim): 109

Hurşîd Aga (Kandiye ahâlîsinden): 214

Hurşîd Aga: 292

Hurşîd Beg (Kâ'im-makâm): 201

Hurşîd Mehmed Paşa (Sayda vâîsi silahdâr 'Alî Aga kölesi): 16

Hurşîd Paşa (Beyrut vâîsi): 240, 244

Hurşîd Paşa (Mâliye nâzırı): 251

Hurşîd Paşa (Sayda Vâîsi): 302

Husrev Aga: 111, 119

Husrev Mehmed Paşa (Kapedân-ı deryâ, sadrâzam): 3, 11, 109, 137, 203, 306, 308, 319

Husrev Paşa (Sadr-ı a'zam): 198

Husrev Paşa (Ser-'asker): 109, 110, 116, 117, 125, 226

Husrev Paşa: 18, 19, 112, 121, 138, 198

Husrev-i Pervîz: 173

Husrev: 189

Hulâgû: 189

Hüseyin 'Avnî Paşa (Sadrâzam): 250

Hüseyin Aga (Fındıklılı kapucıbaşı Hacı): 207

Hüseyin Aga (Mâ-beyn-i hümâyûn hademesi, Okçı): 207

Hüseyin Aga (Rikâbdâr, vâlide sultân kethudâsı): 63

Hüseyin Aga (Yüzbaşı): 114

Hüseyin Beg (Hanya a'yânından): 210

Hüseyin Beg (Sultân Selîm'in kahveci-başısı Rüstem Efendi memlûklarından süvârî mîr-alâyı Gürci): 121

Hüseyin Efendi (Çavuş): 111

Hüseyin Efendi (Dervîş, Musikişinas): 192

Hüseyin Efendi (Kitâbçı-zâde, Cündî): 79

Hüseyin Efendi (Re'îsü'l-küttâb 'Acem-zâde): 27

Hüseyin Efendi ("Tenkîhu't-Tevârîh" adlı târihin müellifi): 327

Hüseyin Paşa (Aga): 109, 161

Hüseyin Paşa (Amuca-zâde): 36

- Hüseyin Paşa (Çavuş, Musikişinas): 192
 Hüseyin Paşa (Doktor): 140
 Hüseyin Paşa (Kapudânı deryâ, Küçük): 25, 76, 91, 120, 121
 Hüseyin Paşa (Ordu ser-‘askeri): 261
 Hüseyin Paşa (Re’îs): 126, 127, 205
 Hüseyin Paşa (Rüstem Efendi kölesi dâr-ı şûrâ re’îsi ferîk): 15
 Hüseyin Paşa: 124, 130
 Hüseyin Rüşdî Efendi (Haleb Mâl me‘mûrı): 227
 Hüseyinâbâd: 120
 Hüsnî Aga (Musikişinas): 192
 Hüsnî Aga (Müezzin, Musikişinas): 79
 Hüsnî Beg (Vâlî paşa mehâdîminden): 220
 Hüsnî Beg: 117
 Hüsnî Efendi (Edirneli mültezim): 252
 Hüsnî Efendi ("Sâ‘ika-i Zafer" adlı tarihin müellifi, Safed kâ'im-makâmı Girîdî): 328
 Hüsnü'l-Muhâdara fî Ahbârî Mısır-ı Kâhire (İmâm Suyûtî'nin târihi): 325

- I, İ -

- Ikdu'l-Manzûm (Edirneli Mehmed Efendi'nin Şakâyıık-ı Nu‘mâniyye'ye zeyl olarak yazdığı târih): 326
 Isfahân: 193
 Isparta: 236
 İbiş (Vak‘a-i Selîmiyye'de âsî): 48
 İbrâ‘île Tavalcıya: 260
 İbrâhîm ‘İsmet Befefendi (Râ‘ıf İsmâ‘îl Paşa-zâde): 82
 İbrâhîm (Denizoglı, Musikişinas): 79
 İbrâhîm Aga (Beyrût'da ser-gerde): 245
 İbrâhîm Aga (Derebeyi): 136
 İbrâhîm Aga (Girîdî Köse): 37
 İbrâhîm Aga (Kethudâ): 38
 İbrâhîm Aga (Sergerde): 245
 İbrâhîm Beg (Hanya a‘yânından): 210
 İbrâhîm Efendi (Anbâr emîni): 99

- İbrâhîm Efendi (Es-seyyid El-hâc, Seferî-hisârî): 123
- İbrâhîm Efendi (Sarây-ı 'atîk teber-dârlarından masraf çerâğı): 28, 29
- İbrâhîm Efendi (Ser-mahfil, Musikişinas): 192
- İbrâhîm Efendi (Tersâne emîni, Hacı, Gizli Sıtma): 49, 75, 76
- İbrâhîm Efendi (Üsküdâr'da şeyh): 26
- İbrâhîm Efendi (Yüzbaşı): 114
- İbrâhîm Efendi: 277, 319
- İbrâhîm Kethudâ: 277
- İbrâhîm Nesîm Efendi (İbrâhîm Kethudâ lakaplı): 49, 75, 194
- İbrâhîm Paşa (Dâmâd): 36, 41
- İbrâhîm Paşa (Filibeli): 131
- İbrâhîm Paşa (Livâ): 110
- İbrâhîm Paşa (Mısır vâlisi Mehmed Ali Paşa'nın oğlu): 137
- İbrâhîm Paşa (Piyâde mîr-livâsı Filibeli): 228
- İbrâhîm Paşa (Rumili vâlisi, Pehlevân, Baba Paşa): 95, 96
- İbrâhîm Paşa (Vidin vâlîsi Senglili): 125
- İbrâhîm Paşa: 202
- İbrâhîm Râsîh (Enderûn-ı Hümâyûndan Çukadâr Agalık'dan Muhrec, Şâ'ir): 190
- İbrâhîm Müteferrika: 41, 98, 324, 325
- İdrîs Aga (Dârü's-sa'âde agası): 31
- İdrîs-i Bitlîsî: 326
- İhmâl Paşa Câmi'i: 142
- İhtimân Kasabası (Samakov civarında): 253
- İlmî Molla Efendi (Yâsînî-zâde): 22, 23
- İlyâs (Hz.): 156
- İlyâs Aga (Dârü's-sa'âde agalarından): 115
- İlyâs Aga (Silahdâr): 17, 40
- İmâd-ı Îrânî (Hattat): 23
- İmâm Suyûtî: 325
- İmroz Atası: 248
- İnâdiye Mahallesi: 142
- İncüli Kasr: 77
- İngiliz: 76, 210

- İngiltere: 77, 242, 243, 247, 281, 283, 303
- İrân ve Gürcistân seferlerine dâ'ir mecelle (İdrîs-i Bitlîsî'nin): 326
- İrân: 10, 78, 193
- İsâ Aga (Dârü's-sa'âdetü's-şerîfe ağası, Hâfız): 214
- İsâ Aga (İsâ-zâde): 228
- İsâ Aga (Saray ağalarından): 55
- İsak (Ortaköyli, Tanbûrî): 24
- İsakçı: 7, 87
- İsfâkiyye (Resmo'da): 218, 219
- İshak Efendi (Büyük): 78
- İshak Paşa (Derebeyi): 136
- İskender Beg (Rüşdî Paşa birâder-zâdesi): 110
- İskender: 72, 74, 149, 155, 171, 181
- İskenderiyye: 171
- İskenderun: 227, 229
- İskilib: 120
- İslavlar: 125
- İsmâ'îl 'Âsım Efendi (Şeyhu'lislâm Çelebi-zâde): 239
- İsmâ'îl Aga (Bölükbaşı, Kurşunluoglu, Resmo ahâlîsinden): 219
- İsmâ'îl Aga (Cündî, Köle): 114
- İsmâ'îl Aga (Dellâl-zâde, Musikişinas): 79, 192
- İsmâ'îl Aga (Mültezim, Hacı): 252
- İsmâ'îl Aga (Resmo ahâlîsinden, Kurşunluogl): 214
- İsmâ'îl Beg (Arnavud Poşo): 100
- İsmâ'îl Beg (Kâtib): 231
- İsmâ'îl Beg (Örfî Paşa'nın mahdûmu): 230
- İsmâ'îl Beg (Topçibaşı Mustafâ Aga-zâde kâ'im-makâm): 121
- İsmâ'îl Efendi (Dede Dervîş, Musikişinas): 192
- İsmâ'îl Efendi (Müftî-i şûrâ): 121, 123
- İsmâ'îl Efendi Amasya müftîsi): 128
- İsmâ'îl Paşa (Bostancıbaşı, Hâfız): 80
- İsmâ'îl Paşa (Doktor): 140
- İsmâ'îl Paşa (Hâfız): 49
- İsmâ'îl Paşa (Mısır vâlisi Mehmed Ali Paşa'nın oğlu): 137

- İsmâ'îl Paşa (Mîr-livâ): 131
 İsmâ'îl Paşa (Sadr-ı a'zam): 42, 46
 İsmâ'îl Paşa (Silahdâr 'Alî Paşa kölesi begler-begi Cündî): 15
 İsmâ'îl Paşa: 81, 118
 İsmâ'îl Rahmî Paşa (Depelenli-zâde): 248
 İsmâ'îl Rûmî (Şeyh): 16
 İsmâ'îl Sabrî Beg (Antalya kâ'im-makâmı): 239
 İsmâ'îl Efendi (Dervîş, Dede, Musikişinas): 78
 İsmâ'îl Paşa (Piyâde): 132
 İsmet Efendi (Dîvân kâtibi Şişman): 214, 215
 İsmet Paşa (Âl-i Ramazân'dan Necîb Beg-zâde): 15
 İsmet Paşa (Mîr-alây): 206
 İsmet Paşa: 4
 İspeçar (Doktor): 140
 İstanbul: 2, 4, 17, 23, 28, 30, 45, 48, 52, 60, 75, 78,, 79, 81, 82, 112, 116,
 139, 140, 141, 142, 163, 187, 199, 211, 221, 223, 229
 İstanköy: 248, 249
 İstavroz (Semt): 142
 İstifnâki (Doktor, Edirneli): 140
 İstinye Körfezi: 151
 İstinye: 153
 İşkodra: 11, 64, 111, 117, 137, 238
 İtalya Târîhi: 328
 İzârî Efendi (Mühimme-nüvîsân): 207
 İzmîd: 124, 143, 152, 254, 319
 İzmîr: 14, 77, 109, 223, 229, 247
 İzzet 'Alî Paşa (Sultân-zâde, şâ'ir): 30
 İzzet Aga (Başçavuş, Musikişinas): 79, 192
 İzzet Aga (Çukadâr): 292
 İzzet Aga (Hazîneli tekyeci): 118
 İzzet Aga (Ortaköy Bostancı Ocacı Ustası-zâde Ortaköylü Enderûnî Çuka-
 dâr Şişman): 118, 123
 İzzet Aga (Tekyeci): 307
 İzzet Beg (Beglikçi): 14

- İzzet Beg (Kemân-keş Menteş-zâde): 118, 207
 İzzet Beg (Râmiz Paşa-zâde): 13
 İzzet Efendi (Basîrî-zâde): 119
 İzzet Efendi (Çavuş, şâ'ir, Musikişinas): 192
 İzzet Efendi (İmâm-ı sultânî, Musikişinas): 79
 İzzet Efendi: 225
 İzzet Mehmed Paşa (Bahr-ı Sefîd Bogazı muhâfızı, kapudân, Dârendeli):
 109, 222
 İzzet Mehmed Paşa (Sadrâzam, Bolevî Baltacı): 53
 İzzet Mehmed Paşa-yı Sânî: 31, 32
 İzzet Mollâ (Keçeci-zâde): 60, 61, 67, 98, 99, 100, 101, 116, 117, 167, 168,
 169, 170, 171, 172, 173, 174, 175, 176, 177, 178, 179, 180, 181, 182,
 183, 184, 185, 187, 188, 194, 255, 267, 276, 277, 279, 280, 285, 286,
 287, 289, 290, 292
 İzzet Mollâ (Müezzin, Hâfız): 122
 İzzet Paşa (Dârendeli): 131
 İzzî Süleymân Efendi Târîhi: 324

- K -

- Ka'b bin Züheyr: 169
 Ka'be: 87, 155, 160, 169, 173, 186
 Kabakçı Mustafâ (Kastamonılı, âsî): 48, 49, 50, 80
 Kabataş: 13, 62
 Kadıkıran: 9
 Kadırğa Limânı Meydânı: 143
 Kadırğa Limanı: 177
 Kâdî Köyü: 142
 Kadr-hâne Dergâhı: 16
 Kadrî Beg (Mîr-alây): 228
 Kâf-zâde Fâ'izî Çelebi'nin "Zübdetü'l-Eş'âr": 328
 Kafkale Seyfi (Eşkîyâdan): 218
 Kâgıd-hâne: 88
 Kahramân: 91
 Kahvecioglu: 80

- Kal'a-i Sultâniye: 143, 151
 Kal'acık: 124
 Kalâ'idü'l-Ukbân (Arapça târih): 326
 Kalafat: 7
 Kalvonya: 131
 Kalyoncu Oğlu (Derebeyi): 136
 Kamaniçe: 27
 Kâmî Efendi (Hacı): 122
 Kâmil Begefendi (Yâver-i harb): 123
 Kâmil Begefendi: 316
 Kâmil Paşa (Mîr-livâ Mühendis): 205
 Kâmil Paşa (Sayda vâlisi): 226
 Kandilli: 2, 142
 Kandiye: 214, 221, 222, 224, 235
 Kankırı: 2, 119, 120, 122
 Kânûn-nâme (Kâtib Çelebi'nin): 326
 Kapan-ı Dakîk İskeleyi: 138
 Kapan-ı Dakîk: 143, 162
 Kapucak Derbendi: 253
 Kapucak: 251
 Kara 'Alî (Mahmud Râ'if Efendi'nin kâtılı): 49
 Kara 'Osmân (Derebeyi): 136
 Kara Çelebi-zâde (Şeyhülislâm): 51
 Kara Dâvud: 51
 Kara Deñiz Bogazı: 49, 50, 80, 114
 Kara Feyzî (Derebeyi): 136
 Kara Mustafa Paşa Kasrı: 42
 Kara Todori Kostantin Efendi (Doktor): 140
 Karaca Ahmed (Semt): 142
 Karahisâr: 228
 Karakayık (Yerleşim yeri): 129
 Karaköy: 28
 Karalar (Yerleşim yeri): 129
 Karamân Hammâmı (Fâtih civarında): 194

- Karatag: 8, 256, 258
Karayova: 7
Karesi: 255
Karlova: 253
Kars: 4, 5
Kartal Karyesi: 142, 143, 170
Kasbar Beg (Doktor): 140
Kâsım Aga (Hazînedâr): 62
Kâsım Aga (Saray ağalarından): 54
Kâsım Paşa (Semt): 23
Kâsım Paşa Mevlevî-hânesi: 84, 87, 142, 193
Kastamonı: 12, 31, 48, 127
Katerina Târîhi: 328
Kâtib Çelebi: 324, 325, 326
Kâtib Oglu (Derebeyi): 136
Kavak: 120, 131, 132, 135, 213
Kavaklı Mehmed Beg (Piyâde İsmâ'îl Paşa livâsında kâ'im-mâkâm): 132
Kavmi (Rum Kapdan, eşkıyâdan): 218
Kayser: 260
Kayseriyye: 17
Kayyûmcâki Şâkir Efendi (Hanya a'yânından): 223
Kazâbâd: 120, 135
Kebân Ma'deni: 120
Keçi Deresi (Gabrova civarında): 252
Kedûs Karyesi (Kütahya'da): 104
Keferdî'a Karyesi: 227
Kel Ahmed (Derebeyi): 136
Kelefce: 279, 282
Kemâl Gâlib Efendi (Aynî-zâde): 110
Kemâlû'd-dîn Tûsî: 78
Ken'ân Aga: 118
Kerbelâ: 4, 5
Kerîm Beg (Vâlî paşa mehâdîminden): 220
Kıbrıs: 77, 103, 113, 118, 247, 248

- Kılıç 'Alî Paşa Mahallesi (Beşiktaş'ta): 90, 142
 Kırım: 23, 44, 54, 78, 113, 118, 256, 257, 258, 262, 271
 Kısıklı: 142
 Kızanlık: 6, 252, 253
 Kigalık: 10
 Kirâmî Efendi: 122
 Kirmân: 78
 Kitâb-ı Atlas (Ebû Bekir bin Behrâm Dımışkî'nin târihi: 325
 Koca Nişancı Mehmed Paşa Târîhi: 327
 Kocaili: 108, 110, 254
 Kogacı Dede Hânkâhı: 142
 Konya: 9, 104, 138, 142, 153, 227, 247, 327, 328
 Korfa: 84, 88
 Koska: 142, 228
 Kostaki Efendi (Doktor Bolanaki Efendi'nin mahdûmu): 224
 Kostantiniyye: 270, 327
 Kozan: 10
 Köme Faslı: 193
 Körüm (Yerleşim yeri): 124, 135
 Kubâd: 165
 Kubbe-i Hadrâ: 190
 Kula: 226
 Kuleli Kışlası: 139
 Kumkapu Câmi'i: 142
 Kumkapu: 168
 Kur'ân: 6, 72
 Kurd Kulagı (Yerleşim yeri): 227
 Kureyş: 274
 Kırı Çeşme Sarâyı: 235
 Kırı Çeşme: 20, 142, 222
 Kırı Pazarı: 120
 Kurretü'l-Ebsâr fî Netâyici't-Tevârîh Ve'l-Ahbâr (Şeyh-zâde Sa'îd Efen-
 di'niñ diğ er adı "Nuhbe-i Sa'dî" olan târihi): 327
 Kuşhâne: 54, 55

Kutbî Efendi (Hanya muhâsebecisi): 209, 210

Küçük Ayasofya: 93, 142

Küçük Çamlıca: 179

Küçük Göksu Mesîresi: 142

Küçüksu: 2

Kühû'l-Ahbâr (Gelibolulu Âlî'nin târihi): 326

Kürd: 131, 198, 213, 245

Kürdistân: 5, 111, 124, 136, 247

Kütahya: 95, 104, 204, 228

- L -

Lâdik: 120, 135

Lâleli Câmiî: 21, 62

Latîf Aga-zâde (Şerbetçiler kethudâsı): 214

Latîf Efendi (Keçeci-zâde Sâlih Efendi akribâsından kapan nâ'ibi): 49

Latîfî Çelebi'nin Tezkiretü's-Şu'arâsı: 328

Latin: 324

Lazistân: 5

Levend Çiftliği: 76, 77, 85

Levid Kumpanyası: 228, 240

Limni: 248, 249

Londra: 198, 270

Lutfî Efendi Târîhi: 111, 112, 328

Lübbü't-Tevârîh (Şehrî-zâde Sa'îd Efendi (Kırım hânlarına dâ'ir târihi):
326

Lüle Burgosı: 143

- M -

Maçan Kabîlesi (Abaza): 11, 110, 321

Maçın: 7

Maçka: 139

Ma'den: 206

Magnîsâ: 62, 77

Mâhir Beg (Moralı Âmedî): 128

Mahmere: 9

Mahmûd Nedîm Begefendi (Küçük rûznâme, Eginli-zâde): 64

Mahmûd Paşa (Mîr-livâ Kürd): 131, 213

Mahmûd Paşa Hammâmı: 17

Mahmûd Paşa Yokuşı: 195

Mahmûd Râ'îf Efendi (İngiliz Mahmûd Efendi): 49

Mahmûd Tayyâr Beg (Müellif Tayyâr-zâde Atâ'nın küçük oğlu, müderrisinden): 328, 329

Mahmûdiyye (Vapur): 140

Mahrek-i Himem'ül-Kâsırîn (Tabakât-ı Meşâyih ve 'ulemâ-yı mezâhib-i erba'aya dâ'ir Haleb 'ulemâsından 'Ömer İbni Ahmed Eş-Şinâ'nın târihi): 326

Malatya: 4, 120, 124, 127, 128, 129, 135, 202

Mâlikî: 229

Malkoç Beg hafîdiniñ muhtasar Târîhi: 327

Malta (Vapur): 240

Malta: 230, 235

Maltepe: 139

Ma'n: 26, 206

Manastır: 11, 96, 97, 121, 126, 206

Mancınık (Yerleşim yeri): 124, 135

Mar'aş: 120, 134, 135

Mardin: 120

Mârkâr (Musikişinas): 79

Marko Paşa (Doktor): 140

Marmara Deñizi: 235

Mârûnî: 241, 242, 243, 246

Matla'u's-Sa'deyn (Abdu'r-Rezzâk Semerkandî'nin târihi ve Râgıb Paşa'nın tercümesi): 327

Matoz'uñ Yalısı (Tarabya'da): 114

Matrân Tobya (Cebel-i Lübnân'da âsî, Mârûnî): 242, 243, 246

Mâ-verâ'û'n-nehr: 158

Mâzenderân: 179

Mazhar Efendi: 228

- Mazlûm Begefendi (Mısır kapu kethudâsı, Girîdî): 200
 Mecîd Efendi (Kâtib): 205, 225
 Mecid Efendi (Tahrîrât müdîri): 125
 Mecidözi: 120
 Mehmed 'Alî Aga (Galata gümrük baş kâtibi Mustafâ Efendi-zâde): 118
 Mehmed 'Alî Efendi (Meclis kâtibi, Trabluslı): 234
 Mehmed 'Alî Paşa (Mısır vâlisî): 138
 Mehmed 'Alî Paşa (Mısır vâlisî): 137
 Mehmed 'Alî Paşa (Mısır vâlisî): 199
 Mehmed 'Alî Paşa (Mısır vâlisî): 202
 Mehmed 'Alî Paşa (Sadrâzam, Dâmâd): 5 229, 235, 236
 Mehmed 'Alî Paşa Türbesi (Mısır'da): 23
 Mehmed 'Alî Rızâ Paşa: 9
 Mehmed 'Atâ'ullâh Efendi (Şânî-zâde): 94
 Mehmed 'Ârif Aga (Eyyûbî, Kurşuncu Başı-zâde, Sâbık mahlaslı şâ'ir): 41, 54, 60
 Mehmed 'Ârif Aga (Sekkânbaşı): 49
 Mehmed 'Ârif Efendi (Arab-zâde): 82
 Mehmed 'Ârif Efendi (Re'îsü'l-Küttâb): 31, 33, 34
 Mehmed (Mîrâhûr-ı evvel Deli Eyyûb Oğlu Kör): 53, 62
 Mehmed (On yedi bölüğün mütevellîsi, Arnavûd Hacı): 48
 Mehmed Aga (Biñbaşı): 214
 Mehmed Aga (Edremîd a'yânı Mürîd-zâde Hacı): 203
 Mehmed Aga (Hanya a'yânından): 222
 Mehmed Aga (Mühtedî): 104
 Mehmed Aga (Piyâde biñbaşısı): 220
 Mehmed Beg (Köse): 127, 128, 135
 Mehmed Beg (Mîr-alây Laz): 210, 219, 220
 Mehmed Beg (Mîr-alây Trabzonî): 213
 Mehmed Beg (Mîr-alây): 214
 Mehmed Beg (Mustafa Nûri Paşa'nın kethudâsı): 232, 233
 Mehmed Beg (Seferli kethudâsı Receb Paşa-zâde): 24
 Mehmed Beg (Silistre defterdârı, Ispartalı): 236
 Mehmed Beg (Âdilî-zâde): 228

- Mehmed Begefendi (Seferli kethudâsı Receb Paşa-zâde): 63
- Mehmed Begefendi (Sultan II. Mahmud'un lalası, Seferli kethudâsı Receb Paşa-zâde): 54, 55, 56, 59
- Mehmed bin Hüseyin Efendi (Alî bin Şihâb-ı Hemedânî'nin on bâbı şâmil Zahîretü'l-Me'mûl adlı Farsça Târihi'ni "Tuhfetü'l-Me'mûl" adıyla Türkçeye çeviren müverrih): 324
- Mehmed Cân Efendi (Şeyh): 17
- Mehmed Çelebi (Tanbûrî, Musikişinas): 78
- Mehmed Efendi (Bando mûsîkacı, Nokta): 110
- Mehmed Efendi (Cündî ve kemânkeş, Şişmân): 118
- Mehmed Efendi (Doktor): 140
- Mehmed Efendi (Fesato kâtibi): 233, 234
- Mehmed Efendi (Hazîne kethudâsı, Sakkâ-zâde Seyyid): 63
- Mehmed Efendi (Kankırlı-zâde Es-Seyyid El-hâc Hâfız): 119
- Mehmed Efendi (Mühtedî, Rûm fetretine dâ'ir târihçenin müellifi): 327
- Mehmed Efendi (Müverrih): 111
- Mehmed Efendi ("Nuhbetü't-Tevârîh" adlı târihin müellifi, Edirneli): 327
- Mehmed Efendi (Şerîf-zâde, şeyhülislâm): 83
- Mehmed Emîn 'Alî Paşa (Sadr-ı A'zam): 321, 322
- Mehmed Emîn (Mehmed Tayyâr Efendi'nin oğlu): 95
- Mehmed Emîn Aga (Çukadâr): 109
- Mehmed Emîn Aga (Çukadâr, askerî muallim): 110
- Mehmed Emîn Beg (Yâver Hasan Beg-zâde): 119
- Mehmed Emîn Efendi (Re'îsü'l-küttâb Üç Anbârlı): 28, 31
- Mehmed Emîn Efendi (Sarây-ı hümâyûnuñ muvazzaf hâcelerinden Kankırlı-zâde şehri Es-seyyid El-hâc Hâfız): 122
- Mehmed Emîn Efendi (Kıbrıslı): 113
- Mehmed Emîn Efendi: 82
- Mehmed Emîn Paşa (Kıbrıslı, Sadrâzam): 247, 304
- Mehmed Emîn Âlî Paşa (Sadrâzam): 238
- Mehmed Es'ad Efendi (Müderrisinden Burnâz Beg-zâde Dervîş): 45
- Mehmed Fâ'iz Efendi: 82
- Mehmed Kâmil Efendi: 82
- Mehmed Kâmil Paşa (İzmir vâlisi, serasker, mühendis): 14

- Mehmed Mu'ammer Beg (Kâ'im-makâm-ı rikâb-ı hümâyûn Rüşdî Paşa-zâde, mîralây): 121, 221
- Mehmed Mu'ammer Paşa (El-Hâc): 12
- Mehmed Nezîh Beg (Müellif Tayyâr-zâde Atâ'nın büyük oğlu, Konya vilâyeti mektupçusu): 323, 328
- Mehmed Paşa (Çukadâr Aga Boşnak 'Osmân Aga-zâde: 12
- Mehmed Paşa (Girîd vâlisi): 235
- Mehmed Paşa (Kıbrıslı): 118
- Mehmed Paşa (Kürd): 131
- Mehmed Paşa (Mîr-livâ Kürd): 220
- Mehmed Paşa (Musul vâlisi, Balıkesrî Girîdîzâde): 7
- Mehmed Paşa (Revândızlı Kôr, Derebeyi): 9, 136
- Mehmed Paşa (Sokullu): 138
- Mehmed Paşa (Teber-dâr): 37
- Mehmed Râ'if Begefendi (Re'îsü'l-küttâb Mehmed Ârif Efendi'nin mahdûmu): 33
- Mehmed Râşid Paşa (Serasker, El-Hâc): 4
- Mehmed Reşîd Paşa (Husrev Paşa'nın Gürci kölelerinden, Gözlüklü): 128
- Mehmed Rızâ Efendi (Nakîbü'l-eşrâf Seyyid, "Seb'u's-Seyyâr fî Ahbârî't-Tâtâr" adlı tarihin müellifi): 325
- Mehmed Rüşdî Paşa (Erzurum Müftîzizâde): 13
- Mehmed Rüşdî Paşa (Ordu-yı hümâyûn müşîri): 236
- Mehmed Rüşdî Paşa (Sadrâzam): 5, 6, 248, 304
- Mehmed Rüşdî Paşa: 14, 224
- Mehmed Sa'îd Muhib Efendi: 306
- Mehmed Sa'îd Paşa (Burûsalı, Dâmâd): 125, 126
- Mehmed Tayyâr Efendi (Müellif Ahmed Atâ'nın babbası): 40, 51, 52, 56, 63, 72, 96, 101, 105, 106
- Mehmed Tayyâr Paşa (Ferîk): 120, 126, 127, 133
- Mehmed Yektâ Efendi (Mansûre baş kâtibi): 109
- Mehmed Zeynü'l-'Âbidîn Efendi: 82
- Mekke: 17, 122, 167, 168, 274
- Mekkî Mehmed Efendi: 82
- Mekteb-i Sanâyi': 91

- Melek Ahmed Paşa (Vezir): 27, 31
 Melek Girmez (Bahçe Kapısı'nda Yeniçerilerin mekanı): 13, 141
 Memiş (Âsilerden):
 Memiş (Yeniçeri âsilerinden): 49, 50
 Menâkıb-ı Hazret-i Mevlânâ: 325
 Menemen: 10
 Merâvî Kuyusu (Üsküdâr'da): 26
 Mercân Aga (Dârü's-sa'âde agası Küçük): 61, 62
 Meriç Nehri: 251
 Merkez Efendi Hânkâhı: 142
 Mersin: 226
 Merzifon: 120, 124
 Merzubân-nâme: 30
 Mes'ûd Paşa (Musikişinas): 192
 Mes'ûdiyye (Vapur): 140
 Mesâlik ü Memâlik (Celâl-zâde'nin târihi): 327
 Mescid-i Aksâ: 143, 179
 Meses (Yerleşim yeri): 227
 Mesîh Süleymân Paşa: 26
 Meş'aru's-Şu'arâ (Seyyid 'Âşık Nattâ'î'nin Tezkiretü's-Şu'arâsı): 328
 Meşkhâne: 55
 Mevlânâ Celâlüddîn-i Rûmî Türbesi (Konya'da): 142, 153
 Mevlânâ Celâlüddîn-i Rûmî: 91, 190, 191
 Mevlânâ İdrîs'iñ Târîhi: 328
 Meydân-ı Lahm: 43
 Mezâr (Nizib civarında yerleşim yeri): 131, 133, 198
 Mısır Târîh-i Cedîdi: 325
 Mısır: 3, 5, 14, 17, 23, 32, 34, 42, 76, 77, 84, 88, 109, 111, 118, 121, 122,
 126, 127, 137, 138, 171, 199, 200, 201, 206, 213, 216, 219, 221, 326
 Mısır-ı Kâhire: 171
 Mısır Târîhi (Celâl-zâde'nin): 325
 Mîr Beşîr 'Assâf (Cebel-i Lübnân a'yânından): 241
 Mîr Beşîr Ahmed (Cebel-i Lübnân'da Kâ'im-makâm): 243
 Mîr Hasan (Mârûnî tâifesinden): 246

- Mîr-gûn Semti: 206
 Mîrâhûr Mahallesi (Üsküdâr'da): 201
 Mîrûn (Musikişinas): 79
 Mîrzâ Sa'îd Paşa (Silistre vâlisi): 201
 Midhat Paşa (Sadrâzam): 251
 Midillü: 237, 248, 249
 Mir'ât-ı Kâ'inât (Koca Tevkî'î hafîdi Ahmed Efendi'nin târihi): 326
 Miskînler (Üsküdâr'da): 165
 Miskînler Çeşmesi: 142
 Molla Câmi (Manzum Selîmnâme müellifi): 325
 Molla Husrev: 119
 Molla Şihâbî (Manzum Selîm-nâme müellifi): 326
 Molok (Mareşâl): 131
 Mora: 38, 39, 95, 102, 128, 141, 255, 256, 257, 260, 267, 268, 269, 270, 271, 280, 281, 282
 Moskov: 260, 270, 272, 273, 274
 Mösyö Alison: 304
 Mösyö Döşen (Beyrut'ta Fransız görevli): 244
 Mösyö Evengle (İngiliz konsolosı): 210
 Mösyö Kalos (Fransız askerî muallim, sonradan Rüstem Beg adını almış): 110, 111
 Mösyö Kalverd (Selânîk konsolosu, İngiliz): 243, 247
 Mösyö Kaporol (Girîd tahaffuz-hânesi müdîri, Fransız): 206, 207
 Mösyö Mankel (Askerî musiki hocası): 110
 Mösyö Mever (İngiltere başkonsolosu): 303
 Mösyö Molok: 134
 Mösyö Mönceri (Tabîb): 230, 231
 Mu'ammer Paşa: 13, 14, 118, 141, 292
 Mudurnı: 124
 Muhammed (Hz.): 11, 53, 82, 85, 112, 117, 157, 163, 167, 169, 189, 231, 259, 265, 272, 281
 Muhammed Lâlâ-yı Mısırî: 78
 Muhammediyye (Tunus'ta konak): 231
 Muhbir-i Sürûr (Vapur): 230

- Muhtâr Aga: 111
- Muhtâr Beg (Mâliye nâzırı): 249
- Muhtâr Begefendi (Nâşid Beg-zâde kapu kethudâsı): 222, 239
- Muhyi'd-dîn Aga (Musikişinas): 79, 192
- Murâd Re'îs Türbesi (Rodos'ta): 248
- Murâd Suyı: 133
- Murâd-zâde Murâd (İstanbul kâdîsı): 42, 43, 50, 52, 62, 80, 82
- Mûsâ Paşa (Kozbekçi Pandul A'rec 'Osmân Paşa hafîdi Selânikli kâ'im-makâm, Köse): 42, 43, 48, 49, 50, 80, 81
- Mûsâ Safvetî Efendi (Evkâf-ı hümâyûn nâzırı): 198, 221, 222, 237
- Musaddık Beg (Küçük 'Alî Oğlu, Payas a'yânından): 227
- Musallâ (Eİstanbul'da semt): 28
- Musannif Efendi: 82
- Mushaf-ı Şerîf: 23
- Mustafa Paşa (Alemdâr): 45, 54, 56, 57, 59, 63, 67, 73, 74, 81
- Mustafâ 'İzzet Efendi (Nakîbü'l-eşrâf): 2, 16, 192, 196
- Mustafâ 'İzzet Efendi (Yesârî-zâde, Hattât): 17, 18, 20, 21
- Mustafâ 'Ârif Efendi (Alî Paşa hazîne kâtibi): 240
- Mustafâ 'Âşir Efendi: 82
- Mustafâ (Avadân bostancılarından Deli): 53, 81
- Mustafâ (Cüce): 67
- Mustafâ (Deli): 62
- Mustafâ (Kazgancı): 50
- Mustafâ (Ocak muhızı ve ocak başçavuşı, Kahveci): 48
- Mustafâ (Sekbânbaşı Kahvecioglu Hâ'in): 44, 45
- Mustafâ (Tokuzuncu cemâ'atîñ mütevellîsı): 48
- Mustafâ (Yirmi beş bölüğün ihtiyârı Kazgânî Laz Hacı): 48
- Mustafâ Aga (Çukadâr aga, Arnavud): 114
- Mustafâ Aga (Destbân Aga-zâde, Mustafa İzzet Efendi'nin babası): 16
- Mustafâ Aga (Hammâloglu): 67
- Mustafâ Aga (Kavvâs-başı): 207
- Mustafâ Aga (Kemânî, Musikişinas): 192
- Mustafâ Aga (Kırîmî, mâ-beynci): 113, 118
- Mustafâ Aga (Mîve-i ter gümrükçüsü, Mehmed Râşid Paşa'nın babası): 4

- Mustafâ Aga (Mü'ezzin-başı Şâkir Efendi birâderi Kemânî): 79
- Mustafâ Aga (Süvârî ser-gerdesi Argınlı): 228
- Mustafâ Aga: 311
- Mustafâ Ağa (Kapu agası Sersem Hâfız): 64
- Mustafâ Beg (Bozoklu): 35
- Mustafâ Beg (Hazîneli Ney-zen): 64
- Mustafâ Çelebi ("Tabakâtü'l-Memâlik" adlı târîhiñ mü'ellifi Tosyalı kâdî Celâl-zâde): 328
- Mustafâ Efendi (Başkâtib, Midillülü): 237
- Mustafâ Efendi (Galata gümrük başkâtibi): 118
- Mustafâ Efendi (Hamîdî-zâde): 82
- Mustafâ Efendi (Kethudâ-yı rikâb-ı hümâyûn): 45
- Mustafâ Efendi (Mehmed Tayyâr Efendi'nin imamı): 94
- Mustafâ Efendi (Midillülü Sâbıkalı): 249
- Mustafâ Efendi (Müellif Tayyârzâde Atâ'nın dedesi, surre emîni, kahveci-başı El-Hâc): 40
- Mustafâ Efendi (Mültezim, Hacı): 252
- Mustafâ Efendi (Re'îsü'l-Küttâb El-Hâc Koca): 27
- Mustafâ Efendi (Sır kâtibi): 113, 114
- Mustafâ Efendi (Telhîsî-zâde): 27
- Mustafâ Mazhar Paşa (Haleb vâlîsi Serezli Yûsuf Paşa-zâde): 131, 228
- Mustafâ Mes'ûd Efendi (Nu'mân Efendi-zâde, re'îsü'l-etibbâ): 64
- Mustafâ Nâ'ilî Paşa (Sadrâzam): 236
- Mustafâ Necîb Efendi ("Vak'a-i Selîmiyye Târîhi" müellifi): 73, 94, 327
- Mustafâ Nûrî Paşa (Sır Kâtibi): 2, 110, 118, 200, 206, 232, 235, 249, 320
- Mustafâ Paşa (Alem-dâr): 5, 48, 61, 98
- Mustafâ Paşa (Çelebi): 52, 73, 74, 82
- Mustafâ Paşa (Hazîne-dâr): 231
- Mustafâ Paşa (İşkodralı): 64, 137
- Mustafâ Paşa (Kavaklı): 131
- Mustafâ Paşa (Lala): 327
- Mustafâ Paşa (Manastırlı Tâhir Paşa-zâde mîr-mîrân): 206
- Mustafâ Paşa (Mîr-livâ İki Kafalı): 246
- Mustafâ Paşa (Ruşuklu Alemdâr): 52, 53

- Mustafâ Refîk Beg (Hacı Bekir Paşazâde): 5, 229
 Mustafâ Reşîd Paşa (Hâriciye nâzırı): 198, 200, 203, 204, 206, 229, 237, 239, 277
 Mustafâ Rızâ Efendi (Safvetî Paşa birâderi): 226,
 Mustafâ Rüşdî Efendi (Girîd mal müdürü, Eginli): 221, 226
 Mustafâ Sabrî Aga (Burûsalı):
 Mustafâ Sabrî Paşa (Yemen vâlisi, Bursevî): 11, 110
 Mustafâ Vâsıf Efendi (Hattât): 17
 Mustafâ Vehbî Efendi (Yanyalı): 122
 Mustafâ Zarîf Paşa (Koskalı Nazîf Aga-zâde): 127, 228
 Musul: 7, 120
 Muş: 131, 198
 Muvakkit-hâne-i Fâtih: 85
 Müderris Yahyâ Efendi Câmi'î: 90
 Mültekâ (Eser): 119
 Münecimbaşı Târîhi (Arapça, üç cild): 327
 Münîb (Ayıntâbî Hâce): 42, 43, 44, 45, 48, 50, 52, 62, 76, 80, 81, 82, 83, 93
 Müntahabât-ı Âsâr (Sadâret Müsteşârı Rif'at Bey'in eseri): 200
 Müslim 'Abdullâh Beg (Babtis Oglu): 228
 Müstakîm-zâde Sa'dî Efendi: 325
 Müstakil Bagdâd Târîhi: 328

- N -

- Nâbî Efendi (Şâir) Merkadi: 142
 Nâfiz Paşa: 245
 Nahl-bend Mahallesi: 98
 Nakş-ı Dil (Vâlîde Sultân): 65
 Na'îmâ Efendi (Müverrih): 36, 37, 38, 39, 40, 325
 Na'îmâ Efendi Târîhi: 26, 328
 Na'îli Mescid: 23
 Na'îllu Baba Hazretleri Merkadi: 143
 Na'îllu: 120
 Na'ra Burnı: 183

- Nasfet (Ebe Selim'in haftâncısı, Arnavud): 67
 Nâsır Efendi (Mektûbî): 222
 Nâsıru'd-dîn Fârâbî: 78
 Nasrânî: 241
 Nasru'd-dîn (Musiki bilgini, Hâce): 78
 Nasûh Oğlu (Derebeyi): 136
 Nâşid Beg: 307
 Nâz-perver Usta (Hazîne-dâr): 88
 Nazîf Ağa (Koskâlî): 228
 Nazmî-zâde (Bagdâdî, "Gülşen-i Hulefâ" adlı târinin müellifi): 324, 326
 Nazmî-zâde-i Bagdâdî (Müverrih):
 Nebîl Beg (Mîralây): 214, 307
 Nebîl Begefendi (Kîsedâr-zâde): 123
 Nebîl Efendi (Bâb-ı 'Âlî Ketebesinden): 162
 Necâtî Efendi Hânkâh: 142
 Necîb Ağa (Keçi 'Ârif Ağa 'acemisi Tanbûrî, Musikişinas): 192
 Necîb Efendi (Çavuşbaşı): 263
 Necîb Efendi (Çukadâr): 41
 Necîb Efendi: 19, 43
 Necîb Paşa (Bagdâd vâlisi): 4
 Necîb Paşa (Bando mûsîkacı, Yesârî-zâde, ferîk): 110
 Necîb Paşa (Ferîk): 15, 17, 151
 Necîb Paşa (Varna muhâfızı): 121
 Nedîm Efendi (Hâriciyye kâtibi): 206
 Nedîm Efendi (Mustafâ Reşîd Paşa kethudâsı Sâdık Ağa-zâde): 128, 129
 Nedîm Efendi (Müneccimbaşı'nın üç cildlik Arapça tarihinin mütercimi):
 327
 Nedîm Efendi: 132, 135
 Nehr-i Murâd: 129, 131
 Nemçe: 264
 Nemrûd: 37, 62
 Nergisî: 30
 Neş'et Beg (İkinci mâ-beynci): 238
 Neş'et Efendi: 31, 32

Neşât-âbâd: 142

Netâyicü'l-Fünûn (Nev'î Efendi'nin): 327

Nev'î ("Netâyicü'l-Fünûn" adlı eserin müellifi, Hâce-i Pâdişâhî): 327

Nev'î-zâde 'Atâyî ("Şakâyık Zeyli" müellifi): 326

Nev-Peydâ (Şehrîzâde Sa'îd Efendi'nin târihçesi): 36

Nevâdirü'l-Mehârib (Konya'daki şehzâdegân muhârebelerine dâ'ir Gelibolulu 'Âlî'nin târihi): 327

Nezîr (Asilerden): 54, 62, 81

Nezîr (Dârû's-sa'âde agalarından hazîne vekîli): 53

Nîl: 88, 171, 172

Nîş: 125, 251

Nikogos (Musikişinas): 79

Nikola (Yazıcı): 208, 210

Niyâzî Beg (Humbarahânedan): 121

Niyâzî Paşa (Mîr-livâ): 205

Nizâmiyye Firkateyni: 223

Nizâmiyye Kalyonu: 126

Nizâmü't-Tevârîh (Beyzâvî'nin Farsça târihi): 327

Nizîb: 131, 138, 198, 201, 225

Nu'mân 'Amuca (Urefâdan): 194

Nu'mân Aga (Tanbûrî, Musikişinas): 192

Nu'mân Beg (Selânikli Hacı): 26

Nûh (Hz.): 153

Nûh Kuyusu (Üsküdâr'da): 26

Nuhbe-i Sa'dî (Şeyh-zâde Sa'îd Efendi'nin diğer adı "Kurretü'l-Ebsâr fî Netâyici't-Tevârîh Ve'l-Ahbâr" olan târihi): 327

Nuhbetü't-Tevârîh (Edirneli Mehmed Efendi'nin iki cild târihi): 327

Nûr-ı 'Osmâniye Câmii: 121, 140

Nûrî Beg (Merkez-zâde): 110

Nûrî Beg (Vâlîde Kethudâsı-zâde): 229

Nûrî Beg Târîhi (Enderûndan müfîz, vak'a-nüvîs): 327

Nûrî Beg: 118

Nûrî Dede Efendi (Keresteci-zâde): 193

Nûrî Efendi (Kasîdeci-zâde İmâm-ı evvel, Musikişinas): 79

Nûrî Paşa (Doktor): 140

Nûru'd-dîn Begefendi (Ferîk Osmân Paşa birâderi): 122

Nûrullâh Beg (Hakkârili): 10

Nusret-nâme (Gelibolulu Âlî'nin Lala Mustafâ Paşa gazavâtını mübeyyin târihi): 327

Nüzhet Efendi (Merzubânâme mütercimi): 30

- O, Ö -

Ok Meydânı Câmiî: 142

Ok Meydânı Tekyesi: 118, 142, 168

Okçılar Başı: 190

Ortaköy: 123, 142

Oruç Beg Târîhi: 324

Osmân Aga (Kîlâr kethudâsı Kemânî, Musikişinas): 192

Osmân Aga (Mehmed Paşa'nın babası, Boşnak): 12

Osmân Aga (Nizâm-ı 'askerî zâbitânından): 108

Osmân Aga (Ocak agası): 110

Osmân Aga (Zabtiye zâbitânından Kızanlıklı Kurdcı): 252, 253

Osmân Aga Mescidi: 142

Osmân Beg (Riyala, Topal): 199

Osmân Beg (Zekî Mehmed Aga-zâde, Musikişinas): 192

Osmân Begefendi: 315

Osmân Efendi (Bando mûsîkacı, livâ): 110, 192

Osmân Efendi (Mehmed Tayyâr Efendi'nin amcası, Hacı): 41

Osmân Efendi (Palabıyık Hâce birâderi Abdurrahîm Efendizâde): 122

Osmân Hayrî Efendi (Bostancı-başı, Es-seyyid): 306

Osmân Nûrî Paşa (Atana vâlîsi): 227

Osmân Paşa (Alâiyeli): 76

Osmân Paşa (Dellâl-zâde İşâretçi): 15

Osmân Paşa (Ferîk): 122

Osmân Paşa (İşâretçi): 118, 225

Osmân Paşa (Kozbekçi Pandul A'rec): 49, 42, 81

Osmân Paşa (Mektûbî-zâde): 249

Osmân Paşa: 111

- Osmân-zâde Tâ'ib: 325
 Osmâncık: 120, 124
 Ovanis (Hâsköylü, Musikişinas): 79
 Ovannis Efendi (Es'ad Paşa sarrâfı Avakim-zâde Arslanoglu): 238
 Ömer (Kazgânî): 80
 Ömer Aga (Başçukadâr, Seyyid): 63
 Ömer Aga (Biñbaşı): 125
 Ömer Aga (Bostancıbaşı): 67
 Ömer Aga (Hâsekî aga): 64
 Ömer Beg ('Ma'den vâlîsi Mustafâ Paşa-zâde): 206
 Ömer Cemâl Efendi (Çengelogli Tâhir Paşa'nın müsteşârı): 214, 215
 Ömer Efendi (Dâr-ı şûrâ-yı 'askerî başkâtibi): 250
 Ömer Efendi (Ocak agası): 76
 Ömer Efendi (Yeñiçeri zâbitânından Kazancı): 45, 48
 Ömer Efendi (Zıhanalı, meşhur müderris): 118
 Ömer Hulûsî Efendi (Şeyhülislâm Samânî-zâde): 44, 45, 82
 Ömer İbni Ahmed Eş-Şinâ' ("Mahrek-i Himemü'l-Kâsırîn" adlı Tabakât-ı Meşâyih ve 'ulemâ-yı mezâhib-i erba'aya dâ'ir târihin müellifi, Halebli): 326
 Ömer Paşa (Ferîk): 227
 Ömer Paşa (Kumandan): 4, 7, 126
 Ömer Paşa (Şumnu Ordusu kumandanı): 236, 237
 Ömer Râsim Efendi (Defterdâr kîsedârı, El-hâc): 116
 Örfî Paşa (Şûrâ-yı 'askerî a'zâsından): 230
 Özbek: 18, 19

- P, R -

- Palabıyık Hâce Efendi: 82, 122
 Papazlı Karyesi (Filibe civarında): 254
 Pâris: 226
 Pâsbân Oglu (Derebeyi): 136
 Pavlaki Efendi (Tercümân): 214
 Payas: 10, 227
 Pazarcık: 251

- Pazarlı: 251
- Peçevî İbrâhîm Efendi Târîhi: 324
- Pertev Efendi (Re'îs): 33, 34, 116, 117, 278
- Pertev Paşa: 33, 34, 138, 267, 278, 283, 293
- Peskaviç (Mareşal): 7
- Peyk-i Şevket (Vapur): 207, 221, 226
- Pirens Mançukof (Rus prensi): 236
- Polo Yorgaki (Eşkiyâdan): 218
- Prusya: 122, 131
- Râ'îf Efendi (Doktor): 140
- Râ'îf İsmâil Paşa: 82
- Ra'ûf Begefendi (Rif'at Paşa'nın mahdûmu): 112, 199
- Ra'ûf Paşa (Abdî Paşa'nın oğlu): 12
- Ra'ûf Paşa (Meclis-i vâlâ re'îsi): 205
- Ra'ûf Paşa: 198, 321
- Râgıb Aga (Payas a'yanından): 228
- Râgıb Mehmed Paşa: 30, 327
- Râgıb Paşa (Çelebî Efendi Vekilharcı-zâde Şişman): 15
- Râgıb Paşa (Kabataşlı Şişman): 13, 121
- Rahîmî Begefendi (Habeşî-zâde): 37
- Rahmâniyye-i İskenderiyye: 171
- Râmî Çiftliği: 4, 9, 17, 100, 112, 115, 117, 118, 139, 277
- Râmî Kışlası: 113, 292
- Râmî Mehmed Paşa: 36
- Râmiz Efendi (Kapudân paşa, Kırîmî): 78
- Râmiz Efendi (Tarihçi Na'îmâ'nın oğlu): 40
- Râmiz Efendi Tezkiresi (Teberdârândan müverrih Na'îmâ Efendi-zâde): 328
- Râmiz Efendi: 73, 81, 277
- Râmiz Paşa: 13
- Râsih Beg: 110
- Râsih İbrâhîm Aga (Çukadâr aga, Musikişinas): 79
- Râşid Beg (Masraf muhâsebecisi): 237
- Râşid Beg (Sipâhî süvârî kâ'im-makâmı mîve-i ter gümrükçisi-zâde, meh-ter-hâne mîralâyi): 121

- Râşid Beg ("Yemen ve San'â Târîhi" müellifi): 326
 Râşid Efendi (Mühür-dâr): 214
 Râşid Efendi (Müverrih): 37
 Râşid Efendi Târîhi: 324
 Râşid Mehmed Efendi: 32
 Râşid Paşa (Ser-'asker, Hacı): 131, 140, 227, 229
 Râşid Târîhi: 128
 Râtib Efendi (Vekâyi' İbrâhim Efendi-zâde): 214
 Ravzatu'l-Ahbâb (Karaçelebizâde Abdülaziz'in): 325
 Ravzatu's-Safâ (Emîrhand'ın târihi): 325
 Ravzatü'l-Ebrâr (Şeyhülislam Karaçelebizâde Abdülaziz'in târihi): 325
 Ravzatü's-Selâtîn (Sâ'î Çelebi'nin târihi): 325
 Rayhâ: 229
 Receb Çelebi (Musikişinas): 78
 Receb Efend (Kiîlâr kethudâsı, Hâce): 41
 Receb Paşa: 51
 Refîk Beg (Hacı Bekir Paşa-zâde, Reîs Hüseyin Paşa'nın kethudâsı): 127
 Refîk Efendi (Ordu reîsi): 33, 277
 Resmo: 214, 219
 Reşîd Aga (Beşiktâşî Uzun): 207
 Reşîd Aga (Darb-hôr): 114
 Reşîd Aga (Musâhib): 114
 Reşîd Efendi (Mâl müdîri): 232, 237
 Reşîd Efendi (Mühtedî): 249
 Reşîd Efendi (Mühürdâr, Çerkes): 207, 219
 Reşîd Efendi (Nûr-ı 'Osmâniye Hatîbi-zâde, Hacı): 122
 Reşîd Efendi (Tayyâr-zâde, Müellif Tayyâr-zâde Âtâ'nın büyük dedesi): 40
 Reşîd Mehmed Paşa (Haleb vâlîsi, bostancıbaşı-zâde): 15
 Reşîd Paşa (Darancur): 15
 Reşîd Paşa (Hacı): 204, 205
 Reşîd Paşa (Köle): 120, 214
 Reşîd Paşa (Nûr-ı 'Osmâniye Câmîi hatîbi-zâde, Asamm, Hacı): 121
 Reşîd Paşa (Ordu-yı hümayun müşîri, Gözlüklü): 10
 Reşîd Paşa (Sadr-ı a'zam): 117, 124

- Reşîd Paşa (Silahdâr 'Alî Aga kölesi): 16
- Revândız: 9, 136
- Reyhânîyye (Yerleşim yeri): 227
- Reyzeli Aşîreti: 9
- Rıfî Efendi (Ahmed Buhârî Tekkesi Şeyhi): 163
- Rızâ Beg (Sogukçeşmeli Bekir Efendi-zâde): 114
- Rızâ Begefendi (Mâ-beyn-i hümayûn müşîri): 198
- Rızâ Efendi (Anadolu ordusu kumandanı): 236
- Rızâ Efendi (Kemânî, Musikişinas): 79, 192
- Rızâ Paşa (Hacı): 118, 119
- Rızâ Paşa (Ser-Kurenâ, Mâbeyn-i hümayûn müşîri): 318, 319
- Rif'at Beg (Asâkir-i hâssadan): 121
- Rif'at Beg (Şeh-levendim Hâfız 'Abdullâh Aga-zâde, Musikişinas): 19, 79, 192
- Rif'at Beg: 110
- Rif'at Begefendi (Hacı 'Alî Begefendi-zâde, sadâret müsteşârı): 199
- Rif'at Efendi (Doktor): 140
- Rif'at Efendi (Hazîne kâtibi enderûnî Ressâm): 123
- Rif'at Efendi: 118
- Rif'at Paşa (Yanya vâlisi): 8
- Rif'at Paşa: 112
- Riyâzî Çelebi'nin Tezkiretü's-Şu'arâsı: 328
- Rodos: 8, 14, 117, 248, 303
- Rûhî Târîhi: 325
- Rûm fetretine dâ'ir Mühtedî Mehmed Efendi Târîhçesi: 327
- Rûm: 111, 122, 214, 261, 268, 272, 277, 275
- Rûmili: 4, 5, 7, 8, 9, 11, 12, 13, 15, 21, 22, 24, 50, 52, 93, 126, 136, 139, 236, 237, 253, 257, 265, 267, 322
- Ruşuk: 6, 52, 147, 148, 149, 236, 237
- Rusûhî Efendi (Ordu-yı hümayûn defter-dârı, Hacı): 238
- Rusya: 6, 7, 8, 9, 33, 34, 111, 117, 204, 236, 256, 258, 260, 261, 269, 270, 275, 277, 279, 281, 282, 283, 285, 293, 328
- Rüstem Beg (Mösyö Kalos, Fransız askerî muallim): 111
- Rüstem Efendi (Kahveci-başı): 75, 111

- Rüstem Efendi (Mâ-beynci): 41
 Rüstem Efendi (Resmo ahâlîsinden): 214, 219
 Rüstem Efendi: 76, 277
 Rüstem Paşa (Mûy-tâb): 131
 Rüstem Paşa: 325
 Rüstem: 70, 73, 93, 149
 Rüşdî Paşa (Kâ'im-makâm-ı rikâb-ı hümayûn): 110
 Rüşdî Paşa (Mu'ammer Paşa'nın pederi kâ'im-makâm-ı rikâb-ı hümayûn
 Erzurûm Müftûsi-zâde): 141

- S -

- Sâbık (Şâir Eyyûbî Mehmed Ârif Ağa'nın mahlası): 41
 Sabrî Paşa (Tuna Vilâyeti vâlisi): 252
 Sabrî Paşa (Vezir): 240, 243
 Sa'd-âbâd: 156
 Sadeğçiler Başı (İstanbul'da): 30
 Sâdık 'Osmân Aga (Kahvecibaşı): 63
 Sâdık Efendi (Erzurûmî, şeyh): 26
 Sâdık Paşa (Mâliye nâzırı): 240
 Sadrî Beg: 120
 Sadrü'd-dîn Beğefendi (Koca Yûsuf Paşa birâder-zâdesi): 120
 Sa'dullâh Aga (Cündî): 80
 Sa'dullâh Efendi (Hazîne-i hümayûn kethudâsı): 41
 Sa'dullâh Efendi (Vâsıf Beg birâderi, Musikişinas): 192
 Sa'dullâh Paşa (Ferîk): 128
 Safâyî-zâde Ahmed Efendi Yalısı: 99
 Safed: 328
 Safî Efendi (Re'îs): 49
 Safiyyü'd-dîn 'Abdül-mü'min: 78
 Safvetî Paşa: 240
 Sahratullâh: 179
 Sâ'î Çelebi ("Ravzatü's-Selâtîn" adlı târihin müellifi): 325
 Sâ'ib Efendi (Mâliye nâzırı, Hacı): 198
 Sâ'ib Paşa (Hacı): 122

- Sa'îd Aga (Fısdık, Musikişinas): 192
- Sa'îd Aga (Kahvecibaşı): 41
- Sa'îd Aga (Üsküdârî Tiryâkî, Musikişinas): 192
- Sa'îd Beg (Hızır Aga-zâde şâ'ir, Musikişinas): 79, 192
- Sa'îd Beg (Kandiye ahâlîsinden): 214
- Sa'îd Beg (Ser-gerde): 219
- Sa'îd Dede Efendi (Musikişinas): 79
- Sa'îd Efendi (Baş-çukadâr): 113
- Sa'îd Efendi (Diğer adı "Nuhbe-i Sa'dî" olan "Kurretül-Ebsâr fî Netâyî-ci't-Tevârîh Ve'l-Ahbâr" adlı târihin müellifi, Şeyh-zâde): 327
- Sa'îd Efendi (Musâhib, mûsikişinâs): 18, 19, 79, 106, 192, 193, 195, 196
- Sa'îd Efendi (Şehrî-zâde): 36, 38, 327
- Sa'îd Efendi (Yeñişehir Müftîsi-zâde): 41
- Sa'îd Muhib Efendi (Müsteşâr): 222
- Sa'îd Paşa (Dâmâd): 118, 119
- Sa'îd Paşa (Ser-'asker): 4, 135, 198, 204, 195
- Sa'îd Pertev Efendi (Şâir): 31
- Sa'îdü'l-Hadarî Türbesi: 141
- Sâ'ika-i Zafer (Safed kâ'im-makâmı Girîdî Hüsnî Efendi'nin 1269 senesi zuhûr eden Rusya muhârebesine dâ'ir mücelledât-ı mütenevvi'ada mûnderic târihi): 328
- Sakız: 248
- Salı Pazarı: 143
- Sâlih Aga (Arpa emîni): 99
- Sâlih Aga (Silahdâr Arnavud): 62
- Sâlih Beg (Doktor): 140
- Sâlih Beg (Girid defterdârı Topçibaşı Mustafâ Aga-zâde): 14, 207, 210
- Sâlih Beg (Hazîne-i hümâyûn kethudâsı): 42
- Sâlih Beg (Kavaklı): 213
- Sâlih Begefendi (Ketebeden): 226
- Sâlih Begefendi (Zabtiye alaybeyi): 26
- Sâlih Dede (Musikişinas): 79
- Sâlih Efendi (Doktor): 140
- Sâlih Efendi (Hâs otalı, Arslan): 118, 119

- Sâlih Efendi (Kapu ağası): 64
 Sâlih Efendi (Keçeci-zâde Kâdî-'asker): 49, 98, 116, 276
 Sâlih Efendi (Kîlârdan Köle): 115, 118
 Sâlih Efendi (Musâhib, Musikişinas): 78, 79, 192 Sâlih Efendi (Yeñi-
 çeri agası): 214
 Sâlih Paşa (Sadrâzam): 100
 Sâlih Paşa (Topçibaşı Mustafâ Aga-zâde, Yanya vâlîsi): 16
 Sâlih Paşa (Zabtiye müşîri, Mehmed Paşa-zâde): 131
 Sâlih Vâmık Efendi (Vezîr, vâlî): 128, 229
 Sâlim Aga (Mülâzım): 114
 Sâlim Beg (Filibe nâzırı kapu çukadârı Üsküdârî Balabanlı 'Abdullâh
 Aga-zâde): 125
 Sâlim Efendi Tezkiresi (Enderûnî Şeyhu'l-islâm Mîrzâ Mustafâ Efendi-zâ-
 de): 328
 Sâlim Paşa: 118, 131
 Salina: 233
 Samakov: 253
 Sâmi 'İzzet Efendi (Çavuş, şâir, Musikişinas): 79
 Sâmi Begefendi (Müverrih, şâir): 37
 Sâmi Bekir Paşa: 128, 131
 Sâmirî: 43, 49
 Samsun: 120, 124, 127, 135
 Sandıklı: 120
 Sarı 'Osmân (Derebeyi): 136
 Sarı Kaya (Çamlıca'da): 135
 Sarıyar: 64
 Sârim Efendi (Hâriciye nâzırı): 222
 Sarlıca (Midillü'de): 249
 Sayda: 16, 128, 224, 226, 242, 302, 303, 304
 Seb'u's-Seyyâr fî Ahbârî't-Tâtâr (Nakîbü'l-eşrâf Seyyid Mehmed Rızâ
 Efendi'nin târihi): 325
 Sebastiyân (Fransa elçisi): 75
 Seddü'l-Bahir: 177
 Seferî Hisâr: 123

- Sehî Begefendi Tezkiresi (Enderûnî sır kâtibi): 328
- Selânik Yeñişehri: 43, 81
- Selânik: 3, 4, 12, 42, 49, 95, 102, 243, 247, 271
- Selânikli Mustafâ Efendi Târîhi: 324
- Selîm Aga (Mühtedî): 98
- Selîm Aga: 118
- Selîm Efendi (Mâ-beynci): 118
- Selîm Efendi: 37, 292
- Selîm Mehmed Paşa (Sadr-ı a'zam): 109
- Selîm Paşa (Batum ordusu kumandanı, Servili, Hasekî): 236
- Selîm Paşa (Mısırlı): 122
- Selîm Paşa (Sadr-ı a'zam): 112
- Selîm Sâtı' Paşa (Ferîk, Manastırlı): 121, 125, 126, 294
- Selîm-nâme (Hâce Sa'düddîn'in): 325
- Selîm-nâme (Manzum, Molla Şihâbî'nin): 326
- Selîmiyye (Vapur): 140
- Selîmiyye Câmii: 85
- Selîmiyye Kışlası (Üsküdâr'da): 77, 139, 143
- Selîmnâme (İmâm Suyûtî'nin): 326
- Selîmnâme (Molla Câmî'nin manzum târihi): 325
- Selîmnâme (Molla Şükrî'nin): 326
- Selmân Aga (Cündî): 80
- Sengli (Yerleşim yeri): 125
- Ser-güzeşt-i Bonaparta Târîhi: 328
- Serez: 228
- Seropçin Efendi(Doktor): 140
- Serpos (Ermeni tercüman): 122
- Servi (Yerleşim yeri): 236
- Seyyâh (İbrâhîm Müteferrika'nın Latin lisânından tercüme ettiği târih): 324
- Seyyid 'Âşık Nattâ'î ("Meş'aruş-Şu'arâ" adlı Tezkiretü'-Şu'arâ müellifi): 328
- Siddîk Mollâ Efendi (Nakîbü'l-eşrâf): 93, 194
- Sırbistân: 96
- Sırp: 53, 81, 256, 258, 271, 281

- Sih Behrâm (Kâ'im-makâm-ı memlûk): 230
 Sih Mehmed (İtalyan mühtedî mîr-alây, mihmandâr): 230, 231
 Silistre Vapuru: 239
 Silistre: 6, 7, 9, 33, 117, 143, 179, 201, 236
 Silivri: 143
 Sinân Paşa (Yemen fâtîhi, Hadım, Kdca): 252
 Sinân Paşa Medresesi (Sadefçiler Başı'nda): 30
 Sincâr Tagı: 136
 Sinob: 127, 205, 120, 126
 Sinor Donizet (Askerî musiki hocası): 110
 Sinyör Peroglo (Yunan konsolosı): 210
 Sipâhî-zâde Mehmed Efendi (Müverrih): 324
 Siroz: 131
 Sisam: 111
 Sivas: 9, 10, 12, 13, 14, 117, 120, 124, 128, 135
 Sivastopol: 8
 Sofya: 5, 6, 10, 36, 253
 Soguk Çeşme: 28, 33, 114, 240
 Sokullı Mehmed Paşa Câmiî: 91
 Solak-zâde Mehmed Hemdemî Efendi Târîhi: 324
 Soma: 98
 Subhî ve Sâmi Beg ve Şâkir Efendi Târîhi: 324
 Sûde Lîmânı: 214, 215
 Sûde: 220, 223, 235
 Sultan Abdu'l-Hamîd (I.): 31, 53, 57, 74, 140, 141, 175, 178
 Sultan Abdu'l-Mecîd: 3, 12, 21, 119, 125, 136, 198
 Sultan Ahmed (III.): 40, 41, 98, 102, 192, 326
 Sultan Ahmed Câmiî: 46, 91, 143, 171, 183, 264
 Sultan Bâyezîd (Semt): 190
 Sultan Bâyezîd Câmiî: 36, 106
 Sultan Bâyezîd Türbesi: 45
 Sultan Hüseyin Baykarâ: 37
 Sultan İbrâhim: 324
 Sultan Mahmûd (I.): 30, 40, 41, 98, 153

Sultan Mahmûd (II.): 2, 9, 16, 24, 25, 47, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 60, 61, 66, 52, 94, 95, 98, 103, 106, 128, 135, 136, 141, 144, 145, 146, 147, 148, 149, 150, 151, 152, 153, 154, 155, 156, 157, 158, 159, 160, 161, 162, 163, 164, 165, 166, 167, 168, 169, 170, 171, 172, 174, 175, 176, 177, 178, 179, 180, 181, 182, 183, 184, 185, 186, 187, 188, 190, 191, 192, 193, 194, 199, 204, 252, 277, 278

Sultan Mehmed (Fâtih): 77, 79, 86, 175

Sultan Mehmed (IV.): 28, 324

Sultan Murâd (III.): 65, 170, 326

Sultan Mustafâ (II.): 36, 102

Sultan Mustafâ (III.): 25, 31, 35, 40, 62, 83, 91, 167

Sultan Mustafâ (IV.): 41, 43, 44, 45, 48, 50, 51, 52, 53, 57, 64, 66, 73, 74, 328

Sultan Orhân (Gâzi): 324

Sultan Osmân (Gâzi): 324

Sultan Selîm (I.): 79

Sultan Selîm (III.): 9, 12, 24, 41, 42, 43, 45, 46, 48, 50, 51, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 61, 62, 63, 64, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 80, 82, 83, 84, 85, 88, 89, 90, 91, 93, 94, 98, 108, 111, 137, 141, 188, 192, 194, 277

Sultan Selîm (Yavuz): 58, 107, 113

Sultan Süleymân (Kânûnî): 107, 108, 113, 141, 175, 186, 231, 325

Sultân Yeri: 253

Sunkurlı: 120

Sûre-i En'âm: 23

Surûrî Efendi (Adanalı, şâ'ir): 85, 86, 87, 88

Südlîce: 142, 173

Süheylî ("Dürretü'l-Yetîme fî Ahbâri Mısri'l-Kadîme" adlı tarihin müellifi): 325

Süleymân (Bayburdlı âsî): 50, 80

Süleymân (Yirmi beş cemâ'atîñ mütevellîsi Hacı): 48

Süleymân (Yüzüncü bölüğün mütevellisi Bayburdlı Deli): 48

Süleymân Aga (Kahveci-başı Gürçi, Zâglı): 64

Süleymân Aga (Sabûnî, Hanya a'yânından): 210, 222

Süleymân Aga (Dârü's-sa'âde agası, Tavîl): 36

- Süleymân Paşa (Bagdâd vâîsi): 76
 Süleymân Paşa (Hâssa ferîki): 126
 Süleymân Paşa (Mar'aşlı): 134, 135
 Süleymân Paşa (Silahdâr): 47
 Süleymân Paşa (Şâm vâîsi, silah-dâr): 41
 Süleymân Paşa: 118, 292
 Süleymân Re'fet Beg (Çukadâr): 114
 Süleymân Re'fet Paşa: 13, 119, 224, 225, 226
 Süleymân Usta (Yeniçeri âsilerinden): 194
 Süleymân-nâme (Karaçelebizâde Abdülaziz'in): 325
 Süleymâniye (Semt): 44, 222
 Süleymâniye Câddesi: 100
 Süleymâniye Câmii: 143
 Sünbül Sinân Türbesi: 87
 Sürûrî Efendi (Adanalı, şâir): 57, 60

- Ş -

- Şa'bân Efendi (Tabîb Şifâyî, "Kalâ'idü'l-Ukbân" tercümesi olarak "Fe-zâ'il-i Âl-i Osmân" adlı tarihin müellifi): 326
 Şabçı (Sarrâfândan, Yahudi): 49
 Şakâyık Zeyli (Nev'î-zâde 'Atâyî'nin): 326
 Şâkayık-ı Nu'mâniyye (Taşköpri-zâde'nin): 326
 Şâkir Aga (Aga-zâde, Hanya a'yânından): 210, 222
 Şâkir Aga (Anahdar agası enderûnî Üsküdârî çukadâr): 123
 Şâkir Aga (Duhânî Girîdî)(Kütahya'da): 105
 Şâkir Aga: 118
 Şâkir Beg (Hacı): 118
 Şâkir Beg (Tersâne-i 'âmiredeki piyâde alâyından mîralây): 121
 Şâkir Efendi (Girîd defter-dârı Edirneli): 235
 Şâkir Efendi (İncirköyli rikâb-dâr Hâce): 40
 Şâkir Efendi (Mâ-beynci): 110
 Şâkir Efendi (Mü'ezzin-başı, Musikişinas): 192
 Şâkir Efendi (Sultan III. Selim'in imamı Cennet Filizi Abdül-Kerîm Efendi'nin büyük biraderi): 25

- Şâkir Efendi (Üsküdârî mürâbahacı): 227
- Şâkir Paşa: 118
- Şâm: 5, 6, 8, 14, 41, 77, 128, 226, 247, 253
- Şamantu (Sarrâfândan Yahûdi): 49
- Şânî-zâde Efendi (Müverrih): 73
- Şânî-zâde Târîhi (Dört cild): 79, 111, 327
- Şâpûr: 165
- Şârihu'l-Menâr-zâde (Târîh): 38
- Şecere-i Mülûk (Muhtasar Târîh): 326
- Şeh-levendim Hâfız Abdullâh Ağa, Musikişinas): 192
- Şehrî-zâde Sa'îd Efendi (Kırım hânlarına dâ'ir "Lübbü't-Tevârîh" adlı târihin müellifi): 326
- Şehrîzor: 9, 10
- Şehzâde Câmi'i: 143, 150
- Şehzâdebaşı: 137
- Şekîb Efendi (Sadâret müşteşârî): 237
- Şekîb Efendi: 119, 225
- Şelder (General): 7
- Şems-i Isfahânî: 78
- Şems-i Tebrîzî: 183
- Şemsî Aga (Sâzende çukadâr, Musikişinas): 192
- Şemsî Beg (Beglikçi İzzet Bey birâderi, Hazîneli): 14
- Şemsî Beg (Doktor): 140
- Şemsî Beg (Rif'at Beg birâderi): 110
- Şemsî Beg: 110
- Şemsî Paşa Kasrı: 142, 166
- Şemsüddîn Dede Efendi (Kâsım Paşa Mevlevî-hânesi şeyhi): 193
- Şemsüddîn Mollâ: 194
- Şeref-âbâd: 142, 167
- Şerîf Aga (Fîrârî Ahmed Paşa'nın kethudâsı): 199
- Şerîf Aga (Kolluk me'mûrî): 214, 220
- Şerîf Aga (Teşrîfâtî): 228
- Şerîf Beg (Katâr Agası-zâde)
- Şerîf Paşa: 131

- Şerti (Rum Kapdan, eşkıyâdan): 218
 Şevkî Efendi (Anatolî kâdî-'askeri, imâm-ı sâni): 79, 192
 Şevkiyye Kasrı: 77
 Şeyh Ahmed Buhârî Hazretleri Türbesi: 143
 Şeyh Ahmed Buhârî: 170
 Şeyh Bâlî (Sofya'da): 36
 Şeyh Kâsım (Müverrih): 324
 Şeyh Müştâk: 283
 Şeyh Şihâbü'd-dîn: 78
 Şeyh Yahyâ Efendi Matba'ası: 329
 Şeyh-zâde Târîhi: 325
 Şeyhlu Karyesi (Kütahya'da): 104
 Şıbka Balkânı: 252
 Şile: 120
 Şumnı: 5, 6, 9, 10, 117, 143, 236, 237, 238, 281, 282, 322
 Şükrî Aga (Seferliden Berber): 115
 Şükrî Beg (Çukadâr): 114
 Şükrî Beg: 118
 Şükrî Efendi (Sır kâtibi Mustafa Nûri Paşa'nın kethudâsı): 118

- T -

- Tabakâtü'l-Memâlik (Tosyalı kâdî Celâl-zâde Mustafâ Çelebi'nin târihi): 328
 Tâcü't-Terâcim (Şeyh Kâsım'ın târihi): 324
 Tâcü't-Tevârîh (Hâce Sa'dü'd-dîn Efendi'nin târihi): 324
 Taftazânî: 120
 Tagdeviren Oğlu (Derebeyi): 136
 Tâhir Aga (Kızanlık kâ'im-makâmı): 252
 Tâhir Paşa (Çengelogli, Kapudân): 6, 140, 214, 216, 218
 Tâhir Paşa (Manastırlı): 206
 Tahsîn Beg (Re'îsü'l-'ulemâ ve nakîbü'l-eşrâf): 22
 Tahsîn Efendi: 53, 277
 Tâ'ir-i Bahrî (Vapur): 222
 Taksîm: 182

Takvîmü't-Tevârîh (Kâtib Çelebi'nin): 324

Tarabya: 114, 118, 143, 173

Taraklı: 124

Târîh-i İbni Halekân: 328

Târîh-i Kadîm-i Mısırî-i 'Arabî: 328

Târîh-i Kurûn-ı Vustâ: 328

Târîh-i Lârî: 328

Târîh-i Neşrî: 328

Târîh-i Selçûkî: 328

Tarsûs: 226

Taşköprü-zâde: 326

Taşlı Burun Hânkâhı: 142

Tâtâr: 25

Tatavla: 143

Tavşanlı (Kütahya'da): 104

Tavulçı: 7

Taybe: 167

Tayyâr Beg (Mîr-alây): 121

Tayyâr Efendi (Müellif Ahmed Atâ Beyin babası): 26

Tayyâr Mehmed Paşa: 128, 129, 130, 131, 200

Tayyâr Paşa (Mîralây): 13, 204

Tayyib Paşa (Hacı): 26

Teke Lîmânı: 240

Tekeli Oglu (Derebeyi): 136

Tekfûr Tagı: 143

Telhîsu'l-Hikem (Osmânzâde'nin târihi): 325

Telli Tabya: 143, 172

Teşrîfât-ı Kadîme (Sahhâflar Şeyhi-zâde kâdî-'asker vak'a-nüvîs Es'ad Efendi'nin): 327

Tezkire-i Devletşâh: 328

Tezkiretü's-Şu'arâ (Râmiz'in): 40

Tinkır Ogulları (Sarrâfândan, Yahûdi): 49

Tırhala: 3

Tırnovi: 252, 254

Tîmûr-ı Gûrgân (Nazmî-zâde-i Bagdâdî'nin târihi): 323

Tîmûrleng: 43, 259

Todoraki (Musikişinas): 79

Togancılar (Üsküdâr'da): 26

Tokad: 46, 120, 124, 128, 135, 226

Tolma Bagçe Sarâyı: 139

Tolmabâgçe: 19

Top-hâne: 16, 77, 79, 91, 139, 175, 180

Topal 'Atâ Efendi (Şeyhülislâm): 42, 43, 44, 45, 46, 50, 52, 62, 76, 80, 81, 82, 83, 93

Topkapu: 77, 173, 177

Torbalı: 124

Tosun Paşa (Mısır vâlisi Mehmed Ali Paşa'nın oğlu): 10, 137

Tosya: 16, 120, 124, 328

Tozkoparan: 79

Trablus-ı Garb: 4, 6, 229, 231, 232, 235, 247, 249

Trablûs-ı Şâm: 229

Trabzon: 6, 77, 213, 247

Tûgcı-zâde (Ser-etibbâ): 64

Tuhfetü'l-Kibâr Fî Esfâri'l-Bihâr (Kâtep Çelebi'nin târihi): 324

Tuhfetü'l-Me'mûl (Alî bin Şihâb-ı Hemedânî'nin on bâbı şâmil Zahîretü'l-Me'mûl adlı Farsça Târihi'nin Mehmed bin Hüseyin Efendi tarafından iki bab ilave edilerek yapılan Türkçe tercümesi): 324

Tuhfetü'r-Rü'esâ (Târîhçe): 326

Tulumbacıbaşı Konagı: 137

Tuna Vilâyeti: 247, 251, 252

Tuna: 7, 9

Tunus Bâgı (Üsküdâr'da): 224

Tunus: 118, 207, 216, 229, 230, 231, 232, 236

Turan-zâde Konagı (Nahlbend Mahallesi'nde): 98

Turhal: 120, 124, 135

Tûs: 78

Tutarkan: 236, 237

Tuzcu Oğlu (Derebeyi): 136

Tuzla İskeleyi (Sûde Limanı'nda): 215

- U, Ü -

Ulah: 236

Unkapanı: 152

Urbân: 93

Uşak: 77, 95, 97

Uzunca Âbâd Hâsköy: 252

Üç Anbârlı Re'îs (Re'îsü'l-Küttâb Mehmed Emin Efendi'nin lakabı): 31

Üçyol Agzı (Süleymâniye Câddesi'nde): 100

Ümm-i Dünyâ (Kâhire): 88

Üsküb: 10

Üsküdâr Mevlevî-hânesi: 142

Üsküdâr: 26, 30, 41, 62, 76, 77, 85, 87, 88, 91, 98, 118, 120, 123, 124, 125, 136, 139, 142, 165, 192, 201, 224, 227

Üss-i Zafer (Sahhâflar Şeyhi-zâde kâdî-'asker vak'a-nüvîs Es'ad Efendi'niñ vak'a-i hayriyyeye dâ'ir târihi): 327

Üveysü'l-Karenî: 173

- V, Y, Z -

Vâhî-zâde Efendi (Ulemâ-yı meşhûreden): 326

Vahîd Paşa: 33

Vak'a-i Selîmiyye Târîhi (Mustafâ Necîb Efendi'nin): 43, 73, 327

Vâmık Efendi: 225

Vânî Köyi: 142

Vaniköyi: 139

Varna: 9, 12, 117, 121, 145, 146, 147, 151, 176, 178, 179, 260, 263, 281, 282, 283

Vasfî Efendi (Mektûbî-i sadr-ı 'âlî hulefâsından): 240

Vasfî Efendi: 292

Vâsîf 'Osmân Beg (Kîlâr kethudâsı, şâir, Enderunlu): 4, 41, 60, 90, 164, 165, 166, 167

Vâsîf Efendi Târîhi (Vak'a-nüvîs, re'îsü'l-küttâb, Bagdâdî'nin iki cild târîhi): 327

- Vassâf Begefendi (Mâ-beyn-i hümâyûn kâtib-i sânîsi Köprili hânedânın-
dan): 123
- Vassâf: 76
- Vecîhî Paşa: 14
- Vehbî 'Alî Begefendi (Nev-zemîn, Hezâr-fen): 112
- Vehbî Efendi (Sünbül-zâde, şâir): 58
- Vehhâb Efendi (Defterdâr, Hacı): 237
- Vehhâbî Kabîlesi: 137, 138, 163
- Velî Aga (Kapucı-başı): 76
- Velî Baba Hazretleri (Cezâyirde medfûn): 283
- Velî Beg (Kandiye vâlisinin oğlu): 219
- Velî Beg (Livâ): 220
- Velî Beg (Mîr-alây): 214
- Vetren: 251
- Veysî Beg (Mîralây): 121
- Veysî Efendi (Masârifât muhâsebesi ketebesinden): 237
- Veysî: 120
- Vezîr Köprisi: 120, 127
- Vezîr Tekyesi Hânkâhı: 142
- Vidin: 4, 7, 10, 14, 125
- Vira Körfezi: 249
- Viyana: 237
- Ya'kûb (Altmış dört cemâ'atîñ mütevellîsi Hacı): 48
- Ya'kûb (Yavuz Sultan Selim zamanında Bayrakdâr): 107
- Ya'kûb Aga (Girîdî Ali Ağa'nın sakkâsı): 104, 107
- Ya'kûb Aga (Kapucıbaşı Arnavud): 226
- Ya'kûb Beg (Zühdî Paşa-zâde Üsküdârî): 62
- Ya'kûb Efendi (Hâriciyye kâtibi): 224
- Yabanâbâd: 120
- Yahûdî: 195
- Yahyâ Efendi (Deñizlîli): 119
- Yahyâ Efendi (Sadr-ı Rûm): 36
- Yahyâ Efendi (Silah-dâr): 42
- Yahyâ Efendi Câmi'i: 142